AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Poticanje novinarske izvrsnosti u 2024.

ZBORNIK IZABRANIH RADOVA

Poticanje novinarske izvrsnosti u 2024.

ZBORNIK IZABRANIH RADOVA

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Zagreb, studeni 2025.

IMPRESSUM

Nakladnik:
Agencija za elektroničke medije

Za nakladnika:
Josip Popovac

Urednica:
Iva Zebec

Grafičko oblikovanje:
Duplerica d.o.o.

Tisak:
Znanje d.o.o.

Naklada:
300 primjeraka

Fotografija na naslovnici:
Siniša Nikolić

ISSN 3044-232X (Tisak)

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Jagićeva 31
10 000 Zagreb
www.aem.hr

Uvodna riječ

Projekt poticanja novinarske izvrsnosti pokrenut je 2020. kao poticaj razvitku kvalitetnog novinarstva u uvjetima ubrzanog ritma modernog načina života, razvitka tehnologije i društvenih mreža, a u 2024. godini ostvaren je njegov peti ciklus. Dezinformacije te razvoj i primjena umjetne inteligencije samo su neki od fenomena modernog doba s kojima smo svakodnevno suočeni. U takvom okruženju kvalitetno novinarstvo i novinarska izvrsnost kao zalog očuvanja standarda i digniteta novinarske profesije nikada nisu bili važniji.

Zbornik koji vam ovom prilikom predstavljamo rezultat je Projekta koji su osmislili i realizirali Vijeće za elektroničke medije i članovi Stručne službe Agencije na temelju bespovratnih sredstava koje Ministarstvo kulture i medija proslijedilo Agenciji za elektroničke medije u okviru raspodjele prihoda od igara na sreću. Početni iznos bespovratnih sredstava od milijun kuna nakon dvije je godine bio značajno povećan, a za 2024. iznosio je dvjesto tisuća eura.

S obzirom da su sredstva uplaćena sukladno prethodnim Uredbama premašila planirane iznose, Vijeće za elektroničke medije pridodalo je akumulirani iznos od 150.000,00 eura u Javni poziv za 2024. godinu. Na njega je bilo prijavljeno ukupno 245 novinarskih projekata od čega 4 projekta iz formalnih razloga nisu bila pravovaljana. Povjerenstvo za ocjenjivanje, nakon razmatranja i bodovanja 241 novinarskog projekta, predložilo je Vijeću za elektroničke medije najbolje ocijenjene projekte, a Vijeće je donijelo Odluku o dodjeli 350.000,00 eura za ukupno 152 projekta. Novinari/novinarke bili su dužni temeljem potpisanog Ugovora objaviti članke najkasnije do 30. studenoga 2024. godine te su bili obvezni nakon zadnjeg objavljenog članka podnijeti narativni izvještaj o objavljenim člancima u elektroničkim publikacijama. Ukupno je ostvareno 146 novinarskih projekata s 1047 objavljenih članaka.

Ovim putem želim zahvaliti svim sudionicima Projekta, a posebno članovima Povjerenstva za ocjenjivanje koje su, uz predsjednicu Anitu Malenicu, članicu Vijeća za elektroničke medije, činili ugledni novinari i novinarke Mislav Miholek, Ivana Petrović, Davor Ivanković, Mato Jerkić, Mato Pejić i Gordana Škaljac Narančić.

U Zborniku izabranih radova zastupljen je svaki novinarski projekt jednim člankom, prema izboru autora, u njegovom osnovnom, tekstualnom obliku, a objavljene verzije svih članaka nalaze se javno dostupne na mrežnim stranicama Agencije za elektroničke medije te im se može pristupiti putem priloženog QR koda.

Vrijednost projekta prepoznalo je i Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije uvrstivši ga u Strategiju sprječavanja korupcije.

Veliko nam je zadovoljstvo objaviti da je u tijeku šesti ciklus Projekta poticanja novinarske izvrsnosti te da će, sudeći prema velikom interesu kolega iz regulatornih mreža u kojima djeluje Agencija za elektroničke medije, ovaj Projekt u idućem razdoblju dobiti i međunarodnu dimenziju.

Josip Popovac
Ravnatelj Agencije i
predsjednik Vijeća za elektroničke medije

Predgovor

U radnom vijeku svake osobe obilježava se na poseban način pet godina vjernosti nekoj tvrtci *in continuo*. Zahvaljujući našim kolegama koji već pet godina prepoznaju Projekt poticanja novinarske izvrsnosti u elektroničkim publikacijama kao „svoj“, oni na njemu sudjeluju, čineći ga tako jednim od najznačajnijih projekata Agencije za elektroničke medije. Sretna sam kao njihova kolegica da su prepoznali projekt kao društveno odgovornu i održivu priču koja je u šestoj godini svoga postojanja.

Sredstva Projekta su u 2024. godini dodijeljena novinarima/novinarkama za novinarske radove i istraživanja na teme koje su od javnog interesa iz područja kulture, obrazovanja; industrije zabave, zdravstva, gospodarstva, sporta, promicanja tjelesne kulture i zdravog načina života, lokalnih tema (komunalna, socijalna i druga pitanja od značaja za lokalnu zajednicu), spremnosti Republike Hrvatske na suočavanja s kriznim situacijama i elementarnim nepogodama, ekumenizma i religije, ranjivih skupina (djeca i mladi, treća životna dob, osobe s invaliditetom), ljudskih prava i prava manjina u društvu, položaja žena u društvu i njihovog osnaživanja, odnosa Republike Hrvatske prema njenim građanima u dijaspori, međunarodnih odnosa te Europske unije i EU politike. Posebni ciljevi odnosili su se, između ostalog, na dodatni angažman novinarki i novinara i dubinsko istraživanje tema, jačanje kritičkog kapaciteta i društvenog utjecaja elektroničkih publikacija, te jačanje autonomije novinara.

Da podsjetim: kroz Projekt novinarske izvrsnosti dodijeljeno je više od milijun eura, interes je dosegao gotovo 1000 prijava, od čega je do sada ostvareno nešto više od 530 novinarskih serijala i objavljeno gotovo 4000 članaka. Za sve navedeno zaslužno je iznimno kreativnih i kvalitetnih šest stotina novinara čije radove je objavilo više od 200 portala.

Statistički gledano prvih pet godina provođenja Projekta, u 2024. došlo je do velikog porasta broja prijava, čak njih 245. Porast kroz godine upućuje na to da samo možemo očekivati sve veći interes. U tom kontekstu nadamo se da će Ministarstvo kulture i medija za iduću godinu izdvojiti još više sredstava (od prihoda od igara na sreću) za ovaj Projekt. Bitno je napomenuti da se neki novinari javljaju više puta, ali svake godine se na njega prijavljuje sve više novih sudionika. Projekt ima sve veći doseg, prepoznata je njegova kvaliteta.

Osim statistike prijava, kao i rezultata odabira, naglašavamo ravnopravnost koja je itekako bitna. Broj muškaraca i žena koji su sudjelovali u projektu postao je gotovo identičan. Kada govorimo o statistici ostvarenog, onda nas svakako zanima i doseg onoga što je napravljeno, odnosno čitanost članaka objavljenih u sklopu projekta. Agencija za elektroničke medije 2024. zamolila je sudionike za dostavu podataka o čitanosti. Iako je iznošenje precizne statistike kompleksan proces, zahvaljujući dobrom odazivu došli smo do informacije koja pokazuje da je, primjerice, jedan od serijala bio pročitan od strane 33 000 osoba. Neki od urednika portala su istaknuli da su tekstovi objavljeni u sklopu Projekta poticanja novinarske izvrsnosti bili među najčitanijima, imali su iznadprosječnu čitanost u odnosu na druge istodobno objavljene tekstove.

Veliki je posao i trud iza svih sudionika, kako na strani novinara i elektroničkih publikacija tako i Stručnih službi Agencije za elektroničke medije i Povjerenstva za ocjenjivanje.

Posebno ističemo kako je Projekt pokazao da u vremenima brzih i lako dostupnih vijesti, kao i novih programa umjetne inteligencije koji mogu stvarati osnovne izvještaje ili analizirati velike skupove podataka, još uvijek

kvalitetan, istraživački pa i kritički orijentiran tekst nalazi svoje čitatelje. Samo poticanjem novinarske izvrsnosti može se stvoriti društvo sposobno za dubinsku analizu, kritičko razmišljanje i etičke odluke. Kroz ovaj Projekt, u kojem sudjeluju iskusne kolege, ali i mladi početnici novinari, stvara se novinarska jezgra onoga što zovemo kvalitetno novinarstvo. Drago nam je da se na natječaj javljaju i kolege novinari koji su danas u mirovini i imaju „vremena" posvetiti se temama koje nisu stigli obraditi u redakcijskom dnevnom ritmu.

U ovom Projektu nije znanemariva ni materijalna satisfakcija za kolege, iako ona nije predsudna. Čitajući narativna izvješća dobija se dojam kako je povratak činjeničnom novinarstvu najveća dobit za našu struku, a mnogi sudjelovanje i dobivanje potpore doživljavaju kao svojevrsnu afirmaciju i potvrdu njihovih vrijednosti. Nemali broj njih nam je kazao da su učvrstili svoje profesionalno samopouzdanje koje im je, zbog stanja u našoj profesiji, već godinama poljuljano.

I na kraju, ovim Projektom pokušali smo redakcijama pokazati da je novinare potrebno adekvatno nagraditi za njihov rad. Naš trud prepoznali su i kolege iz nekih drugih regulatora u Europi koji žele u svojim zemljama primjeniti sličan model i pokazati da pravo, kvalitetno novinarstvo nije na umoru.

Anita Malenica
Članica Vijeća za elektroničke medije

Što o projektu kažu sudionici?

(dio izjava iz narativnih izvještaja)

Milivoj Pašiček

Mislim da je cijeli Program vrlo kvalitetno osmišljen, da je dao mogućnost da se prijavi široka lepeza tema sa svih mogućih područja, i to ocjenjujem vrlo dobrim. Novinarima je stvarno dana mogućnost da iznesu teme koje im leže, koje su im bliske i s kojima se znaju i nositi. Pozitivno je i što mogućnost za sudjelovanje imaju i mladi novinari, jednako kao i oni koji su već i u mirovini.

Srđan Sekulić

Sam Program je izuzetno pohvalan jer novinari imaju priliku kako da budu kreativniji i sa više angažmana, tako i da za svoj rad budu adekvatno nagrađeni.(…) Koliko sam imao prilike da pogledam i druge prijavljene teme, mogu da zaključim da se preko Programa uspjelo pokrenuti niz dobrih i zanimljivih tema bitnih za razvoj kako novinarske struke tako i za pluralizam mišljenja.

Ana Abrahamsberg

Na probleme nisam naišla, svi stručnjaci s kojima sam planirala obaviti razgovore i intervjue vezane za temu, vrlo su rado prihvatili poziv i na sva su moja pitanja odgovorili. (…) Osobno sam zadovoljna odabirom tema koje su prošle na natječaju, vidljivo je da Agencija za elektroničke medije i Povjerenstvo ozbiljno pristupa projektu, baš kao i većina prijavljenih autora. Otvoren je tako veliki prostor za posvetiti se temama za koje je iznimno važno da dođu do čitatelja.

Iva Rosandić

Bila je riječ o opsežnom istraživanju teme koja je slabije zastupljena u domaćoj javnosti. Serija tekstova je oblikovana prema planu, a najveće su teškoće nastajale u komunikaciji s nadležnim institucijama. Dok su neke, poput Hrvatskog državnog arhiva i Hrvatskog filmskog arhiva bile otvorene za pomoć i komunikaciju (…), druge, poput HRT-a ili Ministarstva kulture, pružile su ili šture izjave, ili su se oglušile na upit. Također, s obzirom da me zanimala šira slika funkcioniranja filmskih arhiva izvan granica RH, čelnici inozemnih institucija (Kinoteka i Filmskih arhiva u regiji) bili su itekako spremni doprinijeti vlastitim iskustvima.

Nives Matijević

Prije svega podcijenila sam količinu materijala koji ću morati pregledati da bih pronašla najzanimljivije i najvažnije podatke. Slutila sam da ga ima dosta, ali nisam očekivala da će ga biti za knjigu. Pročitala sam više od tisuću tekstova samo u starim novinama i zahvaljujući tome uspješno rekonstruirala neke zaboravljene događaje koji bi, da nisam to napravila, vjerojatno i ostali zaboravljeni.

Goran Gazdek

Novinarski rad uspio sam obaviti prema planu. Jedina teškoća – sugovornici su nerado pričali o stvarnim problemima u domovima za starije (tamo gdje ih ima) iz straha da ne ostanu bez mjesta ili da se odnosi između udomitelja i korisnika ne pogoršaju. Nije dolazila u obzir ni anonimnost, jer se u malom gradu vrlo brzo „poslože kockice" i zaključi tko bi mogao biti izvor.

Dražen Zetić

Dodijeljena bespovratna sredstva su mi dostatna za istraživanje i pisanje ovakvih radova. Zahvalan sam od srca! Daljnje preporuke: bitno je da zajedničkim snagama nastavimo na jedan iskren, plemenit i ljudski način govoriti, pisati i njegovati našu iznimno bogatu hrvatsku kulturnu baštinu!

Ana Đokić-Pongrašić

Smatram kako je iznos od 400 eura bruto 2 po jednom intervjuu dostatan i motivirajući. Budući da se novinarski tekstovi koje pišem financiraju četiri puta manje, bespovratna sredstva Agencije za elektroničke medije su „vjetar u leđa" kada je osjećaj novinarskog (i ljudskog) samopoštovanja u pitanju te mislim da se s ovakvim potporama treba nastaviti. Možda bi jedino trebalo razmisliti o opciji da se novinarima koji su dobili potporu odmah nakon potpisivanja ugovora isplati dio sredstava.

Goran Šimac

Većina nas je dobila podstrek za daljnji rad, te su ga, u naravi, obavljali i obavljaju volonterski do trenutka isplata ovih potpora, a koje će zapravo predstavljati ujedno i višemjesečnu naknadu za standardni profesionalni rad na

našem portalu paralelno s realizacijom ovih projekata. Dakako, treba naglasiti, moj motiv nije samo naknada za rad, nego i prilika da se u medijima progovori o nekim temama i na način koji nije čest u drugim medijima, te da se za to bude i honoriran.

Zinka Kocijan

Bespovratna sredstva su bila ključna za realizaciju projekta i omogućila su mi kvalitetan rad te ostvarenje zacrtanih ciljeva. Međutim, smatram da bi veća sredstva omogućila snažniju podršku u promociji sadržaja, što bi povećalo vidljivost rezultata. Time bi se proširio doseg projekata i dodatno osnažio utjecaj Programa na zajednicu te potaknulo još više kvalitetnih novinarskih inicijativa.

Ojdana Koharević

Sredstva iz ovoga Programa su mi dostatna za vjetar u leđa u mojoj profesiji jer novinarstvo doista živim, svaki dan. Bilo bi dobro imati slične vidove financiranja za našu struku jer se na taj način potiče profesionalizam kojega u novinarstvu itekako nedostaje. (…) U svakom trenutku imala sam izvrsnu suradnju, kako s Uredništvom, tako i s predstavnicima AEM. Ta suradnja baca novo svjetlo na ugled novinarskog posla u Hrvatskoj.

Josip Portada

Suradnja s Agencijom za elektroničke medije je izuzetna. Na svako pitanje dobio sam jasan, siguran i vrlo dobar odgovor i objašnjenje kada je to bilo potrebno. Posebno važnim smatram to što u tim kontaktima nisam osjetio ono što se često osjeti u kontaktima s državnim institucijama, a to je površnost, brzina rješavanja razgovora i slično. U ovom slučaju, dakle, sve je bilo potpuno suprotno od toga. Osjetio sam istinsku zainteresiranost za pružanje potrebnih informacija. (…) Takva suradnja je izuzetno poticajna, jer se lako i brzo shvati da se kandidat ima kome obratiti.

Ana Marasović

Izvrsno je iskustvo suradnje s Agencijom za elektroničke medije. Za realizaciju projekta kao i za njegovo izvještavanje dobila sam jasna, korisna uputstva. Pored toga, predstavnici su u dva navrata dostavili obavijesti o rokovima kako se ne bi propustili, što smatram hvale vrijednim.

Hrvoje Niče

Jako sam zadovoljan sa suradnjom s urednikom portala Vinkulja.hr koji je pravodobno objavio sve dostavljene tekstove. Isto tako, jako sam zadovoljan i s Agencijom za elektroničke medije. Pozitivno su me iznenadili Vaši e-mailovi u kojima nas podsjećate na sve rokove i obveze, što značajno olakšava pripremu ovog završnog izvještaja i definitivno umanjuje stres i brige oko toga da li ćemo sve potrebno uspjeti pripremiti i dostaviti na vrijeme kako bi opravdali sredstva.

Adam Kajba

Projekt je izuzetno kvalitetan jer promiče autorske članke. (…) Izuzetno sam zadovoljan rezultatima, jer su neki od članaka postigli rekordnu čitanost na portalu, a dodatna potvrda kvalitete je činjenica da su i drugi mediji prenosili moje napisane članke. (…) Smatram da, na primjer, rezultat mog članka koji je imao 35 000 pregleda na lokalnom portalu, čija je dnevna čitanost do 400 osoba, predstavlja izuzetan rezultat, čak i za velike medijske portale.

Višnja Starešina

Prema mojim povratnim informacijama, postavljeni ciljevi ostvareni su iznad očekivanja pri planiranju projekta: kako u pogledu autorskog rada, tako i u pogledu čitanosti. (…) Vjerujem da je i ovaj serijal pokazatelj kako postoji interes publike za teme koje se naizgled čine suviše „zahtjevne", „nesuvremene", „preteške", „suviše ekskluzivističke", koje mediji izbjegavaju financirati. Vjerujem da je to niša koju će AEM prepoznati u svojim sljedećim natječajima i kroz nju poduprijeti educiranje šire čitalačke publike.

Dubravko Jagatić

Smatram da Program kao takav treba nastaviti, uključujući i ovakve izvještaje. Također smatram vrlo pozitivnim činjenicu što svatko može izdvojiti neki tekst koji smatra važnim za predloženu temu i koji je možda izazvao najviše interesa, te će biti putem AEM-a predstavljen i široj čitalačkoj publici. U mom slučaju je to bez sumnje bio tekst (…) kojega je po objavljivanju pročitalo 10 922 čitatelja i koji je paralelno izazvao niz reakcija, i to uglavnom pozitivnih.

Željko Rogošić

Ovim Programom rada ispunjeni su svi postavljeni ciljevi. Povratne reakcije posjetitelja portala Reci.hr su izrazito pozitivne i brojčano česte. Pojedine tekstove su preuzeli i postavili i drugi portali, pa ih se može tretirati i pronaći kao referentnu informaciju za pojedino tematsko područje. Program ugovaranja novinarskih radova je dobro postavljen, pregledan i jasan. Mislim da ga ne bi trebalo mijenjati ili nadopunjavati.

Tomislav Hačko

Ono što me se kod svih najviše dojmilo jest spremnost na pomoć i podršku tijekom cjelokupne realizacije projekta. Također, kao izrazito pozitivno i pohvalno ističem darovanu podršku svakom novinaru i novinarskom radu. (…) Jedino što mogu reći, s obzirom na susrete s drugim kolegama koji sudjeluju ili su sudjelovali u ovom projektu, jest činjenica da AEM ovim projektom uistinu doprinosi novinarskoj izvrsnosti i na tome AEM-u velika i od srca hvala!

Kako sačuvati i poticati profesionalno novinarstvo u eri dezinformacija i utrke za klikovima?

(Predstavljanje Zbornika izabranih radova Projekta poticanja novinarske izvrsnosti u 2023., Zagreb, 19. studenoga 2024.)

Novinari koji časno i profesionalno djeluju i žive svoju profesiju ponos su i dodana vrijednost svakoga društva. No, teško je danas biti novinar, ustrajavati na profesionalnosti i izvrsnosti. Naime, novinarstvo, ne samo u Hrvatskoj, već i u svijetu već se godinama nalazi u krizi. Tehnologija proizvodnje vijesti se ubrzala, pa novinari imaju sve manje vremena za provjeravanje činjenica, dubinske analize i istraživačko novinarstvo. Percepcija čitatelja i gledatelja sve je slabija i površnija, pa smo skloniji slikama nego ozbiljnom sadržaju. Radije ostajemo na dugačkim naslovima nego se posvećujemo dugačkim člancima. Mediji kontinuirano muku muče s budžetima za ozbiljnija istraživanja, a izbor tema postaje sve stereotipniji u potrazi za klikovima i čitanosti, dok je pritisak na medije različitih interesa sve veći... Istinu i činjenice odavno su nadmašili dojmovi, polu-informacije i lažne informacije, a udarni prostor u medijima sve više dobivaju akteri, čija je valjda jedina referenca što su poznati, a poznat danas može postati uistinu bilo tko bez razloga i puno truda. U takvim okolnostima, često ostaju zakinuti oni koji zbog svoje izvrsnosti zaslužuju medijsku pozornost, ali nisu dovoljno glasni, nemaju znanja i umijeća privući medijsku pozornost ili kvalitetne savjetnike za odnose s javnošću. Tako ispod radara medija ostanu i mnogobrojne teme, koje na prvu loptu ne zvuče atraktivno i neće privući klikove. U takvim okolnostima često stradavaju profesionalnost i društvena odgovornost, odnosno temeljno poslanje medija da informiraju, educiraju, šire nam horizonte, čuvaju demokraciju i njeguju identitet te prenose kulturno nasljeđe. Događa nam se deficit profesionalnog novinarstva.

Kad smo prije dva desetljeća počeli dobivati nove televizijske mreže i kad su počeli nicati portali sanjali smo kako ćemo dobiti na kvaliteti informiranja. No, nažalost kvaliteta nije bila srazmjerna kvantiteti pa smo dobili puno sličnoga, a s vremenom i puno površnosti. Budući da se baš svatko može baviti novinarstvom srozali su se standardi profesije. Komercijalni interesi su postali moćniji od političkih utjecaja, pa sve češće svjedočimo prikrivenom oglašavanju. A inflacija alternativnih izvora informiranja povećala je broj informacija, ali i dezinformacija. Zapravo živimo u vremenu inflacije informacija, a istodobno razina povjerenja u medije je na najnižim granama.

Prosječnom medijskom konzumentu sve je teže razabrati što je bitno, a što samo odvlačenje pozornosti; što je istinito, a što je manipulacija. U takvom okružju počinjemo u sve sumnjati i relativizirati… Nemamo više jasnih uporišta. Prestajemo vjerovati institucijama, a potom i ljudima… A to nije dobro ni za državu, ni za društvo.

„Totalitarizam ili bilo koja vrsta diktature čini se mogućom kad ljudi prestanu biti informirani. Kako možete imati mišljenje o nečemu ako niste informirani? To stalno laganje i nema cilj da narod povjeruje u laži, već je cilj da ni u što ne vjeruje. A narod koji ničemu ne može vjerovati ne može donositi ispravne odluke. Njemu nije uskraćena mogućnost samo djelovanja, već prije svega da misli i sudi. A s takvim narodom onda možete raditi što god hoćete…“ – pisala je velika Hana Arendt.

Jedini lijek da ne odemo u tom pravcu jest kvalitetno i profesionalno novinarstvo, koje će vratiti povjerenje u medije, s jedne strane, a s druge – medijska pismenost, visoka razina kritičnosti i osviještenost konzumenata.

„Kvalitetno novinarstvo ćemo morati plaćati i neće biti dostupno svakome, a šund, komercijalni tekstovi i dezinformacije će biti besplatne za mase!“ – tvrdio mi je još prije desetak godina jedan američki profesor novinarstva. Pojasnio je kako kvalitetni sadržaji iziskuju vremena,

energije, znanja i profesionalnih novinara, a to košta.
Stoga iskreno pozdravljam projekt Agencije za elektroničke medije Poticanje novinarske izvrsnosti, koji donekle ispravlja profesionalni deficit u hrvatskom novinarstvu te daje šansu izvrsnosti, kako na razini redakcija i medija, tako i na razini autora, odnosno pojedinih, često zapostavljenih tema. I ovogodišnji zbornik je riznica kvalitetnih i profesionalno napisanih novinarskih radova, koji nas odabirom tema, pristupom i načinom obrade obogaćuju, educiraju i inspiriraju, te pokazuju koliko je važno objektivno, pošteno i profesionalno novinarstvo, odnosno koliko u hrvatskim novinarskim redovima imamo znanja, odgovornosti, pa i profesionalne hrabrosti. A to je tek dio sadržaja koji su nastali zahvaljujući ovim poticajima. Ovaj projekt uistinu potiče izvrsnost u hrvatskom novinarstvu, ako je suditi po broju prijava te važnosti i dignitetu projekta. Zapravo, ovaj potez Agencije pokazuje kakvo bi novinarstvo trebalo biti…

Projekt svojim djelovanjem pokriva iznimno široki krug medija, različitog profila i vrijednosne orijentacije. Mnogi od njih su specijalizirani i nude korisne sadržaje, ali teško mogu privući oglašivače ili masovan broj čitatelja, koji bi osigurali njihov opstanak. Stoga ovakvi projekti im daju nadu da ustraju i da njeguju profesionalne standarde. A to danas nije lako.

Jedan od razloga je i činjenica da je profesionalno novinarstvo dobilo opaku i nelojalnu konkurenciju. Danas zahvaljujući razvijenim komunikacijskim platformama i njihovoj dostupnosti najširim masama svatko može kreirati informaciju i relativno ju lagano proširiti do tisuća primatelja. Uostalom dovoljno je pogledati kakve sadržaje plasiraju, „lajkaju“ i šire naši virtualni prijatelji na društvenim mrežama. Nekada je uistinu šokantno vidjeti na što sve ljudi nasjednu i čemu sve povjeruju kao vjerodostojnom, a o količini objavljenih sadržaja koji nemaju baš nikakve veze s odgovornošću za javno izgovorenu riječ, bontonom ili pristojnim ponašanjem, bilo bi suvišno i govoriti.

„Društvene mreže daju pravo riječi legijama imbecila koji su ranije govorili samo u birtijama nakon čaše vina, bez štete za zajednicu. Tada bi odmah bili ušutkani, dok sada imaju isto pravo na riječ kao i neki nobelovac.“ – napisao je slavni talijanski književnik Umberto Eco.

U cijeloj Europskoj uniji se proteklih godina vodila prilično živa rasprava oko toga kako stati u kraj fenomenu lažnih vijesti (engl. *fake news*). Hrvatska pokušava slijediti najbolje globalne trendove pa pristupa nadzoru medijskog prostora, ulažući u provjeru činjenica. No, često se čini kako je ta bitka gotovo nemoguća. Naime načini kreiranja lažnih vijesti postaju sve sofisticiraniji tako da ih se teško razlikuje od stvarnih vijesti, a kanali kojima se distribuiraju čine ih nezaobilaznima pa svi nesvjesno postajemo njihovi konzumenti, ali i žrtve.

Dobar dio medija, kao da više nema snage ni volje nastaviti se boriti za činjnice, istinu i profesionalnost, već se upušta u utrku s takvom „nelojalnom“ konkurencijom, prilagođavajući i svoje sadržaje, koji su sve sličniji uličnom govoru, a izbor tema i način obrade primjereniji nekadašnjim tabloidima nego ozbiljnom novinarstvu. Donedavno im je bilo opravdanje – ali ljudi to žele čitati, a sada tvrde – to je jedini način da dođemo do klikova ili lajkova, a to donosi novac.

Naime, budući je „broj klikova“ na određeni sadržaj najvidljiviji dio metrike čitanosti, odnosno gledanosti, to donosi oglašivačke prihode. Logika je da broj klikova potvrđuje posjećenost portala. Posjećenost portala određuje rejting! Rejting donosi zaradu kroz oglašavanje! Prema tome, za zaključiti je da broj klikova izravno utječe na zaradu! Međutim, znači li broj klikova i čitanost, odnosno zadržavanje na stranici - utjecaj i kredibilitet? Nažalost ne, ali trenutačno ne postoji bolji način mjerenja tih segmenata.

Zato mediji počinju objavljivati sve više atraktivnih sadržaja koji plijene pozornost, bez stvarne kvalitete sadržaja i pridržavanja novinarskih standarda. Dapače, postaju i širitelji neprovjerenih i irelevantnih sadržaja, budući da je važnija pozornost, nego kredibilitet. Čak i kod kredibilnih *news* portala javlja se trend „prilagođavanja“ tržištu i publici, u utrci sa manje vjerodostojnim, ali čitanim portalima, koji nude zabavniji i neformalniji pogled na svijet. U tom procesu stradavaju kriteriji profesionalnosti i kredibiliteta, a sve više svjedočimo komercijalizaciji i banalizaciji sadržaja. U želji da se izbore za svoj prostor u medijima, i odnosi s javnošću se počinju prilagođavati toj logici pa medijima nuditi sve više šarenila i zvjezdane prašine, poznatih osoba i „štosnih” objava… I tako nastaje začarani krug!

. . .

Nedavno sam pročitao biografiju slavnog Edwarda Bernaysa, kojeg se smatra ocem odnosa s javnošću, iz pera Larryja Tyea. Opisujući početke tog medijskog majstora, kralja manipulacije i spina u SAD-u početkom dvadesetog stoljeća, autor navodi jednu zgodu iz 1915. kad je Bernays bio angažiran da odradi publicitet za američku turneju jednog segmenta Ruskog carskog kazališta. Ballet Rusess pod vodstvom Sergeja Djagiljeva okupio je trupu koja je spajala klasični balet s modernim plesom. No, unatoč odličnim kritikama iz Europe,

američka javnost je bila prilično slabo zainteresirana za najtraženije europske plesače i njihovu umjetnost. Nakon što je nizom tekstova o važnosti baleta pokušao „educirati" američke čitatelje, komunikacijski stručnjak je posebno želio istaknuti i skrenuti pozornost medija na slavnu Flores Revalles, primabalerinu u predstavi Šeherezada. Međutim na konferenciji za novinare pojavio se tek jedan medij. Razočaran, ali sa voljom da ipak zagolica američku javnost za slavnu balerinu, Bernays je posegnuo za kreativnim rješenjem. Odveo ju je u Zoološki vrt u Bronxu i nagovorio da se slika s dugom, ali bezopasnom zmijom omotanom oko njezina tijela. „Prodao je" medijima priču kako se ona u svome plesu inspirira vijugavim pokretima gmazova te da joj je zmija kućni ljubimac. Iako se umjetnica bojala zmija, na kraju je prihvatila priču i odglumila svoju ulogu. Nakon toga je redovito putovala i pojavljivala se u javnosti zajedno sa zmijom. To joj je osiguralo naslovnice novina i iznimnu popularnost. „Bez zmije, Flores Ravalles, privlačna, provokativna i nadarena djevojka, možda bi morala čekati godinama za dobivanje nacionalnog priznanja. Zmija je ubrzala taj proces." – napisao je kasnije Bernays u svojim memoarima.

Od tada do danas redovito se koriste tzv. hvatači pozornosti, koji su u ovo naše vrijeme dosegnuli vrhunac i tjeraju ljude da zastanu, pročitaju, osluhnu, pa i povjeruju. Nažalost, vrlo često ti hvatači pozornosti nemaju nikakve veze s temom, odnosno porukom, ali su ljudima očito draži, nego istinska poruka. Ljudi pamte te medijske i komunikacijske „štosove", a vrlo brzo zaboravljaju bit. Tako se lagano razvodnjavaju i iskrivljuju činjenice. Istina postaje predmet pakiranja i trgovanja. A u silnoj želji da se svidimo publici ili da izazovemo njezinu reakciju, nerijetko se odstupa od istine i ona postaje žrtva političke korektnosti, medijskog izvještavanja ili pak nekih viših gospodarskih ili političkih ciljeva i interesa… Onda nije čudo što je 2016. popularni Oxfordski rječnik kao riječ godine izabrao englesku riječ *Post-truth*. Od tada do danas laži se normalno šire oko nas jer nam zvuče prihvatljivije, atraktivnije i zabavnije, nego istina.

. . .

Vratimo se nakratko metrici, koja bi donekle mogla promijeniti odnose na tržištu i barem utjecati na manje hvatača pozornosti, šarenila i dezinformacija, a više objektivnosti, kredibiliteta i činjenica. Dakle, postojeća metrika čitanosti nam pokazuje koliko je konzumenata vidjelo određeni sadržaj na *news* portalu, odnosno koliko ga je ljudi percipiralo i koliko je svoga vremena utrošilo na taj sadržaj. Međutim, ostaje pitanje – da li kliknuti, otvoriti, pročitati - znači i vjerovati?

Prema tome, kod kreiranja nove metrike ostaju ključna i sljedeća pitanja, na koja odgovore mogu dati jedino konzumenti: Što smo vidjeli novo, relevantno, važno i korisno? Kakva je posljedica čitanja takvih sadržaja? Bolja informiranost? Edukacija? Zabava? Zaglupljivanje? Relativiziranje važnih tema? Nesvjesno usvajanje medijske agende? Stvaranje informacijskog kaosa?

Logično je zapitati se - Je li informacija još uvijek moć? Očito nije sama po sebi, već je moć ukoliko je istinita, pravovremena i korisna. Sukladno tome konzument određenog sadržaja morao bi testirati njegovu „vrijednost" kroz sljedeća pitanja: Vjerujem li onome što je objavljeno? Ulijeva li mi povjerenje autor? Kakva su moja ranija iskustva s tim medijem? Smatram li važnim i relevantnim ono što je objavljeno? Je li korisno ono što je objavljeno? Jesam li to već negdje vidio ili je izvorna informacija? Je li informacija napisana profesionalno, pošteno i uravnoteženo? A kako bismo mogli utvrditi kredibilitet, a ne samo čitanosti i gledanost portala, nužno je analizi njihova izvještavanja pristupiti i kroz sljedeće kategorije: ISTINITOST – činjeničnost, PROFESIONALIZAM u pristupu, KREDIBILITET s obzirom na „minuli rad", IZVORNOST sadržaja, ETIČNOST u pristupu, KORISNOST (vrijednost za čitatelja i zajednicu), ZANIMLJIVOST i atraktivnost u načinu prezentiranja, NEOVISNOST, NEPRISTRANOST u odnosu na politiku i interesne skupine, te POSEBNOST u odnosu na konkurenciju.

Ukoliko su odgovori na sve ili većinu stavki pozitivni, za pretpostaviti je kako je riječ o mediju, odnosno sadržaju, koji ima određeni javni kredibilitet i utjecaj. Velika većina sadržaja koja je objavljena uz potporu ovog projekta uspješno prolazi ovaj filter!

A kako su nam promjene u dosadašnjem načinu mjerenja *news* portala nužne, te kako bi i sami portali poradili na vlastitoj vjerodostojnosti, a ne samo na privlačenju pozornosti (često bez pokrića) svjedoče i nastojanja ključnih aketra na medijskom tržištu – oglašivača, profesionalnih medija te stručnjaka za odnose s javnošću. Ključno pitanje oglašivača ostaje – do kakve publike dolazi naša poruka i u kakvom kontekstu se objavljuje? Naime, nije svejedno da li je neki oglas vidjelo tisuću korisnika slabije kupovne moći, bez ikakvog interesa za akciju ili deset potencijalnih kupaca, odnosno je li objavljen u kredibilnom kontekstu profesionalnog sadržaja ili je „zatrovano" lažnim vijestima. Medijskim profesionalcima je u interesu zaustavljanje prakse zlorabe portala neprofesionalnim i senzacionalističkim sadržajima te lažnim vijestima i jačanje istinskog novinarstva, budući da se imidž struke odražava na sve. A stručnjacima u odnosima s javnošću je više nego neophodno pravo

vrednovanje portala u smislu pronalaženja najadekvatnijeg medija za prijenos poruke. Naime, njihovo trajno pitanje je gdje objaviti neki medijski sadržaj želimo li da dođe do naše ciljne skupine i utječe na njezino mišljenje i ponašanje (a ne samo na percepciju), budući da nam to nužno ne omogućava najčitaniji portal, već onaj čiji brend garantira određenu vrijednost sadržaja vlastitim čitateljima.

…

Iako neki još uvijek vjeruju kako mediji objavljuju ono što je uistinu najvažnije, istraživanja kažu da nije baš tako. Na to što će koji medij objaviti utječe mnoštvo čimbenika – od znanja urednika i njegovih preferencija do političkog profila medija, aktualnog društvenog trenda, pomodnosti ili želja vlasnika medija. Na koncu i urednici, koji odlučuju što će se objaviti, i novinari koji izvještavaju, su ljudi. Zato se teško mogu oduprijeti svojoj subjektivnosti, iako su na fakultetima učili kako se moraju voditi istinom, objektivnošću, aktualnošću, zanimljivošću... Iako novinari često mašu poštapalicom „objektivnosti", objektivnost u medijskom izvještavanju teško je postići. Često za to treba plivati uzvodno, odnosno imati dovoljno hrabrosti otvoriti teme koje su drugima dosadne ili nevažne, iznijeti činjenice čak i onda kad kvare postojeći dojam; iznijeti činjenice čak i onda kad ne idu na ruku „našoj strani" ili pohvaliti ono što je dobro u suprotnom taboru. Često treba izići iz vlastitih mentalnih rovova i pokušati objektivnije sagledati svijet oko sebe. Jedino mediji mogu pridonijeti i zdravijim odnosima u našem društvu.

„U društvu razvijamo destruktivne odnose, ne prihvaćamo druge i drugačije od nas, nego razvijamo jednu narcističku, vrlo nezrelu ideju." – izjavio je 2022. za Slobodnu Dalmaciju dr. sc. Ante Bagarić s Klinike za psihijatriju u Vrapču. On je tada zaključio kako živimo u savršenom tehnološkom, ali jadnom emocionalnom dobu te kako pogled na svijet u kojem smo jedino mi u pravu, a svi koji drukčije misle su uglavnom glupi i pokvareni, vodi destrukciji, nasilju i agresiji… No, ipak ima nade. Taj zagrebački psihijatar smatra kako društvo može ozdraviti ako odluči da neće više među različitima raditi destrukciju, nego graditi suradnju. Pritom je svjestan kako će to kočiti psihopati, koji „stalno stavljaju svoje otrove i to sprječavaju". No, ipak vjeruje kako ima dovoljno empata u Hrvatskoj, koji mogu uspostaviti empatiju kao osnovni mehanizam u društvu i početi se međusobno razumijevati. A prvi korak na tom putu kreće od nas samih.

prof. dr. sc. Božo Skoko

Kako smo dobili cajke i zašto ih se nikad nećemo riješiti, 5. dio – Hrvatsko narodno cajkalište

Dvije pjesme iz poslijeratnog razdoblja konkuriraju za prvi hrvatski turbo folk hit, a nijedna nije **Severinina** pošto je ona u to vrijeme još uvijek glumila nekakvu pop pjevačicu. Jedna je „Pjevaj sestro, pjevaj brate“, nekima poznatija kao „Udaje se Hercegovka“, koju je 1996. snimio **Mate Bulić**. Druga je „Volim piti i ljubiti“ iz 1998., zapamćena kao najveći hit u karijeri Siniše Vuce.

Najtraženiji narodnjak s hrvatskom adresom **Duško Kuliš** dosljedno se držao podalje od novog trenda među folkerima i ostao je privržen starijoj NNM produkciji. U takvoj konstelaciji Mate Bulić bio je spitzenkandidat za kroatizaciju turbo folka zbog iskustva kakvo drugi nisu imali. Raritetni debitantski album iz 1983. u izdanju Sarajevo Diska svjedočio je o nezaboravnom početku Matinog pohoda na dijasporu s bosanskohercegovačkim trash folkom „Šuti Đurđa, jebem ti minutu“. Međutim, ostaje pomalo upitno geografsko porijeklo njegove udarne pjesme „Pjevaj sestro, pjevaj brate“ koju je najprije objavio na gastarbajterskom labelu Pelex, a uživo izvodio na gažama po Njemačkoj i Hercegovini. Hrvatskoj estradi priključio se tek 1998. velikim splitskim koncertom na Hajdukovom Starom placu.

Oko „Volim piti i ljubiti“ nema nikakve dvojbe. Vuco je najbolje razumio što se traži u Hrvatskoj, pozvao **Gorana Mačužića** da razvuče harmoniku i zakucao bestseler Croatia Recordsa. Na nižem, kafanskom levelu dotad je već bila primjećena znatna potražnja za lokalnim cajkama, ali izbor je bio ograničen, sa svega par imena kojima se vjerovalo da će napraviti pravi folkerski štimung. U Zagrebu i okolici to je bila **Dragica Brkić**, dok je Slavoniju najviše uveseljavala **Borka Mihajlović**, majka **Aleksandre Prijović**.

1. Ilko Čulić

Novinarski projekt:
Kako smo dobili cajke i zašto ih se nikad nećemo riješiti

Elektronička publikacija:
Ravno do dna

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
17. rujna 2024.

Najagilniji hrvatski promotor turbo folka Osječanin **Alen Borbaš**, vlasnik zaštitarske firme Borbaš Security, također je krenuo u posao s lokalnim gažerima koji su držali srijedu u njegovom klubu OKS. Kad su lokalce zamijenili top narodnjaci Siniša Vuco i Halid Muslimović srijedom je prodavao po 800 karata, pa je proširio ponudu uvozom cajki iz Srbije. Čim je Račanova vlada 2003. izglasala suspenziju viznog režima za državljane Srbije u OKS-u je priredio svoj prvi Folk hit godine. Usprkos protivljenju HSP-ova gradonačelnika **Ante Đapića** osječka folkerska smotra je nekoliko godina kasnije izmještena u sportsku dvoranu Zrinjevac, gdje je Borbaš doveo 30 izvođača i navukao preko 4000 posjetitelja.

Borbaš Security rutinski je rješavao sigurnosne probleme s kojima su se suočavali vlasnici nekih drugih folkerskih klubova, ozloglašenih zbog čestih tučnjava i sporadičnih pucnjava. Najveća prepreka u njegovom biznisu bila je totalna medijska blokada, pa je pokrenuo **TV Balkaniku** i ilustrirani magazin **Folk**. Dok se TV Balkanika pokazala kao prilično uspješan projekt, pompozno najavljeni magazin Folk ugašen je poslije prvog broja pošto mu je remitenda bila veća od prodaje. Hrvatska medijska šutnja oko turbo folka imala je dva lica. Javni servis HRT-a godinama je ignorirao svaku muziku što je dolazila iz Srbije, a kad je na telki trebalo prikazati veselog Bosanca onda bi notornog narodnjaka **Halida Bešlića** potpisali kao pjevača sevdalinki jer im je samo tako bio prihvatljiv. S druge stajali su privatni mainstream mediji uvijek gladni senzacija, ali maksimalno oprezni u praćenju turbo folka da se nekom ne zamjere.

Međutim, znatan dio mlađe populacije već je bio spojen na internet koji je od 2005. nakon lansiranja platforme YouTube postao najvažniji kanal za regionalnu promociju atraktivnih turbo folk noviteta, kao i za podsjećanje na starije hitove iz 1990-ih. Dvije-tri godine kasnije bilo je skoro nebitno hoće li to podržati mainstream mediji.

Prema anketi među učenicima viših razreda srednjih škola naručenoj 2008. za Jutarnji list u većim hrvatskim gradovima preko 50% adolescenata već je aktivno slušalo turbo folk. Najviši postotak tada je zabilježen u Slavoniji, najniži u Dalmaciji, a Zagreb je bio negdje u sredini. Izvještaji s terena bili su još upečatljiviji. Jedne proljetne večeri 2008. u Splitu su se slučajno poklopili koncerti **TBF-a** i **Mitra Mirića**. Premda je TBF imao višestruko jaču kampanju i nezaobilazni radijski hit „Smak svita“, Mitar Mirić prodao je duplo više ulaznica.

U to doba naslušali smo se površnih sociokulturoloških teorija o turbo folku kao zabranjenom voću, mladalačkom otporu roditeljskoj kulturi i maltene pankerskoj subverziji. Sve navedene teorije zapravo su bile promašene, u istoj mjeri kao ksenofobične tlapnje kako u tome uživaju samo necivilizirani došljaci iz Bosne. Nitko nije znao objasniti što bi to moglo biti subverzivno u svakodnevnom praćenju satelitskog programa DM Sat i povremenom slušanju Radio Prijedora, koji je popunjavao rupu u zagrebačkom eteru do pokretanja Extra FM-a.

Subverzivni element nije mogao biti ni prvi domaći radio koji je redovito puštao cajke vukovarski **Radio Dunav**, formalno registriran kao glasilo srpske zajednice. Turbo folk jest bio generacijska muzika milenijalaca dok su se na YT plejlistama vrtile plastificirane mlađe cajke. Međutim, stariji izvođači poput Mitra Mirića i Mile Kitića, koji su uskočili u TF kao prebjezi iz NNM tabora, bili su podjednako omiljeni među djecom i njihovim roditeljima.

Domaća proizvodnja turbo folka i dalje je bila preskromna i nekonkurentna, osim par smjelijih balkanskih izdanja **Jelene Rozge** i nekoliko Severininih pjesama s albuma „Zdravo Marijo“ u produkciji **Gorana Bregovića**. Transgeneracijski potencijal **hrvatskog narodnog cajkališta** najbolje se vidio kad se u Zagreb vratila **Lepa Brena**. Gostovanjem u Areni Zagreb 2009. privukla je stotinjak ogorčenih prosvjednika iz braniteljskih udruga i 13 000 egzaltiranih fanova svih uzrasta. Poslije trijumfalnog Breninog come backa prekogranični transfer cajki nastavljen je kao rutinska operacija pa je postalo sasvim uobičajeno da paparazzi ulove **Jelenu Karleušu** u splitskom Imperiumu ili **Daru Bubamaru** na dočeku Nove godine u zagrebačkom klubu Bunga Bunga na Trešnjevci.

Kulturni establishment još uvijek nije vidio što se događa u noćnom životu, iako je folkerski klub **H20** otvoren prekoputa Ministarstva kulture. Zabrinuto su reagirale samo strukovne organizacije HGU i HDS iz kojih je krenula inicijativa za uvođenje radnih dozvola gostujućim muzičarima. U praksi je nova administrativna mjera najviše pogodila promotore svjetskih rock bendova pošto je s njima dolazila cijela vojska roadiea i drugog pomoćnog osoblja, a najmanje je naškodila cajkama koje su za nastup u noćnom klubu trebale samo matricu ili minimalnu sviračku pratnju na klavijaturama. Kad se pokazalo da izdavanje radnih dozvola nije nikakva zapreka nekontroliranom masovnom uvozu turbo folka i njegovih derivata kao što je trap folk, muzička industrija lansirala je 2017. kampanju Slušajmo hrvatsko. Postigla je vrlo mizeran rezultat prije svega zbog kronične nestašice novih domaćih pop hitova za najširu publiku.

Najvažniji hrvatski lakoglazbeni samit **Splitski festival**, koji je u najplodnijim godinama davao po desetak pjesama za dugotrajnu eksploataciju u radijskom eteru

potpuno je presušio i prestao isporučivati hitove, dok je **Dora** bila privremeno obustavljena. U međuvremenu je splitski **Jadranski radio** zavrtio cajke, oprezno uvrštene samo u večernji program, a onda je u proljeće 2018. radijski kartel iz zagrebačke Avenije Većeslava Holjevca 29, pod kontrolom kontroverznih poduzetnika iz obitelji Pripuz, instalirao gradski folkerski radio **Extra FM** na frekvencijama posrnulog Hit FM-a. U samo nekoliko mjeseci postao je najslušaniji radio u metropoli, pa je dobio i svoj TV kanal.

Nezaustavljivi Extra FM donio je radikalnu promjenu u domaćem koncertnom biznisu. Najprestižnija zagrebačka folkerska depandansa prije je bila kongresna dvorana restorana Gastro Globus na Velesajmu, nadaleko poznata među ljubiteljima cajki po dočecima Nove godine s **Milicom Todorović** i **Sekom Aleksić**, ali skoro neprimjetna za najširu javnost.

Extra FM specijalizirao se za masovke u Areni Zagreb sa **Sašom Matićem**, **Acom Lukasom**, **Draganom Mirković** i **Milicom Pavlović**, a svi rekordi srušeni su na pet uzastopnih koncerata Aleksandre Prijović koja je lani u Zagrebu prodala 87 000 ulaznica. U pripremi terena za taj pothvat odrađena je totalna promocija s intenzivnom reklamnom kampanjom u svim dostupnim medijima. Najrazvikanijim cajkama priznat je status ultimativnih pop zvijezda, a njihov teritorij proširio se od Arene Zagreb do omiljenih ljetnih rezidencija na jadranskoj obali kao što je beach club **La Playa Imperial** u Vodicama koji je ugostio **Mayu Berović**, **Natašu Bekvalac**, **Teu Tairović**, **Tanju Savić**, **Barbaru Bobak**, **Sanju Vučić**, **Teodoru Džahverović**, **Breskvicu** i **Zeru**.

Kad se sve zbroji ispada da cajke danas još bolje prolaze na koncertnim pozornicama u Hrvatskoj nego u Srbiji. Apsolutna balkanska rekorderka Aleksandra Prijović je na maratonskoj turneji Od istoka do zapada rasprodala 12 dvoranskih koncerata u Srbiji i čak 16 u Hrvatskoj.

https://ravnododna.com/kako-smo-dobili-cajke-i-zasto-ih-se-nikad-necemo-rijesiti-5-dio-hrvatsko-narodno-cajkaliste/

HRVATSKI GLASNIK

U HRVATSKOJ JE DAVNO POKRENUTA PRVA SPECIJALIZACIJA OBITELJSKE MEDICINE NA SVIJETU, A DANAS MLADI LIJEČNICI OD NJE BJEŽE?!

Realna je opasnost da u Hrvatskoj za pet godina još milijun pacijenata ostane bez svog obiteljskog doktora, odnosno da se poprilično poljuljani sustav obiteljske medicine, dodatno uruši. Svojevrsna je to i ironija jer je prva specijalizacija obiteljske medicine u svijetu započela baš u Hrvatskoj, zahvaljujući prof. dr. Anti Vuletiću, početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća. O tome su pisali tadašnji eminentni liječnički časopisi Canadian Family Physician te Journal of the Royal College of General Practitioners i The Lancet. Mnoge zemlje s razvijenim zdravstvenim sustavom tu su specijalizaciju preslikale u svoje obrazovne programe i danas su na temelju nje razvili dostupan, brz i učinkovit sustav primarne zdravstvene zaštite. Imaju jaku preventivu i kvalitetne nacionalne preventivne programe kojima je obvezno zahvaćen veliki postotak pacijenata. Na taj se način smanjila stopa smrtnosti od brojnih kroničnih ili malignih bolesti.

S druge strane, obiteljska medicina u Hrvatskoj godinama propada. Pa tako obiteljski liječnici zbog goleme administracije koju svakodnevno moraju voditi, nemaju vremena svim svojim pacijentima posvetiti onoliko pažnje koliko bi trebali, nemaju vremena za holistički pristup svakom pacijentu, a posljedica svega toga su

2. Silvana Oruč Ivoš

Novinarski projekt:
Obiteljska medicina: Hoće li više od milijun stanovnika RH za pet godina ostati bez svog obiteljskog liječnika?

Elektronička publikacija:
Hrvatski-glasnik.com

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
20. studenoga 2024.

loši ishodi liječenja od kroničnih i malignih bolesti. Jer, obiteljski liječnik u Hrvatskoj u osmosatnom radnom vremenu obradi preko 100 pacijenata, a u zimskom periodu kada je povećan broj respiratornih infekcija taj se broj kreće između 130 do 160 pacijenata. U navedene brojeve ne spadaju isključivo pacijenti koje liječnik pregleda u ordinaciji već i oni koji ga kontaktiraju putem telefona ili maila, ali ipak liječnik i za njih treba izdvojiti najmanje nekoliko minuta. Jasno je da taj broj pacijenata nije moguće kvalitetno obraditi i da je mogućnost greške liječnika, velika. Usporedbe radi, u većini europskih zemalja liječnik u jednoj smjeni obradi „samo" 35 do 40 pacijenata, a medicinske sestre i tehničari koji također spadaju u visoko educirani kadar samostalno rješavaju kontrole kroničnih bolesnika i slično.

Što se dogodilo s primarnom zdravstvenom zaštitom u Hrvatskoj? U ovom trenutku, po podacima Digitalnog atlasa hrvatskog liječništva HLK, u Hrvatskoj u ovom trenutku nedostaje 266 obiteljskih liječnika. Ako je prosječan broj pacijenata po liječniku/ordinaciji oko 1.500 pacijenata, možemo slobodno reći da oko 400.000 naših sugrađana nema svog stalnog obiteljskog liječnika već su „osuđeni" na liječnike koji iz drugih ordinacija dolaze u njihove nekoliko puta tjedno. Ostale dane u ordinaciji je samo medicinska sestra. Ipak, situacija je još ozbiljnija jer bi u narednih nekoliko godina bez svog obiteljskog doktora moglo ostati dodatnih milijun ljudi. Naime, u sustavu obiteljske medicine u ovom trenutku radi 857 liječnika starijih od šezdeset godina, a među njima je preko dvije stotine starijih od 65 godina što znači da u svakom trenutku mogu otići u mirovinu pa će još 300.000 ljudi ostati bez liječnika. Preostalih 550 u mirovinu otići će za najkasnije pet godina te će broj pacijenata bez obiteljskog liječnika biti veći od milijun što bi moglo dovesti do sloma ukupnog hrvatskog zdravstvenog sustava jer će svi pacijenti biti usmjereni na hitne službe i hitne bolničke prijeme. Na specijalizaciji iz obiteljske medicine u ovom je trenutku 284 liječnika no oni mahom već rade u ordinacijama obiteljske medicine i ubrojeni su gore navedene statistike te ne predstavljaju nove liječnike u sustavu. Zanimljiv je podatak iz Registra liječnika HZJZ-a koji, pak, navodi da su čak 53 liječnika u zdravstvenom sustavu obiteljske medicine starija od 70 godina.

„Puno je uzroka za ovu lošu situaciju, ali jedan od najvažnijih je loš odnos prema obiteljskoj medicini kao struci, a onda i prema obiteljskim liječnicima koje je zdravstvena administracija godinama tretirala kao neku nevažnu kariku. A situacija je zapravo sasvim obrnuta. Obiteljski doktor je prvi kontakt svakog pacijenta, on poznaje svog pacijenta, poznaje i 'prati' njegovu obitelj, prvi je u liječenju kroničnih bolesti i bez imalo pretencioznosti mogu reći da je obiteljski doktor, odnosno doktor primarne zdravstvene zaštite jedna od najvažnijih karika u cijelom zdravstvenom sustavu. Jer, obiteljski su liječnici čuvari zdravstvenog sustava. Njima sve dolazi, a koliko će biti uspješni ovisi o njihovom broju i o uvjetima u kojima rade. Danas se svi čude pretrpanim bolničkim hitnim prijemima, ali gdje pacijent može otići ako mu nije dostupan primarni liječnik? Ako gledamo uspješne europske zdravstvene sustave, to su oni u kojima je jaka i stabilna primarna zdravstvena zaštita i obiteljska medicina kao njena najvažnija karika", pojašnjava predsjednica Koordinacije hrvatske obiteljske medicine dr. Zrinka Huđek Leskovar. U KoHOM-u često ističu da su uzroci kadrovske devastacije obiteljske medicine dugogodišnji podređeni položaj obiteljske/opće prakse u zdravstvenom sustavu, premalo raspisanih specijalizacija, niske plaće, nemogućnost osobnog profesionalnog rasta i napretka, rušenje autoriteta obiteljskog liječnika, uplitanje nezdravstvenih državnih institucija u rad obiteljske medicine bez da se konzultira struka. Tu je još i preveliko administrativno opterećenje koje je dovelo do toga da obiteljsku medicinu učini neatraktivnom za mlade liječnike. Paralelno s tim događa se osipanje već zaposlenih, stariji liječnici odlaze u mirovinu, a mladi su, u obiteljskoj medicini, tek u prolazu dok ne dočekaju neku atraktivnu bolničku specijalizaciju. Ili dok ne odu iz Hrvatske.

Ipak, u Ministarstvu zdravstva iako svjesni problema, smatraju da rješenje postoji. „Nedostatak liječnika u obiteljskoj medicini, pedijatriji i ginekologiji na primarnoj razini zdravstvene zaštite akumulirani su desetljećima radi neosiguravanja specijalističkog usavršavanja, različitosti u uvjetima rada i koeficijentima. Analiza stanja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti pokazuje neravnomjernu raspodjelu kadrova, najveći nedostatak u ruralnim krajevima, ali i neravnomjernu opterećenost ordinacija od onih koje su preopterećene opredijeljenim pacijentima i onih koje imaju značajno manji broj opredijeljenih osoba. Sve su to rezultati ranije donesenih odluka. Reforma zdravstva koju smo pokrenuli i koju provodimo ide u dobrom pravcu, a pravi rezultati današnjih odluka bit će vidljivi u predstojećem vremenu. Jedna od poduzetih reformskih mjera je donesena Mreža javne zdravstvene službe koja odgovara na aktualne zdravstvene potrebe stanovništva na svima razinama zdravstvenog sustava. Tako se Mrežom uređuje i područje primarne zdravstvene zaštite koja dobiva novu organizaciju pa će jedan tim moći raditi na dvije ili više lokacija, uvode se mobilne ambulante za obiteljsku medicinu, kao i mobilne ljekarne", odgovorili su. Unatoč tome, činjenica je da upravo po Mreži javne zdravstvene službe, koju su propisali, ne mogu popuniti liječnicima obiteljske medicine.

Nadalje, Ministarstvo zdravstva najavljuje raspisivanje značajnog broja specijalizacija za obiteljsku medicinu, međutim mladi liječnici za nju nisu zainteresirani. Na žalost, dosadašnja praksa je pokazala da je bilo natječaja za specijalizaciju obiteljske medicine na koju se nije javio - baš nitko. Zamjenica predsjednika HLK, dr. Vikica Krolo, upozorava da mladim liječnicima nije atraktivna specijalizacija obiteljske medicine jer je po sadašnjem zakonu mogu raspisati samo domovi zdravlja. Oni su, pak, potpuno neatraktivni za mlade liječnike jer nemaju mogućnost napredovanja, edukacije i slično. „Tek prije koji mjesec sramotno male plaće obiteljskim doktorima porasle su za gotovo 100 posto, ali isto tako su porasle plaće i bolničkim doktorima tako da su plaće u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i dalje ostale niže u odnosu na bolnički sustav. Teško je očekivati da će mladi liječnici umjesto atraktivnijih bolničkih specijalizacija odabrati one gdje će kasnije teže raditi i biti manje plaćeni. U bolnicama mogu napredovati, educirati se, imaju mogućnost dežurstva, dodatnog rada u privatnim poliklinikama. Obiteljska specijalizacija nema ništa od toga i očekivano je da je manje zanimljiva“, kaže dr. Krolo. Smatra da bi interes bio veći kada bi privatni liječnici u sustavu obiteljske medicine sami mogli raspisati specijalizaciju, obučiti mladog liječnika i ‘ostaviti’ mu ambulantu i pacijente. Rješenje bi bilo i to da mladim liječnicima zaposlenima u domovima zdravlja omogući da, ako to žele, mogu otići raditi privatno kao ugovorni liječnici (s HZZO-om). Pacijenti, mahom i ne znaju je li njihov liječnik domski ili „ugovorni“.

Najveći problem koji muči obiteljske liječnike je prekomjerno administriranje zbog kojeg sve manje i manje vremena imaju za pacijente. Ovih dana dobili su još jednu obvezu, a to su preventivni pregledi u ordinacijama obiteljske medicine uz obvezu da liječnici sami pozivaju pacijente da dođu. Liječnici su složni u tome da su preventivni pregledi važni i žele ih raditi, ali upozoravaju da predloženi model nije najbolji jer će u ordinacijama obiteljske medicine stvoriti još veće gužve. Liječnici za vrijeme trajanja preventivnog pregleda – riječ je o dva dolaska po sat vremena po pacijentu – neće moći primati ostale pacijente.

Da se u obiteljsku medicinu godinama nije ulagalo pokazuju i podaci Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje po kojoj se za obiteljsku medicinu, kao temelj zdravstvenog sustava, u 2024. izdvaja tek 2,6 posto svih sredstava. I to u situaciji u kojoj je količina posla obiteljskim liječnicima porasla za 35 posto pa tako godišnje u ordinacijama imaju čak – 47 milijuna posjeta. U toj podcijenjenoj obiteljskoj medicini unatoč tim poražavajućim brojkama, za razliku od skupog bolničkog sustava, još uvijek nema lista čekanja.

https://hrvatski-glasnik.com/izdvojeno/u-hrvatskoj-je-davno-pokrenuta-prva-specijalizacija-obiteljske-medicine-na-svijetu-a-danas-mladi-lijecnici-od-njebjeze/2024/11/20/118185/

DALMACIJA DANAS

Donose li maloljetnički zatvori više štete nego koristi? Pravobraniteljica upozorava: Stanje s maloljetnicima je alarmantno

3. Ana Tenžera

Novinarski projekt:
Kako popraviti sustav za popravljanje – maloljetni delinkventi između hormona i rešetaka

Elektronička publikacija:
Dalmacija Danas

Broj članaka: 16

Datum objave izabranog članka:
17. listopada 2024.

Sustav ili kaos? Što stvarno čeka maloljetne delinkvente u Hrvatskoj?

Kako popraviti sustav za popravljanje – možda je lako napisati na tipkovnici, ali ispitati situaciju na terenu sasvim je druga priča. Priča u kojoj narativ nailazi na jednu prepreku nakon druge, gdje se miješaju jurisdikcije (ili kako sugovornici govore – multidisciplinarnost), koja na svakom koraku nailazi na nove barijere, nešto je sasvim drugo. U proteklih 15 tekstova razgovarali smo s nadležnim ministarstvima, ljudima koji su prošli maloljetničke sankcije koje su im kasnije utjecale i odredile cijeli život (nekima i smrt, kako smo saznali od žrtve sekundarne traumatizacije), posjetili smo Odgojni Zavod u Turopolju, pričali što s psiholozima što s forenzičnim psihijatrima, pravosudnom policijom…

Situacija je opisana onakvom kakva sada jest, sa svim vrlinama i manama. Oko nekih stvari vrtimo se u krug, nadležnima je postao hobi prebacivanje loptice na drugoga, čuli smo potresnih priča za koje smo mislili da postoje samo na velikim ekranima, ali činjenica je da ni maloljetnom delinkventu nije lako, kao ni roditeljima koji su ga odgajali. Sucima pred koje dijete staje je teško, zakoni doneseni još prije 11 godina postoje, ali se ne provode u praksi tako da ovaj novinarski rad samo ukazuje na probleme kojima se treba svakodnevno baviti, dovesti ih na višu razinu te konačno upaliti alarm da se stvari pokrenu.

Maloljetni delikventi ili buntovni tinejdžeri – gdje je linija razdvajanja?

Maloljetnička delinkvencija smatra se najozbiljnijim oblikom problematičnog ponašanja mladih koje ovisi o unutarnjim i vanjskim čimbenicima. Treba razlikovati buntovni obrazac ponašanja, svojstven tinejdžerima, i obrazac koji može eskalirati te sa sobom donijeti brojne posljedice. Mladi asocijalni ljudi često su nestrpljivi i sam pojam budućnosti može im biti dalek te ne posvećuju previše razmišljanja o godinama pred njima. Fokus im je trenutno stanje i zadovoljstvo koje mogu dobiti u sadašnjem trenutku, „hoću sad i hoću sve" filozofija.

O tome sve zna naša prva sugovornica **Lana Petö Kujundžić**, sutkinja Visokog kaznenog suda i predsjednica Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež koja se ne libi napasti sustav, njegove manjkavosti te često istupa u medijima i govori o pravima djece – čemu su sve izloženi kad su zatvoreni, o zakonima koji nisu problem, ali provođenje jest, te u čemu sve griješimo kad su u pitanju maloljetni delinkventi. „Dešava nam se da kada obuhvatimo jednog maloljetnika u dobi od recimo 17 godina, vidimo sve propuste koji su se desili u njegovoj 13-14 godini, kad ga nismo prepoznali kao rizik od počinjenja kaznenog djela, pa ga s 14 nismo obuhvatili s prvim lošim ponašanjem. I sad ga imamo u 17 godini s nizom kaznenih djela, kada je postao dosta problematična osoba zbog svojih problema u ponašanju, gdje nitko nije zapravo odradio posao kako treba", izjavila je ova sutkinja još 2015. godine. Iako kaže da je u nekim slučajevima zaista potrebna krajnja mjera – maloljetnički zatvor, kaže da smatra „da je to jednostavno drugačiji način življenja", no ubrzo dodaje: „Djeci nije mjesto u zatvorskom sustavu, niti kada je u odgojnom zavodu, a niti kada su u maloljetničkom zatvoru. Nedostaje stručnog kadra, nema dovoljno različitih programa, kvaliteta smještaja i lokacije su neadekvatne. Ne vodi se sustavna politika procjena potreba i stvarnih mogućnosti."

Poseban su problem maloljetnici s psihofizičkim oštećenjima kojima, prema zakonu, *sud može umjesto upućivanja u odgojnu ustanovu ili odgojni zavod izreći mjeru upućivanja u posebnu odgojnu ustanovu*. Ali, u Hrvatskoj ne postoje „posebne odgojne ustanove", tako da djeca završavaju u istražnim zatvorima i odgojnim zavodima te su tu prebačeni na brigu osoblja kojem pak nedostaje stručni kadar.

Slijedila je Pravobraniteljica za djecu. U svibnju je na mrežnim stranicama njezinog Ureda osvanulo novo izvješće o radu za 2023. godinu – što su sve poduzeli pri zaštiti maloljetnih počinitelja kaznenih djela; po pitanju „zaštita prava djece u sukobu sa zakonom" tako je izašao ne puno drugačiji izvještaj od onih objavljenih posljednjih desetak godina pa se postavlja pitanje što je Ured Pravobraniteljice za djecu uspio promijeniti kad je u pitanju upravo ta populacija. Npr. sažetak izvješća iz 2012. ne razlikuje previše od najnovijega pa je tako prije 14 godina sumirano: „Najdrastičnije kršenje pravosudnih prava predstavlja izvršenje mjere istražnog zatvora koje nije u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima. Djeca su smještena u sobama s punoljetnim počiniteljima kaznenih djela, nisu obuhvaćena planskim tretmanom, a prekidaju i školovanje. Problem je dodatno naglašen kad postupak traje više mjeseci, ponekad i godinu dana. Na tu smo situaciju u više navrata upozoravali nadležna tijela, no pitanje istražnog zatvora još nije adekvatno riješeno. Zatražili smo i osnivanje zatvorene zavodske ustanove koju predviđa novi ZSM, a u koju bi djeca trebala biti upućena prilikom lišenja slobode za vrijeme trajanja kaznenog postupka", govorili su iz Ureda 2012. godine.

Ne kažemo da Ured *copy/pastea* sažetke izvješća, dapače, njegov je utjecaj velik te kad nekog „uzmu na zub" problem biva promptno riješen, ali konstantno pisanje o „problemu istražnog zatvora i osnivanju zatvorenih zavodskih ustanova" iz godine u godinu nije urodilo plodom, što zabrinjava, jer se najveći rast prijava bilježi u području pravosudno – zaštitnih prava. Također iz Ureda Pravobraniteljice potvrdili su kako se broj kaznenih djela koja počine maloljetnici sve više povećava.

Opravdanje razloga zašto ne postoje zatvorene zatvorske jedinice dobili smo iz Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave. Čine sve što mogu, a njihov odgovor i ima smisla. „S obzirom na broj maloljetnika u istražnom zatvoru teško bi bilo organizirati takve zavodske jedinice u svakoj županiji, jer bi to značilo da je jedan maloljetnik mjesecima možda sam u toj ustanovi. Želimo za maloljetnike osigurati humane uvjete – oni trebaju imati interakciju ne samo s osobljem nego i s drugim maloljetnicima. Zamislite sad jednu takvu zavodsku jedinicu u Dubrovniku. S kim bi boravio taj maloljetnik koji se pojavi u istražnom zatvoru jedan u dvije ili tri godine? Ili, primjerice, kada je riječ o maloljetnicama, kojih je još manje, a koje ne mogu biti smještene s maloljetnicima muškog spola."

Pravobraniteljica za djecu također tvrdi kako se u istražnom zatvoru gubi pravo na učenje. Iz UZSP-a odgovaraju: „Što se tiče obrazovanja, možemo ga osigurati u onoj mjeri u kojoj je to moguće. Maloljetnik može dobiti knjige, može učiti i dobiti pomoć u učenju, međutim ako ide u srednju školu čiji program obrazovanja ne omogućuje da na daljinu polazi nastavu ili polaže ispit, onda mi tu ništa ne možemo. *Online* nastava ovisi o

tome postoji li kroz zakonski okvir koji definira obrazovanje mogućnost da se ono provede *online*, odnosno da se konkretni program obrazovanja može provesti *online*. Znači vi određene tečajeve, kvalifikacije, prekvalifikacije možete organizirati *online*, međutim srednje škole će vam reći da se program obrazovanja ne može provesti u potpunosti *online*. Dakle, ovisi i zakonskom okviru te o drugoj strani, ne ovisi samo o zatvorskom sustavu. Mi možemo osigurati tehničke preduvjete za *online* nastavu, ali je pitanje programa obrazovanja omogućuje li završavanje obrazovanja na takav način."

Plavci su za davanje druge prilike

U MUP-u kažu kako je važno naglasiti da kaznenopravna reakcija prema mladim počiniteljima kažnjivih radnji u Republici Hrvatskoj počiva na načelu „pružanja nove prilike", a ne „odmazde", slijedom čega se usklađuju i standardi policijskih pristupa i postupanja prema djeci. „Recidivizam počinitelja kažnjivih radnji važan je čimbenik u kreiranju policijskih taktika i pristupa prema djetetu koje se dovodi u vezu s počinjenjem kažnjive radnje. U ovom djelu policijskih izvida policijski službenici za mladež prikupljaju podatke o obiteljskim i osobnim prilikama djeteta. U okolnostima kad se asocijalno ponašanje djeteta (uključivo i kriminalno ponašanje) povezuje sa zanemarivanjem njegove skrbi od strane roditelja ili drugih osoba, policijski službenici imaju osnovu provesti izvide u području njegove kaznenopravne zaštite", kaže **mr. sc. Josipović**.

Ima još problematike na koje nam je iz Ministarstva pravosuđa i uprave odgovorila državna tajnica **Vedrana Šimundža**. „U praksi se pojavljuje problem pronalaska medicinskih kadrova koji su voljni doći raditi u zatvorsku bolnicu, jer je to rad sa specifičnim pacijentima. Pogotovo je problem pronalaska psihijatra koji bi bio specijaliziran za rad s djecom i maloljetnicima. U tom smislu, ako bi se razmotrila mogućnost da Zatvorska bolnica formalno postane dio zdravstvenog sustava, o čemu je ovo Ministarstvo vodilo razgovore s Ministarstvom zdravstva u nekoliko navrata, možda bi se i taj problem na jednostavniji način riješio. Upravo je Ministarstvo zdravstva to koje bi po svojim propisima trebalo osigurati i odrediti koje psihijatrijske ustanove su prikladne da prime forenzičke bolesnike."

I tu dolazimo do spomenutog ministarstva koje se zaista, u najmanju ruku, nonšalantno odnosi i prema proživanju i prema problemima. Nije ih potrebno citirati, jer nisu odgovarali na postavljena pitanja već su pisali kako, primjerice, covid loše utječe na tinejdžere. Jedino su ponovili informaciju koja u medijima kruži već neko vrijeme: „Po završetku radova koji se očekuje tijekom 2024. godine Neuropsihijatrijska bolnica 'Dr. Ivan Barbot' Popovača bit će specijalizirana ustanova za smještaj i liječenje maloljetnih osoba koje su počinile kazneno djelo u stanju neubrojivosti, uz ispunjavanje svih potrebnih zakonskih uvjeta za liječenje djece odvojeno od odraslih osoba." O njima nitko nije želio govoriti, ni psihijatri, ni bivši ravnatelji bolnica, od kojih je jedan čak odgovorio: „Ne smijem govoriti kako smo se kreativno snalazili kada bi smještaj maloljetnih počinitelja kaznenih djela koji su neubrojivi postao problem, ubili bi me".

Zato nam je oko pojmova neubrojivosti pomogao izv. prof. dr. sc. **Tomislav Franić**, dr. med. psihijatar subspecijalist dječje, adolescentne i forenzičke psihijatrije iz Klinike za psihijatriju KBC Split / Medicinski fakultet Sveučilišta u Splitu, uz uvod kakav zasigurno niste očekivali. „Za sam početak bih istakao nešto izuzetno važno. Teme o kojima govorimo vezane su za počinjenja različitih kaznenih djela i psihičko stanje osoba koja su ta djela počinila. Nadalje, ja sam psihijatar i netko bi čitajući ovaj tekst mogao povezati i staviti znak jednakosti između psihijatrije, psihičkih poremećaja i kriminala i agresije. To ni u kojem slučaju nije tako. Naprotiv, duševni bolesnici, odnosno osobe koje boluju od psihijatrijskih poremećaja, imaju dva do četiri puta veću šansu da oni budu žrtve, a ne počinitelji kaznenih djela. Što se kriminala tiče, ljudi koji nikad nisu posjetili psihijatra su u prosjeku značajno opasniji od onih koji su nekad posjećivali ili posjećuju psihijatra", kao uvod u intervju izjavio je doktor Franić.

Odgojni zavod u Turopolju – očekujte neočekivano

Slijedio je odlazak u Odgojni zavod u Turopolju. Vanjska teretana s vrećama za boks, košarkaško igralište, izrade prekrasnih mozaika – svakodnevica je 39 štićenika od kojih je trećina prebačena iz nekog manje sigurnog mjesta – poput raznih domova. I upravitelj **Franjić** i psihologinja **Franjić-Nađ** (nisu brat i sestra niti su u braku, samo dijele prezime) ukratko za probleme kažu: „To od nekud dolazi". I tu možda dolazimo do pravog problema. Ako je dijete odraslo u agresivnoj obitelji, ono ne vidi pravilan obrazac ponašanja i najvjerojatnije će već u osnovnoj školi početi raditi probleme. „Majka obično igra ključnu ulogu u razvoju djeteta, ali isto tako je važna i uloga oca, obitelji, okoline i društvenih faktora", kaže psihologinja Bernardica Franjić-Nađ. I Tamara Martinčević, voditeljica Odjela tretmana i obrazovanja, ističe: „Ono što je bitno u radu s takvom populacijom je pokazati im da su bitni, da nisu nevidljivi, da ih se uvažava i čuje. Međutim, to uvažavanje ne odnosi se na neprihvatljive oblike ponašanja nego na njih kao osobe."

Pitali smo i što je s ADHD-ovcima, jer je nedostatak razumijevanja od strane školskog sustava gotovo

„potjerao“ dobar dio djece s takvim i sličnim problemima u devijantno ponašanje. I sami ste sigurno sjedili u razredu s djetetom ili više njih koje bi imalo poremećaj koncentracije, koje ne bi moglo pratiti nastavu čak ni onoliko koliko traje školski sat te bi „izazivalo“; bilo učiteljicu bilo druge kolege. Takve situacije obično bi završavale razgovorom s ravnateljem koji bi se ponavljali, što bi najprije dovelo do izostanaka iz škole, jer se djetetu više nije dalo slušati od odraslih jedno te isto i nije uviđalo problem (a kako i bi s, primjerice, 10-15 godina), te na kraju i najvjerojatnije – došlo bi do isključenja iz škole, a njegov daljnji put doveo bi ga možda i do Odgojnog zavoda. Profesorica **Martinčević** ne vidi problem u samom ADHD-u kao takvom, nego u činjenici da se običan poremećaj pažnje nije na vrijeme detektirao i djetetu se nije pomoglo. Dobra je vijest da je današnji sustav školstva po ovom pitanju puno osviješteniji nego prije, međutim roditeljska skrb, komunikacija s djetetom, povjerenje u odnosu roditelj – dijete nužni su za anuliranje mogućnosti razvijanja rizičnih ponašanja, naglašava.

I drugi sugovornici koje smo susreli prilikom posjete Odgojnom zavodu u Turopolju s jednakim entuzijazmom govore o svom radu s njegovim štićenicima. Profesorica kemije i biologije, **Nevenka Mišević**, s ponosom nam pokazuje biljku koju već dvadeset godina njeguju njeni učenici, kao i njihove različite kreativne radove, a **Božidar Mikulčić**, voditelj knjižnice, koji sa svojom šiltericom, cargo hlačama i crnom mačkom u krilu više djeluje kao vlasnik striparnice, govori nam o listama čekanja na popularne knjige i dečkima od kojih nikada ništa ružno nije doživio. Potvrđuju nam se riječi voditelja Odjela osiguranja, inače magistra kriminalistike, **Anđelka Dundića**, da se od svih radnih mjesta u kaznenim tijelima u Zavodu najbolje osjeća, jer osim eventualne neugodnosti zbog povremenog pokušaja bijega nekog od štićenika, nije imao nikakvih ružnih događaja ni situacija, a suradnja sa svim kolegama je fantastična. Zaključujemo da je timski rad, koji nam je kao predispoziciju funkcioniranja Zavoda naglašavao upravitelj Franjić, ovdje očigledno uspješno na djelu. „Posao je težak“ rekla nam je Tamara Martinčević, „ali ne može se ne raditi, i važno je baviti se maloljetnicima, važno je mladim ljudima koji su u nekom momentu života skrenuli u krivom smjeru da im se da šansa i podrži ih da krenu u jednom pozitivnom pravcu; da se ostvare i da budu zadovoljni svojim životom.“.

Ima li *happy enda*?

O „postpenalnim problemima“ zato smo popričali s **Larisom Gornik**, kao predstavnicom Hrvatskog zavoda za socijalni rad, koja je odmah na početku rekla kako se provodi tretmanski rad s mladima u riziku i poteškoćama u ponašanju neovisno jesu li ujedno počinitelji kaznenih ili prekršajnih djela, za razliku od sustava pravosuđa u koji se uključuju samo počinitelji. „Velik dio odgojnih mjera koje sud izriče maloljetnim ili mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela (osim mjere upućivanja u odgojni zavod i pojedinih posebnih obaveza), provodi se u sustavu socijalne skrbi i u lokalnoj zajednici, otvorenog je tipa, bez prisustva pravosudne policije te njihovo provođenje koordinira HZSR. Stručni radnici Područnog ureda HZSR uključeni su u rad s maloljetnikom i njegovom obitelji od pokretanja kaznene prijave, tj. početka kaznenog postupka prema maloljetniku, često i prije, te su u redovnom kontaktu s maloljetnikom i Odgojnim zavodom tijekom provođenja mjere.“

Uz HZSR puštenima na slobodu pomažu i civilne udruge koje muče krpanja novcem. Ženska udruga Karlovac „Korak“, čiji je rad prepoznat sa više razina, trenutno formalnim partnerstvom putem trogodišnjeg programa surađuje i s Područnim uredom Ogulin i Slunj, a neformalno i s Područnim uredom Duga Resa. „Htjeli bi Vam skrenuti pažnju na to kako nismo jedini koji se bave izvršavanjem posebne obveze *individualnog ili skupnog psihosocijalnog tretmana u savjetovalištu za mlade*“, kaže predsjednica udruge **Mirjana Dudukovi**ć. *Summa summarum* onoga što se radi s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela je nastojanje da se smanje recidivi, ali u „Koraku“ naglašavaju da su mogućnosti puno šire. Naime, radi se o osobama s raznim problemima te se u konačnici povremeno radi i s osobama iz okruženja počinitelja kaznenih djela. Konkretni ciljevi provođenja ove mjere posebne obveze namijenjene mladima jest da uz smanjenje recidiva u kaznenim djelima pokušavaju pomoći mladima u prevladavanju manifestiranih teškoća (primjerice u školovanju, poticanje na kvalitetno korištenje slobodnog vremena ili reduciranje neugodnih emocija). Trude se, zatim, poboljšati obiteljsku komunikaciju, ojačati socijalnu mrežu i samopouzdanje. „Sukladno tome, pružanjem usluge pojedinačnog ili skupnog psihosocijalnog tretmana u savjetovalištu za mlade pruža se i zajednici ono što joj nedostaje te mladima omogućuje drugačija perspektiva na budućnost koja za njih može imati bolje prilike. Ovim načinom rada se prevencija delinkventnog ponašanja odražava i na cjelokupno društvo, jer mladi koji prođu psihosocijalni tretman imaju veći potencijal kvalitetnije doprinositi zajednici u kojoj žive te se nerijetko zaposle ili volontiraju“, objašnjava predsjednica Udruge Duduković.

Popričali smo i s dvije osobe koje je sustav „popravljao“. Pitali smo sugovornike, od kojih je jedan proveo dvije godine u domu za maloljetnike, a drugi je u 21. godini kao mlađi punoljetnik osuđen na četiri godine Golog

Otoka, kako bi im životi izgledali da nije bilo tih sankcija.

Zvonimir Hodak, prvi haški odvjetnik, jedan od naših najpoznatijih branitelja kaznenog prava i uspješni kolumnist, kaže da je upravo u Domu u Ravnoj Gori otkrio svoju ljubav prema pripovijedanju, iz koje su se rodile i sadašnje uspješne i vrlo čitane kolumne, jer je u hladnoj spavaonici svojim brojnim cimerima svaku večer pričao o gangsterskim filmovima na koje je bježao da ne mora u školu, što je i bio glavni razlog njegovog smještanja u dom. S druge pak strane, sugovornik kojeg smo radi zaštite identiteta nazvali Gospodin, jedno od vodećih lica regionalnog podzemlja (podaci poznati autorici), iako kaže da je zadovoljan svojim životom, odlučno tvrdi kako nikada ne bi postao „faca iz kriminalnog miljea" da nije bilo Golog Otoka. Na njih je dvojicu, očigledno, sustav imao sasvim suprotan učinak.

No, što je s onima koji nisu „ni luk jeli ni luk mirisali", koji su se bez ikakve svoje krivice našli izloženi posljedicama (ne)funkcioniranja sustava? O tome kako je biti žrtva sekundarne traumatizacije razgovarali smo s rođakinjom kriminalca koji je često gostovao u Crnoj kronici. Za potrebe razgovora njega smo nazvali Rođak, a nju Ivana (podaci poznati autorici). Gospođa Ivana je imala nesreću, živeći gotovo pola stoljeća u obiteljskoj kući „pod istim krovom" s Rođakom, iz prvog reda pratiti njegov neslavni razvoj od maloljetnog kvartovskog *bullya*, osuđenog na popravni dom, do ubojitog, beskrupuloznog razbojnika i ovisnika od kojeg je strepio ne samo njegov kvart, nego i svi koji su s njime imali bilo kakav kontakt. Govorila nam je o tome koliki bi strah prožimao nju i njenu obitelj kad god Rođak ne bi bio u zatvoru. Situacija je eskalirala kad se konačno obrušio na nju i njenu djecu, prijeteći nožem, te ga je po tko zna koji puta odvela policija. No, ni tu nije bio kraj strahu. Rođak je kratko boravio u zatvoru, jer je sudac zaključio kako je sad već ostario pa neće više nikoga napadati (recidivist od pedeset i nešto godina!, op.a.), a Ivani i djeci je sustav velikodušno ponudio smještaj u sigurnu kuću (!). Odbili su, ostali u svom domu, i s najvećom se strepnjom neprestance osvrtali preko ramena, sve dok do njih nije došla vijest da je Rođak iznenada nesretnim slučajem preminuo. Ivanine nas riječi podsjećaju na ono što smo čuli u Turopolju: „Rođak je primjer nekoga tko je mogao i imao kapacitete živjeti drugačije. Nanio je veliku štetu i sebi i svojoj okolini, i cijelom društvu. U tom sustavu, koji ga se dohvatio još u osnovnoj školi, nije prepoznato da će on izaći ne kao bolja, nego kao gora osoba. Da je doma osjetio toplinu, da su mu roditelji pokazali svojim primjerom što znači pokajati se, razumjeti, oprostiti… možda bi sve drugačije ispalo. On se osjetio odbačenim od roditelja i okrenuo se tamo gdje će biti prihvaćen. Mi kao roditelji svojoj djeci moramo postavljati granice, ali moramo i pružati podršku kada pogriješe. Mi moramo biti oni kojima se obraćaju, i u lijepim i u ružnim situacijama života. Institucije mogu pomoći, ali odgoj u obitelji prvi je i osnovni ključ."

I tu se vraćamo na početak. Kako popraviti sustav za popravljanje? Bi li posebne odgojne ustanove zaista pomogle ili bi izoliranost još više naškodila maloljetnicima? Hoće li zaista do kraja godine profunkcionirati odjel u Popovači za maloljetne počinitelje kaznenih djela koji su neubrojivi/samoskrivljeno neubrojivi ili bitno smanjeno ubrojivi, i koji se sad smještaju po Zavodima? Hoće li osoblje koje se bavi maloljetnicima biti bolje opremljeno i kada će se više uspostaviti stručni kadar? Hoće li Ministarstvo zdravstva konačno početi transparentno rješavati probleme? Hoće li civilne udruge dobiti više sredstava kako bi brinuli o postpenalnoj brizi? Na ta i još tisuću potpitanja traži se odgovor kako bi najosjetljivija populacija zaista reagirala kao rehabilitirana.

Završit ćemo riječima Gospodina o zatvaranju maloljetnika: „Koliko god ljudi mislili da je to nekakva rehabilitacija i nekakva prilagodba na život, **usmjeri Vas u krivom smjeru**. Ja nisam bio tamo da bih se družio s dečkima koji idu na faks ili u školu, i da pričamo o normalnim stvarima. Ovdje neću reći 24 sata, ali slušaš stalno o nekakvim ljudima koje oni idealiziraju, i o nekakvim podvizima koji su ukrašeni. Joj, sad kad izađem van bit ću toliko pametniji, opasniji, i sad ću ja svima njima pokazati. U principu te usmjeri i tokom vremena – u provedene 4 godine stvoriš nekakva prijateljstva, neke veze s ljudima s kojima se, naravno, nastaviš družiti…"

Tako ispada da su i Hodaku i Gospodinu institucije pomogle, samo svakome na potpuno suprotnim polovima. Gospodin je stekao nove prijatelje s kojima se upušta u kaznena djela, a Zvonko Hodak je razvio svoju ljubav prema pripovijedanju. Priča kao sa filma, samo još uvijek ne nalazimo pouku.

https://www.dalmacijadanas.hr/donose-li-maloljetnicki-zatvori-vise-stete-nego-koristi-pravobraniteljica-upozorava-stanje-s-maloljetnicima-je-alarmantno/

ZAGREBI

Ludi za lovom (1.): U zabačenim lovištima, uz puške i rakiju, kadroviraju se HDZ-ove vlade

Lov je u Hrvatskoj ono što su polo, golf ili masonski sastanci u nekoj drugoj zemlji – mjesto gdje se moćnici druže i dogovaraju buduća imenovanja i poslove

Jednog ranog subotnjeg jutra u studenom 2023., ministar obrane RH **Mario Banožić** je u magli preticao kamion, pa se zabio u kombi i ubio njegovog vozača. Kako se uskoro saznalo, strastveni lovac Banožić je jurio prema „ministarskoj šumi", lovačkoj kući na pola puta između Vinkovaca i Županje u kojoj bivši HDZ-ov politički tajnik **Tomislav Čuljak**, najutjecajniji slavonski HDZ-ovac, uz rakiju i slaninu bistri kadrovsku politiku stranke. Dolazili su tamo i mnogi drugi stranački uglednici, pa i bivši ministar imovine **Goran Marić** – mnogi od njih u međuvremenu su zbog afera ostali bez svojih funkcija, što samo znači da u 'ministarskoj šumi' treba organizirati nova druženja, kako bi se, između dva zalogaja, usuglasila imena ljudi koji će ubuduće voditi Hrvatsku.

Čarobna 'ministarska šuma'

Lov je već desetljećima zajednički hobi pripadnicima nove hrvatske elite, bili oni tajkuni ili ministri. U osami, šetnji kroz šumu ili kasnijem objedovanju u lovačkoj kući, lako se dogovaraju sastavi novih vlada, zapošljavanja preko stranke, kojekakvi poslovi. Upravo je, tvrde mediji, Čuljak progurao Banožića u vladu, pa nije čudo što mu ovaj nikako nije htio kasniti u lov.

Kako su pisala 24 sata, taj je objekt dio lovišta Čunjevci, koncesiju ima Čuljkova supruga **Božanka Čuljak**, koja za lovište godišnje hrvatskim šumama plaća smiješnih 15.001 kunu. Objavljeno je i da se u lovište Čunjevci „dovoze divlje svinje i druga divljač koja je živa uhvaćena na drugim mjestima. Lovište je malo i ne bi izdr-

4. Saša Paparella

Novinarski projekt:
Lovački lobi - nova hrvatska elita pod krinkom ljubitelja prirode

Elektronička publikacija:
Zagrebi

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
25. kolovoza 2024.

žalo takav intenzitet lova da se stalno ne dovoze životinje. Zbog toga je prenapučeno i uvijek ima razne divljači kako bi društvo imalo uspješan odstrel… To zaista jest neformalni centar moći za Slavoniju".

Priču o ministarskoj šumi u javnost je 2021. pustio jedan aktualni ministar, **Josip Dabro** iz Domovinskog pokreta, a koji je tada bio nezavisni kandidat za župana. „To je jedan prelijep dio unutar spačvanskog bazena, na tromeđi općine Privlaka, Gradište i Otok. To je koncesija koju je 2019. dobio gospodin Čuljak, odnosno njegova tvrtka, i to na razdoblje od 30 godina. Tamo se okuplja jedan politički milje koji odlučuje o svim smjerovima da kažem Slavonije, pogotovo Vukovarsko-srijemske županije" rekao je tada Dabro. Zašto „ministarska šuma"? „Zato jer nijedan ministar iz Slavonije nije imenovan bez blagoslova Čuljka iz mraka šume u kojoj se rješava kadrovska križaljka", dodao je Dabro.

Banožić je ubrzo odgovorio. „Što se tiče 'ministarske šume', ja sam vam lovočuvar i lovac već niz godina i lovočuvar sam u dva društva. Niti jedno nije od Tomislava Čuljka. Boravim u lovu često, gotovo svaki mjesec ili nekoliko puta u mjesecu odlazim u šumu. Ne znam jesam li bio kod gospodina Čuljka u nekakvom društvu gdje se nalaze i ljudi iz svijeta politike", rekao je.

Zbog lova je Banožića očešao i predsjednik Zoran Milanović, rekavši kako ministar sa svojim pajdašima u okolici Vinkovaca i Gašinaca „jelene, srndaće i veprove ubija karabinom od pet tisuća eura".

Dečak, predsjednik HLS-a u šest mandata

Eto, tako se u Hrvatskoj lobira – umjesto da se gnjave s palicom za golf, jašu konja na polo utakmici ili sudjeluju u smiješnim obredima slobodnih zidara (teško je Čuljka zamisliti s masonskom pregačom), u ovom dijelu svijeta sve se dogovara uz šetnju, pucanje po životinjama i dobar obrok.

Lovci su važni, pa njihovu udrugu – koja broji 63.589 članova – jednako pohode svi, od predsjednice **Kolinde Grabar-Kitarović** i predsjednika Milanovića pa do premijera **Andreja Plenkovića** koji se susreo s lovcima u svom prvom i u svom drugom mandatu, kad je uveličao lovačku feštu Sv. Huberta. Pred Božić 2016., predsjednica RH posjetila je Hrvatski lovački savez u prigodi 90. obljetnice rada i djelovanja, obišla Hrvatski lovački muzej i uručila Đuri Dečaku, tadašnjem predsjedniku HLS-a, Povelju Republike Hrvatske i to 'za osobite zasluge u području očuvanja ekološke i biološke raznolikosti'.

„Nije baš jasno kako se to čuva ekološka i biološka raznovrsnost tako da se ustrijeli medvjed, upuca lisica ili iz pušaka usmrti bilo koja životinja. No to nije ništa neobično: veza lovaca s politikom je uvijek bila pretijesna", objavio je tada portal Tris. Vjerojatno je baš zbog te veze general pukovnik Dečak bio na čelu Saveza pune 24 godine, od 1998. je za predsjednika biran čak šest puta, pa je tu funkciju imao do svoje smrti 2022. Na komemoraciji Dečaku su bili i lovci Banožić i **Mladen Markač**, koji je zbog lova već ispaštao.

Markač i Kirin upali u vlastitu zamku

Zovu lovačkog roga teško se oduprijeti, a budu li uspješni lovci se vole pohvaliti. Skupo je to platio general Mladen Markač. Tadašnji haški optuženik je 22. prosinca 2007. sudjelovao u lovu na divlje svinje na Bilogori, čime je prekršio uvjete pod kojima je bio pušten. Zato mu je ukinuta mogućnost da se brani sa slobode i morao se vratiti iz kućnog pritvora u zatvor u Scheveningenu. Markač naime nije smio napuštati svoje mjesto prebivališta, Zagreb, no unatoč tome otišao je u lov. I to kakav – evo ga na fotografiji gdje zadovoljno pozira s plijenom. Snijeg se crveni od krvi ubijenih veprova. Mediji su tada naveli da je na suce Haškog tribunala „posebno šokantna bila fotografija lovaca s Bilogore sa 17 ubijenih veprova u krvi na snijegu, te da je sam lov nazvan božićnim lovom". Situaciju je dodatno otežavala činjenica da se Markaču tada sudilo za – ratne zločine.

Fotografiju i vijest o božićnom lovu glasnogovornik gradonačelnika Virovitice **Anđelko Ribić** poslao je na 87 adresa raznih medija.

I za razliku od druženja u Čuljkovom lovištu u kojem se imenuju novi ministri, ovaj je lov koštao karijere izazvao ministra unutrašnjih poslova **Ivana Kirina**, kojeg se lijepo vidi na slici – on je odmah dao ostavku, kao i glasnogovornik Ribić. Shvativši što je napravio Markaču, Ribić je prvo lagao da su fotografije nastale par godina ranije, no kad mu to nije prošlo objavio je ispriku zbog slanja članka i fotografija o božićnom lovu, tvrdeći da je sve to učinio bez znanja gradonačelnika. „Kad su se događaji počeli odvijati neželjenim pravcem, poslao sam svim medijima, u želji da umanjim nastalu štetu za javne osobe kojima je ova vijest utjecala na živote, obavijest s tvrdnjom da su objavljene fotografije nastale prije četiri godine", priznao je.

No brzo je uhvaćen u laži. „U programu za obradu slika Photoshop može se vidjeti točno vrijeme nastanka digitalne fotografije… Na svim navodno spornim slikama piše da su snimljene 22. prosinca 2007. u 17 sati i 21 minutu. Sve fotografije su, pokazuje Photoshop, snimljene jedna za drugom", objavili su mediji. Pa su Kirin i Ribić ostali bez posla, a Markač bez slobode.

„Zbog gluposti koju je počinio Anđelko Ribić, glasnogovornik gradonačelnika Virovitice, haaški optuženik Mladen Markač, umjesto u obiteljskom krugu, novu 2008. dočekao je u haaškom pritvoru", opleli su po Ribiću virovitički dopisnici Večernjaka, ne dovodeći u pitanje što je Markač tamo radio. No i drugi su čudno reagirali. Tako je Markačev odvjetnik **Goran Mikuličić** rekao da je njegov klijent „Božić proveo u svom domu, a ne u lovu", te dodao da "prihvaća uvjeravanja iz ureda virovitičkoga gradonačelnika jer nema drugih spoznaja". Niti ta varka uspjela, jer nitko nije ni tvrdio da je lov bio organiziran na sam Božić, već par dana ranije.

Lov organizirala 'virovitička Fimi media'

Gradonačelnik **Zvonko Kožnjak** organizirao je posebnu press konferenciju, na kojoj je rekao da „Grad Virovitica s time nema nikakve veze, a ni Markač ni Kirin; oni nisu ni znali da će se zateći u lovu…Grad Virovitica platio je veliku cijenu za ovaj gaf jer je izgubio ministra kojega je imao prvi put u jednoj hrvatskoj vlasti. Sve što se događalo poslije pretvorilo se u politički progon mene kao gradonačelnika", rekao je Kožnjak, kojeg će poslije naslijediti baš – Kirin.

Još jednom je lov utjecao na sastav hrvatske vlade. Inače, u tom je lovu bio i saborski zastupnik HDZ-a i šef Hvidre **Josip Đakić**, što samo potkrepljuje tezu o lovu kao zabavi hrvatske političke kaste. Par godina kasnije, novi gradonačelnik Kirin – eto, snašao se za novi posao – proglasio je Mladena Markača počasnim građaninom Virovitice.

No tko je organizirao taj lov koji je završio debaklom? „Tvrtka Euro market pozvala je na zakupljeno lovište na Bilogori svoje suradnike, a među njima su, osim Markača, bili ministar unutarnjih poslova Ivica Kirin te HDZ-ov zastupnik Josip Đakić", objavio je tada Jutarnji list.

U studenome 2010. sve je postalo jasnije. Tada smo saznali da je zakupnik lovišta Bilogora tvrtka Euro market VTC, kojoj HDZ-u uplaćuje stotine tisuća kuna. I baš su oni dobili dva vrhunska lovišta Virovitičku Bilogoru i Suhopoljsku Bilogoru, u 30-godišnji zakup.

„Euro market VTC godinama isplaćuje stotine tisuća kuna na žiroračun HDZ-a Virovitičko-podravske županije, i to za usluge sponzoriranja! Zauzvrat, uz pomoć lokalnog HDZ-a na sumnjiv način domogla se dvaju najprofitabilnijih lovišta u Hrvatskoj površine 30 tisuća hektara. Koncesiju za Virovitičku Bilogoru (površine oko 15 tisuća ha) dobila je 2006. premda je promet tvrtke tada bio manji od milijun kuna, a imala je samo jednog zaposlenog, dok je zakup za Suhopoljsku Bilogoru (površine oko 14 tisuća ha) dobila lani nakon dva poništena natječaja, iako je dala trostruko manju ponudu od najboljeg ponuđača tvrtke VMZ d.o.o. iz Zagreba… Jutarnji list posjeduje niz dokumenata koji upućuju na spregu Euromarketa i virovitičkog HDZ-a, koja traje od 2004., kada je tvrtka osnovana na adresi Županijskog odbora HDZ-a. Od tada je na račun HDZ-a isplatila više stotina tisuća kuna za usluge sponzoriranja, a virmane za plaćanje usluga u ime HDZ-a potpisivao je Josip Đakić, predsjednik Županijskog odbora", objavio je Jutarnji list.

Nezadovoljni veterani: dobili koncesiju za lovište 'koje je postalo Đakićeva igračka'

„Prvi natječaj za koncesiju za lovište poništen je, iako je ponuđač VMZ d.o.o. iz Zagreba (tvrtka s 50 zaposlenih) nudio 410.000 kuna godišnje lovozakupnine i 90 milijuna kuna ulaganja u lovište. Izvori bliski Lovačkom savezu tvrde da je drugi natječaj poništen kako bi se izašlo u susret tvrtkama iz Virovitice: Euro market i Venator, a iza kojih stoje vodeći ljudi braniteljskih udruga Josip Đakić i Đuro Dečak. Za tvrtku Euromarket lobirao je Josip Đakić, dok je Ventor u vlasništvu **Andreje Dečak Kovač**, kćeri umirovljenoga generala Đure Dečaka, inače čelnika Lovačkog saveza. Euromarket je ponudio godišnju lovozakupninu od 296.000 kuna i 38 milijuna kuna ulaganja", javio je Jutarnji.

Tih je dana lokalni virovitički portal pod naslovom „Euromarket – Fimi medija Virovitičko-podravske županije" izvijestio s tiskovne konferencije na kojoj su predsjednik Županijske organizacije SDP-a **Tomislav Žagar** i predsjednica Gradske organizacije SDP-a i saborska zastupnica **Nada Čavlović Smiljanec** „prozvali Đakića da javnosti odgovori na pitanje u kakvim su odnosima HDZ-a i tvrtka Euromarket i da pojasne kakve je usluge ta tvrtka pružala njegovoj stranci".

Priča je 2011. dobila nastavak, također loš po ljude iz vrha HDZ-a. Skupina branitelja otkrila je medijima da su oni 2005. godine osnovali Euromarket VTC d.o.o., „i zahvaljujući tom statusu dobili koncesiju na 30 godina za 15.000 hektara Virovitičke Bilogore, jednog od najljepših lovišta u Hrvatskoj. Htjeli smo se brinuti za životinje i loviti. Par mjeseci kasnije, kada se lov uhodao, postali smo višak. Političari na čelu s Josipom Đakićem (HDZ) preuzeli su uzde, poduzeće je postalo njihova igračka, a mi izigrani", opisali su situaciju prevareni branitelji. Iznijeli su i niz neprihvatljivih postupaka ljudi koji su preuzeli lovište, primjerice da se meso ustrijeljenih životinja plaća po dogovoru, a ne po cjeniku.

„Cijena kilograma divlje svinje po cjeniku je 20 kuna, no pojedinci su je dobivali po 12 kuna. Analizu mesa obavlja veterinarska stanica direktora Euromarketa…

Životinje nemaju dovoljno hrane. Zalihe postoje do travnja, nakon toga se lovočuvari moraju snalaziti sami. Pojedinci su čupali repu s polja kako bi nahranili životinje par dana prije lova, da ne budu izgladnjele kada elita dođe u lov", rekli su branitelji, upozorivši da je „poduzeće u dugovima jer se godinama nije ulagalo po planu, iako je lov redovan. Samo na divljim svinjama može se zaraditi oko 350.000 kuna godišnje, pa se pitaju kamo je nestao novac i zašto je danas poduzeće u minusu".

Još jednom se pokazalo da se lovom svatko može baviti, ali zna se tko njime upravlja.

https://zagrebi.hr/ludi-za-lovom-1-u-zabacenim-lovistima-uz-puske-i-rakiju-kadroviraju-se-hdz-ove-vlade/

Zašto djeca godinu dana čekaju na red kod logopeda – zbog rane dijagnostike ili sati provedenih ispred ekrana?

5. Edita Misirić Vrkljan

Novinarski projekt:
Djeca nam „plicaju", a knjigu listaju kao tablet: Kako stati na kraj rastu jezično-govornih poremećaja kod djece

Elektronička publikacija:
Lokalne vijesti

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
30. srpnja 2024.

Porazni rezultati iz hrvatskog jezika na ovogodišnjoj državnoj maturi alarm su za problem čije je ishodište potrebno tražiti na više mjesta, a srednja škola tek je posljednja adresa. Naime, uzročno-posljedičnu vezu između šokantnih 21.7 posto maturanata koji su pali na eseju iz hrvatskog jezika i dugih lista čekanja kod logopeda uglavnom predškolaraca i djece vrtićke dobi teško je ignorirati. Naime, u posljednjih deset godina zabilježen je ogroman porast predškolske djece s govorno-jezičnim poremećajima – njih čak 40 posto treba pomoć logopeda. Do prije 30 godina neki problem s jezikom i govorom imalo je tek njih 12 posto. Što se dogodilo? Uzroke i potencijalna rješenja problema potražili smo razgovarajući s raznim stručnjacima i djelatnicima vrtića, škola i ostalih institucija i ustanova koji su svakodnevno u kontaktu s djecom vrtićke, predškolske i školske dobi.

Liste čekanja kod logopeda i do godine dana!

U Suvagu, poliklinici za rehabilitaciju slušanja i govora, kao ustanovi s najvećim autoritetom u Hrvatskoj kada je jezik i govor u pitanju liste čekanja su i do godine dana, potvrdila nam je logopedica Vlatka Utović.

– Porastom rane dijagnostike djece s komunikacijskim i jezično-govornim poremećajima raste i potreba za uključivanje u rano interventne programe i same terapijske postupke što utječe i na vrijeme čekanja. Uključivanje u terapiju ovisi i o poremećaju, za npr. oštećenje sluha ili rascjepe usnice i nepca nema liste čekanja, najviše se čeka kod jezičnih poremećaja jer su oni najučestaliji. U

tom slučaju se čeka i do godine dana i to je situacija u svim zdravstvenim ustanovama, čeka se i kod privatnih logopedskih kabineta – kazala je prof. Utović.

Najčešći poremećaji kod predškolske djece su komunikacijske teškoće i poremećaj jezičnog razumijevanja. Profesorica Utović kaže da tempo svladavanja vještina i znanja ovisi o individualnoj krivulji razvoja svakog pojedinog djeteta, no za očekivati je da do sedme godine usvoje sljedeće jezično-govorne vještine i znanja:

- pravilno izgovaraju sve glasove
- koriste proširene rečenice
- imaju razvijene predvještine čitanja i pisanja.

Prvašići se danas bore s izgovaranjem potpunih rečenica!

Ako dijete koje je do 1. travnja navršilo šest godina nije što se govora i jezika tiče steklo gore navedene vještine onda se često poseže za odgodom upisa u prvi razred. Ljiljana Rendulić Kolarić posljednje 34 godine radi kao školska pedagoginja u Osnovnoj školi „Milka Trnina" u Križu i tvrdi da odgode prije 20-30 godina nisu bile toliko učestale kao danas.

– Sjećam se da se u školsku godinu 90./91. u prvi razred upisivalo 106-ero djece, a imali smo samo dvije ili tri odgode (što nije ni 3 posto, op.a.). Ove godine se u prvi razred upisuje 74-ero djece, a imamo devet odgoda, a to je više od 12 posto. Ali to ne znači da ova djeca koja se upišu pričaju bez poteškoća. Vrlo često dolaze s dokumentacijom jer su već neko vrijeme u obradi u nekoj instituciji. Mi do prije desetak godina nismo imali potreba za logopedom u školi. No, zadnjih 15 godina potrebe su sve veće, pa smo morali zaposliti našu logopedicu koja danas ima 50-ero djece u tretmanu. Kada sam počela raditi djeca nisu toliko „frfljala" kao danas, ni blizu.

Slično iskustvo ima i Majda Krčamar Kavić, učiteljica s 30-godišnjim iskustvom u Osnovnoj školi Josipa Račića u Zagrebu. Uspoređujući generaciju djece s početka svoje učiteljske karijere i ove današnje ističe – razlika je velika. – Prvi kontakt koji s njima imamo je na samom razgovoru za upis u prvi razred. Prisjećam se svojih đaka tada, danas su to odrasli ljudi od 35+ godina. Gotovo bez iznimke s tim se predškolcima moglo razgovarati. Znali su povezano i smisleno ispričati događaj iz vlastitog života ili prepričati omiljenu bajku. Danas na upisima veliki broj djece teško se prisjeti priče koju bi željeli ispričati, a i nakon odabira potpitanjima ih se mora voditi u pričanju. Vjerujem da je veliki dio predškolskog odgoja posvećen upravo govornoj komunikaciji, ali mi se u školi sve do kraja prvog razreda „borimo" s izgovaranjem potpunih rečenica.

Što više gledaju u ekrane, to manje pričaju!

Duge liste čekanja kod logopeda možemo opravdati svakako i već spomenutom ranom dijagnostikom, a i mnogo većom svijesti roditelja o jezično-govornim poteškoćama. Ako imate 30 plus godina onda se sjećate barem jednog prijatelja iz škole koji nije mogao reći „r" ili neki drugi glas. Prije roditelji zbog toga nisu trčali kod logopeda s petogodišnjim djetetom kao danas. No, sve glasnije i sa sve manje opreza stručnjaci razloge za poraznu statistiku traže i u modernom načinu života, odgojnim stilovima i promjeni sociokulturnog stila života.

– Pretjerano gledanje u ekrane sve više se povezuje s rastućim brojem jezično-govornih poteškoća kod djece. Djeca koja provode puno vremena pred ekranom imaju manje prilika za interakciju s roditeljima i vršnjacima. Ove interakcije ključne su za razvoj jezičnih vještina, jer omogućuju učenje kroz razgovor, igru i svakodnevne situacije. Gledanje u ekran često podrazumijeva pasivno primanje informacija, bez aktivnog sudjelovanja u komunikaciji. Takav način učenja je dosta sporiji za dijete i dijete od njega nema toliko benefita kao od interakcije uživo s roditeljima/ braćom i sestrama/ prijateljima. Može ograničiti djetetovo istraživanje i učenje iz stvarnog svijeta, što je ključno za bogat i raznovrstan jezični razvoj. Može biti lošije za pažnju, za koncentraciju na način da ih dijete teško održava što može imati velike posljedice kasnije u školi. – kazala nam je Ema Tadić, magistrica logopedije i jedna od članica tima iz Kokolingo digitalne platforme o kojoj ćemo detaljnije govoriti u jednom od sljedećih članaka specijala o jezično-govornim poteškoćama.

Sljedeći tjedan čitajte upravo o tome kako su suvremen način života i promjena odgojnih stilova utjecali na porast ovih poteškoća.

https://lokalnevijesti.hr/zasto-djeca-godinu-dana-cekaju-na-red-kod-logopeda-zbog-rane-dijagnostike-ili-sati-provedenih-ispred-ekrana/

M. Erceg: Smiljana Rendić – ženski genij među svećenicima (10)

6. Marino Erceg

Novinarski projekt:
Smiljana Rendić - ženski genij među svećenicima

Elektronička publikacija:
Portal Hrvatskog kulturnog vijeća

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
23. listopada 2024.

Da bi se jednu stvar moglo reći ili zapisati javno, potrebno je znati tisuću drugih stvari. To promišljanje, koje je Smiljana Rendić zapisala davne 1963., kada se javila uredništvu novopokrenutoga „Glasa Koncila“, prva je lekcija koju bi trebali usvojiti svi koji danas djeluju u javnom prostoru, od medija do političkoga života. Ali, njezin se „novinarski aksiom“ danas čini poput daleke utopije. U epohi ispripletenosti radnoga i privatnoga vremena – ali i u epohi u kojoj je vrijeme također rastrgano na male cjeline, na sat, sat i pol, koliko je potrebno da se određenu aktivnost ili obvezu ispuni – i znanje je samo po sebi postalo fragmentirano i rastrgano.

U epohi cjelovitih i neponovljivih intelekata

Iako se danas, u usporedbi s razdobljem u kojem je živjela Rendić, živi i dulje i udobnije, vremena je zapravo sve manje i manje. Pogotovo za plodan intelektualni rad. I danas su zato gotovo nezamislive pojave cjelovitoga intelekta, koji nije specijaliziran samo za jedno usko područje. Uz Smiljanu Rendić takvi su cjeloviti i neponovljivi intelekti u crkvenim redovima bili svećenik i dugogodišnji urednik „Glasa Koncila“ Živko Kustić, zatim veliki teolozi i rado slušani propovjednici Tomislav Šagi-Bunić, Josip Turčinović, Vjekoslav Bajsić, Bonaventura Duda... Na širem, izvancrkvenom planu, sličnim intelektom neponovljive širine mogao bi se nazvati život i rad Radoslava Katičića, koji je vjerojatno i najveći hrvatski intelektualac druge polovice 20. stoljeća. I tu dolazimo do druge „lekcije“ koju možemo naučiti od Smiljane Rendić i njezinih velikih suvremenika.

Naime, osim što je iz njihovih radova upravo blistala misao o tisuću drugih stvari koje je potrebno znati samo da bi se jednu stvar moglo priopćiti javno, živote i djela poput onoga S. Rendić, Ž. Kustića, T. Šagija ili R. Katičića, povezuje i ideja da intelektualac ne može biti

zaključan u nekakvoj kancelariji, baveći se samo stvarima koje su njemu zanimljive. Intelektualac – za razliku od mnogih koji su danas zauzeli sveučilišne katedre i druge centre društvene i humanističke misli, kako u Hrvatskoj, tako i na Zapadu – kada za to dođe pravi trenutak, mora djelovati. Mora govoriti, pa makar se i nekomu zamjerio. Čak i ako će to zamjeranje prerasti u egzistencijalnu ugrozu. I čak ako se čini da hrabar iskorak pojedinca ili skupine istomišljenika ne će odmah rezultirati dramatičnim preokretima.

Znanje i djelovanje koje nije mogla osporiti ni jedna „struktura“

Kada se političkim padom Aleksandra Rankovića 1966. pojavila prva konkretna pukotina slobode u ondašnjoj komunističkoj Jugoslaviji, sigurno je da su se i 1967. među sastavljačima Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga jezika – među kojima je bio i maloprije spomenuti Katičić, tada kao mladi 37-godišnji profesor i jezikoslovac – ispreplitali razni osjećaji. Od ponosa i adrenalina jer, očito, sudjeluju u stvaranju povijesnoga iskoraka, do straha i neizvjesnosti kakve bi posljedice takav potez mogao unijeti u njihove osobne živote. Takvi su se osjećaji zacijelo ispreplitali i u Smiljani Rendić, kada je na svojem pisaćem stroju, u svojem unajmljenom sobičku u Rijeci, povijesne 1971. nizala rečenice iz svojega glasovitoga članka „Izlazak iz genitiva ili drugi hrvatski preporod“.

No nije samo jednom iz pisaćega stroja Smiljane Rendić izišlo nešto što bi moglo ugroziti njezinu egzistenciju i svakidašnjicu. U tri desetljeća dugom novinarskom radu u „Glasu Koncila“ – od 1963. do 1994. i njezine prerane smrti – ona je zapravo nebrojeno puta bila u takvoj situaciji. Ali pred izazovima se nije povlačila – kada je procijenila da je to potrebno, ona je bila spremna „lomiti“ okoštale „strukture“, a jednako su tako te „strukture“ pokušale lomiti nju. Međutim, iz njezina je djelovanja razvidno i da je ona osjećala da joj golemo znanje nitko ne može osporiti, pa ni oduzeti. Isto bi se moglo kazati i za njezin ponos, svijest o vlastitom „ja“ i o vlastitom dostojanstvu koje ne može uništiti ni jedna „struktura“, zvala se ona Komunistička partija ili pak „konzervativna“ ili „progresistička“ unutarcrkvena struja. I to bi mogla biti još jedna lekcija koju bi se danas moglo naučiti od Smiljane Rendić.

„Ne jednom nisam ništa okusila četiri dana“

Smiljanina beskompromisnost nije ju samo u vrijeme aktivnoga novinarskoga djelovanja dovodila do ruba egzistencijalne ugroze. Ona je od svoje najranije mladosti – kada je u onim teškim mjesecima i godinama neposredno nakon Drugoga svjetskoga rata prokazana kao klerikalka te joj je zato onemogućeno daljnje formalno obrazovanje – bila na rubu. Premda je još od njezine mladosti bilo jasno da je ona zapravo rođena novinarka i katolička intelektualka, 1950-ih bila je prisiljena zaposliti se u sasvim drukčijoj „branši“. Mlada je Rendić, naime, radila i kao obična tvornička radnica, u Jugovinilu. No 1953. ona se javno usprotivila poistovjećivanju fašizma i katolicizma. Tu je epizodu iz osobnoga života opisala Vladimiru Pavliniću, u pismu od 24. veljače 1964., koje se čuva u Arhivu Glasa Koncila. Rendić ondje navodi: „Ja ni komunistima nisam dopustila da mi moj katolicizam identificiraju sa fašizmom i da sam, kad su to 1953. pokušali, vrisnula pred samom Upravom državne bezbednosti i tražila i dobila javnu satisfakciju protiv takve klevete!“

Međutim, to ju je i stajalo trogodišnje nezaposlenosti i teške materijalne ugroze zbog koje se više i nije mogla vratiti u svoj rodni Split. O tome je pisala 31. ožujka 1965. u pismu franjevcu Stanku Romcu, koje se čuva u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu. Ondje opisuje: „Ja u Split ne dolazim i neću doći. Split je meni gorak i težak, previše sam u njemu propatila. Ne pretjerujem Pater: napatila sam se u Splitu i crne gladi, gladi koja me jednog jezivog dana 1956. prisilila da potražim otpadak jela u kanti za smeće mojih sustanara. A ne jednom nisam ništa okusila četiri, velim četiri dana, osim vode i malo soli bez kruha. Bilo je to u vrijeme kad sam kao ‘narodni neprijatelj zatrovan religijom’ (tako su mi to drugovi bili formulirali) bila bez posla tri godine, bez savršeno ikakvih sredstava za život. Jedini novac koji sam vidjela bilo je tada 2500 dinara svaka dva mjeseca, novac koji su mi plaćali za četvrt litre moje krvi što sam davala na transfuzionoj stanici.“

Suutemeljiteljica modernoga katoličkoga novinarstva u Hrvatskoj

Usprkos svim tim poteškoćama koje su ju pratile od mladosti, Rendić je zahvaljujući svojoj upornosti svaki slobodni trenutak uspijevala ulagati u samonaobrazbu. Neumorno je čitala i svaki je višak novca ulagala u literaturu. Kada je početkom 1960-ih započela svoju kratku karijeru u riječkom listu „La Voce del popolo“, ona je zapravo bila formirana intelektualka. Novinarka, vrsna poznavateljica povijesti hrvatskoga naroda, ali i opće povijesti, poznavateljica hrvatskoga jezika, poliglotkinja, teologinja i osobita zaljubljenica u židovsku povijest i kulturu.

Djelujući preko „Glasa Koncila“ desetljećima kao ženski genij – a ujedno i kao jedini ženski glas u kleričkim krugovima – Rendić se usprkos svim osporavanjima uspela do „titule“ najveće katoličke novinarke u hrvatskoj povijesti. Ona je suutemeljiteljica „Glasa Koncila“ – uz Živka Kustića, Vladimira Pavlinića i druge – kao ne

samo prvoga nerežimskoga lista u komunističkoj Jugoslaviji ili pak prvoga modernoga hrvatskoga katoličkoga lista, nego i suutemeljiteljica modernoga katoličkoga novinarstva u Hrvatskoj.

Svjetionik u mraku suvremene medijske scene

Međutim, njezino se djelovanje jednostavno ne može suziti samo na katoličko novinarstvo, iako je biti novinarka „Glasa Koncila" za Rendić doista značilo – biti. Rendić može poput svjetionika zablistati i u mraku suvremene medijske scene, koja – svojom težnjom k senzaciji, osloncu na nebitno i hiperinflaciji katastrofičnih zbivanja i strašenja gledatelja, slušatelja i čitatelja – sve manje uopće nalikuje na bilo kakvu scenu, pozornicu na kojoj se događa nešto vrijedno pozornosti. S druge strane, ona kao primjer može zablistati i svim ženama koje se danas bave novinarstvom, za koje često prevladava neutemeljena predrasuda prema kojoj ženama u novinarstvu pripadaju samo „lagane" teme, poput glamura ili tzv. *showbizza*. Često se takva neispravna svijest o „lakšim" i „težim" zadatcima odražava i na „lakša" novčana sredstva koja danas za svoj rad dobivaju žene u novinarstvu.

Tko bi bila Smiljana Rendić u epohi interneta?

U kontekstu razvoja novinarstva i medija znakovit je i povijesni trenutak u kojem je ovozemaljski hod zaključila Smiljana Rendić. Godina 1994., kada je ona preminula, bila je i svojevrsno razdoblje internetskoga praskozorja. Naime, tada je internet kao izum već postojao i o njegovoj se budućnosti teoretiziralo. Mnogi su takvi teoretičari, poput današnjih tehnoloških zanesenjaka i zagovornika umjetne inteligencije, preoptimistično vjerovali da će internet uvesti komunikacijsku revoluciju koja će smanjiti jaz u znanjima između visokoobrazovanih i niskoobrazovanih. Iako je internetskom vezom danas doslovce premrežen čitav svijet, internet sam po sebi nije dokinuo spomenuti jaz u znanjima. Gledan u cijelosti medijske stvarnosti, internet je postao svojevrsna kloaka, posebice društvene mreže.

Zanimljivo je u tom kontekstu promišljati i o tome tko bi bila Smiljana Rendić u eri interneta. Bi li si ona dopustila spuštanje u kloaku društvenih mreža, znajući da su i one, premda zagađene anonimnošću, brojnim frustracijama i pakostima, još uvijek svojevrsni forum, na kojem se treba govoriti? Ako bi se i u takvu avanturu upuštala, sigurno je da bi svojim širokim znanjem, temperamentom i neponovljivim stilom pisanja demaskirala brojne lažne veličine i kvaziautoritete, koji samo u kontekstu virtualne stvarnosti, a ne u kooordinatama stvarnoga života, uopće i mogu funkcionirati kao „veličine". I sigurno je da bi, kao što je to činila u „Glasu Koncila" u razdoblju kada je na medijskom planu vladalo komunističko ideološko jednoumlje, i u kontekstu interneta i društvenih mreža ona imala svoje vjerne čitatelje. One koje zanima istina i druga strana medalje. E, da nam je jedna Smiljana Rendić danas!

https://www.hkv.hr/kultura/simboli/44472-m-erceg-smiljana-rendic-zenski-genij-medu-svecenicima-10.html

LIDER

SERIJAL VIŠNJE STAREŠINE (3.) PETAR ZRINSKI: MOJE DRAGO SERCE, SUTRA BUDU MENE GLAVU SEKLI

U vrijeme kada se hrvatska politička retorika nerijetko spušta na razinu psovke, a strateško promišljanje budućnosti i ne postoji, cilj je ovog serijala podsjetiti kako se o velikim i egzistencijalnim izazovima naroda i države može promišljati, govoriti i djelovati drukčije. Predstavit ćemo vam sedam značajnih govora ili pisama iz izazovnih razdoblja hrvatske povijesti, koji svjedoče kako su onodobni hrvatski političari definirali ključne nacionalne izazove i kako su na njih odgovarali. Na kraju, u osmom nastavku, osvrnut ćemo se na današnje stanje. Mnogi od tih povijesnih izazova u svojoj su suvremenijoj inačici i danas prepoznatljivi i prisutni.

Oproštajno pismo grofa **Petra IV Zrinskog** supruzi i političkoj suradnici **Ani Katarini Zrinski** rod. Frankopan jedno je od najdirljivijih pisama u hrvatskoj (političkoj) povijesti. Večer uoči smaknuća u Bečkom Novom Mestu, dakle, 29. travnja 1671., na smrt osuđeni Petar iz tamnice piše Ani Katarini:

Moje drago serce. Nimaj se žalostiti zverhu ovoga moga pisma, niti burkati. Polag Božjega dokončanja sutra o desete ore budu mene glavu sekli, i tulikajše naukupe tvojemu Bratcu. Danas (s)mo mi jedan od drugoga serčeno proščenje vzeli. Zato jemljem ja sada po ovom listu i od tebe jedan vekovečni valete, Tebe proseći, ako sam te u čem zbantuval aliti se u čem zameril (koje ja dobro znam) oprosti mi. Budi I Bog hvaljen, ja sam k smerti dobro pripravan, niti se plašim.

7. Višnja Starešina

Novinarski projekt:
Od Bernardina Frankapana do Franje Tuđmana

Elektronička publikacija:
Portal Lider.media

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
23. kolovoza 2024.

No ovo pismo nije samo osobni, intimni oproštaj Petra Zrinskog od Ane Katarine. Ono označava i tragičan slom jednog pokušaja osamostaljenja Hrvatske u odnosu na tuđinsku vlast, u ovom slučaju u odnosu na Bečki dvor, u povijesti poznat kao **Urota zrinsko-frankopanska**. Označava i tragičan kraj dviju hrvatskih plemićkih obitelji – **Zrinskih** i **Frankopana** – koje su puna dva stoljeća bile nositelji obrane od osmanskih osvajanja. I to ne samo obrane vlastitih posjeda i hrvatskih granica, već i obrane kršćanske Europe. Zapravo označava i kraj jedne epohe u hrvatskoj povijesti. Zato sam ga uvrstila među značajne govore u hrvatskoj povijesti, iako ga utamničeni grof Zrinski nije imao kome izgovoriti. Ono što je na simboličan način započelo pred staležima svetog Rimskog Carstva u Nurnbergu 1522., neuslišanim molbama kneza Bernardina Frankopana da vojno pomognu Hrvatskoj iscrpljenoj polustoljetnim bitkama protiv Turaka, što je nastavljeno herojskom obranom Sigeta Nikole Šubića Zrinskog uz završno samo-žrtvovanje, okončano je u Bečkom Novom Mestu javnom dekapitacijom njihovih potomaka: **Petra Zrinskog** (praunuka Nikole Šubića Zrinskog) i **Frana Krste Frankopana**.

Urota zrinsko-frankopanska i njezino brutalno slamanje od strane Bečkog dvora i danas može biti povijesna lekcija iz politike i geopolitike iz koje se može učiti o razlici između dugoročnih strategija s jasnim prioritetima i *ad hoc* političkih improvizacija, o razlikama između velikih i malih u međunarodnom poretku, o okrutnosti u provedbi geopolitičkih ciljeva, o važnosti tajminga i ispravnog čitanja političkog konteksta u donošenju političkih odluka, o političkom upravljanju pravnim procesima… Ali može se iz nje učiti i o ulozi poraza i tragedija u čuvanju nacionalnog identiteta.

Kovanje i raspad urote

Plemićke obitelji Zrinski i Frankopan imale su polovicom 17. stoljeća velikih razloga za nezadovoljstvo politikom dinastije Habsburg. Puna dva stoljeća oni su, sa svojim vojskama, vodili bitke protiv Turaka. Pritom su izgubili najveći dio svojih nekadašnjih posjeda. Posjedi Zrinskih svedeni su na Ozalj, Međimurje i dio Hrvatskog primorja, a nekoć još imućnijih Frankopana na današnje karlovačko-ogulinsko područje, dok je nekadašnje hrvatsko kraljevstvo svedeno na ‹**ostatke ostataka**›. Jer, djelotvorna pomoć iz Beča za obranu od Turaka nikada nije stizala na vrijeme i u dostatnoj mjeri. Za razliku od dijela ugarskog plemstva i ponešto hrvatskog, koji su zbog toga bili skloni suradnji s turskim vlastima, Zrinski i Frankopani cijelo su vrijeme bili lojalni Bečkom dvoru i značajno su sudjelovali u svim ratovima habsburškog carstva protiv Turaka. Bečki dvor je pak kao svoju stratešku obranu od Turaka u Hrvatskoj stvarao **Vojnu krajinu**, stavivši je pod svoju izravnu upravu, u njezinu je vojsku dovodio vlaško stanovništvo s područja pod turskom vlašću dok je zapovjedni i časnički kadar sve više germanizirao. Germanski zapovjednici iskazivali su sve veće neprijateljstvo prema zapovjednicima i vojnicima Zrinskih i Frankopana, čiji je utjecaj u vojsci osuđen na postupno slabljenje, što sa sobom nosi i **slabljenje političkog utjecaja**.

Kap koja je prelila čašu, bio je ‘sramotni’ **Vašvarski mir** između habsburške monarhije i osmanskog carstva sklopljen 1664. godine, nakon četverogodišnjeg rata. Njime je car **Leopold I Habsburg**, bez znanja hrvatskog i ugarskog plemstva, prepustio Turcima sva područja koja su njegovi vojnici osvojili, odnosno vratili u ratu, što se moglo iščitati i kao poruka da Leopold I zapravo ne želi osloboditi hrvatske i ugarske krajeve od osmanske vlasti. To je izazvalo veliko ogorčenje u hrvatskom i ugarskom plemstvu, uključujući i tadašnjeg hrvatskog bana **Nikolu VII Zrinskog** i brata mu **Petra IV Zrinskog** i postalo zametak Zrinsko-frankopanske urote, odnosno **planiranja hrvatsko-ugarske pobune protiv Bečkog dvora**.

Organizaciju pobune započinje tadašnji hrvatski ban i vojskovođa u mnogim bitkama protiv Turaka, Nikola VII Zrinski (poznat i kao **Nikola Zrinski Čakovečki**), a pridružuje mu se odmah i brat Petar. No ubrzo potom ban Nikola smrtno stradava u lovu na veprove, u čemu su neki skloni vidjeti prste Bečkog dvora. Vodstvo organizacije pobune preuzima grof i novi ban Petar Zrinski. Pridružuje mu se supruga Ana Katarina Zrinski rođ. Frankopan i njezin brat, mladi vojni zapovjednik i pjesnik Fran Krsto Frankopan. U Ugarskoj su za svoj plan pridobili Petrovog zeta **Ferenca I Rakoczyja** (oženio Jelenu Zrinski, najstariju kći Petra i Ane Katarine), dvorskog suca **Ferenca II Nadasdyja**, štajerskog plemića Tattenbacha… Njihova se taktika oslanjala na ono što su vidjeli da čine oni koji su politički snažni i veliki: osigurati vojnu potporu onih s kojima dijele zajednički interes i osloniti se na pomoć neprijatelja mog neprijatelja. Tako su računali na vojnu podršku ugarskog plemstva i vlaških graničara iz Vojne krajine, nezadovoljnih postupanjima Beča, neredovitošću i visinom plaća za vojnu službu. A političku i vojnu potporu velikih odlučili su potražiti kod francuskog kralja **Louisa XIV**, velikog protivnika Habsburgovaca.

S njegovim je predstavnicima u Veneciji i Beču pregovarala **Ana Katarina Zrinski**, žena snažne osobnosti, zavidnog obrazovanja, koja je govorila četiri strana jezika, dijelom njemačkog podrijetla (po majci), lišena provincijskih kompleksa, kojoj zbog tih pregovora danas pripisuju atribut **prve hrvatske diplomatkinje**.

U početku, francuski je dvor podupirao plan pobune, obećavajući pomoć. Ali nakon što se francuski kralj Louis XIV s habsburškim carem Leopoldom I 1668. godine dogovorio o podjeli španjolskog nasljeđa, prestala je francuska potpora hrvatsko-ugarskoj pobuni. Obraćali su se potom za pomoć i poljskome kralju i Veneciji, a naposljetku i – turskoj Porti. No odnosi s Bečkim dvorom velikima su bili važniji od potpore zrinsko-frankopanskoj pobuni. Romantičarski naivno, više pjesnički nego politički isplanirana pobuna raspala se tako i prije nego što je trebala započeti, u proljeće 1670., pod vodstvom mladog vojnog zapovjednika Frana Krste Frankopana. Potencijalni saveznici su se povukli i urotnici su ostali sami, osuđeni na neuspjeh u sukobu s habsburškom monarhijom.

No tada u igru ulazi Bečki dvor, koji je cijelo vrijeme bio upućen u tijek planiranja pobune. Izvještavali su ga o tome i njegovi politički protivnici, od kojih su urotnici tražili pomoć, a imali su svoje 'uši' i među samom organizatorima pobune. U trenutku kada se planirana zrinsko-frankopanska urota raspada, Bečki dvor odlučuje staviti je u službu svojih političkih interesa. A prioritet Dvora tada je bila **centralizacija vlasti i jačanje monarhije u nasljednim zemljama te u Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu**.

Najveća su smetnja tom projektu bili utjecajni velikaši koji imaju jak gospodarski potencijal, velik politički utjecaj i svoju vojsku. Zrinski i Frankopani bili su upravo to. Vojno prekaljeni u bitkama protiv Turaka, politički utjecajni u Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu, gospodarski još uvijek dovoljno jaki, osjećali su se nadmoćnim germanskim časnicima i činovnicima, kojima je car punio Vojnu krajinu. Uz to, Zrinski su na svojim posjedima u **Ozlju** i u **Čakovcu** poticali kulturne aktivnosti i snaženje **hrvatskog identiteta** i to u bliskoj suradnji s Crkvom. Ana Katarina bila je poznata kao mecena umjetnika, a zajedno sa polubratom i talentiranim pjesnikom Franom Krstom Frankopanom djelovala je u sklopu Ozaljskog književnog kruga, blisko surađivala u izdavaštvu s pavlinskim svećenikom **Ivanom Belostencem.** Osim po vojnim vještinama, Petar Zrinski je bio poznat i po gospodarskoj snalažljivosti i uspješno je privlačio trgovce da izvoze robu preko luka na njihovim sjevernojadranskim posjedima, narušavajući tako monopol na izvoz, kojeg su od Beča dobile habsburške luke **Rijeka** i **Trst**. Ukratko, svime što su činili i što su željeli učiniti Zrinski i Frankopani bili su nespojivi s političkim prioritetima Bečkog dvora za stvaranjem centralizirane monarhije. Bilo je samo pitanje kada i na koji način će ih dvor oslabiti i zaustaviti. Planirana pobuna dovela je Dvor u prigodu da ih uništi brzo, beskompromisno i potpuno.

Zamka bečkog dvora

Sudbina grofa Petra IV Zrinskog i markiza Frana Krste Frankopana, kao i sudbina cijele obitelji Zrinski bila je zapečaćena već na sjednici careve **Tajne konferencije** (koja je imala ulogu vlade) 20. ožujka 1670. Razmatrajući dokaze o pripremi pobune, Tajna konferencija konstatira da se 'nedvojbeno radi o pobuni' i preporučuje Caru da 'ne treba oklijevati ni časa u onome što se želi učiniti, jer se teškoće međusobno povezuju u određenom kratkom trenutku te se nikako ne smije oklijevati kada se zna za nadiruće zlo'. Odnosno 'treba stremiti tome da grof Zrinski bude odlučno suzbijen te da se u tom pitanju, s druge strane, čim bolje postupi'. Stoga caru Leopoldu I Habsburškom predlažu zamku u dva dijela. I to tako, 'da se u blagom dijelu obeća carska milost, ali ne i oprost ili čak tražena zadovoljština'. A kada ih se namami u Beč, preporučuju '**nikakav oprost ili milost, već davanje primjera, jer je to jedini lijek za uklanjanje takvih pobuna**'.

Jedinstveni i dosad nepoznat uvid u arhivske dokumente koji rekonstruiraju tu pripremu 'zamke' kao i sam tijek sudskog procesa i egzekucije daje nedavno objavljena knjiga po ideji dr. **Mirjana Damaške**, profesora emeritusa komparativnog prava na Sveučilištu Yale 'Kazneni postupak protiv Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana - Dokumenti' (izd. Školska knjiga). Iz čitavog niza dokumenata vidi se kako je cijeli proces bio čvrsto politički vođen: od Carevog poziva urotnicima da dođu u Beč, do završnih udaraca krvnika u Bečkom Novom Mestu.

Da bi uspješno proveli preporuku egzemplarnog kažnjavanja, a sumnjajući da će Zrinski tek tako doći u Beč, članovi Tajne konferencije preporučaju Caru da ga se 'pokuša namamiti preko dobrog čovjeka, zagrebačkog biskupa **Martina Borkovića**'. I, operacija kreće. Već sljedećeg dana car Leopold I piše pismo biskupu Borkoviću tražeći od njega da posreduje kod Zrinskog da prihvati njegovu milost za grijeh pobune, imajući u vidu zasluge njegovih predaka. Istoga dana Leopold I piše preljubazno pismo i Petru Zrinskom 'uglednom i odličnom grofu, banu naših kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, našem komorniku, savjetniku te kapetanu naših utvrda Legrad i otoka Međimurja, vjernom nam i ljubljenom', tražeći da sasluša prijedloge njegova posrednika biskupa Borkovića. Mami ga zapravo da zajedno sa nesuđenim zapovjednikom pobune, tada 27-godišnjim Franom Krstom Frankopanom dođe u Beč, po obećanu carsku milost. Istodobno kreće i drugi dio operacije: car šalje snažna vojna pojačanja u Vojnu krajinu, traži da 'uspostave dobre odnose s Vlasima' i politički razbija svaku moguću potporu Zrinsko-Frankopanskoj pobuni kod hrvatskog, ugarskog ili štajerskog plemstva.

Ostavši sami, Zrinski i Frankopan zapravo imaju dva loša izbora. Ili ući u neravnopravnu bitku sa carskom vojskom koju će izgubiti i nakon koje će sve izgubiti, ili otići u Beč i zatražiti oprost nadajući se obećanoj Carevoj milosti. I nakon izvjesnog oklijevanja, sredinom travnja ipak kreću put Beča. U predgrađu ih je dočekao carev tajni savjetnik **Lobkowicz** i carskom ih kočijom odvezao do Dvora da bi se pokajali, zamoli za oprost i carsku milost. A onda je počela provedba preporuka careve Tajne konferencije.

Sljedećeg su dana, 19. travnja 1670, utamničeni. Da bi pravno pokrio njihovo 'egzemplarno kažnjavanje' koje će suzbiti svaku pomisao na pobunu kod potencijalnih pobunjenika, Dvor organizira politički potpuno kontrolirani sudski postupak. Optuženi su za uvredu Njegova Carskog Veličanstva i veleizdaju. Samo za uvredu Njegova Carskog Veličanstva, kao najteži zločin, moglo se u zakonima Svetog Rimskog Carstva naći pokriće za kazne od kojih se ježi koža. Kako u popratnoj studiji arhivskim dokumentima tumači profesor Damaška, kazna koja im je prijetila za takav zločin nije samo odsijecanje glave, već se moglo primijeniti i **'usmrćenje koje uzrokuje ponižavajuće krikove boli'**, poput raščetvorenja na javnom mjestu. Odnosno, vezivanja osuđenika između četiri konja koji će ga, natjerani u trk – raščetvoriti. Također, sjećanje na osuđenoga moralo je biti iskorijenjeno iz svijeta, cjelokupna imovina konfiscirana, a obitelj svedena na prosjački štap.

Odmah po utamničenju počinje istraga. U rujnu 1670. podignuta je optužnica koja i Zrinskog i Frankopana tereti za uvredu Njegova Carskoga Veličanstva i veleizdaju. Car je imenovao sastav takozvanog *ad hoc* Delegiranoga suda, u kojem nije bilo niti jednog Ugara, niti Hrvata. A kao sudac izvjestitelj, koji će zapravo upravljati tim sudom, imenovan je austrijski grof **Christoph Abele**, koji je pokazivao otvoreno neprijateljstvo prema Zrinskom. Primjerice, već u istrazi je izjavio da se 'boji ispitivati Zrinskog i zamjerio mu izazovno držanje'. A u nastavku će se uistinu sadistički uživljavati nad Zrinskim i nad Frankopanom, nastojeći ih što okrutnije kazniti i što više poniziti.

Smrtna kazna javnim odsijecanjem glave

Nakon suđenja pod budnim nadzorom grofa Abelea, 23. travnja 1671. godine sastavljena je presuda Zrinskom u kojoj piše:

„Petar Zrinski treba potpasti pod kaznu Njegova Carskog Veličanstva tijelom, životom, čašću i posjedom… potom treba biti lišen svih časti, dobra mu trebaju biti konfiscirana, a sjećanje na njega iskorijenjeno iz svijeta. Konačno, njega osobno treba predati krvniku ili izvršitelju kazne, koji će mu na mjestu gdje je to primjereno, odsjeći desnu ruku zajedno s glavom, a njega lišiti života tako da umre. Njemu, Zrinskome, to je za zasluženu kaznu, a ostalima, njemu ravnima za zgražanje i gnjusan primjer."

Odsijecanje desne ruke prije dekapitacije bila je posebna uvreda i nije se primjenjivala na plemiće. U presudu je uvrštena na prijedlog grofa Abelea. Predložio je i 'da mu se glava nabije na kolac i izloži na granici njegova posjeda u Međimurju jer se htio učiniti vladarom Hrvatske'. Što nije prihvaćeno. Istovjetna je kazna izrečena i Franu Krsti Frankopanu. A šest dana kasnije stigla je i obećana 'carska milost', u vidu pomilovanja u kojem piše:

„Njegovo Carsko Veličanstvo, iz čiste carsko-kraljevske milosti, ograničilo je gornju presudu u toj mjeri da mu treba odsjeći samo glavu, a da mu se, međutim treba oprostiti odsijecanje desne ruke".

U trenutku kada je stigla careva 'milost', 29. travnja 1671., Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan pripremali su se u svojim samicama za pogubljenje. Grof Abele uživao je ponižavajući ih do posljednjeg trenutka. Odlučio je da egzekucija bude javna, na gradskom trgu u Bečkom Novom Mestu. Prije nego što im je priopćio već donesenu presudu i kaznu nastojao je u posljednjem ispitivanju izvući od njih imena suučesnika pobune. Nije uspio. Carevo pomilovanje, odsijecanja desne ruke, zatajio im je do samog dolaska na stratište. A ujutro prije smaknuća obavijestio je Zrinskog da mu je oduzet plemićki status. I da mu sina **Ivana Antuna Zrinskog** čeka 'vječna infamija', koja uključuje doživotnu nemogućnost stjecanja počasti.

Priprema Zrinskog i Frankopana za pogubljenje

U zapisnicima je ostalo zabilježeno da se ujutro 29. travnja, dan prije pogubljenja 'Zrinski ispovjedio, odslušao misu u tamnici izjavivši da je spreman na smrt' te zamolio da njegovu šurjaku Frankopanu 'prenesu poruku da mu sve oprašta'. U nekim trenucima procesa, pritisnuti prijetnjama okrutnih kazni i izvansudskim manipulacijama Zrinski i Frankopan su se, naime, optuživali međusobno, što i nije neobično u takvim okolnostima. Potom je Frankopan zatražio susret sa Zrinskim, kojeg je Abele odobrio, ali pod uvjetom da on bude prisutan i da razgovaraju na njemačkom. Taj njihov posljednji susret i oproštaj u bakrorezu kao i samu egzekuciju ovjekovječio je flamanski grafičar na radu u Beču, **Cornelis Mayssens**. Abele im je potom odobrio i da se pismima oproste od svojih supruga. Tada je Petar Zrinski napisao ono dirljivo pismo 'mojem dragom sercu' Ani Katarini Zrinski, citirano na početku teksta, koje u nastavku glasi:

Ja se ufam u Boga vsamogućega koj me je na ovom svetu ponizil, da se tulikajše mene hoće smiluvati, i ja ga budem molil i prosil (komu sutra dojti ufam se) da se mi naukupa pred njegovem svetem thronušem u dike vekovečne sastanemo. Veće ništar ne znam ti pisati, niti za sina, niti za druga dokončanja našega siromaštva. Ja sam vse na Božju volju ostavil. Ti se ništar ne žalosti, ar je to tak moralo biti.

U Novom Mestu pred zadnjim dnevom mojega zaživljenja, 29. dan aprila meseca o sedme ure podvečer, leta1671.

Naj te Gospodin Bog s moju kćerju Auroru Veroniku blagoslovi.

Groff Zrini Petar

Sljedećeg jutra provedena je preporuka careve Tajne konferencije o 'egzemplarnom kažnjavanju'. Grof i hrvatski ban Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan izvedeni su na stratište, na sramno, javno pogubljenje. Abele se potrudio da za tu zadaću pronađe **Nicholasa Morra**, krvnika nevična poslu, koji se uz to opio večer prije egzekucije. Detalje egzekucije zapravo možemo saznati iz zapisnika sa suđenja krvniku Morru, zbog toga što je dekapitaciju 'izveo tako loše i strašno da su oba osuđenika, rodom jednako visokoga položaja, znatno oštećena'. Naime, grofa Petra Zrinskog krvnik Morr uspio je dekapitirati tek u drugom pokušaju. A Frana Krstu Frankopana u prvom je pokušaju čak zarezao u leđa. Dekapitacijom u Bečkom Novom Mestu njihove su muke završene. Ali preporuka egzemplarnog kažnjavanja čekala je njihove obitelji, osobito obitelj Zrinski, jer mladi markiz Frankopan još nije imao potomaka.

Bečki dvor uništava obitelj Zrinski

Obitelji Zrinski oduzeta je sva imovina. Ana Katarina Zrinski je nakon bijega i progona 1673. godine umrla u samostanu sestara dominikanki u Grazu. Najstariji sin Ivan Antun Zrinski morao je promijeniti prezime u Gnade, pod kojim se pridružio habsburškoj vojci. No nakon stalnih sumnjičenja optužen je za veleizdaju. Dvadeset je godina proveo u austrijskim tamnicama gdje je i umro. Kći **Judita Petronela Zrinski** život je provela kao časna sestra u samostanu Sv. Klare u Zagrebu, a kći **Aurora Veronika** kao časna sestra uršulinka u samostanu u Celovcu.

Političku aktivnost Zrinskih i pobunu protiv habsburške vlasti nastavila je jedino najstarija kći **Jelena Zrinski**, koja je već prije urote bila udana za mađarskog velikaša i sudionika urote **Ferenca Rakoczija** (koji je uspio novcem kupiti carev oprost), a nakon njegove smrti za **Imru Thökölyja**. Jelena, u Mađarskoj poznata kao **Ilona**, postala je vođa, štoviše vojskovođa u mađarskom otporu habsburškoj centralističkoj politici. No nakon izgubljenih bitaka protiv habsburške vojske i utamničenja u Beču, morala je skloništе pronaći u Turskoj, gdje je i umrla. Time je zatvoren tragični krug. Posljednja potomkinja obitelji, koja je dva stoljeća branila kršćansku Europu od Turaka, utočište od progona Bečkog dvora morala je potražiti – kod Turaka.

Markizu Franu Krsti Frakopanu, kao posljednjem nasljedniku obiteljske loze Frankopan, austrijski grof Abele je na suđenju osporavao bilo kakvo sudjelovanje obitelji u borbi protiv Turaka. Bečki dvor je fizički izbrisao obitelji Zrinski i Frankopan s ovog svijeta, nastojeći izbrisati i sjećanje. No sjećanje je ostalo. Njihova romantičarski planirana pobuna i naivni pokušaj osamostaljenja u odnosu na Bečki dvor postao je mit, koji je dva stoljeća kasnije postao inspiracija za hrvatske državotvorne ideje.

https://lidermedia.hr/biznis-i-politika/serijal-visnje-staresine-3-petar-zrinski-moje-drago-serce-sutra-budu-mene-glavu-sekli-158617/

Varazdinski.hr
LOKALNO. BITNO. SA STAVOM.

ŠTO TO SMRDI U VARAŽDINU (3)

Osuđeni na život u smradu: “Ne smiješ otvoriti prozor, ne možeš sjesti na terasu...”

Ulica braće Radić u Jalkovcu nije, nažalost, jedini dio Varaždina gdje smrdi. Ali smrdi jako, smrdi često, i smrdi godinama, jadaju se građani.

„Godine prolaze, a ništa se ne mijenja. Cijelo vrijeme trpimo taj nepodnošljivi smrad. Najgore je ljeti, najčešće navečer. Ne možeš otvoriti prozore ni da kuću provjetriš, ne možeš sjesti na terasu… Osuđeni smo na život u smradu.”

To je samo jedno među sličnim svjedočanstvima koja su nam ispričali stanovnici sjevernog dijela **Ulice braće Radić** u varaždinskom prigradskom naselju **Jalkovec**. Njihova ulica glavna je prometnica u tome dijelu grada, prolazi kroz cijeli Jalkovec. Počinje po izlasku iz oštrog zavoja u **Biškupcu**, odmah nakon što se prođe nogometno igralište. A par stotina metara dalje raskrižje je na kojem će pažnju prolaznika privući raskošni dvorac **Leitner**.

Ovo impozantno zdanje dugi niz godina u vlasništvu je tvrtke **Vindija**, odnosno varaždinske obitelji **Drk**, i predstavlja rubni dio ogromnog imanja koje se prostire na oko 70 hektara zemljišta, sve do rijeke **Plitvice**. Na imanju se nalazi i jedna od peradarskih farmi; izgrađena je 1962. godine i u dokumentaciji tvrtke **Koka** pridijeljen joj je naziv **Farma 1**. Najbliže kuće udaljene su svega 150 metara. Upravo u tu farmu prstom upiru stanovnici Ulice braće Radić kad govore o neugodnim mirisima koji ulaze u njihove domove.

‘Osjeti se po picekima’

„Osjeti se da je to po picekima”, kaže nama **Petra**, koja, dodaje, 12 godina trpi taj miris, otkako se doselila u ulicu. No taj miris, kažu građani, težak je i tup, kao da je riječ o nekoj kemikaliji.

8. Goran Štimec

Novinarski projekt:
Što to smrdi u Varaždinu?

Elektronička publikacija:
Varazdinski.hr

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
20. listopada 2024.

Susjed **Božo** koji živi još malo bliže farmi tumači da je smrad prisutan svaki dan, a taj miris u kojima se osjeća prisutnost nekih kemijskih sredstava pojavljuje se u vremenu između dva proizvodna ciklusa. Tada se farma prazni, čisti i provjetrava.

'Peče za oči, grize za pluća'

Susjeda **Mirela** strahuje od toga da stanovnici ne trpe samo neugodne mirise, već da je u zraku koji udišu prisutno možda i nešto ozbiljnije i opasnije.

„Jer to peče za oči, i grize kad dišeš!", upozorava ona. A s pojačanim mirisima dolaze i muhe, upozoravaju stanovnici tog dijela grada.

Pojavljuju li se neugodni mirisi po nekom pravilnom obrascu, ne mogu sa sigurnošću reći. Pretpostavljaju da to ima veze s vjetrovima.

„To dolazi periodično. Ovisi kako jugo puše. Mi živimo sjeverno od farme pa kad zapuše jugo, puše prema nama", kaže **Nino**.

Kad smrad postane miris doma

Taj neugodni miris za stanovnike Ulice braće Radić u Jalkovcu s vremenom je postao nešto s čime se živi, no usprkos tome što godine prolaze, stanovnici se ne mogu pomiriti s time. Kvaliteta življenja ozbiljno im je narušena.

„Kad se vraćamo s putovanja i dođemo do naše ulice, moj sin digne glavu i veli: 'Evo nas doma, osjeti se smrad'", priča **Tomislav** kako to izgleda kad smrad postane znak prepoznatljivosti mjesta na kojem gradiš dom. Obraćali se nadležnima, ali…

Nezadovoljni građani obraćali su se nadležnima s vremena na vrijeme, no bez uspjeha.

„Govorili smo Čarliju da se to mora riješiti, u vrijeme kad je bio predsjednik Mjesnog odbora Jalkovec", kaže Božo. Pritom misli na **Josipa Drevena**, nekadašnjeg predsjednika varaždinskog HNS-a, iz vremena kad je gradonačelnik bio njegov stranački kolega **Goran Habuš**, da bi kasnije stao uz **Ivana** Čehoka. Dreven je, kaže Božo, obećavao da će se nešto napraviti.

„Govorili su nam da je u planu premještanje farme, novcem iz europskih fondova, ali ništa se nije dogodilo", govori.

S Kokom nisu komunicirali

Neki među stanovnicima ove ulice okrenuli su i druge brojeve telefona za koje su mislili da bi im mogli pomoći. Tomislav je tako zvao Veterinarsku stanicu, zvao je inspekciju…

„Samo su me preusmjeravali s jedne na drugu adresu. Rekao sam tada inspektoru: 'Dođite sad, jer kad vi dođete za koji dan, možda se više neće osjetiti.' No ništa od svega", nemoćni su građani.

S vlasnikom farme, tvrtkom Koka, kažu, nisu komunicirali. Razumljivo je to, na neki način. Postoje državne službe, bila to politička vlast, bila to inspekcija, koje bi trebale osigurati da kvaliteta života u svim dijelovima grada bude primjerena. No u ovakvim situacijama, koje traju godinama i godinama, neki minimum pristojnosti nalagao bi i da se potencijalni zagađivač oglasi. Šutnja velikih poslovnih sustava šalje poruku kako smatraju da ih se problemi lokalne zajednice ne tiču.

Dva mjeseca šutnje iz Vindije

Kontaktirali smo pisanim putem Vindiju i Koku 22. kolovoza ove godine. Nikakav odgovor tjednima nismo dobili, baš nikakve reakcije nije bilo na naš upit u vezi ovoga problema.

Potom smo iskoristili pojavljivanje čelnih ljudi tih tvrtki pred medijima, kada su iznosili detalje svojih poslovnih uspjeha i najavljivali nove investicije. Direktor Koke **Stjepan Sabljak** nije bio raspoložen za pričanje o ovoj temi, no na kraju je nevoljko pristao na mogućnost da možda izdvoji pola sata svog vremena. Uputio nas je na osobu s kojom sve neka dogovorimo.

Na tu adresu ponovno smo poslali poruku elektroničke pošte i napomenuli što je načelno dogovoreno s direktorom. Ni tada nije bilo povratne reakcije. Uslijedili su dani i dani nazivanja na fiksni broj telefona. Centrala će se javiti, ali odjel koji trebamo, neće. Nema druge nego pribaviti broj mobitela, poslovnog – naravno, i izravno nazvati osobu na koju nas je direktor uputio. Nakon nekoliko dana, uspjeli smo.

„Da, dobili smo Vaš upit. Odgovorit ćemo Vam pisanim putem", rečeno nam je 10. listopada za naš upit od 22. kolovoza. Podsjetili smo i na najavljeni intervju s direktorom. „Možemo se čuti sutra oko toga", bio je odgovor. To sutra nikad nije svanulo, na taj broj mobitela više nema odgovora. No zato je stigao pisani odgovor. Bilo je to 17. listopada, gotovo dva mjeseca nakon poslanog upita.

Odgovor Vindije – forma bez sadržaja

Ovi detalji, vjerujemo, jasno oslikavaju koliko su veliki poslovni sustavi poput Vindije i Koke zatvoreni u komunikaciji prema javnosti. Jednosmjeran je to odnos u

kojem se medijima šalju priopćenja isključivo o postignućima kompanije.

Otprilike jednako tako izgleda i ono što je uprava Vindije poslala kao službeni odgovor na naš upit. Nećemo ga citirati u cijelosti jer je riječ o standardnom korporativnom dokumentu koji govori o svemu osim o sadržaju upita. Neugodan miris iz farme ne spominje se u odgovoru ni jedan jedini put. Pojam nezadovoljnih građana ne postoji u odgovoru. Čitatelj koji bi pročitao odgovor ne bi nikako mogao rekonstruirati koje je bilo pitanje.
Certifikati, norme i standardi
U Vindiji i Koki smatraju da je potrebno naglasiti kako posjeduju cijeli niz certifikata, među njima recimo i certifikat 'AOECS gluten free'. Kakve veze taj certifikat ima s neugodnim mirisima iz peradarske farme, nije objašnjeno. Ako vas zanima zašto građani trpe smrad s farme, odgovor na to, smatraju u poduzeću, može dati podatak da se Koka može pohvaliti certifikatom 'Antibiotic free'.

Naposljetku, spomenut je i certifikat ISO 14001. Taj dio ćemo citirati:

„Ove godine su predstavnici certifikacijske kuće SGS Adriatica uručili Grupi Vindija prestižni certifikat ISO 14001:2015, čime su dodatno naglasili predanost kompanije očuvanju okoliša i odgovornom poslovanju. Ovaj međunarodno priznati standard za upravljanje okolišem potvrđuje usklađenost s važećim propisima te primjenu naprednih sustava za kontrolu i smanjenje utjecaja na okoliš."

Toliko o odgovoru iz Vindije.

Okolišna dozvola

Ne preostaje nam ništa drugo nego pogledati što piše u okolišnoj dozvoli za **Farmu 1**. Nažalost, tamo ne stoji ništa posebno za što bi se stanovnici Ulice braće Radić mogli uloviti. O mirisima u tome dokumentu nije napisano mnogo slova.

„Radi smanjivanja emisija u zrak izgrađeni su objekti izolirani termoizolacijom, s umjetnom ventilacijom, podom u potpunosti prekrivenim steljom te sustavom napajanja s niplama koje sprječavaju prolijevanje." Filtriranje zraka se ne spominje. I to je praktički sve o mirisima.

No zato piše i ovo: „Nakon mehaničkog čišćenja mora uslijediti dezinfekcija i prozračivanje objekta". Dakle, prema dozvoli, bitno je da otpadni plinovi napuste objekt – tijekom ciklusa ventilacijom, a između ciklusa prozračivanjem.

Uvjeti za vodu i buku, o mirisu ništa

Okolišna dozvola određuje granične vrijednosti emisija u sustav javne odvodnje i u tlo te razine buke. U vezi mirisa ne uvjetuje ništa. Može se zaključiti da je to pitanje riješeno neizravno; ako je kapacitet proizvodnje u skladu sa zadanim ograničenjima i ako se s gnojem postupa sukladno uvjetima, računa se da mirisi ne bi smjeli biti problem.

Po jednom turnusu u ovu farmu uđe oko 350 tisuća jednodnevnih brojlera. Kad nakon 35 dana izađu, imaju oko dva kilograma. I tako oko šest puta godišnje.

Za farme koje su dovoljno udaljene od stambenih naselja, ovakve okolišne dozvole vjerojatno slijede i životnu logiku, ne samo tehnološku. No za farmu koja se nalazi svega 150 metara od prvih kuća to teško da vrijedi. Moglo bi se reći da je ključ rješenja problema na lokalnoj samoupravi. Ili, pojednostavljeno, tko je Gradu kriv što je dozvolio, i dalje dozvoljava, da se farma nalazi na tome mjestu. Varaždin se razvijao i širio, prostorni planovi su se mijenjali, ali industriju nije bilo lako izmijestiti.

'Kad su svadbe za elitu, nikad ne smrdi'

„Znate li gdje je farma? Tu odmah iza ove zelene ograde. Osjećate li ikakav miris?", pitao nas je direktor Koke **Stjepan Sabljak** kad smo ga nakratko uhvatili prilikom Vindijinog obraćanja medijima. Nalazili smo se u **KAS event & club centru**, dijelu Vindijinog imanja u Jalkovcu koji se koristi za organizaciju ne samo poslovnih događaja, već primjerice i svadbenih svečanosti. Šira javnost je za njega saznala kad su u medijima prije dvije godine osvanule fotografije s vjenčanja nogometaša **Tina Jedvaja** i **Dine Dragije**.

I, zaista, na tome mjestu nikakav miris nije se osjetio. Mještani napominju da je to ne samo moguće, nego vrlo često i praksa. Kad su tamo svadbe, kažu, nikad ne smrdi.

Dezinfekcijska sredstva – poslovna tajna

Sabljak je napomenuo i da je Vindija uložila mnogo u ozelenjivanje toga prostora. Građani kažu da je to točno.

„Oni su oko farme napravili nasip, iz daljine se zato vidi samo njezin krov. Na nasipe su posadili stabla. No to očigledno nije dovoljno da zaustavi mirise", kaže susjed Božo.

A što je s mirisom kemijskih sredstava na koji se žale? Čime se to dezinficiraju farme da bi to bilo toliko neugodno za oči i pluća?

U okolišnoj dozvoli navedena su dezinfekcijska sredstva koje Koka koristi, no ona su zatamnjena u javnoj objavi

dokumenta. Kokinom zahtjevu je udovoljeno, stoji u obrazloženju, jer je riječ o – poslovnoj tajni.

'Naš glas ne vrijedi ništa?'

Vrijedi li naš glas išta, pitaju se ozlojeđeni stanovnici Ulice braće Radić. Ne znaju što bi uopće mogli napraviti da ih netko shvati ozbiljno. Peticije, prosvjedi…? No nisu sigurni hoće li i to išta promijeniti.

Trenutno polažu nade da će uređaji za mjerenje neugodnih mirisa, čije postavljanje je najavila gradska vlast, možda riješiti taj problem. No ne znaju točno kako bi to moglo išta promijeniti. Ako se i neupitno – certificiranom metodom – utvrdi da smrad koji trpe dolazi s Farme 1, što Grad uopće može napraviti?

Situacija nije obećavajuća. Kad se tome još pridoda da Farma broj 1 nije jedini izvor smrada ni u ovoj ulici, ni u gradu Varaždinu, sve se dodatno komplicira. Stanovnici Ulice braće Radić u Jalkovcu osjećaju mirise i s drugih strana svijeta – sa sjevera, sa zapada, s istoka:

„I nismo mi jedini. Cijeli grad smrdi. Svima smrdi."

(Nastavit će se…)

https://varazdinski.net.hr/vijesti/drustvo/13404670/osudeni-na-zivot-u-smradu-ne-smijes-otvoriti-prozor-ne-mozes-sjesti-na-terasu/

Mi, ne oni – inkluzija osoba s invaliditetom u život i poslanje Crkve (1)

Zajednica „Bartimej“, čiji su članovi osobe s invaliditetom i njihove obitelji te volonteri s područja Varaždinske biskupije, nastala je na inicijativu vlč. Leonarda Šardija, povjerenika za pastoral osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji Varaždinske biskupije. Novinarski projekt Branimira Gubića ima za cilj ukazati na činjenicu da Crkva u svom pastoralnom djelovanju brine o osobama s invaliditetom, a specifičan pastoral te posebni povjerenici-svećenici na susretima poput spomenutog „Bartimeja“, brinu za ljudsku, duhovnu, intelektualnu i socijalnu formaciju članova zajednica.

9. Branimir Gubić

Novinarski projekt:
Mi, ne oni - inkluzija osoba s invaliditetom u život i poslanje Crkve

Elektronička publikacija:
INFORMATIVNA KATOLIČKA AGENCIJA

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
1. kolovoza 2024.

Zajednica „Bartimej“ broji pedesetak članova koje je vlč. Šardi okupio posjećujući različite udruge s područja triju županija na sjeveru Hrvatske. Vlč. Šardi posjećivao je kroz šest godina različite udruge osoba s invaliditetom (OSI) te uvidio da povremeni susreti nisu dovoljni te da OSI žele imati i tjedne susrete kako bi se međusobno povezali, s obzirom da dolaze iz različitih, nepovezanih udruga. Članovi udruga poželjeli su imati i jedan duhovno-vjerski sadržaj koji im se potom i omogućio na Župi sv. Josipa u Varaždinu. Susreti su svakoga četvrtka od 16 do 19 sati, a ljetni raspored bio je malo drugačiji. Naime, susreti su se tijekom mjeseca srpnja održavali petkom od 17 sati.

Na susrete se okupljaju osobe svih oblika invaliditeta, uglavnom odrasle osobe nakon 21. godine života. No, dolaze i djeca s teškoćama u razvoju, kao i njihovi rodi-

telji te volonteri. Susreti su i formalni i neformalni, duhovni i formativni, a integracijom OSI u život jedne župne zajednice želi se postići i (duhovni) rast Župe koja je uključiva i koja pruža podršku.

Početak susreta je uglavnom spontan i neformalan uz kavu i čaj, a potom slijede razne teme: katehetske, psihološke i sl. Nakon toga je organizirana kratka pauza – duhovni kutak zajednice – koja traje desetak minuta, a u 18:30 OSI priključuju se redovitoj misi na koju se okupljaju župljani sv. Josipa na varaždinskoj Banfici.

„Ovi susreti su prilika da OSI izađu iz svojih domova. Puno im znači povezivanje i prijateljstvo, kako njima, tako i njihovim roditeljima. Njima čak i više jer na tim susretima vide da su njihova djeca prihvaćena, a u mogućnosti su i s drugim roditeljima podijeliti svoju specifičnu svakodnevicu. Roditelji svjedoče da se ovdje oni i njihova djeca osjećaju prihvaćeno, bez pogleda sažaljenja i sl.“, naglasio je vlč. Šardi koji i inače, tijekom godine, kao biskupijski povjerenik za OSI odlazi u civilne udruge OSI, ovisno o prigodama i potrebama samih udruga.

Veći projekti ovog vida pastorala su ljetni susreti na kojima se formiraju volonteri koji će raditi u pastoralu u sklopu Povjerenstva za pastoral OSI i članova njihovih obitelji Varaždinske biskupije. Također, organizira se i jedna duhovna obnova za članove obitelji OSI te duhovno-ljetni susret za OSI koje se međusobno upoznaju i druže s volonterima kroz tri dana u Pastoralnom centru u Ludbregu. Organiziraju se i povremene duhovne obnove te susreti različitih drugih tematika na razne prigode kroz godinu.

Neki od spomenutih projekata održali su se u srpnju ove godine u Ludbregu te je ujedno bila i prilika upoznati dvojicu članova zajednice „Bartimej“ koji doprinose svojoj zajednici i spomenutoj Župi, ali i samome društvu.

Tridesetsedmogodišnji Danijel Kralj iz Lopatinca, iz Župe sv. Juraj na Bregu, ima mnoge talente, a njegov invaliditet – sljepoća od rođenja – oduzeo mu je vid s kojim bi mogao promatrati svijet oko sebe kao svi oni koji s tim osjetilom sasvim normalno žive. Isti invaliditet dao mu je, s druge strane, i mnogo više, čak i više od onih „koji gledaju, a ne vide“. O čemu je riječ?

Kralj je autor četiriju pjesničkih zbirki: Put do ljubavi, mira i sreće (2000. god.), Moja lutanja (2004. god), Vrijeme za snove (2014. god), Moja radost neprolazna (2018. god.), a piše i dalje. Dobitnik je druge nagrade „Goranovo proljeće“ u kategoriji učenika osnovne škole RH za 2003. godine. Iste godine je sudjelovao na Župančićevim susretima u Sloveniji kao predstavnik Hrvatske, a pozvali su ga kao dobitnika spomenute druge nagrade. Uspješan je bio i na natjecanjima: osvojio je dva prva mjesta na županijskom natjecanju iz hrvatskog jezika, dva druga mjesta na državnom i u gimnazijskim danima prvo, drugo i treće mjesto na županijskom natjecanju. Osnovnu školu završio je u Sv Jurju na Bregu, Jezičnu gimnaziju u Čakovcu i Kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Poslije studija upoznao je vlč. Leonarda Šardija, a sjeća se i točnog datuma koji je tada bio: 19. svibnja 2018., dan uoči svetkovine Duhova. Poslije se uključio i u Udrugu slijepih Međimurske županije, čiji je bio i član upravnog odbora.

Voli sudjelovati u Zajednici, ali i u Crkvi. Vlč. Šardi čuo ga je kako čita na Brailleovom pismu te ga ja pozvao da čita i na misi kad se zajednica Bartimej okuplja četvrtkom na svojim susretima. Redoviti je čitač već godinama i na misi u svojoj župi. Pisao je članke za svoju župu, a ponekad članke, odnosno izvještaje sa susreta, piše i za potrebe ove zajednice, odnosno za Povjerenstvo.

Ističe kako nikad nije imao negativna iskustva sa svećenicima, a volio bi da takvo iskustvo imaju i druge OSI. „Neka budu slobodni uključiti se u život svoje Župe jer sigurno mogu u nečemu sudjelovati. I na koncu, da budemo kao Bartimej. Progledati ne znači samo gledati očima, nego da duša bude sretna, mirna i sigurna. A kad si na rubu, kad si sam i nitko te ne prihvaća, to nije ljudski ni kršćanski. Iako je tada duša prazna, ona ima vremena za popravak“, svjedoči Kralj.

Posebnu ga raduju susreti s volonterima. Kaže kako se brzo sklapaju prijateljstva na obostranu radost. Istaknuo je kako su se za vrijeme epidemije susreti održavali na platformi „Zoom“, a nazvali su ih „Virtualna kava“. Dodao je kako su svi jedva čekali da se susreti počnu održavati na Banfici.

„Izuzetno sam zadovoljan s našim povjerenikom. Uvijek je nasmijan, dobre volje, zna prilagoditi tumačenje evanđelja da svatko može razumjeti, da ne bude previše stručno za nekoga tko bi to teže shvatio. Na susretima volim proslave rođendana i imendana, imamo slobodan izbor tema. Nisu uvijek teme vjerskog sadržaja, zastupljene su teme i iz svijeta glazbe i književnosti“, svjedoči Kralj koji je pohvalio i sve ostale članove Povjerenstva za koje ističe da su uvijek susretljivi te da su svima na usluzi. Naglašava kako mnoge stvari uče jedni od drugih jer su u pitanju različiti oblici invaliditeta. „Svi ti ljudi su veliki borci i imaju snažnu volju za životom i nikad se ne predaju. Usto, naš moto, odnosno poruka i smisao zajednice je progledati srcem“, istaknuo je Kralj

te naveo kako rado odlazi na koncerte „Progledaj srcem“ te na Susrete hrvatske katoličke mladeži jer, kako kaže, to ga ispunjava i podiže duh. Volio bi da su slični sadržaji dostupni i u ostatku Hrvatske.

Nakon kratke pauze tijekom razgovora, Kralj je izgovorio: „Nije dobro da čovjek bude sam!“.

„Ta rečenica poznata nam je iz Knjige Postanka iz Biblije. I mi stvaramo i širimo pozitivne horizonte te dijelimo dobru volju, osmijeh, želju za druženjem kako bi svakoj OSI bilo lakše jer nije dobro da čovjek bude sam. Tko god dvoji bi li se priključio našoj zajednici ‘Bartimej’ neka nam se priključi jer neće ništa izgubiti, nego samo dobiti. Svi su dobrodošli“, poručio je.

Istaknuo je potom duhovno-ljetne susrete u Ludbregu na kojima osjeća posebnu radost jer upoznaje nove volontere, nove prijatelje. Kaže kako voli himnu susreta „Gradimo prijateljstvo“ jer svi je vrlo rado pjevaju, a pjesma donosi i mnoge lijepe poruke o zajedništvu. „O duhovno-ljetnom susretu dale bi se i knjige napisati jer mnogi kažu da jedva čekaju iduću godinu da dođu na ovaj susret jer su im ta tri dana prekratka“, svjedoči Kralj.

Slično svjedočanstvo donosi još jedna osoba s invaliditetom. Riječ je o Krunoslavu Šardiju, bratu vlč. Šardija, koji boluje od cerebralne paralize i koji je oduvijek želio biti novinar. Je li danas blizu ostvarenja toga sna? Možda. Jer i ono s čime doprinosi radu i rastu Zajednice, ali i Povjerenstva, mogao bi biti put prema ostvarenju te želje.

Šardi živi u malom međimurskom mjestu – Selnici te je medijski suradnik u Povjerenstvu za pastoral osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji Varaždinske biskupije te piše izvještaje i uređuje njihovu Facebook stranicu. Kaže kako ga je oduvijek zanimalo novinarstvo i s radošću je 2018. pristao biti medijski suradnik u Povjerenstvu. Htio je studirati novinarstvo u Zagrebu, ali uslijed raznih životnih okolnosti to nije bilo moguće. Nakon mnogo promišljanja zaključio je da je ipak bolje ostati doma jer je situacija sa zapošljavanjem OSI jako teška, pogotovo za osobe s težim oštećenjima poput cerebralne paralize jer im je uvijek potrebna nečija pomoć i pratnja.

„Kad je ovaj pastoral pokrenut 2018. godine moj život dobio je novi smisao. Posebice se radujem susretu s volonterima. S pojedincima sam se toliko povezao da ih smatram članovima svoje obitelji. Na našim susretima vlada jedna topla i obiteljska atmosfera. Prije svega tu mislim na zajednicu Bartimej, ali i na ostale projekte u kojima sudjelujemo, poput duhovno-ljetnog susreta u Ludbregu na koji uvijek rado dolazim“, rekao je Šardi te istaknuo jedan problem za koji misli da se može jednostavno i brzo riješiti. Naime, riječ je o potrebi prilagođavanja infrastrukture Pastoralnog centra u Ludbregu. „Na ovom susretu u Ludbregu ljudi ovdje borave i spavaju, a mi – osobe u kolicima, moramo otići doma i ponovno se vraćati. Tako svaki dan, na što ja izgubim dva sata dnevno. Bilo bi dobro da se izgradi dizalo jer je to dugoročno dobra investicija“, poručio je.

Susreti zajednice „Bartimej“ jako ga izgrađuju jer voli slušati druge ljude, njihove životne priče i svjedočanstva. „Velik mi je to poticaj posebice u trenucima kad me uhvate velike krize. Tada je dovoljno nekoga nazvati i razgovarati o tome. U našoj zajednici to mogu s mnogima jer u njih imam povjerenja. Kroz protekle tri godine u zajednici smo se svi lijepo i čvrsto povezali jer smo gotovo uvijek ista ekipa“, svjedoči Šardi.

Na to se nadovezao te naglasio kako je potreban veći angažman župnika koji bi morali više promovirati rad ovog pastorala i da se čuje za ovu zajednicu. „Često sam znao čuti od svećenika da su dobili obavijest o održavanju susreta, ali nisu to smatrali važnim za oglasiti svojim vjernicima. Mislim da se mnogo informacija i aktivnosti našeg Povjerenstva vrlo lako mogu pronaći na mrežnoj biskupijskoj stranici te na našim društvenim mrežama. Potrebno je pokazati samo malo entuzijazma“, poručuje.

Uslijed svih Šardijevih fizičkih nedostataka, računalom se vrlo dobro služi. Kako bi napisao izvještaj, služi se natuknicama nekoga tko bilježi pokoju informaciju sa susreta, a mnogo toga i sam zapamti, te potom u udobnosti svoga doma piše izvještaje i članke koje objavljuje na Facebooku. Sve ovo radi na volonterskoj bazi. Istaknuo je kako je zbog toga sretan jer sudjeluje i doprinosi sa svojim znanjem i iskustvom koje je stekao kroz proteklih šest godina rada u Povjerenstvu.

Ova dva primjera, a ima ih još mnogo – kako u zajednici „Bartimej“, tako i u drugim zajednicama osoba s invaliditetom u Hrvatskoj – svjedoče kako OSI itekako mogu pridonijeti u pastoralu i poslanju Crkve. Također su primjer da u govoru o njima, zapravo trebamo govoriti o nama, jer svi smo na istome putu i svi idemo zajedno do istoga cilja.

https://ika.hkm.hr/pastoral-osoba-s-invaliditetom/mi-ne-oni-inkluzija-osoba-s-invaliditetom-u-zivot-i-poslanje-crkve-1/

virovitica.net

Zbog 'strahova u našim glavama' i površnosti - osuđujemo 'drugačije'

„Moja Anka, sunce milo – jede samo zelenilo. Ništa meso, ništa riba, zelenilo samo šiba“, otpjevao je, u refrenu svoje pjesme, **Duško Mucalo** prvi put na Melodijama hrvatskog Jadrana, održanih u Splitu, 1994. godine. Sasvim zasluženo – primio je ovacije publike. Krajnje vesela i simpatična pjesmica koja je svojim ritmom, jednostavnom pričom o dražesnoj Anki, gle zla – vegetarijanki, svojom simpatičnom pojavom i pristupom zanemarila sve tabue i jednostavno bila to što je. Samo maštom možemo dočarati snebivanje okoline na taj čudesan izbor dražesne nevjeste, ženikove miljenice da, dok svi oko nje jedu meso, ona gušta kupus, kukumar, mrkvu, brokulu i blitvu.

No, zašto u tekstu o transrodnim tinejdžerima spominjemo Anku vegetarijanku? Ne spominjemo ju toliko zbog njih, koliko zbog nas samih. Pjesma pokazuje s kojim i kakvim se problemima mi kao društvo, s vremena na vrijeme, moramo uhvatiti u koštac. Pomaže nam razumjeti kako to treba činiti, i kako to činimo kad nam je do nekog stalo i kad mu želimo dobro. A dobro drugome trebao bi željeti svaki čovjek, zar ne?

U praksi, nažalost, nije uvijek tako. Skloni smo osuđivati, varati, manipulirati, vrijeđati, ponižavati. Tako postajemo ‘glavni’, ali ne i omiljeni, trpe nas, ali nas ne mogu voljeti. Osjećamo to, ali kucamo na kriva vrata, na krivi način, pa agonija ostaje. I drugima i nama.

Prihvatiti ‘različite’ ne znači da mislimo isto, ali znači da smo – ljudi!

S druge strane, naša korektnost i ljubaznost prema svima ne mora značiti da odobravamo baš svako ponašanje, ili da smo istovjetni sa svakom novom pojavom oko nas. No, to možemo pokazati i na drugačiji, prihvatljiv, civi-

10. Vinco Gazdik

Novinarski projekt:
Transrodne osobe u malim sredinama

Elektronička publikacija:
Virovitica.NET

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
24. listopada 2024.

liziran način. Ako pronađemo pravi pristup, mi i dalje ostajemo svoji, vjerni svojim načelima, a dobrohotni prema drugačijima. O pozitivnom ponašanju pri jednoj od takvih moralnih dvojbi društva je, dakle, pjevao Mucalo.

Anka Vegetarijanka prvi put izvedena je 1994. godine. Kako smo tada, kao društvo, kao 'većina', gledali na 'vegetarijance'? Što smo o njima govorili? Kakve smo šale o njima zbijali? Koliko smo ih često i jesmo li ih uopće pozivali u goste, na ručak? Danas, trideset godina kasnije, nije nam problem družiti se s vegetarijancima. U međuvremenu, možda smo i sami, iz različitih razloga, prešli na 'kukumar' blitvu, poriluk i rajčicu. Je li lakše živjeti bez predrasuda i osuda? Naravno. Naročito kad to osjetimo na vlastitoj koži.

No, u slučaju transrodnosti, ljudi se tome ne protive samo zbog predrasuda, zbog toga što su slijedili informacije 'rekla – kazala', već i zbog svojih vlastitih uvjerenja. Religioznih, filozofskih i tradicionalnih.

„Neka se muškarac ne oblači kao žena, ni obratno" – zašto?

Po pitanju religioznog nasljeđa u Hrvatskoj prevladavaju tzv. kršćanske doktrine, uz znatnu dominaciju Katoličke crkve. Uz nešto izmijenjen nauk, za njom slijede i druge, manje, uglavnom protestantski usmjerene vjerske zajednice. Učenja im se, uglavnom, temelje na izvještajima iz Biblije – Starom i Novom zavjetu i tumačenjima nekih crkvenih autoriteta u povijesti. Jedno od načela koje se prilikom rasprave o ponašanju transrodnih osoba, ali i transvestita, uzima u obzir, a **prema Suvremenom hrvatskom prijevodu** glasi: 'Žena ne smije odijevati mušku odjeću, ni muškarac žensku, jer tvom je Bogu odvratan tko to čini. (Ponovljeni zakon 22:5 SHP). Po tom načelu, očito je, muškarac nije smio odjenuti i nositi žensku odjeću, niti žena mušku.

Taj je zapis nastao, ugrubo govoreći, u petnaestom stoljeću prije naše ere, a trebao je pripadnicima drevnog Izraela, kao tadašnjem 'izabranom Božjem narodu', zabraniti ponašanje kakvo su popularizirali okolni, 'poganski' narodi. Ti su narodi, također, imali svoj religiozni model koji je često uključivao idolopoklonstvo, seksualne orgije, sakaćenja, pa i ubojstva prvorođene djece za prinos vlastitim božanstvima. Vjerojatno je to, uglavnom se slažu svi eminentni bibličari, glavni razlog zbog kojeg je u Bibliji takvo ponašanje drevnim Izraelcima bilo strogo zabranjeno.

Na takav primjer upućuje i jedan religiozni obred u Rimskom carstvu, koje se na sceni kao vojna sila pojavilo u 2. st. pr.n.e.

Sablažnjivi povijesni primjeri religiozno uzrokovane kastracije

„U drevnom Rimu, frigijski obožavatelji božice Cibele, odsijecali bi svoje genitalije i bacali ih trčeći gradskim ulicama, uzvikujući boginji riječi pozdrava. Kasnije su preuzimali ženske uloge, i oblačili žensku odjeću", navodi **Marta R. Bižić** u svojoj doktorskoj disertaciji pod naslovom „Rekonstrukcija genitalija u kirurgiji promjene spola iz muškog u ženski". Dodaje kako su se slični podaci mogli naći i u spisima o Neronu, koji je naredio kastraciju svog sluge Sporusa jer je nalikovao na njegovu preminulu suprugu Sabinu, a potom ga oženio. Rimski car Marko Aurelije Antonije (o.200.g.n.e.) bio je poznati transvestit, jer se gotovo uvijek oblačio u žensku odjeću, a po nekim tvrdnjama, on je prva osoba u povijesti koja je operacijom promijenila spol", zaključuje Bižić.

U hrvatskoj religioznoj, uglavnom kršćanskoj kulturi, navedena ponašanja smatraju se – teškom blasfemijom.

Zbog toga nas je zanimalo što o transrodnim tinejdžerima, koji su na prekretnici svojih života, misle predstavnici pojedinih vjerskih zajednica u Hrvatskoj. Dopis smo poslali Hrvatskoj biskupskoj konferenciji i Požeškoj biskupiji, Mitropoliji zagrebačko – ljubljanskoj Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj, Islamskoj zajednici, Zajednici židovskih općina, Adventističkoj crkvi, Podružnici Kršćanske vjerske zajednice Jehovinih svjedoka, Pentekostnoj evanđeoskoj crkvi.

Od ukupno sedam njih kojima smo poslali upit, nitko nije odgovorio na mail, kod dvije smo uspjeli dobiti usmeni komentar naknadnim telefonskim razgovorom, dok su još dvije, odgovor obećali poslati naknadno, nakon dogovora sa središnjicom.

Što o temi govore predstavnici nekih vjerskih zajednica u Hrvatskoj?

Pitanja na koja smo poželjeli odgovor:

1. Što savjetujete pripadnicima Vaše vjerske organizacije ako, nakon iscrpne stručne analize i po savjetu liječnika, doznaju da im dijete treba/želi promijeniti spol? 2. Kako se pripadnici Vaše zajednice trebaju odnositi prema transrodnim osobama ukoliko dođu na Vaše skupove? 3. Može li transrodna osoba postati Vašim članom i pod kojim uvjetima?

Na adresi Mitropolije zagrebačko – ljubljanske Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj, telefonom smo kontaktirali đakona **Petra Kozakijevića**. „Mogu vam reći svoje osobno razmišljanje, jer Srpska pravoslavna crkva nema posebnih pravila po tom pitanju. Na svakog čovjeka

gledamo kao na pojedinca. Postoje opća pravila, ali, s druge strane, sve je individualno". Na pitanje o tome smije li vjernik njihove Zajednice 'mijenjati spol', kaže kako nisu ni za ni protiv, da nemaju čvrstog gledišta o tome. „Nije da nam je svejedno, naročito ako je u pitanju samopromocija. Uvijek postoje odstupanja od pravila, ali ako je u pitanju slučaj u kojemu medicina dobro argumentira potrebu za intervencijom u spolnost, takvu osobu treba prihvatiti s ljubavlju. Ne treba ih osuđivati, nego pripomoći. Načelno je, dakle, Crkva protiv takvih promjena, ali nam je jasno da postoje iznimke", kaže Kozakijević.

„Teško je tu donijeti sud. Kršćani prije svega moraju biti poznati po ljubavi i spremni pomoći svakome. Ipak, postoje pravila od kojih nemamo pravo odstupati, a za neka ponašanja Božji je zakon zahtijevao smrtnu kaznu. Međutim, protestantska struja i inače nije sklona fanatičnom držanju 'slova zakona' i Biblija nam daje prostora da u mnogim situacijama pokazujemo razumijevanje za čovjeka, za pojedinca. Tako je i kod nas. Ako je riječ o iznimci, o nekoj vrsti bolesti, naslijeđenog poremećaja, logično je da ćemo takvu osobu prigrliti i pružiti joj utjehu i pomoć", kaže mr. sc. **Damir Špoljarić**, predsjednik Prezbiterija Evanđeoske pentekostne crkve u Hrvatskoj. Poručuje da se društvo treba približiti Bogu pa će odluke o svemu biti kvalitetnije.

Građani žele pomoći, ali problem je – ponašanje i manipulacija

U razgovoru s građanima, pripadnicima različitih svjetonazora i religioznih uvjerenja, mahom su svi spremni pomoći transrodnim tinejdžerima i podržati ih. Međutim, problem im predstavljaju 'gay parade' i 'ispolitiziranost' takvih situacija.

„Bila sam neke godine na Zagreb pride-u. Šokirala me pojava neke žene – bila je gola, oblijepljena kondomima. Što bih ja trebala reći svom djetetu o njenom izgledu i ponašanju? Osoba koja se tako oblači ne traži pomoć, nego ne razumije osnove pristojnosti i kulture", kaže jedna novinarka.

Kontakt policajac, koji je, ujedno, i iskreni katolik, kaže kako svi mi trebamo najprije 'umrijeti sebi' – pretrpjeti nešto za dobrobit drugoga. Sebi reći 'ne' kako bismo pomogli i razumjeli drugačijega. Ipak, smeta ga što se stvar s borbom za prava transrodnih osoba koristi u dnevno političke svrhe i tako manipulira javnošću. „Ispada da su svi koji ne pripadaju toj populaciji njihovi mrzitelji i negativci, a to nije točno. Nitko tu ne mrzi nikoga, ali me pusti da živim, i nemoj me prozivati za nešto što ne mislim", rekao je.

„Od pamtivijeka je sve što je, prema bilo kojem kriteriju, izlazilo iz statističkog prosjeka, ili tradicionalno ukorijenjenih obrazaca, izazivalo reakciju većine. Od sumnje, preko straha i okrivljivanja za zajedničke probleme, pa sve do mržnje te otvorenog protjerivanja i nasilja", kaže sociolog profesor **Renato Matić**. Ujedno je komentirao i ulogu Crkve te religioznog pristupa na stavove prema transrodnim osobama: „Religijske dogme su nepromjenjive i u konačnici diktiraju službeni stav religijskih institucija, i ne može se reći da religija nije jedan od orijentira koji utječe na brzinu društvenih promjena, navika, stavova i prevladavajućih normi. Iako danas imamo civilno društvo, još uvijek se religijskim institucijama i njihovom utjecaju pridaje veća specifična težina nego što je ona realno".

Bez ijednog oblika agresivnosti u komunikaciji je – bolji put

U komunikacijskom smislu, Matić svima koji se bore za svoja prava, navodi koristan savjet: „ako su specifičnosti neke društvene grupe manje poznate, i ako javnost nije dovoljno senzibilizirana, bilo kakav oblik agresivnosti može otežati krajnji cilj, a to su upravo informiranje i senzibilizacija javnosti. Bez toga je teško zamisliti bilo kakvu promjenu na bolje".

Tradicionalni stavovi, prema kojima je otac 'uvijek u pravu', danas, u eri gotovo potpune dostupnosti informacija, jednostavno ne mogu proći. Potreban je novi model koji uvažava argument suprotne strane. To ne samo da je nužno, nego je i pravedno. Tvrdoglavo inzistiranje roditelja na vlastitom autoritetu, naročito onda kada nije u pravu, stvara nove barijere u već ionako poremećenim odnosima.

„Nekim očevima je jako važno što će im o svemu tome reći drugi. Primjerice, da kakav je on to otac kad nije mogao imati muško dijete, ili da je, zbog njega, došlo do nečega 'neispravnog'. Puno je tu strahova u glavama ljudi, pa im je lakše da stvari ostanu pod tepihom takve kakve jesu, nego da ih se rješava", tvrdi virovitički klinički psiholog **Siniša Brlas**. „Ako je taj strah prisutan u tolikoj mjeri da je roditelju to teško podnijeti, tada može posegnuti i za agresivnim metodama, što je tada njihov obrambeni mehanizam". Nažalost, često se događa da dijete počne oponašati takav oblik ponašanja pa roditelje počne kažnjavati - kažnjavanjem sebe. Ponekad i s tragičnim posljedicama.

Zabrinuti roditelji neće biti ostavljeni na cjedilu

Dobra je stvar, odgovara Brlas na novinarski upit, da je pokrenut pilot projekt u kojem će svaki roditelj, kad shvati da je u bezizlaznoj situaciji, moći nazvati tele-

fonski broj stručnog osoblja i dobiti savjet za bilo koji problem s kojim se susreće. Ovisno o potrebi, bit će prespojen odgovarajućoj stručnoj službi. Već i sada to mogu učiniti, u nešto manjem omjeru, na telefonski broj svoje lokalne službe Zavoda za javno zdravstvo u uredovno vrijeme.

Trebamo promjene i na drugim područjima ponašanja

Zbog tradicionalnih, naslijeđenih uvjerenja, koja ne moraju bezuvjetno biti i ispravna, kao i pritiska okoline, probleme znamo stvarati i na drugim područjima. Sugrađane koji zbog depresije posjećuju psihijatra, naročito u manjim sredinama, proglašavamo ludima. Razgovor muškarca i žene u javnosti i dalje smatramo moralno dvojbenim ponašanjem. Agresivnost i primitivne, prizemne doskočice s vječitim asocijacijama na seks, smatramo poželjnima, a one koji to izbjegavaju, držimo nedruštvenima, ili preosjetljivima. U takvom okružju nitko se ne osjeća ugodno, samo hinimo da je sve to što čujemo, prihvatljivo i 'normalno'. Ti, umjetno stvoreni, u tradiciju nasilu ugurani oblici ponašanja nisu posljedica ni religioznog ni svjetovnog obrazovanja. Baš nasuprot - oni su posljedica nemara i potpunog zapuštanja onog duhovnog i plemenitog u nama. A tome se možemo, i moramo suprotstaviti.

Zaključimo! U suočavanju s nepoznatim, novim i drugačijim, svi ljudi, bilo da su suci, književnici, učitelji, radnici u proizvodnji, liječnici, političari, sportaši – svi imaju zajednički nazivnik: zabrinutost i strah od štetnih posljedica. Povijest i tradicija nametnule su nam vrijednosti koje nas, uglavnom, čine sigurnima, jer nam daju smjer. Neke od tih vrijednosti razumijemo, neke ne. Ipak i unatoč svemu, svatko od nas ima pravo, pa i svojevrsnu obavezu prema sebi i svojim bližnjima, odlučno zadržati stav, ako je ispravan. Međutim, ni po Bogu ni po ljudima – dakle, ni po religioznom ni po sekularnom sustavu vrijednosti, nemamo pravo druge mjeriti vlastitim aršinima.

Vjernici će, tako, dok sami žive po načelima religije kojoj pripadaju, konačnu odluku o svemu prepustiti Bogu i spremno 'pomagati slabima'. Ujedno poštujući zakone države u kojoj žive i uvažavajući pravo na drugačiji izbor svih drugih oko sebe. Oni koji se u svojim životima ne vode religioznim, već nekim drugim načelima, mogu i dalje uvažavati činjenicu da je 'dobro činiti dobro'.

Na ovom planetu nismo sami i samo o nama ovisi hoće li nam ta ogromna raznolikost života oko nas biti blagoslov, ili prokletstvo. Sloboda izbora je pred nama.

https://www.virovitica.net/zbog-strahova-u-nasim-glavama-i-povrsnosti-osudujemo-drugacije/38400/

Izabrani profesionalni život na uzburkanoj pučini

11. Tomislav Šovagović

Novinarski projekt:
Samostalni umjetnici i njihova egzistencija - teret ili korist društvu?

Elektronička publikacija:
Portal Hrvatskog kulturnog vijeća

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
25. srpnja 2024.

Na početku je najbolje odmah napomenuti: nema jasna odgovora na naslovni upitnik. O tom jesu li samostalni umjetnici teret ili korist društvu, svaki hrvatski građanin ima svoje mišljenje. Onima kojima kultura i umjetnost ne predstavljaju važno ili uopće područje interesa, imaju pravo misliti o samostalnim umjetnicima kao o pukim lijenčinama koji žive na državnoj grbači. Svatko ima slobodu mišljenja, ali nužno je dodati napomenu uz umjetnike: u ovoj državi svega jedan posto državnoga proračuna odlazi na kulturu i umjetnost. Kulturu i umjetnost doživljava se kao svojevrsno privremeno djelovanje, iako se i političari, o bilo kojoj važnijoj kulturno-umjetničkoj prigodi, rado busaju u prsa upravo dostignućima iz tih područja, jer su ona neizostavan, važniji dio hrvatskoga nacionalnoga identiteta. Nije ovdje ni želja uspoređivati Hrvatsku zajednicu samostalnih umjetnika (HZSU), ususret njezinoj 60. obljetnici postojanja 2025., sa svim onim zaslužnim pregaocima koji su kroz minula stoljeća pridonosili svjetlu hrvatske kulture i umjetnosti. Nije želja ni pretpostavljati da je članstvo u HZSU-u preduvjet golemim umjetničkim dostignućima. Mnoga kulturno-umjetnička djela nastaju radom članova strukovnih udruga, ne nužno i članova HZSU-a. Osim toga, kulturu stvaraju i oni pojedinci koji nisu članovi organizacija.

Osnovni podatci na mrežnim stranicama HZSU-a

O čemu onda želimo pisati u nizanki koja ne obećava jasan odgovor? Želja je proniknuti dublje od pukih činjenica, provjerljivih na mrežnim stranicama HZSU-a (v. ovdje). Na njima se nalaze relevantni podatci o ustroju udruge profesionalnih umjetnika koji profesionalno obavljaju samostalnu umjetničku djelatnost. Potrebno je, doduše, navesti one osnovne značajke. Udruga je osnovana 1965., ima svoj Statut (v. ovdje) i Pravilnik o načinu i

uvjetima za priznavanje statusa samostalnoga umjetnika (v. ovdje), ima skupštinu, upravni odbor i predsjednika, ima 1380 članova (s nadnevkom 24. srpnja 2024.), podijeljenih u pet područja umjetničkoga stvaralaštva: filmsko, glazbeno, književno, likovno i scensko. Njihov je popis također precizno naveden na mrežnim stranicama, cjelovit (v. ovdje) i za svako pojedino područje.

Svako od tih područja ima posebne kvote koje je potrebno ispuniti u petogodišnjem razdoblju, nakon čega mjerodavno povjerenstvo provodi reviziju. Doba potresa i krunskoga virusa višestruko je utjecalo na djelovanje HZSU-a u Zagrebu. Doslovno je udrugu premjestilo iz zgrade u Ilici 42, koja je dobila crvenu naljepnicu, u palaču Matice hrvatske na Trgu Josipa Jurja Strossmayera 4/II. Uz mjere potpore pojedinoga ministarstva, samostalnim umjetnicima u onom je teškom vremenu pomogla i jedna od posljednjih odluka tadašnjega zagrebačkoga gradonačelnika, pokojnoga Milana Bandića, o jednokratnoj pomoći svim članovima HZSU-a koja je iznosila pet tisuća kuna. Bilo je politički pragmatično, ali i originalno.

Članarina u HZSU-u, kao godišnja obveza svakoga člana, mijenjala se u koronskom nevremenu, a prelaskom Republike Hrvatske s kune na euro (odnosno, gubitkom monetarnoga suvereniteta) ustanovljen je iznos naknade od 24 eura godišnje. Svaki član HZSU-a podmirenjem članarine stječe pravo na uplatu mirovinskoga i zdravstvenoga osiguranja iz sredstava državnoga proračuna. No što osim toga? Svakomu je jasno da samo od podmirenja toga dvoga nitko ne može preživljavati. Iako je riječ o izabranom profesionalnom putu, umjetnici su prepušteni svojoj snalažljivosti, točnije sposobnostima da umjetničkim (i izvanumjetničkim) radom priskrbe egzistenciju sebi i svojim obiteljima. To umnogome ovisi i o području kojim se bave. Zato smo, u povodu ove nizanke, razgovarali s umjetnicima iz različitih područja. Pokušali smo doznati kako se osjećaju u koži samostalnih umjetnika, što ih muči, koje su prednosti i nedostatci HZSU-a i odnosa prema HZSU-u. Bole li ih predrasude? Kako se nose s primjedbama i nerazumijevanjem i profesionalne i privatne okoline? Postoje li i među samostalnim umjetnicima mimoilaženja glede obavljanja umjetničke djelatnosti? Kako uopće postati samostalni umjetnik i kako zadržati taj status? Je li razvoj tehnologije otežao njihov položaj? Je li danas, s obzirom na brojne umjetničke produkcije, lakše biti samostalnim umjetnikom? Koliko su ravnopravni uvjeti za reviziju članstva, s obzirom na svaku pojedinačnu djelatnost? Kakav je suodnos umjetničkih udruga iz kojih se „regrutiraju" članovi HZSU-a? Jesu li revizijski kriteriji prestrogi? Koliko je uravnoteženo, ako zasebno promatramo kategorije, imati prigodom revizije, primjerice, dvije objavljene knjige, četiri kazališne režije, četiri do šest glavnih uloga u profesionalnoj kazališnoj produkciji, dva dugometražna filma u području filmskoga stvaralaštva, jesu li malo ili mnogo tri solističke uloge ili tri samostalne slikarske izložbe u pet godina?

Mogućnost dvogodišnjega „moratorija"

Na ova i ostala pitanja u sljedećim nastavcima pokušat će odgovoriti predsjednik HZSU-a Hrvoje Kovačević, kao i sugovornici s dugim stažem u udruzi, ali i oni koji su tek na početku. Jamačno, svaki član ima svoju priču i vjerojatno je jedino reprezentativno mjerilo napisati feljton s 1380 nastavaka. Svaka životna priča ima svoje razloge za i protiv, odnosno faze u kojima je sazrela odluka da se (neki i privremeno) okušaju u svoj neizvjesnosti koju sa sobom nosi status samostalnoga umjetnika. Upravo je vrijeme elementarnih i zdravstvenih nepogoda pokazalo da nema jamca sigurnosti: dok je književnicima, koji ionako pišu u nekoj vrsti samoizolacije, kriza plastično (p)ostala prigodom za pisanje, umjetnici iz ostalih područja, osobito glazbenoga i scenskoga stvaralaštva, našli su se pred nesavladavim zaprjekama, s obzirom na smanjenu mogućnost izvedbe svojih djela. „Obični" građani tada su, barem nakratko, imali mogućnost uvidjeti koliko je umjetnost važna za mentalnu higijenu, podizanje morala, vraćajući se u tom izoliranom vremenu čitanju dragih klasika, gledanju zaboravljenih kazališnih predstava, filmova, glazbenih i scenskih djela. O tom nevremenu, za koje se samo možemo nadati da se ne će ponoviti, također je važno promišljati.

Za one umjetnike, zasad izvan članstva u HZSU-u, koji će uz ovu nizanku promišljati o isplativosti ili dvojbenosti isplovljavanja na nesigurnost burne pučine zvane samostalno umjetnikovanje, dobro je napomenuti: prijave se podnose početkom godine (ove je godine datum objave bio 1. veljače), potrebno je dostaviti dokumentaciju s naglaskom na posljednjih pet godina umjetničkoga stvaralaštva, potvrdu umjetničke strukovne udruge, kao i, među ostalim, potvrdu porezne uprave o visini dohotka za posljednje tri godine za koje su obrađene godišnje prijave na dohodak (v. ovdje).

Druga je važna stavka, koju pojedini kandidati zanemare, mogućnost dvogodišnjega zamrzavanja statusa članstva u HZSU-u, ovisno o stalnom zaposlenju na drugoj adresi. U prijevodu, onaj tko razmišlja biti samostalnim umjetnikom, može, ako zadovolji kriterije stručnoga povjerenstva, dobiti status člana HZSU-u, pa ga tijekom članstva, iz različitih razloga, staviti na dvogodišnje čekanje. Mnogi se lome, jer u današnje (svako) doba prioritet je imati stalne, odnosno redovite prihode. Članstvo u HZSU-u omogućuje redovit staž, ali ne može platiti kredite, račune i ostale životne troškove. Ako postoji

dvojba, eto, dobro je znati da se barem formalno, ovisno o okolnostima, dvije godine može sjediti na dvije stolice. Praktično, ali istinito. Dvogodišnje razdoblje primjereno je za bistrenje misli, mlađi samostalni umjetnici možda će čekati (i dočekati) stalni angažman, oni stariji uzeti predah, kako već tko posloži životne prioritete.

Tvrda je kora kruha samostalnoga umjetnika. Ali je i jestiva. Riječ je o debeloj neizvjesnosti hoće li (i kada) biti honorara u sljedećem mjesecu, kako će napredovati projekti u kojima su pristali sudjelovati, napose, hoće li i kritička recepcija njihovih djela pridonijeti pozitivnomu vrjednovanju nakon isteka petogodišnjega razdoblja. Biti samostalnim umjetnikom znači svakoga jutra imati psihičku i tjelesnu snagu za nove izazove, bez redovite plaće, s prepuštenošću tržišnim prilikama, kao i onim organizacijskim, kako bi se uhvatilo što povoljniji vjetar uzburkane, već spomenute plovidbe.

Za sva dodatna pitanja uvijek će precizno, s razumijevanjem i u primjerenom roku odgovoriti iz Stručne službe HZSU-a, ali nitko iz HZSU-a ne će napisati knjigu, odglumiti ulogu, naslikati sliku, skladati koncertnu ariju, snimiti film... Udruga je pravni i stručni potporanj nedoumicama, poligon za moguće poboljšavanje statusa u državi kojoj, bit će više puta istaknuto, kultura i umjetnost donose 4,6 posto ukupnoga bruto društvenoga proizvoda, za što je „nagrada" jedan posto proračunske torte. Dakle, pojednostavljeno, gotovo pet puta rezultati (djela) premašuju ono uloženo u njih. Dakako, mnogi umjetnici objavljuju, snimaju i uprizoruju svoja djela bez potpore mjerodavnoga ministarstva (ili čije druge). Riječ je o nepredvidljivoj klackalici, ustrajni će uspjeti, nadajući se minimumu materijalnih sredstava dodijeljenih (možda i nagrađenih) za rad. Kako god, bili teret ili korist društvu, samostalni umjetnici ne će prestati pokušavati oplemenjivati Hrvatsku. Način i dosege njihova djelovanja osim struke i suvremenika procijenit će i ono poznato, ah, vrijeme.

https://www.hkv.hr/kultura/44043-t-sovagovic-samostalni-umjetnici-i-njihova-egzistencija-teret-ili-korist-drustvu-1.html

NOVOSTI HOBOCIN

Cjepiva u mraku

Tajnost velikih dijelova ugovora između EK i proizvođača cjepiva značajno je političko i stručno pitanje svugdje u svijetu, između ostalog i zbog narastajućeg trenda direktnih pregovora država i farmaceutske industrije. Pokazuje se, međutim, da se u Hrvatskoj time nitko ne bavi

Farmaceutske korporacije imale su ogromnu moć za vrijeme pandemije COVID-a 19, a način na koji su je koristili često je bio skriven od očiju javnosti. Vlade su potpisale sporazume obavijene velom tajnosti i odupirale se pokušajima da se otkrije više informacija. Zaštita komercijalnih interesa često je dolazila nauštrb povećanja transparentnosti i odgovornosti oko cijena, dinamike isporuke, zahtjeva za donacije, obaveza intelektualnog vlasništva i ostalih informacija koje su mogle pomoći u povećanju globalnog pristupa cjepivima protiv COVID-19.

Tajnovitost je, ukratko, potkopala javno zdravlje, stoji u prošlogodišnjem zajedničkom izvještaju britanskog STOPAIDS-a i francuske udruge Global Health Advocates. Izvještaj je samo jedan u nizu pokušaja rekonstrukcije političkih, ekonomskih i pravnih procedura za vrijeme pandemije, iz diskursa koji ni koji način nisu povezani s populizmom i ekstremnom desnicom.

Među ostalim, Liječnici bez granica zatražili su transparentnost potrošnje javnih sredstava na proizvode farmaceutskih korporacija i preporučili da se osigura pravedna distribucija cjepiva. Međunarodna nevladina organizacija Human Rights Watch upozorila je na tajne dogovore o nabavci cjepiva i da bi to moglo potkopati globalni

12. Nataša Škaričić

Novinarski projekt:
Pandemija i demokracija - postoji li pravni lijek protiv tajnosti ugovora s proizvođačima cjepiva?

Elektronička publikacija:
Portal Novosti

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
19. rujna 2024.

oporavak od pandemije. Brazilska javna istraživačka ustanova, Fundação Oswaldo Cruz (Fiocruz) otkrila je uvjete svog ugovora s AstraZenecom za proizvodnju cjepiva protiv COVID-19, a Transparency International napravio je 2021. godine analizu u kojoj upozorava da je samo šest posto ugovora između proizvođača cjepiva i javnih tijela objavljeno službenim kanalima. TI je utvrdio da od ukupno 182 sporazuma za nabavu 12 različitih cjepiva, čak 41 posto ne prati javno objavljena analiza podataka i da su najčešće publicirani samo najbolji rezultati, isključivo kroz objave za medije. Glavnina sporazuma sadrži zatamnjene dijelove u sekcijama koje su kritične za javni interes, u što spada i cijena doze, koja je značajno viša za zemlje u razvoju, izvijestili su.

Ideja je da se analizom odnosa prema industriji u početku ove zdravstvene krize korigiraju greške kako u budućim epidemijama ne bi došlo do izrazitog narušavanja načela jednakosti i pravednosti u distribuciji medicinskih resursa. Svi dosadašnji rezultati, međutim, pokazuju da je ljestvica preoptimistično podignuta i da je način na koji je EK ugovorila nabavu cjepiva protiv COVID-a samo još jedan dokaz da kapital s lakoćom blokira demokratske procedure i institucije pa je, prema tome, problem nemoguće riješiti popravljanjem jedne njegove posljedice.

No, ozbiljna analiza je nužna, među ostalim, zato što može uspješno anticipirati društvene probleme, što se pokazalo najavom rasta ekstremno desnih i populističkih pokreta i opcija. U prošlogodišnjem izvještaju „Vidljivost EU cjepiva; ubod u mraku“ Corporate Europe Opservatory (CEO) naglašava da je razina tajnovitosti koja je pratila nabavu COVID cjepiva za zemlje Europske unije rijetko viđena u njihovom 25-godišnjem pozivanju na Zakon o pravu na pristup informacijama, pa upozorava da će to doprinijeti zamahu ekstremne desnice i populizma u izbornoj godini. To se i dogodilo, ali je na koncu ipak pobijedila osoba na kojoj je velika odgovornost za ovu krizu – šefica Komisije Ursula von der Leyen.

Podsjetimo, ona je pod istragom zbog tzv. afere Pfizergate, odnosno, činjenice da je nabavu cjepiva američkog farmaceutskog diva dogovarala u javnosti nedostupnoj privatnoj prepisci s izvršnim direktorom kompanije Albertom Bourleom, a više se postupaka vodi protiv EK koja je objavila samo redigirane verzije ugovora s farmaceutskim kompanijama, a tajnim označila cijene, uvjete i dinamike dostave, pitanje patentnih prava i pravne odgovornosti industrije u odnosu na naručitelje i treće strane, itd.

Europarlamentarci koju su htjeli doznati na koji se način troše novci EU poreznih obveznika i zašto su brojne odredbe ugovora koje je EK u ime država članica potpisala s proizvođačima COVID cjepiva skrivene, dobili su priliku 10. marta 2022. godine, osnivanjem posebnog COVI Komiteta, čija je uloga nadzor svih procedura na razini EU-a u odgovoru na pandemiju. U posljednjoj fazi pregovora, tajništvo Komiteta od HERA-e je primilo upitnik (Health Emergency Preparedness and Response/ Tijelo za pripravnost i odgovor na hitne slučajeve) s porukom da bi „odgovori na ova pitanja mogli ubrzati obradu zahtjeva za pristup COVID ugovorima.“

Članstvo COVI-ja uzrujala je činjenica da je upitnik sastavio – Pfizer. Korporacija je htjela znati zašto eurozastupnici žele informacije iz neredigiranih ugovora, uključujući informacije o pitanjima pravne odgovornosti i cijena, i što bi s tim informacijama učinili. To nije „ubrzalo obradu zahtjeva“, a nijedna tražena informacija do danas nije službeno otkrivena. Belgijska državna tajnica za proračun, Eva De Bleeker, izazvala je skandal u prosincu 2020. godine, objavivši na Twitteru cjenik s jediničnim cijenama cjepiva koju je Belgija odlučila kupiti od EU-a. Tweet je prije brisanja snimljen i podijeljen medijima, pa su porezni obveznici EU-a zahvaljujući političkom gafu doznali po kojoj su cijeni dobili cjepiva.

U srpnju, dan prije odluke o davanju povjerenja von der Leyenovoj u EU parlamentu, Opći je sud EU objavio da djelomično usvaja tumačenje tužitelja (europski Zeleni op.a.) da EK nije dobro objasnila razloge za tajnost odredbi ugovora s industrijom, odnosno, zašto drži da bi objava dijelova ugovora naštetila komercijalnim interesima proizvođača cjepiva. Problem te presude, čiji su značaj mediji prenapuhali, je što Opći sud u najvećem dijelu prihvaća stav EK da korporativni interesi imaju prevagu u odnosu na interes javnosti da dozna uvjete pod kojima su na cjepiva protiv COVID-a potrošeni astronomski iznosi.

Tim smo povodom pokušali istražiti stav nadležnih institucija i pravnih stručnjaka o održivosti tajnosti odredbi ugovora unutar hrvatskog zakonodavstva, a rezultat potvrđuje da su svi problemi EU birokracije još gori na periferiji. U Hrvatskoj, naime, nismo mogli naći gotovo nikoga tko je proučio ovaj problem i tko razumije o čemu se radi, mada su svi s kojima smo razgovarali zgroženi činjenicom da su milijarde eura poreznih obveznika EU potrošene na način koji je većim dijelom nepoznat. Mnogi su čuli za presudu Općeg suda EU, ali ju je od svih koje smo kontaktirali pročitala samo Snježana Vasiljević s Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Rekonstrukcija treba početi od činjenice da su COVID cjepiva na važećoj listi lijekova Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), što znači da se nabava

financira iz proračuna nacionalnog sustava zdravstvenog osiguranja. Temelj po kojem se traži objavljivanje cijena lijekova koje financira javnozdravstveni sustav je EU Direktiva o transparentnosti mjera kojima se uređuje određivanje cijena lijekova za humanu uporabu i njihovo uključivanje u nacionalne sustave zdravstvenog osiguranja i zakon o lijekovima. Direktiva je implementirana u Zakon o lijekovima, kroz članak 2. koji kaže „Ovim Zakonom se u pravni poredak Republike Hrvatske prenose sljedeće direktive: Direktiva Vijeća 89/105/EEZ od 21. prosinca 1988. o transparentnim mjerilima kojima se utvrđuje određivanje cijena lijekova za primjenu kod ljudi i njihovo uvrštenje u nacionalne sustave zdravstvenog osiguranja (SL L 40, 11. 2. 1989.)“, što bi značilo da je neobjavljivanje cijene lijeka nezakonito na EU razini i u državama članicama, uključivši Hrvatsku.

Može li EK ugovorom derogirati zakon/direktivu?

Respektabilan broj pravnih stručnjaka iz raznih područja; europskog javnog prava, medijskog prava, međunarodnog prava, međunarodnog privatnog prava, trgovačkog i ustavnog prava, itd. zapravo ne zna odgovor na to pitanje, a ne žele ni javno postavljati pitanja. Jedna stručnjakinja za medijsko pravo kazala nam je da cijena lijeka koji se kupuje iz proračuna ne može biti zaštićena nikakvim međunarodnim ugovorom i da bi u upravnom postupku pravni razlozi za tajnost vjerojatno bili uspješno osporeni, dok profesorica međunarodnog privatnog prava smatra da je EK nabavljala cjepiva kao trgovac, ne kao javno tijelo i da je tajnost odredbi ugovora dopuštena.

Vesna Alaburić, odvjetnica specijalizirana za medijsko pravo, jedina je pristala javno komentirati mogućnost osporavanja ovakvog statusa odredbi ugovora s proizvođačima cjepiva i rezolutno tvrdi da ovo ne može riješiti nijedno javno tijelo u RH, odnosno, da se ugovori s EK mogu osporavati samo pred EU sudovima.

Na pitanje zašto se cijene COVID cjepiva ne objavljuju na stranicama Hrvatske agencije za lijekove i medicinske proizvode (HALMED) kao i ostale cijene lijekova, iz Agencije odgovaraju da oni „određuju najvišu dozvoljenu cijenu lijeka na veliko i iznimno višu od najviše dozvoljene cijene lijeka na veliko po kojoj veleprodaje i nositelji odobrenja za stavljanje lijeka u promet mogu prodavati lijek, a ujedno i najvišoj mogućoj cijeni koju HZZO može utvrditi za lijek u postupku uvrštavanja na listu lijekova Zavoda“, ali u centraliziranom postupku pregovora s EK za cjepiva protiv COVID-a nisu sudjelovali.

Povjerenik za informiranje, međutim, upozorava na to da su cijene lijekova u RH javno dostupne i da je međunarodna informacija također obuhvaćena Zakonom o pravu na pristup informacijama. „Određivanje cijena lijekova propisano je Zakonom o lijekovima („Narodne novine“, br. 76/13, 90/14 i 100/18) i Pravilnikom o mjerilima za određivanje najviše dozvoljene cijene lijeka na veliko i iznimno više od najviše dozvoljene cijene lijeka na veliko i godišnjeg izračuna cijene lijeka (Narodne novine, br. 33/19, 72/23 i 87/23), za čiju primjenu i nadzor nad primjenom je nadležno Ministarstvo zdravstva.“

Ne ulazeći u primjenu odredaba propisa iz nadležnosti drugog ovlaštenog tijela, ukazujemo da je člankom 113. Zakona o lijekovima propisano da u Republici Hrvatskoj može biti u prometu samo lijek koji ima odobrenje za stavljanje u promet dano od Agencije za lijekove i medicinske proizvode (HALMED) ili Europske komisije te lijek koji ima odobrenje za paralelni uvoz ili odobrenje za paralelni promet a da, u skladu s tim Zakonom i Pravilnikom, cijene lijekova određuje HALMED. Pregledom službene stranice HALMED-a utvrđeno je da redovito objavljuju popise cijena lijekova. Slijedom navedenog, cijene lijekova u Republici Hrvatskoj javno su dostupne.

U odnosu na međunarodni ugovor potpisan između Europske komisije i proizvođača COVID cjepiva, ukazujemo na članak 5. stavak 1. točka 4. i članak 21. stavak 3. ZPPI-ja kojima je propisano da je „međunarodna informacija“ ona informacija koju je Republici Hrvatskoj ustupila strana država ili međunarodna organizacija s kojom Republika Hrvatska surađuje ili joj je član te da je tijelo javne vlasti, ako zaprimi zahtjev za pristup međunarodnoj informaciji, dužno bez odgode, a najkasnije u roku od osam dana od zaprimanja zahtjeva, ustupiti isti vlasniku informacije, o čemu će obavijestiti podnositelja. Iznimno, tijelo javne vlasti postupit će po zaprimljenom zahtjevu za pristup međunarodnoj informaciji, ako je iz same informacije nedvojbeno vidljivo da je ona namijenjena neposrednoj objavi, stoji u njihovom odgovoru za Novosti u kojem se ograđuju od konačne ocjene mora li nadležno tijelo otkriti cijenu cjepiva.

Za to, naime, treba provesti postupak propisan ZPPI-om.

Međutim, postavlja se pitanje smisla takve inicijative u zemlji u kojoj ovo nije politička ni stručna tema, a – najgore od svega – nije ni tema unutar zdravstvenog sektora u kojemu globalno ima ogroman značaj.

Ugovori o povjerljivosti s farmaceutskom industrijom raširili su se u bogatijim zemljama s obaveznim zdravstvenim osiguranjem, jer kontinuirani dotok novih lije-

kova i medicinske tehnologije stvara ogromne pritiske na zdravstvene proračune. U tim okolnostima, mnoge države smatraju da im bilateralni pregovori s farmaceutskim kompanijama omogućavaju nabavu lijeka po diskontnim cijenama, s kojima stanovništvu mogu pružati zdravstvenu skrb u zadanim granicama resursa za tu namjenu, no interesi proizvođača diktiraju da tako sklopljeni ugovori budu tajna.

Pitanje transparentnosti takvog načina javne potrošnje na zdravstvo odavno je otvoreno, no tek je za vrijeme pandemije postalo očito da je problem eskalirao i da javni sektor nema gotovo nikakvu snagu pred korporativnim zahtjevima.

Nema naznake da će u nekoj budućoj javnozdravstvenoj krizi biti bolje, ali u Hrvatskoj to ne bi trebala biti prva briga – s ovakvom razinom neupućenosti u najvažnije probleme zdravstva, kriza je odavno tu.

https://www.portalnovosti.com/cjepiva-u-mraku/

TELEGRAM

Život

Stručnjakinja otkriva koji su prvi znakovi da ste žrtva zlostavljanja na poslu. 'Morao sam kleknuti, a oni su sve snimali...'

13. Mirta Vranješ

Novinarski projekt:
Mobbing u Hrvatskoj - „Samo prestrašeni radnik je dobar radnik”

Elektronička publikacija:
Telegram.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
7. kolovoza 2024.

Dio žrtava zlostavljanja na poslu ne prepozna na vrijeme što im se događa

Problem mobbinga danas je sve veći. Zlostavljanje radnika na poslu uzima se zdravo za gotovo jer se zaposlenici boje za svoje radno mjesto. Telegram je otvorio prostor žrtvama mobbinga koje su se ohrabrile i ispričale nam svoja iskustva. Pitali smo i stručnjake - što žrtve zlostavljanja mogu napraviti da bi se izborile za sebe i svoje obitelji koje vrlo često osjećaju posljedice ovakvog ponašanja?

Mobbing je sustavno psihičko zlostavljanje na radnom mjestu. Ovakvo ponašanje može trajati dugo vremena, a cilj mu je ponižavanje, degradiranje, izolacija ili ometanje žrtve u obavljanju posla.

Najčešće žrtve mobbinga su novi zaposlenici, odnosno ljudi koji su tek stigli u tvrtku. Oni su česta meta jer su još u procesu prilagođavanja i nemaju izgrađene društvene veze. Žrtve su i zaposlenici koji se razlikuju po spolu, rasi, nacionalnosti, dobi, seksualnoj orijentaciji ili fizičkim sposobnostima.

Paradoksalno, ali meta mobbinga su i visokokvalificirani radnici koji su vrlo sposobni i kompetentni u svojem poslu. Meta mobbinga postaju zbog zavisti ili straha od konkurencije.

Iskustvo mladića koji je tek počeo raditi

Mladić iz Zagreba (podaci poznati redakciji) za Telegram je opisao svoje iskustvo na radnom mjestu na kojemu je počeo raditi odmah poslije srednje škole. „Radio sam u skladištu smrznutih proizvoda. Imao sam na sebi debelu radnu odjeću. U skladištu je bio prostor sa stolom, vagom i aparatom za lijepljenje deklaracija na proizvode. Vrlo često, kad bi radnici radili na tom aparatu, deklaracije su znale pasti na pod i zalijepiti se za njega, a nitko to nije skidao tijekom dužeg razdoblja", navodi.

„Na podu su bili deseci zalijepljenih deklaracija, neke deklaracije su od starosti i našeg hodanja po njima već bile izlizane, ali su ostali tragovi ljepila i folije. Imao sam 19 godina i bio sam najmlađi u skladištu. Šef mi je dao skalpel i rekao mi da rukom sastružem sve deklaracije i ljepilo s poda", opisao je mladić.

„Kleknuo sam na tlo i počeo strugati zalijepljene deklaracije. Jedva su se skidale. Stariji kolege su me okružili, izvadili su mobitele i počeli snimati videa i fotografirati me. Pritom su mi se smijali i rugali, dobacivali su svakakve uvrede. U životu se nisam osjećao tako poniženo", navodi.

Koji su prvi znakovi da radimo pod mobbingom?

Psihologinja **Helena Rašić** svakodnevno se susreće sa žrtvama mobbinga u svojem radu. U razgovoru za Telegram otkriva što bi nam mogao biti prvi znak da radimo pod mobbingom. „Rekla bih da je to grč u želucu onog trenutka kad se sjetite da trebate ići na posao", navodi Rašić.

„Svi znamo da nam je ponekad problem raditi, pogotovo kad jedva čekamo odmor od zahtjevnog perioda, ali ako vas obuzme anksioznost svaki put kada pomislite na posao, to je zasigurno znak da nešto nije u redu", dodaje. Naravno, uz taj prvi znak, postoje i drugi.

„Mogu tu biti i drugi znakovi, poput 'hodanja po jajima' svaki put kad trebate nešto reći osobama s kojima radite, što bi bio znak da su njihove reakcije najčešće nepoželjne, potom rad izvan radnog vremena, osjećaj nepoštovanja i omalovažavanja, činjenica da ne napredujete iako radite puno i obećan vam je napredak, upozorenje okoline da nešto nije u redu i kontinuirano pričanje o problemima na poslu koji se onda prelijevaju u privatni život", kazala je Rašić.

Odgovornost poslodavca

Dok neki od tih znakova mogu signalizirati da radnik „samo" radi previše, psihologinja upozorava da se drugi nikako ne bi smjeli zanemariti. „Unutarnji osjećaj bespomoćnosti, zabrinutosti, zakočenosti, smanjenog samopouzdanja i slično, jasni su pokazatelji", navodi.

„Također, ako se uhvatite da izgovarate stvari poput 'ako ja odem na bolovanje, moji kolege će ispaštati' – to je zasigurno znak da morate na bolovanje. Radna opterećenost vaših kolega ne smije ovisiti samo o vama, posebno ne do te razine. Uspjeh poslovanja poduzeća ne smije ovisiti o tome da vi radite više od onog što je dogovoreno ugovorom o radu, a posebno ne o tome da vi ne smijete na bolovanje kada ste bolesni. Svaki iole odgovoran poslodavac zna da je za dugoročan opstanak poduzeća i poslovanja nužna dobrobit zaposlenika, ako vas tretiraju kao potrošnu robu – to nije poslodavac za vas", upozorava Rašić.

Dodaje da tu postoje i vanjski pokazatelji, odnosno situacije na poslu u odnosu s nadređenima i kolegama koje mogu ukazivati na mobbing. „To su najčešće: davanje zadataka koje je nemoguće odraditi u predviđenom roku, davanje odgovornosti za koju zaposlenik nije plaćen (obavljanje poslova više pozicije bez zaštite i naknade), ali i izostanak radnih zadataka, odnosno blokiranje zaposlenika od obavljanja posla (tehnika 'praznog stola')", ističe.

Vanjski pokazatelji mobbinga

Vanjski pokazatelji mobbinga su i mijenjanje zadataka i protokola, procesa i načina obavljanja posla. „Tu je i uskraćivanje korištenja pauze. Neprimjeren odnos u smislu prevelike bliskosti i iskorištavanja pozicije autoriteta za nametanje prijateljskog ili romantičnog odnosa, traženje usluga i emocionalna manipulacija", dodaje psihologinja.

Rašić ističe da su među vanjskim pokazateljima i direktno vrijeđanje, ogovaranje, širenje netočnih podataka u okolini, a ponekad i udarci. „Tu su i prijetnje i zastrašivanje ako se osoba odluči potužiti, potom gaslighting – uvjeravanje osobe da su njena sjećanja i doživljaji netočni i iskrivljeni te ignoriranje i odbijanje komunikacije", navodi.

„Također, u vanjskim pokazateljima mobbinga je i smještanje u ured ili za stol koji nisu adekvatni za obavljanje posla ili su izolirani od ostatka tima ili zaposlenika, komentiranje fizičkog izgleda, kažnjavanje uskratom plaće ili dana odmora te zabrana komunikacije na poslu i prijateljskih odnosa zaposlenika", dodaje.

'Seksistički i drugi komentari'

„Osim toga, pokazatelji mobbinga su i ispitivanje o planiranju obitelji, predbacivanje za bolovanje zbog djeteta, stvaranje okružja u kojem vas drugi zaposlenici istog ranga doživljavaju problematičnima jer imate dijete ili ste bolesni. Svakako, tu su i seksistički komentari, neprimjereni komentari o trudnoći, gubitku trudnoće ili nemogućnosti ostvarivanja trudnoće, ali i komentari usmjereni na rasnu, vjersku, etničku pripadnost, seksualnu orijentaciju, rod ili spol", rekla je psihologinja Rašić.

Uz sve nabrojano, ističe da je vanjski znak mobbinga i pričanje o drugim zaposlenicima ili osobama pred vama i prisila da se uključite u takve razgovore, potom trpljenje kontinuiranih sukoba nadređenih pred vama – svađanje, vikanje, gađanje stvarima, lupanje, međusobno ogovaranje pred vama, prekidanje sastanaka i slično.

„Većinom pričamo o vrsti mobbinga u kojoj osoba trpi zlostavljanje od nadređenih ili u sklopu kulture poduzeća, no postoje brojne vrste mobbinga i osobe na poziciji moći također mogu biti žrtve mobbinga od strane podređenih, iako je takav scenarij nešto rjeđi", zaključuje Rašić.

https://www.telegram.hr/zivot/strucnjakinja-otkriva-koji-su-prvi-znakovi-da-ste-zrtva-zlostavljanja-na-poslu-morao-sam-kleknuti-a-oni-su-sve-snimali/

NAROD.HR

Radioaktivni plin radon u Hrvatskoj: Kako nadležni više od dva mjeseca ignoriraju upit

Pitanje radioaktivnog plina radona kojeg nalazimo u tlu gotovo je potpuno zanemareno u Hrvatskoj. Ovaj radioaktivni plin kojem 'tepaju' kao tihom ubojici, uzrokuje nepušački karcinom pluća. Dok EU, a posebno SAD rade na svjesnosti o radonu i na uklanjanju posljedica zračenja, u Hrvatskoj smo u povojima. Rijetki uopće znaju što je radon i koje su moguće posljedice izlaganja ovom radioaktivnom plinu po ljudsko zdravlje. Pojedini dijelovi Hrvatske izloženiji su djelovanju radona, a mjerenja su obavljena u mnogim vrtićima i školama. U pojedinima – rezultati su katastrofalni. Kroz seriju tekstova portal Narod.hr problematizira način na koji država rješava ovaj problem, jesu li nadležni u školama i vrtićima svjesni visoke koncentracije radona u prostorima u kojima borave djeca, odgovara na pitanje možete li sami izmjeriti koncentraciju radona u svom domu, kako radon konkretno utječe na zdravlje i slično.

Kada je u pitanju javno zdravstvo, pomislili biste da država brine o svakom segmentu istog, bilo da je riječ o klimatskim promjenama, zagađenju zraka, javnozdravstvenim akcijama vezanim za karcinome svih vrsta pa do toga da se djecu tjera da satima svaki školski dan nose maske zbog bolesti koja je za njih bezopasna.

S druge strane, ista ta djeca cijelo to vrijeme, s maskama ili bez, borave u školama i vrtićima u kojima je koncentracija radioaktivnog plina radona vrlo visoka.

Koncentracija radona u nekim školama i vrtićima ogromna

U prošlom tekstu naveli smo niz vrtića, osnovnih i srednjih škola u kojima je koncentracija ovog plina, koji dolazi iz samog tla, izuzetno visoka.

14. Vlatka Polšak Palatinuš

Novinarski projekt:
Radon - kako se Hrvatska bori protiv tihog ubojice

Elektronička publikacija:
Narod.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
11. studenoga 2024.

Štetnost izlaganju radonu koji je nakon pušenja, drugi uzročnik raka pluća, proporcionalna je i vremenu izloženosti, a znamo koliko sati djeca provode u vrtićima i školama.

Nasuprot tome je gotovo nikakva zakupljenost institucija i medija ovim problemom.

O radonu ćete na hrvatskom mrežnom prostoru naći izuzetno mali broj članaka i to takvih koji se tek površno dotiču problematike radona, problematike koju ostatak zapadnog svijeta vrlo ozbiljno shvaća.

Institucije zakazale

Upravo je na pitanju radona zakazalo niz institucija, a prije svega to je Ministarstvo unutarnjih poslova, točnije Ravnateljstvo civilne zaštite, točnije Sektor za radiološku i nuklearnu sigurnost.

Upravo su oni glavna adresa za pitanje radona. Na njihovim stranicama možete naći opće informacije o radonu te pogledati radonski zemljovid.

Upravo smo na tom radonskom zemljovidu našli podatke o koncentraciji radona u pojedinim zgradama vrtića, osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj, tj. u županijama koje su zbog sastava i konfiguracije tla najizloženije djelovanju ovog radioaktivnog plina.

Od početka rujna – bez odgovora

Na njihovu adresu smo i početkom rujna poslali opširan upit oko radona, mjerenja, suzbijanja štetnog djelovanja, inozemnoj praksi, Akcijskom planu i slično. Odgovor nakon dva mjeseca i nekoliko podsjetnika – nismo dobili.

Ako pogledamo neambiciozan Akcijski plan za radon za razdoblje 2019.-2024. koji je objavljen krajem 2018. godine, nakon provedbe istog i evaluacije, gotovo sve planirano je i provedeno. Na papiru.

„Dugoročni cilj Akcijskog plana je, primjenom dobro promišljenih i koordiniranih mjera, pridonijeti smanjenju ozračenja radonom ljudi koji žive u Republici Hrvatskoj te posljedično i smanjenju rizika od pojave raka pluća povezanog s povećanim ozračenjem radonom„, stoji u akcijskom planu.

Što se po tom pitanju napravilo?

Za sada je poznata tek jedna škola koja je riješila određenim, i to ne preskupim zahvatima, problem visoke koncentracije radona.

Pojedini vrtići i škole u kojima je izmjerena koncentracija radona, ne visoka, već višestruko iznad dopuštene, uopće nemaju pojma da se na radonskom zemljovidu nalaze u ‘crvenom’ ili još gore u ‘ljubičastom’, a kamoli da su poduzeli određene mjere da u prostorima smanje koncentraciju radioaktivnog plina kojem su djeca više sati dnevno izložena.

U Akcijskom planu pisalo je i da su ciljevi istog i razvoj i uspostava sustava za postupanje u slučaju povišenih koncentracija radona.

„U zgradama javne namjene, osobito školama i vrtićima, u kojima su utvrđene povećane koncentracije radona potrebno je u dogovoru s lokalnom upravom i stručnjakom za zaštitu od ionizirajućeg zračenja u najkraćem mogućem roku a najdulje u roku od dvije godine od dana stupanja na snagu ovoga Akcijskog plana ponoviti mjerenja na način preporučen od stručnjaka za zaštitu od ionizirajućeg zračenja te ako su vrijednosti opet više od referentne koncentracije, poduzeti odgovarajuće mjere zaštite.

Iskustva drugih zemalja pokazuju da je korištenje pasivnih preventivnih mjera tijekom građenja novih zgrada najisplativiji način zaštite stanovništva od ozračenja radonom.

Stoga se, u dogovoru s lokalnom upravom i stručnjakom za zaštitu od ionizirajućeg zračenja, u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u prioritetnim područjima prije gradnje nove zgrade javne namjene moraju provesti mjerenja radona u tlu na predviđenoj lokaciji građenja, te se, ukoliko se pokaže potrebnim, primijeniti odgovarajuće preventivne mjere zaštite„, stoji u Akcijskom planu.

Kako to izgleda u praksi?

Kako to u praksi izgleda? Tako da ravnateljica jednog istarskog vrtića gdje su mjerenja pokazala iznimno visoku koncentraciju radona o tome ne zna ama baš ništa.

Kao jedan od ciljeva Akcijskog plana spominju se i ‘zgrade koje tek treba izgraditi’. Naime, u zapadnim zemljama radon je nešto što se ne ignorira. Mjerenja besplatno, kao recimo u Austriji, može provesti svatko.

Postoje materijali koji se prilikom izgradnje zgrade implementiraju kako bi spriječili prodiranje radona u unutrašnjost. U pojedinim zemljama mjerenje koncentracije radona ima veliku ulogu pri prodaji/kupnji nekretnine u radnu energetskog certifikata…

Suradnja s građevinskim sektorom

Kod nas se ništa od navedenog nije ostvarilo. I to je jedno od pitanja koja smo uputili MUP-u s obzirom na to da je

Državni zavod za radiološku i nuklearnu sigurnost, koji se spominje kao glavni nositelj Akcijskog plana 2019. godine 'utopljen' u MUP (Ravnateljstvo civilne zaštite).

„Zavod će u periodu trajanja ovoga Akcijskog plana osigurati informacije o održavanju radionica i webinara kao i odgovarajuću obuku/stručno usavršavanje građevinskih radnika i stručnjaka kako bi se osiguralo poznavanje tehnika za pravilnu i uspješnu primjenu financijski pristupačnih i učinkovitih mjera zaštite uvažavajući specifične uvjete na pojedinim lokacijama u svrhu smanjenje koncentracija radona kako u postojećim zgradama tako i za primjenu preventivnih mjera za zgrade koje se tek planiraju izgraditi.

S obzirom na prirodu radonskih preventivnih tehnika, nije neophodno ili praktično ograničiti ovaj posao isključivo na specijalizirane djelatnike već bi obrazovanje/osposobljavanje trebalo biti usmjereno na širok raspon sudionika u gradnji uzimajući u obzir praktične potrebe različitih stručnjaka u tijeku planiranja, projektiranja i gradnje zgrade.

Nakon obrazovanja/osposobljavanja, izradit će se upute (detaljan opis i praktični savjeti) za smanjenje koncentracije radona u zgradama te osigurati preduvjete za optimalnu i kvalitetnu primjenu zaštitnih mjera u okviru pojedine struke tijekom budućnosti„, stoji u Akcijskom planu.

Što se po ovom pitanju poduzelo, odgovora nema, no sudeći prema onome što vidimo u praksi tj. izostanku iste, ali iz odgovora koji smo dobili od Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada, koji svojim laboratorijskim i znanstvenim aktivnostima sudjeluje u cjelokupnoj priči oko radona, ne previše.

Na naše pitanje surađuju li s građevinskom strukom oko mogućnosti koje su dostupne kako bi se smanjila koncentracija radona u objektima (izbor materijala za gradnju, materijali i membrane koje sprečavaju prodor radona u sami objekt i slično), odgovaraju:

„Suradnja bi trebala biti konkretnija i češća„.

Komunikacija?!

Važan dio ovog neambicioznog i kvantitativno i kvalitativno siromašnog akcijskog plana otpada i na komunikaciju.

„Svrha radonske komunikacijske strategije stoga mora biti poticanje širokog raspona donositelja odluka da poduzmu mjere za smanjenje zdravstvenog rizika od radona. Pored donositelja odluka postoji i niz pojedinaca ili skupina koji svojim ulogom u društvu mogu utjecati na javnost da poduzmu aktivnosti vezane uz radon.

Ti pojedinci i grupe od utjecaja obično uključuju zdravstvene djelatnike, odvjetnike, poznate osobe, lokalne vlasti itd. Mnogi pojedinci ili grupe djeluju u različito vrijeme i kao donositelji odluka i kao pojedinci i grupe. Stoga će Komunikacijski plan također poticati aktivnosti vezane uz radon putem ključnih pojedinaca i/ili grupa„.

Kako to u praksi izgleda, to smo se uvjerili samo nakon što krovna institucija za pitanje radona ne odgovara na upit dva mjeseca iako o toj temi ne pišemo ne jedan, već serijal članaka.

Čak i iz Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada koji su nam poslali odgovore, doduše šture, priznaju kako se ovom problematikom treba baviti sustavnije. Na naše pitanje da li smatraju da bi se pitanju radona trebalo sustavnije pristupati i posvetiti ovom problemu veću važnosti, odgovaraju:

„Da, no nadležnost je na Ravnateljstvu Civilne zaštite – Sektoru za radiološku i nuklearnu sigurnost„.

A navedena institucija koja je glavna nadležna za problematiku radona, dva mjeseca ne odgovara na pitanja iako im je u vlastitom Akcijskom planu za radon istaknuta komunikacija s javnošću.

U tijeku je izrada Akcijskog plana za radon za razdoblje 2025-2030. Hoće li i on biti tek lista lijepih želja na papiru, tek ćemo vidjeti.

https://narod.hr/hrvatska/radioaktivni-plin-radon-u-hrvatskoj-kako-nadlezni-vise-od-dva-mjeseca-ignoriraju-upit

RAZVOJ (ILI PROPAST) RIBARSTVA U DUBROVAČKO – NERETVANSKOJ ŽUPANIJI (IV); PLIVARIČARI UGROŽENI ZBOG NESTAŠICE SRDELE

SRDELE JE SVE MANJE, SVE JE RJEĐE NA RIBARNICAMA, A PLIVARIČARI SVE ČEŠĆE NA VEZU

Ove godine je baš bio jedan okomiti pad izlova sitne plave ribe, prvenstveno srdele. Ona je osnova hranidbenog lanca i sve zanima što se događa i kakva su znanstvena tumačenja – govori predsjednik Ceha za ribarstvo i akvakulturu Obrtničke komore Dubrovačko-neretvanske županije Mato Oberan, jer naime, te kraljice sitne plave ribe, koja je othranila generacije na Jadranu, sve je manje na tanjurima, ne zato što je netko bi želio, već je sve rjeđe u ponudi na ribarnicama.

Nije to prvi put da se ribari, a onda i potrošači, susreću s nedostatkom srdele.

- Događalo se i u bližoj i daljnjoj prošlosti, čak i unazad nekih stotinjak godina bilo je oscilacija u pojavama sitne plave ribe, prvenstveno srdele – kaže Mato Oberan, ali govori, kako ne treba zanemariti ni klimatske promjene iako, kako on kaže, „prema nekim tumačenjima, to se događa svakih 20-tak godina".

- Ali u tom vremenu su bile ustaljene vremenske prilike – napominje Oberan pa dalje kaže:

- Događalo se i prije da je srdele bilo jako malo. U Komižu na Visu, u tamošnjoj crkvi imate zlatnu srdelu na oltaru, postavljenu kad se pojavila nakon što je duži niz godina nije bilo. U to vrijeme bile su potegače, a svijetlilo se izgaranjem drva. Mreže su bile pamučne i bilo je muke oko njihova održavanja. Ali kako nevolja nikad ne dolazi sama, tad se pojavila i peronospora na vinovoj lozi što je dovelo do masovnog iseljavanja stanovništva u prekooceanske zemlje. Dakle, sad znamo nešto,

15. Davor Mladošić

Novinarski projekt:
Razvoj (ili propast) ribarstva u Dubrovačko-neretvanskoj županiji

Elektronička publikacija:
Južni

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
19. studenoga 2024.

a zapravo znamo manje nego prije jer prije smo imali tu konstantu prirodnih procesa i temperature, a sad imamo velike oscilacije. Hoće li se srdela brže vratiti, hoće li se ikako vratiti ili će se vraćati sporije pa da bude ciklički proces nestanka deset godina, nitko nam na ta pitanja ne može dati odgovore – kazao je Oberan pa govori kakve to probleme donosi samim ribarima.

- Sad jednome plivaričaru s deset zaposlenih ljudi, samo da im da osnovnu plaću, da ih uopće uspije zadržati, mjesečno treba 20 tisuća eura, a da ni ne odriješi brod. Znači, godišnje im treba 200 tisuća eura. Tko sebi može priuštiti da iz ničega nešto daje? Ako se ovako nastavi to će biti pogubno. U plivaričarskom ribolovu nisu samo zaposlenici na brodovima, na to se nadovezuje i sekundarni i tercijalni dio priče jer tu su i svi oni koji opslužuju brodove od prijevoza ulova do škverova, prerade ribe... Ukoliko nestane srdele bit će dovedeno u pitanje i izlov tuna, koja se prvenstveno hrani sitnom plavom ribom. Veliki dio izlova sitne plave ribe završava na četiri tunogojilišta. Oni imaju mogućnost kroz kupovinu donekle bolje alternative za hranjenje tuna, to je haringa sa sjevernog mora, ali je ona daleko skuplja od srdele radi troškova prijevoza zbog čega bi njihovo poslovanje bilo dosta teže. Dakle, sve su oči uperene u nešto što nije u domeni čovjeka - ispričao je predsjednik Ceha za ribarstvo i akvakulturu Obrtničke komore Dubrovačko-neretvanske županije Mato Oberan.

- Dakle, ne možemo se sto posto nadati da će to biti samo ciklički proces koji će završiti i onda se opet dogoditi za 20-tak godina. Nitko nam ne jamči da ovo drastično smanjenje neće biti trajno. Sve je povezano, ali kad se rastumači, lako je shvatljivo, Jadran je najsjeverniji dio Mediterana i dosta je hladniji pa su sve vrste kojima ne godi pretjerano visoka temperatura migrirale prema našem moru. Tu je zadnjih godina bilo dosta sitne plave ribe, koja je stigla vjerojatno privučena planktonom, a za njim su došli predatori. Prije nekih desetak godina po istraživanjima, snimanjima i prepoznavanjima tumačilo se da ima oko deset tisuća dupina u Jadranu od Otranta do Tršćanskog zaljeva. Sad se već govori o broju bliže dvadesetak tisuća jedinki, dakle duplo više nego što ih je bilo. Prema znanstvenim istraživanjima odrasli dupin, a i onaj manji, dnevno treba deset posto svoje težine hrane iz mora. To je uglavnom sitna plava riba. Znači, oko 20 tisuća dupina, čija je prosječna težina oko 200 kilograma, a koji u danu pojedu 10 posto svoje težine, ispada da pojedu koliko hrvatska ribarska flota izlovi godišnje sitne plave ribe. Tome treba pridodati ono što pojedu tune koje se love samo u određenoj kvoti. Također se događa da zbog prorijeđenih jata srdele u moru, dupini sve češće dolaze pod svjetla plivaričara kako bi se hranili. Ove godine je najveći broj plivaričara poslovao u minusu. Dosta je brodova vezano i nemaju ni vizije ni naznake što dalje – ispričao je predsjednik Ceha za ribarstvo i akvakulturu Obrtničke komore Dubrovačko-neretvanske županije Mato Oberan.
Prema nekim predviđanjima kriza u izlovu srdele mogla bi potrajati još neko vrijeme, a koliko, Oberan govori:

- Ta kriza sa srdelom traje cijelu ovu godinu. Već prošle godine bilo je naznaka da je srdele manje, a ova je godina bila katastrofalna. Taj izostanak srdele trajat će tri-četiri godine jer se srdela po znanstvenim istraživanjima prepoznaje kao četverogodišnji organizam. U te četiri godine ili biva izlovljena utjecajem čovjeka ili pojedena od strane predatora. Mala je vjerojatnost da umire od starosti, ako se to i događa, jer starija je i slabije pokretljiva i lak je plijen predatorima – kazao je Oberan,

A što je s inćunima? Njih je, kaže Mato Oberan, ove godine bilo u prihvatljivim količinama.

- U kasnijim mjesecima, nakon srca ljeta, njihova količina u izlovu inače opada, a srdela postaje dominantnija, ali je srdela izostala. Opstojnost plivaričarske flote ne može se oslanjati samo na inćune jer oni moraju zadržati ljude i platiti ih 12 mjeseci u godini. Inače, poslovanje u kojem nemate zaradu nego ste na poslovnoj nuli je ludost.

https://www.juzni.hr/srdele-je-sve-manje-sve-je-rjede-na-ribarnicama-a-plivaricari-sve-cesce-na-vezu.html

STRATEGO

“Jeste li vi normalni?” – detabuizacija psihičkih bolesti u Hrvatskoj (dio drugi): Kakvo je psihičko stanje hrvatske nacije?

Sretan vam predstojeći svjetski dan mentalnog zdravlja! Da, svjetski dan mentalnog zdravlja obilježava se svake godine 10. listopada, a pokrenula ga je 1992. godine Svjetska federacija za mentalno zdravlje u suradnji sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom. U ovom serijalu članaka „Jeste li vi normalni?” bavimo se detabuizacijom psihičkih bolesti u Hrvatskoj, pa možda vrijedi započeti na Šprajcov način: kakvo je, po pitanju mentalnog zdravlja, naše stanje nacije?

Počnimo ipak sa svjetskom statistikom: prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, približno jedna od četiri osobe širom svijeta tijekom svog života doživjet će neki oblik mentalnog poremećaja. Trenutačno se procjenjuje da u svijetu od mentalnih poremećaja pati oko 450 milijuna ljudi, no ta se procjena temelji na osobama koje su ušle u statistiku, odnosno koje su zatražile pomoć. Stvarne brojke mnogo su veće, a procjene idu i do brojke od 970 milijuna ljudi u svijetu, odnosno čak jedna od osam osoba.

Kad je riječ o Hrvatskoj, prema podacima iz 2022. godine imali smo registrirano ukupno 824.486 osoba s dijagnozama iz skupine mentalnih poremećaja, pri čemu je osoba, bez obzira na broj eventualnih različitih dijagnoza, registrirana samo jednom. Iste godine registrirano je čak 30.522 hospitalizacija zbog mentalnih poremećaja, a oni su ujedno bili i vodeći uzrok hospitalizacija u Hrvatskoj s ukupno 858.654 dana bolničkog liječenja. Prema uzrocima, 18.2 posto otpada na mentalne poremećaje uzrokovane alkoholom, 14 posto otpada na shizofreniju, dok udio depresivnih poremećaja iznosi 9,9 posto. Reakcije na teški stres, uključujući PTSP iznosio je 6 posto. Općenito, Hrvati su treći u Europskoj uniji po udjelu oboljelih od kronične depresije.

16. Plamenko Cvitić

Novinarski projekt:
„Jeste li vi normalni?” - detabuizacija psihičkih bolesti u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Stratego

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
24. listopada 2024.

Za mišljenje o stanju nacije pitali smo i psihijatra Krešimira Radića, koji je dugi niz godina radio u zagrebačkoj Klinici za psihijatriju „Vrapče", a odnedavno je voditelj mobilnog tima Službe za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti NZZJZ-a „Dr. Andrija Štampar". Premda statistike mogu biti zabrinjavajuće ako se promatraju izdvojeno, pitali smo ga kakvi su Hrvati u odnosu na druge nacije. Evo što je rekao: „Ako bismo govorili po potrošnji lijekova, onda smo dosta zdravi. Ali opet, treba uzeti u obzir i onaj vic koji kaže da nema zdravih, samo nepregledanih, pa je možda stvar i u tome. Po nekim parametrima ipak odskačemo od prosjeka, značajno više koristimo benzodiazepine, to su sredstva za smirenje, pa bi se iz toga možda mogao izvući zaključak da smo nešto živčanija nacija kojoj treba smirenje. No, veća potrošnja benzodiazepina je karakteristična za slabije bogate zemlje, pa možda možemo očekivati da će se rastom BDP-a i ta situacija mijenjati. Ako govorimo o potrošnji alkohola, onda smo prosječni u odnosu na ostatak svijeta, ali pripadamo regiji u kojoj se značajno više pije nego u drugim dijelovima svijeta. Ako bismo gledali po ovisnosti o kocki, u zadnjih petnaestak godina je broj kockarnica i kladionica porastao dvadeset puta. Jednostavnog odgovora nema, ali moji kolege zaista imaju puno posla", zaključuje Radić.

Prema podacima Eurobarometra, čak 89 posto građana Hrvatske izjavilo je da je u posljednjih nekoliko godina bilo događaja koji su negativno utjecali na njihovo mentalno zdravlje. Tih 89 posto Hrvata ističu osjećaj tuge, potištenosti, pretjerane strahove ili brige, nisko samopouzdanje, poteškoće s koncentracijom, socijalno povlačenje i naposljetku gubitak interesa, odnosno užitka u aktivnostima u kojima su prethodno uživali.

S obzirom na takve brojke, na žalost ne čude ni činjenice o jednoj od velikih tabu tema u medijima i javnosti − suicidu. O samoubojstvima se vrlo malo piše i govori, prvenstveno zbog teze da bi to moglo povećati njihov broj, no u kontekstu pregleda mentalnog zdravlja u cijeloj zemlji valja navesti šokantne podatke: svakog dana u Hrvatskoj dvije osobe pokušaju ili izvrše samoubojstvo. Po podacima iz 2022. godine, te je godine u Hrvatskoj izvršeno 529 samoubojstava, a zabilježeno je 734 pokušaja. Posebno su zabrinjavajući podaci da posljednjih godina snažno raste broj izvršenih suicida u dobnoj skupini od 15 do 25 godina.

Kao velik problem psihijatar Krešimir Radić ističe probleme ovisnosti, koji itekako zahvaćaju značajan dio hrvatske populacije: „Mnogo je ovisnosti, alkohol je definitivno bestseller. Na tome se radi jako malo, to je propust čitavog sustava, iako postoje naznake da je problem s alkoholom doista velik. I to ne samo kod nas, nego u cijeloj Europi. Primjerice, svaka peta smrt mlade osobe, govorimo o pubertetliji odnosno adolescentu, je povezana s alkoholom. Nadalje, kod nas nema ozbiljnijih akcija suzbijanja pušenja, iako je alarmantno da oko 30 posto odrasle populacije puši. Marihuana se dosta banalizira, ali i ona je problem. Na mom sadašnjem radnom mjestu često mi dolaze mladi ljudi koji imaju problem s marihuanom, ali društvo je dosta popustljivo prema toj vrsti droge. Najviše žmirimo kad je riječ o ovisnostima o sredstvima za smirenje, to se čak i ne bilježi. Neki podaci pokazuju da većina ljudi koji koriste sredstva za smirenje u velikoj mjeri imaju za to recept od obiteljskog liječnika ili čak specijalista, dakle potpuno su legalno ovisni, što nam je potpuno prošlo kroz prste. Psihijatri koji su se bavili tradicionalnim ovisnostima su se bavili i opijatskim ovisnicima, dakle heroin i ostalo. U Americi je trenutačno veliki boom sa fentanilom i oksikodonom, ali Hrvatsku to zasad nekako mimoilazi i opijati opadaju kao problem. Opijatski ovisnici se smanjuju, ali se pojavljuju novi ovisnici koji koriste psihostimulanse, amfetamine i metamfetamine, kokain. Pogotovo je zanimljivo kod kokaina da njegovi ovisnici dolaze iz različitih društvenih skupina. Nekad smo ga pripisivali nekom glamuru, džet setu ili estradi, danas to više nije tako. Imao sam pacijente koji rade u mesnici ili spremačice. Dakle, proširio se izvan krugova osoba s velikim platežnim sposobnostima. Što se tiče pušenja, iz stručnih krugova postoje ideje i inicijative da obiteljski liječnici povedu borbu protiv pušenja, ali oni su već ionako prenapregnuti s količinom posla, imamo ih sve manje jer mnogi odlaze u mirovinu a novih nemamo, pa je ozbiljno pitanje kome će pripasti ta razina intervencije", ističe Radić.

https://www.stratego.hr/2024/09/24/jeste-li-vi-normalni-detabuizacija-psihickih-bolesti-u-hrvatskoj-dio-drugi-kakvo-je-psihicko-stanje-hrvatske-nacije/

Branio je oružjem svoj narod, a između bitaka po bunkerima držao mise i krstio vojnike – velečasni Juraj Kovačić

„On će se zvati Juraj i biti će ratnik baš kao što sam i ja bio.“, proročanski je najavio Juraj Kovačić nakon što se 15. veljače 1948. u Križevcima rodio njegov unuk.

Iako mu je majka htjela dati ime Valentin, zbog datuma rođenja, djed nije popuštao. Njegov unuk je rastao, a on bi mu govorio o svojim ratnim iskustvima koje je stekao u I. svjetskom ratu kao **oficir austrougarske vojske na Galiciji**. I otac malenog dječaka Marcel Kovačić, inače ugledni staklar, koji se borio u II. svjetskom ratu govorio bi mu: „Sinek, rata će biti i moraš se učiti oružju“. **Mladi Juraj osjetio je Božji poziv** i postao svećenik, no djedove i očeve riječi nikada nije zaboravio.

Vrućeg srpanjskog dana 2024. godine zatekao sam ga na njegovom brodu „Marija“ privezanom u osječkoj luci. To je osmi brod kojeg je izradio svojim rukama. Evo i objašnjenja - kada je 1975. postao svećenik velečasni Juraj tražio je nešto čime bi upotpunio slobodno vrijeme. **Htio je u početku naučiti letjeti** i graditi lako leteće letjelice no kada je stigao u zračnu luku kod Osijeka nisu mu dali da polaže ispit. Tako je odlučio okušati se u gradnji brodova i plovidbi. Kako je bio na službi u selu Račinovci na obali Save to je djelovalo lakše izvedivo.

> *Otišao sam u Brčko, u lučku kapetaniju, predstavio se da sam katolički svećenik i da želim položiti ispit za voditelja čamca. Dozvola je ubrzo bila gotova i mogao sam ploviti. Kupio sam lim, nabavio nacrte i odlučio graditi brod.*

17. Borna Marinić

Novinarski projekt:
Ima li Boga na prvoj crti? – katolički svećenici u Domovinskom ratu

Elektronička publikacija:
Domovinskirat.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
6. rujna 2024.

Primjer broda, kakvog sam želio, našao sam u jednom specijaliziranom njemačkom časopisu. Jedan seljak koji je bio kovač me naučio variti. Kupio sam elektrode i flaksericu za sjeći metal te prionuo poslu. U svemu mi je pomagao moj zvonar koji se strašno bojao jer je struja netom ranije stigla u to selo. Kada bi ja vario govorio bi: „Gromovi idu iz vaših ruku velečasni! Što će to biti? To nije bez vraga!" Napokon kada je brod bio gotov pola sela se okupilo i spustilo ga u vodu. pogledati oblikovanje na linku

Godinama se brodom velečasni Juraj spuštao Dunavom do Beograda u kojem je imao prijatelje. Bio je i član akademskog kluba na Ada Ciganliji. Svaki put u Srbiji bi ga srdačno dočekali, sve do 1990. godine.

Počeli su me gledati jako mrko i više nije bilo prijateljskih kontakata. Shvatio sam tada da će biti rata i da s onim luđakom Miloševićem to ne može dobro proći. Nije prošlo puno i u Baranji je 1991. zaista počeo rat. Bio sam tada ondje župnik u selu Branjin Vrh u župi Uzvišenja svetog Križa. Mislio sam najprije, kada je počeo rat, napustiti Baranju. Gledao sam kako da se sklonim, no onda su mi dečki rekli „Juraj pa nećete nas valjda ostaviti?" Bio sam lovac, imao sam lovačku pušku i odlučio sam ostati. Rekao sam im „Dečki neću vas ostaviti!" oblikovanje

Nije prošlo puno vremena, **23. kolovoza 1991. pobunjeni Srbi i JNA okupirali su Branjin Vrh**, a Juraj i njegovi župljani sklonili su se pred neprijateljskim napadom u Mađarsku.

Bježali smo tog dana kako je tko stigao. Po dolasku u Mađarsku sam se javio biskupu Ćirilu Kosu i rekao mu: „Preuzvišeni ostao sam i bez ovaca i bez ovčinjaka. Što da radim? Od čega ću živjeti?" On mi je odgovorio da se snađem, da idem bilo kud... Tada sam odlučio otići u vojsku. Vratio sam se u rodne Križevce i otišao se s bratom prijaviti u Gardu. Njega nisu htjeli primiti jer je bio strojovođa i imao je radnu obavezu, a mene nisu htjeli primiti jer sam svećenik.

Velečasnog Juraja to nije obeshrabrilo. Odlučio je samoinicijativno otići na bojište. Čuo je da su njegovi Križevčani iz 15. mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna u obrani Novske. Kada je došao na prvu crtu, u **Stari Grabovac**, opet je naišao na nerazumijevanje za njegovu želju da brani Hrvatsku oružjem.

Kada sam stigao rekli su „Ma ti si svećenik, ne možeš ti s nama biti na prvoj crti nikako." Nisu me htjeli primiti nigdje. Početkom 1992. napokon sam primljen nakon što sam se javio u 135. baranjsku brigadu Hrvatske vojske. Pitali su me samo što sam završio od škola. Odgovorio sam „Teološki fakultet" i oni su rekli „Dobro, primljeni ste." Tako je krenuo moj pravi ratni put. Ja sam htio braniti domovinu onim alatima koje ne smijem nositi kao svećenik, ali nosio sam ih. Borio sam se na više bojišta, a u slobodno vrijeme vršio svećeničku službu.

Od biskupa Ćirila Kosa Juraj je dobio pismeno dopuštenje da smije pristupiti Hrvatskoj vojsci, a ovako objašnjava svoje motive, ali i to kakav je bio njegov odnos sa suborcima:

To je bila borba za život. Nisam otišao u rat s namjerom da nekog uništim nego sam se branio od onoga tko je htio mene ubiti. Baranjci, s kojima sam bio, ostali su bez svega i razumjeli su moju želju da budem s njima na taj način. Moji vojnici su bili puni mržnje prema onima koji su im htjeli uzeti život. Uzeli su im imovinu, mnogima i ubili njihove najbliže, a sada žele i njihove živote uzeti. Ja sam ih umirivao, razgovarao s njima. Rekao bi im: „Ako ti gajiš mržnju, ti ćeš promašiti. Lijepo se smiri, pogledaj neprijatelja i polako povuci okidač. Nemoj gajiti mržnju jer ćeš ga promašiti! Ljubavlju ga pogledaj i polako povuci otponac." Bilo je to grozno vrijeme borbe za goli život. Nastojao sam cijelo vrijeme smirivati suborce, a obavezno sam ih upozoravao na način ophođenja s ratnim zarobljenicima: „Ako nemaju oružja ne pucaj u njih, nego im daj vode, a ako su pušači daj im i cigaretu. Pozovi vojnu policiju i predaj im zarobljenika na postupanje." Takvo ponašanje neprijatelje je još više boljelo jer su bili svjesni kako su oni postupali prema nama kada bi nas hvatali.

Iako je većinu ratnog puta proveo na Dravi i u močvarama Kopačkog rita, u kolovozu 1992. godine bio je **među dragovoljcima koji su otišli u obranu Bosanske Posavine** kod sela Koraće. Tamo mu je bilo i najteže jer nije znao s koje bi mu strane metak mogao doletjeti. Alata su, kako Juraj naziva oružje, imali su slabo. No ističe – Bog im je bio zaštita. Pitam ga direktno – **Ima li Boga na prvoj crti?**

Itekako je bilo Boga na prvoj crti. I oni nekršteni nosili su sa sobom krunice, a ja sam ih učio kako

> *se ta krunica moli. U svojem ratnom rancu sam pored alata imao i kalež i hostije te bočicu vina i mali misal. Služio sam mise pred bunkerima, na prvoj crti. Među Baranjcima je bilo jako puno nekrštenih koje sam, između bitaka, po bunkerima pripremao za krštenje i krstio ih. Kada bi se vraćali u Osijek gdje nam je bila baza i gdje su bile njihove žene mnoge sam od njih i crkveno vjenčavao. Sve sam to upisivao i po povratku u Branjin Vrh upisao u maticu vjenčanih odnosno krštenih.*

Usporedno sa svećeničkim, **Juraj je spremno obavljao i ratne zadatke**. Priča mi o tome kako su u močvarama Kopačkog rita pravili zaklone, primitivne bunkere.

> *Odabrali bi neko listopadno stablo, koje je godinama na tom mjestu, i oko njega poslagali ukoso grane. Onda bi preko toga stavili šatorsko krilo pa opet na to stavljali grane i uvlačili se **četveronoške** unutra. Nekad dvojica, trojica, a nekad i četvorica, ovisi o veličini tog zaklona. Sve smo učili u hodu, pa i kako se rukuje minobacačem. Dobili smo jednom prilikom minobacače 120mm. Za njih nije bilo uputstava niti podataka kako njima gađati. Onda su me poslali u Jastrebarsko u centar za podučavanje i tamo sam dobio upute kako se nišani i kako se koristi to oruđe. Mučili smo se, nije bilo kompjutera koji ti izračuna kako gađati. To smo sve ručno računali pa svaki od nas dobije drugačiji rezultat. Pa smo bacali kapu da vidimo u kojem smjeru puše vjetar i slično jer to isto utječe na putanju granate.*

Baranja na koncu nije oslobođena vojnim putem već je vraćena u ustavnopravni poredak Republike Hrvatske mirnom reintegracijom. Tada **Juraj Kovačić od biskupa dobiva zadatak da obnovi uništene crkve u Branjinom Vrhu i Kneževu**. Dopodne bi radio u vojsci, a popodne radio na obnovi. O povratku progovara idućim riječima:

> *Nada u povratak nikada nije umrla. Znali smo da ćemo se jednog dana vratiti u Baranju i da pobunjeni Srbi ne mogu dobiti rat. Kada je prošao „Bljesak“, pa „Oluja“ znali smo da je red na nama. Spremali smo se na oružanu borbu i mislim da bi brzo oslobodili Baranju. Mi smo bili puni elana, a Srbi su bili u strahu. Bilo bi stradalih, ali mislim da bi bilo bolje da smo išli vojno jer je taj sporazum kojim smo se vratili jako loše napisan.*

U vojsci je Juraj Kovačić ostao 20 godina, a na koncu je **umirovljen u činu satnika**. Svećeničku mirovinu dočekao je 2018. godine no ne prima ju već dobiva samo vojnu mirovinu koju je kao Hrvatski vojnik itekako zaslužio. Za kraj ga pitam osjetljivo pitanje: **Kako oprostiti neprijatelju** za sve što je učinio u ratu, a on mi daje slikovit odgovor:

> *Recimo meni dođe na ispovijed netko tko je ukrao 100 tisuća eura i pokaje se. To nije dovoljno. Dok tih 100 tisuća ne vrati ne može doći do pomirbe. On mora najprije vratiti ukradeno, a zatim se doći pokajati. U tom kontekstu nije moguće pomirenje ni između dvije zaraćene strane dok ona druga ne vrati što je uzela.*

https://domovinskirat.hr/2025/02/15/branio-je-oruzjem-svoj-narod-a-izmedu-bitaka-po-bunkerima-drzao-mise-i-krstio-vojnike-velecasni-juraj-kovacic/

Zagorski psihijatar objasnio zašto većinu suicida u Zagorju počine muškarci

U ovom nastavku serijala tekstova o rastućem broju samoubojstava na području Krapinsko – zagorske županije, koja je po toj crnoj brojci već godinama u samom vrhu u Republici Hrvatskoj, odgovore na pitanja zašto ogromnu većinu samoubojstava u Zagorju počine muškarci, i to uglavnom oni starije životne dobi, potražili smo kod dr. Vladimira Gašpara, specijalista psihijatra Doma zdravlja Krapinsko – zagorske županije.

Dr. Gašpar radi u Zagorju kao psihijatar već deset godina i jedini je psihijatar zaposlen u zagorskom Domu zdravlja, a na samom početku razgovora o velikom broju muškaraca koji si u Zagorju oduzimaju život, najprije se dotakao hrvatskih branitelja, za čije mentalno zdravlje dr. Gašpar vrlo aktivno i brižno skrbi. – Bilo bi zanimljivo kad bismo znali koliko je među njima hrvatskih branitelja, budući da ja osobno znam za njih nekoliko koji su ove godine, nažalost, počinili suicid. Jer ta populacija, mislim općenito ratni veterani, imaju veći postotak suicida, što pokazuju i američka istraživanja o njihovim ratnim veteranima – rekao je dr. Gašpar.

Kad je u pitanju ostala populacija, dr. Gašpar kaže da je jedan od velikih problema usamljenost koja nerijetko vodi u depresiju.

– Iskreno, ne znam kako je u drugim dijelovima Hrvatske, ali ovdje u Zagorju ima dosta i samačkih domaćinstava, a to povećava razinu depresije. Ja imam popriličan broj pacijenata koji boluju od depresije i kojima je jedan od glavnih problema samoća. Meni dolazi dnevno od dvadeset do trideset pacijenata, neki naravno dolaze tijekom godine više puta, ali sigurno da je riječ o nekoliko tisuća pacijenata koji me posjete godišnje i gotovo dvije trećine njih se bori s depresivnošću. Doduše, nije kod svih njih riječ o čistoj depresiji, ali imaju barem

19. Ivan Kovačić

Novinarski projekt:
Muževnost koja odvodi u smrt – Ubojita šutnja o mentalnom zdravlju muškaraca

Elektronička publikacija:
Zagorje.com

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. studenoga 2024.

neke blage njene simptome. Inače, u ovakve ambulante uglavnom dolaze pacijenti s anksioznošću i depresivnošću jer oni s težim psihijatrijskim poremećajima se primarno liječe u bolnicama i onda kod mene dolaze na kontrolu. A primarno, ponavljam, ovdje dolaze pacijenti zbog depresivnosti, anksioznosti i alkoholizma – ispričao nam je dr. Gašpar.

No, kad su samoubojstva u pitanju, dr. Gašpar kaže kako depresija nije isključivi uzrok samoubojstava. – Imate ljudi koji nisu bili depresivni, niti su ikome govorili da imaju nekih problema u životu. Svi misle da je kod nekog sve divno i krasno i onda jednog dana samo čuju da je taj netko počinio suicid. Znači, imate i druge razloge osim depresije. Na primjer, imate ljude koji su emotivno nestabilni. Pa im se dogodi neki stres u životu s kojim se oni ne znaju nositi i onda počine samoubojstvo. Nekad se krene u pokušaj samoubojstva, koji je više poziv za pomoć, ali, nažalost, taj pokušaj koji je prvenstveno trebao biti pokušaj, završi 'uspješno'. Ima, dakle, i takvih situacija gdje taj pokušaj samoubojstva nije bio pravi pokušaj samoubojstva, ali nešto pođe po zlu ili, kako bismo rekli, 'omakne se' i završi smrću – pojašnjava nam dr. Gašpar.

Za činjenicu da su u Zagorju od svih samoubojstava ove godine više od 85 % počinili muškarci, dr. Gašpar kaže da bi se ona mogla objasniti i time da žene češće rade pokušaje samoubojstva, koji su zapravo 'pozivi u pomoć', dok muškarci češće, kada se odluče na taj grozan čin, to i naprave. S druge strane, kaže, žene se lakše otvaraju i povjeravaju bližnjima, dok muškarci to rade u znatno manjoj mjeri. – Nažalost, u većini kultura, pa tako i u našoj, pokazivanje emocija se još uvijek smatra znakom slabosti. To je neka stara tradicija zbog koje se mnogi muškarci trude svoje emocije zadržati u sebi. I to je jedna od stvari koju najčešće govorim svojim pacijentima, da je najgora stvar koju mogu raditi 'skupljanje u sebi'. Jer sve što skupljate u sebi će jednom izaći ovako ili onako – upozorava dr. Gašpar.

Nadalje, prema policijskoj statistici, najveći broj samoubojstava počine muškarci starije životne dobi, a dr. Gašpar kaže kako smatra da je tome također najčešći uzrok usamljenost. – Imam dosta starijih pacijenata koji su ostali sami. Kad jedan od partnera umre, onaj koji ostane sam vrlo često razvije depresivne simptome. Pogotovo ovdje kod nas u Zagorju gdje imate situaciju da imamo sela koja su dosta udaljena od naših zagorskih urbanih centara, a prometna povezanost je nikakva kad je u pitanju javni prijevoz. I ako su stari i sami, a ne voze automobil, dok su se istovremeno ta njihova sela ispraznila, mladi su odselili ili u Zagreb, ili u inozemstvo, oni se nemaju s kime družiti. Ako im je preminuo supružnik, ako su preminuli ljudi njihove generacije, oni ostaju izolirani, usamljeni i, ponavljam, često razvijaju depresivne simptome – pojasnio nam je dr. Gašpar.

Što možemo učiniti da se ovakve crne brojke u Zagorju spriječe ili barem znatno smanje, tko bi se sve trebao uključiti u to, te kako utjecati na muškarce da počnu više voditi računa o svom mentalnom zdravlju, bit će također tema ovog našeg serijala.

U svakom slučaju, ono što je najbitnije, jest da osobe s depresivnim simptomima pod hitno potraže pomoć. Ukoliko trebate psihološku pomoć ili znate nekog tko bi je trebao, ovo su kontakti psiholoških ambulanti Doma zdravlja KZŽ na koje se možete javiti:

Ambulanta Krapina: psihologija.krapina@dzkzz.hr, 049 301 810
Ambulanta Oroslavje: prihologija.oroslavje@dzkzz.hr, 049 301 808
Ambulanta Bedekovčina: psihologija.bedekovcina@dzkzz.hr, 049 301 809

Naravno, osim kod psihološke službe Doma zdravlja KZŽ i psihijatra Doma zdravlja KZŽ, savjetodavnu pomoć suicidalne i depresivne osobe mogu dobiti na više mjesta.

U Republici Hrvatskoj postoji nekoliko brojeva telefona za psihološku pomoć: Centar za krizna stanja i prevenciju suicida: 01 2376 335 (radi od 0 do 24 sata), Plavi telefon: 01/4833888 (plavi-telefon@zg.t-com.hr), Psihološki centar TESA: 01/4828888 (psiho.pomoc@tesa.hr).

Također, ne treba zaboraviti ni na liječnike specijaliste obiteljske medicine, kojima se građani također mogu obratiti za pomoć, a u onim najosjetljivijim i najkritičnijim situacijama, uvijek je najbolje pozvati Hitnu medicinsku službu na broj 194.

https://www.zagorje.com/clanak/vijesti/zagorski-psihijatar-objasnio-zasto-vecinu-suicida-u-zagorju-pocine-muskarci

Bivša vojna bolnica – izvana gladac, iznutra jadac

Na samo 10-ak minuta lagane šetnje Vlaškom ulicom iz pravca Trga bana Jelačića prema Kvatriću, nalazi se iznimno povijesno zdanje koje i dan-danas nosi oznaku zaštićenog kulturnog dobra. Zagrepčani srednje i starije dobi tu zgradu na adresi Vlaška 87 i danas pamte kao bivšu vojnu bolnicu, dok su oni mlađi možda i kročili u nju u sklopu nekog od sajmova ulične umjetnosti ili pak kao polaznici tamošnje glazbene škole. No taj klasicistički kompleks izgrađen sredinom 19. stoljeća sredstvima iz zaklade biskupa Maksimilijana Vrhovca sastoji se od 2 zgrade – prednje koja je bila dio kompleksa tzv. „Nadbiskupske vojarne 3“ i veće dvorišne koja je nosila naziv „Garnisonsspital No. 23“ te je bila namijenjena za bolnicu s 223 kreveta. Upravo zahvaljujući toj bolnici, Vlaška je dobila tramvajsku prugu kako bi pacijentima bio olakšan dolazak na liječenje. Bolničku funkciju kompleks u Vlaškoj ispunjavao je punih 120 godina, sve dok 1988. nije otvorena nova vojna bolnica u Dubravi. Početkom ‘90-ih zdanje prelazi u ruke Ministarstva obrane RH, koje je tamo smjestilo prvo Vojnu policiju, a onda i redakciju Hrvatskog vojnika te urede nikada u praksi zaživjelog Vojnog muzeja.

Ne znajući što bi s objektima koji zbog svog statusa niti su mogli biti srušeni, niti su se smjeli bitno preuređivati, a broje impozantnih 12.000 kvadrata u samom centru Zagreba, Ministarstvo obrane je 2001. bivšu vojnu bolnicu proglasilo neperspektivnom. Vlada RH je iste godine prostor dodijelila na korištenje Ministarstvu znanosti i tehnologije, te Ministarstvu za javne radove, obnovu i graditeljstvo, koji su se usuglasili da objekti ne zadovoljavaju njihove potrebe pa ih nikada nisu ni koristili. Spas je pronađen u srpnju 2004. kada Grad Zagreb i RH donose „Zaključak u zamjeni nekretnina“, a 3 godine kasnije temeljem sporazuma koji su potpisali tadašnji ministar znanosti, obrazovanja i sporta Dragan Primorac te zagrebački Gradonačelnik Milan Bandić

19. Lidija Knežević

Novinarski projekt:
U službi naroda

Elektronička publikacija:
Obrana i sigurnost - OBRIS - Obrana i sigurnost

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2024.

u bivšu vojnu bolnicu trebale su se preseliti 4 srednje škole. No višegodišnja zapuštenost uvelike je doprinijela propadanju kako ulične tako i dvorišne zgrade, okolni pomoćni objekti postali su utočište narkomana, beskućnika i štakora, pa do odrješenja državne i gradske blagajne za potrebe uređenja Vlaške 87 nikada nije došlo. Zub vremena i nemar gradskih vlasti vidio se sada već i na uličnoj zgradi – s vremenom su se odvalili žlijebovi, a potočići kiše počeli su ostavljati crne pljesnjive tragove po oronuloj fasadi.

I kad se već naglas govorilo da će bivša vojna bolnica doživjeti sudbinu Paromlina, gradonačelnik Bandić 2017. godine najavljuje početak revitalizacije starih i napuštenih prostora u Zagrebu s prvim projektom – rekonstrukcijom i prenamjenom objekta u Vlaškoj 87 za potrebe Glazbene škole Elly Bašić. Projekt su osmislili i napravili Tomislav Ćurković iz arhitektonskog studija „Dva arhitekta“ i Gordana Kuzmić-Kalodjera iz arhitektonskog ureda „Studio G2“, a sredstva su namaknuta iz fondova Europske unije. Nažalost, projekt je obuhvatio samo prednju, uličnu zgradu, dok za ostalo nije bilo novaca, iako je tadašnji pročelnik gradskog ureda za obrazovanje Ivica Lovrić najavljivao i druge dvije faze obnove u Vlaškoj 87. Nakon prve faze – obnove ulične zgrade, trebala je uslijediti obnova dvorišne zgrade i njena prenamjena za potrebe Glazbene škole Pavao Markovac, dok bi treća i konačna faza podrazumijevala izgradnju zgrade za XVIII. gimnaziju.

Raščišćavanje i rekonstrukcija ulične zgrade počela je u kolovozu 2018. godine, i nakon 2 godine ogromnih radova, Glazbena škola Elly Bašić – do tada razasuta na 5 lokacija diljem grada – uselila je u nove prostore. Preobrazba je bila nevjerojatna – nekadašnje bolničke sobe, višestruko popucalih zidova crnih od čađi, sada su postale učionice za grupnu i individualnu nastavu, vježbaonice i knjižnica, a uređene su i 3 koncertne dvorane. Početna vrijednost investicije bila je procijenjena na 30 milijuna kuna, a nakon što je današnja aktualna vlast podvukla crtu – ispostavilo se da je u uređenje utrošeno neznatno više – još oko 5 milijuna eura, od čega je iz europskih sredstava, kroz ITU mehanizam („mehanizam integriranih teritorijalnih ulaganja“), kao revitalizacija brownfield lokacije, osigurano 3,5 milijuna eura. Što se korisnika – Glazbene škole Elly Bašić tiče – „kao i sve druge gradske škole, Glazbena škola Elly Bašić prostor koristi bez naknade, i to, sukladno ugovoru, toliko dugo dok je Grad njen osnivač“, piše u očitovanju Grada Zagreba za portal Obris.org.

Kao i u svakoj priči, i tu postoji jedan „ali“, i on se odnosi na ostatak zdanja u Vlaškoj 87 – dvorišne objekte i veliku dvorišnu zgradu koja neumitno propada. Dio dvorišnih objekata je raščišćen i srušen, no u onom dijelu koji je ostao i nadalje se okupljaju narkomani i beskućnici. Svojevremeno je tamo došlo i do ubojstva, a u novije vrijeme neželjeni „sustanari“ iz tog dijela Vlaške 87 počeli su maltretirati i susjedstvo. Osim smrada koji se u ljetnim mjesecima širi unaokolo zbog nagomilanog otpada, zabilježene su i tučnjave, a „sustanari“ su počeli biti neugodni i prema ljudima koji stanuju ili rade u blizini. Kako su nam rekli u Policijskoj upravi zagrebačkoj, „V. policijska postaja Zagreb (Medveščak) upoznata je s problematikom stanara stambenih zgrada koje se nalaze u blizini prostora napuštenog objekta na adresi u Zagrebu, Vlaška 87. Naime, policijski službenici, posebno kontakt policajci čija je uloga rješavanje problema na području lokalne zajednice, svakodnevno ostvaruju kontakte s građanima s ciljem prikupljanja informacija o tekućoj problematici te se sukladno ovlastima i nadležnosti pristupa rješavanju iste. Problematici navedenog objekta, dvorišnog prostora i drugih pripadajućih napuštenih objekata koji se protežu do Jurkovićeve ulice, a koji su nerijetko skloništе beskućnicima koji u istima povremeno obitavaju, policijski službenici V. policijske postaje Zagreb pristupaju na način da povremeno, ovisno o drugim prioritetnim i žurnim postupanjima, obilaze lokaciju s ciljem održavanja povoljnog stanja sigurnosti i javnog reda i mira. Isto tako, budući da je navedeni objekt u vlasništvu Grada Zagreba, o problematici koja se pojavljuje, V. policijska postaja Zagreb je u više navrata obavještavala Grad Zagreb sa zamolbom da poduzmu mjere i radnje iz svoje nadležnosti s ciljem da osiguraju prostor te onemoguće ulazak neovlaštenim osobama“.

Na naše pitanje što poduzima da se tamošnjim susjedima osigura sigurnost, Grad Zagreb nije odgovorio, no neslužbeno saznajemo da problem pokušava riješiti privatnim zaštitarima. Jednako tako, tijekom ljetnih mjeseci pokušava se oživjeti dvorišni prostor između Glazbene škole Elly Bašić i napuštene dvorišne zgrade – osim koncerata učenika ove škole, održavaju se i razni performansi te kazališne predstave. Tako je ovoga ljeta dvorište u Vlaškoj korišteno za potrebe 13. izdanja festivala Miroslav Krleža gdje je u starim ruševnim prizemnicama sasvim prigodno odigrana kazališna predstava „Baraka pet be“ redateljice Marine Pejnović. Sve su ove mjere, kako se čini, doprinijele uspostavi kakve-takve sigurnosti jer PUZ na kraju očitovanja za Obris.org konstatira: „Unatoč činjenici da se opisana problematika na tom prostoru nerijetko pojavljuje, možemo istaknuti da je tijekom 2024. godine zabilježeno smanjenje nezakonitih radnji na području i oko područja tog objekta“.

Za razliku od ulične zgrade bivše vojne bolnice iz koje se već četvrtu godinu čuju milozvučni tonovi budućih

glazbenika, dvorišna zgrada i nadalje čeka svojih 5 minuta. Nju je, kako rekosmo, pokojni gradonačelnik Bandić namijenio za Glazbenu školu Pavao Markovac, no od tada se ništa nije pomaknulo s mjesta. Tu je zgradu 2 godine koristio Muzej ulične umjetnosti, sve dok nije propala toliko da je postalo opasno kretati se po mjestimično urušenim podovima. Aktualne gradske vlasti tvrde da nisu odustale od njene rekonstrukcije, ali otvoreno priznaju da to trenutno nije prioritet. „Revitalizacija ostatka kompleksa, kojom ćemo mu dati javnu društvenu namjenu, i dalje je u planu, uz nastojanja da se osiguraju sredstva iz europskih i drugih fondova. Međutim, s obzirom na ograničene proračunske mogućnosti Grada Zagreba te rokove propisane Nacionalnim planom oporavka i otpornosti, trenutni je prioritet završiti obnove postojećih objekata, a usporedno s tim, izgradnju, dogradnju i proširenje dječjih vrtića i osnovnih škola kako bi se omogućio njihov prelazak na jednosmjensku nastavu“, odgovorila je Služba za informiranje i medije Grada Zagreba na upit portala Obris.org, dodajući kako će „konkretni planovi za nastavak revitalizacije kompleksa u Vlaškoj biti predstavljeni kada budu definirani svi detalji“. U prijevodu – kad bude, bit će!

Gotovo 20 godina trebalo je povijesnom zdanju bivše vojne bolnice – i to samo jednom njenom dijelu – da dobije novu svrhu i novi život. Nažalost, to je češće iznimka nego pravilo. Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine te njegovi pravni prednici preuzeli su ukupno 491 nekretninu od Ministarstva obrane, koje je prethodno MORH proglasio neperspektivnom vojnom imovinom za potrebe obrane RH. I u Ministarstvu graditeljstva su svjesni da je cijeli niz bivših vojnih nekretnina neiskorišten i podložan propadanju jer se „često radi o velikim bivšim vojnim kompleksima čije privođenje javnoj i društvenoj namjeni iziskuje znatna financijska sredstva te duži vremenski period realizacije“. No s druge strane, kažu u Ministarstvu, niz je primjera gdje su bivše vojarne prenamijenjene u škole, sjedišta državnih i lokalnih tijela, visokoškolske ustanove i studenske domove, dobrim dijelom zahvaljujući financijskim sredstvima Europske unije. Nažalost, Hrvatska se tu nije povodila međunarodnim iskustvima, koja su uvelike vodila računa o javnom interesu pri oživljavanju svojih bivših vojnih prostora, pa cijeli process prolazi na teži način.

https://obris.org/hrvatska/bivsa-vojna-bolnica-izvana-gladac-iznutra-jadac/

Voditeljica pulskog prenoćišta za beskućnike: Jedna godina beskućništva je kao 10 godina ovisništva o heroinu

Propast brodogradilišta Uljanik, a time i industrije u Puli, jako se loše odrazilo na socijalnu sliku grada. U Puli je u tijeku ubrzana turistifikacija, sa svime što ona donosi. Ponajprije je to nedostatak stanova čiji najam dostiže vrtoglave iznose jer je gotovo sve podređeno zaradi od apartmana tijekom turističke sezone.

U Puli ima sve više beskućnika, govori Varja Bastiančić, direktorica udruge Institut Pula koja vodi prenoćište za beskućnike Rahem u tom gradu. To je prvo otvoreno prenoćište u Puli, specifično po tome što tu može doći bilo tko s ceste – ne treba mu ni uputnica centra za socijalnu skrb, niti osobna iskaznica. U druga prenoćišta ne mogu ući ljudi bez tih „papira" i u njima su u pravilu uvijek isti ljudi.

Pulsko prenoćište je zapravo zamišljeno kao „prolazna stanica" na putu prema nekom boljem životu, iako to baš i nije tako. Prenoćište ima 35 mjesta, u njemu se može boraviti navečer od 19 do 7,30 sati ujutro, dobije se i obrok, ljudi se mogu istuširati i presvući.

Tragično je što su u ovom prenoćištu utočište našli bivši radnici Uljanika, stanari nekadašnjeg samačkog hotela koje je Uljanik izgradio za svoje radnike. Oni su sad umirovljenici s mirovinama od 350 do 400 eura, nemaju vlastitu nekretninu, ni obitelji koje bi im pomogle, pa si ne mogu ni priuštiti stanovanje u Puli. U Puli i zaposlene osobe teško plaćaju podstanarstvo jer samo za polog trebate dati 3000-4000 eura, upozorava Bastiančić. Kako bi onda ti siromašni umirovljenici mogli platiti najam stana. Tako da su se silom prilika našli u prenoćištu za beskućnike. Samački hotel je prodan, novi vlasnik se za stanare nije pobrinuo, nego je hotel preuredio i sad ga iznajmljuje turistima.

20. Biljana Bašić

Novinarski projekt:
Perspektive zapošljavanja i resocijalizacije beskućnika

Elektronička publikacija:
Teleskop

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
29. srpnja 2024.

„Da, nama se u Puli dogodila socijalna katastrofa prije četiri godine kad se dogodilo ovo s Uljanikom. Tako da u našem prenoćištu imamo oko 50 posto umirovljenika, uglavnom iz tog samačkog hotela", kaže Bastiančić. Kad se već nije iskazao novi vlasnik i osigurao primjeren smještaj bivšim uljanikovcima, uskočio je grad i osigurao ono što je u njihovoj mogućnosti, a to je ovo prenoćište, koje, iako derutno, osigurava ono nužno. Bivšim uljanikovcima osiguran je boravak u prenoćištu 14 sati dnevno, i to zahvaljujući financijskoj injekciji grada Pule i Ministarstva rada i mirovinske skrbi.

Bastiančić je zadovoljna suradnjom s tim institucijama. Grad Pula za prenoćište godišnje izdvaja oko 120.000 eura, s tim da je prostor u Tršćanskoj ulici u kojoj se nalazi, besplatan. Također, Ministarstvo je ove godine samoinicijativno, zbog inflacije, povećalo izdvajanja za pulsko prenoćište za oko 30 posto. Bastiančić je izuzetno zadovoljna na razumijevanju koje su pokazali, što, kako kaže, nikad nije doživjela u svom dugogodišnjem radu s ovisnicima i sada s beskućnicima.

Osim tih nesretnih umirovljenika, prenoćište se punilo i zbog nesretnih ljudi koji preko ljeta dolaze sezonski raditi preko ilegalnih agencija za zapošljavanje. Uglavnom su to žene starije od 50 godina iz bivše Jugoslavije. Prevarene žene kojima su dana lažna obećanja od 1000-1500 eura plaće, zateknu se u Puli s malo novca kojim ne mogu platiti smještaj, pa spavaju u prenoćištu. Udruga je posredovala da im se nađe posao, to su bile gospođe koje su došle trbuhom za kruhom u Istru da prehrane svoje obitelji. Tu su prespavala i dva Britanca za koje je konzulat zamolio za smještaj jer nisu imali novca za avionske karte. Zatekao se ovdje i jedan srpski Šveđanin koji se zatekao ovdje na proputovanju do Srbije, osoba s intelektualnim teškoćama. Njemu su pomogli da dođe na svoje odredište.

U prenoćište dolaze i Puljani koji imaju smještaj, iako su to neke stare šupe i derutni objekti bez struje i vode, koji se ovdje dolaze okupati ili za rješavanje nekih administrativnih zavrzlama.

Spavati kod nas nije nikakva privilegija, to su sobe s po osam ljudi koji se ne poznaju, tako da je to nešto što ljudi koriste kad doista nemaju kuda, naglašava Bastiančić.

Ovom prenoćištu gravitira cijela Istarska županija.

„Samo u zadnjih 6 mjeseci je 68 ljudi prošlo kroz pulsko prenoćište, a dvoje je umrlo. Udio žena je bio čak 27 posto, a noćenja je bilo 4087. Toliko puta bi netko spavao na ulici da nas nema. Tijekom godine kroz sve programe udruge godišnje pružamo usluge za 650 ovisnika o drogama s područja cijele Istarske županije, a manji dio njih koristi uslugu prenoćišta u Puli", navodi voditeljica brojke iza kojih se kriju teške ljudske sudbine.

„No, tvrdim da godinu dana ulice, napravi više štete nego biti 10 godina na heroinu. Život na ulici znači živjeti ispod ljudskog dostojanstva. Biti ovisnik je vlastiti izbor na koji se pristaje, a biti na ulici znači da je netko na to prinuđen. Tu ti je oduzeto svako ljudsko dostojanstvo", vrlo je sumorna ocjena naše sugovornice, odlično upućene u ovu problematiku jer radi s ovisnicima o drogama već 20 godina. U roku od nekoliko mjeseci izgubiš svoj identitet, nepoželjan si za društvo koje te odbacuje. Imate ovisnike o heroinu za koje uopće ne znate da se drogiraju, ali beskućništvo ne možete sakriti. Propada se mentalno, to postaje identitet čovjeka, upozorava.

„Imamo i pozitivnih primjera. Pogotovo kod mlađih ljudi, radno sposobnih, kojima smo pomogli da pronađu posao i stan. Isto tako, ima nade i za starije. Surađujemo s jednim domom za starije, u kojem su izuzetno empatični i cijenu od 1000 eura su spustili na 500 eura i time olakšali smještaj za naše korisnike", navodi Bastiančić.

Udruga Institut Pula imala je i organizirani smještaj kroz stambenu zajednicu u kojoj su bili smješteni beskućnici uglavnom mlađe dobi koji su bili motivirani da promijene život. No, na žalost, tu zajednicu su morali privremeno zatvoriti zbog nedostatka sredstava.

„Inače, projekt stambene zajednice bio je fantastičan projekt. Mi smo iznajmili stan u koji smo smjestili ljude kod kojih smo prepoznali tu želju za reintegraciju u društvo. Neki su bili do godinu dana i doslovno su se svi zaposlili. Kroz tri godine, 21 osoba je prošla kroz taj stan i uspješno ih se vratilo u društvo njih 17. No, to su bile motiviranije osobe s većim stupnjem odgovornosti. Grubo zvuči, ali to su bile osobe mlađe životne dobi jer je teško očekivati da će netko u starijoj dobi imati interes da napravi neki zaokret", kaže Bastiančić. Objasnila nam je da je to bio model tzv. participativnog stanovanja, a on je značio da su ljudi koji bi se zaposlili, 30 posto davali za troškove stanovanja, a ostatak za vlastite potrebe, a nakon nekoliko mjeseci, izdvajali bi 20-ak posto za svoju štednju. Kad bi našli podstanarski stan, onda bi im udruga dala novac da imaju za platiti smještaj. Sve je to rađeno u cilju da se ljudi osamostale i nauče kako funkcionirati u svakodnevnom životu.

Bastiančić ne odustaje od ponovnog pokretanja takvog organiziranog stanovanja i nada se da će se odnekud opet stvoriti novac za taj vrijedan projekt. Naime, stambenu zajednicu financiralo je nadležno Ministarstvo, a kako su

oni bili spremni davati novac za samo jedan projekt, to su se u Institutu odlučili za prenoćište jer je to prioritet.

„Što se tiče samog prenoćišta, grad Pula je napravio ogroman iskorak i mi smo jedina udruga koja provodi program od posebnog značaja, te je uvrštena u proračun grada. Ta djelatnost prenoćišta je osigurana 60 posto iz gradskog proračuna, a ostatak iz županijskog proračuna. U konkretnim iznosima, to je 80.000 eura iz grada i 40.000 eura iz županije, s time da je prostor besplatan."

Za razliku od Pule koja se pobrinula za svoje beskućnike, to se ne bi moglo reći za neke druge izrazito turističke istarske gradove. „Mogu reći da je ono što se radi u Poreču s beskućnicima, sramotno. Za sve udruge koje se bave prevencijom siromaštva u tom gradu, iz proračuna je izdvojeno tek oko 600 eura", ogorčena je Bastiančić. Porečka gradska uprava tvrdi da tamo problemi beskućništva ne postoje, ignoriraju to. Dovoljno je reći da je naša udruga u Poreču i okolici podijelila oko 22 tone hrane za ljude koji su egzistencijalno ugroženi, iznosi voditeljica prenoćišta.

Bastiančić apelira na ljude da ne osuđuju beskućnike „jer ne žele raditi": „Htjela bih da se shvati da veliki broj naših korisnika, oko 80 posto, nema ni kognitivne, ni mentalne ni druge sposobnosti da se uključe na tržište rada i da mogu samostalno živjeti. Oni su na žalost, toliko oštećeni da će vjerojatno doživotno ostati u beskućništvu".

Iznijela nam je primjer Amerike, koja se s beskućništvom počela suočavati prije mnogo godina, i došli su do toga da im je za beskućnike bolje plaćati socijalne stanove uz druge socijalne usluge, nego raditi na njihovoj resocijalizaciji i ponovnom uključivanju u život jer ti ljudi za to nemaju kapacitet. Tim putem ide i Portugal i neke druge europske zemlje. Mislim da to čeka i nas, smatra naša sugovornica.

https://teleskop.hr/hrvatska/voditeljica-pulskog-prenocista-za-beskucnike-jedna-godina-beskucnistva-je-kao-10-godina-ovisnistva-o-heroinu/

forum
Pišemo, ne prepisujemo

Kad zabranjuje Bulj

Nedavno zabranjena izložba fotografkinje Inie Herenčić u sinjskoj galeriji „Sikirica" pod nazivom „Susret na Tromeđi" potakla je brojne komentare koji ne prestaju do danas. Podsjetimo, sinjski je gradonačelnik Miro Bulj, inače saborski zastupnik Mosta, zabranio izložbu u gradskoj galeriji jer ju je suorganiziralo Srpsko narodno vijeće. Bulj obrazlaže svoj postupak ovim riječima: „Srpsko narodno vijeće izdaje tjednik Novosti koji iz tjedna u tjedan pljuje po hrvatskim braniteljima i hrvatskoj državi, dok Savjetom tog istog Srpskog narodnog vijeća predsjedava notorni Dejan Jović, koji se složio na društvenim mrežama s izjavom Pere Kvesića da je Hrvatska, ne samo propali projekt, nego da je i sama zamisao stvaranja Hrvatske bila 'retardirana i nakaradna'".

Ostavimo sinjskog poteštata da na ovakvim i sličnim sitnim smicalicama skuplja bodove za predstojeće lokalne izbore, a nama će taj eklatantni primjer restrikcije u kulturi poslužiti da podsjetimo na neke od prethodnih slučajeva cenzure na području umjetnosti. Ovako odoka, reklo bi se da su te zabrane u nas zaredale u posljednje vrijeme, jer upravo dok ovo pišemo lokalni političari (mostovci i depeovci) u suradnji s veteranskim udrugama traže zabranu gostovanja zbora u Korčuli jer dolazi iz „neprijateljske" Crne Gore, zatim traže obustavu daljnjeg financiranja dva festivala u Šibeniku, jednog jer promovira neojugoslavenstvo, a drugog zbog korištenja zajedničkog jezika i sl.

Kad je zabranjivao Sfeci…

Ovdje samo da dodamo da je nesretni zbor iz Crne Gore trebao gostovati na priredbi organiziranoj povodom 80 godišnjice oslobođenja otoka i da je pokrovitelj trebao biti sam predsjednik Republike, glavom i bradom. Međutim, predsjednik se u zadnji tren predomislio i

21. Rade Dragojević

Novinarski projekt:
Drži li se itko članka 38 Ustava?

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
16. rujna 2024.

povukao pokroviteljstvo kad je shvatio da bi cijela stvar mogla prerasti u skandal, a to mu pred predsjedničke izbore stvarno ne treba. Kako radi cenzura u nas vidi se dobro i na tom slučaju. Naime, nakon dopisa ljutih veterana policija se iznenada sjetila da članove crnogorskog zbora priupita za njihove radne dozvole, što ovi, naravno, nemaju, jer se to ni inače ne pita u takvim slučajevima, ali dobro dođe kad se nekoga želi zabraniti, pogotovo ako dolazi s istoka.

Famozne radne dozvole bile su jedan od glavnih cenzorskih alata kad je na prelazu iz devedesetih u nulte godine Paolo Sfeci i njegova Hrvatska glazbena unija ravnala ovdašnjom muzičkom scenom i kad je kontrolira „uvoz" strane, odnosno istočne radne snage u Hrvatsku. Samo jedan primjer njihove revnosti: Sfeci je poslao radnu inspekciju Lepoj Breni kad je ova 1998. privatno posjetila Zagreb i nakratko se u jednom restoranu slikala s kućnim bandom.

Inače, HGU je u tim slučajevima imao i ulogu da ispita politički background pojedinog muzičara ili pjevača koji bi najavio gostovanje u Hrvatskoj i da onda svoj nalaz podastre resornom ministarstvu prije izdavanja bilo kakve dozvole. Tako je Miroslav Ilić, izvođač narodnih pjesama, uoči svog gostovanja 2002. u Našicama preko svog agenta najprije morao dokazati da nikada nije bio član Srpske radikalne stranke. Isti je pjevač imao problema i kasnije kad su mu domovinci skoro zabranili koncert u Velikoj Gorici.

U svakom slučaju, naše malo istraživanje govori da su posljednjih dvadeset do dvadeset i pet godina cenzorske škare radile u nas jednako često kao i danas, reklo bi se, za jednu demokratsku zemlju kakvom se Hrvatska voli smatrati, možda i prečesto. Najprije da kažemo da je cenzura danas, a tako je uglavnom bilo i ranije, dominantno kapilarnog karaktera. Ne postoji neki vrhovni cenzorski organ koji onda budno nadzire cijeli društveni život, uostalom cenzura je ustavom zabranjena. Ali se zato zabranjuje na sitno, to ponajviše čine provincijski političari, sreski načelnici, veteranske udruge, mjesni kler i razne druge lokalne glavonje. Figura Velikog brata više je trop karakterističan za distopijske romane, a njome se zna poslužiti i pokoji entuzijastični političar kad za potrebe dnevno-političkih pripetavanja stari režim, onaj socijalistički, otpiše tako da ga usporedi s Orwellovom Oceanijom u kojoj caruju zabrane, propaganda i državna kontrola.

Kad zabranjuje Nina Obuljen-Koržinek

Ali da ne ostanemo samo na dojmu o tome da nas kapilarna cenzura prati praktički otpočetka, ovdje ćemo iznijeti neke od primjera zabrana u kulturi u nas u posljednjih četvrt stoljeća, dakako, bez pretenzija na iscrpnost, ali ipak u dovoljnom broju da jasno ukažemo na stalnu prisutnost represije u našem društvu. Ostanemo li samo kod likovne umjetnosti spomenimo slučaj kad je ravnatelj šibenske Tehničke škole Josip Belamarić 2017. godine cenzurirao izložbu o Anni Frank. Izložba o holokaustu trebala je biti ilustrirana i sa šest panoa o ustaškim zločinima, ali se ravnatelju to nije svidjelo, jer, po njegovom, i partizani su činili zločine, a oni na tim panoima nisu prikazani kao negativci, pa je na kraju cijela izložba bila otkazana.

Hrvatska i inače kuburi s prikazivanjem partizanskog nasljeđa i Drugog svjetskog rata. Kad smo rekli da nekog centralnog organa koji nadzire sve u nas nema nismo do kraja bili u pravu. Naime, upravo je putujuća izložba „Neki su bili susjedi" Muzeja Holokausta iz Washingtona, koja se trebala održati u Zagrebu koncem studenog 2023, u sklopu hrvatskog predsjedanja Međunarodnim savezom za sjećanje na Holokaust (IHRA), zabranjena sa samog političkog vrha. Zabranila ju je ministrica kulture Nina Obuljen-Koržinek, jer su na izložbi bili i panoi koji su govorili o „genocidnim politikama nad Srbima", a to po novom ideološkom kursu koji odnedavno vlada u Hrvatskoj ne prolazi. Ministrica baš kao i šibenski ravnatelj ne dopušta izložbe na kojima su ustaše apsolutni negativci. Za ravnatelja je važno krivicu izbalansirati i malo dosoliti i partizanima („jednosmjeran je prikaz po kojem su ustaše zločinci koji su klali Židove i Cigane, odvodili djecu u logore, a partizani su dobri i oni su otvarali škole", pojasnit će tom prilikom ravnatelj svoju ideologiju izjednačavanja), a ministrica i novi hadezeovski kurs glede zločina u Drugom svjetskom ratu više ne dozvoljava da se zločini nad Srbima kvalificiraju kao genocid nego samo kao „masovni zločini nad Srbima", dok je genocid „rezerviran" samo za Židove i Rome. Ovdje samo da dodamo da se ministričin potez može podvesti pod preventivnu cenzuru.

Ostanemo li još u društvu Ministarstva kulture otkrit ćemo da se od tamo provodi jedan poseban vid sistemske cenzure, ne tako agresivan kao klasični oblici, ali po svojim posljedicama svakako dalekosežan. Riječ je o odabiru knjiških naslova koje narodne knjižnice moraju otkupiti. Prema većini komentatora ta se selekcija odvija uz veliko političko navijanje. Tjednik Nacional pisao je 2021. o tom tipu cenzure sljedeće: „Ministarstvo kulture i medija odbilo je za knjižnice otkupiti prvo hrvatsko izdanje 'Filosofije palanke' Radomira Konstantinovića, važan prikaz suvremenog srpskog društva. Obrazloženje Ministarstva bilo je da se otkupljuju 'samo knjige na hrvatskom jeziku' i 'prijevodi djela svjetske književnosti na hrvatski'." Svojom politikom otkupa Ministarstvo kulture na direktan način zaprečuje širokom čitateljstvu

da dođe do određenih naslova za koje se u struci drži da su važni, ali su vladajućoj stranci sporni. U istom se članku tako konstatira da su odbijena za otkup „…vrijedna publicistička izdanja, i to ponajviše hrvatskih autora... Neki autori i njihova djela, kojima nisu odobrene knjige za otkup za knjižnice, primjerice su 'Hrvatska 1990-2020' Ive Goldsteina, 'Budimir Lončar: Od Preka do vrha svijeta' Tvrtka Jakovine, 'Homo politicus. Politička retorika u teoriji i praksi' Gabrijele Kišiček ili 'Možemo! Kako je nastala nova hrvatska ljevica' Roberta Bajrušija." U istom valu na natječaju za otkup nije prošla ni „Kritika čistoga uma" Immanuela Kanta, ni knjiga „O slobodi" Johna Stuarta Milla, kao ni Pikettyjev naslov „Kapital i ideologija".

Kad je zabranjivao Božo Skoko

Umjetnik koji je na području likovnosti u širem smislu često izazivao domaće cenzore je Igor Grubić. Karijeru započinje u Splitu „Crnim Peristilom", akcijom iz siječnja 1998, na tridesetu obljetnicu slavne akcije „Crveni Peristil" (iz 1968.), kad je prostor zacrnio lakoperivom bojom. Zaradio je tužbu Državnog odvjetništva, ali i nagradu 33. Zagrebačkog salona. Godine 2000. Grubić poziva na smjenu rukovodstva Studentskog centra. U arhivima stoji da je „na Attackovoj izložbi 'Novi početak', održanoj početkom siječnja 2000. u Klubu SC-a, pažnju izazvao umjetnički rad Igora Grubića 'Poziv na smjenu uprave SC-a', dijeljen u obliku letka, a kasnije nalijepljen na zid među ostale radove. Drugi dan ujutro, rada više nije bilo. Slučaj je brzo došao u novine, i dok je Nikola Periškić, zamjenik voditelja sektora za kulturu SC-a, tvrdio kako on o tome ništa ne zna, do odgovornog Stipe Zebe se nije moglo jer je bio 'službeno odsutan'." (Naša priča: 15 godina ATTACK!-a)

Kad smo već kod Studentskog centra, jedan slučaj zabrane posebno je odjeknuo. Riječ je o povlačenju jednog broja časopisa Libra. Iz Attackovog pregleda prepisujemo i taj slučaj: „Sredinom 1999. godine tadašnje vodstvo SC-a zabranjuje izlaženje 6. broja časopisa Libra. Sukob s tadašnjom upravom SC-a izbio je zbog tekstova američke spisateljice Kathy Acker i tekstova domaćih autorica koje pišu pod pseudonimom Sestre Brontë – uz obrazloženje kako se radi o vulgarnom štivu. Problematičan je bio i kritički osvrt na opus Mile Budaka. (To je tada bio već treći časopis, uz Gordogan i dva uredništva Godina, koji je istjeran iz SC-a.) Izvršni je posao cenzuriranja tada obavio novopostavljeni glavni i odgovorni urednik izdavaštva SC-a Božo Skoko."

Još je jedan umjetnik izazivao reakcije lokalnih vlasti. Riječ je o Siniši Labroviću koji je svoju prvu javnu akciju „Zavijanje ranjenika" izveo u Sinju 2000. na Dan antifašističke borbe. Oštećenom partizanskom spomeniku umjetnik je rane previo zavojima. Nakon toga posla za njega više nije bilo. Dotad je radio kao profesor hrvatskog jezika i književnosti u osnovnim i srednjim školama u Sinju i drugdje. Da posla vidjeti neće, bili su mu poručili iz crkve i tako je na kraju i bilo. Labrović sljedećih deset godina nije mogao nikako do stalnog zaposlenja, što je na kraju dovelo do njegovog preseljenja u Berlin.

Nagrabusio je svojedobno i fotograf Mio Vesović. Njegovu fotografiju nastalu 1983. nazvanu „Za Rexa" zaplijenila je policija 2006. godine pod optužbom da se radi o pedofilskom slučaju. Vesović je na toj fotografiji uslikao devetogodišnjeg golog dječaka i fotografiju u više navrata javno izlagao na izložbama. Spomenute godine upala mu je policija u kuću s nalogom za pretres upravo zbog te fotografije.

Također, umjetničko-novinarski projekt splitske dizajnerice Rafaele Dražić nazvan „7 nula" trebao je 2009. godine biti postavljen u Muzeju grada Splita. Zabranjen je, a kao razlog je navedena tema koja se odnosi na tadašnjeg gradonačelničkog kandidata, a kasnijeg gradonačelnika, Željka Keruma.

Nastradala je prije šest godina i umjetnica Ana Petrović zbog čije je fotografije, naslovljene „Pičkin dim", zatražena smjena ravnateljice osječkog muzeja, a sama je fotografija proglašena nepodobnom jer se u vrijeme Adventa, kad je trebala biti pokazana, „takvi izložbeni radovi mogu doživjeti kao vrlo provokativni, te bi kao takvi mogli povrijediti nečije osjećaje, odnosno uznemiriti posjetitelje po bilo kojoj osnovi".

Kad je zabranjivao Milan Štrljić

Na meti domaćih cenzora posebno je bio rad kazališnog redatelja Olivera Frljića. Najprije mu je predstavu „Bakhe" 2008. zabranio (odnosno drugu izvedbu, nakon premijere) tadašnji intendant splitskog HNK-a Milan Štrljić, a sve zbog aluzija u predstavi o splitskom logoru Lora. Dok je Frljić bio intendant u riječkom HNK-u tamošnji su dragovoljci u nekoliko navrata vandalizirali zgradu kazališta, što zbog njegovih antinacionalističkih predstava, posebno one o Aleksandri Zec, što zbog toga što je na zgradu kazališta izvjesio LGBT zastavu kojom prilikom je samo kazalište preimenovao u „Hrvatsko LGBT kazalište Ivana pl. Zajca". Na Frljića je nasrnula i tadašnja predsjednica, a kad je 2015. svoja sjećanja na ratne dane, na obljetnicu Oluje, ispričalo pet žena različitih nacionalnosti, a sve u organizaciji SNV-a, Documente i Frljića, riječka navijačka skupina Armada i lokalni veterani, njih tristotinjak, protestiralo je ispred riječkog HNK-a, a umjetnike je čuvala interventna policija. Kasnije mu je Karamarko prijetio smjenom, jedan mu je grafit u Rijeci poručivao da ga čeka smrt, provalili

su mu u stan u Zagrebu, u Sarajevu su mu bošnjački i hrvatski nacionalisti pokušali zabraniti predstavu „Naše nasilje i vaše nasilje", zatim su ga kazneno prijavljivali branitelji, pa se Ministarstvo kulture, ovaj put pod vodstvom Nine Obuljen Koržinek, ogradilo od te iste predstave a sve nakon pritisaka Splitsko-makarske nadbiskupije, još su ga egzorcirali, haespeovci su mu upadali na predstave, itd. Na kraju je Frljić otišao raditi van.

Bile su zabranjivane i neke druge predstave. Tako je, recimo, župan dubrovačko-neretvanski, Nikola Dobroslavić, tražio zabranu predstave francuskog pisca Michela Houellebecqa, jer se pisca dovodilo u kontekst lošeg odnosa prema muslimanima i njihovoj vjeroispovijesti. Također, prije nekoliko godina manifestacija Noć kazališta datumski se poklopila s Danom sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje, pa su ratni veterani tražili i dobili odgodu održavanja manifestacije, jer smatraju da nije u redu da se na „simbol obrane i stradanja naše Domovine organiziraju dani veselja".

Već smo bili u muzičkim vodama, ali pogledajmo što se na polju zabrana u tom sektoru dešavalo još. Branitelji su 2018. zabranili koncert Bajage na Karlovačkim danima piva, a kao zamjenu su ponudili Hladnom pivu da nastupi, što su ovi odbili. Poslije je Bajaga nekako prošao u Varaždinu, iako mu je tamo priprijetila braniteljska ekipa iz 7. gardijske, ali je tadašnji gradonačelnik Čehok veteranske napade odbio. Pulski gradonačelnik Filip Zoričić zabranio je koncert Duška Kuliša, Dragana Kojića, Ane Bekute i Zorane Mićanović u pulskom Domu sportova, zaključujući „da u javnim prostorima neće biti turbofolk glazbe", a odmah nakon Pule isto su odlučile i gradske vlasti u Osijeku. Koncert Jelene Karleuše na otoku Barbarinac u Kaštelanskom zaljevu prošle je godine također bio otkazan, a to su zatražili članovi lokalnog DP-a, jer drže da „taj glazbeni izričaj ne pripada našem podneblju te moramo čuvati mediteransku i europsku kulturu kojoj pripadamo". Cenzuri su se u to vrijeme pridružile i gradske vlasti Đurđevca kad su u svim lokalnim kafićima zabranile izvođenje cajki, srpske turbofolk i popularne muzike tokom održavanja tradicionalne 55. po redu „Picokijade". Još ranije u Petrinji su bile zabranjene ojkače u izvedbi SKD Prosvjeta, a Vinkovčani nisu dali pjevati Radetu Šerbedžiji, jer da je neprimjereno da on nastupa u vrijeme kondoliranja hrvatskih žrtava. Pevaljke su bile zabranjene 2016. i u Splitu. „Tražili smo i liste pjesama da se ne bi provukao koji narodnjak (cajke), jer su prethodnih godina bandovi svirali sve i svašta. Ne želimo program neprimjeren Splitu", kazala je tom prilikom koordinatorica glazbenog programa Božićnog sajma u Splitu. Tražila se i zabrana koncerata Bijelog dugmeta, jer su nedavno zasvirali pjesmu o Jugoslaviji.

Kad zabranjuje Željka Markić

Mogli bismo ovako još dugo. Ali završit ćemo s literaturom. Tu se tek nalazi raj za cenzore. Ovom prilikom ostavit ćemo po strani najveći cenzorski zahvat u našim krajevima otkad je slobode, demokracije i višestranačja, onaj s početka devedesetih godina kad je iz javnih knjižnica (narodnih, gradskih i školskih knjižnica) otpisano i uništeno na hiljade i hiljade naslova (uglavnom ćiriličnih i komunističkih), a sve na temelju „Obvezatnog naputka o korištenju fonda u školskim bibliotekama" donesenog u svibnju 1992. godine. O toj je problematici najviše pisao Ante Lešaja u svojoj knjizi „Knjigocid".

Prije sedam-osam godina s listom nepoćudnih autora i naslova izašla je organizacija „U ime obitelji" i njezina predsjednica Željka Markić. U svom nacrtu prijedloga kurikula za hrvatski jezik udruga taksativno pobrojava naslove koji su nepoćudni. U dokumentu stoji: „…djela su neprimjerena nastavi tematski, sadržajno i jezično (perverzije, pornografija, pedofilija, vampirizam, kanibalizam…vulgarizmi)…" Ovo su knjige i autori kojima po toj udruzi ne bi smjelo biti mjesta u kurikulu za hrvatski: djela Patricka Süskinda, Harukija Murakamija i Marguerite Duras, te sljedeći naslovi – „Debela" Silvije Šesto (nastrano i nepoćudno), „Anđeo u ofsajdu" Zorana Ferića, „Črna mati zemla" Kristiana Novaka (zbog pornografije i pedofilije), „Forsiranje romana reke" Dubravke Ugrešić (erotski opis iz romana može navući mlade na temu seksualnosti) i „Mramorna koža" Slavenke Drakulić (također pornografija i pedofilija). Bilo je i prije zahtjeva za čišćenje lektirnih popisa. Tako je 2005. godine Stjepan Babić tražio da se iz lektire makne „Ježeva kućica" Branka Ćopića zato što nije napisana hrvatskim jezikom. „Ježeva kućica" je i prije toga prošla cenzuru u kojoj je „Drug Jež na kraju gaja" postao „Gospodin Jež na kraju šume".

Godine 2009. dio javnosti se usprotivio knjizi za djecu „Zvijeri plišane" Zorana Krušvara (u knjizi se pojavljuje lezbijski par, ali i kornjača koja misli da je vjeverica, pa se konstatiralo da se tu aludira na transrodnost), držeći da je neprimjerena za djecu jer govori o homoseksualnosti. Godine 2013. godine dvije organizacije – Udruga za promicanje obiteljskih vrijednosti „Blaženi Alojzije Stepinac" i udruga Vigilare optužili su autoricu knjige „Bum Tomica" Silviju Šesto Stipančić i tada aktualnog ministra obrazovanja, znanosti i sporta Željka Jovanovića za širenje pornografije. Knjiga se nalazila na popisu neobvezne lektire za 4. razred osnovne škole, ali su nadležna tijela takve optužbe proglasile neosnovanima. Ista udruga Vigilare isposlovala je kod bivšeg zagrebačkog gradonačelnika Milana Bandića da zabrani plakat za predstavu „Fine mrtve djevojke" tvrdeći da dvije zagrljene ženske figure svojom vanjštinom podsjećaju na Djevicu Mariju,

a predstava govori o lezbijskoj vezi, „čime se nanosi uvreda svim kršćanskim vjernicima koji žive u RH".

Preurediti lektiru rado bi i političari iz Domovinskog pokreta. Oni se na stari Markićkin zahtjev nadovezuju s još dva naslova. Maknuli bi još jednog Ferića, odnosno njegovu „Mišolovku Walta Disneya", a smeta im i „Adio kauboju" Olje Savičević Ivančević.

Zabranjivali su se i udžbenici. Najsvježiji je primjer od prošle godine. Ministarstvo znanosti i obrazovanja izbrisalo je iz Kataloga odobrenih udžbenika izdanje "Zašto je povijest važna?" za četvrti razred srednje škole. Na udžbenik se prvo požalila Marijana Petir, jer da krivo interpretira ulogu Stepinca, a onda su svoje primjedbe pridodali i Ante Nazor i Željka Markić. Njima je smetala, između ostaloga i fotografija Milke Planinc (čemu ona uopće tu, njihov je rezon), ali i nedovoljno naglašena uloga hrvatskog povjesničara, akademika, državnika i prvog predsjednika suverene i samostalne Republike Hrvatske doktora Franje Tuđmana u stvaranju neovisne, slobodne i demokratske Republike Hrvatske.

https://forum.tm/vijesti/kad-zabranjuje-bulj-8101

HRVATSKI NARCISTIČKI ZLOČINI (I)

Čak 10-15 posto osoba ima neki oblika poremećaja ličnosti: Svaki šesti ima narcizam, a baš su ti ljudi počinili neke od najgorih zločina

Poremećaj ličnosti koji nije duševna bolest - narcisoidnost - često je jedno od objašnjenja psihe počinitelja najtežih kaznenih djela - ubojica, ali i razbojnika, provalnika.

Tijekom proteklih desetljeća svjedočili smo desecima zločina čiji su počinitelji bili osobe za koje se u psihijatrijskim vještačenjima ustanovilo da su imali neki oblik narcističkog poremećaja ličnosti.

U uvodu ovog serijala spomenut ćemo samo neke od posljednjih godina poznatih slučajeva i njihovih počinitelja - ubojstva **Ivane Hodak** i počinitelja **Mladena Šlogara Žile** koji je u međuvremenu preminuo u zatvoru, **Haralda Kopitza** koji je digao ruku na svoje troje djece i potom počinio samoubojstvo u zatvoru, ubojstva **Jasmine Dominić** koju je ubila sestra **Smiljana Srnec** i njezino tijelo držala u zamrzivaču 19 godina.

Svim tim, ali i drugim slučajevima bavit ćemo se i opširnije. Ono što bi nas trebalo zabrinjavati jest to da je narcistički poremećaj osobnosti sve učestaliji, kako u zapadnim zemljama tako i u Hrvatskoj.

Time se bavio **Darko Marčinko**, predstojnik Klinike i profesor psihijatrije na Medicinskom fakultetu, koji je u suradnji sa svojim timom objavio niz knjiga i stručnih radova. Dr. Marčinko smatra da je narcizam obilježje ličnosti koje može imati zdravu, adaptivnu formu. Tada ga se naziva konstruktivnim narcizmom.

22. Dušan Miljuš

Novinarski projekt:
Poremećaji ličnosti u svakodnevnom životu - korelacija s najtežim oblicima kaznenih djela

Elektronička publikacija:
Jutarnji list portal

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
15. kolovoza 2024.

Iskrivljavanje realnosti

No može imati i nezdrava obilježja, upozorava. Tada je riječ o patološkom narcizmu. Zdravi narcizam vezan je uz mentalni sklad, zdravo samopouzdanje, realnu sliku sebe i drugih. Za bolje razumijevanje bitno ga je povezati sa psihičkom organizacijom ličnosti. Psihodinamičke teorije opisuju tri razine nezdrave organizacije ličnosti koje, na neki način, opisuju koliko je osoba udaljena od autentične istine o sebi i bliskim osobama, kaže profesor. Razina organizacije koja je najbliža istini, odnosno mentalnom zdravlju jest neurotska razina. Ona uključuje relativno blaže smetnje, odnosno neurotski i anksiozni spektar.

Suprotna ovoj razini je psihotična, povezana s ozbiljnim iskrivljavanjima u doživljaju realnosti. Između neurotske i psihotične razine smješta se granična organizacija ličnosti, unutar koje se nalazi narcistički poremećaj ličnosti, pojašnjeno je u stručnoj literaturi. Čak 10 do 15 posto opće populacije ima neki poremećaj ličnosti, od kojih je svaki šesti narcistički. To upućuje na to da živimo u vremenu u kojem je narcizam suvremenog čovjeka u patološkom smislu sve prisutniji pa ga neki nazivaju i epidemijom novog doba, upozoravaju stručnjaci.

Epidemija novog doba

Stoga su poremećaji ličnosti koji uključuju patološki narcizam česta tema medicinskih krugova, ali i mnogo šire. Nerijetko se spominje i dominacija narcizma u zapadnoj kulturi, a neki ga nazivaju i epidemijom novog doba. Od svih poremećaja ličnosti najčešći je mješoviti poremećaj, koji ukazuje na niz preklapanja i nedovoljnu specifičnost dijagnoza, dok narcistički poremećaj među njima zauzima čak 16 posto. Ali, za razliku od onih kod kojih je narcizam prisutan u tzv. zdravoj formi, osobe koje su imale „iščašeni" poremećaj ličnosti počinile su neke od najtežih zločina u novijoj hrvatskoj povijesti. Ovo je serijal o njima, o tome kako stručnjaci mogu prepoznati i utvrditi takve poremećaje. Pitanje na koje je teško dati odgovor jest jesu li se neki od tih zločina mogli spriječiti. A nedvojbeno je ustanovljeno da postoji korelacija između narcističkog poremećaja ličnosti s najtežim oblicima kaznenih djela. Već samo prva tri slučaja koja smo spomenuli to dokazuju, a kroz naredno razdoblje iznijet ćemo i niz drugih primjera, dati nalaze stručnjaka, čuti mišljenje onih koji su imali prilike susretati se s narcisima ubojicama u sudnicama, zatvorima…

https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/cak-10-15-posto-osoba-ima-neki-oblika-poremecaja-licnosti-svaki-sesti-ima-narcizam-a-bas-su-ti-ljudi-pocinili-neke-od-najgorih-zlocina-15492455

Mali narodi u doba globalnih šoping molova

23. Bojan Munjin

Novinarski projekt:
Globalizam i mali narodi: Hoće li preživjeti Hrvati i Srbi?

Elektronička publikacija:
P-portal.net

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
16. studenoga 2024.

Postoji dosta ozbiljno mišljenje među povjesničarima, koje se možda ne spominje previše često, a ono se sastoji u tezi da Prvi svjetski rat nisu izazvali Mlada Bosna, **Gavrilo Princip**, pucnji u Sarajevu, jugoslavenski ideali ili srpski utjecaji u Bosni i Hercegovini. To je možda bio tek dobrodošao povod, ali pravi razlog za rat bila je u stvari pruga Hamburg – Bagdad, koju je u to vrijeme gradila Njemačka. Druge velike sile, Engleska, Francuska i SAD, nisu mogle dopustiti da se Njemačka primakne nafti sa Srednjeg istoka i izgradnja te pruge do Perzije morala se na svaki način spriječiti. U Drugom svjetskom ratu jedan događaj, koji je bitno utjecao na ishod toga rata, nije bio politički nego ekonomski: bio je to rat između Japana i SAD-a i on se eminentno ticao dileme tko će kontrolirati bogate prirodne i ekonomske resurse u bazenu Dalekog istoka. Amerika je na kraju porazila Japan, uključila se zbog tog rata s Japanom i u rat u Evropi i u Sjevernoj Africi i nakon tog svjetskog krvoprolića u dobrom dijelu svijeta uspostavljena je „Pax Amerikana". Globalna politička, ekonomska i vojna prevlast ove velike sile bila je zapečaćena za sljedećih 70 godina. Dvadeseto, kao i dvadeset prvo stoljeće su vjekovi globalizacije. Danas su pak upravo u toku orijaški vojni i politički sukobi za preslagivanje ekonomske, političke i kulturne prevlasti na čitavom planetu, uz krajnje opasne rizike po čitav svijet. Neki teoretičari ovaj globalni proces nazivaju „novim Tridesetogodišnjim ratom", a zagrebački profesor na Fakultetu političkih znanosti **Davor Rodin** za globalizam kaže da on „nipošto nije rezultat implantacije kapitalizma, dominacije tehnologije, utjecaja povijesti čovječanstva ili nacionalne države na čitav globus, nego globalni susret tih evropskih struktura sa životnim stilovima drugih naroda, dakle rezultat znakovite iritacije različitih kultura. "

Izgubili smo bitku s novcem

Mali narodi srednje Evrope i Balkana, svakako su taoci takve globalne „iritacije različitih kultura" i onda ključno pitanje za njih jest da li oni nakon takve orijaške bitke mogu ostati i dalje mali, i dalje slobodni? Ono što je kod primarno ekonomske i drugih pridruženih prevlasti ključno jest da takva prevlast ne trpi prigovore. Globalizam, ili drugačije rečeno – neoliberalizam, nije samo proces nego on jest i prilično živa i ekspanzivna ideologija. Kapital se mora slobodno širiti, investicije i gradnja novih poslovnih giganata ne smiju imati zapreke, jednako kao i iscrpljivanje i iskorištavanje globalno važnih sirovina, kao što je to bila i još uvijek jest neprestano spominjana nafta. Ako dakle svijet funkcionira kao globalni stroj koji ne smije stati, u svrhu obrtanja i stvaranja novog i još većeg kapitala, ključno je pitanje da li itko smije reći: Ne! Ili, kako je to relativno nedavno prilično jasno i vrlo pesimistički zaključio stari francuski sociolog **Edgar Moren**: „Izgubili smo bitku s novcem". Ta globalna tržnica rada, kapitala, resursa i ljudi i ta svjetska ekonomska i civilizacijski ispeglana uranilovka stila ponašanja i života znači da svatko može ili mora raditi, stanovati, rađati djecu i umirati na bilo kojem dijelu svijeta, ukoliko je u interesu kapitala, da je taj netko baš na tom dijelu svijeta u tom stroju potreban. Usput rečeno, u kazalištu, kao i u umjetnosti uopće, bilo je određenih odgovora na ovakav sve ubrzaniji svjetski ritam pa je recimo, još prije deceniju i pol, njemačka predstava „Aerodromska djeca" u izvedbi trupe Rimini protokol govorila o tinejdžerima, djeci menadžera u multinacionalnim kompanijama koja rastu, sklapaju sa svojim vršnjacima prijateljstva, zaljubljuju se i rastaju od njih – na aerodromima, jer roditelji te djece svakih šest mjeseci odlaze rintati na nekoj drugoj lokaciji zemaljske kugle. Djeca takvih roditelja, pogledajmo statistike, vrlo brzo zaboravljaju jezike mame i tate, počinju govoriti dominantnim internacionalnim jezicima i postaju, kako se to šarmantno kaže – građani svijeta. Ili španjolska predstava „Ronaldo, klaun u McDonaldsu", koja priča mučnu sagu o Ronaldu, radniku u McDonaldsu, ali zapravo govori o svijetu koji se guši u uvijek istoj masovnoj hrani, u konzumerizmu bez kraja i sa posvuda istim jeftinim atrakcijama. Ili performans u Hamburgu *1000 Gestalten* prije nekoliko godina, odnosno marš hiljadu ljudi obučenih u sivo poput zombija, usmjeren protiv globalne destrukcije koju je prouzročio današnji kapitalizam. Glavna poruka performansa glasila je: „Promjene ne možemo očekivati od političke elite, već moramo pokazati političku i društvenu odgovornost – svi mi – sada." Ali neoliberalni kapitalizam maršira dalje.

S obzirom na to da je po diktatu ekonomije već stvorena neka nakaradna verzija *vrlog novog svijeta*, onda u njemu, opet prema diktatu novca, ne bi smjelo biti naročitih *smetnji*, etničkih razlika, nacionalnih specifičnosti i kulturnih ograničenja. Zašto? Zato da ljudi, bez nepotrebnih graničnih, administrativnih i državnih komplikacija i kulturalnih i religijskih skrupula, što više kupuju, troše, ponovno zarađuju i opet troše, s tim da ti proizvodi moraju biti popularni, svima dostupni, uvijek isti ili slični. Također i zabava mora biti masovna, kao što je još davno prorekao francuski filozof **Guy Debord**, ujednačena i jednostavna za distribuciju, spektakularna, laka za eksploataciju i brzo prenosiva na neki slični tip zabave. Živimo u vremenu i svijetu koje, u nekoj vrsti globalističke revolucije, oblikuju novac i njegovo trošenje. Ili kako tvrdi, na ovim stranicama već spomenuti profesor na Fakultetu političkih znanosti **Boris Beck**, „globalizam raste bratimeći se sa svojim protivnicima", odnosno globalizam „u svojem velikom trbuhu probavlja i počinitelje i žrtve." Usput rečeno, i ova globalna atmosfera da i djeca od 11 godina, praktički ambulantno, mogu promijeniti spol u mnogim zemljama svijeta, da pedofilija sve više nije zločin nego *emotivni izbor*, kao i da incest nije nastranost nego *stvar slobode* – govore o tome da se sve moguće granice ljudskosti moraju izbrisati kako bi čovjek naprosto postao ono što danas mora biti – resurs, kupac ili roba.

Globalni šoping mol

Pitanje koje se nalazi u središtu naše diskusije tiče se ključne perspektive nezavisnosti i opstanka malih naroda koji danas plutaju u kulturnom limbu svjetske jednoobraznosti, koja je preduvjet za geostrateški ekonomski i svaki drugi utjecaj. Politolog **Slaven Ravlić**, autor knjige „Suvremene političke ideologije", naziva taj današnji globalizam „ideologijom divljeg, antisocijalnog kapitalizma, kada su ugroženi temelji društva, što podsjeća ljude na nužnost postojanja institucija koji garantiraju poredak, autoritet, ljudsku nesavršenost, tradiciju, organicizam, religiju, domoljublje i vlasništvo". Ova teza miriše na konzervativizam, ali što bi konzervativizam zapravo bio, u kontekstu glavnih vektora moći koji oblikuju današnji svijet? Usput rečeno, vidimo da lideri malih država (Austrija, Češka, Slovačka, Mađarska), koji su do jučer smatrani konzervativcima, danas djeluju kao više nego dobrodošli brižni čuvari tradicija i vrijednosti vlastitih društava. I, što ćemo sad? Autor slavne knjige „Sukob civilizacija" **Samuel Huntington** tvrdi da je konzervativizam „sustav ideja koje služe za obranu uspostavljenih institucija kada su one izvrgnute temeljitom napadaju." Pobornici neoliberalnih ideja na ovakvu tvrdnju će odmah podignuti obrvu, ali i izvan polja ideološke radijacije ostaje jednostavno pitanje: Kako mali narodi i narodne skupine i države uopće mogu participirati u modernom svijetu, zadržavajući svoje tradicionalne, vjekovne vrijednosti do kojih im je temeljno stalo? Težina ovog pitanja sastoji se u tome da je snaga kapitala,

praćena ideološkim neoliberalnim uvjerenjima, danas toliko jaka, te da je većina ljudi tom kapitalu podlegla toliko lako, da ta snaga novca prilično uspješno melje sve partikularne kulturne specifičnosti. Namjera i cilj globalističke ideologije upravo je u tome da čitav planet postane globalni šoping mol u kojem se, nečujnim pokretnim stepenicama s kata na kat, uz milijarde svjetlećih reklama, šljokica i staklenih perli, troši, prodaje i uživa. Kako izvući glavu ispod tog planetarnog malja?

Kultura kao brana globalizaciji

Prema riječima **Nevena Cvetičanina**, suradnika na Institutu društvenih znanosti u Beogradu, u današnjoj planetarnoj borbi velikih sila za globalnom moći, mali narodi kao što su Hrvati, Srbi i drugi, premda neće moći izbjeći baš sve udare na svoju opstojnost, trebali bi „procijeniti trenutak i snage kako ne bi postali kolateralna šteta historije". U novoj podjeli svjetskog rada, ističe Cvetičanin, mali narodi ne bi trebali biti osuđeni na to da „motaju kablove", odnosno da postanu suvremeno roblje kapitala. Za male narode to pak znači „ulaganje u one sektore, poput znanosti, prosvjete, tehnološkog razvoja, energetike, poljoprivrede i još nekoliko ključnih strateških oblasti, bez kojih će svaka država i društvo u 21. vijeku biti tek jeftina potrošna roba, dok bi u suprotnom mogli postati skup i tražen inkubator znanja", zaključuje Cvetičanin. Kao što su neke male zemlje, kao na primjer Irska, Norveška ili Portugal, na taj način uspjele osigurati sebi opstanak i kreirati vlastiti kulturni identitet, ekonomsku održivost i političku nezavisnost, mnoge druge male zemlje, iako su zadržale svoja imena i formalnu državnost, utopile su se u globalne svjetske blokove. Neke velike države pak, Austro-Ugarska, Otomansko carstvo ili Sovjetski savez, propale su, ne samo radi ratnih zbivanja nego i da bi se osvojili putevi novca. Narodi i jezici koju su nestali i izumrli mjere se na stotine i to je tužni ali neumitni kotač povijesti.

Engleski povjesničar i filozof povijesti, **Arnold Toynbee**, smatrao je – i to se čini ključnim, i za male i za velike narode – da se društva uzdižu i propadaju ponajviše silama koje djeluju unutar tih samih društava, manje zbog utjecaja izvana. Rimsko carstvo nije propalo upadom barbara, kaže Toynbee, nego zato što se ono, samoživo, bogato i dekadentno, urušilo samo u sebi, bez prave vizije i volje da dalje živi. Dubrovačka republika, nakon tisuću godina hrabrog opstanka „među vihorima", nije propala zato što je Napoleon sa svojom vojskom silom razvalio njegove zidine, nego zato što su nezadovoljni pučani iznutra Napoleonovoj vojsci otvorili vrata. Svaka kultura sastoji se od svojih vlastitih razloga zbog kojih postoji i do kojih joj je stalo: zbog vjekovnih običaja, specifičnog pulsa zajednice, geografije, ritma srca narodnog bića, ukratko – zbog boje, okusa i mirisa specifičnog života koji toj kulturi daje snagu, šarm i postojanost. Kultura je nešto po čemu se određeni ljudi prepoznaju i ona je specifičnost, koja još od čovjekovih malih nogu pokazuje ljudima određene sredine i vremena, kako treba živjeti. Na kraju: Da li će opstati Hrvati i Srbi i drugi mali narodi, ovisi o njihovoj volji i namjeri iznutra da se održe slobodni i nezavisni i da očuvaju svoje karakteristične narodne i kulturne osobine.

Borba se nastavlja.

https://p-portal.net/mali-narodi-u-doba-globalnih-soping-molova

Inicijativa o gradnji Muzeja Jagode Buić, jedne od najznačajnijih i najnagrađivanijih suvremenih hrvatskih umjetnica, pretvorila se u horor priču

Najveća želja **Jagode Buić**, jedne od najznačajnijih i najnagrađivanijih suvremenih hrvatskih umjetnica, žene nevjerojatne stvaralačke energije i optimističnog duha, bila je da se u njezinom rodnom Splitu izgradi njezin Muzej i zatim u njemu prezentira njezina raskošna ostavština, od tapiserija do krhkih crteža na papiru. Međutim, danas, dvije godine nakon njezina odlaska - preminula je 2022. u 93. godini života, u svom domu u Veneciji – izgleda da će ta njezina želja do daljnjega ostati na razini skice muzeja, koju je sama nacrtala. Naime, inicijativa o gradnji **Muzeja Jagode Buić** u Splitu pretvorila se u horor priču, obavijenu tajnama, zakulisnim igrama, tužbama i žalbama, kojoj se za sada ne vidi kraj. Zbog toga ne čudi što je **Grad Split** vrlo oprezan kod davanja izjava o gradnji tog muzeja, zapravo se ograđuje te izbjegava konkretniji odgovor, očito čekajući sudski epilog cijele priče.

Naime, usprkos višetjednom nastojanju, konkretno tri mjeseca, da dobijemo odgovor od Grada Splita na pitanje što je s inicijativom za gradnju Muzeja Jagode Buić u gradu pod Marjanom nadležni u svom kratkom odgovoru tvrde da „prema dostupnim podacima Grad Split nema u posjedu dokument kojim dokazuje vlasništvo nad predmetnim umjetničkim djelima te u tom smislu nema imovinskopravni zahtjev u pogledu djela, niti imaju saznanja o tome tko je vlasnik ostavštine pok. umjetnice Buić-Wuttke". To je načelno točno, no postoji Pismo namjere, kako neslužbeno saznajemo, u kojoj je umjetnica uvjetovala donaciju svoje ostavštine sudjelovanjem Grada Splita u podizanju njezinog muzeja. No kako se situacija radikalno zakomplicirala ozbiljnim sudskim procesom, sve je zaustavljeno i čeka se sudski rasplet. No pođimo redom u dešifriranju ove neugodne situacije u kojoj se našla ostavština velike umjetnice.

Jagoda Buić Wuttke (1930. – 2022.) stekla je svjetsku slavu golemim, skulpturalnim i vrijednim tapiserijama (pojedine su bile visoke oko četiri metra i teške između

24. Nina Ožegović

Novinarski projekt:
Sjaj i bijeda umjetničkih donacija: Zašto država ne voli svoje velike umjetnike, poput Murtića, Džamonje i Jagode Buić Wuttke?

Elektronička publikacija:
DugoSelo.INFO

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
8. studenoga 2024.

200 i 300 kilograma). U jednoj fazi svoga stvaralaštva bila je na čelu avangarde koja se zvala **Slavenski val** ili **Revolucija suvremene tapiserije**, a izlagala je na najvažnijim bijenalima i najprestižnijim muzejima diljem svijeta, kao što je pariški Centar Pompidou. Premda je veći dio života provela u inozemstvu, od Venecije i Pariza do Dubrovnika, ostavila je rodnom Splitu veliko obiteljsko zemljište na Mejama, a **Zaklada Dr. Hans Wuttke**, nazvana prema njezinom pokojnom suprugu, investicijskom bankaru i bivšem podpredsjedniku Svjetske banke, i višemilijunski iznos za gradnju muzeja. Umjetnica je sama napravila i prve skice muzeja po kojima su arhitekti trebali napraviti projekt. Prvo je u igri bio umjetničin prijatelj, cijenjeni ali vremešni sarajevski arhitekt **Zlatko Ugljan**, a zatim se sve više spominjalo ime zadarskog doajena Nikole Bašića, koji je široj javnosti najpoznatiji po Morskim orguljama i Pozdravu Suncu, realiziranima u Zadru.

Prvo je s Gradom Splitom pregovarala sama Jagoda Buić, no pokazalo se da je njezino obiteljsko zemljište na Mejama, pored Galerije Meštrović, zeleni pojas, tj. zaštićeno područje na kojem je prema urbanističkim planovima zabranjeno graditi, te se ne može dobiti ni lokacijska niti građevinska dozvola. Umjetnica je tražila od Grada Splita prenamjenu tog zemljišta u građevinsko, s obzirom na to da je ta oznaka „zaštićenog područja" stara nekoliko desetljeća i više ne odgovara realnoj situaciji na terenu. Međutim, Grad Split tome nije bio sklon. Zatim se krenulo u potragu za zamjenskim lokacijama, konkretno, da se njezino obiteljsko zemljište na Mejama zamijeni za neko pogodnije, u vlasništvu grada, na kojem bi prema splitskim urbanističkim planovima bilo dopušteno graditi. Međutim, zamjena lokacija nije zaživjela. Po kuloarima se govorilo da umjetnica nije bila sklona kompromisnim rješenjima, jer ponuđene lokacije nisu odgovarale njezinim strogim kriterijima.

Nakon umjetničine smrti 2022. pregovore je nastavila Zaklada Dr. Hans Wuttke, koja je osnovana 2019. godine s idejom da skrbi o njezinoj kompletnoj ostavštini, uključujući i Kolorinu, umjetničin atelier u Dubrovniku te gradnju muzeja u Splitu. Zatim je Zaklada smjestila, kako je u medijima ustvrdio njezin predsjednik, kompletnu ostavštinu Jagode Buić u iznajmljeni depo u Đakovu, jer ni u Zagrebu niti u Splitu nisu pronašli adekvatni prostor. Ta odluka izazvala je poprilično čuđenje i negodovanje u kulturnim krugovima. Zašto Đakovo? U međuvremenu se pojavila inicijativa Grada Splita o gradnji kulturnog kampusa iza Arheološkog muzeja gdje se nalazi slobodno zemljište na kojem bi Zaklada, kako im je signalizirano, mogla graditi Muzej Jagode Buić. Činilo se da je konačno pronađeno rješenje: Muzej bi na toj lokaciji bio važan dio kulturnog kampusa u Splitu, primjerice, izložbeni prostori bili bi namijenjeni za stalnu izložbu radova Jagode Buić, ali i za povremene izložbe drugih umjetnika, imao bi vlastitu knjižnicu, dok bi se ostali sadržaji mogli uklopiti u potrebe kulturnog kampusa. I Grad Split i **Ministarstvo kulture i medija** načelno su podržali projekt. No opet nije došlo do zajedničkog rješenja. Govorilo se da se moraju stvoriti pravne pretpostavke za gradnju muzeja**.**

A tada se zakotrljala lavina. Kako navodi **Frankfurter Rundschau** na njemačkom sudu već se mjesecima vodi nekoliko sporova oko nasljedstva pozamašne imovine Hansa Wuttkea, pokojnog supruga Jagode Buić, te zbog korištenja njegovog imena u nazivu Zaklade Dr. Hans Wuttke. Na jednoj strani su Wuttkeova djeca kao tužitelji, a tuženik je Zaklada Dr. Hans Wuttke. Wuttkeovi potomci tvrde da njihov otac nikada nije za vrijeme života izrazio želju da se njegov novac pretoči u Zakladu te da se ona nazove njegovim imenom. Zbog toga se osjećaju prevarenima od strane Zaklade i traže svoja prava. Naime, nakon bankarove smrti nasljednica je bila Jagoda Buić, a njegovi potomci imenovani su „naknadnim nasljednicima" što znači da nakon njezine smrti upravo oni nasljeđuju njegovo bogatstvo. To je utvrđeno i na ostavinskoj raspravi na okružnom sudu u Aschaffenbergu.

Predsjednik Zaklade Dr. Hans Wuttke u **Dubrovačkom Vjesniku** tvrdi suprotno, napominjući da je umjetnica u Statutu Zaklade navela Wuttkeovo ime u njezinom nazivu te dala jasna uputstva o tome da Zaklada raspolaže novcem. Tvrdi da je to određeno i njezinom oporukom, koja se pak dovodi u pitanje, s argumentacijom da je umjetnica navodno bila izmanipulirana. Sud u Aschaffenburgu potvrdio je u travnju prošle godine da su Wuttkeovi potomci ujedno i njegovi zakoniti nasljednici. Međutim, Zaklada je uložila žalbu - proces je u tijeku, rješenja još nema.

Iz svega se može zaključiti da Muzeja Jagode Buić, unatoč načelnoj podršci i Grada Splita i Ministarstva kulture i medija, neće biti do daljnjega, barem dok se pravno i financijski ne razbistri situacija i ne razotkrije istina. Do tada je jasno samo jedno da Jagoda Buić nije zaslužila takav tretman. Znala je reći da ona nije faraon i da joj ne treba mauzolej, no sudeći prema događajima u zadnje dvije godine izgleda da faraonski mentalitet polako briše njezinu umjetnost.

https://dugoselo.info/hrvatska/inicijativa-o-gradnji-muzeja-jagode-bui%C4%87-jedne-od-najzna%C4%8Dajnijih-i-najnagra%C4%91ivanijih-suvremenih-hrvatskih-umjetnica-pretvorila-se-u-horor-pri%C4%8Du

Raymond van der Linden: Strani dragovoljac s hrvatskim srcem

25. Dražen Šemovčan

Novinarski projekt:
Kome zvono zvoni – stranci u Domovinskom ratu

Elektronička publikacija:
Portal dnevnih novosti

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
28. srpnja 2024.

Tko je Raymond van der Linden (poznatiji kao Ray)?

Raymond van der Linden je nizozemski dragovoljac koji se borio u Domovinskom ratu u Hrvatskoj. U nastavku slijedi njegova ispovijest:

1. Recite nam nešto o sebi (gdje i kada ste rođeni, vašem ranom životu/obrazovanju, obiteljskom podrijetlu) i koje je bilo vaše zanimanje prije rata?

Rođen sam u Roosendaalu, Nizozemska, 4. travnja 1968. godine. Najmlađi sam u obitelji, imam dva brata i dvije sestre. Otac mi je preminuo 2000. godine, a majka je još uvijek živa. Odrastao sam između škole, očevog poduzeća i ulice. Imam srednju stručnu spremu (SSS). Tijekom života isprobao sam razne poslove, no vojska mi je uvijek bila najdraža.

2. Jeste li imali vojnog iskustva prije nego što ste se odlučili priključiti Domovinskom ratu u Hrvatskoj, koja je bila napadnuta i okupirana od strane srpskog agresora?

Da, bio sam u nizozemskoj vojsci prije nego što sam došao ovamo u rat. To je bio i uvjet za pristupanje „First Dutch Volunteers" u 118. brigadi ZNG-a RH. Služio sam u Regiment van Heutsz, 425 I.B.C. (pješadijska bojna osiguranja) koja je bila zadužena za osiguranje bojnih polja za M-110 203 mm nuklearno topništvo.

3. Što vas je motiviralo da se pridružite ratu u stranoj zemlji? Zašto ste odabrali Hrvatsku kao ispravnu stranu u Domovinskom ratu?

Imao sam više motiva, no najjači je bio uvjerenje da ste imali pravo na svoju demokraciju umjesto komu-

nističkog režima. Također, bili ste znatno slabiji od neprijatelja. Ostali razlozi uključuju želju za avanturom, nastavak služenja vojsci, upoznavanje svijeta i pronalazak ljubavi života.

4. Što ste znali o bivšoj Jugoslaviji, njezinom raspadu i događanjima prije 1991. godine? Što je bila prekretnica ili okidač za vaš dolazak u Hrvatsku i borbu za stranu zemlju?

Nisam znao puno, osim što su moji roditelji znali odlaziti na godišnji odmor u Istru i Dubrovnik te što sam znao da je Jugoslavija bila komunistička zemlja. Sjećam se da je moja majka plakala kad je vidjela razaranje Dubrovnika od strane tzv. JNA na vijestima u Nizozemskoj.

5. Je li vam itko ili neka organizacija pomogao da dođete do bojišnice? Ako da, na koji način?

Došli smo ovdje preko Nizozemsko-hrvatske radne zajednice (N.K.W.), koja je organizirala naš dolazak u Hrvatsku uz podršku Vlade RH i MORH-a. Imali smo ugovor o pravima i obvezama, uključujući zbrinjavanje nakon ranjavanja, repatrijaciju u slučaju smrti te plaćeni povratak kući nakon demobilizacije. Organiziran je i prijevoz iz Nizozemske u Hrvatsku autobusom, no ja sam stigao nekoliko dana kasnije vlakom jer sam promašio autobus u Utrechtu.

6. Jeste li bili u kontaktu s obitelji tijekom rata, posebno u najtežim trenucima? Je li vas obitelj prisiljavala da se vratite i prestanete boriti?

Iz vojarne u Perušiću, gdje smo bili smješteni kao „First Dutch Volunteers", omogućeno nam je da svaki tjedan nazovemo kući na 10-15 minuta, što je bilo dovoljno. Kasnije, nakon „First Dutch Volunteers", jednostavno smo išli u poštu i zvali kući, što je za nas bila sitnica koliko god da je to koštalo. Moji roditelji nisu bili zadovoljni mojom odlukom da dođem ovdje u rat, no na kraju je to bila isključivo moja odluka. Nikada se nismo svađali oko toga. Nakon rata, bili su jako ponosni na mene, posebno jer sam izdržao više od pet godina, dok mi nisu davali ni deset dana.

7. Opišite svoj ratni put. Koliko je trajao, u kojim ste postrojbama sudjelovali i imate li neki vojni čin?

Moj ratni put počinje 18. rujna 1991. u „First Dutch Volunteers", pod vodstvom pokojnog Johana Tildera, našeg zapovjednika i mog vjenčanog kuma (1993. godine). Naš zadatak bio je patroliranje, izviđanje i diverzije u ničijoj zemlji i neprijateljskoj pozadini, uz vodstvo Ivica Štimca, poručnika HV-a iz Široke Kule, koji je taj teren poznavao kao svoj džep.

15. ožujka 1992. bila je opća demobilizacija stranaca u HV-u (zbog dolaska UN-a), i samo nekoliko stranaca uspjelo je ostati u HV-u. Većina je bila prisiljena vratiti se kući ili otići u BiH ako su htjeli nastaviti borbu. Od nas u „First Dutch Volunteers", samo Johan, Rik (zamjenik zapovjednika) i ja ostali smo u HV-u. Johan je otišao u Zapovjedništvo 118. brigade, Rik je prešao u topništvo 118. brigade, a ja sam prešao u satniju riječkog HOS-a kod Damira Kranjčeca „Dida" na položaj u Ličkom Ribniku.

Tu sam bio nešto više od mjesec dana, a zatim prelazim u 19. bojnu HOS-a u I.D.V. pod zapovjedništvom Valentina Rajkovića, gdje držimo položaje u Ornici, a kasnije u Starom Ličkom Osiku. Ostajem tamo do kraja 24. kolovoza 1992. godine, kada je HOS demobiliziran zbog osnivanja gardijskih brigada.

Nakon kratkog odmora, preko Starčevićeva doma odlazim u 2. bojnu HOS-a „Stojan Vujnović Srbin" u I.D.V. u sklopu 104. brigade HVO-a u Oraškom džepu 10. listopada 1992. godine. Tu postajem zapovjednik I.D.V.-a nakon deset dana, nakon što sam onesposobio tenk T-34 ispred našeg položaja u Lijeskovcu (Grebnice), gdje smo držali liniju 200 metara ispred HVO-a i 50 metara od neprijatelja. Nakon mjesec i pol razdužujem se tamo jer mi se nije svidjelo političko raspletanje oko HOS-a, niti ono što se događalo unutar postrojbe.

Nakon razgovora sa zapovjednikom 1. bojne, Mate Đurkovićem, i njegovim zamjenikom, pokojnim Markom Jakobovićem „Čenka" iz 104. brigade, prelazim kod njih kao zapovjednik brigade I.D.V.-a, a desetak stranaca i Hrvata prelazi sa mnom u novu grupu zvanu „19", ime koje smo dali temeljem prosječne dobi mojih vojnika i vojnikinja.

30. prosinca 1992. godine bivam teško ranjen metkom kalibra 12.7 mm koji me pogodio u desni grudni koš i izašao kroz desnu lopaticu, probivši moj pancir poprečno. To je bio prvi naš pokušaj probijanja srpskog koridora u Bosanskoj Posavini. Bio sam prvi ranjenik u cijeloj 104. brigadi (oko 13:30), a nešto kasnije jedan moj vojnik (pok. Damir Požega) bio je ranjen u desnu ruku, dok je nešto kasnije poginuo i zamjenik zapovjednika 1. bojne, Marko Jakobović, s nekoliko prostrijelnih rana u trbuh, nakon čega ZP Orašje zaustavlja pokušaj jer je bio totalni promašaj za sve postrojbe koje su sudjelovale u toj akciji.

Hitno sam prebačen u Vinkovce, gdje sam stigao klinički mrtav u 16:45. Nakon tri dana prebačen sam u Zagreb,

u vojnu bolnicu Dubrava, a potom sam otišao „doma" (kod buduće supruge) nakon 22 dana. Nakon tri dana ponovno sam se vratio svojoj jedinici u 104. brigadi HVO-a.

U 1. bojnoj 104. brigade HVO-a ostajem do 16. kolovoza 1993. godine kada odlazim na službeni odmor i prekidam vojnu karijeru. Tijekom tog razdoblja, sudjelovao sam u svim ofenzivama koje je pokrenuo ZP Orašje. 12. prosinca 1992. godine bio sam promaknut u čin bojnika HVO-a, no nikad nisam nosio činove niti na odori niti u civilstvu. Zbog svog iskustva postao sam zamjenik zapovjednika brigade I.D.V.-a u 1. bojni HVO-a, a na početku godine 1993. postao sam zapovjednik te jedinice. Tijekom ranjavanja zapovijedao sam svojom jedinicom od 17 vojnika.

8. Možete li se sjetiti borbi koje su vam ostale u sjećanju kao najteže?

Najduže i najteže borbe bile su borbe u Orašju, gdje smo bili napadnuti ili granatirani svaki dan, bez iznimke. Kad smo držali položaje ispred Lijeskovca, morali smo ostati na oprezu u bunkeru svih 24 sata zbog stalnih pokušaja proboja pješaštvom i podrške iz tenkova, minobacača, topništva i PAT-ova (protuzračnih topova). Nikada nisam naišao na slične borbe u Hrvatskoj, pa su stoga najteže borbe bile upravo te u Posavini.

9. Kako ste se osjećali i kako ste se nosili s teškim ratnim prizorima?

Na to smo jednostavno bili pripremljeni kao profesionalni vojnici. U rat smo došli zbog različitih razloga, a znali smo što možemo očekivati. Tijekom rata izgubio sam 13 prijatelja s kojima sam dijelio rovove i položaje, no najteže mi je palo što sam izgubio tri prijatelja tijekom Domovinskog rata koji nisu bili stranci, nego Hrvati. Nikada nisam izbjegavao teške ratne prizore jer su bili dio rata, a rat je bio moj posao.

10. Jeste li bili ranjeni tijekom rata i možete li opisati te trenutke?

Teško sam ranjen 30. prosinca 1992. godine metkom kalibra 12.7 mm koji me pogodio u desni grudni koš i izašao kroz desnu lopaticu. Nakon ranjavanja došao je tim za evakuaciju i prevezao me na sigurno. Došao sam u Vinkovce gdje sam stigao klinički mrtav, no uspjeli su me spasiti. Nakon tri dana prebačen sam u Zagreb, u vojnu bolnicu Dubrava. Tijekom oporavka, moj vojnik, kojeg sam obučavao, bio je uz mene i brinuo se o meni.

11. Što ste najviše voljeli, a što mrzili tijekom rata?

Najviše sam volio braniti Hrvatsku i njezine ljude. Volio sam svoj posao i volio sam Hrvatsku. No, mrzio sam što je rat uopće postojao i što je bilo toliko patnje i smrti. Mrzio sam i to što su mnogi mladi ljudi izgubili živote, a mnogi su ostali invalidi. Bilo je teško gledati razaranje i patnju, no to je bio dio rata.

12. Jeste li bili svjesni tada, ili ste postali svjesni kasnije, da ste postali dijelom povijesti jedne države i naroda te da ste postali simbolom jednog vremena?

Tada nisam bio svjestan toga, ali kasnije sam postao svjestan da sam postao dijelom povijesti Hrvatske. Postao sam svjestan da sam dio nečega većeg od sebe, dio borbe za slobodu i neovisnost Hrvatske. Bio sam ponosan što sam mogao pridonijeti toj borbi.

13. Kako ste se osjećali kada je rat završio? Jeste li ostali u Hrvatskoj ili ste se vratili u svoju domovinu?

Kad je rat završio, osjećao sam olakšanje i ponos. Bio sam sretan što je rat završio, ali i tužan zbog gubitka prijatelja i patnje kroz koju smo prošli. Ostao sam u Hrvatskoj nakon rata, jer sam se osjećao povezanim s ovom zemljom i njezinim ljudima.

14. Kako ste danas? Što radite i kako gledate na prošlost?

Danas živim u Hrvatskoj i radim kao vojni instruktor. Ponosan sam na svoje sudjelovanje u Domovinskom ratu i smatram ga jednim od najvažnijih dijelova svog života. Gledam na prošlost s ponosom i osjećajem ispunjenosti, jer sam mogao pridonijeti slobodi Hrvatske. Također, osjećam duboku zahvalnost prema svojim suborcima i prijateljima koji su dali svoje živote za slobodu ove zemlje.

14. Zašto Vas je ljutilo da Vas zovu plaćenikom, ako sam dobro shvatio Vi ste se došli boriti za Hrvatsku iz nekih drugih razloga?

Riječ „plaćenik" ima specifično značenje prema Ženevskoj konvenciji, gdje se odnosi na osobe koje dolaze ratovati isključivo zbog novca. Nizozemsko Ministarstvo unutarnjih poslova je nakon istrage protiv nizozemskih dobrovoljaca oslobodilo nas te etikete koju su Srbi pokušavali zalijepiti na nas. Naša „plaća" bila je oko 150 DEM, što je jedva dovoljno za kavu i cigarete svaki dan. Za takav iznos, pravi plaćenik se ne bi ni okrenuo u krevetu!

Plaćenik dolazi ubijati za novac i ništa drugo ga ne zanima. Naravno da me ljuti kada me tako nazivaju, jer nas tako nazivaju samo Srbi!

15. Što je s Vašim PTSP-om, što Vas smeta, što ne volite, odnos prema stranim dragovoljcima u Domovinskom ratu?

Najviše me smeta stigmatizacija, posebno zbog aboliranih četnika. Teško je gledati kako hodaju među nama, s hrvatskim putovnicama, sjedaju u Sabor, a podržali su ideju o Velikoj Srbiji koja je prouzročila toliko žrtava. Činjenica da im se priznaje staž iz tog razdoblja i da dobivaju mirovine, dok su mnogi naši veterani zaboravljeni, jednostavno je nepravedna. Moj stric, koji je služio u njemačkoj vojsci tijekom Drugog svjetskog rata, izgubio je sve privilegije kada se vratio kući, pa nemojte mene pitati o pravdi!

Što se tiče stranih dragovoljaca, dok smo 1991. bili na prvoj crti, sada smo u političkom smislu iza kuhara i čistačica. Ipak, kod suboraca smo i dalje cijenjeni i poštovani, i to je ono što je najvažnije.

16. Napišite nekoliko anegdota koje su Vam se dogodile tijekom rata?

Ranije sam pričao o nekim anegdotama, ali sam prestao jer su neki smatrali da su izmišljene. Oni koji su bili sa mnom znaju da sam govorio istinu, i to je meni dovoljno. Ako pažljivo čitaš, u cijelom ovom intervjuu već ima nekoliko anegdota.

17. Je li se stvorila neka ljubav, prema ženi, jeste li u braku i imate li djecu?

Da, zbog ljubavi sam ostao živjeti u Hrvatskoj! Tanju Sovina sam prvi put vidio u veljači 1992. godine u kafiću u Gospiću. Odmah sam znao da je ona posebna. Naš prvi susret bio je nevjerojatan, a kasnije, kada smo se ponovno sreli, naš odnos se produbio. Tanja je bila razlog zašto sam napustio riječki HOS i prešao u 19. bojnu „Vitez Jure Francetića".

Zaručili smo se još u Gospiću, prije nego što je otišla za Zagreb. Kasnije, tijekom mojih borbi u Bosni, dolazila je posjećivati me, čak je bila s nama kada sam prvi put ranjen. Nakon što sam bio ranjen 30. prosinca 1992., Tanja je bila uz mene svaki dan dok sam bio u bolnici. Napokon smo se vjenčali 12. lipnja 1993. godine. Imamo sina Antona, rođenog 1993. godine, i kćerku Ninu, rođenu 1999. godine.

18. Kako na Vas gledaju domaći hrvatski branitelji, koliko Vam pomaže Udruga stranih dragovoljaca Domovinskog rata?

Moj odnos s braćom po oružju je odličan, iako, kao i svugdje, ima onih koji drugačije gledaju na nas. Što se tiče Udruge stranih dragovoljaca, kao jedan od suosnivača (iako više nisam član), moram reći da sam razočaran. Ako sam ja mogao riješiti svoj status od 1996. do 1999. godine, zašto toliko stranaca još uvijek nema ništa? Poštujem svakog od njih i ljuti me što mnogi nemaju ništa, niti status hrvatskog branitelja niti mirovinu.

Hvala Vam na suradnji i na svemu što ste učinili za našu zemlju!

https://portal.braniteljski-forum.com/blog/vijesti/ray-vd-linden-strani-dragovoljac-s-hrvatskim-srcem

Ekologija otočnih obiteljskih iznajmljivača

26. Irena Dlaka

Novinarski projekt:
OBITELJSKI SMJEŠTAJ – način života, a ne rentijerstvo

Elektronička publikacija:
Otoci.net

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
27. listopada 2024.

Otočani su, već zbog same činjenice da žive na „komadiću kopna okruženim morem", oduvijek jako svjesni ograničenosti svih mogućih resursa, počev od samog prostora (posebno plodnog tla), preko pitke vode i izvora energije do ljudske radne snage. „Održivi razvoj" im je u krvi, a „skrbnost" način života - treba trošiti razumno i koristiti što duže. S druge strane, turizam često troši nerazumno i „na kratke staze". Kako pomiriti turističke zahtjeve za „brzom" potrošnjom (i profitom) s očuvanjem prirodnih i ljudskih resursa? Mali otočni obiteljski iznajmljivači mogu biti dobar primjer.

Lavor vode - ujutro za umivanje, tijekom dana za pranje ruku, a navečer za pranje nogu i zalijevanje „rožica". Toaletni papir - prvo komadići novina, pa listići, dok god ih je bilo u prodaji. Peglanje papirnatih salveta, ako su bile samo zgužvane, a ne i zaprljane. Prekrajanje posteljine na način da bi gornja plahta postala donjom (koja se uvijek prva pokida). Lijepljenje oštećenog keramičkog posuđa, popravljanje namještaja, ponovno korištenje tada još uvijek rijetke ambalaže... Prvi poslijeratni obiteljski iznajmljivači morali su se snaći kako su mogli i znali. Trgovine su bile rijetke, a roba široke potrošnje skupa.

Turisti su zahtijevali, a oni su se prilagođavali, no jedno nikako nisu mogli (i još uvijek ne mogu) „progutati" - bespotrebnu potrošnju (pitke) vode. Voda na bezvodnom otoku je „Božji dar" i njeno rasipanje je „teški grijeh" usporediv jedino s bacanjem kruha, koji, usput budi rečeno, otočani i danas suše te daju onima koji drže ovce. Malo Lošinjana pamti vrijeme prije izgradnje vodovoda, no mnogi se još uvijek sjećaju vremena ljetnih redukcija vode početkom 1980-ih, kada su stare vodovodne cijevi postale preuske, a pumpne stanice preslabe za sve veći broj turističkih smještajnih jedinica ne samo u

novim obiteljskim kućama (Zagazinjine i Artatore kraj Malog Lošinja), već i u čitavim novim naseljima kao što su Bučanje kraj Nerezina i Zaglav kraj Miholašćice. Vodom su se punile kade i bačve, pralo se kao u vrijeme prije vodovoda, a zalijevanje vrtova bilo je zabranjeno. Vodovod je rekonstruiran, no kapaciteti će u sljedećih 40-ak godina nastaviti rasti, kao i zahtjevi za sve većom količinom vode „po glavi" turista. Poznata je činjenica da turisti troše više vode no što bi to doma radili, posebno u hotelima. Nova rekonstrukcija vodovoda je u tijeku, ali kapacitet Vranskog jezera, odakle se crpi pitka voda za cresko-lošinjsko otočje, ostaje uvijek isti. Bar za sada, jer tko zna što nam donose klimatske promjene. Sve češća i dulja razdoblja bez kiše stvaraju nelagodu, pa i strah kod lokalnog stanovništva dok promatraju promjene razine jezera koje im „život znači". Stoga je razumljivo da će obiteljski iznajmljivači kao tipični otočani upozoriti svoje goste da je voda kojom se tuširaju pitka (i time dragocjena), te ih uputiti kako ju razumno trošiti - treba zatvoriti vodu prilikom sapunanja, pranja zubiju i brijanja, a mokre ručnike osušiti i ponovo ih upotrijebiti. One koji se navečer vole hladiti pod tušem, iznajmljivači upućuju na noćno kupanje (u moru, naravno). Mnogi su potrošnju vode smanjili i ugradnjom štednih i termostatskih slavina, kao i postavljanjem sustava navodnjavanja „kap po kap" u svom vrtu. Oni koji su mudro sačuvali svoje stare cisterne ili čak dali sagraditi nove, zalijevaju vrtove kišnicom. Zelenilo oko kuća nije samo pitanje estetike, već i stvaranja ugodne mikroklime u vrućim ljetnim danima.

Sve toplija ljeta primorala su obiteljske iznajmljivače na ugradnju klimatizacijskih uređaja. Turisti, koji inače doma jako paze koliko će struje potrošiti na klimatizaciju, dali su si oduška držeći klime upaljenima po cijeli dan i noć s termostatom postavljenim na 20 °C i niže. Posljedično, računi za struju su „odletjeli u nebo". Trebalo je nešto poduzeti da se to suludo rasipanje energije smanji. Najljubaznije moguće, obiteljski iznajmljivači upozoravaju svoje goste da nema smisla uz upaljenu klimu držati otvoren prozor ili vrata, da temperatura hlađenja niža od 24-25 °C jednostavno nije zdrava, da grilje služe za zaštitu prozorskog stakla od sunca (i po danu moraju biti zatvorene!) a ne za ukras i sl. „Žderači" električne energije su i bojleri. Nikad dovoljno tople vode za tuširanje (posebno u predsezoni i posezoni) te za pranje suđa, ručnika, robe, čak i kućnih ljubimaca. Obiteljski iznajmljivači su se prvi, još prije 30-ak godina, odlučili na ugradnju solarnog sustava grijanja vode. Bilo je to jednokratno skupo, no dugoročno vrlo isplativo i efikasno ulaganje na radost kako turista tako i samih ukućana - evo tople vode na pretek i to gotovo besplatno. Isto vrijedi i za energetsku obnovu kuća (vanjska izolacija, energetski učinkovita stolarija), kao i za danas vrlo aktualne male krovne solarne elektrane. Bez ulaganja nema ni uštede! Obiteljski iznajmljivači to dobro znaju, jer u istoj kući žive cijelu godinu. I plaćaju (potencijalno visoke) račune i kada nema turista, pogotovo ako se zimi griju na struju. Termostat im je podešen na maksimalno 21 °C, jer na otoku nitko nikada zimi nije po kući hodao u kratkim rukavima. Otočna „skrbnost" nije škrtost, već razumno trošenje.

Treba i razumno kupovati. Nakon loših iskustava s plastičnim stolicama koje pucaju pod sve težim turistima, krevetima od iverala koji se brzo razdrmaju i lome, plastificiranim kuhinjskim radnim površinama koje već nakon par godina izgledaju ofucano i sl., obiteljski iznajmljivači su shvatili da „nisu dovoljno bogati da kupuju jeftine stvari". Namještaj i oprema soba i apartmana moraju biti najbolje kvalitete koju si vlasnici mogu cjenovno priuštiti i, po mogućnosti, što više od prirodnih materijala koji omogućuju popravke i renoviranja. Osim toga, velika količina umjetnih materijala u prostoru (laminati, iverali, sintetičke tkanine) u kombinaciji s plastičnom stolarijom, lošom ventilacijom i neprozračivanjem prostora donosi nevolje s raznim vrstama plijesni.

Plastika je jeftina, no cijena koju za nju plaćamo zdravljem je visoka. Teško ju je izbjeći u svakodnevici, što vidimo i po gomilama plastične ambalaže koju turisti ostavljaju u sobama i apartmanima. Sve veći broj obiteljskih iznajmljivača dočekuje svoje goste sa staklenim bocama punim vode u hladnjacima i platnenim vrećicama za kupovinu, dajući im time diskretno do znanja da smanje konzumaciju vode iz plastičnih boca i ne koriste plastične vrećice. Ostavili bi im i nekada sveprisutne papirnate „škartoce", no danas ih je teško nabaviti u maloprodaji. Razvrstavanje otpada se podrazumijeva, no ne misle svi turisti tako. Lakše im je sve baciti u isti koš ili kantu, što je posebno neugodno kada se tu nađu i ostaci hrane. Treba puno diplomatskog duha i strpljenja da im se objasni gdje što trebaju bacati i zašto baš tamo (npr. zeleni otpad u komposter iza kuće, jer nema gradskih kanti za tu svrhu), a da se ne uvrijede. Ponekad je lakše prešutjeti, navući rukavice i sam razvrstati ostavljeni otpad.

Obiteljski iznajmljivači njeguju i jedan poseban vid „ekologije" - onaj koji se odnosi na poštivanje lokalnog načina života. Nepisani je to „kodeks ponašanja" kojeg se svi, pa i turisti moraju pridržavati. Nema vikanja i glasne glazbe, lupanja vratima i nabijanja visokim potpeticama, rondanja kotačićima kofera i sl. rano ujutro, za vrijeme popodnevne „fjake" i kasno navečer. Nema feštanja po apartmanima ili uz roštilj u dvorištu do kasno u noć. Nije pristojno dovoditi prijatelje/prijateljice u smještaj bez znanja iznajmljivača - ipak je to privatna obiteljska

kuća. Svaku štetu ili kvar treba prijaviti što prije, jer na otoku uvijek nedostaje majstora i trgovina kojima bi se problem mogao riješiti na vrijeme, prije dolaska sljedećih turista. Psi trebaju biti uz gazdu, a ne švrljati (i vršiti nuždu) po vrtu iznajmljivača. Automobilima je ljeti mjesto na parkingu iznajmljivača, a ne u središtu mjesta, do kojeg je i tako jednostavnije doći pješice. Pješice ili biciklom može se i do većine dobrih plaža. Jede se u restoranima koji rade cijelu ili bar veći dio godine, jer oni moraju kvalitetom opravdati svoje cijene i kada nije gužva. Kupuju se lokalni proizvodi, jer tako znaš tko ti je i što prodao, a i lijepo je pomoći domaćim ljudima.

„Čovjek - ključ uspjeha u turizmu", geslo je koje automatski povezujemo s nagradama koje Hrvatska turistička zajednica dodjeljuje „djelatnicima godine" u turizmu. Među njima su i „pružatelji ugostiteljskih usluga smještaja u domaćinstvu", domaćini koji bi po definiciji trebali živjeti u smještaju koji iznajmljuju (ili bar negdje u blizini) i biti na usluzi svojim turistima. Obiteljski iznajmljivači dobro znaju koliko je to naporno i zahtjevno, jer većinu posla obavljaju sami, unutar obitelji. Svijesni ograničenosti svojih „ljudskih resursa", oni ostaju „mali", s prosječnim kapacitetom od 6 kreveta. Optužiti ih za generiranje „overturizma" krajnje je neprikladno.

Zadnjih godina svima su puna usta „održivog turističkog razvoja" i „ekološkog/zelenog turizma" koji „nemaju alternative", no u stručnoj javnosti (a kamo li onoj široj) ne postoji konsenzus što bi konkretno ti pojmovi trebali značiti. Mnogi obiteljski iznajmljivači, posebno oni na otocima, odavno znaju što je „održivo" i „ekološko" u praksi. Kod njih nema „greenwashinga", manipulativnog zelenog marketinga koji se uvukao i u svijet turizma. Kod njih jedva da ima ikakvog zelenog marketinga. Bilo bi lijepo da im na ulazu, uz onu plavu tablu s krevetom i zvjezdicama, stoji i jedna zelena, s oznakom „eco-friendly". Nažalost, o takvoj tabli i kriterijima za njeno dobivanje stručnjaci iz Ministarstva turizma još nisu niti počeli razmišljati.

https://www.otoci.net/index.php/turizam/18450-ekologija-otocnih-obiteljskih-iznajmljivaca

ODGOĐENI PRVAŠIĆI (2)

Seriju tekstova o razlozima odgode upisa rekordnog broja djece u prvi razred osnovnih škola otvorili smo razmatranjima o značaju psiho-fizičkog razvoja najmlađih. Osobito smo istaknuli značaj kretanja za ravnomjeran rast i razvoj djece, a sada ćemo se osvrnuti na prirodni biološki potencijal i utjecaj okoline.

Odgoda upisa prvašića u pojedinim je županijama, primjerice Splitsko-dalmatinskoj, u ozbiljnom uzletu – 2021. godine bilo je 289 odgoda, prije dvije godine 466, a lani rekordnih 514 djece. U Zagrebu je posljednjih godina za oko 900 djece odgođen polazak u školu. Mnoga od te djece imaju ADHD, autizam, disleksiju, disgrafiju, razne logopedske poremećaje…

Biološki potencijal djeteta

Dijete se psihički razvija u okviru svojih bioloških karakteristika i utjecaja okoline u kojoj živi. Biološke karakteristike su prirodni bio-potencijal djeteta, fizički razvoj i energija rasta.

Prirodni bio-potencijal je kod sve djece više-manje izjednačen, izuzev u slučaju nekih nasljednih bolesti ili ozljeda prilikom poroda. U prvoj godini života dijete jako napreduje. Ali svako je dijete različito i ima vlastiti tempo razvoja pa roditelje/skrbnike ne trebaju strašiti razlike u visini, težini, spretnosti ili znanju nekih vještina,…

Struka je provela brojna istraživanja, pa su čak snimani i dokumentarni filmovi npr. BBC, o tome da kad bi se ljudi razvijali od kraja mladenačke dobi kao u prvoj godini života prosječno bismo bili visoki najmanje tri metra i s iskorištenosti mogućnosti mozga do sada neslućenih razmjera.

27. Vlasta Vančina

Novinarski projekt:
Odgođeni prvašići

Elektronička publikacija:
PANOPTICUM

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
12. rujna 2024.

Drugi značajan biološki faktor je fizički razvoj. A fizički razvoj najuže je povezan sa psihičkim razvojem. Aktivnost djeteta, prilagodljivost, intenzitet reakcije na podražaje, osjetljivost itd. iznimno su bitni za razvoj mozga. Organski sustav čije je biološko dozrijevanje najtješnje povezano sa psihičkim razvojem jest središnji živčani sustav. Na njemu je odgovornost za primanje, preradu i stvaranje podražaja što je pak osnova za stvaranje čovjekove svijesti, njegove intelektualne i emocionalne aktivnosti.

Mozak, naglašavaju stručnjaci, iako je obujmom veliki, još je nerazvijen ali se vrlo intenzivno razvija i već u prvoj godini završava polovicu cjelokupnog postnatalnog razvoja. Smatra se da, iako ljudski mozak raste do 20.-tih i 30.-tih, svoj vrhunac razvoja doseže u razdoblju adolescencije s 15 do 16 godina.

Životna energija

Kao treći biološki faktor psihičkog razvoja navodi se energija rasta i razvoja, tzv. životna energija djeteta. Ona se, s jedne strane, troši za djetetov rast i fiziološke funkcije potrebne za održavanje i obnavljanje života a s druge se rabi za mentalne i fizičke aktivnosti nužne za život pojedinca ili vrste. Velik dio životne energije omogućava djetetu da postane društveno biće sposobno za odnose s ljudima. Već od najranijih dana iskazuje ugodu (kada su zadovoljene njegove osnovne potrebe) ili bijes i ljutnju ako je gladno, žedno, osjeća bol,… „Kako razvoj djeteta napreduje, njegova se energija ne izražava samo kao reakcija na osnovne potrebe, već se usmjerava na mentalne aktivnosti. Ta se pozitivna energija pretvara u psihičku energiju djeteta i služi za uspostavljanje odnosa s okolinom – u zapažanje, pamćenje i otkrivanje novog i nepoznatog", podučavaju nas stručnjaci.

A koji su ključni uvjeti za zdrav psihosocijalni rast i razvoj mozga, navela je neurologinja Sonja Radović: "Prvo, to je kvalitetna interakcija s odraslima, prvenstveno s majkom. To stvara osjećaj privrženosti, sigurnosti i povjerenja prema drugima. Drugo, ne zanemarite dodir. On je zaista faktor razvoja kod male djece. Osim što dodirom možemo izraziti njegu, toplinu i ljubav, on ima i terapeutski učinak. Pomaže boljem rastu i razvoju, pravilnijem disanju i radu srca te poboljšava imunološki sustav i smanjuje razine hormona stresa", kaže neurologinja Radović.

Ne smijemo zaboraviti ni komunikaciju djeteta s odraslima, muziku, sport i čitanje, kao i igru. Dijete upravo kroz igru najbolje uči i upoznaje svoju okolinu, jer ne samo što uči nego se i zabavlja, surađuje s drugima te prihvaća korisna znanja i vještine. Cjelokupna djetetova životna energija varira ovisno o fiziološkim funkcijama u različitim razvojnim fazama, o eventualnim bolestima, … ali je njena količina ograničena. Ako djeca troše veliki dio psihičke energije na rješavanje sukoba s okolinom, onda ju ne mogu iskoristiti za svoj pozitivni napredak pa se kod njih bilježe neuspjesi u npr. školi iako je riječ o normalno intelektualno razvijenim osobama.

Odnos roditelja/skrbnika i djece

Mnoga istraživanja naglašavaju važnost komunikacije između roditelja/skrbnika i djece za intelektualni, emocionalni i moralni razvitak djece. Dok se majke zaštitnički ponašaju i skrbe za zadovoljavanje osnovnih dječjih nagona, očevi su, uglavnom, skloniji igrama. Takvima odnosima roditelji i njegovatelji postavljaju pozornicu za djetetov budući društveni razvitak.

Samo dijete koje je okruženo ljubavlju, sigurnošću i roditeljskom/skrbničkom brigom izbjeći će da mu se u mozgu ne razvije obilje sinapsi zbog čega bi im mozak mogao biti znatno drugačiji od mozgova djece koja rastu u osjećajno bogatom okruženju. No, kako bi zasad odgođeni prvašići razvili svoje vještine valja poticati svijest njihovih roditelja, učitelja i opće javnosti da su i oni bogatstvo i radost našeg društva. Jer društvo ne može biti sretno i prosperitetno ako svi, pa i njegovi najnježniji članovi, ne budu imali poticajno okruženje za napredak.

https://panopticum.hr/odgodeni-prvasici-2/

MOSTINA – PODVODNI OBRAMBENI BEDEM NA UŠĆU RIJEKE CETINE

28. Joška Tea Katunarić Kirjakov

Novinarski projekt:
Mitovi, legende i znanost o moru

Elektronička publikacija:
Gorgonija.com

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2024.

U prethodnom članku pisali smo o najpoznatijem i najizopačenijem gusarskom gradu svijeta Port Royalu na Jamajki. Pirati s Kariba pljačkali su brodove u Novom Svijetu željni avanturizma i bogatstva. U ovom članku pisat ćemo o najnovijim arheološkim istraživanjima u podmorju grada Omiša koja su usmjerena na otkrivanje tajni podvodnog obrambenog sustava grada, a po narodnoj usmenoj predaji vezuju se za omiške gusare. Na Jadranu se gusarstvom bavilo još od ilirskog doba boreći se protiv Rimljana. Kasnije su, od 9. stoljeća, hrvatski i neretvanski gusari napadali mletačke brodove. Posebno su bili odvažni omiški gusari o kojima se već pisalo na stranicama Gorgonije. Omiš je imao prirodno zaštićenu luku na samom ušću Cetine među liticama kanjona. Cetinu i luku, uz utvrde Peovicu i Forticu, po narodnoj predaji branio je podvodni bedem Mostina. Legenda kaže da su Mostinu sagradili gusari i da su samo oni znali tajni prolaz kroz bedem. Svi neprijateljski brodovi bi se nasukali na podvodni obrambeni zid. Međutim, nigdje se u spisima ne spominje taj tajni podvodni obrambeni bedem niti je prikazan u gravurama i drugim starim ilustracijama grada. Spominju se samo kule i lanac koji se podizao preko ušća. Moguće je da se lanac rastezao između tih kula. Omišani znaju za podvodni bedem Mostinu po kojoj se, kako neki kažu, moglo prelaziti s poljičke strane Cetine na omišku. Neki su od njih nehotice nasukali svoje brodove na Mostinu, iako su znali da trebaju biti jako oprezni dok plove ušćem. Ali nitko zaista ne zna kada je Mostina sagrađena, tko ju je i zašto sagradio. Pretpostavlja se da bi to moglo biti u vrijeme intenzivnog gusarenja Omišana za vrijeme knezova Kačića, negdje od 12. stoljeća pa nadalje. Moguće da je taj podvodni zid povezan i s područjem ribnjaka na poljičkoj strani. Pitanja bez utemeljenih odgovora je puno. Stoga je 2022. godine Muzej grada Omiša uz potporu Grada Omiša i Županije splitsko-dalmatinske

u suradnji sa Sveučilištem iz Splita i lokalnim roniocima započeo sistematska podvodna arheološka istraživanja Mostine. Ovogodišnja istraživanja razjasnila su makar neka pitanja i pretpostavke. Kako bi se dobio detaljan uvid u oblik i veličinu Mostine u kontekstu prostora u kojem se nalazi napravljen je detaljan fotogrametrijski snimak monumentalnog bedema. Snimanje je trajalo dva dana, a obrada podataka još nije završena.

Na samoj Mostini otvorene su tri sonde na mjestu spoja kamenog nasipa i pješčanog dna. Arheološki iskopi su pokazali da se Mostina gradila u suhozidu na pješčanom dnu rijeke bez posebno ojačanog temelja. Kako bi se definiralo da li se Mostina pružala sve do omiške strane rijeke otvorila se sonda na razbacanoj hrpi kamenja koje je virilo iz riječnog dna na udaljenosti od 20 metara od cjelovitog bedema Mostine. Pokazalo se da su to temelji same Mostine koji su sačuvani u pijesku pa se sonda proširila prateći strukturu temelja Mostine.

Otkopana je i definirana sjeverna strana temelja čela Mostine u dužini od 22, širini od 8 i visini od 1,20 metra. Čelo je sačuvano u visini od 4 reda suhozidne gradnje od priklesanih stijena veličine i preko 60 x 60 centimetara.

Nije još jasno je li to originalni izgled same Mostine iz ranijih vremena ili je tu sačuvan izvorni izgled temelja samog bedema nakon miniranja Mostine 60-tih godina 20. stoljeća kada je odnošena I velika količina kamenja kako bi brodovi platforme mogle lakše ulaziti u Cetinu za izgradnju cestovnog magistralnog mosta.

Pronađeni ulomci uglavnom srednjovjekovnog keramičkog posuđa za sada ne mogu kronološki odrediti Mostinu jer su oni mogli biti doneseni rijekom.

Istraživanja su pokazala da se Mostina pružala u kontinuitetu u dužini od 150 metara od desne poljičke prema omiškoj strani s kojom se nije spajala, već je tu bio prolaz za brodove koji je danas širok nekih 40 metara. To saznanje razočaralo je neke Omišane koji su čvrsto vjerovali da se Mostina spajala s omiškom stranom.

Danas se vrh bedema nalazi nekih 50 centimetara ispod površine rijeke. Na vrhu Mostine se mjestimično, a pogotovo s južne strane, mogu vidjeti uredno poslagani dijelovi zida.

Mostina je jedinstveni primjer podvodnog obrambenog bedema na Jadranu, a po svemu sudeći i u svijetu jer se prave analogije za ovu izuzetno zanimljivu strukturu još uvijek nisu pronašle. Ovogodišnjim istraživanjima dobili smo odgovore samo na neka pitanja pa će se istraživanja nastaviti i narednih godina kako bi doznali tko je i kada i zašto sagradio podvodni bedem na ušću rijeke Cetine.

U istraživanjima sudjeluju lokalni ronioci i podvodni fotografi Dražan Mimica, Ana Vučković, Igor i Zorica Kralj, Neno Dobrota, Neven Kalajžić, Tino Mrčelić, Nela Marinčević, Aleksandar Iđoški, Natalija Svatnenko, dokumentaristi Damir Ercegović, ing. geodezije i Vladimir Kirjakov. Voditeljica istraživanja je Tea Katunarić Kirjakov, podvodna arheologinja, sa Sveučilišta u Splitu.

https://gorgonija.com/2024/11/30/mostina-podvodni-obrambeni-bedem-na-uscu-rijeke-cetine/

ŠibenikNews

NEKA SE I MOJ GLAS ČUJE : Glas tjelesnih invalida ulazi u uho lokalne i regionalne vlasti

Ako bi se nečiji glas u javnosti trebao čuti onda je to svakako onaj tjelesnih invalida kako bi se otklonile prepreke koje im otežavaju svakodnevni život. Godinama je u tome najglasniji bio Josip Blažević, iz Udruge sv. Bartolomej iz Knina koji je stalno upozoravao na sva mjesta koja se uređuju u Županiji na javnim površinama, a nisu prilagođena invalidima. Jedan od posljednjih primjera je Zvonimirova ulica u Šibeniku koja je dva puta uređivana, ali nije prilagođena pristupu invalida. Njihov glas do danas nitko nije čuo. Zgrada županije ima prilaz kolicima, ali nema lift tako da invalidi ne mogu do traženih služba, Centar za socijalni rad još uvijek nema pristup invalidima. Nema ni Zavod za mirovinsko i zdravstveno osiguranje koji su u energetskoj obnovi pa vjerujemo da će ga dobiti.

„Ovom prigodom želimo reći: Hrvatska država je potpisala mnoge dokumente; potpisali smo Konvenciju UN, napravili smo strategiju Vlade RH, imamo Povelje o pristupačnost, imamo pravilnik o osiguranju pristupačnosti... Sve to država napiše u projektima da smo ispoštivali, uzme novce, naše, europske, svejedno čije... stave osobe s invaliditetom u državne projekte da će to odraditi... I onda? Primjer u Šibeniku: dobijemo ulicu koja je kilometar dugačka a ima samo jedan pješački prijelaz napravljen po standardima za osobe s invaliditetom! (op.a. – Zvonimirova ulica, Šibenik). I pozivam sve koji se pozivaju stalno na osobe s invaliditetom da poštuju njihove standarde i da projekte provode prema standardima osoba s invaliditetom. Jer se mi jedino tako možemo uključiti u društveni život zajednice", kazao je jednom prilikom Blažević koji je bio vrlo aktivan u zagovaranju prava invalida, ali nije ga se puno slušalo.

Dobar primjer je poslovnica Hrvatske poštanske banke koja se prije nekoliko godina obnavljala, ali nema pristup za invalide.

29. Stanko Ferić

Novinarski projekt:
GRAĐANSKA PARTICIPACIJA/Neka se i moj glas čuje

Elektronička publikacija:
Šibenik News

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
25. studenoga 2024.

Zanimalo nas je kakva je situacija danas kada je riječ o potrebama invalida. Josip Blažević se umorio i odlučio je šutjeti, a njegova kolegica Snježana Kundija pristala je odgovoriti na nekoliko pitanja:

Na koji način pokušavate biti glasni ili glasniji kada riječ o zaštiti prava invalida?
-Borba za prava osoba s invaliditetom ne traje dan ili godinu, to je kontinuiran rad kako naše udruge, tako i svakog pojedinca, ali i cjelokupne zajednice. Većina naših aktivnosti su transparentne i izložene javnosti, kao što često i uključuju učešće osoba bez invaliditeta, kako bi što bolje približili problematiku s kojom se suočavamo. Uskoro će se obilježiti Međunarodni dan osoba s invaliditetom, što koristimo kao priliku svake godine da istaknemo naše zalaganje za što inkluzivniji i pravedniji svijet. Posebno uključujemo djecu i mlade, da od najranijeg perioda razbiju svoje strahove i predrasude prema osobama s invaliditetom.
Reagiraju li nositelji lokalne vlasti na vaše primjedbe i prijedloge?
-Kao što sam već istakla, tijesno surađujemo s nosiocima lokalnih vlasti već dugi niz godina. Nadamo se, a nema razloga ni za sumnju, da će tako i nastaviti.
Možete li navesti nekoliko drastičnih primjera neuvažavanja potreba i prava invalida?
-U našoj Županiji, koja se dobrim dijelom oslanja na turizam, trebalo bi poraditi na pristupačnosti plaža, kako osiguravanjem pristupačnih ulaza u more, tako i dovoljnim brojem sunčališta, kabina za presvlačenje, toaleta, parking mjesta i drugih pratećih stvari.
Što bi po Vašem mišljenju trebalo napraviti da se glas invalida uvažava pa i prije nego što reagiraju udruge koje ih štite.
-Kao prvo, potrebno je osnažiti same osobe s invaliditetom da zahtijevaju poštivanje vlastitog integriteta, kao i educiranje ljudi u cilju razbijanja predrasuda i rušenja barijera. Iskoristit ću priliku da napomenem kako smo ovaj dan radili na Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama, a žene s invaliditetom spadaju u kategoriju osoba s povećanim rizikom. Međutim, često one ni ne prepoznaju da se nad njima vrši nasilje, jer je najčešće naneseno od strane najbližih osoba od kojih one ovise. Sebe smatraju teretom, i da na neki način zbog toga zaslužuju sve što im se dešava. Zbog toga često ni ne prijavljuju nasilje. Moraju znati da nijedna osoba ne zaslužuje trpjeti nasilje, kako fizičko, tako ni druge vidove nasilja.

U Šibeniku djeluje udruga Aurora koja okuplja djecu i mlade s invaliditetom i njihove roditelje. Bila je uključena u izradu Strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom Grada Šibenika. Njezina predsjednica Marijana Rajić smatra da se njihov glas u povjerenstvu čuje i uvažava jer su pridonijeli da se urede rampe na bazenu, u Sportskoj dvorani....

„Ima još puno toga za napraviti. Primjerice, u gradskoj knjižnici osobe s invaliditetom ne mogu do podruma, do AV odijela i prostora za izložbe, a mogu u prizemlje i na katove. U planu je ugradnja podizne platforme na sportsku dvoranu Miminac. Nama je sada fokus na niskopodne autobuse koji su prilagođeni za pristup invalidima, ali nisu stanice s kojih ti autobusi polaze", kaže Marijana Rajić koja upozorava i na to da je udruga Aurora jedina gradska udruga koja je još uvijek podstanar i iz svog proračuna plaća 500 eura mjesečno prostor koji koristi jer im ga gradska uprava već godinama nije u stanju osigurati.

https://mok.hr/vijesti/item/41196-neka-se-i-moj-glas-cuje-glas-tjelesnih-invalida-ulazi-u-uho-lokalne-i-regionalne-vlasti

VELIKA ANALIZA

Prošlo je 20 godina nakon pretvorbe i privatizacije: Istražili smo što je danas od tih tvrki ostalo, brojke su porazne

U rujnu ove godine napuniti će se 20 godina otkako je Državni ured za reviziju dovršio zacijelo najveći i najvažniji posao u svojoj povijesti, reviziju pretvorbe i privatizacije 1006 hrvatskih poduzeća u kojima je devedesetih godina prošlog stoljeća po sili zakona društveno vlasništvo zamijenjeno privatnim i stvorena nova klasa industrijalaca i veleposjednika.

Osim što su revizorska izvješća o pretvorbi trebala napuniti dokazima i saznanjima istražne organe u traganju za privatizacijskim kriminalom koji se događao između 1990. i 1999., zbog čega je vlast predvođena SDP-om i HSLS-om 2000. i dala nalog da se sprovede revizija, izvješća su pokazala i 'krvnu sliku' hrvatskog gospodarstva nakon pretvorbe i privatizacije. A ta je slika, podsjetimo, bila katastrofalna jer je analiziranim poduzećima, među ostalim, kapital nakon pretvorbe smanjen za 16 posto a broj zaposlenih za 61 posto uz gašenje 386 675 radnih mjesta. Uz to, oko 300 poduzeća koja su prošla pretvorbu i privatizaciju bila su sredinom 2004. u stečaju, svega 34 posto radilo ih je u 2002. s dobiti, a tek 16 posto tvrtki revizorima je izrazilo uvjerenje kako su ciljevi pretvorbe i privatizacije u njihovoj tvrtki ostvareni.

Konzervativni izračun

Tragajući za odgovorom na pitanje kakva je 'krvna slika' 1006 'pretvorenih' poduzeća 20 godina nakon obavljene revizije, došli smo do podatka da njih čak 618 ili 61 posto više ne postoji i likvidirano je nakon stečajeva. Pritom je riječ o 'konzervativnom' izračunu jer smo među 388 'živućih' tvrtki koje su prošle pretvorbu ubrojili i one koja su, primjerice, promijenile imena bilo zbog promjene vlasnika i prelaska pod okrilje veće kompanije, bilo radi osnivanja nove tvrtke u koju je unesena 'zdrava' imovina 'stare' tvrtke u stečaju kako bi se nastavilo s poslovanjem.

30. Vedran Marjanović

Novinarski projekt:
Konačni saldo pretvorbe i privatizacije hrvatskih poduzeća

Elektronička publikacija:
Jutarnji list portal

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
29. srpnja 2024.

Primjer je pulski Uljanik, koji nakon poslovnog kraha u proljeće 2019. egzistira kao tvrtka Uljanik Brodogradnja 1856 iako je to daleko od nekadašnjeg holdinga koji je na početku pretvorbe zapošljavao gotovo 8000 radnika. Svakako bi se moglo raspravljati o tome može li Uljanik Brodogradnja 1856 predstavljati kontinuitet negdašnjeg pulskog giganta i o tome se mišljenja razilaze.

Suprotni primjeri Uljaniku i spomenutoj tvrtki koja baštini tradiciju pulskog škvera su sisačka Željezara, koja je u pretvorbu ušla s oko 7400 zaposlenih, i nekoliko tvrtki koje danas posluju na lokacijama na kojima je nekoć radila Željezara i bave se djelatnostima koje su postojale i u okviru propalog sisačkog giganta, ali ne vuku nikakav pravni ili neki drugi kontinuitet s Željezarom niti se pozivaju na taj kontinuitet, osim kao na geografsku ili neku drugu usputnu činjenicu. Stoga je Željezara Sisak u ovom istraživanju uvrštena u likvidirana poduzeća.

Čekajući likvidaciju

U slučaju tvrtki u stečaju među 'živuće' tvrtke nismo ubrojili one koje nemaju zaposlenih i egzistiraju samo kako bi se prodala preostala imovina. U ugasle tvrtke ubrojili smo i one koje su nakon pretvorbe prošle stečaj i likvidaciju te postale manji pogoni drugih tvrtki koje su ih kupile na javnim dražbama stečajne mase. S druge strane, tvrtke koje su u predstečaju ubrojili smo među 'žive', iako su neke u tom statusu i više godina bez naznaka da će iz njega izaći i početi opet normalno poslovati. Isto tako, u egzistirajuće tvrtke koje su prošle pretvorbu uvrstili smo i sve one u kojima je država suvlasnik i vodi to vlasništvo u svojoj evidenciji, iako se također može raditi o tvrtki koja ima jednog zaposlenog i praktički čeka likvidaciju.

Velika većina od 618 ugašenih poduzeća koja su prošla pretvorbu bavila su se industrijskom proizvodnjom. Najviše su 'stradale' obućarska i tekstilna industrija, a velike gubitke pretrpjele su i industrije građevinskog materijala, prehrambena, drvna, metaloprerađivačka i tvornica papira. To se najbolje vidi na primjeru velikih industrijskih središta Zagreba ili Osijeka u kojima više nema, među ostalim, brojnih tekstilnih i obućarskih tvrtki. U Zagrebu su prošavši pretvorbu propali, među ostalim, Šimecki, Astra, Nada Dimić, Konfekcija Naša Moda i Zagrebačka industrija svile, a u Osijeku Slavonija modna konfekcija, Svilana, LIO i Tvornica kože.

Poseban je slučaj Zadar čije je gospodarstvo dočekalo pretvorbu s strojogradnjom (tvrtka SAS), tekstilnom ('Boris Kidrič ili Tekstilna industrija Zadar), duhanskom (Tvornica duhana Zadar), kemijskom (Polikem), elektrotehničkom (Elektron), industrijom plastike (Viniplastika), kao i nizom trgovačkih tvrtki (Dimo, TP Bagat), koje su sve propale ili su u dugogodišnjem stečaju bez zaposlenih i prihoda nakon provedene pretvorbe i privatizacije.

Deindustrijalizacija

Spomenuti podaci o broju ugašenih poduzeća koji su prošli pretvorbu poklapaju se s nalazom znanstvenika s Ekonomskog instituta u Zagrebu **Zorana Aralice** da je Hrvatska od sredine osamdesetih godina prošlog stoljeća do početka tekućeg stoljeća izgubila oko 300 tisuća radnih mjesta u industriji.

- Hrvatska je nakon 1990. prošla deindustrijalizaciju, a podaci o broju izgubljenih radnih mjesta do kojih smo došli naslanjaju se na istraživanja nekih drugih znanstvenika koji su na tome radili poput **Ive Družića**. Tri su glavna uzroka deindustrijalizacije, gubitak tržišta, rat i privatizacija – navodi Aralica. Govoreći o modelu privatizacije koji je kod nas primijenjen i temeljio se na prodaji dionica manjem broju hrvatskih građana koji su devedesetih imali pristup kapitalu, Aralica skreće pozornost na suprotan primjer Slovenije koja je primijenila masovnu privatizaciju s učešćem velikog broja građana napominjući kako Slovenija nije prošla deindustrijalizaciju.

- Deindustrijalizacija je u dobrom dijelu nepovratan proces za sektore u kojima se ona dogodila. S druge strane, u Hrvatskoj su se kadrovi koji imaju najveći potencijal, koji su najproduktivniji, okrenuli ICT sektoru koji je postao jedan od najsnažnijih industrija u našem gospodarstvu, s velikim brojem zaposlenih i rastućim izvozom – kaže naš sugovornik s EIZG-a.

Zanimljivo je u Hrvatskoj kada Državni ured za reviziju 'češlja' hrvatska poduzeća, a u medijsko-političkoj sferi intenzivno 'obrađuju' neki od poduzetnika koji su kupovali najviše tvrtki nakon pretvorbe poput **Miroslava Kutle**, **Josipa Gucića** ili Ivana Radoševića, likvidacije tvrtki koje su prošle pretvorbu još nisu krenule, već se tražio izlaz kroz stečajeve. U stečaju, podsjetimo, tvrtka nastavlja s poslovanjem, ali s otvaranjem stečaja svi radnici dobivaju otkaz, pa ih se vraća na posao po potrebi. Paralelno teku pokušaji uprave i stečajnog upravitelja da tvrtka izađe iz stečaja, a ako sve propadne ide se u likvidaciju.

Val stečajeva

Do rapidnog povećanja broja stečajeva i likvidacija u hrvatskom gospodarstvu u cjelini dolazi nakon 2000. Već u 2004., primjerice, na našim sudovima otvoreno je i zaključeno oko 3000 stečajeva tvrtki, a tijekom 2016., primjerice, na sudovima je vođeno oko 19 tisuća stečajeva. Budući je prosječno trajanje stečaja u nas, prema

podacima Ministarstva pravosuđa iz 2015., četiri godine, stečajevi brojnih tvrtki koje su prošle pretvorbu protegnuli su se na dulji vremenski period.

- O pretvorbi i privatizaciji poduzeća nemoguće je dati jednoznačnu ocjenu, iz mog osobnog i profesionalnog uvida rekao bih da nije bila ni potpuno loša, ali ni uspješna u cijelosti – ističe dopredsjednik Sindikata poljoprivrede, prehrambene, duhanske industrije i vodoprivrede (PPDIV) **Ivica Blažević**, sindikalac s stažom od preko 30 godina i, kako kaže, svjedok vremena pretvorbe i privatizacije. Blažević pretvorbu dijeli na tri razdoblja uz napomenu kako govori iz ugla sindikalne borbe za očuvanje radnih mjesta i poboljšanje materijalnog položaja radnika u pretvorenim poduzećima.

- U prvoj fazi devedesetih godina prošlog stoljeća u velikom broju poduzeća koja su prošla pretvorbu dogodila su se masovna otpuštanja radnika koji su u značajnom postotku ustvari bili na frontu i nitko ih ništa nije pitao, kao ni nas sindikate. U drugom razdoblju pretvorbe i privatizacije od 2000. pa idućih petnaest do 20 godina imali smo zaokruživanje vlasništva u tvrtkama onih koji su ih kupili u pretvorbi, uz aktivnu ulogu sindikata koji su se borili za očuvanje radnih mjesta u tim tvrtkama koliko su mogli. Tek u najnovijoj fazi, koju sada živimo, mi zapravo imamo pravi dijalog vlasnika i sindikata, jačanje materijalnog položaja radnika, kvalitetne kolektivne ugovore i sve što uz to ide – navodi naš sugovornik iz PPDIV-a. Blažević upozorava kako je privatizacija proces koji teče pa je, kaže, nemoguće previše gledati u prošlost koja je nesporno bila vrlo turbulentna.

- Sada je, primjerice, u prehrambenoj industriji glavna tema sudbina 'prehrambenog sektora' u Fortenova grupi. Ovo je vrlo bitan trenutak i mi smo u PPDIV-u jako sretni i zadovoljni raspletom koji je na vidiku, a to je da VUPIK, Belje i PIK Vinkovci ostaju u hrvatskim rukama. Bitno je i to da je kupac Podravka, hrvatska kompanija koja je dobar poslodavac – komentira dopredsjednik PPDIV-a.

U prilog Blaževićevim riječima da su iza domaćih poduzeća koja su prošla pretvorbu turbulentna vremena, mogu, primjerice, poslužiti i masovne predstečajne nagodbe koje su uslijedile nakon svjetske financijske krize 2009. i raširene nelikvidnosti u Hrvatskoj. Predstečajnim nagodbama, podsjetimo, morale su pribjeći neke od danas uspješnih kompanija koje su prošle pretvorbu poput NEXE Grupe iz Našica. INGRE, Instituta građevinarstva Hrvatske (IGH) i zagrebačke Tehnike. O predstečaju bivšeg Agrokora, spomenute Fortenova grupe u sastavu koje je dio kompanija poput Jamnice i Konzuma prošao pretvorbu, da se i ne govori.

https://novac.jutarnji.hr/novac/aktualno/proslo-je-20-godina-nakon-pretvorbe-i-privatizacije-istrazili-smo-sto-je-danas-od-tih-tvrki-ostalo-brojke-su-porazne-15487045

točkanai.hr
MEDIJ ZA BIZNIS

Sonja Miočić: Put iz korporativnog svijeta u svijet emocija

Ako ste barem malo upućeni u svijet korporativnih komunikacija, marketinga i odnosa s javnošću u Hrvatskoj, ime **Sonja Miočić** vam sigurno zvuči poznato. Gotovo dva desetljeća bila je jedna od ključnih figura u velikim tvrtkama poput **Allianza, AZ Mirovinskih fondova, Tomić & Co.**, a sudjelovala je i procesu rebrandinga Tele2 nakon što ih je preuzeo **Telemach**.

Njezini kolege i suradnici o njoj su uvijek govorili s poštovanjem - izvanredna organizatorica, osoba koja nikada ne odustaje, čak ni kada je pod velikim pritiskom, koja ima oko za detalje koje drugi ljudi često previde, a ona zna da su upravo oni ključni za uspjeh… Uostalom i moja nekadašnja mentorica jednom mi je komentirajući Sonju rekla kako ona ima urođeni talent da briljira u bilo kojoj industriji, uvijek podiže letvicu, oslanjajući se na svoje znanje i predanost.

Zbog toga, kada čujete da je osoba s takvom karijerom odlučila napraviti veliki zaokret i okrenuti se novom pozivu, prirodno se zapitati što ju je potaknulo na tu promjenu i kako je do toga došlo. Naime, Sonja je nakon svih tih godina u marketingu i korporativnim komunikacijama, postala **Gestalt terapeut** i prije 18 mjeseci otvorila vlastitu tvrtku za savjetovanje.

Gestalt terapija pomaže ljudima da se fokusiraju na sadašnjost i bolje razumiju svoj život „ovdje i sada". Pojam dolazi iz njemačkog jezika i znači „oblik" ili „cjelina". Temelji se na ideji da ljudi mogu poboljšati kvalitetu života ako su svjesni sebe i svoje okoline. Terapija pomaže klijentima prepoznati potisnute osjećaje i osvijestiti tuđe vrijednosti koje su prihvatili kao svoje.

Vjerujem da se većini ljudi koji vas nisu blisko poznavali to činilo kao nagla odluka. Što je njoj prethodilo?

31. Zinka Kocijan

Novinarski projekt:
Nikad nije kasno (Brucoši u srednjim godinama)

Elektronička publikacija:
točkanai.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
19. listopada 2024.

Odluka nije pala preko noći – to je bio proces koji se dugo kuhao u pozadini. Sve je zapravo počelo krajem 2016. godine, dok sam radila kao direktorica marketinga i odnosa s javnošću u tvrtki Tomić & Co. Iza mene je bilo već oko 15 godina iskustva na sličnim pozicijama u Allianzu i AZ Mirovinskim fondovima. Ipak, osjetila sam da stagniram, kao da više ne napredujem, ne učim. Istovremeno, počela sam uviđati da mi nedostaju ključni alati za rad s ljudima, ali i alati s pomoću kojih bih se i sama bolje nosila s nekim životnim situacijama. Kako sam po prirodi uvijek bila zainteresirana za odnose i psihološke teme istraživala sam postoji li način kako te dvije stvari spojiti, no u tom sam trenutku bila daleko od ideje što bi to bilo.

Promjena sektora kao novi izazov

Pomislili ste da će se to riješiti promjenom posla?

Kako su se neki poslovni ciklusi počeli ponavljati, a situacije postajale sve predvidljivije, prvo što mi je palo na pamet bilo je da je možda vrijeme za promjenu posla, ali i sektora. Mislila sam da je to rješenje koje će unijeti svježinu i novi izazov. Tako sam početkom 2017. napravila veliki zaokret te iz automobilske industrije prešla u svijet telekomunikacija i postala dio Tele2 tima.

To skakanje iz industrije u industriju vam leži?

Znam da možda zvuči zastrašujuće (smijeh), ali meni je mijenjanje industrije zapravo donijelo mnogo toga pozitivnog – i u poslovnom i u privatnom životu. Naučila sam se lakše suočavati s nepoznatim i izlaziti izvan svoje zone sigurnosti. Zapravo, cijelo jedno desetljeće, počevši od 2013. godine, obilježeno je mojim **promjenama industrije**. Kad sam, nakon dugog razdoblja u financijskoj industriji, prešla u automobilsku, tek tada sam u potpunosti shvatila koliko su financije kompleksne i koliko sam tamo naučila. Ljudi izvan tog sektora često ni ne mogu zamisliti koliko je izazovno raditi unutar toliko strogih ograničenja.

Ulazak u svijet Gestalt terapije

No, kako je odluka pala baš na Gestalt?

Gestalt je došao kao odgovor na moju **potrebu za boljim balansom između privatnog i poslovnog života**. Nakon više od desetljeća na visokim pozicijama u komunikacijama, shvatila sam da sam često na „autopilotu", posebno privatno. U prošlosti sam, kroz dva životna ciklusa, radila s Gestalt psihoterapeutima, koji su mi tada puno pomogli. Povezala sam se s njihovim holističkim pristupom, uz to nema osuđivanja, fokus je na onome što mogu sada, a ne na budućnosti ili prošlosti… Nekako sam prirodno išla prema Gestaltu. I upravo u trenutku kad sam bila na razgovoru za posao u Tele2 saznala sam da i za mene postoji opcija upisa edukacije iz Gestalt psihoterapiju u Centru IGW Zagreb.

Kako mislite – da i za vas postoji opcija?

Uobičajeno je da taj program upisuju ljudi sa završenim studijem iz **psihosocijalnih područja** poput medicine, psihologije, socijalnog rada… No, postoji četverogodišnja edukacija iz Gestalt psihoterapije i za one s visokom stručnom spremom, uz dodatni uvjet da se završi i edukacija iz Propedeutike psihoterapije. Krajem 2016. otišla sam na pripremnu radionicu u Centru IGW. Ideja je vidjeti iz prve ruke kako izgleda terapijski rad te odlučiti jeste li za to ili ne. Naime, cijela edukacija s praktičnim dijelom i propedeutikom, nerijetko **traje sedam i više godina**. O tome idete li dalje, ne odlučujete samo vi, već vam i certificirani, iskusni treneri trebaju dati pozitivan *feedback* da biste upisali edukaciju.

Početak svega je rad na sebi

Vi ste dobili pozitivno mišljenje i onda, gotovo paralelno s novom pozicijom u Tele2, krenuli na edukacije. Koliko je bilo naporno to uskladiti, a imati i privatni život?

Bio je to novi početak na dvije fronte i veliki izazov jer je i upoznavanje nove industrije **zahtijevalo puno učenja**. Što se tiče edukacije, radionice su se održavale jednom mjesečno, od četvrtka ili petka do nedjelje. Paralelno s predavanjima, polaznici započinju i **individualnu terapiju**. Smisao toga je jednostavan – ne možemo raditi s ljudima na njihovim teškim temama, ako prvo ne proradimo vlastite. Kopanje po sebi nikad nije lagano. Međutim, ja sam to voljela, kao što volim i danas, a u konačnici to je uvijek bilo nešto jako dobro za mene. I svaki put kao da bih očistila neki mali prozor kroz koji bih bolje vidjela.

Sve to zvuči zaista zahtjevno.

To je zaista ozbiljna, cjelovita i iscrpna edukacija jer morate postati osoba koja se usudi, i koja je adekvatno educirana, raditi s ljudima. Tijekom te četiri godine i kasnije dok radite pod supervizijom, treba prikupiti **600 sati rada s klijentima** prije nego što možete pristupiti završnom radu. Također, morali smo imati i po **100 sati individualne terapije te više od 50 sati supervizije**.

Kako do klijenata

Na trećoj godini su stigli pravi izazovi?

Na trećoj godini edukacija se usmjerava od osobnih tema prema radu s klijentima, što je ključni dio treninga za terapeuta. No, kvaka 22 je da **morate naći klijente**, ili

barem jednog, kako biste imali **supervizi**ju. Supervizija je nešto što se radi s mentorima i gdje revidirate svoj rad. Pronalazak klijenata išao je sporo, što je ponekad bilo frustrirajuće, iako smo bili pripremljeni da takvo što ne ide preko noći. Olakšavajuća okolnost bila je što sam tada još uvijek radila u korporaciji, pa nisam morala panično tražiti klijente. No, to je ujedno bila i otegotna okolnost – svi su me doživljavali prvenstveno kao korporativnu direktoricu. Iskreno, ni ja sebe tada još nisam doživljavala kao Gestalt terapeutkinju nego sam mislila – Tele2 je posao, a Gestalt ljubav. Na kraju mi je prvi klijent došao preko kolegice s edukacije. Isto tako, **odlučila sam i volontirati** te se javila udrugama Plavi telefon, Centru za poremećaje hranjenja BEA, Centru za edukaciju i savjetovanje SUNCE… I danas još uvijek aktivno volontiram u centru Amazonas jer to volim i želim pomoći koliko mogu, prvenstveno onima koji si to ne mogu priuštiti.

A u kojem ste trenutku odlučili da će Gestalt biti vaš jedini izbor?

Taman uoči pandemije, početkom 2020., osvijestila sam da se želim u potpunosti posvetiti Gestaltu. U tom sam trenutku shvatila da više **ne želim voditi paralelan život** i da su moji kapaciteti iscrpljeni. Naravno, to nije značilo da ću odmah dati otkaz i napustiti svoj posao; umjesto toga, počela sam razmišljati o tome kako izgraditi čvrstu osnovu koja će mi omogućiti da to postane moj novi realitet.

Izazovi rebrandinga Tele2

Upravo u tom trenutku na hrvatsko tržište dolazi Telemach?

Poklopilo se da u slično vrijeme moju tadašnju tvrtku preuzima Telemach i shvaćamo da slijedi proces tranzicije i rebrandinga. Bio je to velik izazov i željela sam biti dio tog procesa. Uvjeti su bili zahtjevni, posebno zbog Covida koji je dodatno otežao situaciju. Promjene su krenule u ožujku 2020. i intenzitet nije popuštao gotovo dvije godine. Bilo je teško, no mislim da je moj tim to super odradio i na to sam zaista ponosna. No, došlo je vrijeme za nove ljude i promjene, što je prirodan dio svakog poslovnog ciklusa, i to ne treba shvaćati osobno.

Koliko vam je u takvim trenucima pomogao upravo Gestalt?

Puno puta sam to rekla – **meni je Gestalt spasio život**. Ono što sam naučila, tijekom edukacija i u radu s klijentima i na individualnoj terapiji, pomoglo mi je da sačuvam zdrav razum i odvojim sebe od teških situacija. Oduvijek sam bila posvećena svom poslu, dajući sve od sebe u svemu što radim; to je bio **moj potpis**. No, takva strast može lako dovesti do izgaranja, a Gestalt mi je često pomagao pronaći ravnotežu i otpornost. Ravnoteža koju sam u tom trenutku trebala bila mi je važnija od karijere. Ponekad se sjetim lakoće skijanja **Janice Kostelić**, koja je svoje protivnice ostavljala daleko iza sebe. Ljudi su vidjeli samo medalje i trenutke na postolju, ali nisu svjesni svega što sve stoji iza njih i koja je cijena. Slično je bilo i sa mnom, moj život se ljudima oko mene činio idealan, a ja sam, bez obzira na ostvarene rezultate, bila silno iscrpljena. Trebala sam manje stresa, a više slobode i vremena za sebe.

Poduzetništvo kao novi početak

I onda 2023. krećete u poduzetničke vode i otvarate tvrtku?

Odabrala sam samozapošljavanje jer sam shvatila da je to najbolji put za mene. Sastavila sam poslovni plan i aplicirala za poticaje, koje sam na kraju i dobila. Tako je nastala moja tvrtka, odnosno obrt „Figura & Pozadina". Sve to bilo je ponovno jedno potpuno novo iskustvo za mene, jer sam cijeli život radila u korporacijama i o vođenju vlastitog biznisa nisam znala gotovo ništa.

Sada ste na fokusirani samo na to?

Konačno sam samo na jednom kolosijeku. (smijeh) Posvetila sam se u potpunosti svom poslu, i to polako daje rezultate. Nije najbrže na svijetu, ali ponosna sam što s 0 eura ulaganja u marketing, klijenti dolaze organski, uglavnom preko preporuka. Uspjeh preko noći ne postoji. Do sada sam uvijek slijedila svoje instinkte, davala sve od sebe i uvijek bila spremna učiti. I to, barem u mom slučaju, donosi rezultate.

Kako je na sve te promjene reagirala okolina i koliko je bilo teško ponovno se „brendirati"?

Najveća podrška mi je bila moja obitelj i prijatelji te kolege s Gestalta koji su me možda i najviše razumjeli jer su bili u sličnoj situaciji. Sad konačno počinjem primjećivati, nakon godinu i pol, da se polako prihvaća i moj novi poslovni identitet. Uostalom, pa i meni samoj je trebalo vremena da si razjasnim što ja sada jesam.

Novi poslovni identitet

I što je danas Sonja Miočić?

Ja jesam **Gestalt savjetodavni terapeut**, ali sam istovremeno i komunikator. Taj dio nije nestao. Upravo zato osjećam da mogu najviše pomoći ljudima koji i sami žele spojiti ta dva svijeta. Kad sam osjetila da sam spremna,

počela sam raditi na temama koje me najviše zanimaju – upravo taj „life-work balance" – jer vjerujem da prvo trebamo biti izbalansirani u životu, a posao će se već posložiti. Mislim da je to važno ljudima, a pogotovo onima koji rade u tvrtkama dugo godina, jer često ih čujem kako govore da se osjećaju zarobljeni. No, nije zadatak korporacije da čini ljude sretnima. Na nama samima je da pronađemo vlastiti put do sreće i budemo zadovoljni u svom životu.

Biste li nešto posebno izdvojili što primjećujete u radu s klijentima?

Apeliram na sve da ne shvaćaju stres olako, jer njegovi učinci mogu biti vrlo ozbiljni.

Kao terapeut, **svakodnevno svjedočim posljedicama stresa** kod svojih klijenata. Često primijetim da klijenti dolaze u stanju burnouta, a da nisu ni svjesni niti što im se događa niti što je uzrok tome. Stres je postao uobičajena riječ o kojoj svi pričaju, kao da je normalan dio života. Međutim, **dugotrajni stres ima visoku cijenu** – i ona se najčešće plaća zdravljem.

Koji su vaši profesionalni ciljevi?

Trenutačno radim najviše s individualnim klijentima, a bavim se i partnerskom terapijom. Uz to, završila sam edukaciju za **Gestalt praktičara u organizacijama**, što mi je otvorilo nove mogućnosti za rad s grupama i za prakticiranje Gestalta unutar kompanija i različitih organizacija. U budućnosti se vidim još više u tom smjeru, pomažući ljudima da pronađu alate kako bi se lakše nosili s radnim okruženjem – bilo da odluče promijeniti posao, ostati gdje jesu ili jednostavno pronaći bolju životnu ravnotežu. Budući da sam bila u tim „cipelama" mogu razumjeti koliko radno okruženje može biti izazovno, a upravo ta kombinacija Gestalt terapije i poslovnog svijeta je ono što me izdvaja.

Koje su promjene koje ste primijetili otkako ste prešli na samostalno poslovanje?

Sada sam gospodar svog vremena, a to je prekrasan osjećaj! Naravno, postoje i trenuci kada mi nedostaju ljudi i timovi s kojima sam radila i taj osjećaj zajedništva koji donosi rad na projektima. Trebalo mi je malo da se naviknem na slobodu da mogu sama kreirati svoj dan. Ovaj novi način života omogućava mi da si priuštim stvari koje prije nisam mogla, poput spontanih putovanja. Ove godine, na primjer, provela sam nevjerojatnih 37 dana hodajući Camino de Santiago i ponosna sam i sretna što sam to mogla – kako fizički jer je vrlo zahtjevno tako i što sam imala slobodu da budem toliko odsutna. U mom „prošlom" životu, to bi bilo nezamislivo zbog ograničenja koja sam imala na poslu.

https://tockanai.hr/poduzetnik/edukacija/sonja-miocic-put-iz-korporativnog-svijeta-u-svijet-emocija-80548/

VIJESTI I SAVJETI

Rak je bolest, a ne neuspjeh ili kazna

Suočavanje s teškim dijagnozama nikome ne pada lako, a kada je riječ o malignoj bolesti, mnogi trenutačno izgube tlo pod nogama. Nakon prvotnoga šoka, kod puno i previše ljudi slijede tjedni i mjeseci preispitivanja, nerijetko praćeni osjećajem krivnje i grižnje savjesti. Upravo to je ono što oboljelima nikako ne treba u trenucima, u kojima moraju skupiti svu svoju snagu i usmjeriti je na liječenje. A upravo o tome se još uvijek i tako malo zna i govori, o čemu svjedoče i studije i stručnjaci zaduženi za ljudsku psihu i emocije. Sa željom da pomognemo oboljelima koji se tek susreću s malignim bolestima, objavit ćemo serijal tekstova kako se psihički nositi s raznim stanjima u procesu od dijagnoze do izlječenja.

Za početak, važno je da svaka oboljela osoba zna da je rak bolest, a ne neuspjeh ili kazna. Riječi su to psihologinje Ivone Poljak s Klinike za onkologiju KBC-a Zagreb.

„Poznato je kako oboljeli, nakon saznanja o dijagnozi i početnog šoka, doživljavaju brojne i intenzivne emocije. Osim toliko spominjane tuge, straha, tjeskobe, uznemirenosti, nevjerice i ljutnje, javljaju se i 'manje poznate', a to su upravo krivica i sram, o kojima se ne govori dovoljno. Oboljeli često osjećaju i krivnju, referirajući se na svoje postupke i što su pojeli, popili, koliko su pušili, o čemu su mislili ili koliko su, primjerice, bili izloženi stresu, kao i na one koje nisu činili – kretali se dovoljno, vježbali, opuštali se ili spavali. Djelomično krivnja može biti adaptivna, ako ih potakne na daljnju brigu o sebi i razmatranje zdravijeg životnog stila, ka poboljšanju općeg zdravlja“, kaže psihologinja Poljak. Dodaje da se, ipak, kod oboljelih od raka najčešće javlja krivnja koja ih sprječava da se dobro nose sa zahtjevima liječenja i održe ponašanje samozbrinjavanja. Suprotno tome, kod njih se održavaju obrasci koji ne pomažu i pojačavaju osjećaj krivnje i neadekvatnosti u prilagodbi na bolest.

32. Dražena Lejo

Novinarski projekt:
Kako ustati, a ne posustati

Elektronička publikacija:
NISMO SAME

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
6. rujna 2024.

„Istraživanja pokazuju kako je osjećaj krivnje redovito povezan s depresijom i zato je važno kod bolesnika provjeriti i njihov doživljaj odgovornosti za samu bolest, prije nego što počnemo s tretmanom depresije“, napominje psihologinja Poljak.

Osjećaj krivnje ne ističe se samo kod onkoloških bolesnika u Hrvatskoj, već u svim dijelovima svijeta, kako navode studije koje su se provodile u brojnim državama, od Kine i Azije, do Velike Britanije, Amerike ili Australije. Mnogi oboljeli pitaju se zašto baš oni, potom krive sebe, ljute se na Boga (bez obzira kojoj religiji pripadali), smatraju da su kažnjeni zbog svojih grijeha i slično. Međutim, činjenica je da je pravim uzrocima obolijevanja od raka teško ući u trag.

„Istraživanja često daju nejednoznačne rezultate u otkrivanju uzroka raka“, tumači psihologinja Poljak i navodi kako literatura ističe pojedine faktore utjecaja, poput konzumacije alkohola, pušenja, pretilosti, sjedilačkog načina života, prehrane bogate životinjskim mastima. Međutim, oni nisu direktni uzročnici malignih bolesti. Također, i dalje se traži uzročna povezanost raka i genetike, ali sve više znanstvenika dovodi u vezu i promjene u okolišu s većom učestalosti brojnih vrsta karcinoma, pogotovo brojne štetne utjecaje u okolišu, koje dišemo, jedemo ili ih nenamjerno unosimo u sebe.

„Zdrave navike su generalno dobre za nas i one pomažu i održavanju općeg stanja organizma, ali i dobrom raspoloženju i kvaliteti života. No, ono što često vidimo u našim ordinacijama jest da pravila u obolijevanju zapravo i nema. Brojni su faktori, koji doprinose riziku obolijevanja, od kojih možda neki još nisu ni poznati, dok su drugi nedovoljno razjašnjeni kako djeluju (prehrana, stres, nekretanje...), a ljudi ih često uzimaju kao apsolutne i jedine čimbenike u razvoju bolesti. No, to je ljudski, naš mozak ima potrebu na svako zašto odgovoriti s nekim zato, ne vodeći brigu o tome kako će to utjecati na naše emocionalno zdravlje. Često imamo potrebu objasniti sebi zašto se nešto događa, kako bismo imali neku iluziju kontrole. Ali, rak se može dogoditi svakome. To je bolest, a ne neuspjeh ili kazna“, objašnjava psihologinja Poljak.

Upravo zato psiholozi smatraju da je važno potaknuti oboljele na osvještavanje svih emocija koje proživljavaju, a pritom i na stručnu pomoć pri otpuštanju, primjerice, krivnje. Najbolji je to put i za „razbijanje mitova“ zašto su se razboljeli, ali i mentalne higijene, kako kaže Ivona Poljak jer upravo razgovor sa stručnom osobom može pomoći da se fokus liječenja postavi na ono što je važno. Najbolji primjer za još jedan u nizu „mitova“ je utjecaj stresa na obolijevanje.

„U raspravama o utjecaju stresa na zdravlje, često volim pitati grupu ljudi mogu li se sjetiti nekog velikog stresa u posljednjih pet godina. Većina podigne ruku. Kada te iste ljude pitam tko je od njih bolovao ili boluje od raka tijekom tih pet godina, tek neki podignu ruku. To je ilustracija da se uvijek možemo prisjetiti stresora, no ne obole svi ljudi, koji su izloženi stresu. Ujedno je to i pokazatelj kompleksnosti veze stresa i rizika oboljenja od raka“, navodi Ivona Poljak, potkrijepivši izjavu i rezultatima studija. Naime, napominje kako se stres najčešće i najviše spominje kao faktor uz koji se veže vjerovanje da je uzrok raku. I sami bolesnici ga najviše proglašavaju uzrokom raka, a o njemu se najviše i piše, pogotovo u popularnoj literaturi. Međutim, istraživači nisu uspjeli u pokušaju da pronađu vezu između stresa i obolijevanja od raka, barem ne u dobivanju nepobitnog i jednoznačnog rezultata.

„ Sveobuhvatna meta-analiza 142 studije iz 2008. godine, s prosječnom veličinom uzorka od 87 tisuća ljudi po studiji, pokazala je da psihosocijalni stres predviđa povećanje učestalosti raka od šest posto. No, pritom je depresija bila identificirana kao glavni čimbenik tog učinka, a ne sami stresni životni događaji. S druge strane, 76 posto istraživanja je izvijestilo o nultom učinku stresa na pojavu raka, dok je 18 posto ukazalo na štetne učinke, a 6 posto na zaštitne učinke. Svjesni smo da još uvijek nemamo jasnu predodžbu o utjecaju stresa na pojavu bolesti, no svakako možemo reći, prema rezultatima dosadašnjih istraživanja, da je pojava maligne bolesti puno kompleksnija priča da bismo je mogli objasniti samo jednim faktorom“, zaključuje psihologinja Poljak.

Iz svega navedenoga proizlazi da je onkološkom pacijentu koji se razboli već dovoljna dijagnoza da mu sruši svijet i da nema puno smisla tražiti nalaze li se uzroci obolijevanja u životnim navikama, stresnom životu, genetičkom stablu ili tek lošoj podjeli životnih karata. Čini se da je puno važnije poslušati savjete stručnih osoba i usmjeriti svoju pažnju na liječenje, a da, pritom, svatko sebi nađe najbolji put prema tom cilju.

Podrazumijeva li taj put odricanje od loših navika, duhovne ili fizičke vježbe? Odgovor će pronaći svaki onkološki bolesnik za sebe, dok traži ono što će mu dati snagu i energiju da ustraje do izlječenja.

https://nismosame.com/savjeti/rak-je-bolest-a-ne-neuspjeh-ili-kazna/

Grupe solidarne razmjene: Kupnja direktno od poljoprivrednog proizvođača – svježe, ekološko i po fer cijeni

Svake subote od 9 do 11 sati na zagrebačkim Vrbanima ispred prostora društvenog centra udruge Vestigium održava se mala, kvartovska eko-tržnica na kojoj se mogu kupiti poljoprivredni proizvodi direktno od proizvođača. Na svojoj Facebook stranici sa 15 tisuća pratitelja Vestigium predstavlja OPG-ove čije se proizvode može naručiti direktno putem elektroničkih obrazaca, mailom ili telefonom, a košarice se mogu pokupiti ponedjeljkom u 18 sati ispred prostora udruge.

OPG-ovi za ovo ne plaćaju proviziju, već simboličnu godišnju članarinu Vestigiumu. Članovi Vestigiuma su mali, lokalni i eko proizvođači s ograničenom ponudom proizvoda, a ovakav način direktne prodaje kupcima osigurava im opstanak u vrijeme kad veletrgovci imaju sve veće zahtjeve za kvalitetu, izgled i sortu poljoprivrednog proizvoda uz uzimanje velikih provizija. Preko udruge Vestigium, recimo, maslinovo ulje prodaje OPG Ante Borovina iz Korčule, gljive OPG Kapelj, biodinamičko uzgojeno povrće Biomara OPG Iličić iz Križevaca, med OPG Šoštarko iz Bedekovčine, kimchi, tofu, seitan, jabučni ocat… kolektiv Pametna hrana iz okolice Ivanić Grada, crni suhi grah, luk, batat, komorač OPG Batul Runjić iz eko sela Blatuše.

Udruga Vestigium ovaj je tzv. solidarni kratki lanac opskrbe pokrenula 2013. godine. Osim Vestigiuma grupa solidarne razmjene (GSR-ova) u Hrvatskoj je još desetak, npr. Udruga Prava hrana – Remete, Hrana za dobro Zadruge za dobru ekonomiju, SEG Pula, GSR Rijeka Istok, SEG Osijek, GSR Jato, GSR Rovinj, GSR Split… One direktno povezuje poljoprivredne proizvođače i potrošače hrane, s ciljem da se potrošačima osigura kvalitetna i svježa hrana ekološki i lokalno proizvedena po prihvatljivijim cijenama, nižima nego što je cijena ekološke hrane u trgovinama, a poljoprivrednicima fer

33. Snježana Ivić Gerovac

Novinarski projekt:
Hrvatska može proizvesti dovoljno hrane za svoje potrebe: Istina ili mit?

Elektronička publikacija:
Dobar život

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
10. studenoga 2024.

nagrada za njihov trud, bez prekupaca, što će im omogućiti opstanak. Jer u prehrambenom lancu poljoprivredni je proizvođač osnovna karika. Bez njega nema lokalno proizvedene hrane niti poljoprivrede, a bez domaće poljoprivredne proizvodnje nema niti prehrambenog suvereniteta – prava naroda na vlastitu hranu i poljoprivredu niti prehrambene samodostatnosti.

Košarice voća i povrća iz domaćih OPG- stižu na kućni prag

Prema istraživanju Dražena Šimleše iz 2021. godine grupe solidarne razmjene osnovane su u Hrvatskoj od početka 2010.tih, a u svojoj mreži imaju nešto više od 800 direktnih korisnika – kupaca na tjednoj bazi. Uglavnom se radi o obiteljima koje se opskrbljuju na ovakav način, pa Šimleša pretpostavlja da solidarni kratki lanci opskrbe hrane oko 2.500 osoba u Hrvatskoj na tjednoj bazi, a uključuju nešto više od 200 poljoprivrednih proizvođača. Većina tih grupa ne uvjetuje poljoprivrednim proizvođačima da posjeduju službeni certifikat o ekološkoj proizvodnji, već im je važno povjerenje i upoznavanje s načinom rada proizvođača hrane.

Kroz ovakve solidarne kratke lance opskrbe u Hrvatskoj, prema ovom istraživanju, korisnici zadovoljavaju više od polovine svojih prehrambenih potreba. U tim tjednim košaricama različito je voće i povrće, a solidarnost se kroz ovakve alternativne prehrambene sustave koji izbjegavaju trgovine očituje u tome da poljoprivrednom proizvođaču ostaje skoro cijeli iznos postignute cijene, uz plaćanje simbolične članarine ili troškova dostave, ako ne dostavljaju sami.

Osim ovakvih grupa razmjene, niz OPG-ova ima direktne odnose sa svojim kupcima putem društvenih mreža. Ovakav se način prodaje posebno raširio od korone, kao način nabave svježe i zdrave hrane od lokalnog proizvođača koji dostavi na kućni prag.

Na Facebooku je tako prilično aktivna zatvorena grupa „Luk&poriluk – prodaja domaćeg voća i povrća Zagreb i okolica“ koja se ovako predstavlja: „ Grupa je namjenjena nabavi i prodaji voća, povrća, gljiva i ostalih biljnih proizvoda – na području Zagreba i okolice. Prvenstveno služi za direktan kontakt između proizvođača i kupca. Nije neophodno da sve oglašeno bude eko, taj pojam je danas ionako prečesto zlorabljen – bitno je da je hrana proizvedena kako su istu uzgajali “naši stari”, i da dolazi od malih proizvođača“. Preko ove Facebook grupe, povrće i voće prodaje, primjerice, OPG Ivančanka Mislava Lukše koji besplatno dostavlja na kućni prag jednom tjedno na području Ivanić Grada na potezu prema Zagrebu, Samoboru i Velikoj Gorici, uz minimalnu narudžbu od 20 eura. Često u grupi objavljuje tjednu ponudu sezonskog voća i povrća i fotografije svog natovarenog kombija koji kreće prema kupcima u Zagrebu: „Kad uđeš u Zagreb i našim vjernim kupcima nosiš ovu ljepotu koju si uzgojio iz sjemena, koju si ubrao DANAS da bi dostavio predvečer… kako to opisati nego zadovoljan i zahvalan!“

Narudžbe iznad 20 eura uvjeti su besplatne dostave i kod većine drugih OPG-ovaca. Primjerice OPG-a Josip Bogadi koji proizvodi ekološko voće u moslavačkom selu Grabričina. OPG Kuna prodaje domaći češnjak uz dostavu HP Expressom ili putem paketomata.

Građanske solidarne razmjene su solidarni alternativni oblik nabave hrane, ekološki i organski uzgojene, direktno od proizvođača. Osim nabavke svježe i zdravo proizvedene hrane, građanska solidarna razmjena je i način podržavanja poljoprivrednih proizvođača i vrsta aktivističkog pokreta protiv multinacionalnih korporacija i trgovačkih lobija. Ovakvo direktno povezivanje potrošača i proizvođača potiče ekološki način proizvodnje hrane, partnerske odnose kupaca i proizvođača i solidarnost između kupaca i proizvođača. U svijetu je sve više ovakvih grupa, kao i tzv. etičkih potrošača hrane (eng. ethical eaters) pod kojima se podrazumijevaju osobe koje su se odlučile hraniti etično odnosno organskom i lokalno uzgojenom hranom, uz poštivanje načina života proizvođača i prava farmera da žive dostojanstveno od svojeg rada i da proizvode ekološki i organski čime ublažavaju utjecaj klimatskih promjena

Prve su ovakve zajednice pokrenute 1970.tih godina u Japanu pod imenom „teikei“, u prijevodu „hrana s licem farmera“. Grupe solidarne razmjene u Japanu su osnovane s ciljem suprotstavljanja modernoj poljoprivredi koja uključuje korištenje kemikalija, mehanizacije i monokulturni uzgoj, u vrijeme kad je japansko selo uništavao i uvoz poljoprivrednih viškova iz SAD-a na što je Japan obavezan poslijeratnim ugovorima. Pokret se iz Japana proširio po cijelom svijetu, uz različite načine organizacije. Primjerice, u Švicarskoj grupe solidarne razmjene unajmljuju zemlju pa sami članovi rade na poljima. U SAD-u ima više od 2000 imanja koji prodaju hranu u grupama solidarne razmjene, često uz pretplatu za košarice proizvoda, tako da kupac i poljoprivredni proizvođač dijele rizik mogućeg propadanja uroda.

https://dobarzivot.net/grupe-solidarne-razmjene-kupnja-direktno-od-poljoprivrednog-proizvodaca-svjeze-ekolosko-i-po-fer-cijeni/

DALMACIJA DANAS

Od profesora koji se nisu susreli s plagijatorima do pisanja završnog rada za 300 kuna: "Odgovornost je i na mentoru i na studentu"

34. Augustin Markota

Novinarski projekt:
Planiranje za plagiranje - može li se stati na kraj prevarama u akademskom svijetu?

Elektronička publikacija:
Dalmacija Danas

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
22. kolovoza 2024.

Dalmacija Danas će se kroz niz članaka pod nazivom 'Planiranje za plagiranje - može li se stati na kraj prevarama u akademskom svijetu?' baviti problematikom plagiranja radova ili dijelova radova u akademskom svijetu. Istražit ćemo dosadašnje mehanizme provjere autentičnosti radova, odnosno ljudski i informatički faktor, kao i rastuća sklonost korištenju umjetne inteligencije. U razgovoru s obrazovnim djelatnicima (fakultetskim profesorima) i informacijskim stručnjacima (stručnjaci za provjeru autentičnosti i istraživači umjetne inteligencije) otkrit ćemo metode i vještine kojima se može stati na kraj plagiranju.

Predmet istraživačkog interesa svakako je i praksa 'naručivanja' pisanja seminarskih, završnih i diplomskih radova na internetu te problematiku (ne)sankcioniranja takve prakse, kao i moralne dileme u potencijalnom kažnjavanju - i naručitelja i autora radova. Ova će tema ukazati na važnost ozbiljnog i poštenog pristupa pisanju akademski relevantnih dokumenata. Također će se istaknuti problem društvene pasivnosti pred ilegalnim vrstama pomoći u pisanju radova, a sa stručnjacima će se detektirati i budući problemi u kompetencijama onih koji su svoje radove, a time i titule proizišle iz njih, stekli na moralno nedopustiv i ilegalan način. Kroz ciklus tekstova želimo osvijestiti javnost o problemu pasivnosti pred ilegalnim praksama plagiranja i naručivanja radova u akademskom svijetu.

Što je plagiranje?

Plagiranje je u akademskim ustanovama osjetljiva tema i među sveučilišnim profesorima, a i njihovim studentima. Stručnjaci s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu vrlo su detaljno na svojim službenim internet-

skim stranicama pojasnili pojam plagiranja. Osvrnuli su se na sankcije, akademsku čestitost, a detaljno su istaknuli i sve tipove plagijata.

„Plagiranje je pojava koja se veže uz različita područja, a definicija se proširuje ovisno o području ili mediju. Ovdje ćemo navesti definiciju Hrvatskog enciklopedijskog rječnika prema kojem je plagijat 'književno, znanstveno ili drugo djelo nastalo prepisivanjem u cjelini, u bitnim ili u prepoznatljivim dijelovima i prisvajanjem tuđega rada uloženog u to djelo'. U ovoj se definiciji spominju svi elementi važni za razumijevanje plagiranja u akademskom okruženju. U samom ishodištu čina plagiranja etički je i moralni element. Zato ćemo prvo objasniti etiku u znanosti koja se javlja pod terminom akademska čestitost", navodi se u na stranicama Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Autor rada uopće nije autor

Osim toga, naveli su da je akademska čestitost etičko ponašanje akademske zajednice, a etika je okosnica svakog zanimanja, poziva ili posla.

„Akademska čestitost odnosi se na etičko ponašanje akademske zajednice. Etika je okosnica svakog zanimanja, poziva ili posla. Za etiku u znanosti u Hrvatskoj zadužen je OEZVO (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju). Odbor i različite ustanove izdaju svoje pravilnike o ponašanju. Takvi se pravilnici nazivaju Etički kodeksi i u njima se propisuju društvena pravila kojima se jamči kvaliteta i transparentnost struke. U Etičkom kodeksu OEZVO-a plagiranje je navedeno kao jedan od oblika znanstvene prevare. Etički kodeks popisuje pravila, no zbog osobnog morala pojedinac se oglušuje ili ih se drži. Tako se plagiranje za koje se svjesno odlučilo razlikuje od nesvjesnog ili nenamjernog plagiranja. Ovisno o tome je li namjerno ili nenamjerno rješava se različitim pristupom. Edukacijom ili sankcijom", pojasnili su.

Nadalje, kako se u opsežnom dokumentu navodi, postoje i različiti kriteriji podjele plagijata. „Podjela autora Schwarzeneggera i Wohlersa koji plagijate dijele u sedam tipova je praktična i jednostavna. To su potpuni plagijat, plagijat prijevodom, copy/paste plagijat, parafraziranje, autoplagijat, ghostwriter te citiranje izvan konteksta. Ako je student pravi autor rada, treba pripaziti na nekoliko stvari: pravilno parafraziranje, što znači da je vjerodostojno prenesen izvorni tekst vlastitim riječima, logično kombiniran s ostatkom teksta i jasno naznačenim relevantnim izvorima, pravilno citiranje, odnosi se na pravilno, potpuno i točno citirane izvore, te ako se kao izvor koristi raniji vlastiti rad da se on citira kako bi se izbjegao autoplagijarizam i originalnost, rad mora pokazivati dozu originalnosti. Iako je i pregledni rad u nekom segmentu može pokazati neku originalnu ideju.

Postoji i pojava kad autor rada uopće nije autor. Pojava je prisutna i prešutno prihvaćena. Tako se može kupiti rad koji pišu tzv. autori duhovi, radovi se mogu preuzeti s interneta, predati već ocijenjeni radovi drugog kolege, možda i nekoliko puta, ili servirati prijevod kao original. U svakom slučaju kad autor nije autor, namjera je sasvim jasna", stoji na službenim stranicama FFZG-a.

Manjak nadzora, previše studenata, loša organizacija...

Ovisno o namjeri tijekom plagiranja, dvojako se pristupa njegovu sankcioniranju. Ako je plagiranje nenamjerno, događa se nesvjesno i iziskuje edukaciju. Ako je plagiranje namjerno, događa se svjesno i iziskuje sankciju. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pojasnili su i pojmove nenamjernog i namjernog plagiranja.

„Edukacija dugoročno ima veću šansu da mijenja društvo i pojedinca i sreže problem plagiranja u samom korijenu. Nenamjerno plagiranje većinom se događa zbog neznanja, nepažnje ili nedostatka vještine i kao takvo nesvjesno, iziskuje edukaciju. Važno je kontinuirano educiranje kako bi u akademskom društvu, a i šire, plagiranje i znanstveno nepoštenje postali neprihvatljivi", ističu stručnjaci i u nastavku naglašavaju važne činjenice namjernog plagiranja.

„Studenti koji namjerno plagiraju rade to svjesno, iako se ponekad razlozi mogu shvatiti, ne mogu se opravdati. Obično se ti razlozi dijele na unutarnje i vanjske razloge. Neki od unutarnjih su vremenski rokovi i pritisak, manjak samopouzdanja, manjak interesa, društveno prihvaćanje takvog oblika rada i neznanje da to nije prihvatljiv oblik ponašanja, konkurencija, lijenost, želja da se pomogne prijatelju u slučaju prosljeđivanja radova. Vanjski razlozi su manjak nadzora, previše studenata, loša organizacija, izazov prevare softvera", pojašnjavaju.

Cijela priča ne bi imala nikakav smisao da se plagijatora ne kazni zbog svog nedjela. Fakulteti, naime, imaju propisane Pravilnike o stegovnoj odgovornosti studenata koji opisuje stegovne mjere za neke prijestupe.

„Plagiranje nije ilegalan, ali je ozbiljan etički i moralni prijestup. U akademskoj zajednici smatra se posebno zabrinjavajućim, jer bi etika trebala biti u osnovi svake znanosti. Plagiranje radova nosi određene sankcije, ovisno o stupnju obrazovanja i utjecaju određenog teksta na znanost i stručnost, povredu nečijih prava ili ugleda. Ugled se dugo gradi, a može biti narušen u trenu. Na

fakultetima postoji Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata koji opisuje stegovne mjere za neke prijestupe. Mjere se proteže od opomene, ukora do trajnog isključenja iz studija. Imitacija i oponašanje su sastavni elementi učenja i kreiranja nečeg novog. Takvi su oblici ponašanja i učenja oduvijek postojali i važni su za razvoj, no problem nastaje kad se izvor imitacije prikriva, a zasluge kupi imitator. Izbjegavanje plagiranja i ostalih oblika znanstvenog nepoštenja društvena je odgovornost svakog građanina", jasno stoji na stranicama zagrebačkog fakulteta.

Sustav za provjeru završnih radova

Kako bi se stalo na kraj prevarantima u akademskom svijetu, od akademske godine 2023./2024. sva javna visoka učilišta mogu koristiti softver Turnitin za provjeru autentičnosti radova.

„Softveri za provjeru autentičnosti radova pomažu pri donošenju prosudbe o izvornosti teksta usporedbom s brojnim vanjskim izvorima (internetski izvori, znanstveni i stručni članci iz odabranih komercijalnih baza i časopisa, dokumenti objavljeni u otvorenom pristupu, baza radova pohranjenih korištenjem odabranog softvera) uz mogućnost uključivanja vlastitih dokumenata. Mišljenje o tome sadrži li određeni dokument plagirane dijelove donosi korisnik nakon provedene analize izvještaja koji je softver generirao", pojašnjeno je na Sveučilišnom računskom centru (Srce).

Kako bismo sveučilišnoj zajednici ukazali na spomenute probleme i manjkavosti sustava, posjetili smo akademske ustanove i razgovarali s djelatnicima i profesorima koji su zaposleni na sastavnicama Sveučilišta u Splitu.

Prof. dr. sc. Renata Pecotić voditeljica je Laboratorija za temeljnu neuroznanost i prodekanica za nastavu i studentska prava na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Tvrdi da plagiranje predstavlja ozbiljnu povredu akademske čestitosti i integriteta, a s takvim 'studentima prevarantima' još se nije susrela.

„Kao profesorica na Medicinskom fakultetu nisam se susrela s plagiranjem diplomskih radova. Plagiranje predstavlja ozbiljnu povredu akademske čestitosti i integriteta, stoga smatram da su kazne za plagiranje potpuno opravdane. One služe kao sredstvo odvraćanja, čuvaju akademsku zajednicu od neetičkog ponašanja i osiguravaju da diplome i znanstveni radovi zadrže svoju vrijednost i vjerodostojnost", izjavila je Pecotić za Dalmaciju Danas. Njezin je stav da bi kazne za plagiranje trebale biti stroge kako bi se jasno ukazalo da takvo ponašanje nije prihvatljivo, s ciljem očuvanja akademskog integriteta.

„Sva eventualna postupanja u slučaju dokazanog plagiranja diplomskih radova regulirana su odgovarajućim pravilnicima i postupcima Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, a to su Deontološki kodeks za studente i nastavnike Medicinskog fakulteta u Splitu, Pravilnik o ponašanju i stegovnoj odgovornosti studenata, nastavnika i suradnika, Pravilnik o autorskim pravima studenata", naglašava. Medicinski fakulteti često su pod velikim povećalom javnosti zbog osjetljivosti struke i medicinske znanosti.

Studenti medicinskih fakulteta su pod povećalom

„Studenti medicinskih fakulteta uistinu su često pod povećalom zbog prirode njihove buduće liječničke profesije, koja zahtijeva najveću razinu etičnosti i odgovornosti te se svako neetičko ponašanje, poput plagiranja ili prepisivanja, smatra posebno ozbiljnim u kontekstu medicinskog obrazovanja", jasna je Renata Pecotić koja smatra da su studenti MEFST-a na visokoj razini svjesnosti o posljedicama plagiranja.

„Sukladno osobnom iskustvu, većina studenata na Medicinskom fakultetu u Splitu pridržava se akademskih standarda. Općenito smatram da postoji visoka razina svjesnosti o plagiranju i njegovim posljedicama, što doprinosi smanjenju takvih radnji. Odgovornost je u ovom slučaju i na mentoru i na studentu. Mentor je učitelj, uzor i savjetnik, onaj koji pruža potporu i podučava studenta u postupku izrade diplomskog rada visokim standardima akademske čestitosti. Student s druge strane u tom postupku stječe osnovna znanja i vještine znanstvenog načina razmišljanja, razumijevanja, interpretacije i pisanja znanstvenog rada koji je sastavni dio buduće liječničke profesije. Važno je nastaviti i stalno unaprjeđivati znanja i stavove studenata o etici u istraživanju i pisanju znanstvenih radova. Na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Splitu ta je potreba prepoznata te se edukacija studenata provodi sukladno nastavnom planu i programu tijekom svih šest godina studiranja na studijskim programima Medicina, Medicina na engleskom jeziku i Dentalna medicina, odnosno pet godina studijskog programa Farmacija. Sve postupke vezane uz uvjete i način prijave teme diplomskog rada, ocjene i evaluacije diplomskog rada, provjere autentičnosti diplomskog rada, obrane diplomskog rada te sva pitanja u vezi s diplomskim radom provodi Katedra za diplomski ispit", podvukla je prof. dr. sc. Renata Pecotić, voditeljica Laboratorija za temeljnu neuroznanost i prodekanica za nastavu i studentska prava na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Splitu.

Krešimir Bosnić, viši predavač i zamjenik pročelnika Odsjeka za konzervaciju - restauraciju Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu smatra da plagiranje ne

obuhvaća samo 'prepisivanje' tuđeg teksta, primjerice u znanstvenim radovima, nego i korištenje motiva u vizualnim umjetnostima, glazbenim kompozicijama ili njihovim dijelovima, dramskim tekstovima, a sve su to komponente koje UMAS objedinjuje kroz svoj likovni, glazbeni i kazališni odjel.

„S pojmom plagiranja se u visokom školstvu vrlo često susrećemo, do te mjere da bismo mogli reći da se uvijek radi o 'vrućoj' temi, osobito nakon što je u posljednjem desetljeću dolazilo do osporavanja kompetencija i političkog kredibiliteta određenih dužnosnika ili kandidata na izborima. Bilo je i slučajeva kad su osporavani rezultati natječaja za umjetničko stvaralaštvo, pri čemu je najpoznatiji vjerojatno natječaj za izgled hrvatske varijante kovanica eura. Posljedice su takvih afera u pravilu bile katastrofalne po osumnjičene, pa čak i bez obzira na ishod kasnijih istraga ili vještačenja u nekim slučajevima, jer je njihova reputacija trajno narušena, tako da je moj dojam da se danas s mnogo više opreza pristupa izlaganju bilo kakvoga rada javnosti", detaljno za Dalmaciju Danas pojašnjava Bosnić.

Radovi se rigorozno vrednuju

Kroz razgovor primjećujemo da profesor Bosnić slično razmišlja i ima gotovo identična iskustva kao i njegova kolegica s Medicinskog fakulteta. On nas uvjerava da do sada nije imao neugodnih iskustava i trudi se rigorozno vrednovati studentske radove. Nadalje, otkriva nam da je detekcija plagijata visoka.

„Kad su u pitanju studenti, smatram da treba provoditi kvalitetniju edukaciju, informiranje i podizanje razine znanja o štetnosti plagiranja, više nego kažnjavanje, koje doista treba postojati kao krajnja mjera. Naime, oni studenti koji pribjegnu plagiranju, primjerice u svojim seminarskim radovima, ili ispitnim zadatcima, to čine zbog manjka svijesti o štetnosti te prakse, nedostatka samopouzdanja, opterećenosti brojnim ispitnim rokovima ili jednostavno loše organizacije vlastitog vremena, zbog čega ne stignu producirati kvalitetne rezultate istraživačkog ili umjetničkog rada u predviđenim rokovima. Iako ništa od navedenog ne može biti opravdanje za plagiranje, držim da je oblikovanje kompetencija, odgovornosti, samopouzdanja i posljedično želje za stvaranjem autorskog doprinosa bolji odgovor na izazove povezane s plagiranjem, nego strože kažnjavanje... Kako sam već sugerirao, na razini studijskih zadataka nižeg intenziteta složenosti, kao što su primjerice seminarski radovi, studentima se dogode propusti, na koje im je nastavnik dužan skrenuti pozornost, no takvi se propusti ni u kojem slučaju ne smiju dogoditi ni tolerirati tijekom izrade završnih ili diplomskih radova, zbog čega je proces mentoriranja takvih radova osobito vremenski zahtjevan. Na koncu, svojom pozitivnom ocjenom nekoga rada nastavnik jamči za njegovu kvalitetu u stručnom, znanstvenom ili umjetničkom pogledu, ali i za dosljednu provedbu načela akademske čestitosti. Zbog toga se trudimo vrlo rigorozno vrednovati studentske radove, a budući da je izvjesnost detekcije plagijata visoka, mogu reći da nismo imali mnogo neugodnih iskustava", ističe.

Osim toga, osvrnuo se i na umjetnu inteligenciju koja uvelike može pomoći onim studentima koji love u mutnome. Ističe da se unatrag dvije godine pomoć često traži od raznih 'chat' alata tzv. umjetne inteligencije, koja ipak nije ono što njezin naziv predstavlja i k tome jako često griješi.

„Mnogi fakulteti koriste razne specijalizirane računalne programe, pri čemu su neki u osobito širokoj upotrebi zbog dostupnosti licenci koje osiguravaju sveučilišta. Postoji značajna konkurencija među proizvođačima takvih programa, što je pozitivno u smislu njihova stalnog unaprjeđenja, premda nijedan program nije ‹čarobni štapić› ni kakav poligraf koji će baš svakoga tko se koristi nedozvoljenim metodama uhvatiti u nedozvoljenoj radnji. Ono što često napominjem studentima jest da algoritmi za provjeru radova kontinuirano napreduju te da će njihov rad biti moguće provjeriti i za mjesec dana i za petnaest godina, kad će u optjecaju biti daleko naprednije verzije programa, a oni sami već imati izgrađene karijere, kada bi posljedice hotimičnog, ili čak nehotičnog plagiranja za njih mogle biti daleko ozbiljnije nego što to mogu biti u trenutku pisanja rada. Ako eventualno kod nekoga izostane oblikovanje vlastitog osjećaja akademske čestitosti, takva bi mogućnost trebala biti razlog da se čovjek ozbiljno zamisli o potencijalnim posljedicama plagiranja. Spektar poteškoća koje novotarije alata umjetne inteligencije predstavljaju toliko je širok da ga sada ne možemo obuhvatiti, ali razmišljanja o sprječavanju zlouporaba vrlo su proaktivna pa ću samo skrenuti pažnju na nedavne štrajkove u filmskoj i gaming industriji, američku i europsku debatu o AI regulaciji, ali i istraživanja koja dokazuju degradaciju kvalitete odgovora umjetne inteligencije onda kad su oni generirani na temelju njezinih ranijih odgovora, umjesto na temelju istraživanja ljudskih istraživača. Nastavno tome, usporedno s tim razvitkom razvijaju se i programi za detekciju plagijata koji sve uspješnije raspoznaju razliku između autorskog rada osobe ili odgovora koji generira AI», detaljno nam pojašnjava Bosnić.

Smatra da je splitski UMAS specifičan, a da plagiranje nije u porastu. Vjeruje da svijetli primjeri kvalitetnog znanstvenog i umjetničkog rada u Hrvatskoj itekako postoje te da su oni su ono na što treba trajno stavljati naglasak kao motivaciju za izbjegavanje plagiranja.

„UMAS je doista specifičan, no ne bih rekao da je plagiranje u porastu, iako taj iskaz zasnivam na subjektivnom poznavanju navika studenata, jer trenutno ne raspolažem podatcima o istraživanjima o toj temi. Čini mi se da izloženost mladih umjetnika mnoštvu ideja koje su im danas dostupnije nego ikada ima više pozitivnih učinaka u pogledu razvitka kreativnosti, nego negativnih, u pogledu razvitka plagijarizma. Kod onih iznimaka, koje takvim praksama ipak pribjegavaju, treba uložiti dodatne napore da im se dokažu i osvijeste posljedice takvih nedjela za ukupnu kvalitetu znanosti i umjetnosti čovječanstva, ali i za njihov vlastiti integritet i reputaciju. Kao državljani Hrvatske, koju su nesmiljene povijesne okolnosti hendikepirale na brojne načine, moramo poduzeti više napora nego ostali kako bismo dostigli zavidnu razinu razvitka znanosti i umjetnosti najrazvijenijih svjetskih društava, a plagiranje je porok koji nas na tom putu može trajno sputavati i doprinositi ionako zahtjevnim okolnostima s kojima smo već suočeni. Svijetli primjeri kvalitetnog znanstvenog i umjetničkog rada u Hrvatskoj itekako postoje i oni su ono na što treba trajno stavljati naglasak kao motivaciju za izbjegavanje plagiranja kako bi se osvijestila dostižnost stjecanja kompetencija, a posljedično ostvarenja vrhunskog rada i autorskih zasluga, radije nego prijetiti ne znam kakvim sve kaznama...", naglasio je Krešimir Bosnić, viši predavač i zamjenik pročelnika Odsjeka za konzervaciju - restauraciju Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu.

„Napisala sam mu završni rad za 300 kn – danas je on diplomirani novinar koji radi u struci"

Za komentar smo pitali još jednu osobu iz odgojno-obrazovnog svijeta, očekujući iskustva prepoznavanja plagijata kod studenata, a dobili smo ono sasvim drugo – plagiranje iz druge perspektive, onoga koji izrađuje plagijat. Od njezina je iskustva prošlo mnogo godina, kaže, ali i dalje joj teško pada prisjetiti se perioda kad se prihvatila pisanja završnog rada za jednog poznanika. Razumljivo, njihovi će podaci ostati tajni.

„Bila sam mlada studentica književnosti, u iznimno teškoj financijskoj situaciji, bez roditeljske potpore, korisnica gradske stipendije koja je baš u tom periodu užasno kasnila, a i inače nije bila dostatna za one nužne studentske troškove. Baš u tom periodu javio mi se poznanik i pitao bi li mu napisala jedan rad za 300 kuna. Tada sam na to gledala ovako – dva ću tjedna imati što jesti. Odmah sam pristala. Dao mi je jednu knjigu koju je, kako je rekao, trebalo sažeti i izdvojiti osnovne hipoteze. Tek kad se nakon predanog rada počeo žaliti da je profesor rekao da je 'taj dio dobar, ali treba još stručne literature za ovaj stupanj obrazovanja', shvatila sam da se radilo o završnom radu. Odbila sam dodatno 'poliрati' rad. Iako se danas nadam da je barem nešto morao napraviti sam, slaba mi je to utjeha. Možda je našao još neku žrtvu koja je dovoljno glupa ili siromašna da dovrši moj započeti posao. On je danas diplomirani novinar i radi u struci", rekla je za Dalmaciju Danas.

Nismo je mogli ne pitati je li to bila jedina ponuda za pisanje nečijeg rada. Odmahnula je glavom:

„Ne. Nekoliko godina kasnije jedna me novinarka zamolila da joj svojim iskustvom i izjavama pomognem s temom iz područja odgoja i obrazovanja. Odazvala sam se, naša je suradnja bila uredna. Ali izbila me iz cipela sljedećim pitanjem. Rekla je da njezina prijateljica piše nekakav rad koji treba popraviti, doslovno tako. Pitala sam znači li to lektorirati – ako da, mogla bih, završila sam književnost i ponekad sam se honorarno bavila i lekturom. A ovo je bilo na stvari – djevojka je napisala diplomski rad koji nije sličio ničemu. Katastrofalno korištenje izvora, kopiranje čitavih paragrafa tuđih tekstova, neispravno citiranje, neprimjeren jezik i stil – sve skupa – kolaps. Mentor joj je rekao da to ništa ne valja i da popravi – odnosno piše ispočetka. A ja sam, kao, trebala 'popraviti' taj rad. Nudila je između 1.000 i 1.500 kn, to je ova njezina prijateljica novinarka važno istaknula prije nego što sam išta stigla odgovoriti, valjda da osnaži argument zašto da pristanem. Iako je plaća u mojoj struci bila sramotna, tada sam bar imala nekakvu plaću, a i bila sam pametnija nego prvi put. Odbila sam. I dan-danas me zanima je li taj profesor, ako mu je studentica za koji tjedan od onoga bućkuriša nedostojna ikakva fakulteta napravila solidan diplomski rad, išta primijetio i reagirao. Kako uopće reagirati u takvim situacijama? Zanima me i kako kod njezine prijateljice novinarke, koja se danas bavi društveno angažiranim temama, radi moralni kompas", zaključila je.

https://www.dalmacijadanas.hr/od-profesora-koji-se-nisu-susreli-s-plagijatorima-do-pisanja-zavrsnog-rada-za-300-kuna-odgovornost-je-i-na-mentoru-i-na-studentu/

Tko su vještice?

Progoni vještica u Hrvatskoj u srednjem i ranom novom vijeku.

U popularnoj kulturi 20. i 21. stoljeća jedan od zanimljivijih fenomena povezan je s vješticama. Vještice se oduvijek doživljaju kao neke moćne osobe, uglavnom ženskoga spola, koje se bave kaotičnom magijom, često upitnih etičkih načela.

U romanima, pričama, stripovima, filmovima, televizijskim serijama i video igrama, često se mogu vidjeti prikazi vještica iz prošlosti, kao zlih žena koje su odane Đavlu i pokušavaju nanijeti zlo ljudima, uglavnom glavnome liku. No, postoje prikazi i vještica u suvremenome dobu, poput onih u *Vješticama iz Eastwicka*, *Sabrini, maloj vještici*, *Otkriću vještica* te drugima, u kojima jedan ili više likova zadobiva magične moći i bori se njima protiv drugih magijskih praktičara ili bića, ili se pak samo pokušava snaći u suvremenom svijetu i društvu.

No, koja je prava priča iza vjerovanja u vještice, tko su one bile, što su ljudi vjerovali o vješticama i kakve je to posljedice imalo za ljudske živote i sudbine u prošlosti? O tome će biti riječ u o ovoj seriji članaka pod nazivom Progoni vještica u Hrvatskoj u srednjem i ranom novom vijeku.

Na samome početku treba vidjeti otkud dolazi taj pojam, *vještica*, i što on znači. Među prvima koji je na našim prostorima pisao o tome bio je hrvatski jezikoslovac 19. stoljeća Bogoslav Šulek. On je o samom značenju pojma *vještica* u hrvatskom jeziku u svome članku iz 1874. godine napisao sljedeće: „(...) ta riječ, koja bijaše prije biljeg tanka uma i bistra znanja, postade poruga. Kod starih Slavena zvao se vieštac onaj, koji je mnogo znao, a kod Čeha i dan danas znači vieštac proroka, to jest onoga, koji i buduće stvari znade." U drugoj polovici 20. stoljeća hrvatski jezikoslovac i etimolog Petar Skok u svome Etimološkom rječniku navodi da riječ *vještica*

35. Deniver Vukelić

Novinarski projekt:
Utjecaj progona vještica u Hrvatskoj na percepciju žene u društvu 21. stoljeća

Elektronička publikacija:
Blaga i misterije

Broj članaka: 12

Datum objave izabranog članka:
28. srpnja 2024.

ili *vještac* proizlazi iz staroslavenskoga glagola *vesti* u značenju „znati".

Početak progona vještica

Znači, to su osobe koje su nešto znale. A što su to znale? Uglavnom im se pripisivalo da poznaju tajne prirode koje mogu koristiti za dobro i za zlo, no uglavnom se vjerovalo da te magijske moći rabe za nanašanje zla, čovjeku, stoci i urodu.

Vještice bismo, kao magijske praktičarke, mogli svrstati u širu grupu čarobnica. Ako gledamo zapisnike suđenja za magijske zločine u Zagrebu u 14. i 15. stoljeću tamo nećemo naći pojma za vještice, već se osobe međusobno optužuju da su „bajalice" (lat. *incantatrix*) ili „spraviteljice napitaka" (lat. *inpocinatrix*).

U kasnijim zapisnicima sa suđenja za vještičarstvo iz 17. i 18. stoljeća, kad već možemo govoriti o progonima vještica, latinski pojam koji se uglavnom koristi jest *saga*. U sjevernoj će se Hrvatskoj u hrvatskom kajkavskom dijalektu najčešće koristiti posuđenica iz njemačkog jezika, *cop(e)rnica* (za žensku osobu) ili *cop(e)rnjak* (za mušku osobu), što dolazi od njemačkih riječi *Zauberin*, odnosno *Zauberer* koji također u izravnom prijevodu znače „čarobnica" i „čarobnjak" (doslovna njemačka riječ za vještica je *Hexe*).

Sve do 15. stoljeća u državama i kulturama staroga i srednjega vijeka Mediterana i Europe magijska je praksa bila sastavni dio života. Ona se uglavnom i nije doživljavala magijskom u današnje smislu te riječi, već dijelom religijskih praksi ili pak jednostavno načinom kako se nositi sa svijetom oko sebe. Tako se u pravilu nekoga proglašavalo čarobnjakom ili vještacom u negativnom kontekstu, samo onda ako se smatralo da je nekome nanio štetu magijskim putem ili ako su njegove prakse bile strane domaćoj kulturi. Takvi bi primjeri bili sankcionirani u većini zakonika od staroga Sumera do europskoga srednjega vijeka. Magijski je zločin bio zločin kao i svaki drugi, ako je magijskim putem nekome nanijeta šteta, krivac je za to trebao platiti: novčano ili imovinom, tjelesnom kaznom, izgonom ili glavom.

Međutim, od kasnoga srednjega vijeka počeo se širiti u zapadnoeuropskom kršćanstvu teološki koncept vještice kao osobe koja je u dosluhu s Đavlom i demonima, te od njih dobiva različite moći kako bi nanijela štetu ljudima, i to ne strancima već ljudima iz vlastite zajednice, susjedima, sugrađanima ili suseljanima.

U zapadnom i središnjem dijelu Europe tim su optužbama mogli biti podvrgnuti podjednako i žene i muškarci i djeca, i siromašni i bogati. U njemačkim državama 15. stoljeća u progonima vještica stradavala su čitava sela i gradovi, bez obzira na spol, dob i društveni položaj.

Poznato oko četiri stotine slučajeva

Na hrvatskim je prostorima dosad poznato oko četiri stotine slučajeva sudskih progona za magijske zločine, te stotinjak izvansudskih seoskih linčeva i lomača. Svi su oni bili većinski usmjereni prema ženama iz najnižih društvenih slojeva, kao i prema nekolicini muškaraca, jednako tako kmetova ili sitnoga građanstva.

U 17. i 18. stoljeću u Hrvatskoj se pod pojmom vještice (lat. *saga*) može uniformno gledati zamišljaj osobe, najčešće žene, koja je sklopila ugovor s đavlom da će činiti zlo i štetu kršćanima, spolno općila s njime, ubijala djecu, bacajući uroke donosila bolest, sušu ili neplodnost, uzimala mlijeko kravama, uništavala ljetinu, stoku i imovinu bacajući tuču iz zraka te se povremeno sastajala na sijelima s drugim vještacama, orgijajući, prekomjerno se gosteći i obezvređujući svete simbole križa i svetaca. Optužbe bi obično započinjale zbog nekog spora između susjeda ili sumnje na svakodnevnu magijsku praksu, a pod ispitivanje, torturom, uglavnom bi završile s u pravilu jednoobraznim optužbama za gore navedene zločine.

U ovoj ćemo se seriji članaka na portalu Blaga & misterije baviti upravo ovim fenomenom: kako je on nastao, što je utjecalo na njegov razvoj, kako je on funkcionirao u svakodnevnom životu ljudi i kako i na koje načine se ljudi stradali zbog ovih vjerovanja.

No, zanimljivo je, što na našim prostorima postoje i još neka shvaćanja pojma vještica, prošla i sadašnja, osim ovih navedenih.

Prvi je koncept vještice kao *štrige* ili *štriguna*, odnosno specifične magijske osobe koja dolazi u kombinaciji s vjerovanjem u magijsku osobu krsnika. Ova su vjerovanja sačuvana u tradiciji južne Slovenije i Hrvatske, Istre, Kvarnera i Dalmacije, a mogu se, idući u prošlost, u povijesnim i drugim zapisima najdalje pratiti do u 17. stoljeće. Za njih se danas pretpostavlja da su vrlo vjerojatno još i starija i da su preživak i amalgam starovjernih šamanističkih magijskih praksi vezanih uz kultove plodnosti u Slavena, Avara, Huna i drugih naroda koji su u različitom vremenskom razdoblju kraja kasne antike i početka srednjega vijeka promijenili kulturni i religijski obzor hrvatskog povijesnog prostora i regije svojim naseljevanjem i stapanjem s lokalnim romaniziranim stanovništvom.

Hrvatski etnolog Tomo Vinšćak, smatra da podrijetlo pojmova *štriga* (ženski rod) i *štriguna* (muški rod), dolazi

iz latinske riječi *strix*, u značenju „vještica", što je jednako i u rumunjskoj riječi *strigoi.* Za štrige se vjerovalo da su magijske osobe koje posjeduju nadnaravne moći kojima mogu naštetiti ljudima i imovini uz pomoć svojih urođenih talenta za korištenje psihonavigacijske magije vezane za kultove plodnosti, odnosno da se odlaskom u astralni svijet mogu uzdići iznad sela ili polja i nanijeti oluju ili tuču.

Prema hrvatskoj i slovenskoj tradiciji, štrige su kao i krsnici, bile rođenjem predodređene osobe, rođene s amnionskom posteljicom, tzv. košuljicom (bijelom u slučaju krsnika, crvenom u slučaju štrige ili štriguna), a vjerovalo se da imaju moć, kada dođu u zrelo doba, staviti je na sebe i tako postati nevidljivima te prolaziti kroz zatvorena vrata. Zbog svoje malicioznosti prema zajednici i s pogledom na štrigu kao magijskog neprijatelja iznutra, pojam *štrige* stoga možemo, uvjetno rečeno, izjednačiti s pojmom vještice. No, ključna razlika je, što primjerice za razliku od sjevernog ili jugoistočnog hrvatskog prostora, štrige nisu bili pravno kategorizirani niti sankcionirani pojam, već su bile dio pučkih tradicija i vjerovanja te je obrana od njih bila promatrana upravo religijsko-magijskim pristupom u obliku njihova protivnika i zaštitnika zajednice, krsnika.

Na samome kraju, svakako vrijedi spomenuti da u jednome od većih novovjernih religijsko-magijskih sustava 20. i 21. stoljeća, wicci i njezinome duhovno-magijskom sustavu zvanom „vještičje umijeće", naziv „vještica" (eng. *witch*), jedan je od dva naziva za osobu koja je ujedno i sljedbenik wicce, ali i magijski praktičar vještičjeg umijeća. Neki se sljedbenici i praktičari wicce ujedno nazivaju vješticama i vještицama, no drugi se pak nazivaju isključivo *wiccama*, ali svejedno naznačuju da se bave witchcraftom, tj. „vještičjem umijećem".

https://blaga.hr/tko-su-vjestice/28983/

direktno

PRORAČUNSKE PIJAVICE ILI POSLJEDNJE UTOČIŠTE DEPRIVILEGIRANIH (3)

Na svakih 77 stanovnika Hrvatske posluje jedna udruga: Najviše ih se bavi sportom, a neki zgrću milijune eura

U Hrvatskoj je, dakle, sredinom rujna aktivno 46.248 udruga, a pribrojimo li im i one koje su ugašene ili su u postupku likvidacije dolazimo do brojke od 68.705. To znači da na svakih 77 stanovnika Hrvatske (3,856 milijuna prema procjeni Svjetske banke za 2022. godinu) imamo jednu aktivnu udrugu, odnosno računamo li i one koje su prestale s radom na svakih 52 stanovnika jednu udrugu.

To Hrvatsku svrstava u sam vrh europskih, ali i svjetskih država prema broju subjekata civilnog društva.

Kako ističu Munir Podumljak i Sandra Gajić iz Partnerstva za društveni razvoj „u Studiji koja podržava procjenu utjecaja na prekogranične aktivnosti udruga, koristeći podatke Eurostata za 2022. godinu o omjeru broja udruga i stanovnika, odnos broja udruga po stanovniku za Hrvatsku iznosi 0,014, što nas stavlja na sami vrh uz Estoniju (0,032), Francusku (0,019), Dansku (0,017), Finsku (0,019), Švedsku (0,015) i Austriju (0,014). Sve ostale zemlje članice Europske unije, imaju manji odnos, na primjer Nizozemska (0,007), Njemačka (0,007) ili Španjolska (0,006)".

S druge strane, u Vladinom Uredu za udruge tvrde da se Hrvatska tu bitno ne razlikuje od drugih europskih zemalja, već se prema broju stanovnika nalazi „u prosjeku zemalja članica EU".

Zaposlenih gotovo 18 tisuća

I dok civilno društvo, kako doznajemo službeno zapošljava gotovo 18 tisuća ljudi, iz Vladinog Ureda za udruge tvrde da ih je oko 17.500.

36. Darko Markušić

Novinarski projekt:
Proračunske pijavice ili posljednje utočište deprivilegiranih

Elektronička publikacija:
Direktno.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
23. rujna 2024.

„Podatke o prihodima i zapošljavanju u udrugama, kao najbrojnijim organizacijama civilnoga društva u Republici Hrvatskoj, možemo dobiti iz financijskih izvještaja koje, sukladno Zakonu o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija, od svih neprofitnih organizacija u Hrvatskoj prikuplja, obrađuje i, putem Registra neprofitnih organizacija, javno objavljuje Ministarstvo financija. Sukladno podacima iz izvještaja za 2023. godinu, predanih od strane 27.186 udruga, prosječan broj zaposlenih u udrugama iznosi gotovo 17.500 osoba. Valja napomenuti kako se ovdje radi o broju osoba zaposlenih putem ugovora o radu što je i dalje, obzirom na većinski projektno financiranje aktivnosti udruga u RH, vrsta ugovora koji se u neprofitnom sektoru upotrebljava rjeđe ili barem jednako kao ugovor o djelu, odnosno autorski ugovor. Iako zasigurno postoji određeni broj udruga koje nisu ispunile svoju obvezu predaje godišnjih financijskih izvještaja, potrebno je naglasiti kako udruge – koje u prethodnoj godini nisu imale aktivnosti po bankovnom računu – mogu sukladno spomenutom propisu dati Izjavu o neaktivnosti. Ured za udruge ne raspolaže podatkom o broju takvih udruga", pojašnjavaju u Vladinom Uredu za udruge.

Najveći broj udruga pokriva sportske djelatnosti. I tu naravno ima svega, od onih koje jedva preživljavaju do Dinama ili Hrvatskog nogometnog saveza koji ostvaruju milijunske prihode iz drugih djelatnosti. Upravo je to i jedan od problema koji baca tamno svjetlo na neprofitni sektor, jer se tu „skrivaju" i oni koji ne bi trebali već bi mogli funkcionirati kao tvrtke i plaćati naravno veće poreze državi (nogometni klubovi).

„Imajući u vidu da se udruga može svojim statutom opredijeliti da djeluje u jednom ili više područja djelovanja u Registru udruga mogu se vrlo brzo i jednostavno pretražiti podaci o područjima djelovanja udruga koja su definirana Klasifikacijom djelatnosti udruga. Tako je prema područjima djelovanja najveći broj udruga u sportu 13.540, u kulturi i umjetnosti je 9906 udruga, u obrazovanju, znanosti i istraživanju je 6871 udruga, te u socijalnoj djelatnosti 5875 udruga", naglašavaju u Vladinu Uredu za udruge kojem je na čelu ravnateljica Helena Beus.

Prema najnovijim podacima broj sportskih udruga je čak i veći. Sredinom rujna bilo ih je 13.558, iz kulture i umjetnosti 9918, dok ih se socijalnim djelatnostima bavilo 5886. Kako mnogi politički akteri često tvrde kako u Hrvatskoj ima previše udruga koje se bave braniteljima i njihovom resocijalizacijom ili ostvarenjem njihovih prava, provjerio sam i njihov broj - takvih je udruga 1720.

Civilno društvo od SAD-a do Bugarske...

Kakva je situacija u drugim zemljama? U SAD-u, s kojim se ne volimo pretjerano uspoređivati, dominiraju udruge za resocijalizaciju bivših zatvorenika, budući da država u cijelosti osigurava i brine za prava ratnih veterana.

Podaci za europske države, s obzirom na različite godine službenih izvora statističkih podataka, nisu do kraja usporedivi, ali s obzirom na broj stanovnika Francuska ima najveći broj udruga (1,3 milijuna), slijede Njemačka (više od 603 tisuće udruga) i Španjolska (150 tisuća udruga). Za Maltu nedostaje podataka, a vrlo malo ih je i na Cipru. Razloge za to treba tražiti u izuzetno povoljnom poreznom poslovnom okruženju, pa mnogi socijalne aktivnosti obavljaju radije preko tvrtki (off shore zone).

Sličnosti s Francuskom

Prema broju stanovnika i veličini te povijesnom razvoju Hrvatskoj usporediva Slovačka ih ima također više od 50 tisuća.

Zanimljivo je da u Francuskoj gotovo četvrtina udruga se kao i u Hrvatskoj bavi sportskom djelatnosti, dok je u Italiji taj postotak i veći (70 posto) ali u nešto širem smislu, bave se i djelatnostima kulture, sporta i rekreacije. Najveći broj udruga i u Austriji se odnosi na sportsku djelatnost (oko 20 posto), kao i u Sloveniji njih 35 posto.

Donacije su glavni izvor sredstava udrugama

U Danskoj među aktivnostima dominiraju socijalne udruge (40 posto), Belgiji (23 posto), kao i, primjerice, Njemačkoj (usluge skrbi).

U Irskoj se čak trećina udruga bavi djelatnostima obrazovanja, odnosno više od 50 posto socijalnim aktivnostima. U Bugarskoj pak među udrugama prevladava djelatnost obrazovanja (34 posto), a u Češkoj, Španjolskoj i Grčkoj udruge s područja kulture.

https://direktno.hr/razvoj/svakih-77-stanovnika-hrvatske-posluje-jedna-udruga-najvise-ih-se-bavi-sportom-neki-zgrcu-milijune-eu-355526/

KORAK PO KORAK

Pokrećem stambenu zadrugu – otkuda krenuti?

Koji su glavni koraci da bi se realizirao projekt stambene zadruge, kako se rješavaju financije, ugovara podjela, dogovaraju obaveze, definiraju odnosi i vlasništvo i druge detalje za pokretanje stambene zadruge objasnio je Goran Jeras, upravitelj Zadruge za etično financiranje i suosnivač MOBA, europske zadruge za stanovanje, čiji je osnovni cilj (uz druge okupljene organizacije) potpora jedinicama lokalne samouprave i drugim zainteresiranim dionicima u implementaciji modela priuštivog stanovanja. Zahvaljujući Jerasu, donosimo korak po korak otkuda krenuti i kako pokrenuti stambenu zadrugu.

S obzirom na to da se radi o kompleksnom procesu, pokretanje stambene zadruge, ovisno o situaciji na razini grada/općine, može imati i određene varijacije. Načelno proces možemo podijeliti u dva paralelna seta aktivnosti - jedan set se odnosi na aktivnosti koje treba provesti JLS, a drugi set na aktivnosti koje se rade s budućim stanarima i samom stambenom zadrugom.

KORAK PO KORAK - KAKO POKRENUTI STAMBENU ZADRUGU

Idealan proces, prema iskustvu MOBA-e, Zadruge Otvorena arhitektura (ZOA) i Zadruge za etično financiranje (ZEF) ide kako slijedi:

Faza 0: Uvodni koraci

- sastanak s gradonačelnikom/gradonačelnicom i predstavnicima grada i iskaz interesa

37. Jasmina Džanović

Novinarski projekt:
Gdje su nestale stambene zadruge?

Elektronička publikacija:
Savjeti.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
30. rujna 2024.

- izrada strateškog gradskog dokumenta za projekte priuštivog stanovanja (preduvjet za pristup razvojnim financijskim instrumentima)
- izrada pravilnika na razini JLS kojima se definiraju detalji provedbe projekata priuštivog stanovanja
- usklađivanje drugih relevantnih gradskih dokumenata s novodonesenim pravilnikom.

Faza 1: Prostorna analiza i model
- izbor i prostorna analiza adekvatnog zemljišta za provedbu projekta zadružnog stanovanja
- predstavljanje modela priuštivog stanovanja javnosti - najava početka implementacije projekata priuštivog stanovanja
- izrada projektnog programa stambene zgrade prema konkretnim lokalnim potrebama u suradnji s relevantnim službama lokalne samouprave i ostalim dionicima
- razrada i prilagodba generalnog modela u skladu s lokalnim uvjetima i projektnim programom
- izrada studije izvodljivosti.

Faza 2: Promocija projekta i edukacija građana
- javno predstavljanje projekta zadružnog stanovanja (kao što su MOBA, ZOA i ZEF imali u Puli)
- promocija projekta među građanima i medijima te javni poziv za iskaz interesa za sudjelovanje na edukativnim radionicama za buduće članove stambene zadruge
- radionice sa zainteresiranim građanima/potencijalnim stanarima o procesu osnivanja, funkcioniranja i vođenja stambenih zadruga.

Faza 3: Priprema i provedba natječaja za dodjelu zemljišta
- priprema natječaja - izrada uvjeta i kriterija za odabir stambene zadruge te definiranje Ugovora o pravu građenja
- promocija i raspis natječaja
- izbor stambene zadruge i potpisivanje Ugovora o pravu građenja.

Faza 4: Realizacija projekta (financira i vodi stambena zadruga)
- osnivanje stambene zadruge
- izrada finalnog projektnog programa i idejnog rješenja zgrade u suradnji s budućim stanarima
- izrada projektne dokumentacije i ishođenje građevinske dozvole
- izrada poslovnog plana Zadruge
- potpisivanje ugovora o kreditiranju (zatvaranje financijske konstrukcije)
- odabir izvođača radova
- izgradnja stambene zgrade.

Faza 5: Rad stambene zadruge
- korištenje i upravljanje zgradom
- redovan rad zadruge - osiguravanje plaćanja najamnine, prihodi od zajedničkih prostora, investicije i sl.
- rad na javnom predstavljanju uspješno realizirane stambene zadruge
- ispitivanje prilika i mogućnosti daljnjeg razvoja zadruge.

ŠTO JOŠ TREBA ZNATI

Što je povoljnije - pokrenuti stanovanje kroz stambenu zadrugu ili ići na „standardni" način pronalaska mjesta za stanovanje (kupnja stana, kuće ili najma)?

- Stambene zadruge omogućuju sigurno, kvalitetno, dugoročno i priuštivo rješavanje stambenog pitanja cijelom nizu društvenih skupina koje iz različitih razloga trenutno ne mogu doći do vlastite nekretnine za život (ljudi s neredovitim primanjima, prekarni radnici, radnici s ugovorima na određeno vrijeme, mlade obitelji, ljudi prosječnih primanja u sredinama s izrazito visokom cijenom nekretnina - veliki gradovi, turistička središta i sl., ljudi koji zbog životnih okolnosti se ne žele nekretninom vezati za određenu lokaciju, itd.), tvrdi Jeras i dodaje da je njihov cilj da se putem modela zadružnog stanovanja ponudi rješenje koje će imati znatno nižu cijenu (cca. 30 posto) stanovanja u odnosu na tržišnu cijenu najma.

Ušteda često zna biti i veća s obzirom na cijeli niz komplementarnih prednosti koje model stambenog zadrugarstva nudi - integracija društveno korisnih sadržaja u prostor stambene zadruge (teretana, coworking, dnevni boravak za djecu, itd.), modeli energetskog zadrugarstva, car sharinga i sl. U pravilu život u stambenoj zadruzi ne samo da nudi uštedu uz garantiranu sigurnost stanovanja nego često donosi i niz dodatnih benefita koji znatno podižu kvalitetu života i smanjuju indirektne troškove stanovanja.

Financiranje gradnje i financiranje općenito

S obzirom na to da je u idealnom slučaju model stambene zadruge dio politike priuštivog stanovanja JLS-a, pripremni koraci potrebni za pokretanje samog modela financiraju se iz proračuna JLS-a ili iz odgovarajućih mjera Strukturnih fondova EU. JLS putem ugovora o pravu građenja ili putem članstva u zadruzi, daje na korištenje odgovarajuće zemljište zadruzi na dogovoreni rok (49-99 godina). Članovi zadruge sudjeluju vlastitim učešćem 10-15 posto iznosa potrebnog za izgradnju zgrade koji uplaćuju u zadrugu u obliku **zadružnog**

uloga. Ostatak potrebnog iznosa, Zadruga uz jamstvo jedinice lokalne samouprave osigurava putem dugoročnog kredita od financijske institucije (najčešće se radi o razvojnim bankama - HBOR, Europska investicijska banka, Razvojna banka Vijeća Europe i sl.) čime se financira gradnja stambene zgrade. Stanari putem mjesečnih najamnina koje plaćaju zadruzi financiraju otplatu rate kredita i troškove održavanja zgrade. Nakon otplate kredita, iznos mjesečne najamnine se smanjuje ili se slobodni dio sredstava prikupljenih od stanarina koristi za izgradnju novih stambenih zadruga te se tako model proširuje i financijski osnažuje.

Ugovaranje podjele vlasništva nad zgradom, stanovima, zajedničkim prostorima itd. i definiranje odnosa

Zemljište na kojoj je zgrada izgrađena ostaje vlasništvo JLS-a. Sama zgrada, uključujući i stanove i zajedničke prostore, je isključivo vlasništvo zadruge, a stanari imaju doživotno stanarsko pravo koje se može i naslijediti u slučaju da nasljednici stanara također postanu članovi zadruge. Stanari samostalno upravljaju svojom stambenom jedinicom u skladu s internim pravilima zadruge i kućnim redom. Zajedničkim prostorima upravljaju kolektivno na način definiran Pravilima zadruge koje na svojoj osnivačkoj skupštini donose sami članovi prema principu **jedan član - jedan glas**. JLS i predstavnici MOBA-e kao eksperata u području stambenog zadrugarstva sudjeluju u radu zadruge putem sudjelovanja u Nadzornom odboru pri čemu JLS ima pravo veta na odluke koje bi mogle ugroziti osnovne principe stambenog zadrugarstva - neprofitno upravljanje priuštivim stambenim prostorima - pod kojima je zadruga dobila na korištenje gradsko zemljište. Višedesetljetna tradicija stambenog zadrugarstva diljem Europe iznjedrila je niz modela i dobrih praksi koje mogu osigurati dugoročno uspješno i kvalitetno upravljanje stambenim zadrugama.

Zgrada je u vlasništvu stambene zadruge - što to znači? Što u slučaju propasti Zadruge?

S obzirom na to da je, prema osnovnom modelu, zadruga nositelj kredita za financiranje zgrade, sama zadruga je kao pravna osoba također vlasnik stambene zgrade koja se tim putem izgradi. S obzirom na kontinuiranu potražnju za stanovanjem, osobito pristupačnim stanovanjem te eliminaciju svih elemenata tržišnih špekulacija iz modela zadružnog stanovanja, statistički se pokazuje da je model stambene zadruge izuzetno financijski siguran i praktički ne postoji primjer u kojem je stambena zadruga po modelu najma uspjela izgraditi zgradu, a da je nakon toga propala.

Model koji MOBA zagovara pruža dodatnu sigurnost stambenoj zadruzi u vidu sudjelovanja JLS-a u razvoju projekata zadružnog stanovanja što znači da u slučaju nemogućnosti stambene zadruge da nastavi provoditi projekt zadružnog stanovanja, JLS kao vlasnik zemljišta i jamac cijelog procesa može raskinuti ugovor o pravu građenja i samostalno preuzeti upravljanje stambenom zgradom po modelu javnih stanova za najam. Naposljetku, i u hipotetskom izuzetno malo vjerojatnom slučaju da zadruga uđe u financijske probleme, prema čl. 47 Zakona o zadrugama, imovina zadruge nakon likvidacije zadruge prenosi se jedinicama lokalne samouprave na čijem području je zadruga. JLS je dužna tu imovinu prenijeti postojećoj ili novoosnovanoj zadruzi iste djelatnosti, a u slučaju da to nije moguće, dužna ju je upotrijebiti za razvoj zadrugarstva.

Grad ne želi produžiti dugoročni najam zemljišta - što se događa sa stambenom zadrugom, zgradom, zemljištem, zadrugarima?

Dugoročni najam u Hrvatskoj se ugovora na razdoblje od 49 do 99 godina. Model koji MOBA predlaže JLS-ovima podrazumijeva automatsko produženje ugovora o pravu građenja u slučaju da zadruga u potpunosti poštuje svoje obaveze i nastavlja provoditi model priuštivog zadružnog stanovanja na području tog JLS-a. U slučaju da JLS ipak odluči ne produžiti ugovor, dužan je obeštetiti stambenu zadrugu za vrijednost izgrađene stambene zadruge te se zgrada i zemljište predaju nazad na upravljanje JLS-u. Kako bi se maksimalno osigurao kontinuitet korištenja stambenih zadruga za svrhu priuštivog stanovanja, MOBA model uključuje i prijedlog JLS-ovima da se putem prostornih planova definiraju zone koje služe isključivo priuštivom neprofitnom stanovanju kako bi se onda time dodatno osiguralo da i u slučaju raskida ugovora sa stambenom zadrugom, predmetna zgrada i lokacija ostanu u funkciji priuštivog stanovanja.

Briga o održavanju zgrade

U saborskoj proceduri nalazi se prijedlog Zakona o upravljanju i održavanju stambenih zgrada. Iako u trenutnom prijedlogu Zakona nije specificirano kako bi se taj zakon trebao/mogao odnositi na nestandardne oblike vlasništva nad zgradama (poput zgrada u vlasništvu stambenih zadruga), npr. cilj MOBA-e, ZEF-a i ZOA-e je da sama stambena zadruga ima funkciju upravitelja stambene zgrade te da je ovlaštena osoba (upravitelj) zadruge ujedno u funkciji predstavnika suvlasnika. Daljnjim razvojem modela stambenog zadrugarstva u Hrvatskoj, MOBA ima u svom srednjoročnom cilju plan osnivanja specijalizirane uslužne zadruge koja bi stambenim zadrugama nudila funkcije koje treba obavljati

upravitelj stambenih zgrada kako bi se na konsolidirani način mogla pružiti najpovoljnija i najkvalitetnija usluga upravljanja namijenjena isključivo zgradama u vlasništvu stambenih zadruga.

Obveze i prava budućih stanara

Obveze budućih stanara:
- članstvo u stambenoj zadruzi
- ispunjavanje svih članskih obaveza poput:
- uplate potrebnog članskog uloga
- sudjelovanja u radu zadruge
- poštovanje Pravila zadruge
- korištenje stambenog prostora isključivo u svrhu stanovanja - redovito plaćanje određene najamnine
- poštovanje Kućnog reda.

Prava budućih stanara:
- sigurno i dugoročno korištenje dodijeljenog stambenog prostora u skladu s Pravilima zadruge i Kućnim redom
- predvidivost i stabilnost iznosa stanarine
- korištenje zajedničkih prostora stambene zadruge u skladu s Pravilima zadruge i Kućnim redom
- nasljeđivanje stambenog prava u slučaju da nasljednici žele postati članovi zadruge
- pravo na povrat članskog uloga uvećanog za doprinos člana u otplati kredita stambene zadruge
- pravo sudjelovanja u procesu odlučivanja u stambenoj zadruzi na principu jedan član = jedan glas.

Struktura osoba koje sudjeluju u projektu stambene zadruge

Struktura stanara stambene zadruge ovisi o konkretnim potrebama na području pojedine JLS. U nekim gradovima, pogotovo gradovima na moru, interes za stambene zadruge pokazuju i ljudi zaposleni u različitim javnim službama koji zbog visoke cijene nekretnina ne mogu pronaći rješenje za svoje stambeno pitanje. Tako se ovim hrvatskim Zadrugama, javljaju i ljudi koji su u dobi pred mirovinu i koji žele zajednički organizirati stanovanje u stambenoj zadruzi koja bi bila prilagođena životnim potrebama ljudi starije životne dobi. Znači, stambene zadruge kao model stvarno mogu zadovoljiti najrazličitiji spektar stambenih potreba i širok spektar društvenih skupina, odlučno tvrdi Jeras.

Na primjeru pilot projekta stambene zadruge u Križevcima konkretno se, osim zainteresiranih petnaestak građana koji trenutno nemaju riješeno stambeno pitanje za sebe ili svoju obitelj, planira 17 stambenih jedinica za potrebe privremenog stanovanja koje bi se stavilo na raspolaganje Križevačkom poduzetničkom centru i poduzećima koja rade u okviru KPC-a, a koje imaju potrebu za smještajem radnika koji povremeno na period od po nekoliko mjeseci dolaze na rad u Križevce dok bi se preostalih 19 stambenih jedinica stavilo u funkciju dugoročnog stanovanja za članove zadruge. Među tih 19 stambenih jedinica dogovora se i nekoliko njih koje bi bile na raspolaganju Gradu za stambeno zbrinjavanje ugroženih osoba. Postoji interes i Križevačke eparhije koja razmatra mogućnost smještaja u stambenoj zadruzi i za djecu bez roditelja koja su izbjegla iz Ukrajine, a kojima bi se stvorili uvjeti i za njihov trajniji boravak i život u Križevcima.

Getoizacija stambenih zadruga

Istina je, priznaje Jeras, da prema iskustvima nekih europskih država postoji rizik getoizacije stambenih zadruga, međutim do getoizacije je u pravilu dolazilo kod starijih, davno osnovanih stambenih zadruga koje nisu osnivane uz podršku JLS-ova. Problem moguće getoizacije je prepoznat i stoga je većina modernih stambenih zadruga u svoja Pravila i modele uvela niz mehanizama kojima se osigurava inkluzivnost i otvorenost stambenih zadruga, a koju uz mehanizme same zadruge nadzire i predstavnik JLS-a odnosno stručnih organizacija u Nadzornom odboru stambene zadruge.

PROFITNE ILI NEPROFITNE STAMBENE ZADRUGE

Jedna od osnovnih poluga stambenih zadruga kojima se ostvaruje priuštivost stanovanja je pronalaženje mehanizama i modela kojima će se u cijelom procesu minimizirati ili, u idealnom slučaju, u potpunosti izbjeći profitne marže svih dionika uključenih u proces kako bi se ušteda na profitnim maržama prelila u nižu cijenu stanovanja za stanare - članove stambenih zadruga. Taj cilj je u najvećoj mjeri ostvaren ako je i entitet koji vodi cijeli proces, investira u gradnju odnosno obnovu stambene zgrade također neprofitan - konkretno ako je to jedinica lokalne samouprave ili neprofitna stambena zadruga.

Razlog zbog kojih su zadruge logičniji oblik organiziranja u odnosu na tvrtke je prvenstveno način upravljanja zadrugom te način poslovanja zadruge koji se samom svojom definicijom fokusira na ostvarenje ekonomskih i društvenih potreba članova, a ne na ostvarivanje profitabilnog financijskog rezultata, tvrdi Jeras. Za razliku od drugih trgovačkih društava, zadruge su poslovni subjekti koji su društva osoba, a ne društva kapitala. To znači da članovi zadruge nisu vlasnici zadruge nego njom upravljaju na demokratski način po principu jedan član = jedan glas, neovisno o količini sredstava koje pojedini član ima uložen u zadrugu. Također, zadruge se u svojem radu moraju voditi prema 7 međunarodnih zadružnih načela.

ZADRUGE KAO MODEL PRIUŠTIVOG STANOVANJA

Zadružna načela, tvrdi Jeras, jasno pokazuju zbog čega su zadruge logičniji i primjereniji oblik udruživanja za ostvarivanje cilja priuštivog stanovanja, od poduzeća koja su samim svojim ustrojem usmjerena na postizanje dobiti. Također, zadruge kao neprofitne pravne osobe imaju veću mogućnost pristupa bespovratnim sredstvima koja mogu dodatno proširiti pristupačnost stanovanja različitim ugroženim društvenim skupinama što daje dodatnu vrijednost modelu stambenog zadrugarstva. U nekim drugim državama EU postoji model i stanovanja uz ograničeni profit (*limited profit housing companies*) u kojem se dio stambenog fonda nalazi pod upravljanjem poduzeća koje imaju ograničene profitne marže koje smiju naplaćivati stanarima, međutim, nadodaje, MOBA-e, ZOA i ZEF smatraju da taj model ne može tako brzo dovesti do rezultata kao sustavno fokusiranje na model javnog i neprofitnog priuštivog stanovanja.

https://www.savjeti.hr/dom/pokrecem-stambenu-zadrugu-otkuda-krenuti/818

Phralipen
GLASILO ROMSKE NACIONALNE MANJINE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Je li život dar ili kazna?

Da mogu djeci poručiti nešto, rekla bi im da ništa nije vječno i da nas, sve što nam u životu dolazi, uči. Kad im se čini da je gotovo i da su došli do kraja puta, trebaju znati da se otvara novi put, da će im tim putem doći neka druga, nova osoba, da će uvijek doći netko tko će im pružiti ruku i da će taj put izgraditi i popločiti, sami i uz pomoć drugih jer uvijek postoji put iz mraka do svjetla. Moj je život primjer za to, i život nekih mojih prijatelja, i ispričat ću ga za sve one koji se prepoznaju i za one druge koji bi trebali razumjeti, govori moja sugovornica, predivna mlada žena u kasnim dvadesetim godinama. Danas ima svoj krug prijatelja, poslovne ideje i planove, njeguje obiteljske odnose i provodi vrijeme sa svojim kućnim ljubimcima. Dogovorile smo se da ne navodimo imena, ne zbog toga što ima potrebu skrivati se, već zbog toga što, nažalost, **to nije samo njena priča i nipošto nije rijetka i jedinstvena pa je na taj način ne treba ni čitati**.

Kako djecu pretvaramo u lake žrtve

Priča je počela ubrzo nakon rođenja djevojčice i njezinog godinu i pol mlađeg brata. S roditeljima je živjela u Njemačkoj, tamo se rodila, ali su njeni roditelji po nacionalnosti Hrvati kao i ona i brat. Problemi s ocem koji je vrlo brzo počeo piti, kockati, zapostavljati obitelj i zlostavljati majku ubrzo su postali njezina svakodnevica. *Cijelo sam djetinjstvo gledala nasilje i zlostavljanje. Tata je tukao mamu i psihički je zlostavljao. Brat, mama i ja smo točno znali kad bi ušao u kuću i kad će uslijediti kaos. Uzimala sam mlađeg brata i rekla mu da se idemo igrati skrivača. On bi se sakrio, a ja sam odlazila vidjeti je li nam mama dobro. Nisam se smjela miješati, znala sam da ne smijem ništa reći jer bi za svaku krivo izgovorenu riječ dobila pljusku. Samo sam jednom stala između roditelja da obranim mamu. Otac me uhvatio za vrat i krenuo gušiti, a mama ga je, da bi mene spasila, ubola malenim nožem u leđa. Na taj sam način shvatila da ne mogu ulaziti u njihove svađe. Da ne mogu pomoći. Ta spoznaja da sam mala i nemoćna, duboko se urezala u mene i postala je moje uvjerenje, odnosno pretvorila me u laku žrtvu. U Njemačkoj smo i brat i ja krenuli u školu, a kad sam napunila devet godina, majka više nije mogla izdržati, spakirala je najosnovnije stvari, pokupila nas djecu i vratila se*

38. Maja Grubišić

Novinarski projekt:
Djeca koja žive u blizini

Elektronička publikacija:
Phralipen

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
5. studenoga 2024.

u Hrvatsku kod svojih roditelja. Prošla je mučnu rastavu, a njihov je odnos itekako djelovao i na nas. Brat i ja često smo bili u ulozi poštara preko kojih roditelji šalju poruke jedno drugome. Kad bismo nešto napravili, negativne su osobine pripisivali onom drugom pa bi slušali kako nam je ta crta karaktera nasljedna od mame ili od tate. Otac bi nas znao uzeti bez znanja mame i vratiti kasno u noć, bez da je majci išta rekao. Ona je plakala, zvala policiju jer nije znala gdje su joj djeca, a meni kad sam ga pitala je li javio mami da idemo s njim, lagao bi da je, i da mama zna. On je bio pravi lažljivac, a za njegovu obitelj ljubav je bila nepoznanica.

Što znače ljubav i obitelj, po prvi su puta osjetili nakon dolaska u Zagreb gdje su im dom pružili baka i djed. Nastojali su im pomoći i teta i tetak, ali ekonomska situacija nije bila lagana i majka je morala raditi tri posla da bi mogla podmiriti sve troškove tijekom mjeseca. Djevojčica je u Zagrebu krenula u četvrti razred osnovne škole. Hrvatski jezik je samo površno znala, nedovoljno za ono što joj je bilo potrebno u školi. Bila je mirno, povučeno dijete koje nije imalo ni poznanika, ni prijatelja u Hrvatskoj. Djeca u razredu su joj se rugala zbog krivo izgovorenih riječi i rečenica. *Ismijavali su me i oponašali, ne s namjerom da mi pomognu već sam isključivo bila predmet izrugivanja. Imala sam divnu učiteljicu i to mi je pomoglo da završim četvrti razred. Ona nije bila samo moja učiteljica, već i prijateljica, odgajateljica i majka koja je sa mnom provodila puno vremena jer mi je željela pomoći. Ostajala je sa mnom učiti hrvatski i rješavati zadaću. Znala je da moja majka radi i da sam sama kod kuće te da mi nema tko pomoći. To mi je pomagalo da izdržim i prođem četvrti razred.*

Neosjetljivost na tuđu bol

Djeca iz razreda nisu je zvala imenom već nadimkom koji su joj nadjenula Švabica, a i njen brat je dobio nadimak koji se djeci činio vrlo prikladan. Zbog plave kose i svijetle puti zvali su ga ***Hićo***, po Hitleru. Ismijavanje zbog nacionalne pripadnosti nešto je s čime se ni ona ni brat nisu susreli u Njemačkoj. Tamo su pohađali multinacionalni razred u kojem su, osim Nijemaca i Hrvata, bili i Turci, Makedonci, Romi, Talijani i Albanci. Većinom su im djeca druge nacionalnosti bila najbolji prijatelji.

Došao je peti razred, novi profesori među kojima su mnogi smatrali da bi nakon godinu dana djevojčica trebala odlično znati hrvatski jezik. Većinu nije zanimalo to što ona još uvijek razmišlja na njemačkom, pa onda sve prevodi na hrvatski, kao i to da joj čitanje lektire predstavlja priličan problem, posebno tekstovi na starohrvatskom jeziku ili na dijalektu. Nasilje vršnjaka dodatno se pojačalo s izrugivanjem na račun bucmastog izgleda i krivih zuba. Samo jedna djevojčica iz razreda joj je ponudila pomoć oko zadaće, ali ona nije mogla puno promijeniti situaciju jer je i sama bila u obitelji s problemima te je imala svoje društvo i morala je paziti da se ne zamjeri grupici 'glavnih' učenica.

Riječi koje su mi djeca u četvrtom i petom razredu govorila bile su strašne. Ja sam se, kad god sam mogla, izolirala od njih. Primjerice, nakon tjelesnog u svlačionici, zatvarala sam se u wc i tamo presvlačila. Šutjela sam da me ne primijete i da me ostave na miru. Kad bi se pitale gdje sam i komentirale kako sam glupača pobjegla, još sam se više stisnula i pritajila. Nikada neću zaboraviti kako je jedna moja vršnjakinja, desetogodišnjakinja rekla ' Švabica prokleta, smeće švapsko, neka se vrati tamo odakle je došla'. Ostala sam u wc-u sakrivena dok sve nisu izašle iz svlačionice, a onda sam sama plakala i poželjela pobjeći iz škole. Djevojčice su bile vrlo okrutne, govorile su mi da sam debela i skidale su mi hlače, rugajući se tome što se sramim skinuti u svlačionici pa će mi one sad pomoći. Nemoć da išta učinim u meni je izazivala ljutnju i uskoro sam cijelo vrijeme bila ljuta, i u školi i kod kuće.

Dogodilo se onda da je umrla učiteljica koju su imali do četvrtog razreda i djevojčica je osjetila neopisivu bol, ali nije smjela plakati. Njezine su suze bile predmet novog ismijavanja jer što to ona cmizdri kad je učiteljicu imala samo jednu godinu. Bol zbog gubitka učiteljice bila je neopisivo jaka. *Toliko je učinila za mene, govorila mi 'ljubavi dođi, idemo učiti hrvatski i pisati zadaću'. Znala je da moja majka radi po cijele dane i da nemam nikoga da mi pomogne. Nije mi napravila nikakve probleme, nije zvala socijalnu službu i podupirala moj strah, već je samo bila tu da mi pomogne. I sad kad je umrla, nisam smjela izraziti svoju tugu jer je ona bila predmet sprdnje. Stajala sam na pogrebu i gutala suze, a tuga me razdirala.*

Ubrzo je uslijedila nova situacija vršnjačkog nasilja koje je s verbalnog prešlo na fizičko zlostavljanje. Glavne u tome su bile djevojčice, posebno jedna među njima koja nije odustajala. Na satu engleskog, dok su čekali da profesorica uđe u razred, dobacivala joj je svakakve ružne komentare, smijala se i izrugivala sve dok u jednom trenutku djevojčici nije bilo dosta pa se okrenula prema njoj i pokazala joj 'prosti' prst. Zlostavljačica se pak istog trenutka okrenula kolegici pored sebe koja je zbog svog stava i fizičkog izgleda nosila prikrivenu, ali svima jasnu, titulu 'glavne' u razredu i rekla joj da je taj prst zapravo bio namijenjen njoj. Glavna frajerica se ustala, prišla djevojčici i verbalno je napala unoseći joj se u lice, pritom je optužujući za nešto što uopće nije bilo namijenjeno njoj. Na kraju ju je pred cijelim razredom ošamarila. Djevojčica nije pustila ni suzu. Ušla je profesorica, a ona nije rekla ni riječ jer je dobro znala da će joj s epitetom

cinkaroša bit još gore. Dečki iz razreda, iako su prema njoj bili daleko bolji, nisu je branili. Nije prošlo dugo, do novog fizičkog nasilja. Ovoga puta su dvije starije djevojčice nagovorile treću iz njezinog razreda da poslije škole odu do stana Švabice jer, kako su izmislile, ona svašta priča i širi laži okolo o drugima. *Kao i uvijek, bila sam sama doma, jer je mama radila i to su svi znali. Djevojčica iz mog razreda pozvonila mi je na portafon i rekla da se spustim dolje da nešto popričamo. Nisam imala dobar osjećaj jer mi nikada prije ni jedna kolegica nije zvonila, ali kad nije pristala doći gore, odlučila sam se spustiti. Dočekala me ispred haustora s još dvije starije djevojčice koje su me krenule optuživati da širim neke priče, ni dan danas ne znam o kome se radilo. Branila sam se da nije tako, ali one su me uporno tjerale da priznam. Bile su vrlo agresivne. U jednom trenutku iz haustora je izašla susjeda i kad sam okrenula glavu da je pozdravim, osjetila sam snažan udarac u lice. Od udarca mi je pukla usnica s unutarnje strane i zagrizla sam jezik pa je krenulo jako krvarenje. Tad su me pustile da se vratim u stan. Pokušavala sam isprati krv da mama kad dođe ne bi primijetila, ali ona je već s vrata vidjela krvave mrlje na podu i moje natečeno lice. Bila je strašno zabrinuta, primila me za ruku i krenula od vrata do vrata po kvartu da nađe tu djevojčicu i njezine roditelje. Nisam htjela reći o kome se radi, molila sam mamu da to ne radi jer će mi sutra biti još gore u školi, ali mama je mislila da radi najbolje pa je sutra otišla sa mnom u školu i sve prijavila. Postala sam cinkarošica i uslijedio je najgori period u mom životu u kojem sam zbog svega što mi se događalo i što se nakupljalo u meni postala suicidna.*

Suicidne misli ne dolaze niotkuda

U danima ranog djetinjstva, dok su još živjeli u Njemačkoj, djevojčica je bila odlična učenica i sportašica. Bavila se skijanjem i osvajala medalje. Ali, godine tuge i straha, vršnjačkog zlostavljanja, preranog sazrijevanja i prevelike odgovornosti, u potpunosti su izbrisale dječji osmijeh. Mašta i razmišljanja, prepuštena tako opterećenom dječjem umu krenula su u potpuno krivom i štetnom smjeru. *Kako majke gotovo nikad nije bilo kod kuće, osjećala sam se izgubljeno i vjerovala sam da su nas i otac i majka zapravo ostavili. Bilo je toliko potrebno da priča sa mnom, da mi barem pokuša objasniti u kakvoj se situaciji ona nalazi. Možda ne bih u potpunosti razumjela težinu tereta koji je ona nosila na svojim leđima brinući se za našu egzistenciju, ali ovako je bilo još gore jer djeca nisu glupa. Ona itekako osjećaju težinu problema, ali si ne mogu objasniti. Kao danas se sjećam te večeri, kada sam imala dvanaest godina, i kada sam spremila svoga brata na spavanje, a onda odlučila skuhati mami tursku kavu koju je toliko voljela da je razveselim kad dođe s posla. Međutim, kada sam skuhala kavu, stavila sam je u staklenu šalicu i natrag na plin da još malo prokuha. Šalica je na vrućini pukla, krhotine stakla i vruća tekućina razletjele su se po kuhinji i na sreću nisam imala opekline, ali mi se toga trena dogodio psihički slom. Sve one misli koje su me posljednjih mjeseci proganjale, kako okončati ovaj život i ovu bol, kako je moguće tako živjeti i zašto bi itko živio ovako, koji je uopće moj razlog za život i koja je moja svrha u ovom životu, sručile su se odjednom u moju glavu. Pomislila sam kako psihičko i fizičko zlostavljanje mora prestati i kako je najbolje da me nema. Kad je šalica eksplodirala i kad kava nije uspjela, činilo mi se da ništa u mom životu nije uspjelo. Sjela sam na kuhinjske pločice i čekala mamu da dođe i da vidi taj nered. Kako je vrijeme prolazilo, a mama nije dolazila tako se u meni javljala sve snažnija potreba da kaznim i nju i tatu. Mislila sam da ako sebi oduzmem život, onda će njih dvoje patiti i shvatiti kako brat i ja patimo. Sjedila sam dugo u kuhinji s takvim crnim mislima, a onda sam uzela najveći komad okrhnutog stakla koji je bio pored mene i odlučila da je gotovo, da nešto moram poduzeti kako bi njih dvoje otvorili oči i shvatili da nije samo njima teško već je neizdrživo i nama, njihovoj djeci.*

Dok na trenutak priča staje kako bi umirila disanje, ja se prisjećam kako mi je pričala da je vjeru u Boga izgubila davnih dana jer da on postoji, sigurno ne bi dopustio da joj se sve ovo događa, sigurno bi zaštitio i nju i njezinog malog brata i prijatelje koji prolaze iste ili još gore situacije od njenih. *Prislonila sam staklo na žile,* nastavlja priču, *i krenula s prvim rezom, ali kao da mi je neka viša sila, okrenula glavu prema vratima sobe u kojoj je spavao moj brat. U mislima mi se krenula stvarati slika najgore situacije koja se može dogoditi, a to je da se moj brat probudi, izađe na wc iz svoje sobe i nađe svoju sestru u krvi. Za mene su ta misao i ta situacija bile nepodnošljive. Pa mi smo imali samo jedno drugo. Ja sam ga štitila, a on je mene spašavao upravo brigom koju sam imala za njega, jedino smo međusobno razgovarali i plakali, kad sam ga uspavljivala znala sam zaspati pored njega, štiteći ga, ja sam odrasla puno prije vremena, puno prije svojih vršnjaka. Bratu ne mogu to napraviti, ne mogu ga ostaviti. Odmaknula sam staklo od svojih žila i krenula prema nozi. Napravila sam na njoj duboke posjekotine. Najdublja crta bila je za oca, zatim jedna za mamu, pa još jedna za brata, a crtu za mene sam usjekla preko svih njih. Ta mi je bol bila potrebna da se osjetim živom, bol koju je bilo puno lakše nositi od emotivne boli. Majku sam dočekala u šarenoj dječjoj pidžami punoj krvi. Bila je u šoku, vikala je, plakala je, ponavljala zašto?! Ja sam šutjela. U tom sam trenutku bila toliko emotivno prazna da me njezina reakcija ispunjavala jer sam mislila da se napokon suočila s realnošću u kojoj ja živim.*

Iz dječje perspektive, oduzimanje vlastitog života činilo se adekvatnom kaznom za sve one koji su joj godinama nanosili bol. Umjesto da imaju strpljenja i razumijevanja za prirodni tijek procesa prilagodbe, da zdravom komunikacijom riješe probleme i izazove, izabrali su verbalno

i fizičko maltretiranje, pritisak i šutnju, u potpunosti ignorirajući posljedice. Objašnjava mi da i roditelji često misle da poznaju svoju djecu, a zapravo ako iskreno ne razgovaramo i ne provodimo sadržajno vrijeme zajedno, uopće ne poznajemo jedni druge. Tek su prije nekoliko godina majka i kćer razgovarale o događajima u ovoj noći. U međuvremenu se još puno toga dogodilo s djevojčicom, a majka nije bila ni svjesna da je te noći skoro ostala bez jednog djeteta. Razgovarale su i o svemu što je majka prolazila, od fizičkog i psihičkog maltretiranja od strane muža do iscrpljivanja radom kako bi djecu prehranila i osigurala im ispunjenje osnovnih potreba. Priča mi da su obje plakale, grlile se i zajedno plakale, ali je uslijedilo olakšanje i još dublje ljudsko razumijevanje.

„Zorro osvetnik“

Moja sugovornica ističe koliko je važan iskren i otvoren razgovor s djecom i kako se u društvu nimalo ili puno premalo poštuje ono što djeca imaju za reći. *Djeca su prisiljena učiti od odraslih, primjerice od roditelja, učitelja, profesora, odraslih članova društva, a zapravo bi odrasli mogli puno toga naučiti od djece, samo da ih pitaju i slušaju. Djeca trebaju imati slobodu i pravo da govore, bez obzira na svoje godine, da se zauzmu za sebe, da kažu što ih boli i smeta i što ne žele da se događa u njihovom životu.* Ali, kako je sve to izostalo u njenom životu, djevojčica je nakon ovog događaja postala **delinkvent**. Ona je bila ta koja je krenula provoditi nasilje. *Postala sam 'Zorro osvetnik'. Željela sam da me se boje, ali ne djeca koja su na bilo koji način bila maltretirana, već ona koja maltretiraju druge. Šetala sam svijetom s mišlju, ako namjerno radiš nešto na štetu drugome, ja ću vratiti tebi, i to još gore. Postala sam kao stroj, moje srce je bilo hladno. Bilo mi je bitno samo opstati. Nakon što sam digla ruku na sebe i taj trenutak izdržala, odlučila sam sama sa sobom da ću sada preživjeti kako god znam. Znate kako kažu 'dobar je strah kome ga je Bog dao', a ja sam potpuno izgubila strah. Pa ja sam sebi bila najveći neprijatelj i svi ti drugi nisu mi nikakva prijetnja i nikakav neprijatelj. Nisam se bojala ni druge djece, ni profesora, ni ravnatelja, ni policije. Hodala sam u širokim trenirkama, pokrivala i sakrivala svoje tijelo i željela da me poštuju zbog toga što imam u glavi. Ušla sam u krug djece koja su bila poput mene, djece čiji roditelji nisu imali novaca, djece koja nisu imala skupe predmete i velike želje, koja su se međusobno odgajala i štitila, i koju je odgajala ulica. Pušila sam, družila sam se sa starijima, sa svojih 12 godina i problemima koje sam ja nosila i rješavala, bila sam u prevelikom raskoraku u odnosu na vršnjake. Njihova su se vrijeđanja nastavila. Sad su me nazivali klošaricom, narkomankom i još gorim nazivima, ništa se nije promijenilo, samo sam ja bila jača i nije me bilo briga. Počela sam pušiti travu i to mi je bila terapija. Krenule su i krađe, onako, nemamo – uzet ćemo si. Prošla sam i pedagoške razgovore i razgovore na policiji, zbog kasnih izlazaka i svega drugog. Nisam podnosila riječ 'moraš', u glavi mi se odmah stvorio otpor i odgovor – moram jedino umrijeti. Dečki iz ekipe, delinkventi poput mene, bili su moja obitelj, moja zaštita. Kad sam jednom ukrala mobitel jednom dječaku iz škole i cijela se situacija zakomplicirala, oni stariji među njima su me zaštitili. Za sve te godine koje sam uspjela preživjeti i danas sam im zahvalna. Godine tuge, bola i patnje pretvorile su me iz žrtve u ratnicu. Zbog beskonačne ljutnje ljubav i nježnost se nisu mogle probiti. Nisam znala zagrliti osobu. Moj način da pokažem da nekoga volim bio je takav da ga zaštitim od maltretiranja. I za ono što nisam napravila rekla sam da sam ja. Ako je netko trebao dobiti ukor ja sam pomislila dajte ga meni, dok su se druga djeca tresla pred profesorima, pred jedinicama i ukorima meni to nije predstavljalo ništa.*

Koliko znači pružena ruka

Tako je nakon osnovne škole upisala srednju strukovnu školu za frizere. Bila je **najgori učenik u školi, a najbolja frizerka**. Nakon školskog natjecanja išla je na županijsko natjecanje budućih frizera, a mentorica joj je bila *najbolja učiteljica u školi*, kako kaže. *Molim te, napiši ime učiteljice, nećemo pisati druga imena, ali profesoricu iz praktične nastave Mirjanu Mikulčić napiši. Bila je to najbolja profesorica svih vremena. Ona je od svih nas tražila da razgovaramo, da probleme rješavamo razgovorom. Kao i toliko puta do sada kad su me pitali želim li pričati, ja sam rekla da ne mogu i ona je to razumjela. Odgovorila mi je kako je bitno da ja znam da je ona uvijek tu. Borila se za mene i zalagala kod drugih profesora. Prepoznala je moj talent i aktivnost i zalaganje u praktičnom radu. Ona je bila sa mnom na županijskom natjecanju i molila me da naučim teoriju jer je znala da će to biti problem. Govorila sam joj da učim, ali nisam učila jer je moja poanta bila nešto drugo. Tako sam pismeni dio na županijskom natjecanju prošla najgore jer sam na papir napisala samo ime i prezime i sve ostalo ostavila prazno, ali sam zato napravila najbolju frizuru koju su ocijenili najvišim ocjenama i koja je bila, kako su rekli, ne samo za prvo mjesto na ovom natjecanju već i za plasman u vrhu na nekom međunarodnom natjecanju. Nisam učila teoriju zato što je to bio način da izrazim neku svoju poantu koja je bila u tome da drugi shvate da teorija nije znanje i da osoba bez teorijskog znanja može odraditi vrhunski praktičan rad. Ipak, kad sam vidjela razočaranje kod moje profesorice koja mi je bila prijatelj i više od člana obitelji, bilo mi je iskreno žao. U znak zahvale njoj koja se borila za mene, i koja je moj talent, komunikacijske vještine i ostale kvalitete koje je prepoznala, vukla kroz sve godine školovanja, počela sam učiti i sljedeći razred sam prošla s odličnim.*

Koliko je uloga profesora i učitelja važna u životu svakog djeteta, istaknula mi je kroz još jednu priču iz srednjoškolskog života, u kojoj je veliku ulogu imala profeso-

rica hrvatskog jezika. Njezin pristup je budio interes u djetetu koje je izgubilo interes za bilo što, kao i vjeru u sebe i želju da napravi nešto dobro za sebe. *Voljela sam blok sat hrvatskog jezika i pisanje zadaćnice. Profesorica je zadala prvu temu, pa drugu temu i onda je pogledala u mene, prišla mi i pitala me hoću li pisati ako kao treću stavi izbornu temu. Odgovorila sam joj da ću pisati i da volim pisati i tako je bilo. Prvih dvadeset i pet minuta gledala sam u prazan papir, trebalo mi je vremena da uđem u sebe. A onda je samo krenulo, na papir sam ispisivala priču o sebi, svom djetinjstvu, svojim iskustvima, samo sam malo promijenila neke likove i dijelove radnje. Stavila sam i sretan kraj, onakav kakav nije bio u mom slučaju. Imala sam slobodu pisati, puna dva sata, a onda sam zamolila da ostanem završiti još jedan školski sat i još pet minuta školskog odmora. Na sedam i pol stranica ispisala sam svoju priču. Mogla sam pisati slobodno, bez straha da će itko zvati socijalnu službu i da će nas uzeti od mame i da će razdvojiti brata i mene. Ništa od toga više ne bih mogla podnijeti. Iz zadaćnice sam dobila peticu. Profesorica me pitala želim li pročitati na glas, što nisam htjela, ali nisam imala ništa protiv da netko drugi pročita na glas. Učenici su bili u šoku, kako je jedna delinkventica, najgora učenica napisala tako dobru i zanimljivu priču. Profesorica me pozvala za svoj stol i pitala je li to istinita priča ili samo imam jako dobru maštu. Odgovorila sam joj, kao i svaki puta do tada kad su me pitali: zaključite sami! Čekala sam uvijek tu zadaćnicu i profesorica je uvijek dala treću izbornu temu. Hvala joj.*

Objašnjava mi kako djeca ne mogu govoriti o onome što proživljavaju iz straha da se ne dogodi još gore, ali kako je bitno pronaći način na koji se može doprijeti do djeteta, ponekad je to pisanje, ponekad crtanje, nije važno. Bitno je da dijete može biti anonimno i da se može sakriti iza mašte i mogućnosti da se samo radi o kreativnom izražavanju. Važno je samo iznošenje emocija koje dijete ne može izbaciti iz sebe suočavanjem i razgovorom s drugima. Objasnila mi je to još bolje na primjeru svog najboljeg prijatelja, koji joj je i dan danas poput brata i člana obitelji. *Moj je prijatelj u osnovnoj školi bio u još goroj situaciji od mene. Odrastao je u lošim uvjetima, okružen drogom, otac mu je počinio samoubojstvo na vrlo ružan način, a on se borio da opstane u toj, nimalo poticajnoj i zdravoj sredini. Kad bi završio na ulici, pozvonio bi mi, i ja bi se spustila. Nisam ga pitala ništa jer sam dobro znala da ne može pričati i koja bi poanta bila da ga ispitujem što se desilo kad znam što je bilo. Otišli bismo do parka i sjeli na klupicu. Satima smo pričali o svemu i svačemu, smijali se, maštali što ćemo biti kad odrastemo, gdje ćemo putovati i kako će naš život izgledati. To je ono što mu je bilo potrebno, ono što je svakom takvom djetetu potrebno – samo da si tu, da mu skreneš pažnju na to da postoje drugačije misli, drugačiji svijet i život za svakoga. Izrastao je u najboljeg čovjeka kojeg poznajem.*

Povratak sebi

Svojoj je profesorici nakon svake zadaćnice rekla: **Hvala!** Prije kraja razgovora naglasila mi je kako je bitno da ne zaboravimo da kad naiđemo na djecu koja su delinkventi, na djecu koja će bez problema opsovati i za koju ćemo reći, Bože kakva neodgojena djeca, najčešće se zapravo radi o nesretnoj djeci, izuzetno inteligentnoj koja iza sebe imaju životnu školu kroz koju su naučila razviti mehanizme zauzimanja za sebe, instinkte preživljavanja koji kod druge djece nisu ni blizu toliko razvijeni. Ta djeca nikad nisu dobra u školi jer njima to nije bitno jer su svjesni da im to gradivo ne treba jer im ne pomaže da prežive dan i dane koji ih čekaju.

Stoga, u školski bi program svakako trebalo dodati sat za razgovor o psihičkoj i emotivnoj aktivnosti, kako se nositi sa svojim emocijama i slobodno izraziti ono što mislimo da treba promijeniti. Umjesto da imamo samo reprodukciju teorija i činjenica potrebno je dodati praktičan rad i slobodan razgovor o različitim perspektivama iz kojih djeca gledaju na život i svijet.

I na kraju ono što joj je pomoglo da čvrsto stane na svoje noge i postane čovjek kojeg želite poznavati, i štoviše želite da imate takvu prijateljicu. *Svaka mi je godina donijela neko učenje, dublje uvide i upečatljivo iskustvo. Bila sam izbačena iz kuće, sretala sam svakakve ljude i proživjela svašta, izgradila ego, da bi ga zatim porazila, izgubila srce da bi ga iznova našla. Spoznala zahvalnost i vratila iskrenu vjeru u Boga. Osim pojedinaca koji su mi kroz godine pružili ruku, pomogla mi je promjena okoline, upoznavanje drugih kultura, gradova i zemalja i prijelomna situacija – kad mi se majka razboljela od tumora koji nije bio operabilan i bila je velika vjerojatnost da se neće izliječiti. Imala sam 19 godina. Sjećam se straha da ću ostati bez majke, da više neću imati vremena za obiteljske trenutke, za odnose za koje nikad nije bilo vremena. Svaki sam dan po nekoliko puta odlazila u bolnicu, sjedila kraj majke, češljala je i uređivala joj nokte. Bila je toliko sretna. Primila je 248 bočica penicilina u krhko tijelo koje nisu imali više gdje ubosti. Rekla sam sebi da ću, ako se mama izvuče, nadoknaditi svo vrijeme koje smo kao obitelj izgubili i da ću joj pružiti ljubav. Brinuti za mamu postalo mi je jedino važno. Nisam pogazila riječ koju sam si dala, i svoj sam život posvetila izlječenju sebe i svoje obitelji. Danas nastojim gledati srcem, razumjeti, a ne osuđivati i doprinijeti, na svoj način, da svijet bude bolje mjesto. Ako smo tekst započeli porukom djeci, onda za kraj dodaj i onu za odrasle da shvatimo kako trebamo cijeniti ono što imamo i svoje odnose trebamo graditi i njegovati dok možemo, dok su s nama oni koje volimo, jer već sutra može biti kasno.*

https://phralipen.hr/2024/11/05/je-li-zivot-dar-ili-kazna/

Promise.hr
UDRUGE ZA MEDIJSKO PROMICANJE ISTINE

INTERVJU: VLATKA ROČIĆ PETAK

‘Iskustvo patnje koje smo prošli koristimo u procesu oporavka od psihičkih teškoća’

”Otvaranje na peer grupi ne samo da je dobro, nego je ljekovito. Stav da su emocije nepotrebni balast o kojem ne treba pričati, može s vremenom uzrokovati psihičke tegobe. I tugu i ljutnju treba propustiti kroz sebe i suočiti se s njima. Ponekad je poželjno naljutiti se, jer i ljutnja nam je dana s razlogom. Ako se dogodi nepravda, bilo bi dobro odmah reagirati. I to prema osobi koja je ljutnu uzrokovala. Ako se odmah reagira, nije toliko eksplozivno. Valja se zauzeti za sebe”, ističe predsjednica udruge ‘Ludruga – 100 posto ljudi’ te voditeljica peer grupe ‘stručnjaka po iskustvu’

Vlatka Ročić Petak, predsjednica i suosnivačica udruge ‘**Ludruga – 100 posto ljudi**‘, po struci profesorica sociologije, dobro se oporavila od teške depresije koja ju je u jednom životnom razdoblju čvrsto ščepala i prikovala za krevet. Othrvala se jer je promijenila način života koji ju je doveo u probleme, ali i zato jer je odlučila na osnovu vlastitog iskustva pomagati drugima (ujedno i sebi) te sudjelovati u tada novim, znatno humanijim oblicima psihosocijalne potpore – peer grupama podrške osoba s psihičkim teškoćama. Danas, zajedno s drugim članovima peer grupe, također osobama koje su puno propatile, čini prava mala čuda – nevjerojatne pomake u oporavku osoba s mentalnim teškoćama.

Iz krhkosti izrasla velika snaga

Kada sam kretao na prvi sastanak peer grupe psihički oboljelih osoba i osoba s mentalnim poteškoćama udruge Ludruga, očekivao sam sveopću krhkost i malodušnost, no svjedočio sam razgovorima s puno podrške i empatije, pa čak i ljubavi te sam stekao dojam da ste sposobni pomicati brda i planine. Kako vam je uspjelo uz toliko krhkosti stvoriti toliku snagu?

39. Damir Kramarić

Novinarski projekt:
Dobro došli među jednake - psihički oboljele osobe

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
27. kolovoza 2024.

Dobro i teško pitanje. Mislim da se odgovor krije u samoj osnovi peer podrške. A osnova je da smo svi stručnjaci po vlastitom iskustvu. Koristimo iskustvo i patnje koje je svatko prošao u procesu oporavka – koji je kod svakog različit. Sve je to vrijedno iskustvo, uslijed čega jedni od drugih puno možemo dati i primiti. To je osnovni princip peer rada. Bitan je nivo jednakosti, jer nema nikoga iznad svakog pojedinog člana. Točno je da u grupi postoje educirani facilitatori koji moderiraju rad. To čine na način da svi podjednako dođu do riječi, da netko ne bi preuzeo previše prostora. Usto, preuzimaju odgovornost u slučajevima kada dođe do konfliktnih situacija, koje su moguće kao i u svakodnevnom životu. Poanta je da dobar facilitator neće na sebe preuzeti ovlasti pa postati autokratski vođa, nego će uvijek vraćati lopticu suodgovornosti na ostale članove grupe. Jer kada prođeš liječenje u sustavu, vidiš da u mnogim grupama postoje stroga pravila. Ti si 'samo' pacijent, osoba s teškoćama mentalnog zdravlja, psihički bolesnik, kako god te nazivali… U ulozi si osobe koja gubi svoj glas, koja nema moć, koja je totalno nemoćna. I prilično se brzo upecaš u tu ulogu. Sebe doživljavaš kao žrtvu i očekuješ da netko drugi u tvoje ime i umjesto tebe kaže što i kako.

Stječu samopouzdanje

U peer grupi 'stručnjaka po iskustvu' Ludruge nije tako?

Za razliku od bolničkog sustava, mi na grupama pokušavamo, a valjda i uspijevamo, obrnuti taj odnos. Točno je da su ljudi u početku prilično frapirani načinom rada na grupi. Dođu s očekivanjima tipa: 'jadan sam, bolestan i nemoćan, od mene nitko ništa pametno ne očekuje, bolesnik sam pa će mi netko davati upute, kao neku kuharicu s receptima, te ću znati što i kako'. To vraćanje loptice facilitatoru, kada grupa od njega očekuje da odluči, u stilu 'daj ti, znaš bolje…', često je tema razgovora na konzultacijama i supervizijama. Najčešći zaključak glasi otprilike ovako: 'sjeti se, ne odlučuješ ti, nego pitaj grupu.' Tako oni koji redovito dolaze, malo po malo stječu samopouzdanje, digne im se povjerenje u same sebe. Činjenica je da svi imamo nekakav preostali kapacitet. Nastojimo da se taj preostali kapacitet gradi i diže, a ne da ga se još potire.

Naučenu komunikaciju koriste u obitelji

Možete li navesti konkretni primjer komunikacije na grupi? Kako to izgleda?

Volimo reći da su naša 'Ludruga' i peer grupe malo vježbalište, mala učionica života. Ovdje u zaštićenoj sredini imamo različite situacije. Baš kao i u životu, nisu sve ni divne, ni lijepe. Vježbamo govor iz 'ja' oblika i kada dođe do konflikta, potičemo dvije osobe iz grupe da riješe problem, odnosno pokušavamo na grupi riješiti taj konflikt.

Taj razgovor izgleda otprilike ovako: 'kad si ti rekao to i to, meni je to što si izgovorio učinilo to i to'. Takva komunikacija prilično dobro funkcionira, pa se to osjeti kada dođe netko novi. On primijeti tu drukčiju atmosferu, jer se radi na poticanju pojedinačne odgovornosti svakog člana. Nakon kontinuiranog dolaženja, članovi grupe nerijetko primijene način na koji komuniciramo i kod svoje kuće, među bližnjima, da se i odnos u obiteljima promijeni. To se zna i dogoditi, a to mi je naročito drago.

Ono što se govori na grupi, ne ide van

Zašto je važno otvoreno govoriti o svojim osjećajima, tegobama, problemima, pa i o svojim traumama i zbog čega je dobro ne truditi se biti baš uvijek 'pozitivan' (što se danas često nameće kao poželjno ponašanje, pa čak i u situacijama kada se čovjek ne osjeća dobro)?

Dobro je govoriti o svojim emocijama, ali za to postoji mjesto i vrijeme. Valja tako govoriti na peer grupama (gdje sve ostaje unutar grupe), ili kada osoba ima nekog od povjerenja. Može to biti rođak, prijatelj…., odnosno ne mora nužno biti peer stručnjak, psihijatar, ili psihoterapeut. Ali osoba koja otvoreno govori o svojim emocijama treba to činiti isključivo osobi od povjerenja. Treba dobro vagnuti, jer ako se krivo procijeni, ako se govori o velikim traumama i ranama pred ljudima koji nisu dobro odabrani, to može biti kontraproduktivno. Nismo svi isti, nemamo svi jednake mogućnosti. Na peer grupi postoje svi preduvjeti da član otvoreno govori o svemu. Svatko je od članova grupe to prošao, opisao svoje iskustvo pa je to dobar temelj. Imamo važno pravilo da to što se događa i govori na grupi, nipošto ne ide van. To je jako važno i to pravilo se striktno poštuje. Temelj je to međusobnog povjerenja. U takvim uvjetima ljudi malo po malo otvaraju svoje najdublje traume i strahove, govore što im se sve dogodilo, tako da tu imamo vrlo različitih priča. Tabu teme ne postoje.

Ako ne iskusiš patnju, kako ćeš prepoznati sreću?

U kojoj mjeri takvo međusobno povjeravanje pomaže?

To otvaranje na grupi ne samo da je dobro, nego je ljekovito. Negovorenje i neosvještavanje emocija, odnosno smatranje da su emocije nepotrebni balast o kojem ne treba ni pričati ni razmišljati, može s vremenom uzrokovati itekakve psihičke tegobe. Ako se emocije trpaju pod tepih, ako se izbjegavaju, ako se prešućuju…, to dovodi do poremećaja mentalnog zdravlja. Nemoguće je

biti stalno pozitivan. Nije popularno ne biti dobro, pa onda imamo razna uputstva, članke u stilu: 'kako biti fit, kako biti sretan, stalno sretan'… To je isto nerealno. Rekla bih da su članovi naše grupe poprilično realni. Oni su prošli kroz patnju, o čemu smo dosta govorili. Ako ne iskusiš patnju, kako ćeš prepoznati sreću? Iracionalno je očekivati od bilo koga da bude sretan 24 sata na dan. To je nemoguće. Od jutra do večeri mogu se dogoditi valovi emocija. Može početi s tugom, pa se može dogoditi nešto radosno, pa se možemo naljutiti. U jednom danu je to čitav spektar. Ne može naša emocija biti isključivo sreća: svaka emocija nam je dana s razlogom. To sam naučila na vlastitim psihoterapijama. Neki su znali ljutnju, tugu, okarakterizirati kao negativne, a radost i sreću kao pozitivne emocije. Ali, sve nam je dano i sve nam treba jer ima neku svrhu. Pitanje je kako ćemo se s tim emocijama nositi. Užasno je bitno osvijestiti emocije. Imam šalicu za kavu na kojoj piše: 'ok je ne biti ok cijelo vrijeme'. To je, u principu, odgovor na prethodno pitanje.

Potiskivanje emocija je vrlo toksično

Kako se nositi s tugom ili ljutnjom?

Ako život donese da se osjećamo duboko tužno, ili ako smo jako ljuti, s tim se treba naučiti nositi i suočiti. I tugu i ljutnju treba propustiti kroz sebe i suočiti se s njima. Te emocije će proći, ali ne treba ih potisnuti. Ako se to potisne, pa se emocija negira, ta potisnuta emocija će se kad-tad vratiti. Ili u obliku fizičke bolesti, odnosno visokog tlaka, žučnog kamenca, kiseline u želucu…, ili nečeg sličnog. Sve to javlja se od 'progutanog nečeg'. Ili će se vratiti u obliku psihičkih tegoba. Od osobe do osobe ovisi kako će kome to doći i kako će osoba reagirati. Potiskivanje emocija je jako toksično i jako negativno.

Znači li to da je poželjno ponekad i naljutiti se?

Apsolutno. Ljutnja nam je isto dana s razlogom. E sad, valja naučiti kako ispuštati tu ljutnju, a opet ne porazbijati sve oko sebe ili nekoga ne udariti. Ako se dogodi nekakva nepravda, uvjetno rečeno, nešto što nas je naljutilo, bilo bi dobro to prepoznati pa odmah reagirati. To može biti banalna sitnica danas, pa za dva sata, pa sutra i onda se čaša puni. I ako si osoba naredi: 'ma dobro, preći ću preko toga, nije to ništa', a u sebi kuha, onda će se čaša napuniti te će u jednom trenutku banalna sitnica uzrokovati nekontroliranu eksploziju. Možda za godinu dana…, ali će to biti jako nekontrolirano. Netko će u takvoj situaciji reći: 'pa što mu je?'

Bilo bi, stoga, poželjno reagirati odmah, čim se situacija dogodi, odnosno kad unutra uskuha i to prema osobi koja je ljutnju uzrokovala. Jer, čim se odmah reagira, nije toliko eksplozivno. Valja se zauzeti za sebe. I dobro je reći otprilike ovako: 'ti si rekao to i to, a ja se sada osjećam tako i tako, pa te molim nemoj to činiti jer to ja ne zaslužujem'. Nešto u tom stilu – ali odmah. Ljudi gotovo u pravilu izbjegavaju reagirati na taj način, jer misle da će ih prepoznati kao nepristojne. Postoji uvjerenje da se treba samo nasmijati, ili se kasnije nekom drugome potužiti. Trebaju godine vježbe da se čovjek nauči da je u redu reći odmah sve baš konkretnoj osobi.

Lud – ruga: odlučili se narugati stigmi

Zašto ste vašu udrugu nazvali 'Ludruga – 100 posto ljudi'? Što ste htjeli tim imenom poručiti?

Ime Ludruga je prilično znakovito; čim ga čuješ, pitaš se kakva je to udruga. Nas osam suosnivača smo otprilike godinu dana o tome vijećali, jer smo smatrali da je jako važno kako ćemo se zvati. I onda smo odlučili da bude: 'Lud' – 'ruga'. Ideja je sljedeća: ako se ti meni misliš rugati i stigmatizirati me, vrijeđati me na temelju mojih psihičkih teškoća, onda sam se ja već prije tebe sama sebi narugala. To je autoironija, jer smo duboko svjesni da u našem društvu, ali ne samo u našem, prisutna stigma prema ljudima koji imaju bilo kakve teškoće mentalnog zdravlja. Tu stigmu ne možemo ustavom ukinuti, nego će trebati vremena da se svatko od nas postepeno informira i educira. Takav pristup je potreban da se stigma smanji. Duboko svjesni da stigma postoji, odlučili smo se na neki način s njom poigrati, narugati i tako sebe osnažiti.

Tko sve dolazi na sastanke 'peer grupa' Ludruge; koja je svrha tih grupa, odnosno tih druženja?

Ovoga trenutka imamo aktivne četiri grupe peer podrške. Jedna se zove 'Stručnjaci po iskustvu'. Ta grupa ide uživo ponedjeljkom poslije podne, većim dijelom godine od 18 do 20 sati. Na tu grupu dolaze ljudi u dobi od 19 do sedamdeset i nešto godina. Različite su dobi, spola, spolnih orijentacija, različitih nacionalnosti, religijskih uvjerenja. Jako smo šarolika grupa, a ono što nam je zajedničko jest da svatko od nas ima nekog iskustva patnje koju volimo zvati psihička bolest. Mnogi od nas su bili liječeni, ili se još uvijek liječe u sustavu brige o mentalnom zdravlju, odnosno u psihijatrijskim bolnicama, ili kroz ambulantno liječenje. Neki idu samo na psihoterapije, neki u bolnice i na psihoterapije. Dakle, sve je individualno. Zajedničko je da je svatko od nas dijagnosticiran s nekom dijagnozom psihičke bolesti.

Svatko treba podijeliti svoju priču

Može li u grupi biti osoba bez dijagnoze?

Može, nismo isključivi. Ne mora nam donositi nitko svoje otpusno pismo, niti bilo kakve dokumente. Nismo psihi-

jatri, mi smo stručnjaci po vlastitom iskustvu i pružamo jedni drugima peer podršku. Uvjet je da osoba osvijesti da ima probleme s vlastitim emocijama, s načinom na koji te emocije utječu na njegov život i ponašanje. Znači, da su članovi grupe svjesni da problema ima. Ne mora taj problem biti službeno dijagnosticiran, ali je nužno da je osoba voljna sudjelovati u grupi na način da otvoreno podijeli svoju priču, odnosno to što ju muči.

Od supatnika do suputnika

Kakve su ostale peer grupe koje organizira Ludruga?

Imamo grupu koja se zove 'Od supatnika do suputnika'. Sastaju se utorkom od 19 do 21 uživo, a okupljaju se članovi obitelji i bližnji osoba koje imaju teškoće s mentalnim zdravljem.

To su mahom roditelji, braća, sestre, djeca, prijatelji, potom netko tko je blizak toj osobi ili je član obitelji nekog tko ima psihičke teškoće. Grupa djeluje isto po peer principu, jedino što je njihovo iskustvo drukčije. Imaju iskustvo suživota s nekim tko je u psihičkom problemu i samo oni znaju kako im je. Tu skupinu čine osobe šarolike dobne skupine, jer tu dolaze i djeca roditelja koji imaju neku dijagnozu. Članovi te grupe imaju druge teme, ali svoja iskustva suživota isto dijele i opisuju po peer principu. Govore kako to oni doživljavaju i tako im je lakše.

Potom, imamo on line grupu podrške koja ide četvrtkom u večernjim satima. Ta grupa je miješana. Unutra su i 'stručnjaci po iskustvu' i 'supatnici'. Grupa je zaživjela za vrijeme lock-downa. Ostala je i nakon pandemije jer su članovi rekli da im je potrebna. Nisu svi u mogućnosti dolaziti fizički na grupu, tako da ovako pokrivamo šire geografsko područje.

Imamo i on line grupu za osobe s opsesivno kompulzivnim poremećajem. To je zatvorena grupa koja djeluje utorkom navečer. Okuplja isključivo osobe koje imaju 'OKP', bez ikakvih drugih dijagnoza. Specifična je jer ju čine samo mlađi ljudi: svi su u dobi do četrdesetak godina. Svi su funkcionalni, svi u radnom odnosu. Članovi mahom idu na psihoterapije, što znači da si mogu priuštiti plaćanje psihoterapije.

Zašto je grupa zatvorena?

Temeljem iskustva, iskristaliziralo se da je dobro da je zatvorena. Ako bi se netko htio priključiti, mora proći preliminarni intervju s voditeljicom – koja je i sama stručnjak po iskustvu jer ima opsesivno kompulzivni poremećaj. Nakon razgovora, odlučujemo o primitku u grupu. Imali smo iskustvo da članovi koji imaju 'OKP' sudjeluju u miješanoj grupi i to im je bio preveliki stres. Bilo je kontraproduktivno. Najbolje funkcioniraju kao zatvorena grupa. Moraju biti isti problemi, pa se onda razumiju.

Širite i mrežu moderatora koji su u stanju voditi slične peer grupe?

Još od 2020. godine smo diljem Hrvatske educirali facilitatore kroz europski projekt koji smo provodili 18 mjeseci. Svrha je bila da oni kasnije mogu pružati peer podršku u svojim gradovima, kako bi i u Dubrovniku, Splitu, Vukovaru, Slavonskom Brodu, Osijeku…, ljudi mogli doći na grupu peer podrške. Tim facilitatorima, koji sada rade u svojim sredinama, treba podrška, uslijed čega provodimo kontinuiranu edukaciju. Ne možeš ljude ostaviti da se snalaze. Radimo, stoga, on line konzultacije za facilitatore. To je isto grupni rad. Oni to zovu supervizija jer sudjeluju samo facilitatori grupa iz raznih gradova. Razgovaramo o raznim situacijama koje se događaju na grupi, o tome koje su dileme, koji su problemi, kako se postaviti… Zajednički tražimo rješenja za problem koji nastane.

Kod psihijatara kao na traci

Tijekom razgovora u peer grupi čuo sam više svjedočanstava o tome kako psihijatri unutar javnozdravstvenog sustava oboljelima daju samo lijekove, dok psihoterapiju zanemaruju. Kao da im je bitno samo riješiti se oboljeloga, bez da se potrude kroz razgovor dokučiti srž problema. Nije li to tužno, pa i tragično?

To je problem loše organizacije unutar zdravstvenog sustava. Ne bih čak rekla ni novca, premda je i financiranje jedan od problema. Organizacija rada je takva da imamo još uvijek institucionalizirani način pružanja skrbi s područja brige o mentalnom zdravlju. Imamo velike sustave, bolničke sustave, domove zdravlja, ali kad uđeš u sustav, u specijaliziranu psihijatrijsku ustanovu, onda u principu ideš samo na kontrolu. Neki kažu 'idem na psihoterapiju'. Nešto što traje pet – deset minuta, nije psihoterapija. To je kontrola. Tu se ne stigne progovoriti o sebi, o tome što mi se dogodilo, o tome kako se osjećam. Stigne se eventualno izreći kako djeluje farmakoterapija, imam li kakve simptome, treba li nešto smanjiti ili povećati i tu je priči kraj. Jedan liječnik ima jako puno pacijenata. U liječničkoj ordinaciji je kao na traci i psihijatri i ne stignu drugačije raditi.

Mnogi ne znaju razgovarati s pacijentom

Jesu li svi psihijatri ujedno i psihoterapeuti?

Nisu. Problem je u tome što nisu svi psihijatri educirani za psihoterapiju. Imali smo prezentaciju na simpoziju

Bioetika i aporije psihe kojeg je suorganizirala Ludruga, gdje je profesorica koja predaje na Medicinskom fakultetu rekla da studente uopće ne educiraju o tome na koji način komunicirati s pacijentima. Oni uopće ne znaju razgovarati. Koncentrirani su na aspekt fizičkog i medikamenata, ali ne i na komunikaciju s pacijentom.

Da bi psihijatar postao psihoterapeut, edukaciju si mora platiti iz vlastitog džepa te odlaziti educirati se u svoje slobodno vrijeme. Ovoga trenutka je popriličan kaos u pružanju zdravstvene skrbi. Postoje u nekim psihijatrijskim bolnicama dnevne bolnice, koje su prilično dobro organizirane. To ovisi od grada do grada, od bolnice do bolnice, od programa do programa.

Postoji li ujednačena kvaliteta zdravstvene skrbi u različitim bolnicama?

Nećete dobiti istu uslugu u nekoj psihijatrijskoj bolnici u dnevnoj bolnici u Zagrebu, ili u nekoj drugoj bolnici. Nema ujednačenosti. Neke dnevne bolnice pružaju usluge za 21. stoljeće; uzimaju primjerice vanjske suradnike pa imaju filmoterapiju, muzikoterapiju, dramu, ples…, dobro su organizirali programe, pa su ljudi zadovoljni. To je usluga 21. stoljeća. No, u istoj bolnici, ali na drugom odjelu imaš istovremeno devetnaesto stoljeće. Odjel na kojem nema ničega, ili ima radno okupaciona grupa dva puta tjedno – gdje se liječenje sastoji od pijenja lijekova, doručka, ručka i večere i pušenja u slobodno vrijeme.

To su problemi organizacije unutar zdravstvenog sustava, gdje bi definitivno trebalo ići prema deinstitucionalizaciji. Trebalo bi otvarati centre za mentalno zdravlje u zajednici, gdje bi osim psihijatara trebalo angažirati psihologe i psihoterapeute i nas peer radnike, pa i socijalne radnike, socijalne pedagoge. Tada bi imali multidisciplinarni, holistički pristup. Tada bi čovjek – koji osjeća da ima psihičku tegobu – jednostavno ušetao u takav centar, a tamo bi ga dočekala osoba sa sličnim osobnim iskustvom, odnosno peer radnik – koji bi ga proveo kroz centar. U takav centar dolazili bi i psihijatri, pa bi ljudi tu mogli obavljati svoje redovite kontrole.

Bilo bi dobro da psihijatri dolaze u centar u zajednici, a ne da ti ideš u bolnicu k psihijatru. U takvom centru pacijent bi mogao odabrati između više raznih oblika psihoterapija. Ne dvije vrste, nego dvadeset dvije, da osoba vidi što joj odgovara.

To bi bio sasvim drugačiji oblik rada. Umjesto institucija, bilo bi više tih centara u zajednici sa više sadržaja. Bilo bi sasvim sigurno učinkovitije, puno više prevencija od dugotrajnijih ležanja i hospitalizacija. To se pokazalo u zemljama koje su uvele takve načine brige u Europi.

Oporavak, a ne proizvodnja invalida

Je li, u takvim uvjetima, moguć oporavak psihički oboljele osobe?

Pokazalo se da se mogu prevenirati dugotrajne i opetovane hospitalizacije i da su ishodi na kraju usmjereni na oporavak. Moguće je da osoba živi sa svojim psihičkim tegobama. Ne mora ostati bez simptoma, ali se može naučiti živjeti sa svojim simptomima te se nositi s njima. Kada nije dobro, može koristiti bolovanje, ali može postati koristan član društva. Ostale svoje kapacitete može razvijati i raditi u skladu sa svojim mogućnostima. Cijelo liječenje bi trebalo biti usmjereno na oporavak, a ne – kao što se kod nas nažalost događa – da se nakon dugotrajnog liječenja osoba s mentalnim teškoćama proglasi osobom s invaliditetom.

Kasnije, posljedično tome, izgubi radnu i poslovnu sposobnost, pa ju preuzima sustav socijalne skrbi i smješta ili u udomiteljsku obitelj ili u instituciju zatvorenog tipa, gdje ta osoba ostaje do kraja života. Ovakvim načinom rada proizvodimo invalide, a tako ne mora biti. Uz reorganizaciju zdravstvenog pa i socijalnog sustava, u suradnji s obrazovnim sustavom, radom na prevenciji i destigmatizaciji…, sustav se može postaviti tako da je cilj oporavak, a ne proizvodnja trajnih i kroničnih invalida.

Budući da je psihoterapeuta premalo, bi li HZZO trebao (su)financirati privatne psihoterapeute, kako bi svi oni kojima je psihoterapija nužna mogli dobiti kvalitetnu stručnu pomoć?

Pojedini privatni psihoterapeuti jedno su vrijeme radili psihoterapije preko HZZO-a, no za to su dobivali smiješno nisku nadoknadu. To im se nije isplatilo, pa to nije imalo smisla. Na žalost, sada imamo situaciju da ljudi plaćaju svoju psihoterapiju. Naravno, oni koji to mogu. Jedan psihoterapeut, koji se obrazovao i koji je masno platio edukaciju, mora od nečega živjeti i plaćati račune. Ne može za tako sitan iznos pružati usluge. To u Hrvatskoj nije riješeno. Taj dio priče bi valjalo riješiti na drugačiji, zadovoljavajući način.

‘Dogodio mi se raspad sistema’

Možete li, potkraj razgovora, reći nešto o sebi? Kakvi su bili vaši problemi i kako ste se uspjeli oporaviti?

Ah…, o tome bih trebala jako dugo govoriti. No, ukratko, meni se sa četrdeset i kusur godina dogodio ‘totalni raspad sistema’. Završila sam na liječenju u

psihijatrijskoj bolnici Sveti Ivan u Jankomiru. Išla sam kroz život nevoljna baviti se svojim emocijama i nesvjesna čemu one služe. Naučila sam ne postavljati pitanja o tome što trebam, tko sam, što želim? Živjela sam po principu: o emocijama ne treba razmišljati, samo treba raditi i nema puno filozofiranja. Mislila sam sljedeće: postoji sustav vrijednosti, postoji društveni okvir kojem se treba prilagoditi i živjeti po njemu, pa će sve biti dobro. E pa, u mom slučaju, unatoč silnom trudu da udovoljim svim ulogama koje su me dopale, nije ispalo dobro. Imala sam ulogu djeteta, ulogu majke svog djeteta, ulogu supruge, pa uloge na svom radnom mjestu… Sve su to razne uloge u kojima se pokušavaš snalaziti najbolje što možeš, odnosno kako misliš da bi trebalo. Međutim, u jednom relativno kratkom periodu mi se dogodilo previše teških stvari, koje sam preskočila. Nisam ih uspjela preraditi, niti sam se trudila. Razmišljala sam po logici: ako ih zanemarim i preskočim, one će nestati.

No, to je toliko nabujalo da sam se skršila i završila u jako teškoj depresivnoj epizodi i na bolničkom liječenju. Dvije godine je trajala ta akutna faza. U to doba sam po tri mjeseca bila hospitalizirana na odjelu. Potom bi me otpustili doma, gdje bih pokušavala vratiti se na staro. No, to je nemoguće, ali tada to još nisam znala. Ne možeš se vratiti na staro jer te staro dovelo do sloma, ali to ne znaš. Doživjela sam četiri hospitalizacije od po tri mjeseca u dvije godine. No, iskoristila sam sve što mi je zdravstveni sustav tada nudio. A ponudili su mi u bolnici Sveti Ivan da sudjelujem u psihoterapijskim grupama. Da bi bio član grupe, u koju možeš dolaziti i od doma, uvjet je da si prije toga pacijent te bolnice.

Mnogi su nepotrebno odustali

Je li pomoglo?

Bila sam vrlo uporna, išla sam dobrih sedam godina na tu grupu. To je bila zatvorena psihoterapijska grupa sa stručnim vodstvom. Je, pomoglo je. Međutim, u jednom trenutku, nakon sedam godina, prepoznala sam što i zašto mi se sve dogodilo. Racionalno, međutim, nisam dobila nekakvu podršku, nikakvo znanje o tome što konkretno bih trebala učiniti da nešto promijenim. Nakon toliko godina imaš, dakle, svijest o tome što ti se i zbog čega dogodilo, ali nemaš dovoljno podrške da nešto promijeniš. Bila sam jako uplašena – upravo zbog tog fenomena oporavka. Upoznala sam ljude koji su na neki način odustali. Pomirili su se s činjenicom da će svaku godinu doći u Jankomir na godišnji odmor, na mjesec, dva. Oni razmišljaju otprilike ovako: 'tamo ću se malo skrpati i onda ću se vratiti u svoj život, u kojem apsolutno ništa neću promijeniti, pa dok izdržim. Kasnije, opet idem na krpanje'.

Puno ljudi je tako razmišljalo. Mene je ta činjenica isprepadala, jer ja nemam takvu viziju oporavka. Pomislila sam da bi se isto moglo dogoditi i meni i da sam na dobrom putu da mi se to dogodi. I zato me zahvatio veliki strah, otprilike 2011. godine. No, ništa u životu nije slučajno, pa tako ni to, jer smo tada u bolnici u Jankomiru provodili razne aktivnosti, između ostaloga kreirali smo i radijsku emisiju u sklopu kluba Zajedno. Na tim aktivnostima upoznala sam sedam preostalih suosnivača udruge Ludruga. Tada smo zajednički krenuli u akciju… Znali smo dobro kakav je zdravstveni sustav, jer smo prošli kroz njega, na vlastitoj koži smo ga osjetili. Bilo nas je četiri osobe s vlastitim iskustvom psihičkih tegoba, dvije osobe u edukaciji za psihoterapeuta i dva psihijatra – koji su unutar sustava bili prilično nezadovoljni. Oni su vidjeli gdje su rupe u sustavu i gdje bi valjalo nešto promijeniti.

Will Hall ih učio facilitiranju grupe

I tako je nastala 'Ludruga'?

Točno. Bili smo šaroliki, ali sa zajedničkim idejama. U ono doba i udruge na području mentalnog zdravlja su bile na tragu zdravstvenog sustava. Mahom su te udruge bile osnovane od strane struke i nudile su programe baš kao i bolnice, samo ne u bolnici nego negdje izvan nje. No, bili su to vrlo slični programi. Mi smo htjeli napraviti nešto drugačije. Htjeli smo i kod nas organizirati grupe peer podrške, jer smo u to doba znali da to vani postoji. Jedna od osnivačica je bila u edukaciji za psihoterapeuta pa je poznavala **Will Halla**, poznatog američkog zagovornika drugačijeg pristupa mentalnom zdravlju. Will Hall bio je s njom na edukaciji za psihoterapiju. Poluprijateljski odnos su imali. Zato nam je on došao u Zagreb, kada smo se registrirali kao udruga 2012. godine. Ugostili smo ga kako smo najbolje znali, i on je, od ponedjeljka do petka, održao edukaciju za facilitiranje. Ljudi koji su bili na toj edukaciji su bili prvi članovi grupe peer podrške naše udruge. Peer podrška je krenula te 2012. godine, odmah nakon edukacije. Rekli smo: ajmo probati, jer drugačije nećemo znati jesmo li u stanju to učiniti. Odlučili smo krenuti te učiti u hodu, na pogreškama. Tako je i bilo. Poslije par godina dodatno smo se, u hodu, educirali. Svatko od nas. Nas facilitatora je sada četiri. Najsvježija edukacija koju smo prošli bila je za pružanje sveobuhvatne peer podrške, u Nizozemskoj. Kod njih je to dio njihovog zdravstvenog sustava. Rad u peer grupama je plaćen od strane zdravstvenog sustava i pruža se kao zdravstvena usluga unutar sustava. Kod nas, međutim, peer rad u zdravstvenom sustavu ne postoji. No, optimistični smo s tim u vezi. Sada više ne možemo natrag. Jednom ćemo doživjeti da rad u peer grupama bude i u Hrvatskoj dio zdravstvenog sustava te da ljudi u potrebi dobiju sveobuhvatnu uslugu. Ta će usluga biti

individualizirana, za svakoga ponaosob. Odredit će se što bi svakoj pojedinoj osobi bolje odgovaralo, a ne da svi dobiju isti tretman. Peer radnici će tada biti plaćeni unutar zdravstvenog sustava, baš kao i u Nizozemskoj te u drugim razvijenim zemljama.

Ne smijemo odustati

I Hrvatski savez udruga za mentalno zdravlje traži da voditelji peer grupa budu plaćeni unutar javno zdravstvenog sustava. Tin Pongrac, predsjednik tog Saveza, tvrdi da se 'stručnjaci po iskustvu' puno lakše povezuju s osobama koje su u mentalnoj krizi, nego liječnici, jer postoji veće povjerenje i jer nema stigmatizacije. Slažete li se s njegovim tvrdnjama i s konkretnim zahtjevom?

Apsolutno, to je u stvari i ušlo u novi strateški okvir za razvoj mentalnog zdravlja do 2030. godine, kojeg je Hrvatska vlada usvojila još prije dvije godine. Tamo piše da se treba deinstitucionalizirati sustav, da unutra trebaju biti interdisciplinarni mobilni timovi koji će ići u zajednicu i da djelatnici tih mobilnih timova između ostaloga trebaju biti i peer radnici. Znači, definitivno imamo takav model, barem na papiru. Valja sada raditi akcijske planove i valja poticati i gurati implementaciju toga što je na papiru. Treba raditi na operativi, da se to stvarno i dogodi. Treba biti uporan, i ne odustajati.

Nadam se da je i ovaj naš razgovor korak u tom smjeru.

Definitivno. Jedan dio udruga Hrvatskog saveza udruga za mentalno zdravlje surađuju u okviru zajedničkih projekata. Taj smo savez 2017. i osnivali da zajednički nastupamo prema donosiocima odluka: prema političarima i lokalnim moćnicima. Ipak nas bolje percipiraju kada je tu 19 udruga. Hoćemo li do 2030. uspjeti implementirati sve što piše u strateškom okviru? Želim u to vjerovati. Imamo sada već i više educiranih peer radnika, ima ih po cijeloj Hrvatskoj, o ovoj tematici se sve više piše i govori. Otvorili smo temu, ona više nije posve nepoznata. Imamo i psihoterapeuta i psihologa i socijalnih radnika koji su upoznati s radom u peer grupama i koji žele takav oblik rada ugraditi u zdravstveni sustav. No, svi koji prepoznaju vrijednost ovoga nisu, nažalost, na pozicijama moći. Ipak, zajedničkim angažmanom civilnog društva, pojedinih liječnika, kroz daljnji rad, kroz intervjue…, možemo ostvariti to što želimo. Bitno je da se ne odustane, jer rad u peer grupama je primjer dobre prakse. To je iskustvo koje djeluje i jako teško će se biti oglušiti na zahtjeve za ostvarenjem onoga što piše u Strateškom okviru za razvoj mentalnog zdravlja. Taj Strateški okvir trebao bi biti u praksi ostvaren do 2030. godine i nadam se da će se nešto promijeniti do tada.

Problemi s financiranjem udruge

Kako se vaša udruga financira? Pomažu li država i Grad Zagreb dovoljno, s obzirom da radite lavovski dio posla praktički umjesto njih?

Financiramo se kroz projekte, što znači da smo vječito nesigurni i nestabilni s plaćama. Financiramo se putem javnih natječaja od Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, Grada Zagreba, od Ministarstva zdravstva, od Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Naša udruga mora imati aktivno nekoliko projekata, kako bi mogli imati za plaću. No, zna nam se dogoditi da imamo rupe u financiranju pa onda tražimo donacije, sami dajemo donacije…, da prebrodimo rupe između završetka jednog i početka drugog projekta. To nam je veliki problem i stalno upozoravamo da je nužno pronaći modele kontinuiranog financiranja za usluge koje su tako važne. Ne bi se smjele 'otvarati rupe' od nekoliko mjeseci, jer tada ponekad uzalud obrazuješ ljude. Kada su educirani, oni odu dalje, jer ih ne možeš zaposliti i jer im ne možeš pružiti odgovarajuće uvjete. Međutim, do dana današnjeg nismo uspjeli pronaći formulu. Kažu nam: 'vi ste udruga i Zakon o udrugama se na vas odnosi, pa se vi financirate prema projektima i to je to'.

Potrebno je jako puno vlastitog rada, volonterstva i donatorstva te vlastite ludosti, da ne dignemo ruke uz takve uvjete. A ako odustanemo, tih usluga neće biti još neko vrijeme u sustavu. Svjesni su oni toga, ali za sada nismo uspjeli iznaći način kontinuiranog financiranja.

(Su)financiramo psihoterapijske grupe

Imate li u Ludruzi suradnika psihoterapeuta, koji po potrebi pomaže članovima udruge?

Ljiljana Marinac je naša dugogodišnja suradnica. Ona je psihoterapeutkinja, koja je u grupi peer podrške bila godinu dana, ali u ulozi nje kao osobe, a ne u ulozi psihoterapeuta, jer je htjela to iskusiti, htjela je vidjeti kako grupa funkcionira. Za članove kojima peer podrška nije dovoljna, za one koji žele nešto više, koji imaju potrebu za dubljom i stručnijom pomoći, angažiramo nju. 'Ludruga 100 posto ljudi' u potpunosti financira ili sufinancira psihoterapijske grupe za članove ovih naših peer grupa, da članovi mogu imati i psihoterapijsku podršku, a da ih to ne košta puno ili da je potpuno besplatno. S Ljiljanom Marinac imamo odličnu suradnju. Ona već dulje vrijeme vodi, po potrebi, psihoterapijske grupe za naše članove.

https://promise.hr/iskustvo-patnje-koje-smo-prosli-koristimo-u-procesu-oporavka-od-psihickih-teskoca

Crkva postupno vraća povjerenje vjernika i gradi bolji ugled, pokazujući posvećenost zaštiti najranjivijih članova

"Crkva na općoj razini sve više razvija sustavan pristup u rješavanju slučajeva zlostavljanja."

Skandali koji potresaju Crkvu plijene pozornost javnosti, ne samo crkvene, već i puno šire. O seksualnim skandalima u Crkvi i zaštiti maloljetnika, razgovaramo s teologom i kanonskim pravnikom mr. sc. Ilijom Jurićem, koji se ovom problematikom bavio i u svom završnom radu kao student na KBF-u Univerziteta u Sarajevu, za koji je dobio i nagradu.

Kako su crkvene vlasti reagirale i djelovale kada su se u javnosti sve češće počele pojavljivati informacije o seksualnom zlostavljanju maloljetnika od strane klera?

Crkvene vlasti postupno su razvijale odgovor na javne optužbe o seksualnom zlostavljanju maloljetnika. S porastom broja otkrivenih slučajeva, uključujući mnoge iz nedavne prošlosti, reagiralo se pojedinačno, od slučaja do slučaja, bez sustavnog pristupa i s naglaskom na očuvanje vlastitog ugleda. Svećenici optuženi za zlostavljanje bili su često premještani iz jedne župe u drugu ili dodjeljivani na druge crkvene službe, ponekad i u ustanove koje su ponovno uključivale rad s mladima. Takvi su postupci bili neprimjereni i zapravo skandalozni, jer su neki samo pokušali 'premještati problem' umjesto da ga sustavno rješavaju i poduzmu odgovarajuće mjere. Time se nanosila dodatna šteta, kao i stvarala opasnost da se zločini ponove.

Može li se reći da je u početku bilo dosta nesnalaženja od strane Crkve, kako samo Vatikana, tako i samih mjesnih Crkava?

Na početku je vladalo dosta nesnalaženja i nesigurnosti u postupanju, kako na općoj razini, tako i na razini partikularnih Crkava. Prvi problemi bili su vezani uz nepripremljenost Crkve da se nosi s pitanjem zlostavljanja,

40. Domagoj Trojanović

Novinarski projekt:
Crkva koja ranjava

Elektronička publikacija:
Laudato.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
31. listopada 2024.

koje je bilo tabu-tema i unutar Crkve i u društvu općenito. Mnoge partikularne Crkve nisu imale jasno definirane procedure. Umjesto sustavnog pristupa, slučajevi su rješavani pojedinačno i 'iza zatvorenih vrata', što je dodatno kompliciralo stvar, a i stvaralo percepciju da Crkva pokušava zataškati skandale. U određenim slučajevima, biskupi nisu smatrali da imaju dovoljno smjernica iz Vatikana, zbog čega su primjenjivali vlastite postupke, što je dovelo do neujednačenosti i nesigurnosti u postupanju. Primjerice, neki su slučajevi zlostavljanja bili tretirani kao unutarnji problemi, bez prijavljivanja građanskim vlastima. U drugima se primjenjivao spomenuti pristup premještanja svećenika osumnjičenih za zlostavljanje u druge župe. To je dodatno pojačalo sumnje u javnosti o iskrenosti odgovornih ljudi u Crkvi i njihove spremnosti da se nose s ozbiljnošću optužbi.

Kakve su bile reakcije pape Ivana Pavla II. i Benedikta XVI.?

Papa Ivan Pavao II., iako relativno kasno, 2001. donio je odluku kojom je Kongregaciji za nauk vjere, tada pod vodstvom kardinala Josepha Ratzingera, dao ovlast da preuzima i rješava slučajeve seksualnog zlostavljanja maloljetnika na općoj razini Crkve. Ovom 'centralizacijom' stvoren je temelj za sustavniji pristup. Papa Benedikt XVI., svjestan ozbiljnosti problema, još kao prefekt Kongregacije za nauk vjere pokazao je spremnost za ozbiljnije djelovanje. On je prvi papa koji je javno izrazio duboko žaljenje zbog zlostavljanja i, što je ključno, osobno se susreo s nekim od žrtava u više navrata, uključujući posjete SAD-u, Irskoj i Australiji. Također je pozvao na reformu svećeničke formacije s naglaskom na psihološku i moralnu pripremu kandidata za svećenike, kako bi spriječio buduće zlostavljanje. Njegov pontifikat postavio je temelje za još odlučnije reforme pape Franje.

Može li se reći kako je konferencija pod nazivom „Zaštita maloljetnika u Crkvi", s početka 2019. bila ključna u donošenju nekih dokumenata (motuproprij 'Vos estis lux mundi')?

Konferencija, nazvana i 'susretom bez presedana' predsjednika biskupskih konferencija i vodećih stručnjaka za zaštitu maloljetnika, donijela je dobre rezultate. Međutim, ovdje bih spomenuo i prethodne mjere za zaštitu maloljetnika koje je donio papa Franjo. Primjerice, 2014. osnovano je Papinsko povjerenstvo za zaštitu maloljetnika koje je predlagalo najprikladnije inicijative Svetoj Stolici u svrhu zaštite maloljetnika. Nakon toga istaknuo bih važan dokument 'Come una madre amorevole' iz 2016. Prema tom dokumentu, biskupi i drugi odgovorni za partikularne Crkve mogu biti smijenjeni zbog nemara koji je prouzročio ozbiljnu fizičku, moralnu, duhovnu ili materijalnu štetu pojedincima ili zajednici. U slučajevima zlostavljanja maloljetnika i ranjivih odraslih osoba, za smjenu je dovoljno da nedostatak marljivosti bude važan. Prije donošenja ovog dokumenta, biskupi pod istragom ili optuženi za ozbiljne propuste obično su bili poticani na podnošenje ostavke, no izravna smjena bez njihove suglasnosti nije bila jasno propisana. Ovim je dokumentom to izmijenjeno.

Što se tiče konferencije, vjerujem da bi je bilo korisno organizirati periodično, svakih nekoliko godina, jer je donijela dobre plodove. Na konferenciji je naglašena nužnost preuzimanja odgovornosti Crkve za propuste iz prošlosti te usvajanje nulte tolerancije prema zlostavljanju. Ključne teme uključivale su zaštitu žrtava, transparentnost, suradnju s građanskim vlastima i odgovornost crkvenih službenika. Papa Franjo i sudionici su pozvali na jasne i obvezne smjernice koje bi se primjenjivale u svim biskupijama. Rezultati konferencije vidljivi su u dokumentima donesenim neposredno nakon susreta. Između ostaloga, tu su izmjene zakonodavstva Države Vatikanskoga Grada, dokument 'Vos estis lux mundi' te 'Vademecum' o nekim točkama postupka u ophođenju sa slučajevima seksualnog zlostavljanja maloljetnika koje su počinili klerici i drugi radnici u Crkvi. Konferencija je imala dalekosežan utjecaj. Postavila je temelje za jedinstveniji i ozbiljniji pristup s naglaskom na zaštitu žrtava i sprječavanje budućih zlostavljanja.

Koje su bile ključne mjere koje su donesene?

U posljednjih desetak godina donesene su brojne mjere. Posebno važan korak predstavlja revizija VI. knjige Zakonika kanonskog prava, koja sada obuhvaća širi spektar kaznenih djela, uključujući dječju pornografiju kao posebno izdvojeno kazneno djelo. Ranije je granica za zaštitu maloljetnika bila 16 godina, dok je danas podignuta na 18, a zastara je produljena na 20 godina, računajući od trenutka kada maloljetna žrtva postane punoljetna. Za razliku od građanskog prava, kanonsko pravo ne pravi razliku među dobnim skupinama maloljetnika u kontekstu seksualnih kaznenih djela, što znači da svi maloljetnici imaju jednak status. Ranije sam spomenuo dokument 'Come una madre amorevole' koji jasno propisuje odgovornost biskupa. Na tom tragu je i dokument 'Vos estis lux mundi' iz 2019., ažuriran 2023., kojim je papa Franjo uveo obvezu prijavljivanja svih slučajeva seksualnog zlostavljanja i prikrivanja nadležnim crkvenim tijelima. Vademecum također predviđa prijavu nadležnim građanskim vlastima, kada je to ključno za zaštitu maloljetnika od opasnosti od daljnjih kaznenih djela.

Tu su i druge odredbe, ali sveukupno Katolička crkva značajno je unaprijedila propise, postupke i standarde

zaštite maloljetnika i ranjivih osoba. Na tome ne treba stati, već treba i dalje produbljivati mjere zaštite i djelovati u skladu s načelom nulte tolerancije prema zlostavljanju.

Koje su zemlje najviše pogođene ovim nemilim pojavama?

Najviše su pogođene osobe u zemljama s velikim i utjecajnim katoličkim zajednicama, gdje su se slučajevi zlostavljanja godinama sustavno prikrivali, a žrtve nisu imale podršku ni priliku za pravdu. To je zaključak koji proizlazi iz opsežnih izvješća zemalja koje su provele istrage o seksualnom zlostavljanju unutar Katoličke crkve. Postavlja se pitanje jesu li samo te zemlje zaista 'najpogođenije'. Od američkog istraživanja iz 2004., preko irskog i francuskog, do španjolskog iz 2023., potvrđeno je mnogo slučajeva zlostavljanja maloljetnika od strane svećenika. Dakle, svaka zajednica koja provede istraživanje otkriva svoju vlastitu, tešku stvarnost. Pitanje je, ako su te zemlje 'najpogođenije' samo zato što su jedine provele istraživanja, kakvi bi rezultati bili u drugim zemljama koje tek trebaju provesti slične istrage?

Kakvo je stanje u našoj zemlji? Ima li dovoljno transparentnosti?

Katolička crkva na hrvatskom govornom području još nije provela sustavno istraživanje, iako se susretala s pojedinačnim slučajevima. Svijest o problemu zlostavljanja još uvijek nije dovoljno razvijena, a transparentnost i odgovornost svakako se moraju dodatno unaprijediti. Donedavno crkvene vlasti rijetko su javno istupale u vezi s pojedinačnim slučajevima, već su tek poneki predstavnici Crkve reagirali na istraživanja novinara. Riječki nadbiskup Mate Uzinić odlučio je na vlastitu inicijativu javno govoriti o tome. Tim pozitivnim primjerom transparentnosti i odgovornosti podigao je visoko ljestvicu za sve odgovorne osobe u našoj Crkvi. Smatram da je takav pristup, unatoč nedostatku sveobuhvatnog nacionalnog istraživanja, važan, neophodan i vrijedan, jer doprinosi prijeko potrebnoj transparentnosti. Šutnja samo nanosi štetu – iako može biti lakši put, ona nije prihvatljiva.

Koliko su ovi skandali naštetili ugledu Crkvi?

Ove sablazni ozbiljno su narušile ugled Crkve, uzrokujući gubitak povjerenja vjernika i slabljenje njezina moralnog autoriteta. U brojnim slučajevima crkvene su vlasti pokušavale zataškati ove događaje, što je dodatno umanjivalo ugled i autoritet Crkve u društvu. S pontifikatom Pape Franje dogodio se značajan preokret, posebno u pogledu zaštite maloljetnika. Katolička crkva na općoj razini sada proaktivno djeluje, posvećuje se edukaciji i prevenciji te se odlučno suočava s problemom zlostavljanja kao ozbiljnom prijetnjom koju je potrebno iskorijeniti. Ovim pozitivnim, hrabrim i otvorenim pristupom Crkva postupno vraća povjerenje vjernika i gradi bolji ugled, pokazujući posvećenost zaštiti najranjivijih članova svoje zajednice. No, sve ovisi o tome kako se opći propisi primjenjuju u pojedinim partikularnim Crkvama.

Može li se nakon svega zaključiti kako se Crkva ipak sada zna nositi s ovim pojavama?

Crkva na općoj razini sve više razvija sustavan pristup u rješavanju slučajeva zlostavljanja. Primjetan je djelomični napredak u prikupljanju podataka i transparentnosti, kao i težnja za ravnomjernim usklađivanjem praksi među partikularnim Crkvama. Papinsko povjerenstvo za zaštitu maloljetnika objavilo je ovog mjeseca svoje prvo godišnje izvješće u kojemu poziva partikularne Crkve da prate smjernice iz Vatikana. Povjerenstvo naglašava potrebu za boljim djelovanjem te u svojoj analizi mjesnih Crkava ističe da neki crkveni subjekti i crkvene vlasti pokazuju jasnu predanost zaštiti, dok su drugi tek na početku preuzimanja crkvene odgovornosti. Zaključno, budući da je povratak povjerenja dug i naporan put, novi pristup treba pokazivati zrelost i posvećenost u suočavanju s ovim izazovima. Samo pošten i transparentan pristup može vratiti nadu i povjerenje.

https://laudato.hr/vijesti/istinito-lijepo-i-dobro/crkva-postupno-vraca-povjerenje-vjernika-i-gradi-bolji-ugled

LIDER

biznis i politika

SKUPA CIJENA URBANOG SPRAWLA: ZAGREB TROŠI PET PUTA VIŠE NA INFRASTRUKTURU, A STANOVNICI PERIFERIJE PLAĆAJU VISOKU CIJENU ŽIVOTA

Prekomjerno širenje gradova prema predgrađima povećava posjedovanje i korištenje automobila po stanovniku za 20 do 50 posto, a upotrebu javnog prijevoza za čak 40 do 80 posto. Gradovi s niskom gustoćom naseljenosti suočavaju se s infrastrukturnim troškovima koji su 50 posto viši u usporedbi s kompaktnijim urbanim područjima. Primjerice, 'raširenijí' gradovi godišnje koštaju američku ekonomiju više od 1000 milijardi dolara, što iznosi oko 3000 dolara po stanovniku. Ovi podaci jasno ukazuju na izravne i neizravne troškove koje uzrokuje nekontrolirano širenje gradova na predgrađa, a ujedno pružaju i objašnjenje za prometne gužve, temu koja se ovih dana tako često provlači kroz medije. Naime, upravo je neplanska urbanizacija jedan od ključnih uzroka povećane ovisnosti o automobilima, a posljedično i zagušenih prometnica.

A upravo ta bolest, **urban sprawla** (engleski naziv za brzo širenje gradova, često karakteriziranih niskom gustoćom naseljenosti i povećanim oslanjanjem na privatne automobile za prijevoz) zahvatila je i glavni grad Hrvatske, koji se već dugi niz godina nekontrolirano širi na predgrađa.

– Zagreb je kroz svoj povijesni razvoj bio gust, srednjoeuropski grad, no posljednjih desetljeća sve više se transformira u model urbanog sprawla. To podrazumijeva širenje na periferiju, stvaranje jednonamjenskih zona za stanovanje, rad i trgovinu, ovisnost o automobilima te povećanu potrošnju energije i vremena u prometu. Rezultat je neodrživa urbana struktura koja uzrokuje financijske i društvene gubitke. Primjerice, prije potresa, Donji grad imao je gustoću od 14.000 stanovnika po km², dok je ostatak Zagreba imao samo 1.200 stanovnika po km².

41. Antonija Knežević

Novinarski projekt:
Stanovanje i stambena politika: Kako riješiti goruću problem nepriuštivosti nekretnina

Elektronička publikacija:
Portal Lider.media

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2024.

Takva disperzija značajno opterećuje gradski proračun jer troškovi razvoja i održavanja infrastrukture rastu s nižom gustoćom naseljenosti – procjenjuje se da Zagreb troši pet puta više nego što bi trošio da je gustoća ujednačena poput one u Donjem gradu. Istodobno, građani na periferiji snose visoke troškove – od potrebe za dva automobila po kućanstvu do gubitka sati u svakodnevnim putovanjima – objašnjava **Marko Dabrović**, arhitekt i suosnivač studija 3LHD.

Velike posljedice

Ekonomske posljedice prevelike disperzije stanovništva prilično su visoke. U SAD-u su tako još 2017. godine izračunali da prometne gužve koštaju državu 305 milijardi dolara, a u Los Angelesu je procijenjeno da prosječan vozač provede više od 100 sati u prometnim gužvama. Sam grad to košta više od 19 milijardi dolara, a svakog vozača 2828 dolara. Ovi troškovi uključuju izgubljenu produktivnost, rast troškova prijevoza, goriva te brojne druge. No, u ovu računicu nisu uključene sve bitnije emisije CO2, kao ni enorman stres izazvan čekanjem u gužvama.

Upravo zbog činjenice da su kompaktniji gradovi prometno i ekonomski učinkovitiji, Dabrović smatra da bi se politika komunalnih doprinosa u Zagrebu trebala u potpunosti preokrenuti.

– Grad bi trebao uvesti diferencirani sustav komunalnog doprinosa, gdje bi na periferiji doprinos bio značajno viši zbog nedostatka postojeće infrastrukture, dok bi u središtu grada, gdje infrastruktura već postoji, doprinos bio niži. Takav pristup potaknuo bi obnovu i naseljavanje u centru. Prostorni plan treba jasno postaviti granice urbanog razvoja i zaštititi zelene zone. Nužno je ograničiti prenamjenu poljoprivrednih i prirodnih zemljišta u građevinska, kao i spriječiti izgradnju infrastrukture koja potiče suburbanizaciju. Novi shopping centri dostupni isključivo automobilom te jednonamjenske površine trebali bi biti strogo ograničeni u prostornim planovima – ističe Dabrović.

Gradnja trgovačkih centara u rubnim područjima grada svakako je jedan od dodatnih okidača češćeg korištenja automobila.

– Veliki trgovački centri, smješteni na rubnim dijelovima grada, svojom veličinom i konceptom nisu zamišljeni za opskrbu stanovnika pojedinih kvartova, već su osmišljeni tako da privlače posjetitelje iz cijelog grada. Njihova izgradnja zasigurno je potaknula veću uporabu automobila. Dok je nekad jedan automobil po kućanstvu bio smatran civilizacijskim minimumom, danas to više nije dovoljno, pa mnoge obitelji standardno posjeduju dva automobila. Dodatno, neradna nedjelja vjerojatno je pridonijela povećanoj upotrebi automobila tijekom ostalih dana u tjednu, pojačavajući prometnu opterećenost – objasnio je **Marko Ševrović**, profesor s Prometnog fakulteta u Zagrebu.

No, kako preokrenuti te trendove, kada je **nekontrolirano širenje grada** prema periferiji i zanemarivanje urbanističkih principa, preraslo u urbani karcinom koji nekritički zauzima prostor?

– Potreban je pomak integraciji urbanog planiranja, urbanih politika i ekonomije upravljanja urbanim razvojem. Ne može Grad nijemo i bespomoćno promatrati kako tržište radi svoje, nego treba aktivno djelovati kako bi se tržište usmjeravalo. Generalnim urbanističkim planom definiraju se, najgrublje govoreći, samo namjene površina i osnovni kvantifikacijski pokazatelji poput gustoće i iskorištenosti izgradnje, no potrebno je stvarati ekonomske, pa i društvene preduvjete koje djeluju na poželjne tendencije razvoja. Raznim mehanizmima moguće je ohrabrivati izgradnju u više centralnim zonama. Primjerice, moguće je uvesti stratifikaciju komunalnih doprinosa u ovisnosti o zoni izgradnje, uvesti modele urbanog pregovaranja i urbanističkih bonusa za izgradnje koje bolje korespondiraju s strategijama poželjnog urbanog razvoja i slično. Dakle, nužno je postaviti jasnu strategiju te urbanu politiku i legislativu koja ju prati. Bez integracije svih tih komponenti i dalje ćemo biti bespomoćni pred urbanom stihijom i nema tog Generalnog urbanističkog plana koji može bitnije promijeniti taj trend – kaže **Maroje Mrduljaš**, arhitekt i predavač na zagrebačkom Arhitektonskom fakultetu.

Što napraviti

Jedan od ključnih koraka za zaustavljanje ovog nepovoljnog razvoja svakako je aktivacija brownfield područja u središtima gradova. Njihovo zanemarivanje, među ostalim, značajno je pridonijelo širenju grada prema periferiji. Iz Avison Younga su nedavno izračunali da se samo u širem gradskom centru, na lokacijama u vlasništvu Grada Zagreba, RH ili poduzeća u njihovom vlasništvu, nalazi oko 2,2 milijuna četvornih kvadrata zemljišta koje imaju potencijal izgradnje 32 tisuće stanova. Toliko stanova, inače se u Zagrebu sagradi u devet godina. Izrečeno jezikom kojeg svi razumiju, riječ je o neiskorištenom kapitalu zemljišta vrijednom oko milijardu eura.

– Više je razloga zašto se brownfield u Zagrebu i Hrvatskoj ne transformira, a jedan od njih je što su investicije jednostavnije u građenju na tabula rasa prostorima. Naši developeri uglavnom nisu osobito sofisticirani, a nije niti tržište. Nadalje, to je većini dobro poznato pitanje neraziješenih vlasničkih odnosa koji godinama i desetljećima

opterećuju te prostore ali i druge domene našega društva i tranzicija u tom smislu još nije dovršena. Konačno i posebno važno, nema sistemskog okvira koji bi poticao transformacije brownfielda, nema poticaja, subvencija, olakšica i sličnog, nema niti pomoći u smislu razvoja i dijeljenja ekspertnih znanja koje bi gradovi i država mogli ponuditi. Zapušteni brownfieldi su jasan simptom zapuštene zemlje. Treba napomenuti da su o pojedinim situacijama brownfield zauzele neformalne inicijative ili da se procesi odvijaju organski i spontano, uz određenu podršku gradske uprave i da su upravo to dobri primjeri održivog i socijalno korisnog razvoja – navodi Mrduljaš.

Aktivacija brownfield područja trebala bi biti strateški prioritet jer bi se time smanjio pritisak na periferiju i omogućilo stvaranje novih urbanih sadržaja u gradskim središtima. Ključne točke koje mogu redefinirati Zagreb, kada je riječ o brownfieldu, smatra Dabrović, su Gredelj i Velesajam.

– Zagreb mora hitno pokrenuti revitalizaciju ključnih brownfield lokacija, od kojih su najvažnije Gredelj, kao prirodno proširenje centra grada, i Velesajam, koji može postati novo urbano središte Novog Zagreba. Grad i država trebaju preuzeti odgovornost za razvoj javne infrastrukture na brownfield lokacijama – prometnica, javnih prostora, mrežne infrastrukture. Privatni sektor bi trebao na sebe preuzeto onu u čemu je uigraniji, gradnju komercijalnih i stambenih objekata. Ova sinergija omogućila bi bržu transformaciju, uz izbjegavanje prevelike fragmentacije koja povećava troškove i usporava procese. Bez jasnih pravnih okvira i administrativne podrške, revitalizacija brownfielda ostat će spor proces. Grad mora ubrzati donošenje urbanističkih planova za ključne lokacije i omogućiti jasne uvjete za investitore – ističe Dabrović te dodaje da revitalizacija Gredelja, zahtijeva suradnju s HŽ-om.

A kao ključne korake za realizaciju tog projekta navodi sužavanje infrastrukturnog koridora u centru grada koji nije u funkciji prometa (zona uz Branimirovu ulicu, izmještanje funkcija poput pranja vagona iz zone Gredelja na manje atraktivne lokacije izvan centra, preusmjeravanje teretnog željezničkog prometa iz centra na obilazne rute radi smanjenja sigurnosnih i ekoloških prijetnji te eventualna denivelacija željezničke pruge kako bi se stvorile bolje prometne veze sjevera i juga Zagreba koje su ograničene na Držićevu, Miramarsku i Savsku ulicu.

No, upravo su Hrvatske željeznice glavni kamen spoticanja i jedan od ključnih razloga što se revitalizacija Gredelja, ali i rješavanje ključnih prometnih problema u Zagrebu nikako ne rješavaju.

– Grad Zagreb je naprosto talac HŽ-a. Način na koji je HŽ podijeljen na više društava, tek je jedan od problema, jer što god netko pokuša napraviti se zakoči na nekoj razini jer nitko nema zadnju riječ. Tome treba dodati strah od sindikata, arhaični način razmišljanja u HŽ-u. U tehničkom smislu postoje rješenja, no mi i dalje stojimo na mjestu jer bilo koji projekt da se pokrene uporno se politizira ili nailazi na tisuću barikada. Nedovoljno dobro definiran institut izvlaštenja, legalizacija građevina u prometnim koridorima, tek su neki od problema koje treba riješiti na razini države a to je jedino moguće na razini dva, za to područje, ključna ministarstva – prometa i graditeljstva. Bez toga, kao i promatranja Grada Zagreba i Zagrebačke županije kao jedne funkcionalne cjeline, nije moguće imati efikasno riješen promet u Gradu Zagrebu. Stvaranje IPZP-a kao jedinstvenog poduzeća koje je trebalo integrirati organizaciju javnog prijevoza putnika triju županija je bila dobra ideja, no u međuvremenu je zamrla i danas ta tvrtka ima tri zaposlena jer realno bez podrške političkog vrha države i HŽ-a su im ruke vezane – smatra Ševrović.

Prema njegovim riječima u Zagrebu se promet naprosto događao. Kapitalne investicije su se radile mimo svih planova. Grad se širio kako je određenim interesnim skupinama, odnosno građevinskom lobiju to odgovaralo, pa je tako GUP često bio mrtvo slovo na papiru.

– Rezultat takvog širenja grada su kvartovi bez vrtića, škola i druge potrebne infrastrukture. I gužve u prometu kakve imamo danas – zaključuje Ševrović.

I dok se Zagreb nekontrolirano širio na rubna područja, zbog čega su se morale graditi nove ceste, vrtići i škole, u isto vrijeme centar Grada pomalo odumire. Neke škole zbog nedostatka djece jedva uspijevaju popuniti razrede, a liječnici u centru nemaju dovoljan broj pacijenata. A dodatni čavao u lijes centru grada donio je zagrebački potres.

– Centar Zagreba nikada nije završio svoju modernizaciju. Potres je samo naglasio dugogodišnje probleme centra grada. Politički diskontinuiteti onemogućili su sustavan razvoj Donjeg grada, gdje su i dalje prisutni elementi niskog urbanog tkiva, formirani prije potresa 1880. godine. Modernizacija centra stoga treba uključivati ne samo obnovu zgrada, već i razvoj urbanog okruženja prilagođenog suvremenim potrebama stanovnika. Potrebno je obnoviti i aktivirati blokovska dvorišta kao zelene oaze za stanare, u središta blokova podzemno spremiti automobile s ulica. Treba povećati ozelenjene pješačke zone, smanjiti buku i zagađenje. Uz postojeće obrazovne, kulturne i društvene sadržaje lakše će se privući obitelji i mlade u centar. Treba prepoznati

niže i neprikladne zgrade niže od dva kata i omogućiti zamjensku izgradnju viših, gušće naseljenih zgrada koje će bolje iskoristiti postojeću infrastrukturu. Time bi se povećao broj stanovnika u centru, a grad bi postao ekonomski i socijalno održiv. Javnu upravu, trenutačno smještenu u neadekvatnim i raštrkanim zgradama, treba premjestiti u suvremene, održive građevine u blizini centra grada. Slično tome, fakultete i škole treba pozicionirati bliže centralnim zonama, poput područja Gredelja. Studenti, uz umirovljenike, predstavljaju ključnu demografsku skupinu koja doprinosi živosti i dinamici javnih prostora – naveo je Dabrović kojim potezima bi se mogao ponovno oživjeti centar grada.

Preokretanje dosadašnjih negativnih trendova i nekontroliranog širenja grada u konačnici bi donijelo cijeli niz ekonomskih koristi. Na tu temu napravljene su brojne studije koje nedvojbeno pokazuju da 'preraširenі' gradovi na javnu infrastrukturu i njezino održavanje troše čak 50 posto više nego gradovi s 'pametnijim' urbanim planiranjem. Tako je primjerice izvješće koje je objavio Smart Growth America, u kojem je istraženo 17 studija scenarija kompaktnog i rasprostranjenog razvoja, pokazalo da zgusnutiji, kompaktniji grad troši 38 posto manje na izgradnju cesta, kanalizacije i vodovoda, 10 posto manje na troškove odvoza smeća, a zanimljiv je i podatak da kompaktna izgradnja gradova u prosjeku donosi 10 puta (ne posto) više poreznih prihoda po jutru, od one 'raširene'.

Doduše, SAD i Kanada imaju puno dramatičniji kontekst po pitanju urbanog raspršenja, no, objašnjava Mrduljaš, problem je što trendove investicija na periferiji i redistribucije stanovništva i aktivnosti ne prati i razvoj infrastrukture, što je u nekim situacijama čak i nemoguće.

– Recentno se pisalo o Svetoj Klari, a sličan primjer je i Trešnjevka, gdje jednostavno nije moguće proširiti ulicu, razviti javni prostor, osigurati parking, o uvođenju prirode da i ne govorimo. Radi se o zgradama s građevinskim dozvolama i nije jasno kojom se logikom u suburbanom tkivu koje uglavnom podnosi samo obiteljsku izgradnju dozvoljava povećanje gustoće i izgradnja višestambenih zgrada. Kako je moguće da Generalni urbanistički plan i uopće urbanističke procedure u Hrvatskoj dozvoljavaju takve situacije? - pita se Mrduljaš.

Osim ekonomskih posljedica, većih troškova komunalne infrastrukture i njezinog održavanja, ovakav razvoj ima i izravan utjecaj na obitelji. Zbog ovisnosti o automobilima, duljih dnevnih migracija i manje dostupnih javnih usluga, troškovi života su znatno veći na obodnim dijelovima grada.

– To dovodi do smanjenja kvalitete života i vremena za obitelj, čime se dodatno narušava socijalna kohezija. Gradovi u Americi, Kanadi i Australiji su već prije 20 godina počeli urbane transformacije koje se već dale odlične rezultate. Na Danima Orisa, australski arhitekt i urbanist Rob Adams predstavio je rezultate transformacije Melbournea, koja je centar grada pretvorila u živahnu pješačku zonu s bogatim sadržajima. Obnova javnih prostora privukla je investicije, povećala vrijednost nekretnina i potaknula ekonomski rast. Razvoj javnog prijevoza i biciklističke infrastrukture smanjio je promet i zagađenje, dok su novi javni prostori doprinijeli društvenoj koheziji. Melbourneov uspjeh inspiracija je za Zagreb u stvaranju održivog i konkurentnog urbanog okruženja – zaključio je Dabrović.

Recepti za stvaranje održivijih gradova, ugodnijih za život već su odavno poznati. Umjesto daljnje horizontalne ekspanzije, razvoj Zagreba trebao bi se usmjeriti prema revitalizaciji zapuštenih područja, poticanju kompaktnih urbanih zona i ulaganju u javni prijevoz. Aktiviranje postojeće željezničke pruge kao urbanog metroa, širenje tramvajske mreže, park and ride sustavi, mjere su koje bi uz promišljenije planiranje grada, u konačnici smanjile troškove infrastrukture i njezinog održavanja te pridonijele većoj kvaliteti života njezinih stanovnika. No, ako se takav pristup ne primjeni, i Zagreb se nastavi kao do sada nekontrolirano širiti, nikakva ulaganja u prometnu infrastrukturu neće biti dovoljna da se postigne održivi i efikasan transport.

https://lidermedia.hr/biznis-i-politika/skupa-cijena-urbanog-sprawla-zagreb-trosi-pet-puta-vise-na-infrastrukturu-a-stanovnici-periferije-placaju-visoku-cijenu-zivota-160297/

VIJESTI I SAVJETI

Maligna bolest i tabui (1): Seksualni život žena nakon dijagnoze raka dojke

Jasna i njezin suprug bili su u braku 15 godina kada je Jasni prije četiri godine dijagnosticiran rak dojke. Od tada uopće nisu bili intimni.

„Nemam uopće seksualne želje, osjećaja ni interesa za seks. Prošla sam obostranu mastektomiju, kemoterapiju, radioterapiju, liječenje Herceptinom, a sada pijem Letrozol. U nekoliko sam godina od zdrave mlade žene postala starica. Gadim se sama sebi. Nekoliko pokušaja vođenja ljubavi za mene je bilo jako bolno. Tužna sam jer osjećam da ću izgubiti ljubav mog života“, govori.

Istraživanja koja je među ženama oboljelima od raka dojke provela izv. prof. dr. sc. Lovorka Brajković, klinička psihologinja i seksualni terapeut, pokazala su da više od 90 posto žena nakon operacije i liječenja ima neku vrstu seksualnih poteškoća. Do sličnih rezultata došla su i neka strana istraživanja. Istraživanje provedeno prije nekoliko godina u Velikoj Britaniji pokazalo je da se svakoj trećoj ženi seksualni život nije poboljšao čak ni 10 godina nakon dijagnoze raka dojke.

„Spolno odnosno seksualno zdravlje i kvalitetno funkcioniranje je od ključne važnosti za cjelovitu ljudsku dobrobit, bila ona individualna ili dobrobit para i obitelji. Ono ne uključuje samo izostanak smetnji i poteškoća, već mogućnost razvoja odnosa povjerenja i poštivanja između partnera. Seksualno zdravlje se može promatrati i kao dinamično i harmonično stanje koje uključuje erotska i reproduktivna iskustva i osjećaj ispunjenosti unutar šireg fizičkog, emocionalnog, interpersonalnog, društvenog i duhovnog blagostanja koje se razvija unutar određenog kulturalnog konteksta i etičkog sustava vrijednosti“, govori psihologinja Brajković, koja je, nakon niza godina rada u praksi, od 2017. godine zaposlena na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

42. Ivana Kalogjera Brkić

Novinarski projekt:
Maligna bolest i tabui (teme o kojima se ne govori)

Elektronička publikacija:
NISMO SAME

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
23. kolovoza 2024.

Ističe kako se o seksualnom zdravlju sne govori puno, čak niti među populacijom osoba koje nemaju dijagnozu raka. Često ga se spominje samo u kontekstu određenih spolno prenosivih bolesti, a rijetko ga se promatra u okvirima intimnosti koja je znatno širi okvir nego sama ljudska seksualnost.

„Ne čudi činjenica da se malo pažnje posvećuje intimnosti i intimnom odnosno seksualnom zdravlju kod oboljelih žena jer je na prvom mjestu, naravno, liječenje bolesti, stavljanje bolesti pod kontrolu. No, i kad se postigne zadovoljavajuća remisija ili izlječenje, intimnost i dalje ne zauzima važnu poziciju u procjeni kvalitete života. Mnogi će određene smetnje smatrati 'normalnima' i prijeći će preko njih, prihvatiti ih kao određenu posljedicu bolesti, neki će izbjegavati razgovarati o tim problemima jer njihov kulturološki milje je takav da se o tome ne razgovara, neki jednostavno očekuju da će netko od stručnjaka započeti tu temu. A ako je ne započnu, vjerojatno će smatrati da ona i nije tako važna da se o tim problemima razgovara", kaže.

Na pitanje što ju je potaknulo na to da počne istraživati seksualno zdravlje žena oboljelih od raka dojke, Brajković kaže kako su u njezinom terapeutskom radu sa ženama te teme nekako spontano „iskakale" na površinu.

„Žene su u početku sramežljivo otvarale probleme u odnosima sa svojim partnerima, emocionalnim udaljavanjima, iskazivale su osjećaj srama koje su razvijale prema svom tijelu, iznosile su poteškoće u nošenju sa slikom svoga tijela. Sve te priče žena su me ponukale da dublje zaronim i istražim što se događa među partnerima, koje su promjene nastupile s dijagnozom raka na emocionalnom planu, ali i u samoj intimnosti. Činilo mi se važnim uključiti i partnere oboljelih žena, vidjeti s čim se oni suočavaju i pokušati pomoći parovima da se vrate jedni drugima.

Istraživanja koja sam provodila su pokazala da se većina žena suočava sa smanjenom seksualnom željom, s brojnim drugim seksualnim disfunkcijama koje su posljedica liječenja. Iako se većina tih smetnji trebala na neki način povući po završetku liječenja, brojne poteškoće su i dalje ostajale. Jedan od glavnih razloga je nedostatak komunikacije među partnerima, 'spontano' udaljavanje jednih od drugih, poteškoće u otvaranju razgovora o raku, jer niti žene nisu znale kako otvoreno iskazati svoje osjećaje, a niti su njihovi partneri znali kako pristupiti ženama. Osobito se pokazalo da niti žene, a ni njihovi partneri, nisu znali razgovarati o intimnosti, kao da su čekali da se stvari spontano vrate na staro", govori Brajković koja kroz godine ipak vidi određeni napredak.

„U zadnje vrijeme žene sve više otvaraju teme iz područja intimnosti, žele raditi na tim poteškoćama, a partneri im itekako pružaju podršku u tome. Više nisu rijetke situacije da se partneri pacijentica samoinicijativno javljaju kako bi dobili određene smjernice kako pristupiti svojim partnericama i kako poboljšati svoje odnose", kaže.

Psihologinja Ivona Poljak s Klinike za onkologiju KBC-a Zagreb kaže kako njezina klinička iskustva pokazuju da žene vrlo rado govore o seksualnosti i poteškoćama s kojima se suočavaju uslijed ili nakon liječenja, no nisu sklone same pokrenuti razgovor na tu temu.

„Sama tema seksualnosti rijetko je kad potaknuta od strane bolesnica. U pravilu to se događa nakon psihološke intervencije, takozvane psihoedukacije odnosno edukacije klijenata o psihološkim procesima i dobrobiti te uobičajenim reakcijama tijela i uma na situacije koje su mu se dogodile. U tom kontekstu, uloga psihologa je iskazati zanimanje i za taj aspekt pacijentovog svijeta i vidjeti kako je bolest mogla utjecati na nečije samopoimanje, sliku o sebi i svom tijelu, seksualnost i zadovoljstvo svojim tijelom. Teme kojima se najčešće u terapijskim susretima bavimo su odnos prema vlastitom tijelu, slika o sebi, osvještavanje vlastite senzualnosti i prilagodba na tjelesne promjene uslijed liječenja od raka – postoperativne promjene, post-iradijacijske promjene, nuspojave uslijed i nakon kemoterapije te nuspojave antihormonske terapije", kaže psihologinja Poljak. I ona, kad god vidi da za tim postoji potreba, u psihološko savjetovanje uključuje i partnere oboljelih žena kako bi im objasnila učinak terapijskih postupaka na cjelokupno seksualno funkcioniranje žena nakon liječenja od raka.

Slaže se da društvo pokazuje sve više senzibiliteta za psihološke aspekte liječenja, no još uvijek je svjesnost o važnosti seksualnosti za dobrobit nedovoljno razvijena, a razgovor o seksualnosti smatra se nepotrebnim i neprimjerenim.

„Nedostaje nam sustavna edukacija o posljedicama raka na seksualnost kod žena te informiranje o načinima ublažavanja tegoba koje se mogu javiti", kaže Ivona Poljak.

Općenito govoreći, simptomi koji ponajviše narušavaju kvalitetu seksualnog funkcioniranja su opći osjećaj psihičkog i fizičkog umora, bolni spolni odnosi, smanjen libido te narušena slika o vlastitom tijelu. Ulazak u menopauzu, kao posljedica liječenja, kod žena dovodi do pogoršanja na gotovo svim područjima seksualnog funkcioniranja poput seksualnog uzbuđenja, vlaženja, postizanja orgazma te osjećaja boli, iako je seksualna želja ostala očuvana.

Dugogodišnja antihormonska terapija koju uzima većina žena nakon dijagnoze raka dojke također može dovesti do nezadovoljavajućeg seksualnog funkcioniranja.

Nadalje, istraživanja su pokazala kako žene koje bile podvrgnute mastektomiji izvještavaju o značajnom pogoršanju kvalitete seksualnog funkcioniranja u smislu razvijanja averzije prema spolnim odnosima, smanjenje seksualne želje te poteškoće u postizanju uzbuđenja. Iako su ovi problemi najizraženiji nakon samog zahvata, oni perzistiraju i godinu nakon, iako smanjenog intenziteta. Također, postupak mastektomije će se značajnije odraziti na seksualan život mlađih pacijentica nego starijih.

Ove poteškoće su izravna posljedica narušene slike o tijelu. Promjene u fizičkom izgledu doprinose narušenoj slici o vlastitom tijelu te će žene koje žive s karcinomom dojke izvijestiti o nezadovoljstvu izgledom, percipiranom gubitku ženstvenosti i tjelesnog integriteta te će se izbjegavati gledati nage u ogledalu. Rezultati istraživanja na općoj populaciji su pokazali kako su slika o vlastitom tijelu i kvaliteta seksualnog funkcioniranja u korelaciji tako da pozitivnija slika o vlastitom tijelu implicira kvalitetnije seksualno funkcioniranje u smislu seksualne želje, uzbuđenja te postizanja orgazma. Također, jedno istraživanje je pokazalo da 46% ispitanica opadanje kose odnosno alopeciju nakon kemoterapije navodi kao najtraumatičniju fizičku promjenu tijekom bolesti. Ove promjene također doprinose narušavanju slike o vlastitom tijelu, smanjenom osjećaju privlačnosti i ženstvenosti pa i slabijoj kvaliteti seksualnog funkcioniranja.

Dijagnoza i liječenje karcinoma može dovesti i do sekundarnih psihičkih stanja poput depresije, beznađa, straha, anksioznosti i sl.

„Hormonska kastracija kao posljedica kemoterapije i radioterapije umanjuje ili potpuno obustavlja proizvodnju estrogena i važnog bazena androgena iz jajnika koji su ključni za dobru lubrikaciju i zadovoljavajući libido. Rodnica koja nije aktivna u seksualnom smislu, gubi elastičnost i sužuje se te seksualni kontakt postaje bolan. Problem je više no ozbiljan. Nedostatak seksualnog života u mladih ljudi pobuđuje frustraciju. Ne mislim da je tema tabuizirana u javnosti jer postaje sve otvorenija i znatiželjnija. Problem leži u nama, liječnicima", kaže zagrebački ginekolog doc. dr. sc. prim. Ivan Fistonić, izvanredni profesor Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci i autor niz znanstvenih radova na tu temu.

Ističe kako se uspješnost liječenja raka još uvijek mjeri godinama preživljenja što je, smatra, potpuno deplasirano. Za njega je najveći dokaz uspješnosti liječenja prije svega kvalitetan život.

„Osjećaj osobne percepcije blagostanja uključuje zadovoljstvo tjelesnim, duševnim, socijalnim i ekonomskim statusom. Zanimljivo je da definicije kvalitete života često izostavljaju jednako važnu, petu domenu, a to je zadovoljstvo u seksualnosti", upozorava ginekolog Fistonić koji je kao član Upravnog odbora Hrvatskog društva za menopauzu naš predstavnik u Svjetskom društvu za menopauzu. Stalni je član i Savjetodavnog odbora Europskog društva za menopauzu i andropauzu.

„Zadaća je svih medicinskih profesionalaca koji su uključeni u liječenje neke osobe, propitkivati njezino zadovoljstvo seksualnošću. Aktivan pristup je obavezan jer žena će rijetko sama postaviti seksualnost kao problem. Ako se to i dogodi, rijetki će se ozbiljno uključiti u rješavanje problematike, napominjući da je odsustvo bolesti jedina mjera uspjeha i da nije primjereno tražiti bilo koju ugodu iznad toga", navodi.

Osim kirurga i onkologa koji programira dodatno liječenje veliku ulogu tu, smatra, imaju i ginekolozi.

„Ginekolog je jedna od spona koje su uključene u praćenje liječenja jer svakih šest mjeseci onkolog prije svoje kontrole zahtjeva ginekološku sliku, najčešće kroz evaluaciju sluznice maternice, jednog od najjednostavnijih znakova estrogenske aktivnosti, odnosno djelovanja tamoksifena. Pri tom se vrlo rijetko otvara tema seksualnosti, a ženi, toliko indoktriniranoj o opasnostima hormonskog liječenja ne pada na pamet ni pomisliti na tu opciju. Problem je u tome da ne samo onkolozi, već i većina ginekologa smatra da je i sama pomisao na hormone blasfemična. Odraz je to nedostatne edukacije nas samih. Svaka postmenopauzalna žena pa i ona koja je to postala zbog rane menopauze, odnosno posljedice zračenja, kemoterapije ili kirurške kastracije, i dalje u krvi posjeduje mjerljivu količinu estrogena koji nastaje konverzijom iz kolesterola u masnom tkivu.

Primjerice, postoje preparati estrogena za lokalnu primjenu koji uopće ne podižu razinu tog hormona u krvi već djeluju samo kroz poticanje epitela rodnice na množenje, osiguravajući mekoću sluznice i dobru lubrikaciju. Dakle, takav preparat osigurava povoljnu situaciju u rodnici, pomaže da se ženi vrati uobičajen užitak seksualnosti, a pri tom ne nosi nikakav rizik za povrat bolesti. Ako i dođe do rekurencije raka dojke, to nije posljedica estrogenskog lokalnog liječenja. O razumijevanju navedenog svjedoči i odluka britanskog zdravstvenog nacionalnog fonda (NHS) da se taj preparat distribuira kroz ljekarne bezreceptno.

Za one koje ipak ne žele pomoć hormona odlična opcija je laserska stimulacija epitela rodnice na dijeljenje i lubri-

kaciju uz postizanje idealnog pH. Naime, laserskom se energijom postiže toplina koja kaskadom procesa postiže zadovoljavajuću vlažnost i mekoću. Pri tome valja znati da laserski tretman nije banalan zahvat niti su svi laseri podjednakih karakteristika. Potrebno je ozbiljno iskustvo operatera koji će uz kvalificiranu pripremu, testiranja i tretman iznjedriti zadovoljavajući rezultat. Ne samo u postizanju lubrikacije već i pomoći kod inkontinencije čija pojavnost značajno raste u postmenopauzi. Moj tim je prvi u svijetu objavio studije o laserskom liječenu inkontinencije, a na te radove se referiraju svi koji i danas istražuju učinke lasera u tom smislu", kazuje Fistonić.

Najodgovornijom ipak smatra zdravstvenu birokraciju.

„Rigidnost i nesuvremenost naše birokracije onemogućava napredak u razumijevanju problematike i praksi kojima bi se usvojile tekovine znanstvenih postignuća. I dalje je u prvom planu kurativa, silni novac i dalje odlazi za nabavku suvremenih sustava za liječenje, dok se na prevenciju zaboravlja", kaže.

Renata Ivanović, glavna urednica portala **Reci.hr**, jedinog specijaliziranog portala o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima, ne samo u Hrvatskoj nego i u regiji, kaže kako je kod nas sve što je vezano uz ljudsku seksualnost, nažalost, stigmatizirano, pa je i u zdravstvenom sustavu potpuno normalno da liječnici pacijente i pacijentice neće ništa pitati o njihovom seksualnom zdravlju. Kao da je ono nebitno.

„Unatoč tome što upravo seksualno zdravlje doprinosi i tjelesnom i mentalnom, emocionalnom, pa i socijalnom blagostanju čovjeka, ono se u zdravstvenom sustavu kao jedno od zdravstvenih područja uopće ne tretira. Seksualna medicina kao specijalizacija na medicinskim fakultetima u Hrvatskoj ne postoji. Tek par izbornih predmeta studenti medicine na tu temu mogu birati i slušati, pa tako možemo reći da su nam u globalu i liječnici u području seksualnog zdravlja needucirani.

Onda dolazimo do drugog problema, to je tema seksualnog zdravlja žena, koje tek nije osviješteno. Jer se žena u našem društvu, koje je još uvijek pod snažnim patrijarhalnim konstruktom, a u današnje vrijeme i pod velikim utjecajem desnih političkih i klerikalnih ideologija, kao seksualno biće negira. Tu joj se daje uloga objekta. S jedne je strane seksualni, a s druge služi prokreaciji. Dakle, žena nije ta koja ima potrebu seksualnog zadovoljstva, pa tako ne postoji ni briga za njezino seksualno zdravlje.

A posebice žena koje se liječe ili su preboljele rak dojke ili maternice. Pa čak ni ženama koje jesu u reproduktivnoj dobi za seksualno se zdravlje liječnici neće zanimati, eventualno će se briga svesti na njezino reproduktivno zdravlje, koje je od seksualnog zapravo neodvojivo", kazuje Ivanović koja se aktivno zalaže za uvođenje sveobuhvatnog seksualnog odgoja u obrazovni sustav, kako bi o ljudskoj seksualnosti djeca i mladi dobili znanja, kao što ih dobiju i u ostalim područjima, a što im je, smatra, država i odgovorna i dužna omogućiti.

„Sramu i stigmi vezanu za seksualnost od najranije dobi učimo i dječake i djevojčice, seksualnog obrazovanja nikad nije bilo, generacije su odgajane u tom deficitu, pa kad se i to uzme u obzir sasvim je logično da žene svoje liječnike za seksualno zdravlje neće pitati. Ni na prvoj liniji obrane njihovog općeg zdravlja, kod obiteljskog liječnika ili liječnice, nikada i nisu dobile informacije o unaprjeđenju i očuvanju seksualnog zdravlja. Štoviše, one koje jesu svjesne da im zadovoljavajući seksualni život unapređuje i opće zdravlje, pa postave pitanje, vrlo često, a to nam govore ona sporadična i rijetka istraživanja koje provode udruge onkoloških bolesnica, dobiju odgovor: „Pa budite sretni što ste živi, sve drugo će se samo po sebi posložiti'", ističe Renata Ivanović te upozorava kako su još veći tabu informacije o seksualnih pomagalima i lubrikantima, njihovim vrstama i učinkovitosti.

„Do tih informacija moguće je doći jedino samostalnim pretraživanjem na internetu, od čega većina zazire, pa sebe i tako uskraćuju od dodatnih informacija", govori Ivanović.

Zaključuje kako u prilog zdravstvene dobrobiti koju donosi aktivni seksualni život govore i recentna istraživanja koja provode skandinavske države posljednjih godina i to na populaciji starijih osoba, za koje se također veže predrasuda da su stariji ljudi aseksualni. Rezultati tih istraživanja govore suprotno, više od 60 posto osoba u dobi iznad 65 godina života ima aktivni seksualni život, a kod njih se bilježi i pozitivan utjecaj na starenje i zdravstvene dobrobiti tijekom starenja.

Nuspojave prema vrsti liječenja

Svaka četvrta žena oboljela od raka, godišnje njih oko 3000, dobije dijagnozu raka dojke. Iako postoje uobičajene nuspojave koje poput navedenih u tekstu mogu utjecati na seksualnost, žene koje se liječe od raka dojke susrest će se s različitim nuspojavama ovisno o planu liječenja.

Mastektomija ili poštedna operacija karcinoma dojke mogu utjecati na ženin doživljaj svoga tijela. Također, mogu smanjiti ili promijeniti osjet na mjestu operativnog zahvata.

Mastektomija može utjecati i na osjećaj seksualne želje kao i sposobnost postizanja orgazma i osjećaj seksualnog zadovoljstva.

Kemoterapija može uzrokovati suhoću vagine i/ili vulve, što može dovesti do smanjenja seksualne želje i osjećaja boli prilikom penetracije.
Terapija zračenjem može izazvati iritaciju kože i promjenu osjeta.

Imunoterapija može uzrokovati bolove u tijelu, groznicu i druge simptome slične gripi.

Antihormonska terapija može izazvati različite nuspojave, ovisno o vrsti terapije. Najčešći su bolovi u zglobovima i kostima, glavobolje, umor te suhoća vagine i vulve. Sve to dovodi do pogoršanja na gotovo svim područjima seksualnog funkcioniranja poput seksualnog uzbuđenja, vlaženja, postizanja orgazma te osjećaja boli, iako je seksualna želja ostala očuvana.

https://nismosame.com/savjeti/maligna-bolest-i-tabui-1-seksualni-zivot-zena-nakon-dijagnoze-raka-dojke/

ŽENA NA BRODU: Od zlokobnice kojoj nije mjesto na brodu do gusarske kapetanice

43. Mladen Gerovac

Novinarski projekt:
Žena na brodu: od prokletnice do legendarne kapetanice

Elektronička publikacija:
Nautička patrola

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
22. srpnja 2024

Od davnina među pomorcima postoji vjerovanje da žena na morskim plovidbama donosi nesreću. Osnovni uzrok takvom vjerovanju bilo je nerazumijevanje prirodnih pojava, pa su od davnina stari narodi ženi na brodu pripisivali krivnju da ljuti morske bogove koji onda šalju strašne pogibeljne oluje.

Bilo je to vrijeme kada su kapetan i muška posada bacali žene s broda u olujno more, ne bi li tako smirili „bogove oluje“. Bila su to vremena kada se jedino mjesto koje se ženi priznavalo na brodu bio pramac i to s vanjske strane, i morala je imati velike gole dojke i mrki izraz lica. Vjerovali su da to čuva brod od pogibelji. Sva ta praznovjerja idu u red onih besmislica: kad ti crna mačka prijeđe preko puta čeka te nesreća; kada ti vrana grakće pred kućom, netko će umrijeti. A ako si pomorac, ne unosi kišobran na brod, jer to donosi nesreću i nikada nemoj isploviti u petak, jer toga dana je raspet Isus, i tome slično.

Kuća i kuhača, a ne kormilo i paluba

Dio uzroka takvom odnosu je u muškom šovinizmu prema kojem je ženi namijenjena „kuća i kuhača“ pa nema što tražiti u muškim zanimanjima kao što je pomorstvo. S druge pak strane, brodarske kompanije nerado su zapošljavale ženu, jer na dugim plovidbama bez pristajanja žena u posadi je bila veliko iskušenje za muški dio posade – to je moglo izazvati sukobe i svađe zbog suparništva i ljubomore, pa i silovanja. Žena na brodu toleri-

rala se samo ako je bila kapetanova supruga ili kćer, ili putnica pod pratnjom, a drugim ženama nije preostajalo drugo nego otisnuti se na more prerušene u muškarce. U ne tako davna vremena praznovjerje da žena na brodu donosi nesreću, bilo je toliko snažno da je ženama u pojedinim državama svijeta bilo zakonom zabranjeno da kao pomorci plove na trgovačkim i vojnim brodovima. Ovo praznovjerje postoji još i danas, ne tako izrazito kao nekad, ali ipak u nekim sredinama ima utjecaja na zapošljavanje žena u pomorskim zanimanjima.

Gusarice – osvetnice i ratnice

Prve žene koje je povijest zabilježila da su na brodovima bile ne samo ravnopravne muškarcima, već da su im i zapovijedale, bile su i gusarice. Gusarilo se po svim morima – od Kine i Indonezije, preko Pacifika i Atlantika do Kariba.

Francuska plemkinja Jeanne de Clisson postala je sredinom 14. stoljeća gusarska kapetanica kako bi osvetila svog supruga kojeg je dao smaknuti francuski kralj zbog navodne izdaje Englezima. Prodala je njihovo imanje i s dobivenim novcem kupila tri bojna broda. Dala ih je obojiti crnom bojom, a jedra su im bila crvena. Napadali su francuske trgovačke brodove, i uvijek bi ostavljali po jednog živog Francuza kako bi mogao ispričati kralju tko ih je napao. Udala se za engleskog plemića i prestala s gusarenjem nakon sklapanja primirja između Engleske i Francuske.

U 16. stoljeću gusarskim napadima na zapadnom Mediteranu zapovijedala je Sayyida al Hurra, kraljica Tetuana u sjevernom Maroku. Njeno gusarsko ime znači: "plemenita dama koja je slobodna i nezavisna". Stvarno joj je ime bilo Lalla Aisha bint Ali ibn Rashid al-Alami i bila je supruga sultana Ahmada ibn Muhammada. Smatra se jednom od najvažnijih žena u povijesti zapadnog Islama.

U engleskim vodama sa svojim je mužem gusarila Lady Mary Killigrew. Imala je gotovo 60 godina kad je uhićena i osuđena na smrt, ali ju je kraljica Elizabeta I. pomilovala.

U Irskoj je Elizabeta I. imala problema s još jednom gusaricom – Grace O'Malley, vladaricom Umalle koja je uspješno branila svoju zemlju od engleske vladavine i neprijateljskih klanova. Nakon očeve smrti ona ga je naslijedila, iako je imala brata, pa je krenula na more braniti svoju zemlju od engleskih brodova. Prvo je dijete rodila na palubi broda. Kad su Englezi počeli okupaciju Irske, utvrdila je svoju obalu i uspješno ju branila. Nikada nije priznala vladavinu engleske kraljice. Kad su 1594. godine u Greenwichu njih dvije pregovarale o primirju, odbila joj se pokloniti, a pregovori su vođeni i dokument je potpisan na latinskom jeziku jer Grace nije govorila engleski, a Elizabeta nije govorila irski.

Nije se mogla razvesti pa se odmetnula u gusare

Američki gusar John Rackham u Nassau je 1720. godine skupio 14-članu gusarsku ekipu i oteo brod, a s njima su bile i dvije trudnice – Mary Read i Anne Bonny. Anne Bonny bila je Rackhamova ljubavnica. Željela je ostaviti svog muža, a on ju je kao brakolomnicu prijavio guverneru koji ju je za kaznu dao bičevati. John Rackham i Anne pobjegli su nakon toga i počeli gusarski život.

Mary Read majka je kao malu djevojčicu prisiljavala da se pretvara da je dječak kako bi dobivala novac za uzdržavanje od obitelji svog pokojnog supruga, kapetana koji je nestao na moru. Kad je odrasla, Mary se prijavila u englesku ratnu mornaricu pretvarajući se da je muškarac. Poslije se udala za jednog vojnika i tako počela ženski život, no nakon njegove smrti nije imala od čega živjeti pa se pridružila Rackhamovim gusarima. Uhićeni su nakon nekoliko mjeseci gusarenja uz sjevernu obalu Jamajke. Svi su osuđeni na smrt javnim vješanjem, no Anne i Mary su pošteđene jer su bile u drugom tromjesečju trudnoće.

Prva žena s britanskom mornaričkom mirovinom

Mary Lacy je rođena u Kentu 1740. godine. u dobi od 19 godina pobjegla je od kuće i prerušena u momka, pod imenom William Chandler ukrcala se na brod ratne mornarice. Nosila se sa svim nevoljama mornarskog života – od tučnjave do reumatske groznice. Nakon sedam godina ratnog služenja, zaposlila se kao radnik u brodogradilištu u Chatamu. Prva je žena koja je položila britanski državni ispit za brodograditelja. Zbog bolesti je 1771. godine morala prestati raditi. Pod svojim stvarnim imenom, kao Mary Lacy je tražila mirovinu. Postala je prva žena kojoj je britanski admiralitet dodijelio mirovinu.

Prva žena koja je oplovila svijet: Na brodu prerušena u muškarca

Prva žena koja je oplovila svijet bila je Francuskinja Jeanne Baret. Kao mlada djevojka zaposlila se u Parizu kao kućna pomoćnica u domu slavnog botaničara Philiberta Commersona, a nakon smrti njegove žene postala mu je ljubavnica. Osamnaesto stoljeće je bilo doba velikih engleskih i španjolskih otkrića novih zemalja, pa je i francuski kralj naredio pokretanje francuske pomorske ekspedicije 1766. godine. Commerson je dobio u zadatak donijeti u Francusku što više novih biljnih vrsta. Sa sobom je poveo i Jeanne, prerušenu u muškarca, njegovog asistenta. Dvije godine plovidbe

uspješno su održavali njenu krinku i skupljali i imenovali biljne vrste, poput egzotične penjačice bugenvilije, ali kad se doznalo da je na brodu žena iskrcali su se s broda i ostali na Mauriciusu, kojim je tada upravljao Commersonov prijatelj, botaničar Pierre Poivre. Commerson je ubrzo umro, a Jeanne Baret je počela voditi tavernu u Port Louisu. Udala se za francuskog časnika pa se kao njegova žena brodom 1775. godine vratila u Francusku. Commerson joj je ostavio svoj imetak, a poslije deset godina francusko ministarstvo pomorstva dodijelilo joj je i mirovinu za dobro obavljen posao pomoćnika botaničara na pomorskoj ekspediciji de Bougainvillea i uzorno ponašanje.

Od prostitutke do zapovjednice najveće gusarske flote svih vremena

Najuspješnija gusarica svih vremena u povijesti je bila Kineskinja Zheng Yi Sao. A povijesno utemeljena priča o njoj ide ovako. Zloglasni gusarski kapetan Zheng je godine 1801. htio oženiti atraktivnu prostitutku u koju se zaljubio. No, ona je postavila uvjet – može, ali samo ako joj dozvoli da s njime dijeli moć i da zajedno uvećavaju i dijele gusarsko blago. Ta je žena Zhenga toliko očarala da je pristao. Od tada će ova ljepotica biti poznata kao gusarica Zheng Yi Sao, u prijevodu – „Zhengova žena".

Šest godina nakon vjenčanja Zheng je preminuo. Udovica je istog trena preuzela kormilo, i to ne samo broda, već i cijele flote Piratske konfederacije za koju kažu da je brojala 1500 brodova i 80.000 mornara. Zvuči nestvarno, ali ne zaboravimo – radi se o Kini, kao i o tome da je ova flota držala piratstvo cijelog tog dijela svijeta.

Zheng Yi Sao nije bila bezumno častohlepna, pa je vrlo mudro službenim kapetanom flote proglasila suprugovog zamjenika Zhang Baoa koji joj je postao ljubavnik, a onda i muž. Njegov je zadatak bio da ljude vodi u bitke i pljačku, a ona je preuzela strategiju, upravljanje, raspodjelu plijena i povećanje flote. Istodobno, Zheng Yi Sao je gusarsko „poslovanje" s napada i pljačke proširila na zaštitu, ucjenu i iznudu, moderno rečeno – na „reket". Na kopnu je razvila široku špijunsku mrežu pa je točno znala koji brod kada i kamo plovi i kakav mu je teret. Povezala se i s poljoprivrednicima koji su joj dobavljali hranu za njeno brojno ljudstvo.

Za nevjeru, krađu i silovanje – odsijecanje glave

Zheng Yi Sao je uvela i novi sustav piratskog zakona. Za svoje ljude je napisala i poseban kodeks ponašanja sa strogim kaznama. Tako su se nepoštivanje zapovijedi i krađa iz zajedničkog plijena kažnjavali smrću – odrubljivanjem glave, a dezerterima bi se odrezale uši.

Posebno je propisano uzimanje taokinja, pri čemu se Zheng Yi Sao vodila vlastitim iskustvom dolaska na brod, čime je osigurala „kadrovsku politiku" da žene redovno budu ne samo ravnopravni, već i na neke način povlašteni članovi brodske posade. Naime, ružne žene bile bi odmah vraćene na kopno, a atraktivne ljepotice otkupljivali bi članovi posade na aukciji. Kada bi gusar otkupio svoju ljepoticu, oni bi se smatrali vjenčanima. Silovanje zarobljenih žena bilo je zabranjeno i kažnjavalo se smrću.

Posao je cvao, pa je Zheng Yi Sao protiv sebe navukla sve mornarice čiji su brodovi stradavali u njenim pljačkama. Lovile su je zajedno kineska, britanska i portugalska mornarica, raspisana je tjeralica za njezinu glavu. Kapetanica i gusarica Zheng Yi Sao bila je pametnija i vještija od svih tih morskih vukova, pa joj je nemoćna kineska vlada 1810. godine ponudila amnestiju za sve njene zločine s tim da prestane sa gusarenjem. Zheng Yi Sao pristala je na pregovore. Mudra gusarska kapetanica i majka četvoro djece napravila je svoj big deal života. Dobila je potpunu amnestiju, a njezini su pirati smjeli zadržati sav gusarski plijen. Zhang Bao postao je admiral u kineskoj mornarici i sa svojim je brodovima i mornarima bio zadužen za suzbijanje piratstva. Zheng Yi Sao održala je obećanje i povukla se s mora. Otvorila je u Guangdongu kockarnicu. Najpoznatija kapetanica – gusarica svijeta mirno je preminula u postelji kao 70-godišnja baka.

Zaljubljena 15-godišnjakinja prerušena u pomoćnika brodskog kuhara

Irkinja Anne Jane Thornon u morsku se avanturu upustila kao 15-godišnja djevojka. Zaljubila se u kapetana Alexandera Burka, a kad je on otplovio u New York poduzetna Anne krenula je za njim. Ukrcala se na brod prerušena u dečka pod imenom Jim Thornton. U New Yorku ju je dočekala žalosna vijest da je Burk preminuo, pa se odlučila vratiti kući. Nije više imala novaca pa se na brodu koji je kretao za London zaposlila kao pomoćnik u kuhinji. Na plovidbi je razotkriveno da je djevojka. Bilo je to 1830-tih godina, za ovu obmanu nije bila kažnjena, dapače, u medijima Ujedinjenog kraljevstva smjela avantura mlade djevojke postala je senzacija, a ona je postala toliko popularna da su joj plaćali za javne nastupe.

Kada se britanski parni brod Forfarshire za oluje razbio na Farskom otočju 1838. godine, svjetioničar William Darling i njegova 23-godišnja kći Grace u čamcu na vesla su po olujnom moru krenuli prema stijenama spasiti brodolomce. Na kopno su dovezli 9 preživjelih. Grace je za ovaj pothvat dobila Srebrnu medalju za hrabrost od kraljice Viktorije.

Američka heriona Mary Patten – prva žena kapetanica trgovačkog broda

Mary Ann Brown Patten bila je prva žena – kapetanica trgovačkog broda. Sredinom 19. stoljeća zlatna je groznica tresla Kaliforniju. a opskrba rudara ovisila je o jedrenjacima koji su robu dovozili s istočne obale SAD-a. Kad je mladi kapetan Joshua Patten 1854. godine dobio u zadatak da iz New Yorka otplovi u San Francisco, najopasnijom rutom na svijetu, oko Rta Cape Horn, na put je poveo svoju 19-godišnju trudnu suprugu. Bila je to njihova prva zajednička plovidba, na brodu Neptune's Car. Jedrenjak je bio dugačak 65 metara, širok 12 metara, s tri jarbola i 25 jedara, a nosio je 1600 tona tereta.

Tijekom plovidbe Joshua je svoju suprugu podučavao o navigaciji, meteorologiji, snastima i jedrima i dužnostima kapetana na brodu. Mary je bila obrazovana mlada žena iz imućne bostonske obitelji koja je rado sve to učila, a posebno je proučavala navigaciju. Kad joj je se suprug razbolio, od groznice je izgubio i vid i sluh. Prvi oficir je bio zaključan pod palubom jer je pokušao pobunu, pa je zapovjedništvo nad brodom preuzela Mary uz pomoć drugog oficira. Približavali su se Rtu Cape Horn u zimi, i brod se borio s ogromnim valovima i vjetrovima. Mary je odlučila da je jedina šansa da prežive ta da brod skrenu s kursa. Naredila je da brod zaplovi umjesto prema zapadu, prema jugu-jugoistoku. Tako je Neptune's Car pobjegao od opasnog nevremena, ali se našao među ledenim santama. Četiri dana i noći manevrirali su kroz njih, dok se nisu probili prema zapadnoj obali Južne Amerike.

Mary je zapovjedala brodom i njegovala bolesnog supruga 50 dana. Mary je bila šest mjeseci trudna i na kormilu broda kad je brod 15. 11. 1856. uplovio u San Francisco – neoštećen, sa svom posadom i teretom, nakon 136 dana plovidbe. Kad se svijetom pronijela vijest o tome kako je 19-godišnja trudnica njegovala supruga, zapovjedala brodom i zaštitila brodski teret, oplovivši Rt Cape Horn i 5000 milja otvorenog oceana, postala je heroina i medijska zvijezda. Sa bolesnim suprugom vratila se u Boston, gdje je rodila sina. Suprug joj je se nikada nije oporavio, nakon pet godina je umro od tuberkuloze, a ubrzo nakon njega od tuberkuloze je s tek navršenih 24 godine umrla i Mary.

Sultanija, Sava i Jolanda

Što se tiče našeg Jadrana, i njime su harali gusari još u doba staroga Rima. Najbliža brodu i moru bila je ilirska kraljica Teuta, ali je i ona za presretanje brodova i pljački imala svoje muškarce za to.

Među prvim ženama koje su preobučene u muškarce brazdale mora, najpoznatija je takozvana Sultanija s Pelješca iz 19. stoljeća. U novije doba, poslije Drugog svjetskog rata, tadašnja Jugoslavija, odnosno Slovenija i Hrvatska, dobile su svoje morske heroine: brodske časnice Savu Kalužu i Jolandu Gruden, koje su plovile na brodu „Hrvatska" i bile „čudo" širom svijeta, kamo god bi uplovile.

https://www.nauticka-patrola.hr/zena-na-brodu-od-zlokobnice-kojoj-nije-mjesto-na-brodu-do-gusarske-kapetanice/

Totalinfo.hr

MUKE IZ BRAČNE LUKE: Svatko ulaskom u brak donosi svoju različitost, razlike, pravila, tajne...

Naše sugovornice su Elizabeta Matuzović, dipl. teol. i sveučilišna specijalistica supervizije u psihosocijalnom radu – voditeljica Bračnog i obiteljskog savjetovališta Đakovačko-osječke nadbiskupije u Osijeku i Suzana Matošević, dipl. teol. savjetovatelj i sveučilišna specijalistica psihosocijalnog pristupa u socijalnom radu – voditeljica Bračnog i obiteljskog savjetovališta Đakovačko-osječke nadbiskupije u Slavonskom Brodu.

Sve je više rastava braka. Podaci govore da se sve češće razvode Europljani, znači i Hrvati, Australci, Amerikanci i ostali zapadnjaci, no drukčija je slika na istoku planeta. Kako to objašnjavate?

Suzana Matošević: Velika razlika između 'Istoka' i 'Zapada' zasigurno je uvjetovana različitim sociološko kulturološkim okvirima: tradicija, vjerovanja, stil života, uvjerenja i stavovi, otvorenost tj. zatvorenost, kao i povijest pojedinih kultura i naroda, moguć su razlog razlika u broju razvoda braka. Nisam upoznata s tradicijom i kulturom 'Istoka', no što se tiče naše 'Zapadne' kulture treba imati na umu kako su se gospodarske prilike mijenjale, došlo je i do promjena koje su utjecale na dinamiku bračnog i obiteljskog života. Naglim razvojem industrijalizacije koja je započela krajem 18. i početkom 19. stoljeća, dogodile su se mnoge društvene, ekonomske i kulturne promjene, uključujući promjene u braku i obitelji. Prije industrijalizacije, obitelji su uglavnom živjele u ruralnim područjima, gdje je život bio strukturiran oko poljoprivrednih aktivnosti, a obitelji su živjele u velikim zajednicama.

Industrijalizacija je potaknula migracije prema gradovima u potrazi za radnim mjestima u tvornicama, što je dovelo do promjene tradicionalnih obiteljskih struktura, npr. stvarale su se tzv. nuklearne obitelji koje čine zajednicu bračnog para s djecom. Dakle, obitelji su postale manje, a uloge unutar njih promijenile su se zbog novonastalih uvjeta. Nadalje, industrijalizacija je utjecala i na radnu dinamiku unutar obitelji, pa su prije obitelji

44. Milivoj Pašiček

Novinarski projekt:
MUKE IZ BRAČNE LUKE: Brak ili kula od karata - zašto se i kako sve više ruše bračne zajednice?

Elektronička publikacija:
Totalinfo

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
8. listopada 2024.

bile zajednice gdje su svi članovi radili zajedno, najčešće na seoskim gospodarstvima. S urbanizacijom, muškarci uglavnom su se zaposlili kao radnici u tvornicama, dok su žene ostajale kod kuće, kasnije je to dovelo do jasnijeg razdvajanja između privatnog i javnog života. Ovakva podjela uloga 'muškarca hranitelja' i 'žene domaćice' oblikovala je obiteljske odnose kroz 19. i 20. stoljeće. Naravno, sve to je otvorilo mogućnost za veću financijsku neovisnost, a posebno za neovisnost pojedinaca, što je smanjilo ovisnost o proširenoj obitelji ili nekoj drugoj zajednici. Time je brak sve više postajao stvar osobnog izbora, a manje ekonomske nužnosti ili društvenog dogovora. Navedeno je također uzrokovalo porast nuklearnih obitelji kao dominantnog oblika kućanstva u industrijskim društvima, a zbog manjih životnih prostora, sve većih troškova života te općenito promijenjenih životnih okolnosti broj djece se smanjivao u obiteljima.

Ljudi su se sve više usmjeravali na obrazovanje, pojačana je mobilnost i usmjerenost urbanom stilu života. Polako se razvijala i poticala ideje romantične ljubavi kao osnove za brak, jer nekada su se brakovi najčešće dogovarali temeljem klasnih, ekonomskih ili društvenih interesa. Dakle, brak koji se temelji na osobnom izboru i emocionalnoj bliskosti je novina. Daljnje promjene u bračnoj dinamici vezane su uz činjenice kako su se žene sve više uključivale u svijet rada izvan kuće, najprije u tekstilnim i drugim lakim industrijama. Često su žene u početku radile za niže plaće i u iznimno lošim uvjetima, pa je njihov ulazak na tržište rada označio početak dugog procesa emancipacije, što je promijenilo dinamiku moći u braku, budući da su žene postajale ekonomski aktivnije i neovisnije. Kako su se mijenjale uloge brak je postao sve više fokusiran na osobnu sreću i ostvarenje želja, došlo je i do pojave rasta stope razvoda. Industrijalizacija je stvorila i pritiske na bračne odnose, jer su oba partnera sve više radila izvan doma, što je ponekad dovodilo do emocionalnog udaljavanja. Promjene u radnim ulogama, ekonomskoj neovisnosti i socijalnim očekivanjima su tradicionalne uloge podvrgnule izazovima promjena, te utjecale i na porast razvoda.

Istraživanja sa Sveučilišta u Queenslandu kažu kako je „brak u zapadnom dijelu svijeta fokusiran na romantiku, strast i izražavanje osjećaja između supružnika", a da je u istočnim zemljama on više tradicija. Što biste vi rekli o tome?

Suzana Matošević: Kao što sam već prethodno rekla, upravo kroz individualizam i ideju romantičnih odnosa, te isticanje ideje o ispunjavanju vlastitih potreba i želja 'zapad' je učinio mnoge podložnima iluziji kako se sreća i smisao života može ostvariti isključivo kroz usmjerenost na ostvarivanje vlastitih želja. Na žalost, svjedoci smo nekakve epidemije besmisla unatoč materijalnoj osiguranosti i sigurnosti, pa mnogi proživljavaju egzistencijalne krize, plaše se starenja, bolesti, smrti. Otuđenost se uvukla u sve pore suvremenog društva, unatoč tehnologiji i društvenim medijima koji omogućavaju komunikaciju s ljudima iz cijeloga svijeta. Mnogi se osjećaju usamljeno, izolirano, tužno jer se neprestano uspoređuju s drugima, a u stvarnosti su izgubili autentične ljudske odnose.

Uspoređivanje s drugima i s idejama virtualnog svijeta kakav bi život i odnose, trebali živjeti, razorno utječu na razočaranje bračnim i obiteljskim odnosima. Mnogi su razočarani vlastitim životom, jer im je teško doseći sve te 'ideale' koji su kreirani 'holywoodski': sve je negdje drugdje idilično, trava je zelenija kod susjeda, tuđa djeca idu u bolje škole, tuđi muževi su sposobniji, tuđe žene su ljepše i okretnije, tuđi domovi su nedostižni. Gušimo se u vrtlogu zavisti, želji za 'imanjem' tuđeg života, te preziremo svoje domove, partnere i živote koje živimo.

Posljedično osjećamo se posramljeno, zavidno, ljutito, frustrirani smo, živimo u vakuumu praznine i besmislenosti, depresivni smo i osjećamo se bezvrijedno. I tada žudimo za novim doživljajima romantičnih odnosa i strasti, te ulazimo u galopirajuću trku za novim partnerima, koji će nam osigurati sve ono što nismo dobili u prethodnom odnosu. Naravno, za sve ono što nismo dobili okrivljavamo partnera, okolnosti vlastitog života, jer s nekim novim partnerom, u nekim drugim okolnostima dobit ćemo ono za čime žudimo. Trčimo za srećom, a ona je uvijek negdje dalje od nas, neuhvatljiva.

Suvremeni način života i rada u EU-u i sloboda kretanja donijeli su i novu modu – sve je više parova koji su zajedno, ali čak niti ne žive na istoj adresi. Brak je promijenio formu, ali obitelj ne nestaje i ne mijenja se potreba ljudi da budu u zajednici, kažu sociolozi. Što se to dogodilo i zašto?

Suzana Matošević: Dogodile su se promjene, koje su se neprestano događale kroz ljudsku povijest kao odgovor na društvene, kulturne i ekonomske promjene. U našoj kulturi češće su bile prisutne monogamne zajednice, a u drugim kulturama i poligamne (bilo da je riječ o jednom muškarcu koji živi s više žena poliginija ili obrnuto poliandrija). Od tradicionalnog braka, koji se potvrđivao i još uvijek sklapa ili u crkvenoj zajednici ili kao civilni brak, ostale forme zajedništva koje su i danas prisutne su kohabitacija tj. izvanbračna zajednica te brak bez zajedničkog stanovanja tzv. LAT zajednica (living apart together). Mladi odbacuju tradicionalnu formu zajedništva i skloniji su izabrati drugačije forme kako bi izložili svoj odnos određenom 'testiranju'.

Često svi čujemo izričaj 'provjera kompatibilnosti', 'ispitivanje kemije u vezi', kao da je riječ o testiranju nekakvih proizvoda a ne razvoju odnosa dvoje ljudi. Ponekad se ljudi odlučuju na kohabitaciju zbog dijeljenja troškova i životnog prostora, tj. nekakve ekonomske isplativosti i praktičnosti. S druge strane mnogo je onih koji odbijaju brak kao formalnu instituciju, te iskušavanju i nude nekakve alternativne forme zajedništva. Zbog migracija koje su često uzrokovane promjenama radnog mjesta, razvoju karijere, te želje za individualizmom, mnogi parovi žive odvojeno, a unutar takvih oblika mogu se pronaći i otvorene veze i brakovi koji u svoj odnos uključuju spolne odnose s drugim partnerima.

Postoje i brakovi koji se i danas sklapaju temeljem nekakvog dogovora, interesa, praktičnih razloga, kao što su se sklapali i u prošlosti. Prisutne su forme i registriranih partnerstva koje se najčešće odnose na istospolne zajednice. Možemo uočiti kako se ljudi danas prilagođavaju vlastitim potrebama te kreiraju različite vrste partnerskih odnosa, dakle potreba za bliskošću i povezanošću nije nestala, samo se prilagođava društvenom kontekstu.

U istraživanjima i anketama oni koji se rastaju često tvrde kako su bili premladi za brak. Vaše spoznaje o tome?

Elizabeta Matuzović: Ljudi traže uzroke neuspjeha, pa time misle da nisu imali dovoljnu zrelost i spoznaju kako bi mogli preuzeti odgovornost za svoj dio zašto se brak raspao, ili zašto neka veza nije opstala. Istina je da mladi ljudi ponekad ulaze u fazi zaljubljenosti s velikim očekivanjima da će jedno drugome uljepšati život, zadovoljiti sve emocionalne potrebe i još ih učiniti boljim nego što su bili. Ili da su oni sami sposobni drugoga popraviti, nadoknaditi sve nedostatke i povrede iz ranijih faza života.

I onda kada stvarnost zajedničkog življenja donose svoje, kada obveze i pritisci stisnu, kada moraju zajedno dogovarati se, rješavati probleme, znati nositi se sa svojim emocijama i raspoloženjima drugoga, tu nastane kriza u kojima često osobe pribjegavaju lakšim rješenjima, tako da izlaz potraže negdje izvan kuće u okruženju koje ne zahtijeva, ne kritizira, koje nema uvjetovanja i u kojem se ne moraš prilagođavati. I današnje društveno okruženje to potiče ali i olakšava, s motom ono što ti se ne sviđa i što narušava tvoje zadovoljstvo, zamijeni i promijeni.
Pritisak je da se uvijek mora biti sretan i zadovoljan, a jedan odnos u dvoje ne može i ne treba biti uvijek i samo takav. Ima osoba koje su mlade ušle u brak i potrajali cijeli život, a ima i onih koje ta rana mladenačka dob dovede da njihov razvoj krene u nekom drugom smjeru različitom od osobe pored sebe. I onda kada spoznaju da nemaju ništa više zajedničko što ih je povezivalo na početku, počinju razmišljati o razvodu koji i finaliziraju.

Čuveni glumac Clint Eastwood, reče: „Ljudi kažu da je brak stvoren na nebu, ali su tamo stvorene i munje i gromovi." Na kakve munje i gromove nailazite u savjetovalištu?

Elizabeta Matuzović: Svatko ulaskom u brak donosi svoju različitost. Spolna različitost, razlike u odrastanju i odgajanju, obiteljske navike, pravila, tajne. Neovisno o godinama kada osoba sklopi brak moguća je njezina psihološka nezrelost koja se očituje tako da osoba primjerice, nije naučila preuzeti odgovornost, surađivati, primjereno komunicirati, ophoditi se sa emocijama. Ponekad mladi i dalje ostanu ovisni o roditeljima s kojima i dalje njeguju posebni odnos u vidu dogovora, povjeravanja, traženja savjeta i odobrenja.

Ponekad su ljudi skloni očekivati da im supružnik ispuni sve emocionalne potrebe, da stalno budu zajedno i da si uskraćuju potrebu na ostale osobe, primjerice prijatelja i sl. To sve može biti nešto što će dovesti do toga da postane oblačno, a onda i do teške atmosfere koja se čini poput teških vremenskih nepogoda.

O tome zašto se brakovi ruše francuski je književnik Honore de Balzac, rekao: „Brak se mora neprestano boriti protiv nemani koja sve proždire – protiv navike." A navika prelazi i u dosadu. Koliko udaljavanje partnera, slabija komunikacija, pa i ljubavni život utječu na rastave?

Elizabeta Matuzović: Sve navedeno može biti razlog koji polagano ljude vodi k rastavi. U braku je potrebna i distanca i blizina, osobni prostor i zajedništvo, zabava i ozbiljnost. I ako ima nečega previše, drugoga je istovremeno premalo. Zato je potrebno stalno paziti na ravnotežu, kao i inače u ostalim područjima života. Ne mislim da život ponekad ne donosi razdoblja kada je ta ravnoteža poljuljana, primjerice rođenjem djeteta ili u razdobljima kada su djeca mala, pa preostaje malo vremena za odnos ili za neke osobne potrebe. No, i tada je dobro paziti da se par ne preoptereti, da si pomažu, traže i prihvaćaju pomoć obitelji, ali i da budu svjesni da će to proći i budu strpljivi jedno s drugim. Ponekad takvo udaljavanje dovede do razvoda, jer neki parovi zastanu u toj fazi i ne uspiju ju prevladati. U tom razdoblju sve navedeno trpi, par ima manje vremena za svoj odnos, malo komuniciraju na način da čuju nešto jedno od drugome, a oboje su na svoj način pod stresom, s kojim se teško nose.

Neki podaci govore kako su mladi i sve slabije zainteresirani za crkveni brak. Zašto je tome tako?

Elizabeta Matuzović: Danas je prilično uobičajeno da mladi žive zajedno prije braka s osobom s kojom kasnije i osnuju bračnu zajednicu ili s osobama s kojima budu u vezi. Vjerujem i da to doprinosi manjoj zainteresiranosti za sklapanje braka jer ga na neki način već i žive. S druge strane možda je tome tako što ne žele preuzeti odgovornost za svoj život ili što smatraju da je nemoguće jednoj osobi dati obećanje da ćeš s njom ostati do kraja života, unatoč svim mogućim krizama koje život donese. I društveno okruženje je takvo da je sve promjenjivo, ubrzano i zamjenjivo. Kako stvari, tako i ljudi.

Kroz kakve probleme prolazite u savjetovalištu kada vam dolaze oni koji ne mogu više zajedno?

Elizabeta Matuzović: Ukoliko osobe dođu s ciljem da se ne žele razvesti, nego svjesni krize u kojoj su se našli, istovremeno želeći ju prevladavati, onda tražimo zajedno s njima neke žarišne točke. Gotovo su uvijek zajednička neka područja s kojima većina parova u krizi ima teškoća, a to je komunikacija, odnosno način kako ljudi razmjenjuju ideje i stavove, a da ih druga osoba čuje na pravi način, zatim očekivanja koja imaju jedno od drugog, ophođenje s emocijama, a ponekad je u pitanju ovisnost koja zahtijeva odlazak k liječniku. Ima parova koje dovede gubitak povjerenja i izdaje različitih vrsta pa s njima ponovno prolazimo faze zbližavanja.

Ponekad se parovi jave u zrelijoj dobi kada im djeca polako počinju napuštati dom, pa moraju pronaći što je to što ih veže i ponovno pronaći svoj identitet kao par. Različiti su uzroci kriza, kao što su različiti i parovi koji k nama dolaze.

Kako im možete pomoći, koje im savjete dajete?

Elizabeta Matuzović: Radi se više o tome da zajedno s njima hodamo do mjesta na kojem im je ugodnije nego gdje su sada. Teško da nekom možete dati dobar savjet koji bi bio primjenjiv za njih, jer svatko od njih zna što može, a što ne može. Svatko ima svoju granicu prihvaćanja i toleriranja nekih stvarnosti. Savjetovanje je više mjesto na kojima oni sami mogu tražiti i odlučivati o tome što bi mogli mijenjati kod sebe osobno prije svega, kako bi se odnos mogao mijenjati u onom smjeru u kojem im se čini da bi trebao. Stoga bračna kriza nije katastrofa, ako se može vidjeti u kontekstu rasta i zrelosti i ne traženja krivca u drugoj osobi, nego se usmjeriti na sebe i svoj dio u toj priči.

Dolaze li češće žene ili muškarci? Tko teže podnosi rastavu? Koju ulogu u rastavi imaju djeca?

Elizabeta Matuzović: Žene češće nazovu i odvaže se potražiti pomoć. Muškarcima je teže priznati da im je potrebna pomoć neke treće osobe, jer im je u svijesti da bi uspješan muškarac trebao znati kako treba živjeti odnos u dvoje, kako riješiti problem. Iako, svjedoci smo da sve više muškaraca traži pomoć, postavši svjesni da ukoliko žele zadržati obitelj nešto treba poduzeti, potražiti neku pomoć, jer su sami nemoćni u rješavanju. Prema našem iskustvu, ženama je u početku možda teže priznati da se brak raspada nego muškarcima, ali se nakon toga brže prilagode na razvod i poslože svoj život. Muškarcima je često teže prihvatiti razvod, osobito ako ga nisu željeli i ako su još uvijek visoko emocionalni u odnosu na suprugu, kao i to ako djeca ostaju s majkom, a oni ih viđaju povremeno.

Djeca najteže prolaze kroz razvod roditelja, jer ih vole oboje, a često ih roditelji dovode u stanje u kojem moraju birati između njih. Ponekad je prisutna svjesna ili nesvjesna manipulacija roditelja s njima, kako bi zadovoljili neke svoje emocionalne potrebe, osvetili se bivšem supružniku ili smanjili osjećaj krivnje.

Nestaje li klasični brak kao nekoć doživotna zajednica i forma, ili tek doživljava neke suvremene transformacije?

Elizabeta Matuzović: Možda je to više pitanje za neke stručnjake koji to proučavaju na razini sociooloških i antropoloških promjena. Ono što mi viđamo u Bračnom i obiteljskom savjetovalištu je to da ljudi i dalje imaju težnju za osobom s kojom će ostarjeti zajedno, s kojom će stvarati i odgajati potomstvo, na koju će se moći osloniti i kojoj će biti oslonac, koja će ju voljeti, prihvatiti i željeti baš takvu kakva jest. I nakon bračnog neuspjeha osobe i dalje imaju tu potrebu koju onda pronalaze u nekoj drugoj osobi. Znači, čežnja ostaje, a s njom i potrebno umijeće kako to ostvariti.

Život u braku se uči od malih nogu, odrastajući u obitelji i gledajući brakove naših baka i djedova, rodbine i prijatelja. A možda bi bilo vrijeme i za jedan školski predmet koji bi uključivao usvajanje psiholoških spoznaja kako bi ljudi više poznavali sebe i imali veći stupanj zrelosti kada započinju zajednički hod u dvoje. Ima jedna irska poslovica koja kaže: Tko želi biti sretan, ne treba se vjenčati! Tko želi učiniti drugog sretnim, treba se vjenčati! Tada će postati sretan! Možda ova poslovica najbolje govori o tome što brak jest!

https://totalinfo.hr/muke-iz-bracne-luke-svatko-ulaskom-u-brak-donosi-svoju-razlicitost-razlike-pravila-tajne/

ZG EXPRESS

MOJA BORBA: Kako sam od novinarske sedme sile postao prekarni radnik

45. Marinko Petković

Novinarski projekt:
Kako su novinari od sedme sile postali prekarni radnici!

Elektronička publikacija:
ZG Express

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
16. kolovoza 2024.

Iza mene je više od 30 godina novinarskog rada, od davno ugašenih Vjesnika, Banke, Zagrebačkog tjednika, Blaga do danas Gospodarskog lista i Agroklub. com, povremenika, manjih i onih nešto većih portala, koji nastaju i nestaju, kao gljive poslije kiše.

Dakle, prošao sam dugačak i zahtjevan novinarski put od izvještavanja s tržnice do Vlade RH, više resornih ministarstava, od kojih ono Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva i danas pratim.

Međutim, već desetak godina, nakon stečaja Vjesnika 2012. godine, ne mogu živjeti samo od novinarstva već sam primoran raditi i druge poslove, mahom prekarne, kako bi na kraju mjeseca imao dovoljno sredstava za platiti kredit za stan, hranu i sve dugo što život već traži.

Štancanje tuđih tekstova na portalima

Naime, od nekadašnjih 60-ak novinara Vjesnika, a tamo sam bio novinar 20 godina, danas ih se u novinarstvu, zadržalo manje nego što ima prsta na rukama.

Većina je prošla trnovit put koji prati gotovo svakog iskusnijeg novinara od stalnog zaposlenja, prije toga naravno godine honorarčenja, bez staža i svih drugih pogodnosti stalnog posla, kao što je pravo na godišnji odmor i bolovanje, do otkaza.

To znači i neizvjesnu borbu za nove poslovne i prilike rada u današnjim novim medijima, kojima novinari sve manje trebaju. Pokušaj rada na jednom većem portalu, nakon više tjedana, koji su ostali neplaćeni, razbio se lani na neispunjenoj normi od 15 tekstova – dnevno.

Tekstove je trebalo kopirati sa drugih portala, promijeniti malo opremu i slike, te se pod to još i 'autorski potpisati'.
Naravno da takvo štancanje i hiperprodukcija ne vodi nikuda, jer se na istom 'poslu' u samo tri mjeseca promijenilo pet ljudi i nitko nije mogao zadovoljiti zahtjeve izdavača.

U nemilosrdnoj bici s ljudskim resursima u medijima, novinari su postali medijski djelatnici, koji, kada se podvuče crta, je li neki tzv. medijski projekt, bez prave tržišne utakmice, isplativ i na koje staze, najčešće predstavljaju samo trošak, koji ne donosi dovoljno u današnjim medijima.

Nekako je sve postalo važnije i poželjnije zanimanje u medijima i oko njih, posebno u PR-u, osim samih novinara.

Nama je ostalo da preživimo učestalo smanjivanje plaća, odnosno honorara, koji se u boljem slučaju dogovore u paušalu, a onda nakon nekoliko godina, završe obično u iznosu od 30 eura bruto po isporučenom tekstu, koji treba i opremiti fotografijama. One se podrazumijevaju, ali ih malo tko i plaća posebno!

Loše PR iskustvo ne bi ponovio!

S druge strane, moje osobno iskustvo rada u PR, a radilo se o jednoj predsjedničkoj izbornoj kampanji, prije nekoliko godina, govori da je to ne toliko teži, koliko nezahvalniji posao u odnosu na novinarstvo.

Dakle, okušao sam i u tome svijetu o čemu sam napravio i dokumentarni film Pogled iznutra, koji je dostupan na internetu. No, gorak okus u ustima je ostao i pored toga što je kampanja bila uspješna, odnosno 'pobjednička'.

To se može nazvati i nepodoban, prekobrojan, koji ne saginje glavu, ali zbog toga mora stati u red za radnu knjižicu, te postati statistički broj na Zavodu za zapošljavanje. Od tamo, najčešće, više nema povratka, osim u slučaju promijene profesije ili odlaska iz zemlje, što je postala praksa.

Novinarstvo je samo ogledalo društva, možda i iskrivljeno, ali drži me taj osjećaj da radiš pravu stvar. Ali ne treba se zanositi i živjeti u oblacima, jer je činjenica da je sloboda medija u Hrvatskoj, prema izvješću Freedom housea, niska i da na tome polju nema značajnijeg pomaka već godinama na što je nedavno upozorila i Europska komisija.

Drugim riječima, 'psi čuvari' demarkacije, postaju lovina jer ih loši zakoni ne štite od raznih moćnika, koji koriste zakonske rupe i sprečavaju novinare da obavljaju svoj svakodnevni posao.

Osobno sam prošao i iscrpljujuće više godišnje sudovanje zbog klevete, što je završilo tako da se nisam htio ispričati, jer sam napisao istinu, što sam i dokazao na sudu, ali sam morao pet godina čekati da predmet ode u zastaru, kako bi dobio barem moralnu satisfakciju.

Traženje dodatnog posla

Morao sam prihvati izazov traženja dodatne zarade jer u novinarstvu, iako i dalje radim na dohodovnim portalima i tiskovinama, ne mogu zaraditi dovoljno.

To je bilo dragocjeno iskustvo, koje je tražilo i dodatni napor jer je s vremenom i zdravlje počelo kopniti.

Nikada nisam bježao od posla, pa sam tako sam sebi stvorio posao prodaje sira, što sam radio godinu i pol dana, kako bi zaradio dovoljno da platim stambeni kredit. Onda sam, između ostalih, prihvatio i ponuđeni posao konobarenja, ali dobio sam otkaz nakon nekoliko mjeseci posla.

Nakon konobarenja, što i sada povremeno radim, jer posla ima, javio sam se na natječaj u jednu veliku trgovačku kuću. Tamo sam izdržao tri i pol mjeseca, a otkaz sam dobio jer nisam mogao svaki dan ispuniti normu, koja je bila vrlo zahtjevna, iako je radno vrijeme bilo po osobnom izboru, petosatno.

Ipak, nakon dva loša iskustva, treće je za sada bila sreća. Sada radim u Zagrebačkom holdingu na poslovima vrtlara u Zrinjevcu, za što sam se i prekvalificirao. Iako je posao fizički dosta zahtjevan i naporan, vidim se u njemu jer ima smisla i dobro je plaćen. Dovoljno, nakon desetljeća neizvjesnosti i borbe sa vjetrenjačama u medijima koji više nisu sedma sila.

Naravno, novinarstvo je i način života, ne samo profesija. Istina, sada malo lakše ga radim jer ne postoji više financijski pritisak, koji sam godinama osjećao jer taj zanimljiv i odgovoran posao, na žalost, nije i adekvatno plaćen.

Ali može se raditi i ovako, što je bio moj izbor zbog kojega se nisam pokajao.

https://zgexpress.net/moja-borba-kako-sam-od-novinarske-sedme-sile-postao-prekarni-radnik/

Kinoteka apstraktnog statusa

Položaj **Hrvatskog filmskog arhiva** (**Hrvatske kinoteke**) od devedesetih se periodički postavlja u centar šire društvene rasprave, da bi nakon više ili manje vidljivih inicijativa, situacija ostala nepromijenjena. Riječ je o ustanovi osnovanoj 1979. godine pod nazivom **Kinoteka Hrvatske** kao odsjek **Hrvatskog državnog arhiva**, iako je Zakon o kinematografiji iz 1976. dopuštao osnivanje samostalne arhivske filmske institucije na republičkoj razini. Kao što **Lucija Zore** u svom članku *Zanemarena baština: kinoteka i povrat filmskoga gradiva* primjećuje, pozicija unutar HDA za sobom povlači specifične probleme koji opstoje do danas. Uklopljenosti u instituciju prvenstveno zainteresiranu za druge vrste arhivskog gradiva podrazumijeva prevlast drugačijih metoda od onih karakterističnih za obradu filmskog gradiva, stoga na njima ne može biti niti fokus. Koliko god se filmska baština u stručnim krugovima smatrala od posebnog interesa, javnosti ostaje potpuno nevidljiva, dok je Kinoteka vječno na margini kulturnih tokova.

Ta je činjenica problematična već zbog uloge koju bi kinoteka u samosvjesnom društvu, zainteresiranom za kulturu općenito, a razvoj filmske posebno, trebala zauzeti. Ne radi se samo o poznavanju vlastite filmske povijesti, iz koje se ogleda putanja daljnjeg razvoja, kontinuitet ideja ili naprotiv njihov prekid, s ciljem razumijevanja uklopljenosti u širi društveno-kulturni kontekst, već i o nužnom temelju za bavljenje filmom na svim razinama. U idealnim uvjetima filmsko gradivo se prikuplja i arhivira, na identičan način na koji to čine druge institucije, poput npr. sveprisutnih knjižnica, da bi se sadržaj posljedično predstavio javnosti. Naravno, zbog različite prirode medija, film zahtijeva osiguranje tehničkih preduvjeta, no sama ideja nije nova, a u našem slučaju nerealizirana gotovo pola stoljeća, odnosno redoviti kinotečni program još uvijek ne postoji.

46. Iva Rosandić

Novinarski projekt:
Arhivirana zbilja i kako je zadobiti

Elektronička publikacija:
Dokumentarni.net

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
11. listopada 2024.

Priča počinje osvješćivanjem nužnosti očuvanja i pohrane filmskog gradiva, do kojeg u svjetskoj zajednici dolazi relativno kasno, i to u vrijeme kad je velik dio građe podlegao oštećenju pa i uništenju, budući da ga se kao novu umjetnost nije smatralo jednakovrijednom onoj tradicionalnoj. Mjere zaštite počinje provoditi Britanski filmski institut oko 1935., da bi se pokušaji intenzivirali oko 1951. i napuštanja nitratne filmske vrpce. Institucije koje se brinu o filmskoj baštini svoje djelovanje granaju u dva smjera, a koja se očituju u samim nazivima. Arhivi su stoga orijentirani na restauraciju, pohranu i očuvanje građe, dok kinoteke bivaju usmjerene na prikazivanje fonda, razvoj publike i interakciju. Poslije dugogodišnjih sukoba ove dvije koncepcije u Međunarodnoj federaciji filmskih arhiva (FIAF), danas se u opće priznatoj definiciji film. arhivâ i kinotekâ priznaje vrijednost obje ove djelatnosti, ali se prednost ipak daje skupljanju, sređivanju i čuvanju filmova i film. građe, a tek onda ističe neophodnost da se ta građa koristi i javno prikazuje u okvirima tih institucija.

Urušeni ideali

Već na primjeru promjena naziva Hrvatske kinoteke možemo uočiti sraz dvije struje, rezultat svojevrsnog nesnalaženja u prioritetima, ali i uvjetovanja nesamostalnim položajem. Pročelnik Kinoteke **Dinko Majcen** nam govori: **„Kinoteka je osnovana sa zadaćom da prikuplja, čuva, obrađuje i provodi mjere zaštite nacionalnog filmskog fonda. Kako je razvidno iz opisa, nigdje se ne spominje pojam prezentacija koja je u suštini osnovna zadaća neke kinoteke."**

Možemo pretpostaviti da je kasnija promjena naziva u Hrvatski filmski arhiv svaku eventualnu ambiciju zapečatila i ocrtala zavisni položaj koji ima danas. Ipak, i u strukturi Hrvatskog državnog arhiva kao poseban se odsjek navodi Kinoteka, najčešće u zagradama uz Filmski arhiv, što kod neupućenih izaziva zabunu jer suptilne razlike nisu artikulirane, a funkcija se pretpostavlja. Budući da u našem kontekstu ne postoji samostalna institucija posvećena demonstraciji baštine, sustavnom prikupljanju, ne samo filmskog, već i popratnog gradiva, po uzoru na inozemne prakse, nerijetko realizirane nizom komplementarnih institucija – arhiva, kinoteka i muzeja, čiji je cilj obuhvatiti polje u svim aspektima, godinama su se javljale inicijative u tom smjeru. Jedna od najrazrađenijih zasigurno je ideja Filmskog centra, nadorganizacije koja bi koordinirala raspršene djelatnosti, sustavno brinula o građi i razvijala kinotečnu djelatnost. Filmski centar zamišljen je kao središnja filmskokulturna ustanova za istovremene mnoge aktivnosti filmskog sadržaja, odnosno programom trebala bi prikazivački i prezentacijski objediniti programe i aktivnosti institucija kao što su Hrvatska kinoteka, Hrvatski filmski savez, Multimedijalni centar i kinotečni program Zagreb filma. Unatoč razrađenosti projekta i uspostavljenoj komunikaciji s Gradom, kao što znamo, Centar nikad nije realiziran.

Situacija se na audiovizualnom polju s mrtve točke pomaknula 2008. godine osnivanjem **Hrvatskog audiovizualnog centra** na temelju Zakona o audiovizualnim djelatnostima. Jedna od točaka Nacionalnog programa promicanja audiovizualnog stvaralaštva od samog je početka rješavanje statusa Hrvatske kinoteke i pitanja hrvatske filmske baštine, što uključuje i neriješene vlasničke odnose, kamen spoticanja eventualnog javnog prikazivanja baštinskih ostvarenja. Isti cilj predviđa i Nacionalni program do 2021., a pitanje do danas ostaje neriješeno. Novi Nacionalni program još nije donesen, a iz HAVC-a odgovaraju*:*

„Nacionalni program je u izradi i, prema Zakonu o audiovizualnim djelatnostima iz 2018. godine, donosi ga Vlada Republike Hrvatske. Jedan od ciljeva Nacionalnog programa, a koji se provlači od samog osnutka Hrvatskog audiovizualnog centra, jest 'Očuvanje nacionalne audiovizualne baštine'. Unutar njega je tematizirano pitanje očuvanja pohranjene baštine, pitanje sukcesije i status Hrvatske kinoteke. Vlada RH je u svojem programu navela mogućnost odvajanja Hrvatske kinoteke, tako da vjerujemo da će to biti raspravljano unutar ovog mandata."

Svakako, pouzdati se u Hrvatsku vladu ne čini se naročito obećavajuće, posebno uzmemo li u obzir stanje kulturnog sektora, kao i izostanak podrške suvremenim tendencijama i dohvaćanju standarda na toliko žuđenom europskom nivou, dok su mu se s druge strane, odavno približile sve bivše jugoslavenske republike. Kad je u pitanju audiovizualna baština, koliko god nevjerojatno zvučalo, no zbog nedostatnog obrazovanja i prisutnosti u javnosti, ne i nemoguće, kao da na svim razinama i dalje prevladava predrasuda manje vrijednosti filma u odnosu na tradicionalne djelatnosti.

Nepodudarne politike

Funkcioniranje današnjeg Filmskog arhiva ograničeno je nizom nabrojanih faktora, počevši od potpadanja pod HDA i specifičnih regula koje je nužno zadovoljiti. Neadekvatnost pozicije očituje se i kroz izostanak prostora u kojem bi se javnosti pružio uvid u filmove, ali i organizirala filmološka knjižnica ili izložilo popratno filmsko gradivo, što Zore u navedenom članku posebno navodi. Stoga je primarna orijentacija na očuvanje i restauraciju, prije uvjetovana vanjskim čimbenicima, no rezultat osmišljene politike. Filmski se arhiv nalazi na razmeđu nekoliko institucija, odakle biva financiran.

„Ministarstvo kulture i medija financira između ostalog i nabavu opreme potrebne za redovite preglede i pripremu gradiva za digitalizaciju i restauraciju, dok sredstva za same projekte restauracije u najvećoj mjeri dolaze iz Hrvatskog audiovizualnog centra ili prijavom HDA na različite projekte jedinica lokalne (samo)uprave i korištenjem sredstava Europske udruge filmskih arhiva", govori nam **Dinko Majcen** u pokušaju obrazloženja temeljnih pretpostavki djelovanja. Također ističe da su osigurani prostorni kapaciteti za pohranu filmskih vrpci, ali i digitalnog sadržaja. Naravno, rasprava se uvijek iznova vraća na manjak stručnog kadra i nemogućnost adekvatne prezentacije gradiva. U praksi dolazi do diskrepancije zakonskih rješenja, nadležnosti i krajnjeg prebacivanja odgovornosti. Neke su zakonske odredbe dobro zamišljene, poput one da producenti imaju obvezu predati kopiju Arhivu, no ne i mehanizmi njihova sprovođenja.

„Prisutan je i problem u kojoj producenti ne izvršavaju zakonsku obaveze predaje djela za dugoročno čuvanje i tu bi po mom mišljenju HAVC (i druge javne institucije) trebao imati veću ulogu, pogotovo kad se radi o proizvodnji filmskih djela koja financira, jer bi u ugovorima s korisnicima sredstava trebao uvjetovati isplatu završnog dijela sredstava predajom filmova u Arhiv, što sada nije slučaj", ističe Majcen. Zahtjev se odnosi na bitan segment rada Arhiva, a koji nije dokraja iskomuniciran i tiče se pohranjivanja recentne produkcije za buduće generacije. Iako otpori očekivano postoje, identične se odredbe primjenjuju kod tiskane (pisane) građe, baš kao što Nacionalna knjižnica ima funkciju kreiranja zbirki tekućeg stvaralaštva. Paralele između dva područja su konstantne, a dok je jedno (tisak, arhivska djelatnost u općem smislu) široko prepoznatljivo, filmska se arhivistika naprosto ne tretira samorazumljivo, već tvori izoliranu i javnosti apstraktnu nišu.

Kad je u pitanju organizacija projekcija djela filmske povijesti, nepostojanje kinotečne dvorane sprječava uspostavu redovitih programa. Iz HAVC-a ističu da će njeno utemeljenje i dalje zagovarati, no uzmemo li u obzir da Zagreb kinodvorane uglavnom gubi, bez konkretnog se angažmana bilo kojeg od aktera, uspostava ne čini izgledna. Trenutno je upoznavanje javnosti sa značenjem, svrhom i vrijednosti filmskog naslijeđa osuđeno na improvizaciju i pojedinačne inicijative. No, punu realizaciju konkretnih kinotečnih programa, za koji god da se koncept zainteresirane strane konsenzualno odlučile, opstruiraju neregulirani vlasnički odnosi i autorska prava, predmet stalnih sporova:

„Problem prije svega proizlazi iz neriješenog pitanja vlasništva i nad filmskih djelima i nad primjercima tih djela o kojima brine država putem svog filmskog arhiva. Bez uređivanja pitanja tih prava, teško je planirati prezentacije, kao i korištenje sredstava za zaštitu AV baštine koja postoje u proračunu EU, te se financiranje zaštite svodi na relativno mala sredstva državnog proračuna", kaže Majcen. Nedostaje, naglašava, jedinstvena strategija koja će problemu sustavno pristupiti i riješiti sve nabrojane prepreke za neometano prikazivanje.

Kome pripadaju filmovi nastali u jugoslavenskom periodu, redom javno financirani, a čiji se status u privatizacijskim procesima zamaglio, ostaje ključno i zaslužuje zasebnu analizu. No, porazno je i da se svakih nekoliko godina kao društvo zaokupljamo istom problematikom, ne bismo li ustvrdili izostanak pomaka, štoviše, kad govorimo o filmskoj (kino) kulturi u cjelini, onda se negativnosti gomilaju. Ipak, važno je upućivati na nadrealni status Kinoteke − postoji negdje u okrajcima vlastita naziva, dok u praksi istovremeno ne postoji.

https://www.dokumentarni.net/2024/10/11/kinoteka-apstraktnog-statusa/

virovitica.net

Treća dob

Starost – zašto na nju nikad nismo dovoljno spremni?

Alarmantne brojke starenja stanovništva otvaraju čitav niz teško rješivih problema i zabrinutosti za tu životnu dob, ali i strahova za budućnost mlađih generacija. Jedan od tih izazova su pitanja kakvu njegu i skrb imaju naši sugrađani *ponosnih godina* i što čeka nas kad se jednog dana više nećemo moći brinuti sami o sebi. Kakvi su nam domovi za stare i nemoćne, što nude da bi dani bili ispunjeni, ima li ih dovoljno za sve koji takvu uslugu traže te koliko košta smještaj i možemo li si to priuštiti? Ovo je serijal o udomljavanju starih i nemoćnih.

Demografski podaci pokazuju trendove daljnjeg starenja populacije. Predviđanja kazuju da će se u svijetu do 2050. udio osoba starijih od 65 godina utrostručiti i da će biti podjednak udjelu djece do 12 godina, da će u Europskoj uniji udio starijih od 65 godina do 2100. porasti na 32,5 posto u odnosu na 21,3 posto u 2023. godini. U Hrvatskoj, prema popisu iz 2021. godine, živi 868.638 stanovnika starijih od 65 godina što čini udio od 22,45 posto ukupnog broja (3.888.529). Na popis iz 2011. takvih žitelja je bilo 758.633, a udio u ukupnom broju bio je 17,70 posto. U Virovitičko-podravskoj županiji je 14.446 stanovnika starijih od 65 godina što je povećanje za 6,32 posto.

Jezični priručnici, rječnici i enciklopedije starenje opisuju kao posljedicu nedovoljnog i sve sporijeg obnavljanja staničnih struktura; ono predstavlja karakteristične promjene kod svih živih organizama koje se javljaju kako

47. Goran Gazdek

Novinarski projekt:
Udomljavanje starijih i nemoćnih - je li to mirna luka za ‘treću dob’?

Elektronička publikacija:
Virovitica.NET

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
13. rujna 2024.

postaju stariji. Zdravstvena struka nam pak govori da početak procesa starenja nastupa oko 25. godine života, odnosno nakon završetka razvoja svih organskih sustava. Multidisciplinarno područje koje se bavi starim ljudima i starošću naziva se gerontologija. Obuhvaća zdravstvene (medicinske), psihološke, socijalne i ekonomske aspekte starenja. Starima se smatraju osobe koje su navršile 65 godina života. Razlikuje se primarno starenje uvjetovano biološkim čimbenicima kao posljedica sazrijevanja i sekundarno, uzrokovano patološkim činiteljem kao što su bolest ili neki utjecaji iz okoline. Starost ne možemo izbjeći, normalan je to i očekivani dio života, ali mnogi ljudi osjećaju strah od starenja.

Zašto se bojimo starosti? Je li u pitanju neznanje i neinformiranost ili čuvstvo izazvano pretpostavljanom opasnošću od neimaštine (jer mirovine su nedostatne za osnovne životne potrebe), bolesti i samoće? Zašto na nju nismo nikada dovoljno spremni? Odgovore na ova pitanja potražili smo od psihologinje. prof.dr.sc Jasminke Despot Lučanin, redovite profesorice u trajnom zvanju koja je radila na Odsjeku za psihologiju Fakulteta hrvatskih studija te kao vanjska suradnica Filozofskog, Medicinskog i Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Filozofskog fakulteta u Rijeci na diplomskim te poslijediplomskim specijalističkim i doktorskim studijima. Predavala je predmete iz područja psihologije odrasle dobi i starenja te zdravstvene psihologije, a glavni znanstveni interes joj je psihologija starenja kojom se bavi četrdeset godina. Nakon šesnaestogodišnjeg istraživanja u zagrebačkim domovima za stare napisala je i knjigu takvog naslova - Psihologija starenja.

„Negiranje vlastite starosti u velikoj mjeri može se pripisati brojnim predrasudama o starenju i starosti i davanju velikog značaja mlađoj životnoj dobi. To je pojava dobnih predrasuda ili ageizma, engleske riječi koja se i kod nas udomaćila. Kao da nikada u svojoj obitelji nismo imali iskustva sa starijim osobama. U nekoj dobi ljudi jednostavno prihvate takva gledišta koja u većoj mjeri dolaze iz medija. Mediji su preuzeli narativ koji je došao iz industrijskog kapitalističkog društva. Jedino je bitno koliko doprinosiš profitu kad si mlad, snažan i zdrav, onda možeš puno raditi i biti koristan, a ako si star, nisi zdrav i imaš druge poteškoće ti si teret, trošiš društvene resurse, a ne doprinosiš im. Ali, to je već sociološka tema", kaže za naš portal profesorica Despot Lučanin.

Takve poruke, da nije poželjno biti star jer star znači biti bolestan, nemoćan, ovisan o tuđoj pomoći, siromašan, nepotreban društveni teret stižu i iz šire socijalne okoline. „To su poruke koje primamo tokom našeg odrastanja i naravno da u tom kontekstu nitko ne želi ni razmišljati o tome da svi mi zapravo starimo, htjeli to ili ne. I da ćemo se jednog dana naći u situaciji kada ćemo postati stari. Ja obično kažem da smo sretni ako smo dočekali starost jer to znači da smo doživjeli veći dio našeg životnog vijeka kao nešto suprotno negativnim uvjerenjima", ističe naša sugovornica i dodaje da se danas u vrijeme političke korektnosti ipak nastoji dati pozitivan prizvuk starosti, ali to obično vidimo u vrijeme blagdana kad se prikazuju stariji članovi obitelji u romantiziranim slikama.

Mediji starije tretiraju kao manje vrijedne i pomažu negativnoj percepciji oblikujući tako javno mišljenje. Istraživanje koje su 2009. provele Tena Perišin i Valentina Kufrin s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu pokazalo je slabu zastupljenost starijih osoba u informativnim emisijama i prilozima HRT-a, RTL-a i Nove TV. Autorice su analizirale priloge objavljene u razdoblju od tri tjedna, pregledale 938 priloga i zabilježile kako se starije osobe pojavljuju u njih 58 ili 6,2 posto, najčešće u anketama o skupim uslugama i političkim odlukama, a vrlo malo kao aktivne članove društva.

Ageizam (engl. Ageism) koji spominje profesorica Despot Lučanin je izraz koji označava sustavnu diskriminaciju, stereotipe i predrasude na temelju dobne skupine pojedinca i jedan od najčešćih oblika predrasuda, češće od rasizma i seksizma. Koristi se od 1969. što je u to doba značilo ocrnjivanje i strah od procesa starenja, a nova istraživanja govore da se gotovo trećina svih osoba starije dobi susrela sa ageizmom. Diskriminacija na temelju starosti, ističu istražitelji, često je prikrivena i složena. Mnoge opaske su suptilne i često zbunjujuće. Mogu se činiti dobronamjernima, a zapravo potiču negativno poimanje starenja. Američka znanstvenica Donna Wilson, s kanadskog sveučilišta Alberta navodi kako je čak 98 posto mladih priznalo da ima diskriminacijske primisli ili se diskriminatorski ponašaju prema starijim ljudima. Studija znanstvenika s Yalea pokazala je da ta pojava američku ekonomiju godišnje košta 63 milijarde dolara.

Još jedan razlog zašto se bojimo starenja i starosti je sklonost kategoriziranja na temelju dobi pa tako često čujemo da naše stare svrstavamo u takozvanu treću dob. Pa i naslov našeg serijala spominje taj termin iako smo ga mi stavili u navodnike. „Na taj način se ljudi guraju u ladice i pripisuje im se neka obilježja, uglavnom negativna što je dobar temelj za predrasude. U ovom slučaju da su stari, senilni, bolesni i usamljeni. Međutim to su generaliziranja jer je većina u dobrom psihofizičkom i zdravstvenom stanju i uživaju u životu„, govori profesorica Despot Lučanin.

Marina Pleša psihologinja je u Domu Borova, jedinom domu za odrasle (kako je službeno deklariran) u državnom

vlasništvu na području Virovitičko-podravske županije, namijenjenom osobama koje imaju teškoća s mentalnim zdravljem. Jedini je to dom čijim su korisnicima svakodnevno dostupni stručnjaci širokog spektra. Ona smatra da se veliki dio ljudi boji starosti jer razmišlja negativno: starost je vrijeme bolesti, samoće, praznine i depresije. „Boje se gubljenja mentalnih sposobnosti, da će ovisiti o dobroti drugih i biti teret svoje obitelji. Starenjem se događaju, ponekad i dramatične promjene u psihičkim procesima ili fenomenima kao što su osjeti, percepcija, mišljenje, pamćenje, inteligencija, govor, emocije i motivacija. Pri tome ponekad strada i mentalno zdravlje osobe. Pojavljuju se depresija i neurološke bolesti što nas u svemu ograničava. A mi bi radije da smo zdravi i dobri sa svojim tijelom pa u starosti doživimo razočarenja. Onda se javlja gubitak samostalnosti i odgovornosti za samog sebe što nužno dovodi do lepeze negativnih osjećaja. Tu su i promjene u kognitivnom funkcioniranju, životne promjene kao što je gubitak supružnika ili partnera, umirovljenje i financijski problemi", kazuje nam sugovornica i upozorava na još jednu činjenicu: „Većina ljudi živi obiteljskim životom, a u starosti ostajemo sami. Čovjek evolucijski nije prilagođen da bude sam, on je društveno biće".

https://www.virovitica.net/starost-zasto-na-nju-nikad-nismo-dovoljno-spremni/38553/

Sjećanja župnika na prvoj crti, današnjega biskupa Vlade Košića: „Bog je bio s nama i nije dopustio da se unište – ni naša vjera, ni naš narod"

Braniteljima su u vrijeme Domovinskoga rata veliku podršku davali i katolički svećenici. Oni su na prvoj crti bojišnice dijelili ratnu svakodnevicu s braniteljima. Iako nisu nosili oružje ni sudjelovali u borbama, blizina vojnih kapelana bila je ključna za duhovno snaženje i buđenje nade borcima za obranu Hrvatske.

Četiri godine nosio je žuti karton prognanika u Domovinskome ratu; predano se zauzimao za pomoć izbjeglicama, a dio njih zbrinuo je u svojem rodnom kraju; živio je na samoj liniji razgraničenja na Banovini, u blizini kontrolne točke mirovnih snaga UN-a – to su tek neke od ratnih slika kojih se prisjeća današnji sisački biskup Vlado Košić koji je od 1990. do 1995. bio župnik u ratom zahvaćenim područjima – okupiranim župama Petrinji i Hrastovici - te svjedočio uništavanju katoličke prisutnosti u tim krajevima.

Bilo je teško povjerovati da će izbiti rat

Župnik na prvoj crti, današnji biskup Košić, došao je u rujnu 1990. u Hrastovicu u župu sv. Bartola i ubrzo već početkom sljedeće godine započeo s obnovom crkve. U to vrijeme nije vjerovao da će do rata doći: „Čudno bi bilo da znamo da se sprema rat, a da ulazimo u tolike investicije i obnove. Sve do ljeta 1991. činilo se da su to samo pojedinačni incidenti. Mislio sam da će prestati, bilo je teško povjerovati da će izbiti rat. Ali Bog je bio s nama i nije dopustio da se unište - ni naša vjera, ni naš narod."

Svoja je sjećanja na pet godina službe na Banovini mons. Košić zapisao u knjizi „Župnik na prvoj crti", ali i danas - tri desetljeća nakon tih dramatičnih događaja - u razgovoru se prisjeća brojnih detalja iz ratnih dana, susreta, ljudi… „Sve sam to duboko proživljavao, to razdoblje me uvelike obilježilo", svjedoči.

Osim brige za svoje župljane, od kojih su mnogi morali napustiti svoje domove, tadašnji župnik Košić na ratnom je području u pastoralnom radu veliku pažnju posve-

48. Ivan Tašev

Novinarski projekt:
Oprostom do domovine: Svjedočanstva svećenika dušobrižnika branitelja iz Domovinskoga rata

Elektronička publikacija:
INFORMATIVNA KATOLIČKA AGENCIJA

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2024.

ćivao i braniteljima. „Tada još uvijek nije postojala vojna biskupija, ali mi svećenici na terenu bili smo na usluzi našim braniteljima. Bili smo uz vojsku, pružajući im duhovnu potporu, utjehu i podršku. Kada sam se 1992. nastanio u Mošćenici, jedinoj filijali petrinjske župe u kojoj se moglo boraviti, više sam puta sa svojim kolegama svećenicima odlazio u pet sela preko Kupe koja su bila pod kontrolom hrvatske vojske. Sjećam se kako smo prelazili pontonski most kako bi stigli do Nebojana, Mokrica, Dumače… Tamo smo s braniteljima koji su držali liniju fronte slavili misu na otvorenom, u dvoranama, barakama… Jedna od zadaća bila mi je nabaviti što više krunica, blagosloviti ih i podijeliti braniteljima, ispraćajući ih s molitvama u opasne situacije koje su ih čekale. Također, za Božić i Uskrs nosio bih im i katoličke kalendare“, govori biskup Košić.

Križni put okupiranih župa

Prisjeća se i lijepih trenutaka provedenih s braniteljima – molitava, zajedništva i susreta ispunjenih nadom. No, ipak ratni su dani donosili teške trenutke. „Nažalost, došlo je i do toga da smo vojnike morali posjećivati u bolnicama ili voditi njihove sprovode. Stradalo je puno naših zapovjednika i vjernika. Sloboda kojoj smo se radovali bila je skupo plaćena, a mnoge su obitelji bile zavijene u crno. Bio sam uz svoje vjernike u tim teškim trenucima. Prisutnost nas svećenika bila je dragocjena.“

Zbog osjećaja odgovornosti prema ljudima kojima je bio potreban i poslan, biskup Košić nije htio napustiti svoje župljane. Tek je Božić 1991. i Uskrs sljedeće godine proveo u župi Lučko-Stupnik, no ubrzo se vratio i smjestio u Mošćenici. U ljeto 1992. obnavljao je sa župljanima kapelu sv. Jakova u Mošćenici, a pored nje su postavili i montažnu kuću ili kako je biskup Košić naziva „baraku“ koja je služila kao privremeni župni stan. „I ja sam četiri godine nosio žuti karton prognanika, ali moja je zadaća – na što sam i danas ponosan – bila biti blizu ljudima. Posebno su mi bile poticajne riječi pape Ivana Pavla II., izrečene 1994. godine u zagrebačkoj katedrali. Sveti Otac tada je zahvalio svima koji su ostali uz prognanike i naglasio da svećenici trebaju nastaviti biti uz ljude koji su doživjeli ratne strahote. Te su riječi bile ohrabrenje za nas koji smo služili u tim teškim uvjetima.“

Tako je tijekom Domovinskoga rata mons. Košić redovito posjećivao prognane Petrinjce i Hrastovčane. Nedjeljne mise slavili su u popodnevnim satima u sadašnjoj sisačkoj katedrali, koja je tih godina bila ne samo duhovno, nego i društveno-kulturno središte Petrinjaca. Iako su bili u progonstvu, taj je život bio vrlo aktivan i željeli su održati zajedništvo, svjedoči mons. Košić te se prisjeća kako je organizirao križne putove. „Nekoliko puta imali smo križni put od Siska do Mošćenice, do crte razdvajanja UNPROFOR-a. Imali smo 14 križeva koji su simbolizirali 14 župa okupiranih na Banovini.“

Biti blizu ljudima koji pate i trpe

Na pitanje može li rat približiti čovjeka Bogu, biskup Košić je odgovorio: „Koliko god bilo teško i tragično proživljavati dane u ratu i biti u stalnoj mogućnosti da nastradaš, čovjek se nekako više preda u Božje ruke. Vidio sam da su se i sami ljudi više okretali Bogu, sakramentu ispovijedi i misama. Iako smo bili u progonstvu, išli smo i na hodočašća u Mariju Bistricu i na Bleiburg. Zaista, mogu posvjedočiti da iako je rat donio veliku tragediju i zlo, s druge strane osjećali smo i ljubav i solidarnost.“

Tu blizinu osjećao je i od tadašnjega zagrebačkoga nadbiskupa kardinala Franje Kuharića. On je na kraju rata, 24. kolovoza 1995. predvodio misu na župnom proštenju u Hrastovici. Oltar je bio postavljen na prašnjavoj makadamskoj cesti koju su Srbi iz čiste obijesti probili kroz mjesto na kojemu je cijelim krajem dominirala porušena crkva sv. Bartola. Uz oltar bili su postavljeni slika i maketa silom nestale crkve, a na oltaru je visjela slika zaštitnika mjesta. „Kardinal Kuharić volio je obilaziti naše ljude, oni su mu bili zahvalni, osjećali su da su mu na srcu. Želio je biti blizu ljudima koji pate i trpe“, kaže biskup Košić.

Ne uzvraćati zlo za zlo

Biskup Košić na svoje je uši slušao proročke Kuharićeve riječi izgovorene 1991. u Petrinji: „Ako je moj protivnik spalio moju kuću, ja neću zapaliti njegovu! Ako je razorio moju crkvu, ja neću ni dirnuti njegovu, dapače, čuvat ću je. Ako je napustio svoj dom, ja neću ni igle uzeti iz njegova! Ako je ubio moga oca, brata, sestru, ja neću vratiti istom mjerom, nego ću poštovati život njegova oca, brata, sina, sestre. To je Evanđelje, možda teško razumljivo pogaženom i poniženom čovjeku, pogaženom i poniženom narodu, ali to je Evanđelje zalog pobjede.“

„Sjećam se da je kardinal Kuharić došao nenajavljeno na tu proslavu, svi smo očekivali da će misu predvoditi kanonik Josip Klarić. Bio sam dirnut tim njegovim riječima, pogodile su me. Priznajem, nisam ih tada posve razumio, a neki su mi branitelji pristupali i govorili da takav govor narušava borbeni moral. No te riječi treba razumjeti u kršćanskom duhu. Kardinal Kuharić nije rekao da se ne branimo, nego da ne uzvraćamo zlo za zlo“, podsjetio se biskup Košić, a te su znamenite Kuharićeve riječi ovjekovječene na spomen-ploči postavljenoj uz petrinjsku crkvu.

https://biskupija-sisak.hr/sjecanja-zupnika-na-prvoj-crti-danasnjega-biskupa-vlade-kosica-bog-je-bio-s-nama-i-nije-dopustio-da-se-uniste-ni-nasa-vjera-ni-nas-narod/

Prirodni plin i vodik u Hrvatskoj nisu konkurenti

Čelnik HSUP-a Dalibor Pudić kaže da u vrijeme energetske tranzicije - koja će vjerojatno trajati mnogo dulje nego što se očekuje - itekako treba računati na plin

O budućnosti prirodnog plina u Hrvatskoj i Europskoj uniji kao vrlo popularnog energenta koji izravno ili posredno koristi većina stanovnika, ali i zbog činjenice da se ubraja u fosilna goriva koja potiču efekt staklenika i globalno zagrijavanje te sve izraženije klimatske promjene, zbog čega udruge za zaštitu okoliša te dio znanstvenika i stručnjaka traži smanjivanje njegove potrošnje, razgovarali smo sa izv. prof. dr. sc. Daliborom Pudićem.

On je istaknuti energetski stručnjak, osobito usmjeren na problematiku plinskoga gospodarstva. Kao predsjednik Hrvatske stručne udruge za plin (HSUP) i direktor Centra za plin Hrvatske kontinuirano prati aktivnosti Međunarodne plinske unije (IGU) i trendove na tržištima plina u svijetu. Bio je direktor tvrtke Brod-plin u Slavonskom Brodu i član Upravnog vijeća Hrvatske energetske regulatorne agencije (HERA). Već dulje vrijeme drži predavanja iz više kolegija na Sveučilištu Sjever. Objavio je veći broj stručnih i znanstvenih radova u časopisima i zbornicima međunarodnih konferencija.

Prirodni plin je vrlo popularan i često korišten energent koji u Hrvatskoj izravno ili posredno koristi većina stanovnika. Ali, ekološke udruge i dio znanstvenika i političara ističu da se on ubraja u fosilne energente koji stvaraju ugljikov dioksid (CO_2) i druge štetne plinove, potičući globalno zagrijavanje i sve izraženije klimatske promjene pa traže da se u sklopu energetske tranzicije što brže i više smanji njegovo korištenje. No, to bi moglo potaknuti i očekivane sve veće naknade EU-a na emisije takvih plinova. Kakva je kratkoročno i dugoročno budućnost prirodnog plina u Hrvatskoj i EU-u?

49. Željko Bukša

Novinarski projekt:
Kakva je budućnost prirodnog plina u Hrvatskoj?

Elektronička publikacija:
Energetika-net

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
16. studenoga 2024.

Iako smo svjesni da su na fosilna goriva znatni nameti i da se čine sve više nepoželjnima, činjenica je da bez njih ne možemo pa se u skladu s tim ne moramo bojati za budućnost prirodnog plina u Hrvatskoj i EU-u. Naravno da zbog emisija stakleničkih plinova nastalih izgaranjem fosilnih goriva moramo sve više istraživati i ulagati u obnovljive izvore energije, ali ta ulaganja ne smiju narušiti konkurentnost Hrvatske i EU-a. Prirodni plin je popularno gorivo jer je najčišće od svih fosilnih goriva, a u usporedbi s ugljenom proizvodi dvostruko manje emisija CO_2, a da i ne spominjemo druge štetne plinove koji značajno narušavaju zdravlje stanovništva. I stoga je, dokle god postoje i rade termoelektrane na ugljen u svijetu, besmisleno govoriti o tome da je prirodni plin nepotreban.

Ugljen sudjeluje s 28 % u globalnoj opskrbi energijom, a prirodni plin s 23 %. U svijetu se u zadnjih 10 godina potražnja za energijom povećala za više od 21 000 TW h. Potrošnja plina se povećala za 7000 TW h, ugljena za više od 4000 TW h, a proizvodnja energije iz vjetra i Sunca povećala se za nešto više od 2000 TW h. Iz prethodnog proizlazi da se porastom energije iz vjetroelektrana i solarnih elektrana uspjelo pokriti nešto manje od 10 % nove potražnje za energijom, dok se povećanom potrošnjom ugljena pokrilo oko 20 % nove potražnje za energijom. Istovremeno, izgaranjem ugljena emitirano je dvostruko više CO_2 nego što bi to bio slučaj da se umjesto ugljena koristio prirodni plin. Time su anulirani svi pozitivni učinci na klimatske promjene koje je trebala donijeti energija proizvedena iz vjetra i Sunca. Rekao bih, veći bi se i bolji učinak na klimatske promjene postigao da se umjesto ugljena koristio prirodni plin nego što je taj učinak napravljen s proizvodnjom energije iz vjetra i Sunca.

Pritom nikako ne mislim da ne treba proizvoditi energiju iz vjetra i Sunca. Apsolutno se slažem da je potrebno uložiti maksimalne napore u smanjenje emisija stakleničkih plinova, ali tako bi morale djelovati sve države. Inače, kako se uopće može realno očekivati od zemalja u razvoju da smanje svoje stakleničke plinove, kada one i danas proizvode manje stakleničkih plinova od razvijenih zemalja, a neke od njih nisu dovoljno bogate da si priušte ni dovoljno fosilnih goriva, a kamoli da značajno ulažu u postrojenja obnovljivih izvora?

Za ilustraciju, dok EU troši skoro 40 MW h energije po stanovniku, Sjedinjene Američke Države troše dvostruko više od toga, Indija troši ispod 10 MW h, a Afrika manje od 5 MW h po stanovniku. Kada bi te zemlje došle u stanje razvijenosti kakvu danas imaju razvijene zemlje, trošile bi daleko veću količinu energije i time uzrokovale ogromne emisije stakleničkih plinova. U zadnjih 10 godina emisije stakleničkih plinova su narasle za 3 milijarde t. Iako je EU smanjio emisije stakleničkih plinova za 0,6 mlrd. t, Kina ih je povećala za skoro 2 mlrd. t. Indija (koja je nedavno pretekla Kinu po broju stanovnika) još uvijek proizvodi četiri puta manje emisija CO_2 od Kine. Možemo samo zamisliti što će se desiti s emisijama kada Indija dostigne razinu razvijenosti Kine. A, da nema obnovljivih izvora energije, ovaj rast u emisijama stakleničkih plinova bio bi još izraženiji. Dakle, zaključno u mom odgovoru na ovo Vaše pitanje mogu ustvrditi da, iako treba uložiti više napora u proizvodnju obnovljivih izvora i energetsku učinkovitost, daljnja uporaba prirodnog plina u Hrvatskoj i u EU-u nije uopće upitna. Nadalje, smatram da ne smijemo s previsokim naknadama za emisiju stakleničkih plinova narušiti konkurentnost europskog gospodarstva i 'potjerati' europske kompanije iz EU-a.

Izdvajanje i spremanje CO_2 (CCS) INA radi već godinama, a sada to planiraju još neke hrvatske kompanije, a tehnologija se razvija. Koliko ona može usporiti smanjivanje korištenja plina?

Načelno, CCS (i CCUS, eng. Carbon Capture, Utilisation and Storage) tehnologije sigurno mogu imati značajnu ulogu u smanjenju emisija stakleničkih plinova. Treba istaknuti da bi se s dosljednom primjenom CCUS tehnologija mogao riješiti bitan problem uporabe prirodnog plina danas (tj. nastajanje emisija CO_2 pri njegovom izgaranju). U biti, implementacija CCUS tehnologija pokazuje se kao učinkovit alat smanjivanja emisija CO_2. Hvatanjem CO_2 nastalog pri izgaranju prirodnog plina i njegovim transportom, korištenjem u nizu primjera ili pak geološkim skladištenjem (utiskivanje u duboke geološke formacije odgovarajućih karakteristika - iscrpljena ležišta nafte i plina, slani vodonosnici itd.) mogla bi se dekarbonizirati uporaba prirodnog plina, a time i anulirati osnovni prigovor na prirodni plin kao na gorivo fosilnog porijekla. Kako nameti na korištenje fosilnih goriva budu rasli, isplativost CCUS-a će biti veća. CCUS tehnologije su već danas dobro poznate i dovoljno razvijene, a u nekim područjima već su i ekonomski isplative. Konačno, i proizvođačima prirodnog plina je u interesu učiniti CCUS tehnologije što konkurentnijima.

Prosječne globalne temperature i dalje rastu, a klimatske promjene postaju sve prisutnije. Prijeti li možda mogućnost da EU dodatno postroži propise o korištenju fosilnih energenata te povećanjem poreza poveća njegove cijene, što bi uzrokovalo smanjivanje potrošnje? Hoće li zbog toga već završene i planirane velike investicije u infrastrukturu, istraživanje i proizvodnju plina s vremenom postati manje isplative ili čak neisplative?

Europska unija se u pogledu uporabe prirodnog plina nalazi u vrlo specifičnom položaju. S malom vlastitom proizvodnjom prirodnog plina ovisna je i usmjerena na uvoz. Usprkos ponešto ideologiziranoj EU-agendi beskompromisne orijentiranosti na bezugljičnu ekonomiju, u praksi prevladava gruba realnost nužnosti osiguravanja energetske sigurnosti i to, moglo bi se reći, skoro pod svaku cijenu. Tako je, samo da navedem kao primjer, zadnjih godina u nizu država članica EU-a na djelu veliki zamah izgradnje (ili proširenja) uvoznih terminala za ukapljeni prirodni plin i to značajnih kapaciteta. S obzirom na velika investicijska sredstva uložena u protekle tri godine u terminale za ukapljeni prirodni plin, ali i u razvoj prateće plinske infrastrukture, nema dvojbe da EU i nadalje i te kako računa na prirodni plin pa čak i u vrijeme recentne energetske tranzicije koja će vjerojatno trajati puno dulje nego što je to službeno deklarirano od strane EU-a.

Dio stručnjaka ističe kako nastojanja EU da bude predvodnik u borbi protiv klimatskih promjena ne postižu željene dovoljno velike efekte na svjetskoj razini jer dobar dio država, poput Kine, Indije i SAD-a, poduzima puno manje nego bi trebalo kako bi se taj globalni problem ublažio. Također upozoravaju da stroge EU mjere povećavaju troškove energije i smanjuju konkurentnost europskom gospodarstvu u odnosu na svjetsku konkurenciju. Možete li to komentirati?

U vašem je pitanju već sadržan i dobar dio odgovora. Ipak, mogu dodati da se iz same činjenice da je udio ugljena u globalnom energetskom miksu vrlo velik (oko 28 %) može zaključiti da su mnoge zemlje umjesto ekološki prihvatljivijeg plina odabrale vrlo vjerojatno ekonomski isplativiji ugljen. Iz toga proizlazi da bi, uz puno razumijevanje ekoloških prednosti, prirodni plin mogao imati još značajniju ulogu nego što ga ima danas. Naravno, kao što bi se nagla promjena u potražnji prirodnog plina odrazila na povećanje cijene plina, tako bi se i nagla promjena potražnje za pojedinim energentom odrazila na sve ostale vrste energenata, ali vjerujem da će miks postojećih energenata postojati i 2050. godine na globalnom planu, vjerojatno u drukčijim omjerima, nadajmo se u korist smanjenja emisija stakleničkih plinova. Za početak, bit će dobro ako povećanje proizvodnje u postrojenjima obnovljivih izvora energije bude dostatno da pokrije porast potrošnje energije u svijetu, za što će trebati uložiti velika financijska sredstva.

Koliko se već i za što kao zamjena za prirodni plin koriste drugi plinovi poput vodika i bioplina, koji ne stvaraju takve štetne emisije, kakva je njihova perspektiva u budućnosti i kako osigurati kapital za potrebna velika ulaganja koja zasad nisu isplativa? Hoće li se postojeća plinska infrastruktura moći koristiti za druge plinove?

Vodik i bioplin imaju budućnost prema relevantnim dokumentima EU-a i Hrvatske. Načelno, s razvojem novih tehnologija i kroz ekonomiju obujma može se postići i konkurentnija cijena vodika. Prema novoj Europskoj karti biometana, Europa je dostigla instalirani kapacitet od 6,4 mlrd. m^3 biometana godišnje, a 81 % tog kapaciteta pripada postrojenjima smještenim u EU-u. Pojedine visokorazvijene države članice EU-a već rade na izvedbi velikih vodikovih projekata. Tako Njemačka planira do 2032. godine uspostaviti središnju vodikovu mrežu, a s Nizozemskom je potpisala zajedničku izjavu o jačanju suradnje u području vodikove infrastrukture te uvozu i uspostavljanju prekograničnog vodikovog ekosustava. Italija planira tzv. Južni vodikov koridor koji bi povezao Sjevernu Afriku, Italiju, Austriju i Njemačku, omogućujući isporuku obnovljivog vodika proizvedenog u južnom Mediteranu do europskih industrijskih postrojenja.

U strateškom dokumentu 'Hrvatska strategija za vodik do 2050. godine' (NN 40/2022) nalazi se vizija i orijentacija prema intenzivnoj uporabi vodika. Za Hrvatsku treba naglasiti da će, uz obnovljive izvore energije i vodik, prirodni plin imati ključno mjesto tijekom odvijanja energetske tranzicije, pri čemu vodik i prirodni plin (uz implementaciju CCUS-a) ne treba promatrati kao konkurentne već kao komplementarne energente koji se u energetskoj tranziciji ne isključuju.

U Hrvatskoj postoji opredjeljenje da se nova kapitalna plinska infrastruktura gradi kao 'hydrogen-ready'. I veliki aktualni projekt tvrtke Plinacro pod nazivom 'Prateća infrastruktura za strateški investicijski projekt LNG terminal', čiji je završetak planiran za sredinu 2026. godine, planiran je da bude spreman za vodik. Riječ je o projektu vrijednosti 533 mil. eura (bez poreza na dodanu vrijednost), a odnosi se na izgradnju četiri plinovoda ukupne duljine 216 km. Tim će se plinovodima omogućiti transport znatno većih količina plina s terminala za UPP na otoku Krku prema drugim državama.

https://www.energetika-net.com/plin/daljnja-uporaba-prirodnog-plina-u-hrvatskoj-i-eu-u-nije-upitna

domoljubni radio

(3/5) Veteranski centri – podizanje kvalitete života hrvatskih branitelja -Veteranski centar Šibenik i Sinj

Šibenik

Prvi veteranski centar koji je otvoren u Hrvatskoj, kao centar za rehabilitaciju, odmor i podizanje kvalitete života hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji, koji ima odlike hotelsko-rekreacijskog sadržaja, otvoren je 10. lipnja 2022. u Šibeniku. Izgrađen uz pomoć novca Europske unije, danas zasigurno predstavlja jedan od ponajboljih primjera kako braniteljima osigurati rehabilitaciju, rekreaciju i oporavak.

Ukupne površine 5.830 četvornih metara, ovaj Veteranski centar, koji je sagrađen na mjestu nekadašnje vojarne Bribirskih knezova, tijekom cijele godine dobiva najveći broj zahtjeva za korištenje što i ne čudi jer priroda, morski zrak, smještajni kapaciteti, sadržaj rekreativnih i terapeutskih programa i prostora, kao i iskusno i profesionalno medicinsko osoblje, doista jamči učinkoviti i ugodan proces oporavka.

Centar je sagrađen na temelju projekta koji je provelo Ministarstvo hrvatskih branitelja u sklopu Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.“, a ukupna vrijednost projekta, koji je proveden 1. siječnja 2023. iznosila je gotovo 329 milijuna kuna, odnosno gotovo 47 milijuna eura, od čega je 85 posto sufinancirano iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Nositelj projekta bilo je Ministarstvo hrvatskih branitelja koje je s Gradom Šibenikom sklopilo sporazum o korištenju pristupne ceste i izgradnji komunalne infrastrukture.

Veteranski centar u Šibeniku ima 142 kreveta, godišnje može primiti do 2500 korisnika.

Osim smještajnih kapaciteta, korisnicima je na raspolaganju i prostor za dnevni boravak, prostor za radnu

50. Snježana Dukić

Novinarski projekt:
Veteranski centri - podizanje kvalitete života

Elektronička publikacija:
Web portal Domoljubnog radija

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
13. rujna 2024.

terapiju, prostor za fizioterapiju, prostor za duhovnu obnovu, fitnes centar, bazen te ostali popratni sadržaji. Korisnicima su na raspolaganju i tereni za tenis, boćanje, stolni tenis, nogomet te košarku, te ostali rehabilitacijski, sportski i rekreacijski sadržaji, ali i kulturne i društvene aktivnosti što ovaj Veteranski centar čini sadržajno vrlo bogatim.

Uz sve nabrojeno, nije na odmet spomenuti i blizinu jadranskog mora i plaža, ali i prirodno ozračje te blizinu nacionalnih parkova kao što je to Nacionalni park Krka. Pored toga, Šibenik obiluje i bogatim kulturnim događanjima, manifestacijama, gastronomskim sadržajima i znamenitostima, koji ga čine, bez imalo pretjerivanja, biserom jadranske obale.

Sinj

Veteranski centar u Sinju, koji se nalazi na cesti – raskrižju prometnica koje vode prema mjestima Brnaze, Hrvace i Otok, ukupne je površine 4.774 četvorna metra. Ima 130 kreveta, a korisnicima su na raspolaganju i sadržaji centra poput restorana i caffé bara, knjižnice, terapijske dvorane, likovne i glazbene radionice, prostora za edukacijske programe, kao i bazena. Prostor je obogaćen šetnicom, prostorom za duhovnu obnovu, kao i terenima za mali nogomet, stolni tenis, odbojku, košarku, te boćanje.

Grad koji se nalazi u srcu Dalmatinske zagore, na 320 metara nadmorske visine, 30 kilometara udaljen je od Jadranskog mora, pa je od sinjskog veteranskog centra do najbližih jadranskih plaža, potrebno tek 20-tak minuta vožnje automobilom. Mnogi korisnici biraju upravo ovu destinaciju za odmor i rehabilitaciju i zbog činjenice da je Sinj okružen surim planinskim ljepoticama – Kamešnicom, Svilajom i Dinarom, da se nalazi na rubu plodnoga Sinjskog polja kojemu život udahnjuje bistra i studena Cetina, što je pravi mamac za sve veterane koji planinare, ljubitelji su prirode i pustolovnog su duha.

Ovo carstvo voda, polja i kamena u Cetinskoj krajini nikoga neće ostaviti ravnodušnim, a svojom bogatom kulturom i stoljetnom tradicijom plijeni pažnju. Nadaleko poznat po danima Alkarskih svečanosti i blagdanu Velike Gospe, ovaj alkarski grad kao neraskidivi spoj viteštva i vjere, za mnoge je neizbježan.

Jer Sinj nije samo grad, nego je i, kako to mnogi znaju na osobit način isticati – simbol hrabrosti, vjere i ljubavi prema domovini. Stoga se o Sinju i Cetinskoj krajini s pravom govori kao o nezaobilaznom mjestu svakog Hrvata, pogotovo hrvatskog branitelja, gradu u kojem ćete biti rado viđen gost. Tim više što Sinjani svojom gostoljubivošću i srdačnošću dočekuju svakoga tko želi osjetiti tu jedinstvenu atmosferu. Bilo da ste tu zbog alkarskih vitezova, blagoslova Gospe Sinjske, mnogo drugih zanimljivih događanja, pa i zbog rehabilitacije i odmora u sinjskom Veteranskom centru – Sinjani će vas dočekati otvorena srca i s osmijehom!

https://domoljubniradio.hr/2024/09/13/3-5-veteranski-centri-podizanje-kvalitete-zivota-hrvatskih-branitelja-veteranski-centar-sibenik-i-sinj/

INFORMATIVNA
KATOLIČKA
AGENCIJA

Tihi čuvari hrvatskih autocesta (1)

51. Tomislav Hačko

Novinarski projekt:
Tihi čuvari hrvatskih autocesta

Elektronička publikacija:
INFORMATIVNA KATOLIČKA AGENCIJA

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
22. srpnja 2024.

Na dionicama autocesta u Hrvatskoj kojima upravljaju „Hrvatske autoceste d.o.o." nalazimo i njihove tihe čuvare. Kako bi se s njima upoznali, cilj autora vlč. mr. sc. Tomislava Hačka će kroz ovaj rad predstaviti te svojevrsne „krajputaše" koji nisu dostupni široj javnosti. Tako će vozači i putnici (znatiželjnici) koji se u susretu s nekim vjerskim objektom na autocestama pitaju tko se ili što se u njima nalazi, ovim istraživačkim radom po prvi put će moći sustavno dobiti cjelovitu informaciju na kojim se dionicama cesta kojima upravljaju „Hrvatske autoceste d.o.o." nalaze prikazi svetačkih likova koji nas uvijek pozivaju da poštujemo jedni druge kako bi radosno prispjeli k željenom cilju.

1. Čovjek – biće koje putuje

Osim što čovjeka prepoznajemo kao razumsko biće (*homo sapiens*), možemo ga i prepoznati i definirati i kao putujuće biće ili kao ono biće koje se nalazi na putu. I zaista, gledajući ga kroz prizmu svakodnevnoga života, čovjek ne miruje, stalno putuje, stalno se nalazi na putu koji redovito obilježavaju tri točke: polazna točka, odre-

dišna točka i ponovni povratak na polaznu točku. Tako se onda slobodno može reći kako se čovjek nalazi na putu iz sobe u sobu u svom obiteljskom domu, ali isto tako svakoga dana odlazi iz obiteljskoga doma u vrtić, školu, posao, na kavu s prijateljima ili pak u posjet dragim mu osobama ili na njemu draga ili razna željena odredišta. I naravno, sa svih tih odredišnih točaka vraća se na onu početnu koju naziva svojim domom. U konačnici i sav čovjekov život, počevši od njegova začeća, bit će opisan kao svojevrsni životni put prema „domovini gdje smrti više nema i gdje je radost vječna".

S druge pak strane, suprotno gore iznesenim tvrdnjama, stoji sofizam sa svojim dosjetljivim varkama koje dovode do apsurdnosti koje se na prvu čine istinitima. Kao jednoga od poznatijeg sofista ovdje navodimo Zenona iz Eleje (oko 490. – 430. g. pr. Kr.) koji iznosi „argumente protiv kretanja", a zapisani su u Aristotelovu djelu „Fizika". Jedan od tih argumenata glasi i da je „kretanje nemoguće jer ono što je u pokretu mora prvo prijeći pola puta prije negoli dođe do cilja". Time se dolazi do zaključka kako kretanje (pa onda i putovanje) nikada i ne počinje, odnosno stječe se dojam da čovjek uvijek stoji na mjestu, tj. na svojoj polaznoj točki.

No kako god bilo u filozofskoj misli, u povijesti i u Svetom pismu, nalazimo jasne potvrde i dokaze da je čovjek stvoren kao biće koje putuje, ali ga se i prepoznaje kao biće koje se nalazi na putu: „ta iz zemlje si uzet bio – prah si i u prah ćeš se i vratiti" (*Post* 3,19).

Kako će izgledati ovo putovanje između početka i kraja čovjekova života, ovisi o čovjeku samom i o njegovim izborima tijekom života, a izbora su samo dva. Na taj način čovjek svakodnevno i u svakoj situaciji može odlučiti hoće li se i želi li se kretati putovima koji su loši i krivi ili onima koji su dobri i ispravni. U tome nam mogu pomoći dvije osobe sa samih početaka Svetoga pisama, Kajin i Noa. I dok je Kajin otišao ispred Gospodinova lica u zemlju Nod (nepoznata zemlja, etimološki je se može shvatiti kao *Zemlja lutalaca* [*nad*], usp. *Post* 4,16), Noa je prepoznat kao „čovjek pravedan i neporočan u svom vremenu", i to samo zato što je putovao s Gospodinom: „S Bogom je Noa hodio" (*Post* 6,9).

Slijedeći osnovno načelo praktičnoga uma sv. Tome Akvinskoga – „Dobro valja činiti, za njim težiti, a zlo valja izbjegavati"– dolazimo i do cilja svakoga čovjekova putovanja, a to je: činiti dobro. U protivnom, čovjek počinje lutati.

Zašto čovjek u svom životu često/ponekad radije bira činiti nešto loše, ostaje tajnom i stalnom nutarnjom borbom o kojoj čitamo kod sv. Pavla u Poslanici Rimljanima (usp. 7,15–25): „Zbilja ne razumijem što radim: ta ne činim ono što bih htio, nego što mrzim – to činim. […] Ta ne činim dobro koje bih htio, nego zlo koje ne bih htio – to činim. Ako li pak činim ono što ne bih htio, nipošto to ne radim ja, nego grijeh koji prebiva u meni. Nalazim dakle ovaj zakon: kad bih htio činiti dobro, nameće mi se zlo. […] Jadan li sam ja čovjek!"
No, riječima sv. Tome Akvinskoga, „bolje je čovjeku šepati po pravom putu, nego trčati na krivom putu". I u tom svojevrsnom trčanju, osobito u današnjem svijetu, puno toga promakne čovjekovu pogledu, ali isto tako trčeći čovjek i puno toga propusti, pa i činiti dobro…

2. Cesta

Od kada je svijeta, vijeka i čovjeka, slobodno možemo reći da je čovjek u potrazi za domom, obradivom površinom, hranom, ali i u želji povezivanja s drugim ljudima uvijek krčio i radio životne prostore koje je nazvao putem ili cestom. Bili oni planinski, utabani, mali, široki ili uski, put ili ceste uvijek su bili u službi međusobnoga povezivanja, ali i u službi lakše komunikacije ne samo između različitih pojedinaca, već i naroda. A radeći neki put ili cestu, čovjek nije otkrivao samo bogatstva prirode i svijeta koji ga okružuje, već je počeo otkrivati i bogate jezične, kulturne, nacionalne i vjerske tradicijske baštine drugih pojedinaca i naroda.

Sva ta nova otkrića nagnula su čovjeka da još više uloži u sebe, u svoje obrazovanje, ali i u ono za čim uvijek teži: da se u svemu prema drugom čovjeku – pokaže čovjekom, odnosno da drugom iskaže i pokaže određeno dobro. Tako se onda ni jedna cesta ili put ne shvaća samo u funkcionalističkom smislu, da vodi čovjeka od polazne do dolazne točke, već čovjeka cesta vodi i prema drugom čovjeku. I upravo se tu otkriva sva veličina cesta i cestovnoga prometa: njima se povezuje cjelokupno čovječanstvo. Jer svaka cesta, velika ili mala, državna ili županijska, lokalna ili nerazvrstana, uvijek vodi do nekamo, ali i do nekoga. Ne vodi li cesta nikuda, dovodi se u pitanje i smisao takve ceste.

No, uz već sve prethodno rečeno o cestama, važno je da čovjek uvijek ide pravim putem, da priprema put, da izvodi na put, da otvara nove putove; jer ne čini li to, na krivom je putu, gubi put, stoji na putu ili na pola puta. Ali to potonje nije cilj njegova putovanja. Čovjek samo želi, koristeći razne cestovne pravce, sretno stići do svoga odredišta i sretno se vratiti u svoj dom, svoju polaznu točku.

3. Povijest izgradnje autocesta u Republici Hrvatskoj

Kako je i spomenuto u prethodnom poglavlju, ceste ili različiti putovi postoje od kada je svijeta i vijeka i teško je

odrediti na povijesnoj liniji točku kada je i gdje je napravljena prva cesta ili put. Tako je i s područjem današnje Republike Hrvatske na čijim prostorima razvoj cestovne mreže na poseban način možemo pratiti od Rimskoga Carstva. Spomenuto je područje bilo naseljeno davno prije antičkoga vremena (paleolitik, krapinski pračovjek) te je čovjek i u ovo doba radio na probijanju raznih putova do svojih polja, njiva, lovišta ili susjednih nastanjenih mjesta.

Što se tiče Rimskoga Carstva, jedan od njegovih glavnih interesa bio je i međusobno povezivanje gradova – kako zbog lakšega putovanja i trgovine, tako i zbog vojnih, gospodarskih, političkih, ali i vjerskih razloga (osobito nakon pojave kršćanstva, zbog hodočašća, i to uglavnom prema Rimu ili Svetoj Zemlji). Nažalost, ceste iz doba antike na području Hrvatske danas se u cijelosti ne mogu pronaći, već samo njihovi ostaci, i to najviše u južnom djelu Hrvatske, npr. Salona (arheološki lokalitet blizu Splita).

Gledajući od tada razvoj cestovne mreže na ovim prostorima, primjećuje se kako je on bio određen i geografskim položajem raznih gradova ili manjih mjesta te raznim povijesnim okolnostima i zbivanjima.

Na povijesnoj liniji razvoj prvih važnih cestovnih mreža na području Republike Hrvatske možemo pratiti od 17. stoljeća te se kao najvažnije ceste mogu izdvojiti:

a) Karolina – puštena u promet 1727. godine i u dužini od 105 km povezivala je Karlovac i Bakar; ime je dobila po kralju Karlu III. (1685. – 1740.), a prolazi kroz mjesta Novigrad na Dobri, Bosiljevo, Osojnik, Vrbovsko, Ravnu Goru, Mrkopalj i Fužine

b) Lujzijana – kao jedna od najvažnijih cesta u Austro-Ugarskoj Monarhiji povezivala je Karlovac i Rijeku te njezinom izgradnjom prethodno spomenuti cestovni pravac gubi na svom značenju; ime je dobila po kćeri austrijskoga cara Franje II., Marie-Louise (1791. – 1847.), i prolazila je kroz Netretić, Severin na Kupi, Stubice, Skrad, Kupjak, Delnice, Lokvu, Gornje Jelenje, Kamenjak i Grobničko polje

c) Jozefina – kako je već bilo i prethodno rečeno, mnogi cestovni pravci bili su poznati još i antičko vrijeme, a jedan od tih je i ovaj koji je povezivao Karlovac i Senj; ime je dobila po caru Josipu II. (1741. – 1790.) koji je inicirao početak njezine izgradnje

d) Terezijana – cesta koja spaja Gospić s Karlobagom preko Kaniže, Barušana i Baških Oštarija, a nazvana je po carici Mariji Tereziji (1717. – 1780.); zbog povećana prometa Josip Kajetan Knežić (1786. – 1848.), graditelj, i Simo Kekić, graničarski kapetan, pristupili su rekonstrukciji ove ceste te se prepoznaje i pod imenom *Knežić-Kekićeva cesta*.

Uz ove nabrojane ceste vrijedi još spomenuti i *Dorotejsku cestu* (imala je spoj na Karolinu i vodila je do lazaretske luke u Martinšćici, a ime je dobila po Mariji Doroteji od Würtenberga, u promet je puštena 1833.), *Majstorsku cestu* (od 1832. povezuje Sveti Rok s Obrovcem; budući da ju je bilo teško izgraditi i da je upotrebljavan napredan način njezine izgradnje, zaslužila je nositi ime *majstorska*) te *Rudolfinsku cestu* (od 1874. spaja Ogulin s Novim Vinodolskim, a duga je 68 km; nazvana je po nadvojvodi Rudolfu [1858. – 1889.]).

Sve ove ceste mogli bismo nazvati svojevrsnim pretečama ne samo današnjih cesta nego i mreže autocesta koje spajaju sjever i jug, istok i zapad Hrvatske. No tim autocestama Hrvatska nije povezana samo unutar sebe, već je time postala povezanom i s Europom, ali i svijetom. Samim tim čovjeku je omogućeno da na brz i jednostavan način istraži prirodnu, kulturnu i vjersku baštinu Domovine i svijeta.

Kako se i navodi u publikaciji *Hrvatskih autocesta d.o.o.* (usp. „Hrvatske autoceste“, prosinac, 2007.), prvi kilometri autocesta izgrađeni su početkom 1970-ih. Tijekom toga razdoblja kao prvi kilometri autoceste u Hrvatskoj ističu se oni na relaciji Zagreb – Karlovac u rasponu od 45 km te Zagreb – Rijeka.

Od tada pa do danas razvoj mreže autocesta možemo pratiti u više (povijesnih) faza izgradnje:

a) do 1983. godine: počinje i završava izgradnja zaobilaznice nekoliko većih gradova (npr. Zagreb, Split, Osijek, Rijeka), otvara se prva dionica autoceste do Zaprešića, započinje izgradnja tunela Učka i Krčkoga mosta
b) od 1982. do 1986. godine: dovršetak tunela Učka, gradi se i dovršava dionica od Grobnika do Oštrovice, dovršetak dionice do Slavonskoga Broda
c) od 1990. godine: radi se na pripremama projektiranja autocesta od središta prema jugu i istoku Hrvatske; dovršavaju se i nastavlja se gradnjom: dionice Oštrovica – Delnice – Kupjak, Istarskoga ipsilona, most Maslenica, gradnja tunela sv. Rok
d) od 1994. godine: definira se paneuropska mreža transportnih koridora, od kojih su za Hrvatsku važni *Koridor Vb* (Rijeka – Zagreb – Budimpešta), *Koridor Vc* (Ploče – Sarajevo – Osijek – Budimpešta), *Koridor X* (München – Zagreb –Istanbul), *Koridor Xa* (Graz – Maribor – Zagreb) te *Jadransko-jonski koridor* (Trst – Zagreb – Split –Kalamata)
e) od 2000. pojačava se izgradnja autocesta, a neke od značajnijih su od Zagreba do Dubrovnika, Macelja, Lipovca, Goričana, Rupe, Pule i Osijeka.

Gledajući autoceste u Hrvatskoj danas kroz dostupne podatke iz 2022. godine, trenutno je u prometu 1.341,10 km autocesta s 443 mosta i vijadukta te 53 tunela. Od ukupno planiranih 200 km autocesta trenutno je u izgradnji 141 km (usp. Hrvatska udruga koncesionara za autoceste s naplatom cestarine, *Ključne brojke. Key figures 2022*, Zagreb, 2023.).

4. Sveti čovjek

Osim što je čovjek, kako smo naveli na početku članka, razumsko biće (*homo sapiens*) i biće koje putuje ili biće na putu, čovjek je i biće koje vjeruje: bilo da je ta vjera (povjerenje) usmjerena prema drugom biću ili pak prema biću koje čovjeka nadilazi. Ovo potonje biće čovjek je prozvao bogom. Osim što čovjek bogu raznim obredima iskazuje štovanje, on se tome bogu/bogovima moli i traži njegovu pomoć ili zaštitu: za sebe osobno, obitelj, polje, vrijeme…

Kao što smo rekli i za pojavu cesta, tako možemo i za bogoštovlje reći kako mu se na povijesnoj liniji ne može odrediti polazna točka. Ono je tu otkada je i čovjeka na zemlji jer otkada je čovjeka, uvijek je iskazivao strahopoštovanje prema prirodi i njezinim pojavama. Gledajući u njih, vidio je kako ga one nadilaze i čovjek dolazi do svojevrsna zaključka kako postoji neko *više biće* ili bića koja svime tim upravljaju te traži načine kako to više biće, boga, može odobrovoljiti i pridobiti za sebe. A ovo bogoštovlje čovjek nije pridržao samo za ovozemaljski život, nego on teži i vjeruje u vječni, bolji, život i moli za i moli se pokojnim članovima svoga plemena/obitelji/naroda i u njima prepoznaje dobre duhove koji ga dalje na tom istom putu prema vječnosti čuvaju i prate.

Prethodno opisana vjerovanja uglavnom nalazimo kod politeističkih religija (npr. stari Egipat, antički Rim i Grčka) u kojima svako božanstvo/bog ima *odgovornost* ili bdije nad nekim segmentom čovjekova života. Tako su npr. bog Hermes (Grčka) i bog Merkur (Rim) smatrani bogovima zaštitnicima trgovaca i putnika, a Grci su, između ostaloga, ovom bogu iskazivali štovanje i postavljanjem njegovih statua uz putove s ciljem da ih na tom započetom putu i čuva.

Uz politeističke religije u povijesti ćemo naći i na one monoteističke, odnosno one koje svoje štovanje iskazuju samo jednom Bogu i u kojem prepoznaju stvoritelja i uzdržavatelja ne samo svijeta nego i svega stvorenog. Tako, nakon židovstva, tijekom prvoga stoljeća na svjetsku i povijesnu pozornicu dolazi kršćanstvo koje također ispovijeda vjeru u jednoga, ali trojstvenoga Boga: Oca i Sina i Duha Svetoga. Da je Bog jedan u tri božanske osobe, objavljuje nam, kako je u konačnici definirano i na crkvenom saboru u Kalcedonu 451. godine, Isus Krist, pravi Bog i pravi čovjek. I osim što će u kršćanstvu činjenica je Bog jedan, a opet u tri osobe, ostati nemogućom za shvaćanje do kraja, ono što će još fascinirati u kršćanstvu jest i pojava osoba koje će kršćanstvo prepoznati kao svete osobe. Osobe su to koje su svojim načinom i svjedočanstvom života oduševljavale i još uvijek oduševljavaju u svijetu tolike osobe. Dovoljno se ovdje samo prisjetiti sv. Ivana Pavla II. ili sv. Majke Terezije ili sv. Antuna Padovanskoga.

To čašćenje svetih prastara je crkvena činjenica i svece je na jednak način častila i Crkva na Istoku i na Zapadu. U tom smjeru i Drugi vatikanski koncil uči u Konstituciji o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium* (br. 104): „Crkva je u godišnji ciklus unijela spomene mučenika i drugih svetaca; oni su po mnogovrsnoj Božjoj milosti prispjeli k savršenstvu te su već postigli vječno spasenje, pa na nebesima pjevaju Bogu savršenu hvalbenicu dok nas zagovaraju. Na spomendane svetaca koji su s Kristom supatili i s njime su suproslavljeni, ona u svecima naviješta vazmeno otajstvo, a vjernicima stavlja pred oči njihove primjere, koji po Kristu sve privlače k Ocu; po njihovim zaslugama ona postiže Božja dobročinstva."

Slijedeći ovo temeljno učenje Crkve o svecima, u njima možemo prepoznati (usp. *Direktorij o pučkoj pobožnosti i liturgiji*, br. 211; dalje u tekstu: *Direktorij*):

1. povijesne svjedoke sveopćega poziva na svetost
2. izvrsne Gospodinove učenike i uzore evanđeoskoga života
3. građane nebeskoga Jeruzalema koji bez prestanka pjevaju slavu Bogu
4. zagovornike i prijatelje vjernika koji još hodočaste zemljom jer sveci, premda uronjeni u Božje blaženstvo, poznaju nevolje svoje braće i sestara i prate njihov hod molitvom i zaštitom
5. zaštitnike mjesnih Crkava, čiji su često bili utemeljitelji ili svijetli pastiri
6. zaštitnike naroda jer su bili apostoli njihova obraćenja
7. zaštitnike društava i zanimanja te posebnih životnih trenutaka.

Na samu kraju učenja o čašćenju svetaca i blaženika, prethodno spomenuti *Direktorij* zaključit će kako je „posljednji cilj štovanja svetaca slava Božja i posveta čovjeka po životu potpuno usklađenu s Božjom voljom i nasljedovanje krjeposti onih koji su bili najizvrsniji učenici Gospodinovi" (br. 212).

5. Svete slike

Jedan od načina iskazivanja časti svecima jest i njihov prikaz na svetim slikama. Jasne smjernice o tome dao je crkveni sabor u Niceji 325. godine: „Mi definiramo

sa svom sigurnošću i istinitošću da, poput predstavljanja dragocjenoga i životnoga križa, tako časne i svete slike – bilo da su naslikane u mozaiku ili kojem drugom prikladnom materijalu – trebaju biti izložene u svetim Božjim crkvama, na svetom namještaju, na svetome ruhu, na zidovima i na drvu, u kućama **i na putovima**; bilo da je riječ o slici Gospodina Boga i Spasitelja našega Isusa Krista, ili slici Bezgrešne Gospe naše, svete Majke Božje, svetih anđela, svih svetih i pravednih" (*DS*, br. 600).

U tom smjeru *Direktorij* (br. 239) će naglasiti kako će vjernici pred tim likovnim prikazima svetaca moliti, ukrašavati ih cvijećem, pozdravljati ih različitim oblicima vjerskoga poštovanja, nositi ih u procesijama ili će ih u znak zahvalnosti stavljati u niše ili u kućice podignute u poljima ili **uz putove**.

Prema nauku Crkve, svete slike su (*Direktorij*, br. 240):
1. ikonografski prijepis evanđeoske poruke u kojoj se lik i objavljena riječ uzajamno tumače
2. slike svetaca znače Krista koji je u njima proslavljen
3. spomen svete braće i sestara „koji nastavljaju sudjelovati u spašavanju svijeta"
4. pomoć u molitvi
5. poticaj na nasljedovanje: „vjernik teži utisnuti u srce ono o čemu razmatra očima: *istinsku sliku novoga čovjeka* preoblikovana u Kristu djelovanjem Duha Svetoga i vjernošću vlastitom pozivu".

5.1. Krajputaš

Nasljedujući sve ove poticaje Crkve, počevši od prvih stoljeća, vjernici su diljem svijeta, pa tako i na području Hrvatske, podizali nešto što se u hrvatskom narodu prepoznaje kao *krajputaš* (etimološki, spomenik koji se nalazi kraj puta, uz put/cestu), a obično sa sobom nose prikaz raspela, Blažene Djevice Marije ili nekoga sveca koji se časti kao zaštitnik određenoga zanimanja ili kojega važnog mjesta (npr. polja).

Iako je, kao i o svemu do sada rečeno, teško naći izvorišnu točku, poseban razvoj i rast krajputaša na tlu Europe može se pratiti još od kraja srednjega vijeka. Krajputaši, osim što govore o vjerskom identitetu naroda ili mjesta, razlikuju se po tipologiji izrade, ali i po svojim ulogama (usp. M. Alić, *Krajputaši: duhovnost na putu za sigurnu vožnju*, u: „Revija HAK", studeni, 2018.):
1. spomen-svjetla mrtvima uz groblja kao simbola besmrtnosti duše
2. zavjetni spomenici koji su podignuti kao zahvala za spasenje od pošasti i zla
3. orijentacija (npr. na hodočasničkim putovima ili na raskršćima)
4. branitelji od nedaća (npr. od poplave, požara i sl.).

Kako dalje nastavlja M. Alić u svom članku, ove krajputaše „s jednakim žarom podizale su sve društvene skupine, od plemićkih obitelji, gradskih uprava, crkvenih predstavnika, ali i seoskih žitelja" i kao takvi bogatstvo su u hrvatskom narodu.
Osim što pilove ili krajputaše nalazimo diljem Domovine, naći ćemo ih i na dionicama cesta kojima upravljaju *Hrvatske autoceste d.o.o.* te na kojima ovi sveci borave ne samo kao njihovi tihi čuvari, već i kao čuvari tolikih vozača i putnika kojih je iz godine u godinu na cestama sve više. Tako je u područjima naplate tijekom razdoblja 2022./23. autocestama prometovalo 80.172.262 vozila, što je u postocima čak 15% više od godine prije. Nažalost, s povećanjem broja vozila povećava se i broj prometnih nesreća kojih je tijekom istoga razdoblja bilo 3.082, što je 12% više negoli je to bio slučaj prethodne 2021./22. godine. Osim toga, rastužuje i činjenica kako je tijekom 2022./23. poginulo 40 osoba, što je porast od 11% s obzirom na godinu prije (usp. *Ključne brojke 2022*). Već nam i ti brojevi govore u prilog tome da su na autocestama potrebni ovi tihi čuvari jer što je više zagovornika na nebu, Gospodin udjeljuje i veće obilje svoga milosrđa (usp. *Rimski misal*, str. 570).

No ono što svakako vrijedi napomenuti u ovom dijelu rada za krajputaše, a ticat će se kasnije i same teme rada vjerskih objekata na autocestama, jest i činjenica da ovi čuvari čuvaju još nešto: tajnu tko ih je podigao (pojedinac ili određena skupina ljudi), ali i tajnu zašto se baš oni nalaze na određenom mjestu uz put. Prvu je tajnu gotovo nemoguće otkriti jer i onaj koji je ili koji su podigli određeni vjerski objekt željeli su ostati upravo takvima, tajnoviti. Jer želja toga pojedinca ili određene skupine ljudi bila je samo jedna: zahvaliti Bogu za dovršen posao koji je bio težak i ispunjen nepredviđenim situacijama. I dok prvu tajnu ne možemo dokučiti, drugu tajnu pokušat ćemo otkriti proučavajući geografski ili drugi smještaj određenoga vjerskog objekta na dionicama hrvatskih autocesta.

6. Tihi čuvari hrvatskih autocesta

No kako ovi tihi čuvari ne bi ostali nepoznanica na autocestama, cilj nam je u ovom radu predstaviti te svojevrsne krajputaše koji nisu dostupni široj javnosti. Tako su za potrebe ovoga projekta *Hrvatske autoceste d.o.o.* pristale prvi put otkriti točan broj i nazive vjerskih objekata koji su izgrađeni po tunelima i uz autoceste, kojim su svecima i zašto posvećeni te će u javnosti prvi put biti objavljene i njihove fotografije. Osim toga, vozači i putnici (znatiželjnici) koji se u susretu s nekim vjerskim objektom na autocestama pitaju tko se ili što se u njima nalazi, ovim istraživačkim radom po prvi put će sustavno dobiti cjelovitu informaciju na kojim se dionicama cesta kojima upravljaju *Hrvatske autoceste d.o.o.* nalaze prikazi svetačkih likova.

S obzirom na subjekte rada cilj je korisnike autocesta upoznati s njihovim tihim čuvarima koji se nalaze u objektima na različitim dionicama autocesta budući da se vozači i putnici puno puta zapitaju uz koji vjerski objekt su prošli i tko se u njima nalazi. Namjera je rada upoznati i kulturu, običaje i turističku ponudu mjesta (grada/županije) koje se nalazi u blizini određenoga vjerskog objekta na autocesti.

Također, sveci su osobe koje su u povijesti Crkve i svijeta prepoznate kao one koje su drugima činile dobro i koje su radile na međusobnom povezivanju i zbližavanju različitih vjera, kultura, jezika, naroda i tradicija. Upoznavanje s takvim osobama i danas može doprinijeti istom tom međusobnom povezivanju i približavanju tolikih različitih osoba koje se u jednom trenutku nalaze na autocesti i putuju ili prema svom domu ili nekom od dragih im odredišta.

Iako ovaj istraživački rad u središtu ima svece Katoličke Crkve, ovim radom želimo se obratiti svim korisnicima autocesta, osobito domaćim i inozemnim vozačima, putnicima (i turistima) kako bi se pojačala njihova svijest o sigurnosti i suodgovornosti u prometu. Isto tako, te će se skupine u kratko vrijeme moći upoznati s bogatom vjerskom i kulturnom baštinom RH. Time autocesta postaje i svojevrsna učionica svim dobnim skupinama te će se tako moći istaknuti i doći će do izražaja teme s područja kulture, obrazovanja, lokalnih tema, ekumenizma i religije, ljudskih prava, položaja žena u društvu i njihova osnaživanja, ali i međunarodnih odnosa.

Parafrazirajući riječi M. Alića iz već citiranoga članka, možemo samo reći kako se ovom ne treba ništa dodati, osim da brzo, krajičkom oka iz svoga vozila, pogledamo ovu izložbu na otvorenom (jer nije dopušteno zaustavljanje na autocesti osim ako se ne radi o kvaru na vozilu ili drugoj izvanrednoj situaciji). „Ona govori mnogo o tome što smo bili i što jesmo, kao i ostalom sve što nas okružuje i sve što nam se zbivalo i zbiva. Pilovi, poklonci, spomen-stupovi, raspela ili krajputaši su nijemi spomenici“, ali ovi tihi čuvari i „bez riječi govore mnogo o našoj duhovnosti, potrazi za utjehom, nadahnućem, duševnim mirom“ i željom da putujući ovim svijetom i dalje činimo dobro jedni drugima!

A osim što ovi sveti čuvari tiho stoje uz različite dionice autocesta, daju i tiho svjedočanstvo o osobi ili osobama koje su ih podigle. Kao što je bio slučaj i s većinom krajputaša tijekom povijesti, tako će ovi tihi čuvari autocesta čuvati i tajnu tko ih je i kada podigao. Jer osobe koje su ih podigle gotovo uvijek htjele su ostati anonimne, a njima je jedino bilo bitno da i dalje tiho svjedoče njihovu zahvalnost, zavjet ili su jednostavno imali nakanu da i dalje vozače i putnike čuvaju na svim njihovim putovima…

7. Sv. Benedikt, opat – tihi čuvar autoceste A5

Krećući se od istoka prema središnjem djelu i onda prema jugu Republike Hrvatske, kao prvi tihi čuvar na hrvatskim autocestama pojavljuje se lik sv. Benedikta, opata (480. – 547.), koji je prikazan na uvećanu prikazu njegove medaljice. Ovaj spomenik nalazi se na autocesti A5 između čvora Beli Manastir i čvora Osijek, na odmorištu Beli Manastir (stacionaža km 7 + 100 desno), smjer Svilaj. Navedena dionica otvorena je 2022. godine.

Drugi spomenik svetom Benediktu nalazi se na istoj dionici autoceste između čvora Beli Manastir i čvora Osijek, na odmorištu Beli Manastir (stacionaža km 6 + 900 lijevo), ali u smjeru Beloga Manastira. Kao i prethodna dionica, i ova je otvorena 2022. godine.

7.1. Autocesta A5

Kao dio koridora Vc koji prolazi kroz Mađarsku, Hrvatsku te Bosnu i Hercegovinu, ovaj cestovni pravac važna je dionica u povezivanju ne samo ove tri susjedne zemlje, već i njihovih naroda.

Kako je i istaknuto u prigodnoj publikaciji *Hrvatskih autocesta d.o.o.* iz studenoga 2022., na području Mađarske izgrađena je autocesta M6 od Budimpešte do granice s Republikom Hrvatskom na čijem je području prethodno spomenuti koridor podijeljen na dva dijela:

„Sjeverni dio od granice s Mađarskom do granice s BiH koji čini autocesta A5, izgrađena je od čvora Beli Manastir do granice s BiH (uključujući most preko rijeke Save), a preostalo je izgraditi posljednju dionicu od granice s Mađarskom do čvora Beli Manastir s rokom dovršetka krajem 2024. godine.

Južni dio koridora od granice s BiH do luke Ploče je potpuno dovršen i pušten u promet u studenom 2017. godine s izgradnjom zadnjeg dijela trase – ulaza u luku Ploče.

Na području BiH je izgrađena autocesta od Zenice do Ivana (uključuje obilaznicu Sarajeva) te granične dionice (spoj sa A10) i od Odžaka do mosta preko rijeke Save (spoj s A5) ukupne duljine 126,5 km. U tijeku je izgradnja dodatnih 39,2 km, a u pripremi 108,3 km koridora Vc kroz BiH.
Izgradnjom cjelokupnog koridora Vc znatno će se utjecati na gospodarski razvoj područja kroz koji prolazi dok će u prometnom smislu pridonijeti povećanju udobnosti

putovanja, skraćenju vremena putovanja te povećanju sigurnosti prometa."
U nastavku prethodno citirane publikacije nalazi se i podatak kako je ova dionica autoceste izvedena u ukupnoj dužini od 24,6 kilometara i na njoj se posebno ističe most preko Drave nazvan „Most 3. gardijske brigade 'Kune'".

7.2. Beli Manastir

Na službenim mrežnim stranicama grada Beloga Manastira ističe se kako se razvio na rudini Sarkanj i na blagim padinama Banske kose. Prvi spomeni potječu iz 13. stoljeća i tijekom vremena više puta će mijenjati ime: Pél (1212.), Bell (1333.), Monostor (1375.), Pélmonostor (1867.) i Beli Manastir (1922.). No, kao i danas, svi toponimi vezani su uz manastire (samostane) koji su se nalazili u tom mjestu.

U kontekstu naše teme valja spomenuti i činjenicu kako su na ovom mjestu, a zbog izgradnje ove dionice autoceste, provedena i arheološka istraživanja tijekom kojih su pronađeni arheološki nalazi iz nekoliko prapovijesnih razdoblja te antike poput rimske ceste, grobova, keramike te kanal za vodu (usp. Dženi Los, *Rezultati arheološkog istraživanja lokaliteta AN 2 Beli Manastir – Popova zemlja*, u: Godišnjak Instituta za arheologiju, XVI/2020, str. 90–102).

Također, ne smije se zaobići ni činjenica kako na području srednjovjekovne Slavonije, Baranje i Srijema nalazimo i ostatke benediktinske arhitekture, u čemu se može izdvojiti i samostan sv. Mihaela u Belom Manastiru koji je „jedini dokumentirani benediktinski samostan" u ovom dijelu Baranje i to ga čini „neizostavnim u pregledu benediktinskih samostana na području srednjovjekovne Slavonije, Baranje i Srijema". Nažalost, danas nije moguće odrediti točnu lokaciju ovoga benediktinskog samostana (usp. Andrea Martinović, „Benediktinska arhitektura na području srednjovjekovne Slavonije, Baranje i Srijema", diplomski rad na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2019., str. 50–52).

Prema posljednjem popisu stanovništva (2021.), Beli Manastir broji 7973 stanovnika.

Put u smjeru Osijeka ili Budimpešte i vožnja ovim dijelom hrvatskih autocesta može privući svakoga čovjeka dobre volje ne samo da posjeti grad Beli Manastir već i Baranju. Sa svojim bogatim turističkim i drugim ponudama razveselit će svakoga vozača i putnika, a u gradu Belom Manastiru, osim crkava posvećenih sv. Martinu i sv. Mihaelu arkanđelu, može se posjetiti i groblje iz 17. stoljeća te se može razgledati i vlak „Ćiro" koji „nosi titulu jedine sačuvane uskotračne kompozicije u Hrvatskoj" (usp. Turistička zajednica Baranje).

Želite li posjetiti grad Beli Manastir, a putujete li se iz smjera Osijeka, potrebno je s autoceste izaći na naplatnoj postaji Sudaraž.

7.3. Sveti Benedikt, opat

Na odmorištima Baranja – istok i Baranja – zapad vozači i putnici naići će na prikaz lika sv. Benedikta, odnosno na uvećan prikaz njegove medaljice, koja je poznata i kao „Medaljica sv. Benedikta". Kako nam piše Piero Lazzarin u svom djelu „Sveci kroz crkvenu godinu" (Zagreb, 2010., str. 342–344), danas se blagdan sv. Benedikta u Crkvi slavi 11. srpnja, a nekoć se slavio na prvi dan proljeća, 21. ožujka.

Nastavljajući dalje sa životopisom ovoga sveca, Lazzarin ističe kako je „Benedikt u vjerskoj povijesti zabilježen kao utemeljitelj zapadnjačkoga monaštva, kojem je uspio podariti izvoran i konkretan oblik življenja", što je i sažeto u čuvenoj krilatici *Ora et labora* (Moli i radi). Iako je ova krilatica čuvena za benediktinske monahe i monahinje, ovdje vrijedi istaknuti činjenicu kako je izvorno geslo reda: *Ut in omnibus glorificetru Deus* („Da se u svemu slavi Bog"), što je preuzeto iz Prve Petrove poslanice (4,11).

Nakon završenoga obrazovanja u Rimu povlači se u simbruinsko gorje kako bi ondje nastavio s učenjem, ali i sa životom kojega su obilježile stega i askeza. S dvadeset godina, na poticaj jednoga pustinjaka, odlazi tijekom tri godine živjeti u spilji u Subiacu. Nakon smrti priora obližnjega samostana u Vicovaru zajednica poziva Benedikta da ga zamjeni. No kako su se ovi monasi nakon nekoga vremena umorili od stroga načina života koji im je Benedikt nametnuo, braća su ga pokušala otrovati, ali nisu uspjeli u svom naumu. Nakon toga čina Benedikt se povlači natrag u špilju u kojoj neće dugo ostati sam. Naime, u ovakvu načinu života pridružuju mu se Placido i Mauro te će se sva trojica nakon nekoga vremena povući u pravcu brda Cassina i tamo će udariti prve temelje života monaških zajednica na Zapadu.

Benedikt je umro 547. godine u dobi od 66 godina. „Nekoliko dana pred smrt zatražio je da se otvori i pripravi grob, koji je sam bio dao urediti, te je posljednjega dana, osjetivši blizinu smrti, u pratnji subraće odveden do samostanske crkvice kako bi preminuo u kući Gospodina, kojem je bio posvetio čitav svoj život." Ime Benedikt korijene nalazi u latinskoj riječi *bendictus*, a označava onoga koji je blagoslovljen.

Osim što je **glavni zaštitnik Europe**, zaštitnik je i poljodjelaca, keramičara, seljaka, graditelja i speleologa.

7.4. Medaljica sv. Benedikta

Iako je porijeklo ove medaljice nepoznato, papa Benedikt XIV. službeno ju je odobrio 23. prosinca 1742., a u tom pismu nalazimo opis kako bi medaljica trebala izgledati, od čega je treba izraditi, tko je smije blagosloviti, oproste koji su povezani s nošenjem ove medaljice.

Na prednjoj strani medaljice u središtu se nalazi lik sv. Benedikta koji u jednoj ruci drži križ, a u drugoj svitak na kojem su ispisana pravila za monaški život. U podnožju, s Benediktove lijeve i desne strane, nalazi se razbijena čaša iz koje izlazi zmija otrovnica, a na drugoj strani nalazi se gavran. Iznad čaše i gavrana nalaze su riječi: „*Crux sancti patris Benedicti*“ („Križ svetoga oca Benedikta“). Uz rub medaljice nalazi se tekst: „*Eius in obitu nostro praesentia muniamus*“ („Neka nas u času smrti naše zaštiti njegova prisutnost“). Ispod prikaza sv. Benedikta, na dnu medaljice, nalazi se natpis: „*EX·SM·Casino·MDCCCLXXX*“ („Iz svetoga Monte Casina, 1880.“).

Na poleđeni medaljice nalazi se križ s utisnutim slovima riječi: C·S·S·M·L („*Crux sacra sit mihi lux*“ – „Neka mi križ bude svjetlo“) i N·D·S·M·D („*Non draco sit mihi dux*“ – „Neka mi zmaj ne bude vođa“). U uglovima križa nalazimo početna slova C·S·P·B („*Crux sancti patris Benedicti*“ – „Križ svetoga oca Benedikta“). Uz rub medaljice utisnuta su slova: V·R·S·N·S·M·V te S·M·Q·L·I·V·N („*Vade retro Satana, nunquam suade mihi vana – sunt mala quae libas, ipse venena bibas*“ – „Odlazi, Sotono, ne savjetuj me ispraznostima – zlo je to što nudiš, sam pij svoj otrov“). Na vrhu, u sredini, utisnuta je riječ „*Pax*“ – „Mir“ ili ponekad Kristov monogram IHS (grč. *Iesus Hristos* – Isus Krist).

7.5. Sveti Benedikt poručuje

Kao onaj koji je proglašen svecem zaštitnikom Europe, kao onaj koji je prepoznat kao zaštitnik graditelja i poljodjelaca, sveti je Benedikt s razlogom odabran i kao tihi zaštitnik ovoga dijela autoceste A5. Kao i svaki idući dio, tako ćemo i ovaj prvi dio putovanja hrvatskim autocestama završiti jednom duhovnom misli da nas i dalje prati ne samo na putovanjima diljem autocesta, već i na našem životnom putu!

Stoga, „svi gosti koji nam dolaze neka budu primljeni kao Krist, jer će on reći: ‘Gost bijah i primiste me.’ Svima nek se iskaže prikladno štovanje, osobito domaćima po vjeri i hodočasnicima“ (*Pravilo sv. Benedikta*, 53. poglavlje).

https://ika.hkm.hr/novosti/tihi-cuvari-hrvatskih-autocesta-1/

dalmatinski PORTAL

DALEKO OD OLTARA: Država koja ne voli svoje more

52. Damir Petranović

Novinarski projekt:
Daleko od oltara

Elektronička publikacija:
Dalmatinski portal

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
14. kolovoza 2024.

Od trajekta-olupina kojima se drndaju otočani, preko desetljećima generiranog nereda na obali koju kompletan državni aparat nije u stanju ni uknjižiti, pa do mornarice koja je i dalje zadnja rupa na svirali

Ministar mora o najvećoj tragediji na hrvatskom moru oglasio se s puna tri dana zakašnjenja, onda i s neobičnom konstrukcijom da 'nitko neće biti izuzet od odgovornosti u ovom slučaju ako ona bude utvrđena' - s naglaskom na 'ako', jer valjda postoji teoretska mogućnost da nitko nije kriv zato što se desetmetarska rampa više od pola stoljeća starog trajekta sručila na trojicu pomoraca i usmrtila ih.

To bi, ako smo dobro pohvatali **Olega Butkovića**, naprosto mogao biti uobičajen, gotovo svakodnevni, rutinski događaj.

'Običan dan u uredu', reklo bi se.

Makar, kad bolje razmislimo, za 'Jadroliniju' to i nije tako nemoguća opcija: nacionalna brodarska kompanija, koja još najmanje četiri godine ima gotovo pa monopol na sve linije na Jadranu, posljednjih godina ustrajno se trudi svoju flotu učiniti što starijom i što nepouzdanijom. Kupuju se isluženi, ali zato skupi i nefunkcionalni trajekti u Grčkoj, uz ozbiljnu sumnju na korupciju troše se i dodatni milijuni eura kako bi ih se barem dovelo u plovno stanje, a svejedno nikad ne znaš hoće li oni naprosto stati usred plovidbe i ležerno plutati dok ne

stigne pomoć, kao 'Oliver' na jednom od svojih prvih putovanja.

Trajekt koji, nota bene, jednu od dvije predviđene rampe uopće nema - no cinici će reći da je zbog toga barem pedeset posto sigurniji.

Depresivna štorija o Jadroliniji u užem smislu odnosi se na onih 132 tisuće stanovnika hrvatskih otoka kojima životi ovise o njoj, kakva god bila - pa i zapuštena, zastarjela i sve manje pouzdana. U širem smislu, međutim, ona je dosta ilustrativna za državni odnos prema Jadranu, njegovom moru i obali, 'nacionalnom blagu' i 'strateškom resursu', kako mu se trideset i kusur godina tepa u uglavnom ispraznim državnim dokumentima.

U stvarnosti, država još uvijek nema pojma ni što ima: od ukupno 6278 kilometara obalne crte - na obali 1880 kilometara, na otocima 4398 kilometara - granice pomorskog dobra utvrđene su na jedva preko 1300 kilometara. Drugim riječima, Republika Hrvatska identificirala je i na sebe 'upisala' tek 20 posto onoga što sama proglašava najvećim nacionalnim blagom. A uz nevjerojatno složenu i dugotrajnu proceduru koju je sama sebi propisala, a onda i tradicionalnu sporost institucija koje bi je trebale provoditi, i petina obavljenog posla može se smatrati uspjehom.

Teško je zamisliti kada će država barem evidentirati sve one uvale, lučice i stijene koje su vlasnici obližnjih kuća zapasali, pa betonirali ili čak ogradili. Još je teže zamisliti kada će se na kompletnoj obali uvesti red. Jer problem nije samo u 'neupisanom' pomorskom dobru - ima ga već upisanog čak i na privatne vlasnike, još odavno, pa sve to sada treba revidirati i izvlastiti.

Na istom tom moru i obali država je od svog osnutka - ali, jasno, i znatno ranije - gledala i tolerirala, katkad prešutno odobravala i poticala različite oblike devastacije. Od muletića pred vikendicom preko ilegalnog sidrišta ili marine do groteskih hotelskih kompleksa izgrađenih zahvaljujući kreativnom tumačenju namjerno nejasno sročenih urbanističkih planova. Od štanda za kokice ili pedaline do metastaziranog cocktail-bara, od samljevenih sika do ograđenih privatnih plaža, od izmrcvarene prirode do sumnjivog društva poput onoga na Hvaru i Pagu ili u Bolu: apsolutno sve odvijalo se pod kapom države, njenih tromih institucija koje ljeta ionako provode na godišnjim odmorima, te dramatično potkapacitiranih inspekcija koje uglavnom nisu u stanju ni popisati što sve trebaju obići.

Kada je postalo evidentno da je zagustilo, prošlog ljeta usvojen je novi Zakon o pomorskom dobru koji sav taj, desetljećima generirani nered svaljuje na leđa gradova i općina uz naredbu da ga imaju riješiti u roku od dvije do tri godine pod prijetnjom kaznama - što djeluje posebno cinično zna li se da cijelih godinu dana nakon toga Vlada nije uspjela proizvesti čak ni jedan relativno jednostavan dokument, pravilnik koji propisuje kako je moguće zakonito popraviti zidić ili recimo dohraniti plažu.

I gdje god se okreneš, na sličnu bizarno postavljenu konstelaciju nailaziš: kad pročačkaš po neredu na moru, na kojemu potpuno čudesno nema višestruko više havarija, sudara i tragedija, osvijestiš da su i lučke kapetanije uglavnom bez dovoljno ljudstva, brodova i opreme, a da se jednom do dva puta godišnje akcije nazvane 'Sigurnost na moru' službeno i javno najavljuju - iz Zagreba.

Tek kada ljudi na otocima i doslovno počnu umirati zbog neadekvatnog prijevoza u bolnicu, naruči se nekoliko novih brodica za hitnu pomoć. Tek kada iz vladajuće stranke krene javni pritisak na ministra spomenutog na početku ovog teksta, nešto se počne mrdati oko izgradnje osnovne infrastrukture na prostoru na kojemu živi oko 15 posto stanovništva države i na kojemu se generira oko 25 posto ukupnih turističkih prihoda bez kojih bi cijela država vrlo brzo propala.

Tek kada rampe prastarih trajekata krenu i doslovno ubijati ljude, netko će (ali samo možda) promisliti na kakvim olupinama pomorci plove, a otočno stanovništvo živi.

Ne želimo ni promišljati o scenariju po kojemu će nekome iz dupeta u glavu doći potreba obnove flote Hrvatske ratne mornarice, roda vojske koji je - gle slučajnosti - također posljednji na redu za ikakva ozbiljna ulaganja. Ti brodovi ionako samo brane i čuvaju more kojega ova država očito ne voli.

A bogme ga katkad i otvoreno prezire.

https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/daleko-od-oltara--drzava-koja-ne-voli-svoje-more/211755

„Balkanski špijun“ u doba društvenih mreža: od fikcije do stvarnosti

53. Leon Ćevanić

Novinarski projekt:
Filmski univerzum Dušana Kovačevića i Slobodana Šijana: odjeci i putokazi u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
P-portal.net

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
31. listopada 2024.

Suvremeno, tehnološko i globalizirano društvo često se interpretira kao društvo koje pomiče granice, no u takvim se pohvalama obično zanemaruje njegov efekt brisanja ranije jasnih granica između stvarnosti i fiktivnosti. U dosadašnjim vremenima, princip je bio poprilično jasan. Za pojedinim djelima fikcije u pravilu su posezali oni kojima je njezin glavni element nedostajao u realnosti, primjerice tako što su pojedinci s nepostojećim ljubavnim životom potražili romantični ili pak pornografski film, dok su oni za koje je vlastito okruženje već bilo monotono, ograničeno i do kraja shvaćeno vrlo često posezali za, recimo, znanstvenom fantastikom. Nasuprot tome, čovjek današnjeg svijeta u kojem moderni mediji svakom daju mogućnost javnog nastupa i slave, sve se teže može zadovoljiti gledanjem/čitanjem/slušanjem željenih sadržaja, zbog čega se kao imperativ postavlja izravno sudjelovanje u istima. Nekadašnji prosječni ljubitelj znanstvene fantastike stoga će danas radije odabrati formu izvještaja o teorijama zavjere, kao SF-sadržaja prokazanog unutar fizičkog svijeta. Dakako, iz razloga što mu iščitavanje, a potom i obvezno dalje širenje saznatih informacija o zavjeri, omogućava izravno sudjelovanje u radnji nevjerojatne priče i to iz pozicije glavnog lika – osobe kojoj je objavljena neka dobro skrivena istina sa svrhom da je nastavi širiti dalje i tako spasi svijet, čak i ukoliko se njegova misija sastoji tek od rasparčavanja istoga članka po društvenim mrežama. Prototip takve ličnosti u našem je podneblju bio i ostao Ilija Čvorović, čovjek kojeg bismo, gledano iz današnje perspektive, slobodno mogli nazvati prvim balkanskim teoretičarom zavjera.

Dugovječna aktualnost Čvorovićevog lika, kao i cjelokupne radnje „Balkanskog špijuna“, već punih četrdeset godina starog filma **Dušana Kovačevića** i **Slobodana Šijana**, u takvim je okolnostima s vremenom (ne) očekivano nastavljala s rapidnim rastom, zloslutno se u očima gledateljstva preobražavajući iz prvobitne ideje o satiričnoj kritici 1980-ih godina već anakronog modela staljinističkog obračunavanja s opasnim elementima društva prema jednoj od najuspjelijih političkih disto-

pija nastalih na ovim prostorima. I doista, promatrajući ophođenje prema realnosti, a napose prema drugom i drugačijem, koje danas prevladava u našoj svakodnevici, gotovo da bi se moglo, baš kao što se to na globalnoj razini čini s, recimo, Orwellovom „1948." ili Huxleyevim „Vrlim novim svijetom", ostvarena predviđanja jezive budućnosti tražiti i u „Balkanskom špijunu". Dakako, razlog za to leži u činjenici da je ludilo Ilije Čvorovića, kao i mnogih ljudi koje danas svatko od nas danas može primjećivati u svome okruženju, proizišlo iz neizmjerne količine stalno iznova proživljavanog straha, a taj je strah poticao iz konstantne pretjerane izloženosti političkim sadržajima.

Pluralizam žarulja

S obzirom na to da utjecaj političara i politikantstva u sve pore svakodnevice nažalost definitivno nije pojava koja se može ograničiti samo na jedan režim ili društveno uređenje, pa čak niti samo na u klasičnom smislu totalitarno uređena društva, a da mu je posredovanjem modernih tehnologija omogućeno da bude veći no ikad, nimalo ne čudi pojava što su naše suvremene zajednice i dalje prepune ljudi koji svaki i svačiji potez gledaju osvjetljujući ga najprije vlastitim, „jedinim ispravnim" ideološkim svjetlom, baš poput Ilije Čvorovića sa svojim crvenim žaruljama. Razlika ostaje jedino u tome što današnje društvo koje samom sebi tepa kao europski otvorenom, pluralističkom i tolerantnom, u ponudi više neće nuditi osvjetljenje u samo jednoj boji, pa će tako istodobno netko moći promišljati svijet pod plavom žaruljom, netko drugi pod crnom, netko i dalje pod crvenom, a mnogi sve češće i pod ružičastom ili zelenom (štednom, naravno). One pak misaone žarulje kao neobojeno osvjetljenje stvarnosti i dalje ostaju nešto manje dobavljiva, i još manje tražena roba. Najzad, asocijacije koje pobuđuju crvene svjetiljke, doduše ne one Čvorovićeve već one amsterdamske, puno se češće, a i puno utemeljenije mogu povezivati s političkom scenom današnjice nego s onim vremenom koje je karikirao „Balkanski špijun".

Voajerska kultura u digitalnoj eri

Mogućnosti za dodatan porast kompleksa „balkanskih špijuna" u današnjem su vremenu nikad izraženije čak i u sferi koja, za razliku od teorija zavjera i Čvorovićevih paranoja, ostaje posve realna. Naime, potreba za bivanjem pod svjetlima reflektora pod utjecajem društvenih mreža toliko je poticana, a i toliko olakšana, da se vrijeme u kojem živimo bez puno pretjerivanja može opisati kao voajerska kultura, ali i kultura izloženosti. Objavljujući na internetu svakodnevno podatke o svim svojim djelovanjima i promišljanjima, a istodobno prateći niz drugih ljudi koji čine isto, svi mi konstantno ostajemo istodobno u položaju Ilije Čvorovića, ali i njegove žrtve, podstanara Jakovljevića – svi smo i promatrači i objekti tuđeg promatranja. Osim toga, radnje „balkanske špijunaže" na taj su način ne samo legalizirane, već i društveno poželjne, jer Čvorović 21. stoljeća više ne bi morao kopati po stvarima svome podstanaru. Dovoljno bi bilo da ga „zaprati" na Facebooku ili Instagramu i saznao bi o njemu nemjerljivo više informacija nego što bi mu to mogao odati sadržaj njegovog kofera.

Globalno unificirani

Zanimljiv je isto tako i rasplet ove situacije u kojoj je, umjesto da, kao što bi se možda očekivalo, mogućnost javnog djelovanja tolikog broja ljudi dovede do veće šarolikosti izgledanja, mišljenja i djelovanja, nikad lakše uspostaviti trend globalnog unificiranja očekivanog ljudskog djelovanja – globalno unisona moda, umjetnost, kultura, jezik, stavovi, uzori… Za prosječnog konzumenta digitalnih medija tako, čini se, u sve većoj mjeri vrijedi ona Čvorovićeva – „čim ga vidiš, ne znaš ko je". U kolikoj je mjeri širenje moralne panike u društvu takvih mogućnosti rafinirano, nije potrebno ni naglašavati. Baš kao što ni činjenicu da izvanredne okolnosti koje suspendiraju fizički svijet u odnosu na onaj digitalni mogu dovesti samo do situacije kolektivne psihoze nalik na onu viđenu u „Balkanskom špijunu". Pandemija korona-virusa recentni je, pa stoga vjerojatno i najbolji primjer, jer tijekom lockdowna u Čvoroviće su se preobrazili i oni koji su špijune i izdajnike tražili u nedovoljno lojalnim sugrađanima, kao i oni koji su u svemu tražili zavjeru svjetskih centara moći. Dakako, i jedni i drugi tako su istodobno opet ostajali i Jakovljevići.

Pridodamo li svemu još i stoput dokazano nastojanje pripadnika svih balkanskih naroda da, u želji za dokazivanjem svoje pravovjernosti pred različitim vanjskim autoritetima, po potrebi postanu veći katolici od pape, veći pravoslavci od patrijarha, pa tako i veći udbaši od Udbe, lik Ilije Čvorovića postaje utjelovljenje svih mana i strahova koje donosi provincijski položaj na razmeđu dvaju geopolitičkih polova. Ipak, glede aktualnih sve jače rasplamsavanih globalnih sukoba koji sa sobom donose i želju za pravodobnim svrstavanjem u „ispravni" tabor, naravno, uz obvezno prokazivanje svakog tko se ondje već nije sklonio, sve teže postaje ne zapitati se u kolikoj je mjeri bujna mašta Ilije Čvorovića ipak imala utemeljenje u realnosti, odnosno u kolikoj su mjeri špijuni u „osnovnim jedinicama diverzantskih grupa", a i „neki veći izdajnici" danas zbilja prisutni u našim životima. Tim više što izjava „CIA, snajka, CIA, upropastili su pola sveta" danas zvuči čak naivno optimistički. Zar stvarno samo 50% svijeta? Možda, prije 40 godina…

https://p-portal.net/balkanski-spijun-u-doba-drustvenih-mreza-od-fikcije-do-stvarnosti

Večernji list

Stvarni broj stranih radnika u Hrvatskoj znatno je veći od službenog: Godišnje ih se useli 170.000, trećina tu i ostaje

Svaki dan u Hrvatsku useli **500 osoba** iz trećih zemalja, te iseli 110 građana Hrvatske. Istovremeno vrati se 27. Svaki dan umre 147 osoba, a rodi se 90. Svake godine prirodnim putem Hrvatska ostaje bez 17.000 građana s uzlaznim trendom te 40.000 godišnje emigracijom.

Iseljava se 3500 djece

Vraća se samo četvrtina od ukupnog broja **iseljenih**. Pritom iseljava 3500 djece svake godine, dok istodobno najbolje demografske mjere mogu podići natalitet za tek 1000 djece godišnje. Jednostavno se ne može roditi onoliko djece potrebne za demografsku revitalizaciju koliko se može iseliti. Bilanca kretanja stanovništva pokazuje da prirodna i emigracijska depopulacija u razdoblju od 2011. do 2022. godine iznosi 594.727 osoba. Prosječna starost stanovništva u samo šezdeset godina porasla je s 30,7 na 41,7 godina.

Istodobno u Hrvatsku se useljava 170.000 stranih radnika godišnje. Od toga jedna trećina ostaje u zemlji. Ne treba zaboraviti ni to da je useljavanje ilegalnih migranata/ tražitelja azila u uzlaznom trendu pa je prošle godine u Hrvatsku uselilo njih 65.000. Broj službeno evidentiranih useljenika iz trećih zemalja naročito **rapidno raste** pa je od 2021. godine, kad je evidentirano oko 36.000 useljenika, već u 2023. godini evidentirano 70.000. Ovdje je važno istaknuti da je realni broj znatno veći jer većina stranih radnika u Hrvatskoj prijavljuje samo boravište, a ne prebivalište, čime ne ulaze u službenu statistiku.

Po pitanju useljavanja iz **trećih zemalja** Hrvatska se nalazi u vrlo konfuznoj situaciji. Naime, u razdoblju od 2020. do 2024. izdano je više od 400 tisuća dozvola za

54. Tado Jurić

Novinarski projekt:
Integracija politika EU načela učinkovitog integracijskog modela za Hrvatsku

Elektronička publikacija:
Vecernji.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
28. listopada 2024.

rad stranim radnicima, ali ih je, prema službenoj evidenciji, u Hrvatskoj danas samo 80.000 tisuća. Istodobno, samo je do rujna 2024. izdano više od 145.000 radnih dozvola. I najjednostavnija matematika upućuje na pitanje vjerodostojnosti podataka o useljavanju. Brojne su indicije da je broj stranih radnika u Hrvatskoj znatno veći od službenog pokazatelja. Naša studija izdana od HAZU (Jurić, 2023, Immigration to Croatia…) pokazuje da pet službenih izvora podataka pokazuje pet potpuno različitih pokazatelja o opsegu imigracije u Hrvatsku.

Primjerice, dok službena hrvatska statistika tvrdi da je u Hrvatskoj 23.161 radnika iz Filipina, Big Data pristup praćenja migracija pokazuje da ih je gotovo tri puta više, odnosno 62.600. Dok se službeno tvrdi da je iz Bangladeša stiglo 4628 radnika, naša metoda pokazuje 7100. Kod ove metode riječ je o **geolociranim korisnicima interneta**, odnosno o praćenju digitalnih tragova (slična metodologija se koristi i u slučaju praćenja pojave afričkih i azijskih jezika tijekom korištenja Googleovih usluga na teritoriju Hrvatske). Ova metoda plastično i u realnom vremenu pokazuje kako raste broj useljenika, ali i da je službena brojka u vezi svih useljeničkih skupina iz Azije ili Afrike dva do tri puta viša nego li se prikazuje.

Nove odredbe u Ustav

Kada se ove brojke stave u širi kontekst, dolazimo do spoznaje da se u Hrvatsku u četiri godine uselilo više radnika iz trećih zemalja, više nego što je ukupan broj **nacionalnih manjina**, koje su u Hrvatskoj već četiri stoljeća. Istodobno je imigracija u Hrvatsku u navedenom periodu viša od ukupnog broja članova hrvatske dijaspore u Australiji, Kanadi, Čileu i brojnim drugim prekooceanskim zemljama (od kojih se očekuje povratak u svrhu demografske revitalizacije).

Izlaz iz ove situacije vidimo u unošenju novih odredbi u nacionalne ustave Europe, koje bi u ovom povijesnom času, dok je to još moguće, definirale jasne standarde i kriterije zaštite nacionalne kulture, tradicije, nacionalnog teritorija i identiteta. S jedne strane, time bi se relaksirala napetost i polarizacija, a s druge uredilo pitanje migracijskih i post-migracijskih fenomena (integracija) za sljedeće generacije. Istodobno to bi bio i jamac opstojnosti hrvatskog naroda i nacionalne države u globaliziranom i **multikulturalnom okruženju** u kojem nacionalne države gube svoj utjecaj regulacije društvenih procesa u korist multinacionalnih kompanija, (izrabljivačkih) interesa poslodavaca i međunarodnih organizacija.

https://www.vecernji.hr/vijesti/alarmantni-demografski-trendovi-nuzne-su-promjene-ustava-potrebno-je-ocuvati-nacionalni-identitet-1810721

PRESS/032

Čudesna povijest najstarijeg naselja u Europi – Lonac pun zvijezda

Prvoga dana proljeća 1978. godine, u arheološkom iskopavanju u središtu Vinkovaca pronađeno je nešto senzacionalno. Tog trenutka nitko toga nije bio svjestan, ali u arheologiji to i nije neuobičajeno. Ponekad se dogodi da odmah, na prvi pogled prepoznaš što si iskopao. No, ponekad su potrebni mjeseci i godine da se ono što se izvuklo iz zagrljaja zemlje očisti, sastavi, zalijepi ili rastumači.

Razbijeni lonac

Uglavnom, nakon dugog probijanja kroz slojeve pepela i gara, životinjskih kostiju i komada keramike, iz otpadne jame na kojoj su arheolozi radili izvučen je – lonac. Čak nije bio ni čitav. Ako nije bio jako isprljan zemljom, možda su zamijetili lijepe šare po njemu, no vjerojatno u prvi mah taj neveliki lonac nije izazvao posebno uzbuđenje. Lonac k'o lonac. U toj su jami već pronašli nekoliko keramičkih posuda, što razbijenih, što i cijelih.

Prethodnu godinu arheolozi su proveli cijelu sezonu iskapajući na istoj lokaciji, na mjestu gdje je trebao niknuti budući hotel Slavonija, te malo-pomalo otkrivali prapovijesno naselje koje su davno prekrili pepeo i prah. Otkrivali su pokojnike, podnice kuća s ognjištima, jame koje su služile kao ostave ili odlagališta otpada. Po završetku iskapanja vjerovalo se kako je arheološki posao na parceli gotov, ta da će na njoj uskoro niknuti moderan hotel.

No, početkom 1978. godine naknadno je odlučeno da će se uz hotel graditi i atomsko sklonište koje prvotno nije bilo planirano, pa su se arheolozi u ožujku ponovo našli na istom terenu i nastavili istraživati još jedan dio budućeg gradilišta. Ispostavilo se da hladnoratovskoj paranoji trebamo biti zahvalni za otkriće dva značajna nalaza vučedolske kulture na području Vinkovaca.

55. Gordana Ilić-Ostojić

Novinarski projekt:
Čudesna povijest najstarijeg naselja u Europi

Elektronička publikacija:
PRESS 032

Broj članaka: 15

Datum objave izabranog članka:
14. listopada 2024.

Zvjezdani kalendar

Dosta vremena nakon iskapanja utvrđeno je da su neki od predmeta izvučenih iz otpadne jame zapravo kalupi za lijevanje sjekira. No, danas svima znani lonac – kalendar Orion – još je malo sačekao na svoje tumačenje.

Aleksandar Durman, profesor Filozofskoga fakulteta u Zagrebu koji je sudjelovao u tom arheološkom iskopavanju, zaključio je da tri posude iz otpadne jame imaju poseban značaj jer se ukras na njima može vezati uz prikaz različitih zviježđa i planet Veneru, kao neka vrsta prvog slikovnog pisma. Prema toj teoriji, dvije pronađene posude prikazuju Veneru u njenom kretanju oko Sunca, javljanju i nestajanju, kako se ona vide sa Zemlje. A Orion, kojeg krase četiri ukrašena horizontalna niza s 12 polja u svakom, predstavlja godinu s četiri godišnja doba i prikazuje najstariji europski, ali i indoeuropski kalendar.

Vladar zimskog neba

Jednostavno objašnjenje ovog kalendara je da se temelji na Orionovom ciklusu, prikazanom preciznim slijedom zviježđa na posudi. Nebo koje su gledali Vučedolci bilo je drugačije od današnjeg; Orion je dominirao zimskim nebom od prve pojave mraka pa do kasnih noćnih sati. Kako se bližio kraj zime, ovo se sjajno zviježđe sve kraće zadržavalo na nebu, a dolaskom proljeća bi potpuno nestalo. U doba Vučedolaca Orionov bi pojas potonuo za obzor upravo na proljetnu ravnodnevicu i time obilježio kraj zime.

Svaki od četiri ukrasna niza na posudi-kalendaru predstavlja po jedno godišnja doba, počevši s proljećem na vrhu. Svaki je niz podijeljen u dvanaest polja, što predstavlja 12 tjedana kroz svako godišnje doba. Ukrašeno je tek svako drugo polje u nizu, ideogramima nebeskih tijela koja leže na određenoj točki na horizontu odmah nakon sumraka. Piktogrami u poljima predstavljaju Orion, Sunce, Kasiopeju, Labuda, Blizance, Pegaza i Plejade. Ako je okvir prazan, to znači da u referentnoj točki tijekom odgovarajućeg tjedna nije bilo vidljivih nebeskih tijela. Referentno mjesto na horizontu je točka na kojoj je prije 5000 godina Orionov pojas nestajao iz vidokruga na kraju zime, što je označavalo početak nove godine. Tako je vučedolska godina počinjala u sumrak prvog dana proljeća, upravo istoga dana kada je Orion pronađen u otpadnoj jami u Vinkovcima.

Nažalost, dio posude koji bi možda mogao objasniti kako su Vučedolci na kalendaru riješili problem nejednakog broja dana u godini otkrhnut je i nije pronađen.

Ali to nije sve...

No jedinstvena pojava kalendara tek je jedan dio ostavštine Vučedolaca. Arheološka istraživanja duga više desetljeća pokazala su da su Vučedolci uveli brojne standarde kojih se držimo i danas.

Živjeli su u uređenim naseljima i obiteljskim kućama koje su imale po tri prostorije i bile namještene. Kuće su imale unutarnja ognjišta i vrata širine 80 centimetara. Uz kuće su imali otpadne jame, ali i veće deponije otpada na kraju naselja. Čini se da su poznavali i neke mjere, struka tvrdi da je raspon na vučedolskom tkalačkom stanu iznosio točno jednu stopu, odnosno 26,5 centimetara.

Izrađivali su pet vrsta obuće, i razlikovali su cipele za lijevo i za desno stopalo. U obiteljskim kućama su imali više od 20 vrsta različitih vrsta posuđa, a svatko od ukućana je jeo iz svoga tanjura. Proizvodili su čudesno lijepo posuđe, sjajne crne površine, ukrašeno urezivanjem geometrijskih oblika te upotpunjeno bijelom, žutom ili crvenom inkrustacijom od mrvljenih školjki, puževa i minerala, te ih premazivali pčelinjim voskom s unutrašnje i vanjske strane kako bi bile nepropusne.

Na nekim nalazima vučedolske kulture zapaženi su tragovi piljenja, pa poneki stručnjaci zaključuju kako je i prva poznata pila na svijetu nastala upravo u okviru vučedolske kulture. Primjerak pile – za sada – nije pronađen.

Vučedolska kultura je i prva kultura koja je povezala nizinske predjele Slavonije i Jadran, što potvrđuju i brojni nalazi na jadranskim otocima. Neki tvrde i da su Vučedolci prvi na europskom tlu proizvodili pivo... Odnosno, nešto slično pivu. Bilo je – pretpostavlja se – više kašica nego tekućina, a srkalo se kroz slamke od riječne trske s Dunava. Zanimljivo je kako nisu nosili nakit, no neki nalazi upućuju na to da su se tetovirali.

Vučedolska je kultura nastala na malom prostoru između Dunava, Drave i Save, te se proširila na prostor 14 današnjih europskih zemalja. Vrijeme ove jedinstvene kulture završilo je pred sam kraj bakrenoga doba. Nagli porast populacije i povećana potreba za metalom – odnosno ležištima bakrene rude – nagnali su Vučedolce na odlazak iz matičnog slavonsko-srijemskog područja i osvajanje novih prostora. Njihov odlazak otvara prostor za egzistenciju novih kultura koje će naseljavati ovo područje, a čovječanstvo će ući u novo, brončano doba.

Izvori: Vinkovci u svijetu arheologije; Najstariji europski grad – Vinkovci od neolitika do danas; Arheološki odjel GMVK – vodič kroz postav; Vučedolska kultura; Gradski muzej Vinkovci; Muzej vučedolske kulture

https://press032.com/cudesna-povijest-najstarijeg-naselja-u-europi-lonac-pun-zvijezda/

točkanai.hr
MEDIJ ZA BIZNIS

Eugen Viktor Feller: Ljekarnik koji je svojom vizijom osvojio svijet iz Donje Stubice

Što povezuje, na prvi pogled gotovo nepovezive Đuru Đakovića, Zvečevo i Elsa-Fluid? Jedna riječ - brend

Brend revolucija se događala oko nas. O, da. Mnogi možda ne bi povjerovali da se to događalo u teškim vremenima, vremenima koja su tražili pionire i ljude koji razmišljaju izvan okvira. Kad su neki proizvodi ugledali svjetla dana, činjenica je da su ih osnivači odmah tretirali kao brendove, komunicirajući i otvarajući prostore koji su u vremenima između dva velika svjetska rata ili nakon Drugog svjetskog rata, na ovim prostorima, bili više iznimka nego pravilo.

U naredna tri teksta u sklopu serijala Brend revolucija, posebno ćemo apostrofirati iznimne brend uspjehe koje nedovoljno komuniciramo i s kojima se nedovoljno ne samo ponosimo, nego se premalo – hvalimo!

Elsa – fluid specijalitet

Prisjetimo se stoga koji je **prvi proizvod iz Hrvatske zaštićen kao brend**, registrirana robna marka, te posebno kad se to dogodilo?

ELSA-FLUID je njegovo ime! Iza toga se krije velika poduzetnička priča koju je pokrenuo **Eugen Viktor Feller** (Lviv, Lemberg 1871 - Zagreb 1936), ljekarnik i poduzetnik. Prijavu registracije znaka (TM – trademark) učinio je Feller 9. veljače 1902. za naziv proizvoda – farmaceutskog preparata ELSA-FLUID. Potom je 8. lipnja 1903. ponovio prijavu za ELSA-FLUID te prijavio registraciju naziva ELSA PILLEN., a 15. rujna 1903. prijavio je registraciju ELSA znaka u slici i riječi za te proizvode.

56. Darko Buković

Novinarski projekt:
Brend ®evolucija

Elektronička publikacija:
točkanai.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
23. listopada 2024.

O čemu je riječ? Sve je počelo 1897. kada je Feller u ljekarni u Grubišnom Polju počeo s proizvodnjom nekih pripravaka. No, vrlo brzo već 1899. seli i u Donjoj Stubici otvara ljekarnu „K Svetom Trojstvu“. Gotovo odmah, već 1900. počinje s provođenjem vizije i proizvodnje jer je tamo sagrađena i tvornica s laboratorijem.

Od 1901. godine (do smrti 1936.) proizvodio je i uspješno izvozio **Elsa-fluid specijalitet** (nazvan prema njegovoj majci, Elizabeti Holzer). Elsa-fluid je u ono vrijeme bio reklamiran u svim novinama, časopisima i kalendarima, na brojnim jezicima, kao lijek za sve bolesti. Liječio je bolove u zglobovima, prehlade, bol u križima, glavobolje... Žene su čak tvrdile da ih Elsa-fluid pomlađuje!

Čitava gama proizvoda-brendova

Feller je u Stubici proizvodio i druge Elsa proizvode, primjerice **Tjerajuće Elsa-pilule** za poboljšanje probave, sredstvo za čišćenje čiji je glavni sastojak bila rabarbara, **Fellerove šećerne pastile** protiv glista pod nazivom **Elsa** bile su namijenjene ponajprije djeci, ali izvrsno djeluju i na odrasle. **Elsa-švedske kapi** zapravo je bio liker za trbuh, a koristio se za probavu i poticanje teka. Protiv kašlja i boli u prsima Feller je proizvodio **Elsa-zagorski sok**, a protiv slabokrvnosti **Elsa-kina-željezno vino**. Za dug život u ponudi je bilo **Elsa riblje ulje**, koje jača svakoga, posebice slabe žene i djecu, **Elsa-Mentolni klinčić**, kojim su se uklanjale glavobolja i migrena, ali je ublažavao i posljedice uboda insekata.

Uz vlastite proizvode **Elsa**, vizionar Feller nudio je i druge lijekove za probavu kao što su Sehoferov balzam, Hofmanove kapi, a protiv kašlja krečno-željezni sirup, Hega šećeriće, prah za kašalj (fijakerski prah). Među ženama bili su popularni Fellerovi **Elsa proizvodi za ljepotu**, osobito za kožu i kosu, primjerice Elsa katran sapun, medicinski sapun ljepote i zdravlja i **Elsa pomada za lice**, za koju se u reklamama tvrdilo da od nje nestaju sujedice, jetrene i sunčane pjege te da onaj tko se njome služi dulje vrijeme ima kožu čistu kao snijeg. Za lijepu i zdravu kosu proizvodio je **Elsa Tannonchinu pomadu** za porast kose i Elsa-žestu za kosu. Muškarcima su bili namijenjeni Fellerova mast za brk te Elsa-sapun za brijanje.

O količinama dovoljno govori i podatak o dostavi - pošta u Donjoj Stubici, koja je djelovala od 1857. godine, u 1908. godine otpremala je dnevno 300 do 400 pošiljki lijeka i primala gotovo isto toliko novčanih uputnica.

Osvojio je brzo tržište Austrije, Njemačke i ostalih europskih zemalja, a izvozio je i u Egipat, Kinu, Japan i Ameriku, kamo se eliksir naročito izvozio u doba prohibicije, jer je u velikom postotku sadržavao alkohol. Dodatni uspjeh i tržište pronašao je u vojsci jer je i tadašnji vojnik, po predaji, imao malu bočicu eliksira uz sebe za brojne tegobe.

Reklamiranje farmaceutskih pripravaka

O reklamiranju farmaceutskih pripravaka E. V. Feller je mnogo naučio, kažu pojedini izvori, od A. Thierryja u Pregradi, koji je vještim reklamama postigao velik uspjeh u prodaji svojih specijaliteta. Njegova uspješnost pridonijela je razvoju Hrvatskoga zagorja, posebno Donje Stubice. Nakon njegove smrti, posao preuzimaju njegovi sinovi, sve do 1943., kada se tvornica i ljekarna zatvaraju.

Svojim proizvodom, Elsa-fluid specijalitetom, stvorio je veliko bogatstvo, tako da je 1906. godine u Zagrebu, na uglu Jelačićevog trga i Jurišićeve ulice izgradio monumentalnu četverokatnicu **„Elsa-fluid dom”** (to je bila jedina zgrada od četiri kata u tadašnjem Zagrebu!).

Na pitanje, kažu povijesni izvori, pomaže li doista „Elsa-fluid”, apotekar Feller je svom znancu odgovorio: „Kak ne bi pomagal, kad je meni pomogel da podignem prvu četverokatnicu na Jelačić placu”.

Nakon smrti, tvornicu i proizvodnju preuzima sin Kazimir, a proizvodnja prestaje 1942. **Dotad je prodano – pazite sad – 27 milijuna bočica Elsa-fluid**. Zgrada nekadašnje Fellerove tvornice – laboratorija u Donjoj Stubici, 1994. proglašena je zaštićenim kulturnim dobrom.

A **Eugen Viktor Feller** je tako ostao upisan u povijesti kao **začetnik industrijske proizvodnje lijekova** i suvremene **zdravstvene, ljekarničke promidžbe**.

https://tockanai.hr/poduzetnik/brending/eugen-viktor-feller-ljekarnik-koji-je-svojom-vizijom-osvojio-svijet-iz-donje-stubice-80860/

Izazov, prednosti i mogući nedostaci implementacije umjetne inteligencije u zdravstveni sustav

57. Ana Abrahamsberg

Novinarski projekt:
Izazovi: Modernizacija zdravstvenog sustava pomoću umjetne inteligencije

Elektronička publikacija:
She.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
7. listopada 2024.

Umjetna inteligencija (AI) ima potencijal za postizanje značajnog napretka prema cilju da zdravstvenu skrb učini personaliziranijom, prediktivnijom, preventivnom i interaktivnijom. U razgovoru s vodećim stručnjacima u području medicine lako je zaključiti kako se od nje očekuje da će **postati učinkovit alat koji će pomoći skinuti veliki „teret s leđa" zdravstvenog sustava**.

Uz sve **prednosti umjetne inteligencije u zdravstvenom sustavu o kojima smo pisali,** ipak postoje i prepreke koje se javljaju na svim razinama uključivanja umjetne inteligencije u zdravstveni sustav, uključujući i prikupljanje podataka, tehnološki razvoj, kliničku primjenu te etičke i društvene probleme.

Nedostatak edukacije i transparentnosti

Problem koji se isto tako često ističe je upravo i **nedostatna edukacija stručnjaka** koji bi umjetnu inteligenciju trebali koristiti svakodnevno u svom poslu. To kao problem vidi i **dr.sc. Davor Kust, dr.med., specijalist onkologije i radioterapije**, koji ističe kako su upravo negativne strane implementacije umjetne inteligencije u zdravstveni sustav danas još uvijek puno značajnije.

*„Prvo bih naveo **nedostatak transparentnosti** (AI algoritmi ponekad donose odluke za koje je teško razumjeti kako se je do njih došlo), pristranost podataka (ako se AI „trenira" ili „uči" na pristranim podacima, može donijeti nepravedne ili netočne odluke, posebno u raznolikim populacijama). Za korištenje AI u tako važnim područjima kao što je liječenje pacijenata potrebna je i **značajna edukacija zdravstvenih djelatnika** kako bi se AI tehnologija pravilno implementirala i koristila",* ističe. Dodaje kako su tu ipak i velike prednosti, kao što je povećana **točnost** (AI može analizirati velike količine podataka u vrlo kratkom vremenu, smanjujući mogućnost ljudske pogreške),

bolja **efikasnost** (automatizacija rutinskih zadataka omogućuje liječnicima da se fokusiraju na složenije zadatke koji zahtijevaju ljudsku ekspertizu). AI isto tako već danas **olakšava personaliziran pristup liječenju** na temelju specifičnih karakteristika pacijenta, te može pomoći identificirati suptilne znakove raka koji mogu promaći ljudskom oku.

Od velike važnosti je i prepoznavanje suptilnih znakova promjena u organizmu u području endoskopskih metoda (gastroskopije, kolonoskopije, videokapsula…) koje su temelj dijagnostike i liječenja niza bolesti probavnog sustava.

Kako navodi **prim. dr. sc. Vedran Tomašić, dr. med., spec. interne medicine i uže specijalnosti iz gastroenterologije**, Klinički bolnički centar Sestre milosrdnice, niz je studija pokazao **obećavajuće rezultate u točnost**i detekcije i karakterizacije polipa/metaplazija/neoplazija jednjaka, želuca i debelog crijeva, infekcije želučane sluznice s H.pylori, opskurnog krvarenja iz tankog crijeva, kao i promjena tipičnih za upalne bolesti crijeva tankog i debelog crijeva, a što je u konačnici dovelo do toga da su **pojedini AI algoritmi već implementirani u komercijalno dostupne uređaje** (primjerice automatska detekcija polipa debelog crijeva ili krvarenja iz tankog crijeva).

„Jedna od prvih medicinskih implementacija AI upravo je bila u području gastroenterološke endoskopije, za čije je korištenje potrebno veliko iskustvo liječnika operatera i zahtjeva puno vremena kako bi se usvojile vještine i znanja potrebne za ovladavanjem istima i upravo zbog razlika u iskustvu endoskopičara je potreban sljedeći korak koji uključuje implementaciju dodatnih metoda osiguranja „unificiranih" indikatora kvalitete endoskopskih pretraga kao što je AI potpomognuta procjena držanja preporučenog trajanja pretrage, izbjegavanja „blind spots", automatske pohrane slika i procjene adekvatne vizualizacije. U bliskoj se budućnosti očekuje dodatna ***implementacija novih AI tehnologija u do sad nespomenute endoskopske metode*** *kao što su primjerice endoskopski ultrazvuk i kolangioskopija ili centralno AI-potpomognuto očitavanje endoskopskih nalaza u sklopu registracijskih studija za nove lijekove",* istaknuo je prim. Tomašić i pojasnio da iako **AI tehnologije imaju realan potencijal revolucionarizirati gastroenterološku endoskopiju** trenutni problem široke implementacije leži u primarno pretkliničkom stadiju, dominantno retrospektivno dizajniranih studija provedenih u izoliranim ekspertnim centrima kao i izostanak integriranih AI sustava u jednoj platformi koji bi u stvarnom vremenu tijekom trajanja pretrage automatski objedinio sve gore navedene mogućnosti s minimalnim ljudskom intervencijom ili potrebom za privremenim prekidom. *„Naravno, uz sve navedeno dodatna će cijena implementacije AI tehnologija u dosadašnje medicinske uređaje svakako utjecati na široko korištenje istih."*

I bez puno informacija, jasno bi svima bilo da svaka nova tehnologija donosi rizike i to je činjenica koje moramo biti svjesni. Priroda same tehnologije je ono što je možda i najteže kontrolirati jer mahom funkcionira kao „black box". Njihovi unutarnji procesi nisu lako razumljivi ni liječnicima ni pacijentima.

„Upravo ta činjenica može danas smanjiti povjerenje u odluke koje AI donosi. Isto tako, AI modeli su trenirani na određenim skupovima podataka, koji ne moraju nužno biti reprezentativni za svaki kontekst, regiju, etničku ili genetsku pozadinu pacijenta. Vrlo često se u praksi pokazalo da model koji je funkcionirao u jednoj bolnici, u nekom drugom setingu ne radi tako dobro ili očekivano. Zato je neophodno da AI tehnologije prolaze kontinuirana testiranja, prije i nakon stavljanja na tržište, i da sam dizajn tehnologije ima ugrađene sigurnosne mehanizme, verifikacijske mehanizme, koje kontroliraju i svode mogućnost pogreške na minimum", pojasnila je Nina Šesto. Dodala je kako smatra da je u praksi ipak ogromna prednost umjetne inteligencije upravo u tome što ona nije nikada umorna, iscrpljena ili ima loš dan, a ona koja je uspješna u svom zadatku mora držati rizik pogreške niže od ljudske, **dodaje dr. Nina Šesto, osnivačica tvrtke Megi Health i voditeljica digitalnog zdravstva Klinike Magdalena za kardiovaskularne bolesti**.

https://she.hr/izazov-prednosti-i-moguci-nedostaci-implementacije-umjetne-inteligencije-u-zdravstveni-sustav/

Osnovna škola Dvor – Nastavnici iz susjedne države sa slabim znanjem hrvatskog jezika stvaraju kod učenika loše jezične navike

Osnovna škola Dvor, smještena u maloj ruralnoj sredini na granici Hrvatske i Bosne i Hercegovine, suočava se s brojnim izazovima koji nadilaze uobičajene probleme obrazovanja. Ova škola funkcionira u specifičnom okruženju, u općini koja je jedna od najsiromašnijih u zemlji. Prema posljednjem popisu stanovništva, općina Dvor ima svega 2996 stanovnika. Na početku Domovinskog rata u općini Dvor je živjelo gotovo 14000 stanovnika. Ratna razaranja nisu samo uništili imovinu i gospodarstvo nego su i demografski opustošili taj pitoreskni kraj.

Danas Osnovnu školu Dvor pohađa 116 učenika, a jedna od njih je Una, učenica petog razreda. Njezin otac Vladimir S. podijelio je svoje iskustvo roditeljstva i odgajanja djeteta u takvom okruženju.

Sličnosti i razlike u odnosu na gradske škole

Jedan od specifičnih izazova s kojima se Una suočava odnosi se na odnose među djecom.

- Najveći izazov je uklapanje među vršnjake, no to nije specifično samo za ruralne sredine. Čak bih rekao da se u gradovima ti problemi često manifestiraju u većoj mjeri, dodaje Vladimir, naglašavajući da je u takvim situacijama ključno razgovarati s djetetom umjesto da se odrasli previše uključuju.

Uključenost u školske aktivnosti i zadovoljstvo obrazovanjem

Vladimir je uključen u obrazovanje svoje kćeri kroz roditeljske sastanke i praćenje njezinog napretka putem e-Dnevnika.

- Smatram da je e-Dnevnik odlična inovacija koja nam pomaže pratiti školovanje djece na jednostavan način, kaže Vladimir. Međutim, kad je riječ o kvaliteti obrazovanja, Vladimir ima pomiješane osjećaje. Izražava određene nedoumice vezane uz kvalifikacije dijela nastavnog osoblja u školi.

58. Sanja Blažević

Novinarski projekt:
Izazovi obrazovanja u ruralnim područjima Banovine

Elektronička publikacija:
Dobre priče

Broj članaka: 11

Datum objave izabranog članka:
10. listopada 2024.

- Škola je u redu, no čini mi se da iskusniji nastavnici izbjegavaju raditi u ruralnim područjima, pa ovdje dolaze oni s manje iskustva. Ali to ne znači da nisu dobri – mladi nastavnici često započinju karijeru u ovakvim sredinama i imaju potencijala postati odlični. Problem više nastaje kada se angažiraju nastavnici iz susjedne države, koji ponekad ne vladaju jezikom na razini koja bi bila potrebna. Najviše se manjak znanja kod djece primijeti kasnije, u srednjoj školi, osobito iz predmeta poput matematike i hrvatskog jezika. Neki od učitelja ne govore tečno hrvatski jezik, pa djeca usvajaju pogrešne jezične navike. Svaki nastavnik trebao bi biti sposoban komunicirati na hrvatskom jeziku, ističe Vladimir.

Resursi i podrška zajednice

Kad su u pitanju resursi potrebni za obrazovanje, Vladimir izražava zadovoljstvo podrškom koju pruža država i lokalna zajednica.

- Republika Hrvatska osigurava udžbenike, a Općina dodatna nastavna sredstva. Škola je također dobro opremljena informatičkim sredstvima, što olakšava praćenje suvremenih obrazovnih trendova. Općina se također brine za zdravu prehranu djece, plaćajući školsku kuhinju za sve učenike, kao i podršku sportskim aktivnostima. Sve u svemu, podrška zajednice je zadovoljavajuća, pojašnjava nam Vladimir.

Prilagodba potrebama djece i prostor za poboljšanje

Vladimir nema primjedbi što se tiče prilagodbe škole nekim posebnim potrebama njegovoga djeteta jer ona nema potrebe za nekim posebnim obrazovnim zahtjevima. Naglašava da se škola doista trudi osigurati sve što je potrebno za učenike kojima je potreban drugačiji pristup učenju i savladavanju gradiva. Ali prostora za poboljšanje uvijek ima.

- Volio bih da imamo kvalitetnije nastavnike, osobito one iz hrvatskog govornog područja. Također, škola bi mogla više pažnje posvetiti međusobnim odnosima među djecom, jer oni često vide stvari koje mi roditelji ne možemo, dodaje Vladimir. Isto tako ističe da ima vrlo malo izvannastavnih aktivnosti te da djeca mogu birati samo između karatea i nogometa.

Pogled prema budućnosti

Obrazovanje u ruralnim područjima je izazovno zbog niza okolnosti koji otežavaju taj proces, a Vladimir očekuje da će se obrazovni sustav poboljšati u nadolazećim godinama.

- Škola kao odgojna ustanova trebala bi naglasiti međuljudske odnose, jer su oni ključni za djetetov budući uspjeh. Kvalificiraniji učitelji donijeli bi kvalitetniju nastavu, što bi mojoj kćeri, ali i drugoj djeci, olakšalo prelazak u srednju školu, zaključuje Vladimir.

Vladimir je jedan od rijetkih roditelja koji je pristao govoriti o problemima s kojima se suočava tijekom školovanja svoga djeteta. Imao je samo jedan zahtjev, a to je da ne objavljujemo fotografije.

Pokušali smo kontaktirati ravnateljicu škole Mateu Sokač Terešak, ali iako je obećala odgovoriti na pitanja to nije učinila. Također, načelnik Općine Dvor Nikola Arbutina nije odgovorio na naš upit.

Vladimirova priča prikazuje kompleksnost života u siromašnoj sredini daleko od obilja aktivnosti i prilika koje pružaju urbane sredine. Talenti se ovdje u najranijoj dobi razvijaju uz velike žrtve i odricanja roditelja koji imaju veliku odgovornost u odgoju i obrazovanju djece. Ipak, unatoč svemu ne gube nadu u dolazak bolje budućnosti.

https://dobre-price.hr/osnovna-skola-dvor-nastavnici-iz-susjedne-drzave-sa-slabim-znanjem-hrvatskog-jezika-stvaraju-kod-ucenika-lose-jezicne-navike/

KAMO PLOVI MOJ BROD?

Tri mlade Brođanke otkrile nam svoje planove za budućnost

Seriju članaka „Kamo plovi moj brod - Životne perspektive mladih u Brodsko-posavskoj županiji" nastavljamo razgovorom s Alkom Lulić, Dorom Opačak i Mateom Sentivanac, maturanticama Klasične gimnazije fra Marijana Lanosovića s pravom javnosti. Razgovarali smo o upisu na fakultet, budućnosti nakon završetka fakulteta te zadržavanju mladih u Slavonskom Brodu i Brodsko-posavskoj županiji.

SLAVONSKI BROD - U Republici Hrvatskoj postoji 129 visokih učilišta u 44 grada na kojim se provodi 1.734 studijskih programa, najviše iz društvenog (28,3 %), tehničkog (16,9 %) i humanističkog područja (16,1 %), stoji u podacima Agencije za znanost i visoko obrazovanje.

Na Sveučilištu u Slavonskom Brodu moguće je upisati studijske programe iz polja računarstva, strojarstva, ekonomije, poljoprivrede i obrazovnih znanosti. Međutim, mnogi maturanti žele upisati i druge studijske programe, zbog čega nužno moraju odseliti u druge gradove Hrvatske i inozemstva.

Za početak smo pitali slavonskobrodske maturantice – učenice Klasične gimnazije fra Marijana Lanosovića s pravom javnosti - koji studij/fakultet namjeravaju upisati te preferiraju li određeni grad u kojem žele studirati.

Alka Lulić se još premišlja oko prvog izbora, ali jasno zna u kojem gradu želi studirati, onom u kojem može nastaviti igrati vaterpolo na najvišoj razini.

59. Ivan Majstorić

Novinarski projekt
Kamo plovi moj brod? - Životne perspektive mladih u Brodsko-posavskoj županiji

Elektronička publikacija:
plusportal.hr

Broj članaka: 11

Datum objave izabranog članka:
4. studenoga 2024.

- Nemam još siguran prvi izbor jer oduvijek imam različite interese, ali zasad najozbiljnije razmišljam o pravu, geografiji, medicinskoj biokemiji i logopediji. Željela bih upisati fakultet u Zagrebu zato što se uz obrazovanje želim nastaviti baviti sportom na vrhunskoj razini, a već dvije godine igram za zagrebački klub Mladost pa mi je to prirodan izbor.

Za razliku od nje, **Dora Opačak** je sigurna u svoj prvi izbor, istaknuvši isto glavni grad kao svoje ciljano odredište.

- Namjeravam upisati kriminalističko pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu jer smatram da taj fakultet i posao nakon njega ide uz mene i moj karakter. To je nešto u čemu se vidim i što me zanima. Voljela bih da to bude baš Zagreb.

Slično odgovara i **Matea Sentivanac**, no ona se i tijekom studiranja vidi u Slavoniji, istaknuvši svoj poziv koji osjeća od osnovne škole.

- Planiram upisati medicinu zato što mi je to san otkako sam bila 7. razred. Htjela sam pomoći ljudima te mi je oduvijek bilo zanimljivo ljudsko tijelo i kako sve funkcionira. Najviše bih željela upisati medicinu u Osijeku.

Zanimalo nas je utječu li na odluku o odabiru studija više roditelji, prijatelji, oni sami ili svi podjednako u hipotetskoj situaciji da imaju dovoljno bodova da upišu prvi izbor. Alka Lulić daje nam specifičan odgovor s obzirom na svoje izvannastavne aktivnosti.

- Puno je informacija koje dobivam sa svih strana, ali mislim da na konačan izbor najviše utječem sama jer pokušavam uskladiti činjenicu da imam puno interesa. Želim vrhunsko obrazovanje te mogućnost da sve uskladim sa sportskom karijerom koja mi je izuzetno važna.

Prije svoje konačne odluke Dora Opačak ističe i da je teško nositi se s komentarima drugih.

- Na odluku o odabiru fakulteta najviše utječem sama, no jako se teško nositi s raznim komentarima obitelji i prijatelja pa i odgovaranjem od mog prvog izbora.

Matea Sentivanac pak iznosi neke objektivne faktore zbog kojih roditelji imaju veliki utjecaj kod odabira studija/fakulteta svoje djece.

- Najviše je to moja odluka budući da sam blizu kuće i ostatak rodbine mi živi u Vukovaru te bih htjela biti u poznatom okruženju, ali veliki utjecaj imaju i moji roditelji, većinom zbog financijskih razloga (smještaja, hrane i dr.).

Pitali smo ih i razmišljaju li već sada o razdoblju nakon završetka studija i vide li svoju budućnost u Slavonskom Brodu i Brodsko-posavskoj županiji. Alka Lulić dobro zna da je kod kuće najljepše, ne skrivajući da je put može odvesti i negdje drugdje.

- Ideja da se vratim u Brod nije isključena. Volim svoj grad. Budući da sam zbog sporta proputovala gotovo cijelu Europu i nedavno se vratila iz Kine mogu potvrditi onu da je svugdje lijepo otići, ali se na kraju ipak najljepše vratiti kući.

Dora Opačak ima suprotno razmišljanje, ne ostavljajući mogućnost za povratak.

- Već sada razmišljam o razdoblju nakon završetka fakulteta i nažalost ne vidim svoju budućnost u Slavonskom Brodu i Brodsko-posavskoj županiji.

Matea Sentivanac daje odgovor koji je možda i svojstven mnogim budućim liječnicima, ali se nije dao naslutiti iz odgovora u kojem je istaknula blizinu bližnjih.

- Razmišljam već jako dugo te, iako volim svoju županiju, ne planiram ostati ovdje. Najvjerojatnije neću ostati u Hrvatskoj uopće.

Na kraju smo ih pitali i što misle kako bi se mlade uopće moglo privući da se odluče ovdje vratiti nakon studiranja u drugim gradovima. Alka Lulić je apostrofirala posao kao temelj ostanka i privlačenja mladih.

- Sigurno izazovnijim poslovnim prilikama i mogućnosti razvijanja karijera jer smatram da je Brod predivan grad za život, ali da mladi odlaze upravo iz tog razloga.

Dora Opačak je istaknula i druge preduvjete koji su važni za život mladih.

- Smatram da bi se, nakon studija, mlade moglo privući nazad prvo urbanizacijom, pa razvijanjem industrije i otvaranjem poželjnih radnih mjesta, a onda i poticanjem izgradnje stanova (novih prostora za življenje) i organiziranjem više zabavnih, produktivnih i rekreativnih sadržaja.

U konačnici, Matea Sentivanac navodi i neke specifične faktore koji u novije vrijeme posebno privlače mlade ljude.

- Više radnih mjesta u različitim sektorima, npr. IT sektoru, industriji i sl., ulaganja u razvoj već postojećih

sektora, organizacija različitih događanja, radionica i seminara, stvaranje programa koji nude financijske poticaje za mlade ljude.

Maturanticama slavonskobrodske Klasične gimnazije želimo puno uspjeha kod upisa željenog studija, kao i svim drugim maturantima, no ipak se nadamo da će u budućnosti za sve njih biti više mjesta u našem gradu i županiji. Posebno vjerujemo u kreativnost i poduzetnički duh novih generacija koji mogu donijeti novu energiju, inovacije i razvojni zamah našem području.

Podsjećamo da je **posljednjih 10 godina** pad broja stanovnika u Brodsko-posavskoj županiji 70,2 % određen većim brojem odseljenih od doseljenih, a 29,8 % većim brojem umrlih od živorođenih.

https://plusportal.hr/obrazovanje_/tri-mlade-brodanke-otkrile-nam-svoje-planove-za-buducnost-54636

I posle 50 godina šah aktuelan u Trpinji

U narednom periodu na portalu Srbi.hr moći ćete pratiti tekstove napisane u okviru projekta „Sportom do povezivanja manjine i većine" u kojima ćete čitati o različitim sportskim klubovima sa istoka Hrvatske koji do sada nisu imali toliku medijsku pažnju, upoznaćete njihovu istoriju, delovanje, klubske uspehe, ali isto tako uspešnu decu i videti njihovu sportsku priču. U fokusu ovog projekta su deca i mladi, te promicanje fizičke kulture i zdravog načina života, ali i prikazivanje sporta kao jedne od glavnih poveznica današnjice. Bez obzira na nacionalnost, rasu, boju kože i drugo, sport nikada nije gledao na različitosti, nego nas učio timskom duhu i zajedništvu.

U svojih preko 50 godina postojanja Šahovski klub Trpinja zauzima posebno mesto na šah sceni Republike Hrvatske, budući da ima svoje predstavnike u svim šahovskim kategorijama, bez obzira na činjenicu da samo mesto Trpinja ima nepunih 1200 stanovnika. Šah u Trpinji je sve popularniji, broje 70 aktivnih članova, a posebno ih raduje što budućnost ovoga kluba nije upitna budući da okupljaju i veliki broj dece koja sa radošću gaje ljubav prema ovoj mentalnoj sportskoj disciplini.

- Ukupno brojimo oko 70 aktivnih članova u našem klubu, od kojih su kadeti deca do 15 godina i ima ih 35 koji su podeljeni u različite selekcije u zavisnosti od svoje starosne dobi. Posebno smo ponosni što među tih 35 dece okupljamo i decu vrtićke dobi, koji od najma-

60. Maja Milanović

Novinarski projekt:
Sportom do povezivanja manjine i većine

Elektronička publikacija:
Srbi.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
24. srpnja 2024.

njih nogu odluče svoje vreme posvetiti ovoj vrsti sporta. Uglavnom se okupljamo oko dva do tri puta nedeljno, a kada se pripremamo za različite turnire to bude i pet do šest puta nedeljno. Radimo u klubu i od kuće i u rad je uključeno više trenera, ja sam glavni trener svih selekcija, dok nam se pridružuju i trener **Novak Pezelj** iz Sombora koji je vodio mladu reprezentaciju Srbije na svetskom prvenstvu, kao i **Ena Cvitan** koja je više od pet godina prvakinja Hrvatske i najbolja žena u šahu u čitavoj Republici Hrvatskoj, koja je takođe od nedavno i naša članica kluba – kaže trener Šahovskog kluba Trpinja **Aleksandar Mudrinić** koji pojašnjava kako je organizovan rad sa decom.

- Kada se ne vidimo na treningu uživo, radimo od kuće preko laptopa i različitih aplikacija kada deca igraju partije ili pitaju mene za pojašnjenje nečega. Isto tako, kombinujemo i starije načine učenja a to su rad sa knjigama i za tablom, jer samim tim pokreće se kod dece veća kreativnost i vizuelizacija prema samom šahu, lakše pamte i sve to doprinosi i napretku drugih stvari u životu, kao što su škola i usvajanje različitih znanja. Treninzi su osmišljeni da njima budu zanimljivi i pre svega gradimo prijateljski odnos među svima nama – pojašnjava naš sagovornik koji šah igra već 12 godina i od školskih dana je prošao sve selekcije ovoga kluba, sada je trener nepune tri godine, a pre toga se godinama pripremao za rad sa decom.

Šah je veoma zanimljiva igra, u Trpinji predstavlja, pored fudbala, sport broj jedan, a da se trud i rad uvek isplate dokazuju i rezultati koje ostvaruju u različitim ligama Republike Hrvatske.

- Naši kadeti igraju u drugoj ligi Hrvatske, a od sledeće godine će igrati u prvoj ligi, kadetkinje igraju takođe u prvoj ligi Hrvatske koja je na nivou čitave regije koja se proteže do Zagreba i zauzele su treće mesto na području regije istok u prvoj ligi. Imamo tri seniorske ekipe koje se takmiče u drugoj, trećoj i četvrtoj ligi Republike Hrvatske, a od ove godine okupili smo i žensku ekipu koja se još nije takmičila u kojoj igraju i kadetkinje, ali i mame od naših članova ili žene koje su nekada pre trenirale šah. Pokušavamo napraviti selekcije u svim kategorijama na području Republike Hrvatske – ponosno ističe Aleksandar.

Broje sve više medalja i pehara

Nakon odličnih rezultata koje ostvaruju u svojoj regiji, trpinjski šahisti boje svoga kluba uspešno brane i na puno višim nivoima.

- Od početka ove godine istakao bih treće mesto naših kadetkinja na razini naše regije i opravdale su sva naša očekivanja. Izdvojio bih i prošlogodišnji uspeh kada su naši članovi bili najmlađi na državnom prvenstvu na kojem je naša članica **Teodora Vukajlović** bila državna prvakinja u uzrastu do sedam godina i koja će nas ove godine u novembru predstavljati u Italiji na svetskom prvenstvu. Pre nepunih mesec dana opet smo se takmičili na državnom kadetskom prvenstvu u Trogiru na kojem je drugo mesto u konkurenciji dece do 11 godina zauzela **Maša Popović** i samim tim se plasirala na Evropsko prvenstvo sledeće godine. **Anisija Đuračković** nam je bila treća u kategoriji do sedam godina starosti, ali bih pohvalio sve naše članove jer su svi ostvarili odlične rezultate – kaže trener Mudrinić.

Jedanaestogodišnja devojčica Maša koja je ljubav prema šahu nasledila od dede koji je takođe član Šahovskog kluba Trpinja, šah opisuje kao veoma zanimljivu igru i voli svoje slobodno vreme posvetiti ovom sportu.

- Pre tri godine sam počela da treniram šah, imala sam želju da probam i jako mi se sviđa. Zanimljivo nam je na treninzima, gostujemo na različitim turnirima, putujemo i družimo se. Brat mi takođe trenira šah, pa nekada kući zajedno vežbamo. Ponosna sam na svoj rezultat koji sam ostvarila na poslednjem državnom prvenstvu, nisam očekivala drugo mesto, ali naravno da sam priželjkivala što bolji plasman. Takođe, učestvovaću i u Rijeci na Plazma sportskim igrama mladih, a pored šaha, treniram tenis i fudbal – objašnjava Maša.

Saradnja sa većinskim narodom na zavidnom nivou

Bez obzira na činjenicu što je Trpinja naseljena većinski srpskim stanovništvom, iz Šahovskog kluba opisuju odličnu saradnju sa većinskim stanovništvom gde god da su gostovali širom Republike Hrvatske, ali kažu i da su se svi rado odazivali na turnire koje oni organizuju u svom mestu. Na taj način deca, ali i svi članovi kluba sklapaju nova poznanstva i povezuju se sa ljudima iz različitih krajeva.

- Uvek smo odlično prihvaćeni gde god da gostujemo, još od vremena kada sam ja počeo da treniram pa do današnjeg dana. Imamo punu podršku većinskog naroda i razvijen prijateljski odnos. Takođe, gostujemo i u Srbiji i od naše matične države imamo podršku. Prošle godine smo bili domaćini nizu turnira povodom našeg jubileja i prezadovoljni smo odzivom šahista koji su došli iz čitave Republike Hrvatske, ali i Bosne i Hercegovine i Republike Srbije.

Od samog osnivanja kluba njegov je član

Jedan od najstarijih članova Šahovskog kluba Trpinja je **Miloš Radulović**, ujedno i jedan od osnivača kluba

koji su se 1973. godine okupili i došli na ideju da okupe ljubitelje šaha na jednom mestu. Ljubav prema šahu je nasledio od svog ujaka, a neguje je sve do danas kada ima 85 godina, ali sa punom pažnjom je i dalje posvećen ovoj vrsti sporta.

- Preko 50 godina sam član Šahovskog kluba Trpinja. Te 1973. godine smo odlučili da osnujemo klub, polako smo se širili i zainteresovali mnoge ljude. Puno generacija je prošlo kroz ovaj klub i nažalost mnogi već nisu među živima. Pre je sve bilo drugačije, danas je tehnika promenila ljude i imaju druge interese. U to vreme puno više smo se družili, igrali smo fudbal, šah, smišljali svakakve igre. Bez obzira na godine i danas igram šah i mislim da ću ga igrati uvek, to je posebna ljubav – kaže Radulović koji je ovom prilikom pohvalio rad predsednika Šahovskog kluba Trpinja **Nikole Maširevića**, koji je danas, kako on kaže, pokretač svega.

- To je čovek koji ima viziju, autoritet, odličan je organizator, ma sve reči pohvale. Drži nas na okupu, a što smo najsrećniji, okupio je veliki broj dece koji će sve ovo da nasledi. Svako društvo treba vođu, a na našu sreću, mi imamo odličnog vođu – zaključuje Radulović.

Ispred Šahovskog kluba Trpinja navode kako im predstoje pripreme za različite turnire i takmičenja, kako na lokalnom nivou, tako i na evropskom i svetskom, a posebno ih vesele nova druženja i poznanstva koja stiču preko ovoga sporta, ali i činjenica da se za tako malo mesto po brojnim medaljama i peharima, čuje na daleko.

https://srbi.hr/i-posle-50-godina-sah-aktuelan-u-trpinji/

ZAGORJE
INTERNATIONAL.hr

“Došla sam ‘trbuhom za kruhom’, zbog svjetlije budućnosti, ali i zbog ljubavi”

Domaći radnik ili strani ‘plaćenik’? Priča o stranim radnicima nešto je s čime se susrećemo na svakom koraku. Direktno ili indirektno, htjeli ili ne htjeli, jer činjenica je, oni su ovdje, u Hrvatskoj, i sve ih je više. Mnogima od njih Hrvatska je ‘nova Njemačka’, obećana zemlja u kojoj će zaraditi dovoljno da ima za kruh i da još toliko pošalje svojoj obitelji u Nepal, Indiju ili na Filipine. Nezaobilazna su tema, ali ne samo tema, oni su osobe, a ne neka roba koju smo uvezli. A kako se kreće tržište rada, njihov priljev neće stati, dapače. Oni nisu više samo senzacionalističke ili manje senzacionalne medijske priče o migrantima, odnosno imigrantima i emigrantima, oni nisu više ni pojave ‘rezervirane’ samo za velike gradove, oni su danas vaši sugrađani, vaši suseljani, vaši kolege na poslu u maloj, srednjoj ili velikoj tvrtki, vaši prodavači, konobari, kuhari, vaši frizeri, vaši dostavljači i poštari. Vaši susjedi. A u vrlo skoro vrijeme, vjerojatno već u sljedećoj generaciji, vaša obitelj. Pa kako onda olakšati njihovu asimilaciju u hrvatsko društvo?

Ona čistačica, on keramičar

Tema je to kojom se vrijedi pozabaviti i za koju vrijedi pronalaziti kvalitetne sugovornike – mi smo jednog pronašli u 28-godišnjoj Nepalki Shanti Budhathoi, koja je stigla u Krapinu ‘trbuhom za kruhom’, ali i zbog ljubavi – njen suprug (38) već je duže vrijeme ovdje, radi kao keramičar, a ona je nedavno iz svog grada Rolpe došla za njim.

Naime, agencija TNT WORK posluje od 27. svibnja 2020. godine i bavi se regrutiranjem radnika iz Indije i Nepala, no 2022. godine proširili su suradnju s radnicima iz Egipta. Trenutačno imaju četiri zaposlena – osnivača društva i direktora Ninoslava Podgajskog, agenticu Anamariju Vrabec, administrativnu referenticu Petru Ilijaš te voditelja – agenta za suradnju s Egiptom, Helmija M. S. Albeltajija.

– Moj zadatak je spajanje klijenata s kandidatima (stranim radnicima), pronalazak novih klijenata, pomoć pri izradi dokumentacije prilikom reguliranja boravka stranaca u Republici Hrvatskoj i praćenje potreba na tržištu. Ponosni smo što smo svoje poslovanje proširili

61. Vanja Hozmec

Novinarski projekt:
Domaći radnik ili strani plaćenik? Asimilacija stranih radnika u društvo

Elektronička publikacija:
Zagorje International

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
16. studenoga 2024.

i izvan granica Hrvatske, u veljači 2024. osnovali smo agenciju u Srbiji TNT CONSULTING d.o.o. i Dubaiju Anino project −FZCO − ističe agentica Anamarija Vrabec.

Preko njih u Hrvatsku je stigla i Shanti.

Pola plaće u Nepal

− Ovdje sam zbog supruga, zbog svjetlije budućnosti, a dobro dođe i novac koji zaradim ovdje. Radim kao čistačica i zadovoljna sam. Pola plaće šaljem kući u Nepal, pola zadržim za život ovdje. Tamo imam dvije sestre i dva brata. Obitelj mi je i inače velika podrška, a sad pogotovo, kad sam otišla tako daleko od njih - kaže nam Shanti, koja se nedavno sa suprugom iz Nepala vratila u Krapinu. Naime, otišli su na mjesec dana na godišnji.

− Bili smo mjesec dana u Nepalu, to je i plan, da jednom godišnje odemo doma na mjesec dana, pa se vraćamo ovdje na posao. U Krapini sam već godinu dana, zapravo, smješteni smo u Švaljkovcu, a plan je živjeti u Hrvatskoj pet do šest godina pa se vratiti doma − govori Shanti, s kojom pričamo na engleskom, ali osnovne izraze na hrvatskom je naučila.

− Nešto znam, poput 'Kako si?', 'Moje ime je Shanti', 'Dobro jutro', 'Dobra večer', 'Dobar tek', 'Laku noć›, ‹Razumijem/ne razumijem',... − govori nam ova pomalo sramežljiva Nepalka, koja nastavlja napredovati u učenju hrvatskog, budući da se želi čim prije i što bolje uklopiti u naše društvo.

TikTok i glazba

− Zemlja je prekrasna, jako nam se sviđa ovdje. Ljudi su odlični, tu nema velike razlike, mi Nepalci smo karakterno slični. Dobro su nas prihvatili ovdje, a i priroda je prekrasna. Sviđa mi se i kako je sve čisto, nema smeća po ulicama - primijetila je.

A kako provodi slobodno vrijeme, što najviše voli, kakvu glazbu sluša?

− Od hrane, volim pizzu. Znam da to nije tradicionalno hrvatsko jelo, ali baš mi je fina pizza ovdje. Prave domaće štrukle o kojima sam čula, još nisam imala prilike probati, ali vjerujem da hoću, vrlo brzo. Inače, slobodno vrijeme volim provoditi na TikToku, a volim i glazbu. Nepalsku prvenstveno, ali volim i hrvatsku, ono što čujem na radiju kad radim i kad se vozimo na posao nije loše, dapače - zaključuje simpatična Shanti.

https://zagorje-international.net.hr/2024/11/16/dosla-sam-trbuhom-za-kruhom-zbog-svjetlije-buducnosti-ali-i-zbog-ljubavi/

zadovoljna

Društvene mreže nisu birtija: Kako znati je li neka poruka šala ili zlostavljanje?

Što vas zanima o cyberbullyingu? To je pitanje svojedobno globalni ured UNICEF-a postavio mladima i dobio tisuće odgovora iz cijelog svijeta. Ovdje su upute što učiniti ako ste žrtva, ali i kako kao roditelj pomoći svojoj djeci.

Cyberbullying se događa na društvenim mrežama, platformama za dopisivanje i igranje igrica. To je ponašanje koje se ponavlja s namjerom zastrašivanja i/ili sramoćenja osobe. Neki od primjera su širenje laži ili objavljivanje fotografija s ciljem sramoćenja. To mogu biti i uvredljive poruke, ali i lažno predstavljanje i slanje neugodnih poruka u ime druge osobe.

Je li to šala?

Ponekad je teško razlikovati šalu od zlostavljanja. No, ako se osoba (osobito dijete) osjeća povrijeđeno sigurno je da nije šala i da nije smiješno. Nastavi li se situacija i nakon upozorenja, moguće je da je riječ o zlostavljanju.

Kod online nasilja je problem što se osoba koja je postala meta više ne može osjećati sigurnom ni u vlastitom domu, u krugu obitelji, a posljedice (mentalne, emocionalne i fizičke) mogu biti i dugotrajne. Žrtve cyberbullyinga mogu se osjećati bespomoćno i odustati od traženja rješenja za situaciju kroz koju prolaze, no važno je znati da se teškoće mogu prevladati i da ljudi mogu ponovno izgraditi svoje samopouzdanje i zdravlje, objavio je UNICEF.

Važno je znati da se nasilje, pa i online treba prijaviti. Treba potražiti pomoć osobe od povjerenja. Svi imamo pravo na sigurnost i mir, a ako nam je to narušeno trebamo to nekome prijaviti. Ne smijemo kao žrtve osjećati sram. Ako je u pitanju i sigurnost, onda osim prijatelju, roditelju, treneru, profesoru – problem zlostavljanja treba prijaviti i policiji.

62. Lana Ružičić

Novinarski projekt:
Društvene mreže nisu birtija

Elektronička publikacija:
Zadovoljna.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
20. listopada 2024.

Važan korak

Iako je ponekad teško bliskim ljudima reći da si zlostavljan, važno je napraviti taj korak. S druge strane, svatko od nas mora paziti što i kako objavljuje na društvenim mrežama. Sve što objavimo može biti iskorišteno za manipulaciju. Prije nego što bilo što stavimo dostupno online trebamo razmisliti želimo li da to svi vide, može li se to nekako iskoristiti protiv mene ili protiv nekoga drugoga. Jesmo li nekom fotografijom ili riječima nekoga povrijedili. Da bismo bili sigurniji na društvenim mrežama trebamo biti upoznati s time kako zaštititi svoju privatnost. Nikada, ni za šalu ni iz fore, se smijemo objavljivati svoju adresu, broj telefona ili neke druge osobne podatke, a treba paziti i da drugi ne dođu u posjed naših lozinki na internetu. Na društvenim mrežama možeš namjestiti tko može vidjeti tvoj profil, tko ti može slati poruke, možeš prijaviti uvredljive komentare ili tražiti uklanjanje poruka i spornih fotografija.

Razvoj tehnologija prisiljavaju roditelje da se suoče s činjenicom da njihova djeca o računalima i svijetu interneta znaju puno više od njih. Osim što zadovoljavaju svoju potrebu da budu viđeni onakvima kakvima se žele prikazati, mladima društvene mreže služi i za kontrolu imidža svojih vršnjaka u javnosti te tu često nastaju problemi. Osim što sebe žele prikazati društveno poželjnima, policija upozorava da istodobno koriste društvene mreže da vršnjake koji im se iz određenih razloga ne sviđaju, prikažu u negativnom svjetlu.

Savjeti za roditelje

Uočen je trend zlostavljanja putem društvenih mreža među vršnjacima – otvaraju se lažni profili osoba, kreiraju se grupe s imenom žrtve uz riječi koje pozivaju na mržnju, objavljuju se videosadržaji koji prikazuju zlostavljanje, osobe se vrijeđa ili im se prijeti, nerijetko i fizičkim napadom. Kako bi se mladima skrenula pozornost na opasnosti društvenih mreža te posljedice koje komentari ili fotografije mogu izazvati, policija je pripremila niz savjeta za roditelje. Mi smo izdvojili najvažnije:

- Poučite dijete o prednostima, ali i o opasnostima interneta i društvenih mreža te dogovorite s njim načine i uvjete korištenja računala.
- Saznajte zaporke korisničkih računa kojima se koristi vaše dijete.
- Računalo smjestite u dnevni boravak ili zajedničku radnu sobu, kako biste mogli diskretno nadzirati što vaše dijete radi na internetu, a povremeno provjerite i kojim je sadržajima pristupilo (otvaranjem ''history").
- Ako vaše dijete ima otvoren profil na nekoj društvenoj mreži i vi otvorite profil na istoj mreži te budite prijatelj svom djetetu.
- Objasnite djeci da su, osim njihovih prijatelja, korisnici društvenih mreža i osobe koje mogu imati loše namjere.
- Savjetujte svom djetetu da mu prijatelji budu osobe koje poznaje u stvarnom životu.
- Savjetujte dijete da se nikada i ni pod kojim uvjetima ne sastaje s osobama koje upozna preko interneta.
- Vodite računa o tome da prekomjerno provođenje vremena u igranju igrica i komunikaciji putem društvenih mreža može izazvati stvarnu ovisnost i bitno utjecati na kvalitetu života vašeg djeteta.

Na kraju, ali možda čak najvažnije. Potaknite i podržite svoje dijete u prijavi neprimjerenih sadržaja i dajte djetetu do znanja da ćete ga zaštititi te da vam se može obratiti za pomoć, čak i kada je učinilo nešto loše. Ako vaše dijete primi prijeteću, uznemirujuću ili seksualno neprimjerenu poruku ili se od njega traži da drugim osobama pošalje svoje neprimjerene fotografije i video isječke, ODMAH izvijestite policiju!

https://zadovoljna.dnevnik.hr/clanak/zlostavljanje-na-drustvenim-mrezama-najvaznije-je-zastiti-mlade---876729.html

RAK DEBELOG I ZAVRŠNOG CRIJEVA SVE VIŠE POGAĐA I MLAĐE OSOBE: Hoće li se spuštati preporučena dob za testiranje?

Više različitih studija u posljednjih pet godina, poput one koju su izveli istraživači Američkog nacionalnog instituta za rak, potvrđuje trend na koji upozoravaju gastroenterolozi u raznim dijelovima svijeta – značajan porast kolorektalnog karcinoma, odnosno **raka debelog i završnog crijeva među mlađim ljudima**. Bolest koja je još do prije desetak godina u javnosti vezivana uz stariju životnu dob sada se sve više pojavljuje kod ljudi srednje i mlađe dobi.

Prema gore navedenom istraživanju koje je obuhvatilo podatke iz zdravstvenih registara između 1980. i 2016. godine povećana incidencija rektalnog karcinoma vidljiva je kod ljudi mlađih od pedeset godina, posebice u dobnoj skupini od 30 do 39 godina, a sve je više pacijenata mlađih od 50 godina i s karcinomima debelog i tankog crijeva. Procjene, ovisno o istraživanju govore o povećanju **od 2,8 do čak 36,5 posto** u nekoliko posljednjih desetljeća, a trend je zamjetljiviji u razvijenim zemljama.

Kao mogući faktori rizika spominju se **prehrambene navike, sjedilački način života i povećana gojaznost**. Povećanje u postotku kolorektalnog karcinoma kod mlađih generacija bilježi se, štoviše, još od sredine osamdesetih godina, što se ujedno poklapa i s recentnom studijom koja je otkrila da su generacije rođene poslije 1945. godine sklonije kroničnim bolestima i karcinomima u odnosu na generacije rođene do sredine četrdesetih godina prošlog stoljeća.

No iako je sve učestalija pojava raka kod mlađih osoba potvrđena i istraživanjima, aktualne smjernice za tzv. **probir** kojim se kolorektalni karcinom pokušava otkriti u ranoj fazi ili prevenirati uklanjanjem rizičnih polipa u većini su zemalja gdje takav program uopće postoji i

63. Vedrana Simičević

Novinarski projekt:
Kako se može poboljšati hrvatski zdravstveni sustav

Elektronička publikacija:
Lupiga.Com

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
21. studenoga 2024.

dalje usmjerene na populaciju stariju od pedeset godina. Probir u ovom slučaju podrazumijeva da se osobe bez simptoma određene dobne skupine preventivno, u okviru nacionalnih programa, pozivaju na **testiranje na nevidljivu krv u uzorcima stolice**. U slučaju da test pokaže sumnju na karcinom, osoba se tada upućuje na žurnu kolonoskopiju.

Ukoliko se ne uhvati u ranoj fazi, izgledi petogodišnjeg preživljavanja za ovu vrstu raka nisu veliki što ga ujedno čini i **jednim od najsmrtonosnijih karcinoma**. Prema podacima HZJZ-a u Hrvatskoj se godišnje dijagnosticira oko 3.600 novih slučajeva raka debelog i završnog crijeva, pri tome je oko 200 slučajeva kod osoba mlađih od 50 godina. To je drugi najčešći rak kod žena i treći najčešći kod muškaraca. Više od 60 posto bolesnika umire svake godine od ove bolesti, a petogodišnje preživljavanje od karcinoma debelog i završnog crijeva u Hrvatskoj je među najlošijima u Europskoj uniji. Prema podacima Registra za rak samo 11% slučajeva raka debelog crijeva je otkriveno u lokaliziranom stadiju kad je petogodišnje preživljavanje moguće u 90 posto slučajeva.

Dio kolorektalnih karcinoma može se u tijelu razvijati godinama prije no što dođe do prvih simptoma, no oni nerijetko označavaju da je rak već u poodmakloj fazi. Rano otkrivanje dodatno otežava činjenica da je kolonoskopija trenutno jedina pretraga koja može pouzdano ukazati na karcinom, što mnoge ljude odvraća od testiranja. Upravo stoga čini se logičnim da bi nacionalne smjernice koje ljude motiviraju na pravovremeno testiranje trebale odražavati potrebu da se ljudi počinju testirati i prije nego zakorače u pedesete.

Američki Centar za kontrolu bolesti i prevenciju (CDC) trenutno preporučuje da se s testiranjem počne od 45 godine života, te čak i ranije ukoliko osoba spada u rizičnu skupinu – što bi značilo da boluje od Crohnove bolesti ili ulceroznog kolitisa, odnosno ako ima povijest kolorektalnog karcinoma u obitelji ili genetičkih sindroma kao što su Lynch sindrom ili obiteljska adenomatozna polipoza.

U Velikoj Britaniji testovi na nevidljivu krv u stolici trenutno se nude dobnoj skupini do 54 do 74 godina, s napomenom da će se ta granica uskoro spustiti na 50 godina. Europske smjernice pod okriljem Europske komisije trenutno i dalje predlažu probir u dobnoj skupini od 50 do 69 godina, također uz napomenu da se radi na izmjeni.

U Hrvatskoj se od 2008. godine provodi Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva koji na testiranje uzoraka stolice, putem pozivnice upućene na kućnu adresu, poziva građane **u dobi od 50 do 74 godina** u ciklusima od dvije godine. Pitali smo HZJZ da li će se po tom pitanju išta u budućnosti promijeniti.

„Da, točno je da rođeni nakon 2000. godine imaju statistički značajno veći rizik oboljeti od raka kolorektuma nego generacije rođene devedesetih. Radi se o relativnom riziku, što, međutim ne umanjuje brigu oko razloga zbog tog porasta“, kazala nam je **prof. dr. sc. Nataša Antoljak**, voditeljica Odjela za programe probira u odrasloj populaciji HZJZ-a.

Smjernice probira, tvrdi ona, za sada nisu mijenjane na europskom području s obzirom na dob, ali su preporuke da se uz ovaj organizirani probir, provodi i tzv. oportunistički probir osoba s većim rizikom, među koje spadaju i oni mlađi od 50 godina.

„Kriteriji za opravdanost uvođenja probira su vrlo strogi i moraju poštivati načelo da, s populacijskog aspekta, korist mora biti veća u odnosu na možebitnu štetu“, kaže Antoljak.

Iako se Nacionalni program u Hrvatskoj provodi već dulje od petnaest godina, odnosno provođen je dosad kroz pet ciklusa, **rezultati nisu pretjerano sjajni**.

„Činjenica je da se i dalje najveći broj pacijenata s rakom debelog i završnog crijeva dijagnosticira u uznapredovalom stadiju bolesti što u konačnici rezultira neprimjereno niskom stopom petogodišnjeg preživljavanja i visokom stopom sveukupnog mortaliteta“, kaže Antoljak.

Tome je djelomično kriv, tvrdi ona, i niski odaziv građana na Nacionalni program, zbog kojeg se ne otkriva dovoljan broj adenoma i seratnih polipa debelog i završnog crijeva kolona i rektuma, iako se oni relativno jednostavnim postupkom mogu ukloniti, čime se izravno sprječava progresija takvih benignih lezija u zloćudni rak.

Prema podacima HZJZ-a pozivima na testiranje odaziva se samo 25 posto građana. U Hrvatskoj se stoga pripremaju, najavljuje ona, uvjeti za provedbu dodatnog oportunističkog probira osoba mlađih od 50 godina s visokim rizikom – osoba koje imaju povijest bolesti u obitelji ili neki od nasljednih sindroma ili pak boluju od nekih drugih bolesti. Novim probirom bi se trebale obuhvatiti i one osobe u dobi od 50 do 74 godina koje se nisu odazvale u nacionalni organizirani probir, a imaju visok rizik za rak debelog crijeva. U slučaju ovog dodatnog oportunističkog probira, pozvanim osobama neće biti ponuđeno testiranje na nevidljivu krv u stolici, već bi se one trebale odmah upućivati na kolonoskopiju.

Iako nismo dobili konkretni odgovor na pitanje **kad će se ovaj dodatni program probira početi izvoditi**, Antoljak kaže da je program „prošao savjetovanje te da je usvojen“. Sudeći po onome što piše u službenom opisu programa, „identifikaciju osoba i inicijalno uključivanje“ u Oportunistički program trebali bi odrađivati liječnici obiteljske medicine koji, kako sami neprekidno upozoravaju, grcaju pod pritiskom sve više obaveza. U opisu programa također stoji da bi im u tome trebao pomoći „uspostavljen i nadograđen informatički sustav s ugrađenim upozorenjima visokog rizika za rak debelog i završnog crijeva koji će biti informatički povezani i s Nacionalnim programom, Registrom za rak i Nacionalnom onkološkom bazom podataka“.

S obzirom na stalne probleme s CEZIH sustavom, teško je ne zapitati se koliko će trebati da ovaj aspekt programa profunkcionira. Računa se da će program, kad zaživi, rezultirati s 500 kolonoskopija godišnje u skupini rizičnih osoba mlađih od 50 godina, te maksimalno 5000 kolonoskopija u starijih osoba s visokim rizikom.

Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva koji na testiranje na nevidljivu krv u stolici poziva ljude od 50 do 74 godine nastavit će se provoditi i dalje, no u tijeku su pripreme za izmjenu metode probirnog testa. Ubuduće će se umjesto gvajakovog kartičnog, raditi fekalni imunokemijski test (FIT) koji je donekle osjetljiviji i zahtijeva jedan uzorak stolice manje. Kao i dosad, ukoliko rezultati ukažu na krv u stolici, osoba se upućuje na kolonoskopiju.

U dosad završenih pet ciklusa ovog programa, navodi Antoljak, učinjen je pregled stolice na nevidljivu krv kod 1.116.666 osoba, pozitivnih nalaza je bilo 44.046 i unutar ovog sustava pregledano je kolonoskopski 30.923 osoba. Prosječno se po ciklusu u oko 500 osoba otkrije rak debelog crijeva, no te brojke su još i veće jer dio pozitivnih bolesnika odbije pregled unutar sustava, te ga obavi u privatnom sektoru. U oko 35 posto osoba koje su kolonoskopski pregledane otkriven je i uklonjen jedan ili više polipa, a jedan manji dio njih je imao mogućnost ili je već imao zloćudnu preobrazbu.

https://lupiga.com/vijesti/rak-debelog-i-zavrsnog-crijeva-sve-vise-pogadja-i-mladje-osobe-hoce-li-se-spustati-preporucena-dob-za-testiranje

LIBIDO – OD TABUA I MITA DO ZABLUDA (2): Smanjeni libido nije ‘povlastica’ žena, već i muškaraca

U Hrvatskoj je sve više muškaraca sa smanjenim libidom, manje nego u Norveškoj, ali više nego u Portugalu. Dok se uglavnom i vrlo dugo povezivao sa ženama, smanjeni libido, odnosno smanjena seksualna želja, pokazala su novija istraživanja, javlja se kod oba spola. Ovim preglednim člankom želimo potaknuti dodatno razbijanje mita po kojem muškarci imaju veći libido od žena, više o seksu razmišljaju i više ga žele. I žene žele više seksa, jer u posljednjem desetljeću postaje sve jasnije – smanjenje seksualne želje nije povlastica samo žena, što je dugo godina i u struci bilo uvriježeno mišljenje, već se sa smanjenim libidom susreće sve više muškaraca. Muška seksualna želja jednako je kompleksna kao i ženska. Za njezino smanjenje postoje razlozi, saznat ćemo koji.

Nedostatak seksualne želje nedvojbeno je najrasprostranjenija seksualna poteškoća.

„Nedostatak seksualne želje, ili starinski rečeno smanjeni libido, uvršten je na popis seksualnih poteškoća tek početkom 80-tih godina prošlog stoljeća, značajno kasnije nego li ostale teškoće“, kazao da je seksolog **Aleksandar Štulhofer**, redoviti profesor i predstojnik Katedre za seksologiju, Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, kojega smo zamolili da nam odgovori na pitanje zašto je dugo vremena smanjeni libido tretiran isključivo kao ženski problem ili problem žena, naročito u određenoj dobi, nakon menopauze.

Kako je i zašto nastao mit o smanjenoj seksualnoj želji kao isključivo ili prvenstveno ženskom problemu?

„Razlog tome je najvjerojatnije činjenica da u većini slučajeva nedostatak želje nema fizički uzrok, ali i to da ne postoji standard koliko bi često netko trebao željeti seks. Imajući u vidu da se ženska seksualnost i pravo na užitak, počela doživljavati potpuno ravnopravnom

64. Željko Rogošić

Novinarski projekt:
LIBIDO - od tabua i mita do zabluda i potrebe za seksualnom edukacijom

Elektronička publikacija:
Reci.hr

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
30. kolovoza 2024.

s muškom tek krajem prošlog stoljeća – gotovo isključivo u razvijenom svijetu Zapada – ne čudi što se nedostatak motivacije za seks ranije smatrao primarno ženskim problemom. Premda su viktorijanski liječnici sredinom 19. stoljeća smatrali da su žene manje-više aseksualna bića, nastojeći istovremeno iskorijeniti masturbaciju u djevojčica, seksualni su terapeuti krajem 20. stoljeća zaključili da je uzrok nedostatka seksualne motivacije u žena negdje drugdje. Najčešće u nezadovoljavajućem seksualnom životu. Ako seks s partnerom ne donosi užitak, niti je doista uzbudljiv, čemu ga ponavljati?“, sažeo je ukratko dva stoljeća intenzivnih ogleda o smanjenoj ženskoj seksualnoj želji seksolog i uspješni istraživač ljudske seksualnosti Aleksandar Štulhofer.

U sredovječnoj dobi smanjeni libido osjeća 56 posto žena i 46 posto muškaraca

Kao ilustraciju, ali i poticaj za naše propitivanje smanjenog libida kod muškaraca, dat ćemo sumarni prikaz rezultata jednog američkog istraživanja, objavljenog u „The Guardianu“, koje je pokušalo utvrditi koje su osobe najnezadovoljnije seksom, a sukladno tome i sukladno godinama, imaju i smanjenu seksualnu želju ili im je libido u padu.

Čak 24 posto ispitanika od 45 do 65 godina nezadovoljni su seksualnim životom, 12 posto ispitanika od 18 do 29 godina i 20 posto ispitanika od 30 do 44 godine jako su nezadovoljni svojim seksualnim životom. Da im se s godinama smanjio seksualni nagon priznalo je 56 posto sredovječnih žena, dok to isto tvrdi 46 posto sredovječnih muškaraca. Čak 72 posto muških ispitanika mašta o seksu s osobom koja nije njihova partnerica, jer njihova partnerica seks ne želi jednako. Ali i 42 posto ispitanih žena također mašta o seksu s osobom koja nije njihov partner, a 13 posto žena iste dobne skupine žali se na svoje partnere da ne žele seks. Ohrabruju iskustva da seks u 70-tim i 80-tim godinama, iako neće biti poput onog u 20-tim ili 30-tim godinama života, u pojedinim aspektima može biti i bolji. Razlozi sve većeg udaljavanja od seksa i smanjenja seksualne želje, po ovom istraživanju mogu se grupirati: zbog nastalih promjena na tijelu prolaskom godina; međusobnog udaljavanja i odsustva bliskosti; zbog slabije seksualne „izvedbe“; zbog utjecaja bolesti i gubitka partnera.

Smanjeni libido narušava i partnerske odnose

U našem ilustrativnom anketiranju za potrebe ovog članka, a bez pretenzija za znanstvenom valorizacijom dobivenih rezultata, o razlozima slabljenja seksualne želje pitali smo 46 ispitanika, približno podjednako muškaraca i žena, u dobi od 29 do 77 godina.

Približno isti broj žena, njih 22 , u svojoj vezi želi više seksa, ali ga ne ostvaruje zbog smanjenog libida ili nezainteresiranosti ili odbijanja svoga partnera. Isti razlog navela su 24 muškarca. Zaključujemo da se u našoj situaciji radi o neusklađenosti libida ili tzv. jazu libida od kojeg pate mnogi parovi.

Da se problem smanjenog libida odražava i na kvalitetu odnosa među partnerima navelo je čak 18 žena u dobi od 37 do 71 godine. Ističu kako narušena emocionalna bliskost s partnerom i nerazriješeni sukobi utječu na smanjenje seksualne želje kao i na kvalitetu seksualnog odnosa. Čak 13 žena, u dobi od 32 do 64 godine, kao razlog smanjene seksualne želje navodi dugotrajni izostanak orgazma te pojave boli i nelagode tijekom seksa do koje dolazi zbog nedovoljne lubrikacije vagine ili prekratke predigre. Sedam žena u našoj je anketi istaknulo da je menopauza imala vrlo izravan utjecaj na daljnji nezadovoljavajući seksualni život.

Od 24 anketirana muškarca, njih 14 je odsustvo seksualne želje za odnosom sa stalnom partnericom pravdalo premorenosti i iscrpljenosti poslom i obiteljskim obvezama. Njih sedam, u dobi od 43 do 67 godina, je priznalo probleme s erekcijom i da ih je strah da će im se to opet dogoditi.

Čak 16 žena i 12 muškaraca svjesno je da je „oscilacija“ u kvaliteti i kvantiteti seksa sigurno svjestan njihov partner/partnerica, ali o tome samo šest žena i četiri muškarca namjerava otvoreno razgovarati s partnerom/partnericom i isto toliko bih ih potražilo pomoć seksualnog terapeuta.

Ukratko, željeli smo ilustrirati i u današnjim uvjetima pobrojati strašno veliku i široku lepezu mogućih uzroka smanjenoj seksualnoj želji i slaboj zainteresiranosti za seks i kod žena i kod muškaraca, a ne kako se gotovo donedavno smatralo da se to javlja prvenstveno kod žena. Ti su uzroci od trajnog ili prolaznog stresa, nagomilanih obveza, odsustva seksualne komunikacije i otvorenih razgovora o kvaliteti seksualnog života, sve do dugotrajnog izostanka orgazma i prečestog problema sa erekcijom.

Muškarci smatraju rizikom priznati da imaju smanjenu seksualnu želju

Zašto se problem smanjenog muškog libida tako dugo skrivao i ignorirao? Zašto je stvoren mit da je taj problem dominantan kod žena, ali ne i kod muškaraca?

„S jedne strane, za muškarca je priznanje da nema interesa za seks puno rizičnije, nego li za ženu. Razlog je naravno u tradicionalnom mitu da su žene značajno

manje zainteresirane za seks od muškaraca. Kao, žene su manje seksualne, ali su emotivnije od muškaraca“, istakao je jedan od osnivača seksualne terapije u Hrvatskoj profesor Aleksandar Štulhofer.

„Također je mit da je kvaliteta seksualnih iskustava mnogo važnija ženama, jer je, navodno, za muškarce seks uvijek super. Respektirajući iskustva seksualnih terapeutkinja i terapeuta, danas se čini da se nedostatak motivacije za seks pojavljuje otprilike podjednako često u oba spola. Drugim riječima, neodgovarajući ili vrlo rutinizirani, neinventivni seks može biti podjednako problematičan za žene i za muškarce. Jednako tako, loš odnos s partnerom/partnericom, odnosno veza u kojoj se odnos sveo na ignoriranje i distancu, međusobno nepoštivanje, nepovjerenje, svađe i prigovaranja, itekako će djelotvorno ugasiti seksualnu želju u oba spola“, uvjeren je Aleksandar Štulhofer.

Kontekst u kojem je seks poželjan za žene važniji nego za muškarce

Razlog više za tvrdnju da je naša stvarnost nijansirana i da dugo godina popularno mišljenje kako su žene manje zainteresirane za seks od muškaraca, „pada u vodu“. Baš kao i uvjerenje, da sukladno tome da ni smanjivanje libida kod muškaraca nije recentna tema i da se ne mora ni istraživati.

„Interes za seks je prilično individualno specifično obilježje. Prosječno gledano, žene nisu manje zainteresirane za seks“, kazuje nam istraživač ljudske seksualnosti Aleksandar Štulhofer.

„No, svakako im je teže i rizičnije nego li muškarcima jednako otvoreno iskazivati taj interes, osobito u mlađoj dobi. Usto, majčinstvo i dvostruko opterećenje profesionalnim i roditeljskim obvezama, ostavlja mnogim ženama manje vremena i energije za seksualnu ekspresiju. Činjenica je da muškarci znatno češće konzumiraju pornografiju, i posljedično masturbiraju, vjerojatno više govori o spolnoj specifičnosti seksualnog interesa, nego li o tome koliko su žene i muškarci motivirani za seks. Za žene je kontekst u kojem je seks poželjan, važniji nego li za muškarca. To bi mogao biti kombinirani efekt kulture i društvenih normi, s jedne strane, jer žene vrlo rano uče biti opreznije u iskazivanju seksualne želje, nego li muškarci, i određenih razlika između muške i ženske seksualnosti, s druge strane. Hoće li one biti prisutne i za 50 ili 100 godina, na to pitanje znanost nema jasan odgovor“, naglasio je Aleksandar Štulhofer, dobitnik ovogodišnje Alfred C. Kinsey Distinguished Researcher Award.

Dugo godina su se analize seksualne disfunkcije tipično fokusirale na probleme manjka seksualne želje kod žena i na probleme erektivne disfunkcionalnosti i prerane ejakulacije kod muškaraca. I rezultati tih analiza su se često i dugo tretirali kao „žive“ i „konačne istine“. Dobivao se dojam da su znanstvenici tradicionalno od početka istraživanja ljudske seksualnosti ignorirali problem smanjenog libida kod muškaraca, na račun istraživanja uzroka erektilne disfunkcije i prerane ejakulacije.

„Rekao bih da je razlog jednostavan: seksualna želja samo iznimno ima fizički uzrok. To znači da medicina i seksualna farmakologija nemaju odgovor na taj problem, odnosno ne postoje biomedicinski tretmani za nedostatak seksualne želje, barem ne oni uspješni“, naglasio je Aleksandar Štulhofer.

NERAVNOMJERNA RASPODJELA KUĆANSKIH POSLOVA UTJEČE NA SMANJENJE LIBIDA KOD ŽENA

Na ovom mjestu smatramo nužnim čitatelja uputiti u sažetak i zaključke novog istraživanja o tome zašto udane žene, kao i one u dugogodišnjim ljubavnim vezama, imaju veću mogućnost doživjeti smanjenje želje za seksualnim odnosima. Istraživanje je provedeno na uzorku većem od tisuću žena, a objavljeno je u „Archives od Sexual Behavior“ 2023. godine. Pokazalo se da žene gube želju za seksualnim odnosom s muškarcem koji odbija sudjelovati u kućanskim poslovima. Drugim riječima, žene su više uzbuđivali muškarci koji su kuhali, čistili i brinuli se o djeci. Žene koje rade veći dio kućanskih poslova tu dinamiku nejednake podjele kućanskih poslova doživljavaju kao nepoštenu. Taj osjećaj nepravde dovodi do manje seksualne želje za partnerom. Dakle, žene ne samo da nisu zadovoljne, one su ogorčene. Ovo istraživanje navodi i na zaključke da je smanjena želja za seksom kod žena posljedica i rodnih nejednakosti i neravnopravne podjele poslova u kućanstvu. Osim toga, žene koje su se susretale s neravnopravnom raspodjelom poslova, osjećale su da njihov partner ovisi o njima. A, kad žena obavlja zadatke za svog muža ili partnera, bez ikakvog priznanja ili stvarnog reciprociteta, takav odnos znači ponavljanje odnosa majke i djeteta, dakle, odnosa ovisnosti o majci. Takav odnos s mužem ili partnerom za ženu nije seksualno uzbudljiv, pa će ga se žena željeti riješiti.

NEDOSTATAK SAMOPOUZDANJA U EREKTILNE SPOSOBNOSTI ČEST UZROK SMANJENOG LIBIDA KOD MUŠKARACA

Tijekom zadnjeg desetljeća počela su se pojavljivati nova istraživanja usmjerena baš na istraživanja problema smanjenog libida kod muškaraca, problema koji sve ozbiljnije pogađa i muškarce.

Istraživanje koje je 2011. godine provedeno u Portugalu, Hrvatskoj i Norveškoj, a rezultati su objavljeni 2012. godine, a u kojem je uz profesoricu kliničke psihologije ***Alexandru Carvalheiru****, sudjelovao i profesor Aleksandar Štulhofer, pokazalo je da je u godini istraživanja 10,5 posto Portugalaca, 17,4 posto Hrvata i 22,7 posto Norvežana imalo razdoblje slabije želje za seksom. Anketirano je više od pet tisuća muškaraca u dobi između 18 i 75 godina.*

Ovo je istraživanje egzaktno i nedvojbeno potvrdilo i pokazalo da žene nemaju monopol nad slabom seksualnom željom, već da takvi problemi sve ozbiljnije pogađaju i muškarce. Istraživanje je navelo i uzroke smanjenja seksualne želje kod muškaraca, a među njima dominiraju nedostatak samopouzdanja u svoje erektilne sposobnosti, vjerovanje da nisu privlačni svojim partnericama, te umor, stres na poslu i loša komunikacija u vezi.

Nitko ni tada, ni prije, a ni kasnije, nije negirao problem da velik broj žena doista ima probleme s manjkom seksualne želje. Istraživanja Urološke klinike u New Jerseyu pokazala su da 36 posto žena u dobi od 18 do 30 godina pati od slabog libida, 64 posto žena u dobi od 46 – 54 godine i 77 posto žena u dobi od 55 do 70 godina ima istu smanjenu seksualnu želju.

ALEKSANDAR ŠTULHOFER: Muška seksualna želja jednako kompleksna kao i ženska

Danas na taj novi istraživački iskorak, koji je pomogao u otvaranju novih vidika i spoznaja u muškoj seksualnosti, seksolog Aleksandar Štulhofer gleda na sljedeći način:

„Bilo je to prije više od 10 godina, kad sam s kolegicama u Norveškoj i Portugalu pokrenuo istraživanje o muškoj seksualnoj želji. Inicijalni pokušaj bilo je naše zajedničko iskustvo kako sve više muškaraca dolazi ili pristaje na seksualnu terapiju zbog gubitka seksualnog interesa. Anketirali smo odgovore više od 5000 muškaraca, u dobi između 18 i 75 godina u naše tri zemlje i objavili više znanstvenih radova, od kojih mi se dva čine osobito zanimljiva.

U prvom smo ustanovili da gotovo polovina muškaraca koji su naveli da ih muči nedostatak seksualnog interesa, ujedno imaju i poteškoća s erekcijom. Uzrok može ići u oba smjera. Erektilna disfunkcija može biti refleks nedostatka motivacije za seks, ali isto tako i izostanak seksualnog interesa može biti posljedica problema s erekcijom, odnosno nastojanja da se izbjegnu ponovna razočarenja. Kad smo 14 posto muškaraca u uzorku našeg istraživanja, nezadovoljnih činjenicom da im je želja smanjena, pitali što misle da je glavni razlog tome – većina njih je navela preokupiranost, stres i preopterećenost poslom.

U drugom radu pozabavili smo se situacijom u kojoj je muškarac prestao inicirati seks, ali nema problema sa seksualnim funkcioniranjem nakon što mu partnerica predloži ili potakne seks. U znanstvenoj literaturi se, do toga rada, smatralo kako je taj fenomen – tzv. responzivna seksualna želja – tipičan za žensku populaciju. Premda je i u našem istraživanju broj muškaraca koje je obilježila responzivna želja bio malen (tri posto), ono što je bilo neočekivano jest da između njih i muškaraca koji su iskazivali tipičnu, spontanu seksualnu želju, nije bilo očekivanih razlika. I jedni, i drugi iskazivali su podjednako zadovoljstvo seksualnim životom, vezom i zdravljem. Jedina razlika bio je veći rezultat na instrumentu koji mjeri seksualnu dosadu u muškarca s responzivnom željom. Drugim riječima, ti bi muškarci, mnogo brže nego li ostali, u vezi izgubili svježinu i uzbudljivost seksu-

ISTRAŽIVANJA: DANAS SE POKAZUJE SVE MANJA RAZLIKA KOD ŽENA I MUŠKARACA S NEDOSTATKOM SEKSUALNE ŽELJE

„No, ono što je lako uočiti kao opći trend u istraživanjima tijekom posljednjih 40-tak godina jest da se nekad velika razlika u proporciji žena i muškaraca koji iskazuju nedostatak seksualne želje kontinuirano smanjuje. Trenutno je ta razlika vrlo mala, pri čemu se nešto više žena nego muškaraca nalazi u toj kategoriji. No, valja imati na umu da o svemu tome znamo samo ono što nam se sudionici odluče reći ili prešutjeti“, upozorio je Aleksandar Štulhofer.

alnih aktivnosti“, naglasio je Aleksandar Štulhofer neke značajne specifičnosti istraživanja o smanjivanju muške seksualne želje. Ostaje samo žal što se, nakon ovog sjajnog istraživanja i doprinosa kojeg je ono dalo u rušenju mita o smanjenju libida kao privilegiji žena, znanstvenici u Europi i svijetu, još uvijek nedovoljno često hvataju u koštac sa pojedinim aspektima istraživanja smanjivanja muške seksualne želje. Muška seksualna želja jednako je kompleksna kao i ženska. Muški interes za seksom ne može se svesti na jednu jednostavnu, jednom rečenu i napisanu jednadžbu sa dvije nepoznanice. O njoj treba puno više i češće govoriti.

https://reci.hr/aktualno/libido-od-tabua-i-mita-do-zabluda-2-smanjeni-libido-nije-povlastica-zena-vec-i-muskaraca/

dalmatinski PORTAL

Kako uspješno realizirati EU projekt? Donosimo iskustva vlasnice mmm KOZMETIKE kojoj to 15 godina polazi za rukom

Financijske injekcije iz fondova Europske unije uvelike se održavaju kako na tvrtke tako i na zajednicu u kojoj djeluju. Zorno to dočaravaju i iskustva mr. sc. **Anđelke Vuković**, mag. oec., vlasnice obrta za usluge, proizvodnju i trgovinu Angelica – koja su dvojaka.

Obrt Angelica, naime, specijaliziran je za dvije glavne djelatnosti. Posrijedi je poslovno savjetovanje s naglaskom na pripremu i provedbu EU projekata, pri čemu pruža podršku klijentima u svim fazama projektnog ciklusa. Paralelno, pod njegovim okriljem lansiran je brend mmm KOZMETIKA čiji su razvoj također pospješila upravo EU sredstva. Stoga je upravo Anđelka Vuković prava ‹adresa› na kojoj smo potražili odgovore na pitanja o najvećim izazovima pri apliciranju na natječaje, zahtjevnosti procesa provedbe projekata i njihovoj ulozi u dugoročnom razvoju kako poduzetništva tako i lokalnih zajednica u kojima oni koji ih provode djeluju.

U tom kontekstu valja istaknuti kako je naša sugovornica stekla zvanje magistre znanosti iz područja opće ekonomije na Ekonomskom fakultetu u Splitu, završivši postdiplomski znanstveni studij Europske ekonomske integracije. S 15-godišnjim iskustvom u pripremi i provedbi EU projekata različite tematike, pomaže poduzetnicima, organizacijama i javnim institucijama iskoristiti prilike koje pružaju europski i strukturni fondovi.

„Tijekom svoje karijere radila sam na brojnim EU projektima, usmjerenim na inovacije, modernizaciju poslovanja, održivost i razvoj različitih segmenata lokalne zajednice. Moj pristup klijentima temelji se na individualnom razumijevanju njihovih ciljeva, pružajući im podršku u svim fazama projektnog ciklusa - od razvoja projektne ideje i prijave do provedbe i završnog izvještavanja - kako bi njihovi projekti bili uspješni i ostvarili maksimalan učinak”, kazala nam je.

65. Ana Marasović

Novinarski projekt:
Dalmatinac nosi projekt oko vrata

Elektronička publikacija:
Dalmatinski portal

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
16. studenoga 2024.

Istodobno, kako je ranije navedeno, razvija vlastiti brend prirodne kozmetike, pod nazivom mmm KOZMETIKA. Formalno se obrazovala i za fitoaromaterapeutkinju te je usto stekla dodatna znanja izvan formalnih obrazovnih institucija - na mnogobrojnim radionicama - pa je osmislila proizvode koje voli nazivati „božanstvenih sedam", izrađene od sastojaka koji 100 %-tno odgovaraju standardima prirodne kozmetike te koji predstavljaju jedinstvenu kombinaciju sastojaka prirodnog/organskog podrijetla, nastalih ekstrakcijom aromatičnih/ljekovitih biljaka iz Hrvatske, s područja Mediterana, ali i iz cijelog svijeta, koji svakom proizvodu daju poseban inovativan „štih."

„Kombinacija ove dvije djelatnosti pokazala se kao dobitna jer kad me umore brojke, dokumentacija i mnogobrojna izvješća koja radim kao poslovna savjetnica, odmore me mirisi i esencije prirode pri izradi kozmetičkih proizvoda. Dugogodišnjim i ustrajnim ulaganjem u znanje i rast vlastitih sposobnosti, trudim se da se moj rad temelji na stručnosti, održivosti i osobnom pristupu - bilo da pomažem klijentima u ostvarivanju njihovih projekata ili stvaram proizvode koji njeguju kožu na siguran i prirodan način", kazala nam je.

Priprema i provedba EU projekata - iskustva i savjeti stručnjakinje

Kako je kroz 15 godina aktivnog rada na pripremi i provedbi EU projekata pomogla mnogima da iskoriste prilike koje nude europski i strukturni fondovi, ukazala nam je na njihov značaj. Preciznije, predstavila je njihove konkretne koristi.

„EU projekti predstavljaju snažan alat za razvoj tvrtki, jedinica lokalne i regionalne samouprave, javnih poduzeća te raznih drugih korisnika donoseći niz konkretnih koristi i dugoročne prednosti. Kroz bespovratna sredstva iz EU fondova, korisnici mogu značajno smanjiti financijski teret ulaganja u projekte usmjerene na modernizaciju, digitalizaciju, zelenu tranziciju, inovacije, širenje poslovanja ili poboljšati nivo i kvalitetu javnih usluga.

EU projekti često uključuju aktivnosti koje otvaraju mogućnosti za pristup novim tržištima - bilo kroz istraživanje tržišta, prilagodbu proizvoda za izvoz ili sudjelovanje na međunarodnim sajmovima. Osim toga, značajan naglasak stavlja se na razvoj ljudskih resursa kroz edukaciju i obuku zaposlenika, čime se povećava njihova produktivnost i stručnost, time i ukupna učinkovitost korisnika sredstava.

Ulaganja u tehnološki napredak, omogućena EU projektima, pružaju priliku za nabavu suvremene opreme i tehnologija, što optimizira proizvodne procese, smanjuje operativne troškove i unaprjeđuje kvalitetu. Posebno su značajni projekti usmjereni na energetsku učinkovitost i održivi razvoj jer pomažu korisnicima sredstava u usklađivanju s visokim ekološkim standardima i smanjenju negativnog utjecaja na okoliš.

Dodatna je prednost sudjelovanja u EU projektima umrežavanje s drugim organizacijama, istraživačkim institucijama i tvrtkama, što otvara prostor za nove poslovne prilike, razmjenu znanja i iskustava te stvaranje dugoročnih strateških partnerstava. Ove koristi čine EU projekte ključnim korakom prema stabilnijem i uspješnijem razvoju, a moj je cilj pružiti stručnu podršku u svakom koraku tog procesa - od ideje do realizacije", iznijela je.

Izdvojila je potom najveće izazove pri prvom koraku - apliciranju. Ujedno je pojasnila zašto se nositelji projekata nerijetko odlučuju angažirati „vanjske" stručnjake umjesto samostalnog upuštanja u prijavu.

„Najveći izazovi prilikom apliciranja na EU natječaje proizlaze iz složenosti samog procesa i strogih zahtjeva koji moraju biti ispunjeni. Prije svega, potrebno je detaljno razumjeti natječajnu dokumentaciju, kriterije prihvatljivosti i uvjete financiranja. Često su zahtjevi tehničke i administrativne prirode izrazito kompleksni, a greške u pripremi dokumentacije ili propusti u fazi prijave mogu rezultirati odbijanjem projekta.

Jedan je od ključnih izazova i usklađivanje projektne ideje s prioritetima natječaja te nacionalnim i europskim strateškim ciljevima. To zahtijeva dubinsko poznavanje sektorskih politika, razumijevanje financijskih planova te sposobnost strukturiranja projektnog prijedloga koji jasno pokazuje vrijednost i održivost projekta. Također, vremenski okvir za pripremu prijave često je ograničen, što dodatno otežava proces.

Angažiranje stručnjaka za pripremu i provedbu EU projekata donosi značajne prednosti jer stručnjaci posjeduju iskustvo, znanje i alate za kvalitetnu i pravovremenu izradu projektne prijave. Oni mogu osigurati da se projektni prijedlog pravilno oblikuje, s jasno definiranim ciljevima, aktivnostima i očekivanim rezultatima, što povećava šanse za uspjeh.

Osim toga, stručnjaci imaju uvid u česte pogreške i izazove s kojima se klijenti suočavaju te ih mogu na vrijeme izbjeći. Također, osiguravaju tehničku i administrativnu preciznost, prilagođavaju budžet projektu u skladu s pravilima natječaja i pružaju podršku tijekom svih faza projekta - od ideje do realizacije.

Za razliku od samostalnog pristupa, gdje postoji niz rizika, od propuštanja važnih detalja ili nepoštivanja pravila, angažiranjem stručnjaka značajno se smanjuje mogućnost odbijanja prijave, a povećava učinkovitost i sigurnost projektnog ciklusa. Takav pristup omogućuje tvrtkama i organizacijama da se ponajprije fokusiraju na svoje primarne poslovne aktivnosti, dok stručnjaci preuzimaju izazove vezane uz prijavu i provedbu EU projekta. Laički rečeno, ako želite da cjelokupni projektni ciklus prođe bezbolno i u skladu s pravilima, „dajte dite materi"", obrazložila je.

Provedba EU projekta i izvještavanje nakon dobivanja sredstava, upozorila je, mogu biti izrazito zahtjevni zbog strogih pravila i procedura koje je potrebno slijediti. Postoje, dakle, specifične prepreke u tom procesu.

„Nakon što se sredstva odobre, dolazi do faze provedbe koja zahtijeva precizno upravljanje svim projektnim aktivnostima, financijama i dokumentacijom u skladu s ugovornim obvezama i smjernicama programa unutar kojeg se financira projekt. Jedan je od glavnih izazova osiguranje pravodobne i kvalitetne realizacije projektnih aktivnosti. Svaka aktivnost mora biti jasno dokumentirana i provedena u skladu s predviđenim terminskim planom. Promjene u vremenskom okviru, budžetu ili opsegu aktivnosti često zahtijevaju dodatna odobrenja i mogu usporiti provedbu.

Financijsko upravljanje predstavlja još jednu specifičnu prepreku. Sva sredstva moraju biti utrošena prema strogo definiranim pravilima, pri čemu svaka financijska transakcija mora biti potkrijepljena valjanom dokumentacijom. Nepravilnosti ili pogreške u ovom segmentu mogu dovesti do financijskih korekcija ili čak povrata sredstava.

Izvještavanje prema donatorima, tzv. ugovornim tijelima također je vrlo zahtjevno. To uključuje pripremu detaljnih narativnih i financijskih izvještaja u kojima se moraju jasno prikazati rezultati projekta, utrošena sredstva i postignuće ciljeva. Ovi izvještaji često zahtijevaju tehničku stručnost, preciznost i dubinsko razumijevanje projektnih zahtjeva.

Specifične prepreke u ovom procesu uključuju i stalnu koordinaciju s partnerima ili dionicima, prilagodbu neočekivanim izazovima poput kašnjenja u isporukama ili nepredviđenih troškova te održavanje transparentnosti u svim fazama projekta. Angažiranje stručnjaka za provedbu i izvještavanje može značajno olakšati ovaj proces. Oni osiguravaju usklađenost s pravilima, pomažu u izradi i reviziji izvještaja, upravljaju komunikacijom s nadležnim tijelima i pružaju podršku u rješavanju svih potencijalnih problema. Na taj način smanjuju rizik od administrativnih grešaka i financijskih nepravilnosti, što omogućava korisnicima da se fokusiraju na ostvarivanje projektnih ciljeva", precizirala je.

Usprkos navedenom, stava je kako EU projekti mogu imati ključnu ulogu u dugoročnom razvoju Dalmacije, posebno u sektorima poput turizma, poljoprivrede, energetike, infrastrukture i održivog razvoja. Dalmacija je, naznačila je, regija bogata prirodnim resursima i kulturnom baštinom, s ogromnim potencijalom koji se može dodatno valorizirati uz pomoć EU fondova.

„Financiranje kroz EU projekte omogućuje modernizaciju infrastrukture, razvoj održivih turističkih inicijativa, unaprjeđenje poljoprivrednih i ribarskih praksi te poticanje inovacija i digitalizacije lokalnog gospodarstva. Posebno je značajna uloga EU projekata u razvoju obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti, što doprinosi smanjenju utjecaja na okoliš i jačanju otpornosti na klimatske promjene. Također, kroz poticanje suradnje između poduzetnika, obrazovnih i istraživačkih institucija, EU projekti mogu stvoriti nove prilike za zapošljavanje i podići razinu znanja i stručnosti u regiji", konstatirala je.

Pružila je i nekoliko savjeta za tvrtke koje žele aplicirati na natječaje. Naglasila je pritom kako je ključno započeti s jasnom i dobro razrađenom projektnom idejom koja je usklađena s prioritetima natječaja. Preporučila je pravovremeno praćenje istih kao i konzultiranje sa stručnjacima za EU projekte kako bi se osigurala kvalitetna priprema dokumentacije i usklađenost s administrativnim zahtjevima.

„Važno je i da tvrtke realno procijene svoje kapacitete za provedbu projekta te osiguraju adekvatne resurse i tim koji će raditi na njegovoj realizaciji. Dodatno, uvijek je korisno razmotriti mogućnosti partnerstava s drugim organizacijama, što može povećati šanse za uspješnu prijavu i realizaciju. Jedan od ključnih savjeta za tvrtke jest da apliciraju na EU natječaje one projekte za koje imaju stvarnu razvojnu potrebu, a ne da se prijavljuju samo zato što su dostupna bespovratna sredstva. Projekti koje planiraju trebali bi biti dio njihove dugoročne razvojne strategije i nešto u što bi, da imaju vlastita sredstva, uložili i sami. Razvojni put koji nosi EU projekt često je preozbiljan, složen i izazovan da bi se u njega ulazilo samo zato što se to nekome čini zgodnim za iskoristiti. Takav pristup može dovesti do nepotrebnih komplikacija i potencijalnih problema u provedbi, stoga je od iznimne važnosti da projekti budu promišljeni, relevantni i održivi.

EU fondovi predstavljaju jedinstvenu priliku za dalmatinske tvrtke da se pozicioniraju kao predvodnici održivog razvoja, modernizacije i inovacija, uz istovremeno povećanje svoje konkurentnosti na domaćem i međunarodnom tržištu. Međutim ključ uspjeha leži u odabiru pravih projekata koji odgovaraju stvarnim potrebama i kapacitetima tvrtki", naznačila je.

Od nastanka mmm KOZMETIKE do projekata kroz koje je razvijena

Anđelka Vuković izneseno je primijenila i na vlastitom brendu prirodne kozmetike. Kreirala ga je iz hobija, no i on polako prerasta u posao.

„Moja ljubav prema biljkama i njihovim djelotvornim svojstvima duboko je ukorijenjena. Još od djetinjstva fascinirana sam prirodom - ta strast potječe od moje pokojne prabake, za koju kažu da je liječila ljude i životinje raznim biljkama. Svjesnost da je koža najveći ljudski organ i da sve ono što se na nju nanosi, naposljetku, apsorpcijom dospijeva u krvožilni sustav i djeluje na mnoge organske sustave, kod mene je osobno odavno prisutna dok se polako, ali sigurno razvija i kod potrošača, što je dovelo do porasta senzibiliteta za malo drugačiju kozmetiku koja ne sadržava industrijske konzervanse, umjetne boje, mirise i razne dodatke koji omekšavaju, izbjeljuju ili brzinski pomlađuju kožu, a čije dugotrajno korištenje može prouzrokovati razne zdravstvene tegobe kod onih koji ih koriste.

Osnovna je filozofija kojom sam se vodila u formuliranju proizvoda da bi kozmetika koju koristimo trebala biti „hrana" za naše tijelo. Stoga i slogan mmm KOZMETIKE „Delicije za kožu, iz prirode" slikovito opisuje o kakvim proizvodima je riječ. Stvaram, dakle, proizvode koji su prava „hrana" za kožu, gdje su svaka krema, maslac za tijelo, ulje ili balzam izrađeni isključivo od prirodnih i organskih sastojaka, bez umjetnih boja, mirisa i parabena - jer duboko vjerujem da samo zdrava koža može biti lijepa koža.

Proizvodnja kozmetike je jako zahtjevna, u kontekstu svih normi i pravila kojih se treba pridržavati prilikom proizvodnje, stoga i put mojih proizvoda ka tržištu ide trnovitim, postepenim putem. Trenutačno sam u fazi u kojoj sam uložila u obrazovanje, prostor, opremu, osigurala sigurnost proizvoda kroz provedena laboratorijska testiranja, završila sve moguće tečajeve koje proizvođač treba imati, napravila web stranicu i sada samo čekam da zakoračim na tržište.

Ipak, želja mi je da razvoj ove djelatnosti ostane u granicama održivosti, s naglaskom na kvalitetu i osobni pristup, kako proizvodnja kozmetike, za mene osobno, nikada ne bi izgubila obilježja hobija jer smatram da maksimizacija profita ne bi trebala biti isključivi cilj svega čime se bavimo. Stoga mi je cilj ostati u malim okvirima, proizvoditi u malim šaržama kako bih osigurala maksimalnu svježinu i vrhunsku kvalitetu proizvoda i održivost. Cilj mi je kroz razvoj brenda mmm KOZMETIKA ne samo ponuditi vrhunske proizvode za njegu kože, već i potaknuti svijest o važnosti prirodnih sastojaka za ljepotu i zdravlje pojedinca te osiguranje održivog načina proizvodnje", iznijela je.

Kako bi unaprijedila proizvode mmm KOZMETIKE, odlučila je aplicirati za sredstva iz Europskog fonda za regionalni razvoj preko natječaja „Inovacijski vaučeri za MSP-ove". Projekt pod nazivom „Delicije za kožu iz prirode – mmm KOZMETIKA" (referentna oznaka: KK.03.2.2.03.0161) imao je za cilj ispitivanje zdravstvene ispravnosti kozmetičkih proizvoda. U provedbi projekta surađivala je s Nastavnim zavodom za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije kao znanstveno-istraživačkom organizacijom te je provedeno laboratorijsko ispitivanje sedam proizvoda: dnevne, de luxe i noćne kreme za lice, pilinga, balzama za usne, maslaca za tijelo i ljetnog ulja. Projektnim aktivnostima obuhvaćena su sva ispitivanja koja pojedini kozmetički proizvod treba imati da bi bio spreman za tržište: zdravstvenu ispravnost, fizikalno-kemijska svojstva, kemijsku i mikrobiološku sigurnost te izvješće o sigurnosti svih sedam proizvoda uključenih u analizu.

„Dobivanje EU sredstava za ovu namjenu bilo je od iznimnog značaja za razvoj proizvoda mmm KOZMETIKE. Spomenuta laboratorijska ispitivanja omogućila su unapređenje proizvoda te stvorila preduvjete za njihovo lansiranje na tržište, u što sumnjam da bi kao tadašnji hobist uopće krenula s obzirom na to da se radi o financijski izdašnim aktivnostima.

Specifičnost je ovog projekta „dva u jedan" situacija, gdje sam ja kao konzultantica sama napisala i uspješno provela projekt koji je doprinio razvoju mog brenda prirodne kozmetike. Također, zahvaljujući projektu sam imala priliku iskusiti perspektivu korisnika EU sredstava „na vlastitoj koži". To iskustvo bilo je izuzetno korisno za mene kao konzultanticu jer sam se iz prve ruke upoznala s izazovima i prednostima koje takvi projekti donose krajnjim korisnicima. Stečena projektna empatija dodatno mi pomaže u pripremi i provedbi EU projekata za moje klijente jer razumijem proces ne samo s tehničke strane, nego i iz perspektive korisnika koji prolazi kroz cijeli ciklus - od prijave, preko provedbe, do završnog izvještavanja. Dakle, moglo bi se reći da mi je provedba ovog projekta omogućila ne samo osiguravanje visoke kvalitete i sigurnosti proizvoda, što je ključno za

zadovoljstvo korisnika, već i stjecanje dodatnih znanja i vještina koje sada uspješno primjenjujem u svom radu s klijentima na njihovim EU projektima", zaključila je Anđelka Vuković za Dalmatinski portal.

https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/kako-uspjesno-realizirati-eu-projekt--donosimo-iskustva-vlasnice-mmm-kozmetike-kojoj-to-15-godina-polazi-za-rukom/220842

Totalinfo.hr

HEROINE HRVATSKOG SPORTA: Mirela Kardašević – svjetska sam rekorderka, ali moja motivacija tu ne prestaje

„Mislim da sve više sportašica pokazuje izuzetnu snagu i upornost, rušeći barijere i mijenjajući percepcije. Iako izazovi postoje, vjerujem da se stvari kreću u pravom smjeru, i nadam se da ćemo vidjeti sve više jednakosti i prilika za žene u sportu", kaže sjajna sportašica Mirela Kardašević, koja se već okitila mnogim medaljama i priznanjima u ronjenju, a nedavno je oborila i svjetski rekord.

Mirela, život vas nije mazio, a postigli ste najbolja ostvarenja. Što vas je privuklo ronjenju?

Ronjenju su me privukli mir i tišina, a ujedno i voda u kojoj sam se oduvijek najbolje osjećala. Vjerujem da mi je ronjenje došlo u pravom trenutku života i pružilo mi je ono što mi je nedostajalo i vratilo balans u život, a ujedno i vjeru u samu sebe nakon svega što sam prošla. Nije mi trebalo dugo da se zaljubim u taj sport i obzirom da sam veoma kompetitivna, skroz sam se predala sportu i nisam požalila zbog te odluke.

Imali ste tešku artrozu kuka, a spasilo vas je plivanje. Što se dogodilo?

S 5 godina sam oboljela od bolesti kuka, imala sam 3 operacije na desnom kuku. Prognoze mi nisu bile dobre tako da me majka vodila na mnoge terapije a uz to i plivanje jer sam jedino u vodi mogla biti poput ostale djece, obzirom da nisam mogla trčati, skakati niti normalno hodati. Nosila sam aparatić za kukove, nalik onome u filmu Forest Gump haha, što mi je danas čak i simpatično jer mi je to jedan od najboljih filmova. Danas

66. Tomislav Pašiček

Novinarski projekt:
HEROINE HRVATSKOG SPORTA – Zašto su sportašice, pa i najbolje, u debeloj sjeni muških kolega?

Elektronička publikacija:
Totalinfo

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
5. kolovoza 2024.

imam dosta veliki ožiljak na desnoj nozi, no to mi je samo podsjetnik da limiti ne postoje i da uz trud, vjeru i disciplinu ništa nije nemoguće. A plivanje preporučujem svima jer vjerujem da mi je upravo ono omogućilo da mi se razviju mišići i osnaže nogu kako bih danas mogla normalno hodati, trčati i skakati.

Mnogi ljudi osjećaju strah pod vodom. Kako ste ga vi „ubili"?

Vjerujem da je prirodno da ljudi osjećaju strah od dubina ili od držanja daha, no jedini način da se oslobodimo tog straha jest da se suočimo s tim. Na taj način sam se i ja riješila straha od dubina kad sam se prvi put suočila s ronjenjem u dubinu, i taj osjećaj me osvojio, a u dubinama nema ničega osim plavetnila, vas i tišine.

Ronjenjem se zapravo ne bavite dugo. Kako je počelo s natjecanjima?

Bavim se ronjenjem 6,5 godina. Oduvijek sam bila kompetitivnog duha i nije mi dugo trebalo da se okušam i na natjecanjima. Volim trenirati, natjecati se, učiti nove stvari, testirati svoje tijelo i snagu uma. Vjerujem da me život ojačao i da sve kroz što sam prošla me vodilo do toga da uđem i u ronjenje, jer je u ovom sportu najbitnija mentalna snaga, ali i fizička snaga i izdržljivost.

Kao svjetska rekorderka, što je sjajan uspjeh, jeste li ostvarili sve što ste željeli, ili postoji neostvarena želja?

Postati svjetskom prvakinjom i svjetskom rekorderkom je san svakog sportaša, i taj san sam ostvarila, no moja motivacija tu ne prestaje. Ljudi vide samo uspjeh, no ne vide sve ono kroz što sportaš mora proći kako bi se došlo do tog rezultata, do najsjajnijih odličja, jer na trening idemo i kada smo prehlađeni, kada ne spavamo dobro, kada smo umorni ili pod stresom, tu su ogromna odricanja, usponi i padovi, sumnje u sebe ali i vjera u sebe. Vjerujem da to samo sportaši znaju kroz što se sve prolaze. I ako ne volite taj put kroz koji morate proći kako biste došli do tog najsjajnijeg odličja, tada ćete se vrlo brzo zadovoljiti postignutim ili odustati. Ja volim taj put kroz koji prolazim jer sam tu naučila najveće lekcije. Nakon svakog uspjeha ili neuspjeha, proslavim ili kratko tugujem, ali onda je sutra novi dan i krećem ispočetka. Za mene je to uspjeh, voljeti ono što radiš i težiti tome da svaki dan budem bolja. A ako trebam spomenuti neostvarenu želju i medalju koju bih još voljela osvojiti na tom putu, onda je to zlatna medalja sa svjetskih igara iduće godine.

Od svih medalja i priznanja, a ima ih velik broj, što vam je najdraže?

Najdraže mi je priznanje i nagrada Hrvatskog olimpijskog odbora 2022. godine gdje sam osvojila nagradu kao najbolja sportašica u neolimpijskim sportovima. Priznanje našeg truda nam puno znači jer se borimo pod manjim svjetlima, puno se odričemo, jako je teška konkurencija, i postižemo najsjajnija odličja. I hvala Hrvatskom olimpijskom odboru što je prepoznao naša postignuća.

A svaka medalja i rekord mi znače na svoj način, jer znam jedino ja kroz što sam prošla kako bih došla do tog uspjeha.

Vi ste i majka, i to samohrana, imate dvojicu sinova. Je li teško biti majka i vrhunska sportašica?

Teško je i izazovno. Nemam nikada dan odmora gdje mogu samo spavati i odmarati. Dnevni raspored mi je jako naporan no naviknula sam se na to i vjerujem da mi upravo oni daju snagu i motivaciju da se nosim s najizazovnijim trenucima i nadam se da će od mene naučiti što znači disciplina i upornost i da će prenijeti to na svoj život.

Jesu li dječaci ponosni na svoju majku, bave li se i oni sportom?

Jako su ponosni i sretni, i to me veseli. Uvijek me prate s mojim roditeljima koji ih čuvaju dok me nema. Oni se bave košarkom i uživaju u tom sportu što i mene veseli.

Ovaj uspjeh i svjetski rekord u Beogradu kvalificirao vas je zajedno s kolegama i za Svjetske igre sljedeće godine u Kini. Zahtijevaju li takva natjecanja i posebne pripreme?

Svjetske igre su najbitnije prvenstvo iduće godine, ali imamo i svjetsko prvenstvo koje će biti u svibnju tako da će forma biti tempirana i za svibanj, ali i za kolovoz. Dosta je duga sezona, tako da su i pripreme drugačije. Ove godine moram propustiti dubinu, što mi omogućava i da se pripremim za oba prvenstva i dovedem svoju fizičku i mentalnu spremu najbolje do sada.

Kako se uopće pripremate? Koliko trenirate? Koliko ste pod vodom?

Treniram 6 puta tjedno, bazen, teretana, mentalni trening, specifično istezanje i vježbe disanja. Na početku sezone su bazične pripreme, a zatim ulazimo u specifiku i zadnje pripreme za natjecanja. Treniram uvijek ujutro, a popodne radim istezanje ili vježbe disanja. Tu je trener Ivan Drviš koji vodi naš program i usmjerava nas ali i motivira kada nam je najteže.

Kakvi su vam uvjeti za trening? Što bi moralo biti bolje?

Treniramo na bazenu Utrine, gdje je bazen dubok tri metra što nam predstavlja uvijek problem kada odlazimo na ostala natjecanja jer je svugdje bazen 2,2 metra a u ronjenju to mijenja balans i osjećaj tzv. kontrakcija tako da nam je osjećaj puno teži i nije nešto na što smo naviknuli, također nemamo 50 metarski bazen u Zagrebu u kojem možemo trenirati, stoga moramo odlaziti u Sisak kako bi trenirali i na 50 metarskom bazenu jer su sva natjecanja na velikom bazenu. Nemamo teretanu gdje možemo kao tim trenirati, masera ili timskog doktora. Sve sami financiramo, i od suplemenata tako da su nam uvjeti teški, ali ne odustajemo i nadamo se da će nam se barem neke stvari poboljšati kako bismo mogli još bolje rezultate ostvarivati sa što manjim stresom i financiranjem iz vlastitog džepa.

Postoji li i kolika je opasnost u ronjenju?

U ronjenju postoji opasnost jedino ako ronite sami. Zato se treba upisati u klub ili na tečaj ronjenja na dah. Moj klub DPS Zagreb, svake godine održava tečajeve za početnike i svatko se može okušati u tom sportu.

Svojevremeno ste s još devet vrhunskih sportaša i trenera dobili i „zahvalnicu" – suspenziju Hrvatskog ronilačkog saveza, što je izazvalo brojne kontroverze, a na kraju je suspenzija poništena. Kako je to utjecalo na vas?

Bila sam pod velikim stresom, nervozna i jednostavno nisam razumjela te postupke. Svi ti stresovi su utjecali i na moj obiteljski život. Dobila sam suspenziju netom prije svjetskog kupa u Poljskoj gdje sam išla na svjetski rekord, no zbog stresa nisam to ostvarila ali sam uspjela osvojiti zlatnu medalju. Utjecalo je na pripreme svih nas, koji smo svi ujedno i osvajači medalja na svjetskim prvenstvima, tako da vjerujem da bi rezultati bili još bolji kada ne bi bilo tog vrlo teškog stresa.

Kako gledate na izdvajanja u vrhunskom sportu kada je riječ o ronjenju?

Teško je živjeti samo od ronjenja, da nemam sponzore bilo bi mi jako teško. Uz to i radim online posao kako bih imala mjesečnu sigurnu zaradu. Dobivamo nagradu od države samo ako osvojimo zlatnu medalju, dok za sve ostale ne dobivamo nažalost ništa. I to je naravno dosta teško obzirom da je biti drugi ili treći na svijetu jako veliki uspjeh. Nadamo se da će se i to uskoro promijeniti kako bi nam bilo malo lakše. Ronjenje je postalo jako popularan sport, konkurencija je vrlo teška, samo na ovom svjetskom prvenstvu je bilo 50 država. Stati na postolje u takvoj konkurenciji je jako veliki uspjeh.

Jesu li sportaši u tzv. manje popularnim sportovima na neki način u drugom planu, iako postižu vrhunske rezultate?

Nažalost da, jer je ronjenje marginalni sport. Sigurno bi nam bilo lakše da nije tako, no uspjeli smo dosta popularizirati naš sport, i javnost se zainteresirala obzirom da naši uspjesi nisu mogli ostati neprimjećeni. Evo sada smo i na svjetskim igrama iduće godine, a vjerujemo i na olimpijadi 2028. To što nismo olimpijski sport, ne umanjuje naš trud, konkurenciju, odricanje ili veličinu uspjeha. Svjetski prvak je svjetski prvak u bilo kojem sportu i trebali bi slaviti svaki uspjeh jer predstavljamo Hrvatsku na najvećoj pozornici.

Mnogo se govori o neravnopravnosti sportašica i sportaša? Muškarci su i za manje rezultate „kraljevi", o njima se piše kao junacima. Žene nemaju ni u medijima takvu pratnju. Kako to objašnjavate?

Kao sportašica, svjesna sam neravnopravnosti koja postoji između muških i ženskih sportova, kako u medijima tako i u financiranju. Vidimo da se o muškim sportašima često piše s više entuzijazma, a njihovi uspjesi se veličaju na način na koji se ženski uspjesi rijetko ističu.

Unatoč tome, važno je da nastavimo raditi na promjeni percepcije o ženskom sportu. Sportašice ne bi smjele biti cijenjene samo zbog toga što su iznimne unutar 'muškog' svijeta, već zbog svojih postignuća i talenta. Potrebno je više ulaganja u ženski sport/sportašice, ali i promjena u načinu na koji se o ženama u sportu piše i govori.

Za mene je važno da moj rad na terenu bude prepoznat i cijenjen na isti način kao i rad mojih muških kolega. Zajedno možemo doprinijeti promjeni, tako što ćemo podizati svijest o ovom problemu i podržavati sve sportaše i sportašice, bez obzira na spol. Sport bi trebao biti mjesto gdje svi imaju jednake šanse za uspjeh i priznanje.

Zašto je po vama ženama teže u sportu?

Jedan od razloga zašto je ženama teže u sportu je taj što se često suočavaju s dodatnim pritiscima i očekivanjima koja nadilaze samu sportsku izvedbu. Na primjer, žene su često pod povećalom kada je u pitanju njihov izgled, a ne samo sportski učinak. Osim toga, žene u sportu često moraju balansirati između profesionalnih obaveza i osobnog života, poput obitelji, što može biti izazov koji njihovi muški kolege rjeđe doživljavaju na isti način.

Ipak, mislim da sve više sportašica pokazuje izuzetnu snagu i upornost, rušeći barijere i mijenjajući percepcije. Iako izazovi postoje, vjerujem da se stvari kreću u pravom smjeru, i nadam se da ćemo vidjeti sve više jednakosti i prilika za žene u sportu.

Kako vidite kraj svoje natjecateljske karijere? Vidite li se kao trenerica?

Ne razmišljam o kraju svoje karijere jer vjerujem da ću još dugo biti u ovom sportu, no imam planove za određene projekte, a i voljela bih biti trenerica jednog dana.

I na kraju, što radite, što volite, što vas veseli, kada niste pod vodom?

Volim kuhati, čitati, šetati, gledati filmove i serije, volim košarku gledati sa sinovima i navijati za njih kada imaju utakmice. Volim mirniji život i male stvari me usrećuju, kao kada si napravim kavu nakon treninga ili kada me pozdravi pas Rocky kada dođem doma.

https://totalinfo.hr/heroine-hrvatskog-sporta-mirela-kardasevic-svjetska-sam-rekorderka-ali-moja-motivacija-tu-ne-prestaje/

Videonadzor kao preventivna mjera u smanjenju nasilja svakako može pomoći, no nije čarobni štapić kojim ga može eliminirati

Broj kamera za videonadzor postavljenih na javnim površinama u cijelom svijetu raste. Ugradnja videonadzora treba odvratiti od kriminalnih radnji te poboljšati percepciju sigurnosti, no tehnologija prikuplja i veliki broj informacija svih građana, bez obzira na njihove namjere. U akademskoj literaturi formirana su dva glavna teorijska pristupa za razumijevanje uloge videonadzora u javnim prostorima: društvo nadzora i sigurnosna država. Zanimljivo je da oba pristupa nalaze svoje korijene u idejama **Paul-Michel Foucaulta**, francuskog povjesničara i filozofa, sabranim u knjizi Nadzor i kazna. Društvo nadzora, temelji se na Foucaultovoj perspektivi disciplinske moći, dok se sigurnosna država oslanja na pojmove aparata sigurnosti i upravljanja.

Rasprave o tome trebaju li nadzorne kamere biti postavljene na javnim mjestima, poput škola, trgovina, knjižnica, zračnih luka, barova i klubova, ne vode se samo u stručnim i znanstvenim krugovima već i među običnim građanima, i to već godinama. I dok se neki osjećaju sigurnije s kamerama, drugi, zagovornici privatnosti nisu sretni zbog činjenice da su pod nadzorom svaki put kad su vani u javnosti.

Najučinkovitiji u kontroli i regulaciji prometa

O videonadzoru javnih površina razgovaramo s **Rikardom Pažitkom**, direktorom Pro alarm projekta. Prema njegovim riječima, razlozi postavljanja videonadzora u gradovima i općinama su raznoliki, no pretežito se odnose na želju za prevencijom specifičnih ponašanja. Postojanje videonadzora na javnim površinama kao i obavijesti da je površina pod videonadzorom, građanima daje određenu razinu sigurnosti, te podiže osviještenost, primjerice vozačima da se pravila trebaju poštivati.

67. Krešimir Pučić

Novinarski projekt:
Siguran grad: Tko nas sve nadzire?

Elektronička publikacija:
Zaštita

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
25. studenoga 2024.

„Videonadzor se pokazao najučinkovitijim u kontroli i regulaciji prometa te prevenciji neovlaštenog odlaganja otpada, budući da su to segmenti u kojima se počinitelji ne sakrivaju te ih je lakše identificirati putem registarskih oznaka. Kontrola prometa, odnosno dinamično upozoravanje na uvjete i ograničenja na cesti uvelike mogu povećati sigurnost svih sudionika prometa, te ga kao takvim smatram ključnim za umanjenje prometnih gužvi i nezgoda. U segmentu vandalizma pokazalo se da djeluje preventivno ali i da zahtijeva aktivnu prisutnost kako bi se uspjeli uhvatiti i identificirati počinitelji. Moramo biti svjesni da postojanje videonadzora prvenstveno djeluje preventivno, u smislu da odvraća potencijalne počinitelje od djela, ali i da bez obzira na postojanje videonadzora ne možemo eliminirati sve rizike“, pojašnjava Pažitka.

Videonadzor na svakom kutku

Na pitanje kako javnost reagira na videonadzor na javnim površinama, Pažitka odgovara da smo svjedoci sve učestalijih vijesti o prometnim nezgodama pri kojima policija traži svjedoke. Rasvjetljavanju okolnosti istih uvelike bi pomogao videonadzor na svakom kutku no to je samo po sebi skliska površina gledano iz perspektive građana. Dok istovremeno velika većina pozdravlja postavljanje kamera, prevelika prisutnost videokamera na javnim površinama može izazvati nelagodu. „Smatram da je potrebno pri izradi projekta javnog videonadzora učiniti ga što diskretnijim, naravno uz izuzetak kamera za kontrolu brzine”, sugerira.

Naš sugovornik kaže i da determinacija javnih površina u javnosti izaziva malu dozu konfuzije, iako su one definirane kroz: Pravilnik o uvjetima i načinu provedbe tehničke zaštite (NN 198/03) i Pravilnik o načinu i uvjetima obavljanja poslova privatne zaštite na javnim površinama (NN 36/2012).

„U suštini, javna površina je površina namijenjena za korištenje svima pod jednakim uvjetima, poput dječjih igrališta, uređenih zelenih površina, pješačkih zona i staza, parkova, trgova i sl. Ono što primjerice ne ulazi pod javne površine, prema definiciji pravilnika, su: groblja, tržnice i parkirališta“, pojašnjava.

U Pro alarm projektu kažu da je najbrže rastući segment sigurnosne industrije upravo videonadzor te da je nagli razvoj IT industrije priključio video sustave na IP adresu i učinio video sustave globalno dostupnima, dok umjetna inteligencija svakodnevno podiže njihovu isplativost i učinkovitost.

„Naša se rješenja temelje na naprednim tehnologijama, korištenju umjetne inteligencije u oblaku, a sve u svrhu što jednostavnije i preciznije analize neželjenih događanja i prevencije istih. Izvedene projekte zbog profesionalne diskrecije ne bih isticao“, kaže Pažitka.

GDPR naš svagdašnji nije bauk

Pitamo ga kako uopće počinje zaštita nekog grada videonadzorom.

„Početak svakog projekta videonadzora u gradovima i općinama je izrada prosudbe ugroženosti sa snimkom postojećeg stanja koja sadrži analizu opasnosti, izradu sigurnosnog elaborata te definiranje projektnog zadatka. Tek nakon toga kreće se u projektiranje tehničke zaštite odnosno videonadzora. Izradu sigurnosnih prosudbi i elaborata može napraviti samo pravna osoba i obrtnik koji imaju odobrenje za obavljanje djelatnosti privatne zaštite, kako je definirano Zakonom o privatnoj zaštiti (»Narodne novine«, br. 16/20)“, tumači Pažitka te navodi da su danas temeljne regulative koje su na snazi, a koje moramo pratiti kako bi projekti bili usklađeni sa zakonom: Pravilnik o načinu i uvjetima obavljanja poslova privatne zaštite na javnim površinama (NN 36/12), Pravilnik o uvjetima i načinu provedbe tehničke zaštite (NN 198/03) te Zakon o privatnoj zaštiti (NN 16/20).

„Uz navedene, GDPR naš svagdašnji, odnosno Opća uredba o zaštiti osobnih podataka (Uredba 2016/679, SL EU 4. svibnja 2016.) koja je postala veliki bauk u struci, ali volio bih naglasiti da ne predstavlja značajan problem za izvođenje projekta videonadzora ako se prate pravila iz uredbe“, kaže Rikard Pažitka. U Pro alarm Rješenjima gdje nude optimizirana rješenja videonadzornih sustava prema zahtjevu svakog klijenta, uređaji videonadzora usklađeni su sa svim zakonskim odredbama, a naglasak je upravo na odredbi GDPR-a. Stoga navodi da gradovi u segmentu videonadzora trebaju biti usklađeni s GDPR-om ili pojednostavljeno, po pitanju videonadzora moramo moći odgovoriti na dva pitanja, što želimo postići i zašto je potreban. „Znamo li odgovore na ta pitanja, provodimo procjenu učinka, odnosno odgovaramo na pitanje postoji li rizik za pojedince i njihova prava kada se podaci obrađuju“, pojašnjava.

Kada je riječ o pozitivnim primjerima implementacije videonadzora u gradove, primjer Šibenika je svakako onaj koji svima prvi pada na pamet, prvenstveno zbog načina na koji ga koriste, odnosno imaju koristi od istoga. „Također bih htio istaknuti da Split, Zagreb i Rijeka imaju ekstenzivne sustave, te da mnoštvo drugih gradova i općina napreduje u pogledu povećanja sigurnosti. Po meni, to nije utrka već maraton koji svi sudionici moraju završiti“, kaže Pažitka.

Dodaje da kao preventivna mjera u smanjenju nasilja, videonadzor svakako može pomoći, no nije čarobni štapić kojim ga može eliminirati: „Kao što smo spomenuli na početku, temeljna funkcija videonadzora je odvraćanje ponašanja. Napredniji sustavi mogu pratiti pojedince, identificirati različite vrste sumnjivog ili neželjenog ponašanja, te pomoći u bržoj reakciji nadležnih službi, no i dalje je potrebna ljudska odluka i intervencija“.

https://zastita.info/hr/novosti/videonadzor-kao-preventivna-mjera-u-smanjenju-nasilja-svakako-moze-pomoci,36126.html

Vinkulja!

PRIČA S RUBA GRADA Umirovljeni deminer sa suprugom proizvodi vrhunsku medicu i gin!

Na rubnom dijelu Vinkovaca, već dvije i pol godine uspješno se razvija jedna obiteljska destilerija.

Iako je sve počelo kao klasična priča o držanju košnica, ozbiljnim pristupom, prepoznavanjem prilika koje ti život pruža, stalnom edukacijom i ulaganjem, bračni par Babić u relativno kratkom vremenu uspio je proizvesti visokokvalitetne alkoholne proizvode.

– Nakon 17 godina rada na razminiravanju dogodila se tragedija prilikom koje mi je smrtno stradao kolega te se nikako više nisam mogao baviti tim poslom, a stekavši uvjete za mirovinu, kupio sam pčele da ne poludim. Malo po malo, od 12 košnica stigli smo na više od šezdeset, no jednostavno mi to nije bilo to. Vidio sam u kojem smjeru to vodi, ali mi se nije svidjela ideja o prodavanju meda jer ne vidim tu neku perspektivu te smo odlučili isprobati s likerima, započeo je priču Velimir Babić (45) koji je 2016. godine sa suprugom Jelenom pokrenuo OG Abelo. Inače, za neupućene, na esperanto jeziku, abelo je – pčela.

– Početkom 2022. godine ozbiljnije smo se upustili u preradu meda u alkohol i tako je ispao prvi liker. Jednostavno, ne možeš biti pčelar ako nemaš medicu. Potom smo napravili i drugi i treći liker pa je pala odluka da se bavimo destiliranjem. Prijavili smo se na mjere Ruralnog razvoja gdje smo dobili sredstva za kazan i izgradnju zgrade. Velimir je došao do vlastite dobitne kombinacije recepture koja se jako svidjela prijateljima koji su došli kod nas. Potom se tražila „litra više“, nadovezala se supruga Jelena koja je nositeljica OPG-a.

Iako s diplomom Ekonomskog fakulteta u Osijeku, kod Jelene se vidi kako uživa u ovom sektoru poljoprivrede. Ipak, obitelj je donedavno imala građevinsku tvrtku u

68. Hrvoje Niče

Novinarski projekt:
Poduzetništvo u ruralnim sredinama

Elektronička publikacija:
Vinkulja.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
10. lipnja 2024.

kojoj je bila itekako aktivna po pitanju „papirologije“, no ta priča je iza njih.

– Gušili smo se u papirima, a s ljudima u građevini je postalo nemoguće raditi. Jednostavno, nema radne snage, pogotovo one kvalitetne radne snage. Možemo se pohvaliti kako smo imali naplatu u 100% i poslova koliko smo htjeli, no nemaš ljudi. Zaposliš 3 ljudi, dvoje isti dan uzme bolovanje. Radili smo fasade i stvari „zadnje ruke“, no oni ne znaju ništa pa smo odlučili prekinuti da ovisimo o drugima te se posvetiti isključivo destileriji, pojašnjava Jelena.

Što se tiče same destilerije, Velimir priznaje kako nije očekivao da će se upustiti tako duboko u priču.

– Iskreno nismo mislili ozbiljno ući u ovo područje jer je riječ o alkoholu gdje je jako puno zakonskih propisa i jedna mala greška može dovesti do astronomskih financijskih kazni. Međutim, kad se sve to skupa zakotrljalo, dobili smo potvrdu kako se ova priča može isplatiti. Zanimljivo je kako ja uopće nisam bio ljubitelj medice prije nego smo je krenuli proizvoditi, no misao vodilja nam je bila to da želimo da naša medica bude drugačija od drugih.

I upravo je, kako po tehnologiji proizvodnje, tako i po pitanju okusa i u konačnici – ambalaže.

– Mi općenito nismo bili ljubitelji likera jer su oni napravljeni na bazi od lozovače. Onda smo tražili drugu bazu koja će izbaciti lozu iz priče, a da opet nije riječ o drugom tipu alkohola poput votke koja također služi kao baza za likere. Velimir je izdestilirao prvu rakiju od meda, koju je dobio fermentacijom meda i to se pokazalo kao izuzetna baza. Osobno mi je odgovaralo što je neutralna pa smo potom probali različite načine pripreme fermentacije i onda smo u nekim uvjetima dobili da je ta baza dosta neutralna pa smo tako dobili konačnu podlogu za likere, objašnjava Jelena filozofiju proizvoda koje su započeli stvarati 2022. godine.

– Mi sve naše likere zaslađujemo medom, a onda, ovisno o kojoj je vrsti likera riječ, stavljamo biljke, voće, začine. Medica je bilo koji alkohol, odnosno rakija u koju doda med. Mi smo se odlučili na rakiju od meda, odnosno medovaču koja je destilat od meda, ključni je dio priče o likerima koje Abelo plasira na tržište.

Međutim, proizvodnja rakije od meda, a potom likera izuzetno je skup proces s obzirom kako zahtjeva dodatne sirovine, u odnosu na izravnu proizvodnju likera od meda.

– Sama baza, sama količina osnovnih sastojaka višestruko povećava ulazne troškove, no zato je i kvaliteta nemjerljivo veća u odnosu na uobičajene procese proizvodnje medice. Sastojci, ali i broj koraka koje moramo učiniti ključ su za kvalitetan proizvod. Mi neke procese proširujemo na dodatnih nekoliko koraka kako bi došli do konačno zamišljenog proizvoda. Dakle, da bi došli do nule, odnosno do samog trenutka pravljenja likera, mi na ovaj način moramo odraditi nekoliko prethodnih koraka koje ne čini velika većina drugih proizvođača medice, objašnjava Velimir tehnologiju pa nastavlja: Prvo se med rastvori u vodi, dodaju se selekcionirani kvasci, a potom se dobije vino od meda, odnosno medovina. Mi potom ne idemo u stabilizaciju, filtraciju medovine već je destiliramo. Taj alkohol iz medovine u konačnici izdestiliramo te je on baza za likere, odnosno dobijemo rakiju od meda.

Unatoč skupljem procesu proizvodnje u odnosu na klasičnu pripravu medice, OPG Abelo cjenovno je itekako konkurentan na tržištu. Naime, stvaranje profita nisu bazirali na povećanju cijena svojih premium proizvoda, već su se orijentirali na smanjenje jediničnog troška. Upravo se tu vidi uloga supruge Jelene koja je kao magistar ekonomije zadužena za financijsko poslovanje OPG-a.

– Cijene su čak i niže nego kod ostalih proizvođača likera. Odredili smo svoje marže, a priliku za zaradu vidimo u smanjenju troškova, a ne kroz povećanje cijena. Naime, u početku smo imali jako velike ulazne troškove zbog količina. Nama je jedinična cijena za bocu u koju pakiramo gin 6 eura na bazi 100-200 boca, no kada bi kupili 5 paleta došli bi do ispod 3 eura po boci. Takvim pristupom idemo i prema ostalim dobavljačima i vjerujemo kako ćemo u tome uspjeti. Upravo je tu prigoda za zaradu, a ne kroz dizanje cijena, pojašnjava logiku poslovanja Velimir.

Zanimljivost ovog uspješnog OPG-a jest i to što nemaju niti ‘pedalj’ poljoprivredne zemlje. Pokušali su to promijeniti kroz jedan projekt koji im je odobren za kupnju oko 7 tisuća četvornih metara zemlje, no, zemlje u Mirkovcima više nema pogotovo po cijenama predviđenim projektom pa će ovaj OPG po svemu sudeći i dalje biti samo na – košnicama. Bar još neko vrijeme.

– Iako smo OPG i baza nam je pčelarstvo, sve teže se uspijevamo baviti pčelarstvom i proizvodnjom pića pa će nešto nažalost od toga dvoje patiti, a to proizvodnja neće biti, kroz smijeh kaže Velimir misleći o proširenju proizvodnje pića koje donosi jedine prihode u kuću. Razlog tomu su i sve veće nestabilnosti u proi-

zvodnji meda, pogotovo onog bagremovog na području Vukovarsko-srijemske županije.

– Uvijek postoje problemi s ispašom zbog nestabilnog vremena. Najveći je problem s bagremovim medom kojeg praktički zadnjih godina nije niti bilo. To nam je problem jer nam je bagremov med baza za medicu i ne smijemo je raditi niti s jednim drugim medom. Kako nemamo seleći, već stacionarni pčelinjak nismo mogli seliti vlastite pčele nego smo kupili med od kolega pčelara koji su pčele vozili na Bilogoru.

OPG sav proizvedeni med koristi kao sirovinu za proizvodnju pića te u prodaji nemaju niti dekagram vlastito vrcanog slatkog pčelinjeg nektra. Ipak, izgradnjom destilerije, ideje su se dalje širile te su Babićevi odlučili proizvoditi i gin koji se pokazao kao pun pogodak.

– Prvo je bila medica, potom nekoliko drugih likera, pa sama rakija i travarica, a sad smo došli do gina. Potražnja za ginom je ogromna, a s druge strane, mi kao proizvođači ulazimo u neki drugi krug poslovnih ljudi. Cijelo to tržište žestokih pića je totalno podijeljeno prema mom mišljenju. Imaš proizvođače rakija, proizvođače likera, proizvođače gina te proizvođače whiskeya. To su totalno podijeljena društva, kao sekte, kroz smijeh Velimir prepričava novi krug poslovanja u kojem su se našli.

Kako su se sami uvjerili, tržište za ginom jednostavno je nezasitno!

– Čak postoje i specijalizirani sajmovi, pa tako idemo uskoro na sajam **gina u Rovinj na GinIstru. Riječ je o specijaliziranom sajmu i tu ćemo sad pokušati otvoriti novo tržite, ali i stvarno sagledati gdje se nalazimo u ovom trenutku po pitanju kvalitete. Na ovakve sajmove je teško i ući pa nam je sad ovo prigoda da odmjerimo snage s drugima**, govori Jelena o kratkoročnim planovima, a Velimir nastavlja:

– Brzo smo se uhodali po pitanju proizvodnje gina, no bilo je i dosta neuspjelih pokušaja. Prilikom razvoja recepture. Ja se vodim načelom da napravim proizvod s najvećom snagom alkohola, a potom ga balansiram prema dolje. Neki drugi pak krenu s najblažom verzijom pa pojačavaju. Jednostavno, stvar je tehnologije po kojoj radiš, a meni se upravo ovako sviđa jer smatram kako prije dobijem konačni proizvod za konzumaciju.

A kako su došli do dobitnih okusa i kvalitete, pojasnila je Jelena.

– Kada smo krenuli razvijati gin, kupili smo najjeftiniji u trgovini, ali i neke od najskupljih i najcjenjenijih svjetskih gin brandova te smo tražili tu razliku koja pojedini gin stavlja na vrh, odnosno na dno. Što je fino, kvalitetno, dobro i kako to treba izgledati. Bilo je vrlo izazovno, ali dosta je to suprug brzo pohvatao, ponosno kaže Jelena.

Smatraju kako je ključ zanimanja za njihovim ginom – ambalaža koja je ono prvo što kupcu upada u oko. Značajna sredstava ulažu upravo u ambalažu, ali i etikete. Kod odabira sirovine, poznato je kako dominantna mora biti borovica koju nabavljaju iz Ogulina gdje ljudi ručno beru ovaj proizvod te ga dostavljaju u Mirkovce.

– U Hrvatskoj imaju dvije podvrste borovice, primorska koja je crvenkasta i ima više eteričnih ulja te gorsko-kontinentalna koja je plava, tamnija i ima više smole pa zato nju koristimo, kaže Velimir.

– Gotovo cjelokupnu sirovinu možemo nabaviti u našoj županiji, osim rogača i borovice koje nabavljamo u primorskim i gorskim dijelovima Hrvatske. Rogač je sa Šolte, no sve ono što uspijeva ovdje tu i nabavljamo. Jedino što kupujemo izvan Hrvatske, to su šljokice koje idu u gin te ih nabavljamo u Americi, jer to ovdje kod nas ne postoji i ekstremno su skupe.

U nešto više od dvije godine, OPG Abelo stigao je do zavidnog asortimana svojih proizvoda. Iako Velimir često pomišlja smanjiti asortiman, upravo se pojavi potražnja baš za tim proizvodom.

– Imamo dvije rakije (med i travarica), sedam likera (med, propolis, rogač, aronija, višnja, konoplja, čili papričica), a i osmi će izaći za Božić te pet vrsta gina. Gin imamo klasični suhi, panonsko zlato (sa šljokicama i okusama karamele), panonsko more (sol i šljokice), te sa konopljom, klorofilom, mentom te s okusom manga koji svijetli u mraku.

OPG godišnje proizvede oko 4.000 litara boca pića, no proizvodnja je neupitna s obzirom na kapacitet destilerije, spremni su zaprimiti bilo koju narudžbu. Zbog nedostatka skladišnog prostora za gotov proizvod, proizvodnju planiraju kroz skladištenje sirovine.

– Uzmimo liker od meda. Lakše nam je u prostoru spremiti kante meda, nego imati bačve od 2 tisuće litara medice koju uvijek mogu napraviti. Ista je stvar i s rogačem. Međutim, za proizvode od višnje ili oraha koji su sezonskog karaktera, njih napravimo ipak nešto više od stvarne potražnje kako bi ih imali tijekom čitave godine.

Destilerija je površine od 50 kvadrata, no u destileriji dnevno mogu proizvesti 2-3 ture po 150 litara rakije ili 300 litara gina bez previše muke.

– Želim proizvoditi i šljivovicu baš zbog neiskorištenog kapaciteta, no **prenormirani smo. Naime, ja kao OPG ne smijem kupiti šljive za proizvodnju šljivovice, no da sam tvrtka, to bih onda mogao. Propisi su previše restriktivni. Problem je što nemam svoj voćnjak, a da ga imam, imao bih pravo nadokupiti određene količine šljiva. No, kako nemam ništa, ne smijemo se kao OPG niti time baviti**, ukazuje Velimir na nelogičnosti i podzakonska ograničenja.

Što se tiče samog plasmana, on je vrlo jednostavan.

– Većina plasmana je na kućnom pragu, a na sajmovima uspijemo proširiti priču. Naime, odmah se nakon sajma pokrene i web shop s tog područja gdje smo bili na sajmu, jer su rakije i likeri nešto što se mora probati da bi se izazvala povratna reakcija kupaca. Naše sve degustacije su besplatne, jer ljudi vole probati, kaže Jelena. Imamo par suvenirnica, na Hvaru i u Makarskoj, nekoliko restorana na Rabu, Splitu, u Zagrebu na CroTaste-u, u Vinkovcima na Šokačkom stanu. Ljudi dođu na ručak, probaju i potom dođu kod nas, tako da smo oduševljeni s tom suradnjom. Degustacije su nam ključ prodaje, pa se stoga i odlučujemo ići na veće sajmove kako bi povećali i plasman, pojašnjava Jelena.

Velimir i Jelena imaju želju otvoriti trgovinu u Vinkovcima, no kao OPG ne mogu niti to, tako da traže rješenje kako i tu prepreku premostiti. No, na njihovo iznenađenje, pojavio se i neočekivani izazov. Naime, cijena zakupa poslovnog prostora u središtu Vinkovaca, veća je i za više od 50% nego u top turističkim destinacijama poput Makarske ili Rovinja.

– Gledamo nekakav lokal, no cijene lokala u Vinkovcima su brutalne. Jako puno praznih lokala u središtu grada, no teško je nešto zakupiti ispod 1000 eura mjesečno plus PDV, dok u Makarskoj, na samom trgu, lokal se može zakupiti za 8 tisuća eura godišnje, pa vi sad vidite što je profitabilnije za ovakvu djelatnost. Potreban nam je lokal od dvadesetak kvadrata, a šokirali smo se koliko su cijene povoljne na top lokacijama, tako je i u Rovinju gdje je cirkulacija ljudi ogromna.

Velimir smatra kako tržište domaćim rakijama i likerima nije niti približno zasićeno, a oboje su stava kako je njihov proizvod jedinstven s obzirom, na ono što smo raščlanili na početku priče, bazu za likere, a to je rakija od meda, odnosno medovača.

– Nagovaram ljude da krenu praviti rakiju, da se organiziraju i da idemo zajednički nastupati kroz udruge, klastere, bilo što. Lakše bi i nama bilo nastupati po sajmovima i ostatku tržišta, zaključuje ovu dionicu priče Velimir.

https://vinkulja.hr/2024/10/prica-s-ruba-grada-umirovljeni-deminer-sa-suprugom-proizvodi-vrhunsku-medicu-i-gin/

RAVNO DO DNA
magazin pop kulture

Umjetna inteligencija – pogodnosti i opasnosti, 3. dio: Prevara

Pojava umjetne inteligencije izravno je ugrozila brojna dosadašnja umjetnička zanimanja, rad na umjetničkim djelima, te kompletne produkcije, iako je s druge strane otvorila prostor brojnih benefita i snižavanja troškova produkcije upravo u tim segmentima zbog čega se budućnosti rapidno mijenja iz dana u dan. Treći dio bavi se najvećom UI prevarom u glazbenom biznisu.

Prvi 'kapitalac' koji je pao jer je pokrao streaming industriju za 10 milijuna američkih dolara zahvaljujući mnoštvu pjesama koje je skladala umjetna inteligencija uhićen je u srijedu 4. rujna 2024. u SAD-u. Time su se obistinile predikcije iz stručnih krugova da bi alat umjetne inteligencije mogao biti upotrijebljen za kriminalne radnje. Istraga je pak pokazala da je shema za prevaru nastala i prije crnih prognoza.

Naime, 52-godišnji **Michael Smith** stvorio je stotine tisuća pjesama koje je generirala umjetna inteligencija pod lažnim imenima bendova. Prema New York Timesu, Smith je koristeći botove za umjetno povećanje broja preslušavanja prikupljao tantijeme više od sedam godina sa streaming platformi kao što su Spotify, Apple Music i Amazon Music. Glazbenik i njegovi suučesnici zgrnuli su 10 milijuna dolara u toj dugogodišnjoj akciji. Imena kao što su „Callous Post", „Calorie Screams" i „Calvinistic Dust" bila su povezana sa shemom i s izmišljenim pjesmama poput „Zygotic Washstands", „Zymotechnical" i „Zygophyllum" koje su bile na vrhu ljestvica na glavnim platformama.

Smith i njegovi suučesnici navodno su postavili oko 10.000 lažnih profila za streamanje tih pjesama,

69. Zoran Stajčić

Novinarski projekt:
Umjetna inteligencija - pogodnosti i opasnosti

Elektronička publikacija:
Ravno do dna

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
15. listopada 2024.

pažljivo distribuirajući streamove kako bi izbjegli otkrivanje praćenjem abnormalnih skokova slušanja (što se provjerava na streaming platfomama). Tim postupcima Michael Smith izvukao je honorare koji su trebali ići legitimnim umjetnicima.

Prema njegovoj financijskoj projekciji iz 2017. godine (koju je slao e-mailom uključenima u pothvat), Smith je procijenio da bi mogao streamati svoje pjesme 661.440 puta dnevno, potencijalno zarađujući 3307,20 dolara dnevno tj. i do 1,2 milijuna dolara godišnje. U početku je na streaming platforme podizao vlastitu glazbu, ali je njegov katalog bio premalen da bi ostvario značajan prihod. Zatim se proširio korištenjem publishing kataloga i ponudio svoje usluge drugim glazbenicima, nadajući se da će mu platiti ili podijeliti honorare, ali su oba pokušaja propala. Rješenje za prevaru Smithu je došlo iduće 2018. godine, kad se udružio s izvršnim direktorom jedne glazbene tvrtke koja je već radila s umjetnom inteligencijom na glazbenom polju, izgradivši tako opsežan katalog lažnih pjesama i podižući ih na tisuće na streaming platforme svaki tjedan. Iste te 2018. bio je označen na jednoj streaming platformi kao potencijalni varalica, ali se tada branio da je u pitanju greška, što mu je i uspjelo.

Tužitelji ga terete za prijevaru, ističući štetu koju je nanio pravim glazbenicima i tekstopiscima. „Smith je ukrao milijune tantijema koji pripadaju glazbenicima, tekstopiscima i drugim nositeljima prava", izjavio je tužitelj New York Timesu. Michael Smith je tako s optužbama za prijevaru putem interneta i zavjeru za pranje novca suočen s kaznom od 20 godina zatvora.

U prvom dijelu ovog feljtona je navedeno kako su se **Suno** i **Udio**, tj. kvalitetni open source generatori umjetne inteligencije koji na temelju zadanih parametara kreiraju glazbu, pojavili tek 2024. godine, no s UI se radi puno duže kad je riječ o glazbenom biznisu, što objašnjava i slučaj Michaela Smitha.

Još u rujnu 2016. javnosti je predstavljena „Daddy's Car„, prva pjesma koju je u potpunosti komponirala umjetna inteligencija, kreirana da bude u stilu Beatlesa i Beach Boysa. Iza nje je stajao software **Flow Machines** čiji način rada su njegovi kreatori opisali riječima: „Flow Machines software uči glazbene stilove iz svoje gigantske baze podataka, zatim korištenjem unikatnih kombinacija kroz stil, optimizaciju i tehniku interakcije komponira u bilo kojem stilu".

U kolovozu 2017. album „I AM AI„ pjevačice **Tayrn Southern**, u potpunosti je komponirao i producirao **Amper software**. Od ljudskog faktora ostao je samo glas pjevačice. Program Amper u potpunosti je dizajnirao glazbeno okruženje za glas Tayrn Southern. Melodije, aranžmani i instrumentarij osmislio je Amper koji je napravljen kako bi što više pratio ljudsku intuiciju u izgradnji kompozicija. Za razliku od software rivala Flow Machines koji je proizveo singl u stilu Beatlesa, Amper je bio osmišljen za moderne komercijalne svrhe. Magazin **Dazed** je 2018. godine lansirao kampanju „Age Of AI", odnosno „Era umjetne inteligencije", kojoj je bila namjera istražiti na koji bi način glazbeni izdavači, zajedno sa glazbenicima, mogli profitirati od korištenja umjetne inteligencije u kreativne svrhe, no jedan Michael Smith već je to bio istražio. U tom trenutku bila je aktualna pjesma „I Don't Want To Be There" koju je napisala UI na temelju stihova grupe The Strokes.

Podizanje optužnica protiv Michaela Smitha iznijelo je na vidjelo još jedan veliki problem koji se tiče svih iz kreativnih glazbenih sfera kad je riječ o UI koja je u stanju u enormnim količinama proizvoditi glazbu. Naime, tužitelji u tom slučaju su naveli: „Stvoriti djelo ne znači da ste učinili nešto protuzakonito – to nije poanta ovdje. Ovdje se radi o tome da je (Smith) izigravao sustav kako bi povećao prihod."

Taj slučaj je kombinirao dvije tjeskobe za umjetnike i nositelje prava, a to je da je glazba generirana umjetnom inteligencijom već uspjela razvodniti fond autorskih prava sa streaming servisa, kao što je i dugi niz godina varan sustav uz pomoć botova za napuhavanje broja streaminga.

Time je problem korištenja umjetne inteligencije za proces izrade pjesama, potom laganje Uredu za autorska prava ili streaming platforma kao što je Spotify, tj. pretvaranje varalica da su to oni stvorili, ostali izvan tužiteljskog fokusa iako je Američki ured za autorska prava izdao smjernice još u ožujku 2023. da ljudi ne mogu zahtijevati vlasništvo nad djelima u kojima tehnologija umjetne inteligencije određuje izražajne elemente rezultata.

Po tom pitanju slavlje u open source generatorim UI-a Udio i Suno bilo je kratkog vijeka od lansiranja jer su velike diskografske kuće, uključujući **Sony Music, Universal Music Group** i **Warner Records**, podnijele tužbe protiv njih optužujući spomenute tvrtke da su masovno prekršile autorska prava koristeći snimke za treniranje svojih modela umjetne inteligencije bez odgovarajućih dozvola.

Dakle, za temelj je uzeto upravo ono po čemu su se 2016. hvalili iz Flow Machinesa navodeći da software uči glazbene stilove iz gigantske baze podataka, a ispalo je

da je ta gigantska baza ništa drugo već „struganje" interneta kako bi se prikupilo zakonom zaštićene glazbene zapise, koji su se zatim koristili za razvoj AI sustav Suno i Udio. Krovna diskografska udruga The Recording Industry Association of America (RIAA) je tada izdala i obrazloženje u kojem je navedeno da bi glazba generirana umjetnom inteligencijom tvrtki Suno i Udio mogla zasititi tržište, direktno konkurirati, obezvrijediti ga i na kraju nadjačati originalne zvučne zapise na kojima su njihove usluge izgrađene.

Navedeni primjeri jasno ukazuju da je ovog puta legislativa promptno sustigla tehnologiju. Od svih vidova primjene umjetne inteligencije, glazbena industrija se pokazala zasad najtvrđim orahom. Za razliku od filmske i TV industrije koja u umjetnoj inteligenciji vidi saveznika pomoću kojeg će reducirati produkcijske troškove (što je izazvalo štrajkove u Hollywoodu), glazbenoj industriji je ista tehnologija neprijatelj koji ugrožava kataloge, time i zaradu. Bar zasad.

Nastavlja se…

https://ravnododna.com/umjetna-inteligencija-pogodnosti-i-opasnosti-3-dio-prevara/

mojportal.hr

VELIKI POTENCIJAL Ratne muzejske postave u Bjelovaru i Daruvaru obilaze turisti iz cijele Europe

„Većina stranih gostiju za nas je doznala slučajno, mislim da bi lokalne turističke zajednice više trebale raditi na promociji ovakvih destinacija“, kaže Marin Sabolović

Iako se pojam „turizam“ najčešće povezuje s odmorom, opuštanjem i zabavom, on podrazumijeva i otkrivanje novih destinacija te učenje o kulturi i povijesti određenih mjesta i naroda. Pa čak i kad ta povijest nije idilična i lijepa.

Turističkih odredišta koja svoju ponudu temelje na mučnim povijesnim pričama više je nego što se čini na prvi pogled. Sjetimo se Memorijalnog muzeja u Auschwitzu, Yad Vashema ili sličnih mjesta koja su nam puno bliže – Vukovara, Jasenovca… Mjesta obilježenih sličnim pričama, koja već neko vrijeme privlače značajan broj turista, ima i Bjelovarsko-bilogorska županija.

Sjećanje, tuga i ponos

Na inicijativu daruvarskih branitelja, u tamošnjem dvorcu grofa Jankovića koji je kasnije pretvoren u Zavičajni muzej, otvoren je još 2015. godine stalni izložbeni postav „Domovinski rat u Daruvaru“. Jedinstvena je to soba u kojoj se, kako su kazali sami branitelji, isprepliću sjećanje, tuga i ponos. Ondje su izložene potresne fotografija iz najtežih dana u povijesti Daruvara, brojni predmeti i oružje iz Domovinskog rata, a posjetiteljima se pušta i kratki film kako bi stekli što detaljniji uvid u ono što se u Daruvaru događalo početkom devedesetih godina prošlog stoljeća.

- Otvaranje tog postava bilo je pun pogodak. U prvih pet godina obišlo ga je preko 7 tisuća ljudi. Još dok u dvorcu nije bio uređen Zavičajni muzej, mi brani-

70. Slavica Trgovac Martan

Novinarski projekt:
Neiskorišteni potencijal - Ima li nade za povijesni turizam u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji?

Elektronička publikacija:
MojPortal

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
16. rujna 2024.

telji smo svakog vikenda dežurali jer su ljudi dolazili i željeli su vidjeti što smo pripremili – priča nam Krešimir Ivančić, predsjednik daruvarske HVIDR-e koja je bila glavni inicijator za uređenje postava.

Kaže kako među posjetiteljima koji dolaze u muzej samo zbog ovog postava ima branitelja, zaljubljenika u oružje, učenika koji onamo dolaze u sklopu terenske nastave, ljudi koji u Daruvar stižu na liječenje i drugih.

- Neki od njih žele pogledati sve postave koji danas postoje u sklopu Zavičajnog muzeja pa onda dođu i do spomen sobe Domovinskog rata. Za mnoge to bude poprilično emotivno i potresno. Sjećam se jedne žene, profesorice iz Rima koja nije željela ulaziti u sobu jer je imala neki otpor prema ratu. Na kraju sam je nagovorio, kazavši joj kako u bilo kojem trenutku može izaći. Pristala je te je ostala šokirana onim što je vidjela. Na kraju je napustila dvorac potresena i u suzama jer nije uopće imala predodžbu o tome što se ovdje događalo u Domovinskom ratu – priča nam Ivančić.

Iskustvo srpskog vojnika

Bilo je, kaže, među posjetiteljima i Srba koji su se tih ratnih devedesetih godina borili na suprotnoj strani.

- Nikad neću zaboraviti jednog Srbina iz Novog Sada koji je mobiliziran i borio se u Hrvatskoj za vrijeme rata. Razgledao je našu izložbu te pogledao film o Domovinskom ratu koji puštamo posjetiteljima. Taj film traje 15-ak minuta, a kad je završio čovjek je ostao sjediti duboko potresen. Kad se malo sabrao rekao mi je kako mu se čini da je film trajao dva sata i kako ni on, ni drugi ljudi u Srbiji u to vrijeme nisu imali pojma što se zapravo događa u Hrvatskoj. Tamo su im putem medija plasirali laži i zvali ih da dođu u Hrvatsku spasiti ugrožene Srbe – priča Ivančić.

Na kraju su se on i gost iz Vojvodine, kaže, rastali u prijateljskim odnosima.

- Na odlasku mu je rekao kako je njegova zadaća kod kuće pričati istinu o tome što se događalo ovdje zaista devedesetih godina – kaže naš sugovornik.

I dok su stariji više koncentrirani na povijest i činjenice vezane uz Domovinski rat, najmlađe posjetitelje više od toga zanima – oružje.

- To je svima zanimljivo, ali kroz priču o oružju nauče nešto i Domovinskom ratu u kojem imaju vrlo konkretna pitanja. Primjerice, zanima ih kako smo se tijekom rata kupali i što smo pili kad nije bilo vode i slično – kaže Ivančić.

Da ovakav oblik povijesnog turizma ima budućnost u ovim krajevima, vjeruje i Marin Sabolović, predsjednik Društva za očuvanje hrvatske vojne tradicije. Zahvaljujući inicijativi nekolicine zaljubljenika u povijest, u Bjelovaru, na Trgu Stjepana Radića, već godinama postoji stalni postav Domovinskog rata, kao i Informativno-edukacijski centar na Barutani. Taj, vanjski postav, na kojem se mogu vidjeti različita oklopna vozila, tenk i drugi eksponati vezani uz Domovinski rat godišnje obiđe 20 tisuća stranih posjetitelja.

Oduševljeni posjetitelji

- Dolaze nam ljudi iz Poljske, Mađarske, Njemačke i drugih zemalja koje zanima, ne Domovinski rat, već oružje i vojna tehnika. Ali, tijekom obilaska i razgledavanja eksponata uvijek se provuče i priča o Domovinskom ratu – priča Sabolović.

Dodaje kako su gosti iz stranih zemalja fascinirani svime što mogu vidjeti na Barutani.

- Sjećam se posjeta jednih Poljaka koji su na Barutanu stigli baš dok smo čistili tenk. Gledali su ga s velikim zanimanjem, a kad smo im predložili da uđu u tenk kako bi razgledali unutrašnjost, ostali su u šoku jer se to ne može u većini sličnih muzeja. Bili su oduševljeni – kaže naš sugovornik.

S velikim zanimanjem eksponate obilaze i školarci, a kod takvih obilazaka se jako pazi kako će se djeci prezentirati oružje i druga vojna oprema.

- Nije nam cilj poticati ih na korištenje oružja, već suprotno, kad uđu u tenk ili vide neko drugo ubojito oružje, da shvate kako ne bi bilo dobro da ga oni moraju koristiti ili da bude upotrijebljeno protiv njih – tumači Sabolović.

Povijesni turizam ovog tipa, smatra Sabolović, itekako ima potencijala, no kod nas se još uvijek ne promovira dovoljno.

- To najbolje ilustrira činjenica da je većina naših stranih gostiju za nas doznala slučajno, na internetu ili preporukom nekoga tko je već ovdje bio. Mislim da bi lokalne turističke zajednice više trebale raditi na promociji ovakvih destinacija koje definitivno imaju svoju publiku – zaključuje Sabolović.

https://www.mojportal.hr/magazin/veliki-potencijal-ratne-muzejske-postave-u-bjelovaru-i-daruvaru-obilaze-turisti-iz-cijele-europe/

Frendica.online

Ako zaziremo od pasa, jesmo li loši ljudi?

„Ne mogu ih više smisliti“, rekla mi je jedna žena pošto je skoro pala pred auto kad ju je iz svoga dvorišta iznenadnim lavežom zaskočio ogromni pas. „Zbog ovih ljudi koji ovako puštaju svoje ljubimce bojim se ići nogostupom. Mrzim džukele i gotovo! Inače kad ih ugledam, nastojim ih zaobići u širokom luku pa sam mirna“.

Dakako, vlasnici pasa, pa čak i poznavatelji pseće psihologije reći će da je takva reakcija odraz vlastite odgovornosti, dakle da je problem u toj ženi. Ona bi naime trebala znati pristupiti psu, pravilno odreagirati, ne pokazivati bilo kakvu odbojnost i strah…

„Tko ne voli životinje…“

Opće je prihvaćena sintagma „Pas je čovjekov najbolji prijatelj“. Isto tako kruži krilatica „Tko ne voli životinje ne voli ni ljude“.

No pitanje je mogu li baš svi prijateljevati s nekim drukčijim bićima. S druge strane, u dubini duše vjerojatno oni ne mrze ta bića, ali jednostavno ne osjećaju nikakvu potrebu da se prepuste emocijama i nježnostima prema njima. Pogotovo ako se takav odnos stvori nakon neugodnih iskustava – ako te pas napadne, ako ti u blizini uređuje ulicu ili ako si jednostavno alergičan na njegove dlake i sl. Uostalom, zašto ne bismo prihvatili da mnogi ljudi ne osjećaju istu vrstu povezanosti sa psima kao što je kod ljubitelja pasa?

Ako dakle zaziremo od nekih životinja, recimo pasa, jesmo li zato loši ljudi? S druge strane može se postaviti pitanje, ako zaziremo od nekih ljudi, npr. od terorista, jesmo li također loši ljudi? I kao što se katkada strah dolazi od ljudi, zašto zanemariti to da strah izazivaju i psi. Za to ima i naziv – kinofobija. Najčešće nastaje zbog negativnog iskustva u vezi sa psom: jurnjava, ujedanje i slično. Kod djece pak taj strah može nastati jedno-

71. Jozo Renić

Novinarski projekt:
Suživot s kućnim ljubimcima - druga strana medalje

Elektronička publikacija:
Frendica.online

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
14. kolovoza 2024

stavno od susreta s velikim psom ili od toga što su čuli od starijih. Stručnjaci kažu da puno toga ovisi i o genetskim predispozicijama za odnos prema svim fobijama, odnosno o temperamentu i osjetljivosti čovjeka. Kao što postoje razne fobije, strah od zatvorenog prostora, od visine i mraka, zašto ignorirati i ne uvažavati strah od susreta s četveronošcima?

Korijen straha iz djetinjstva

Ako je netko imao negativno ili traumatično iskustvo sa psom, to dovodi do snažnih reakcija straha pri svakom sljedećem susretu sa psima. Imamo li obzira prema tim ljudima? Osobito ako imamo u vidu to da u posljednje vrijeme psima štošta postaje dostupno, od pristupa restoranima i kafićima do javnog prijevoza. Gotovo da nema mjesta gdje psi ne smiju zalaziti.

Oni koji psima nisu bili izloženi tijekom djetinjstva osjećaju se nesigurno i uplašeno u njihovoj blizini. Osobito ako ste taj strah pokupili od roditeljskog primjera ili pak utjecajem medija koji prenose incidente s opasnim pasminama. Premda, kada su pitanju mediji, u njih često nailazimo i pretjerano veličanje psećih prava i važnost dobrog odnosa prema njima. Ako niste skloni prihvatiti takve stavove ili nedajbože slučajno zlostavite ili zanemarite životinju, tada ste izloženi javnoj medijskoj osudi.

Nerijetko se one koji bježe od pasa smatra u najmanju ruku čudacima. No ima i tolerantnijih stavova i nastojanja da se „čudake“ pokuša preodgojiti − da nauče prevladati strah od pasa. Na primjer da se nešto sazna o ponašanju i govoru tijela pasa kako biste razumjeli čitati njihove signale. Da se postupno približavate mirnim i prijateljskim psima i steknete pozitivna iskustva… I na koncu savjetuje se ako treba i kognitivno-bihevioralna terapija kako biste se pozabavili strahom i njime upravljali. Ili pomozite si sami: vježbajte tehnike opuštanja poput dubokog disanja, meditacije ili opuštanja mišića kako biste kontrolirali tjeskobu u blizini pasa. Nije na odmet podsjetiti na to da Azil za pse u zagrebačkom Dumovcu ima programe za približavanje psima odmalena. Riječ je o radionicama za djecu, gdje se susrećem s edukacijskim psom Sisi. Sisi je uvijek strpljiva s djecom i pomaže im da razviju suosjećanje i pravilan pristup životinjama.

Ljudska i ne-ljudska bića

A odrasli svijet možda je već otišao predaleko nametanjem „ispravnog pristupa“ prema životinjama. Na primjer, kada se postavlja pitanje je li životinja privatna svojina njezina vlasnika, nije li to pomalo kontroverzno? Smije li vlasnik svoju životinju tretirati kao roba, da mu služi u njegovim svakodnevnim potrebama, na primjer za lov, zabavu i sl.?

U jednom znanstvenom radu pod nazivom Moralnost čovjeka prema životinjama u modernom društvu analizira se odnos ljudskih i ne-ljudskih bića. Odnos prema životinji uspoređuje se s nekadašnjim tretiranjem crnačkih robova. Prvenstveno se misli na eksploatiranje i stvaranje patnje. Taj znanstveni rad odgovara na vječno pitanje imaju li životinje samosvijest, osjećaj boli ili ljubav prema svojim mladima.

Odgovor je pozitivan i stoga se zaključuje kako si ljudska bića ne bi smjela davati za pravo određivati samosvijest ili svijest drugih ne-ljudskih bića!

Ako se dakle etički standardi podižu za krave i svinje, kako ne bi i za ljubimce koji vam veselo zamašu repićem… I koji nas navodno vole.
No kako ženu s početka ovog članka uvjeriti da uzvrati ljubav džukeli koja ju je na smrt preplašila!?

https://frendica.online/2024/08/14/ako-zaziremo-od-pasa-jesmo-li-losi-ljudi/

GENERACIJA.HR

Roditelji djece s autizmom prepušteni su sami sebi, hrabra obitelj Petrić šalje poruku: 'Ne odustajte'

Biti roditelj djeteta s autizmom izazovna je i zahtjevna uloga, a posebno jer su roditelji prepušteni sami sebi. Od države imaju minimalnu naknadu koja nije dovoljna za prehraniti dijete i sebe jer roditelji najčešće moraju ostavljati poslove i ostati s djetetom kući. Godinama znaju čekati da im dijete dobije rehabilitaciju pri čemu su i ti troškovi veliki. S kojim se izazovima nose roditelji donosimo u priči Marije Špišić Petrić i Miroslava Petrića koji imaju dva dječaka s autizmom.

Hrabra obitelj Petrić odgaja dva dječaka – **Mihaela** koji ima 6 i pol godina i petogodišnjeg **Mateja**. Majka Marija je za portal Generacija podijelila svoje iskustvo. „Mihaelu je utvrđena dijagnoza s tri godine, a Mateju s dvije godine jer smo rano krenuli na dijagnozu, čim smo shvatili da nije normalni razvoj i kod njega. Odmah smo sumnjali i krenuli smo s njim po bolnicama u istraživanje. Sumnje na spektar su krenule s Mihaelom, zapravo, nakon cjepiva s 15 mjeseci. Nismo ga cijepili na punu godinu dana jer smo otišli na more i sve je bilo u redu. Dijete je jelo sve živo, meso, juhu, variva, povrće, voće. Ništa nije odbijao. Igrao se, imao je normalni očni kontakt", kazala nam je.

„Nakon cjepiva je to sve nestalo. To je bilo dijete s kojim smo doslovno ponovno sve učili, od hodanja do hranjenja, očnog kontakta, a i povukao se u sebe. Sve smo morali od početka raditi s njim. S Matejem nismo baš na vrijeme vidjeli te neke razlike, kao s Mihaelom, jer je on od malena do drugog mjeseca bio normalna beba, normalno je spavao, budio se, dojio, sve je išlo

72. Josipa Galić

Novinarski projekt:
Pogledaj svijet kroz moje naočale

Elektronička publikacija:
Generacija.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
26. studenoga 2024.

po normalnom razvoju. Onda je s dva mjeseca počelo konstantno vrištanje dan i noć. Bila bih cijelu noć budna s njim. Danju bi uglavnom malo spavao, malo bi bio budan, ali sve je to bilo popraćeno s puno vrištanja", rekla nam je majka Marija.

Istaknula je kako im je to bilo jako teško razdoblje. „Bila je borba. To vrištanje nas je satralo jer ne znaš što mu je. S Matejem je od rođenja bilo kaotično. Kasnije smo se pitali gdje smo pogriješili, istraživali smo sve i tražili. Kad je primio cjepivo s dva mjeseca, počele su drame. Tad je dobio teški bronhiolitis i tu je počelo to mijenjanje dana i noći. Svatko ima neku svoju teoriju, je li cjepivo okidač ili nije, ali kod nas se tako dogodilo. Te genetske pretrage koje smo prošli s njim su pokazale da je sve u redu. Nije nas ništa na genetiku vraćalo, niti je imao itko iz obitelji predispozicije", podijelila je svoje iskustvo.

S kojim se problemima roditelj suočava?

Kazala nam je da su za Mihaela sumnju na dijagnozu dobili u Klinici za dječje bolesti u Zagrebu te su kasnije išli na Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet gdje su dobili dijagnozu. Mateju su, kako nam je rekla, dijagnozu uspostavili u Centru DAR. „U Klaićevoj su nas odmah usmjerili da krenemo prema centru Stančić. Tamo smo predali sve papire. Oni su došli za pola godine kod nas u kuću za Mihaela jer smo za njega prvo krenuli. Međutim, do dan danas dijete nije dobilo još nijednu terapiju u centru Stančić, niti jedan poziv. Zvala sam ih, ali njihov je odgovor bio da će nas zvati kad se dijete pomakne na listi čekanja. On je tada bio četvrti na listi, a od tada su prošle četiri godine. Znači, oni još uvijek nas nisu zvali", rekla je Marija.

Nastavila je dalje kako su zatim sve predali na procjenu u Centar za rehabilitaciju u Sloboštinu te su ih tamo relativno brzo zvali. „Predali smo sve na procjenu i u Centru Blaži, ali oni nas uopće nisu zvali, iako su privatni. Imaju veliku listu čekanja i od toga su isto prošle četiri godine. Najviše nam je pomogao Centar Daj 5. Tu djeca jako lijepo napreduju i vole ići tamo. U međuvremenu smo dobili i Centar Jelkovec. Iskreno s Centrom Jelkovec nikad nismo baš bili nešto pretjerano oduševljeni. Jako su surovi na riječima, nikad nas nisu usmjerili što da radimo doma s djecom.

Došla bih na kontrolu u Klaićevu gdje bi najprije mene psihologica pitala: 'Što su vam rekli, što da radite s njima doma', ja bih rekla: 'Nikad ništa'. Znači, oni nikad nisu napisali nikakav nalaz, svoje mišljenje na kraju školske godine. Od njih ne možeš apsolutno ništa saznati. Ne kažem da oni iza zidova ne rade dobro s njima, ali ja iskreno nisam vidjela nikakav pomak iz tog Centra", objasnila je.

Pomaže li država roditeljima djece s autizmom?

Marijin suprug Miroslav spomenuo je da imaju nekakvu pomoć od države. „Izglasali su da roditelji djece četvrtog stupnja imaju pravo dobiti status roditelja njegovatelja. Toga nije bilo do prije godinu dana nego tek nakon prosvjeda. Dobijemo 660 eura po djetetu. To je jedino. Kad smo im rekli da je 660 eura minimalac jer toj djeci treba više nego normalnoj, od troškova vožnje, terapija, pelena, posebnih potreba, ima puno toga tu, oni su nam rekli: 'Što bi vi htjeli, to je za djetetove mjesečne potrebe sasvim dovoljno'. Onda sam ja samo komentirao: 'Da, ali od toga živi i to dijete i ja koji sam prisiljen biti doma s njim jer imamo dvoje takve djece'. Da je jedno dijete, u redu, žena će biti doma, ja radim. No, tu je dvoje djece, u isto vrijeme na drugom kraju grada su terapije. Jedna je terapija u Dugom Selu, a druga u Sloboštini. Znači, žena i ja moramo uzeti po jedno dijete i ići na dvije strane. Nijedno od nas ne može ići raditi. Ne da ne želi, nego ne može", požalio se Miroslav.

Istaknuo je kako od te naknade treba priuštiti sve, platiti račune, terapije, gorivo. „To što daju je mizerija i to je za mene sramota. Svaki euro dobro dođe, naravno. Pokrijemo sa 660 eura terapije mjesečno, ali sramota je da se onda mora skrivati od te države, raditi na crno, ići po fuševima, da bi se platile ostale stvari, da bi se jelo i pilo, ništa drugo. Što bih savjetovao drugim roditeljima koji imaju djecu s autizmom? Savjetovao bih im, ako je ikako moguće, da bježe u bilo koju drugu zemlju jer je u EU Hrvatska po tom pitanju najgora. Nas su samo šikanirali, gurali od doktora, od sustava, od države. Zapravo, vi nemate koga nazvati, pitati koja su moja prava, koja su djetetova prava. Sve što smo saznali je bilo preko prijatelja, poznanika, nekih ljudi koji imaju isto djecu s posebnim potrebama. Kad smo pitali socijalnog radnika kakva imamo prava, imaju li djeca prava na invalidsku parkirnu kartu ili jednokratnu pomoć, odgovor je bio da ne znaju. Pa tko zna ako vi ne znate? To je vaš posao, to morate znati", poručio je Miroslav.

„Vi nemate nikakvu ustanovu, nikakvu osobu koju možete nazvati i tražiti pomoć. Mislim da su djeca s autizmom sretna i zadovoljna. Njima je dovoljan neki kutak, dovoljne su im igračke, a najteže je roditeljima. Zbog situacije i zbog toga što ljudi nisu upoznati s tim. Mi smo izgubili 95 posto rodbine, obitelji, prijatelja, kumova. Znači, od 34 ljudi s četvero smo u kontaktu, a 30 ljudi nam je okrenulo leđa. Nitko nema razumijevanja, mi smo za njih luđaci, divljaci jer smo nervozni, neispavani i nekad vičemo. Svi nas pitaju kako su djeca. Naravno da su djeca na prvom mjestu, ali nitko vas nikad ne pita kako ste vi kao roditelji, kako se vi nosite s tim,

treba li vam rame za plakanje, treba li vam psihijatar, nitko ne pita", podijelio je s nama Miroslav.

Marija je naglasila kako Mihael i Matej imaju starijeg brata **Dominika** (12) koji je također dijete s posebnim potrebama od rođenja. Rođen je s kolobomom šarenice te ne vidi na lijevo oko i ima vidnu disleksiju. „On je normalnog intelektualnog razvoja od rođenja, a u školi su problemi počeli s čitanjem. Nakon što sam posumnjala u dijagnozu, zamolila sam u školi da se dijete odvede defektologu i logopedu i da se ustanovi dijagnoza, no oni su nam govorili da je sve u redu i da nema problema. Tako je bilo dok mi nismo uzeli stvar u svoje ruke i odveli ga u Logokor privatnom logopedu koji mu je napravio detaljnu obradu od tri sata i utvrdio dijagnozu vidne disleksije. Također, za njega moramo privatno plaćati terapije logopeda i voziti ga jer u školi nitko ne vježba s njim, a mi ni ne stignemo. Dakle, u jednu ruku dijete je i zanemareno sa svih mogućih strana bez obzira na sve moje molbe. Sa socijalne strane je na listi čekanja i tko zna do kada će biti jer ima puno djece na listi čekanja. Dakle, jednostavno si prisiljen plaćati terapije ako želiš uspjeh tog djeteta", poručila je.

'Roditelji, ne odustajte'

Marija je spomenula kako su Mihael i Matej imali problema i s prehranom. „Takva djeca imaju problema s prehranom, probavala sam sve. Treba si dati truda i sve probavati", rekla je. Naglasila je kako je imala svoj obrt, dok je Miroslav bio kući s djecom. „Zvao bi me sto puta dnevno: 'Što da radim, plače, boli li ga što ili da mu dam jesti?'. Ne znaš bi li mu dao lijek, ne želi jesti, odbija hranu. Kad sam vidjela da to jednostavno više ne funkcionira i da mama njima treba, 'stavila sam ključ u bravu' i to mi je bila najbolja odluka u životu. Onda sam počela kopati, istraživati suplemente, vitamine, ono što će im popraviti stanje", objasnila je.

Poručila je da je nakon muke oko prehrane našla nutritivne obroke koji su se pokazali dobrima za njih. „Od tada su nam djeca počela jako napredovati i promijenila su se, počela su spavati, riješili smo probleme s probavom. Svakih devet dana smo išli s Matejem u Klaićevu bolnicu po čepiće na čišćenje i tu je bilo isto vrištanja zbog bolova u trbuhu. Znači, to je dijete do treće godine živjelo na boci čaja i mlijeka, gladan, a u njega ništa ne ide. Što god da si mu dao, ispljune to", podijelila je Marija iskustvo. Istaknula je kako se kao roditelj jednostavno moraš naučiti sam boriti, „protiv cijele situacije i biti dovoljno jak u glavi, što nisu svi ljudi".

Miroslav je kazao kako je Marija obiteljsku situaciju prihvatila, dok on nije. „Ona je od prvog dana rekla: 'Gle, prihvatila sam to'. Mislim, ja ne mogu, gotov sam, padam, plačem, lupam, budan sam cijelu noć, lupam glavom u zid, ne znam gdje ću. Ona je onako mirna zato ja učim od nje, mislim, učim koliko mogu, slabo mi ide, ali ona je rekla: 'Jednostavno, pomirila se s tim, kako je, tako je'. Ja se još dan danas nisam pomirio s tim, iskreno. Prihvaćam situaciju, sve je to meni jasno, tu sam gdje sam, nema nazad, ali i dalje je neka borba u meni. Najgore ti je kada ti tvoji vlastiti okrenu leđa, kad te nitko ni ne pita kako vam je", kazao je Miroslav. Unatoč poteškoćama, Marija je za kraj roditeljima koji imaju djecu s autizmom poslala poruku da ne odustaju te da probaju sve i traže kako djetetu olakšati život i životne uvjete. Poručila je da su uvijek otvoreni podijeliti svoje iskustvo, kao i pomoći drugim roditeljima i njihovoj djeci, kao što su neki drugi roditelji pomogli njima.

https://generacija.hr/obitelj/roditelji-djece-s-autizmom-prepusteni-su-sami-sebi-hrabra-obitelj-petric-salje-poruku-ne-odustajte/

Mirogoj: odraz (ne)brige živih o gradu mrtvih

Nakon što se velik dio energije i vremena očito moralo potrošiti na obnovu unutar sustava Holdingove podružnice Gradskih groblja, nadajmo se da će se konačno usmjeriti na obnovu mirogojskih arkada i crkve – spomenika kulture nulte kategorije. Planira se i izgradnja novih južnih arkada, odnosno konačno ostvarenje zamisli Hermana Bolléa.

Treba li obnavljati počivališta za mrtve, ako još ni sve kuće za žive nisu obnovljene? Na to pitanje, čini se, još uvijek nema siguran odgovor ni uprava Gradskih groblja Zagreb, podružnice Zagrebačkog holdinga, s obzirom na to da je stanje najpoznatijega zagrebačkoga groblja Mirogoja i danas gotovo jednako stanju u kakvom ga je ostavio potres prije četiri i pol godine.

Nakon tog strašnog 22. ožujka 2020. uklonjeni su komadi kamenja, cigli i žbuke, koji su pali s arkada i s dijelova crkve Krista Kralja. Arkade i crkva su ograđeni i zabranjen im je pristup radi sigurnosti posjetitelja, postavljene su zaštitne drvene nadstrešnice za prolaz ispred crkve i oko nje, skinute su zatim i četiri ugaone kupole s crkve, kojima je prijetilo urušavanje. Zabranjeno je parkiranje uza vanjski zid arkada. Vlasnici oštećenih grobova uglavnom su popravili svoje spomenike i nadgrobne ploče, ali još uvijek ima i grobova na kojima su popucale ploče i srušeni dijelovi spomenika ostali zamrznuti u vremenu, možda zbog financijske nemoći vlasnika, zaborava, nemara ili tko zna kojih razloga.

Na Mirogoju traju radovi na obnovi asfalta i rekonstrukciji vodovoda i kanalizacije, a obnavlja se i mrtvačnica. No, konstrukcijska obnova arkada i mirogojske crkve još nije počela.

73. Diana Kučinić

Novinarski projekt:
OGLEDALA OBNOVE: Pet objekata javne namjene u Zagrebu prije i poslije potresa 2020.

Elektronička publikacija:
Zagreb moj grad

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
4. studenoga 2024.

NAJVAŽNIJA HRVATSKA GRADITELJSKA BAŠTINA KASNOG HISTORICIZMA, SPOMENIK KULTURE NULTE KATEGORIJE

Mirogoj nije samo groblje. Najvažnija hrvatska graditeljska baština kasnog historicizma, izgrađene potkraj 19. stoljeća u stilu talijanske neorenesanse, arkade sa crkvom Krista Kralja spomenik su kulture nulte kategorije. Cijelo je groblje muzej na otvorenom, prožet vrhunskim djelima arhitekture, graditeljstva i kiparstva, poput djela Ivana Meštrovića, Antuna Augustinčića, Roberta Frangeša-Mihanovića, Ivana Rendića, Vanje Radauša. Manje ili više usklađene s povijesnim ozračjem su i brojne suvremene spomeničke forme, djela poznatih arhitekata, skulptora ili majstora klesara.

Osim pijeteta prema umrlima, šetnja Mirogojem izaziva i ponos i sjećanje na povijest Hrvatske jer na tom su groblju pokopane brojne poznate osobe koje su ostavile trag u politici, znanosti, umjetnosti, književnosti, prosvjeti, gospodarstvu, sportu od 19. do kraja 20. stoljeća. Među njima su, dakako, i imena iz novije povijesti, poput Franje Tuđmana, te nažalost sve više onih koji polako popunjavaju novu Aleju zaslužnih građana…

U arkadama, osim bogatih zagrebačkih tvorničara, trgovaca, bankara i graditelja iz zadnjih desetljeća 19. i prvog desetljeća 20. stoljeća, koji su u njima kupovali obiteljske grobnice, pokopani su, primjerice, i Ljudevit Gaj, Stanko Vraz, Ivan Mažuranić, grof Janko Drašković, Stjepan Radić, Petar Preradović... A da bi grobovi u arkadama bili dostupni i srednjim slojevima građanstva, na inicijativu gradske vlasti tijekom prva tri desetljeća 20. stoljeća sagrađene su i tzv. male arkade u kojima danas iščitavamo poznata imena književnika, glumaca, povjesničara, profesora…

MIROGOJ JE OTVOREN 1. STUDENOGA 1876.; GLAVNE ARKADE GRAĐENE SU OD 1879. DO 1917., MALE ARKADE DO 1933., MRTVAČNICA OD 1884. DO 1886., A CRKVA KRISTA KRALJA OD 1927. DO 1929.

Skupno groblje za pripadnike katoličke, pravoslavne, protestantske i židovske vjeroispovijesti u Zagrebu otvoreno je 1. studenoga 1876. na zemljištu na kojem je Ljudevit Gaj imao ljetnikovac Mirogoj. Gradska je općina 1873. na dražbi kupila Gajevo imanje godinu dana nakon njegove smrti, vodeći se potrebom da uredi središnje gradsko groblje prema zdravstvenim standardima. Uza sve puteve na otvorenom dijelu groblja zasađeni su drvoredi lipa, javora, smreka i divljeg kestena.

Do tada su Zagrepčani pokapani na Jurjevskom i Rokovom groblju, židovskom, Iličkom pravoslavnom i na groblju Svetog Duha. Kad je otvoren Mirogoj, ostala groblja postupno su zatvorena, a posmrtni ostaci pokojnika preseljeni na novo groblje. S Jurjevskog su groblja, primjerice, preneseni posmrtni ostaci Ljudevita Gaja i 1885. pokopani u arkadama, a zajednička grobnica srpanjskim žrtvama sa spomenikom u obliku lava koji spava preseljena je na Mirogoj pokraj središnjega križa. S Rokovoga groblja preneseni su u mirogojske arkade posmrtni ostaci Vatroslava Lisinskog, a sa pravoslavnog Iličkog groblja, među ostalima, književnika Dimitrija Demetra.

Projektiranje novoga groblja povjereno je Hermanu Bolléu koji je 1879. započeo gradnju veličanstvenih arkada koje su dovršene tek 1917. Bollé je arkadama i paviljonima namjeravao okružiti cijeli prostor groblja s crkvom u središnjem dijelu, ali to do danas nije ostvareno zbog vječnog nedostatka novca za takav graditeljski pothvat.

No, izgrađene glavne zapadne arkade, zatim i tzv. male arkade koje su se na sjevernoj strani postupno gradile do 1933., remek-djelo su srednjoeuropskoga historicističkoga graditeljstva.

Arhitekt Herman Bollé umro je 1926. i nije dočekao završetak gradnje centralne građevine koja spaja sjeverne i zapadne arkade – crkve Krista Kralja. U svojem nacrtu, uz prijedlog da se crkva uvuče u prostor groblja, Bollé je dodao arkade u obliku potkove koje spajaju crkvu s glavnim arkadama, a ispred crkve oblikovao je mali trg. Međutim, zbog nedostatka novca, gradnja crkve počela je tek 1927. i dovršio ju je 1929. Bolléov suradnik Vinko Rauscher.

Bollé je projektirao i pravoslavnu kapelu na Mirogoju, izgrađenu 1891., te mrtvačnicu, stilski ujednačenu s arkadama, koja je građena od 1884. do 1886. u odvojenom šumarku sjeverozapadno od glavnog ulaza u groblje.

ARKADE ZADNJI PUT OBNAVLJANE 1963., PA JE POTRES DUGOGODIŠNJU NEBRIGU STAVIO NA NAPLATU

Kao i velik dio Donjega grada, i mirogojske su arkade nažalost bile iznimno zapuštene, pa je potres 2020. dugogodišnju nebrigu stavio na naplatu. Zadnji put su arkade obnavljane od 1963. do 1971., kad su restaurirane kupole, promijenjene pokrovne ploče i drvena krovišta te popravljene stepenice. Sveobuhvatna konstrukcijska obnova nije ni planirana, pouzdajući se valjda u čvrstoću Bolléove gradnje koja je bez znatnih oštećenja izdržala veliki potres u Zagrebu 1880. No, iako su kupole arkada već u to doba građene s armirano-betonskom konstrukcijom, u vrijeme potresa 1880. sagrađen je tek prvi pavi-

ljon sa četiri polja, a crkva se počela graditi 40 godina poslije.

Glavni materijal arkada je opeka, a podnožja, vijenci i neki ukrasi na pročelju su od kamena. Stoga ne iznenađuje da je potres od 5,5 stupnjeva prouzročio golemu štetu. Znatno su oštećeni dijelovi balustrada na krovovima arkada i paviljona. Kameni dijelovi su pri padu razbili dio stepeništa. Pukotine su na kupolama, svodovima i lukovima, popadali su dijelovi žbuke, a najviše je oštećen sjeverni dio tzv. malih arkada. Srećom, nadgrobni spomenici u arkadama nisu pretrpjeli velika oštećenja, ali su oštećeni brojni spomenici na otvorenom dijelu groblja.

Crkva Krista Kralja, građena djelomično od armiranog betona i obnovljena nedugo prije potresa, isplatila je svoja ulaganja, pa nije statički ugrožena. Najviše su oštećeni ugaoni tornjevi s malim kupolama, a na paviljonu Prvostolnog kaptola u potresu se nakrivio križ na vrhu kupole.

Ni druga najveća sakralna građevina na Mirogoju – pravoslavna kapela svetih Petra i Pavla nije jako oštećena, unatoč vidljivim pukotinama na lukovima koji drže kupolu i na zidovima, no svakako joj je nužna cjelovita obnova.

UMJESTO NA POČETAK OBNOVE, ENERGIJA I VRIJEME UTROŠENI SU NA RASPETLJAVANJE JOŠ JEDNE HRVATSKE PRIČE O KORUPCIJI

Ministarstvo kulture i medija predložilo je kompleks groblja Mirogoj u program obnove Europe Nostre, europskog saveza nevladinih organizacija civilnog društva, posvećenog očuvanju i promociji kulturne i prirodne baštine. Europa Nostra s partnerskim Institutom Europske investicijske banke objavila je 8. travnja 2021. sedam najugroženijih spomenika i lokaliteta kulturne baštine u Europi, među kojima je i zagrebački Mirogoj.

Holdingova podružnica Gradska groblja prijavila je obnovu mirogojskih arkada i crkve Krista Kralja na natječaj za bespovratno financiranje iz programa za provedbu mjera zaštite kulturne baštine oštećene u potresu, koji je raspisalo Ministarstvo kulture i medija.

I zatim je sve stalo. Umjesto na početak obnove, energija i vrijeme utrošeni su na raspetljavanje još jedne hrvatske priče o korupciji…

Naime, godinu dana nakon potresa uhićen je tadašnji direktor Gradskih groblja Patrik Šegota zbog namještanja poslova obnove groblja građevinskom poduzetniku Nenadu Bukovcu (koji je tjedan dana prije uhićenja počinio samoubojstvo). Ni imenovanje sljedećeg direktora Roka Gruje nije prošlo čisto, budući da ga je bivši direktor Šegota zaposlio ne poštujući pravilnik za to radno mjesto.

Početkom 2022. voditeljem podružnice Gradska groblja imenovan je Igor Rađenović, poznati donkihotovski borac protiv korupcije. Pa nakon što se velik dio energije i vremena očito moralo potrošiti na obnovu unutar sustava, nadajmo se da će se sada konačno usmjeriti na obnovu Mirogoja, dakako uz pomoć gradske uprave, Ministarstva kulture, Zavoda za zaštitu spomenika, Instituta za povijest umjetnosti i drugih institucija.

OBNOVA ARKADA I CRKVE KRISTA KRALJA DO 2034. GODINE; PLANIRA SE I IZGRADNJA NOVIH JUŽNIH ARKADA

U međuvremenu je Grad Zagreb krajem 2023. objavio javni natječaj za izradu idejnog, glavnog i izvedbenog projekta sanacije mirogojskih arkada i crkve Krista Kralja te za vođenje projekta njihove obnove. Samo izrada dokumentacije koštat će otprilike milijun eura, a radovi na obnovi – kad jednom napokon počnu – procijenjeni su na više od 13 milijuna eura. U medijima se sramežljivo pojavila i godina kad bismo mogli dočekati obnovljeni Mirogoj: 2034.

Usporedno s obnovom, planira se i izgradnja južnih arkada, odnosno konačno ostvarenje Bolléove zamisli o ograđivanju cijelog prostora groblja. Projekt je povjeren zagrebačkom arhitektu Marijanu Hržiću, projektantu krematorija otvorenog 1985. i kolumbarijskog zida od opeke između Mirogoja i Remetske ceste.

Kilometar duge nove arkade oblikovat će južnu granicu Mirogoja. S unutrašnje strane zida bit će kolumbarijske niše za urne, a u arkadama grobnice. Fasada od opeke odgovarat će stilu starih arkada, a posadit će se i bršljan. Nove arkade ipak će nositi obilježja 21. stoljeća: stropove od montažnih elemenata, umjesto kupola na ulazima u arkade dvoetažne kolumbarijske dvorane sa staklenim stijenama, stupove od armiranog betona sa sjeverne strane.

Najavljeni početak gradnje južnih arkada 2022. godine nije se dogodio. No, Mirogoj je tijekom svoje gotovo 150-godišnje povijesti jako dobro naučio strpljivo čekati…

https://zagrebmojgrad.hr/mirogoj-odraz-nebrige-zivih-o-gradu-mrtvih/

MUZEJSKE ČUVAONICE – KABINETI ČUDA ZA 21. STOLJEĆE (4. DIO) - Čuvaonica Hrvatskog prirodoslovnog muzeja

Nakon više od tri godine intenzivnih radova uspješno je završen projekt **obnove Hrvatskog prirodoslovnog muzeja**, smještenog u palači Amadeo u Demetrovoj ulici. Iako će muzej svoja vrata za građane otvoriti krajem rujna, početkom srpnja održana je konferencija za novinare na kojoj su predstavljeni rezultati jednog od kapitalnih projekata obnove kao i prostor obnovljenog muzeja. Otvorena je i izložba **"Hrvatska prirodoslovna baština - Kukci"**, kao prezentacija mogućnosti novog prostora.

Ukupna vrijednost obnove muzeja iznosi 31,6 milijuna eura, a izvršena je kroz dva velika projekta: projekt *Čuvar baštine* kao katalizator razvoja, istraživanja i učenja - novi **Hrvatski prirodoslovni muzej** te projekt postpotresne obnove Provedba mjera zaštite zgrade i muzejske građe **Hrvatskog prirodoslovnog muzeja**. Radovi na obnovi započeli su u prosincu 2021. kada se uvidjelo da je zgrada puno više oštećena nego što se mislilo, te je rekonstrukcija obuhvatila potpunu obnovu zgrade u arhitektonsko-građevinskom smislu kao i cjelovitu zamjenu svih instalacija. Dogradnjom podruma i natkrivanjem atrija muzeja osiguran je dodatni prostor za proširenje stalnog postava, a stvoreni su i novi izložbeni prostori opremljeni najsuvremenijom tehnologijom, laboratoriji, suvenirnica i muzejski kafić.

Otvoren je i novi pristup muzeju preko Vrazovog šetališta, a projektanti rekonstrukcije i dogradnje palače **Amadeo** s novim stalnim postavom su Radionica arhitekture Gorana Rake te Ured ovlaštene arhitektice Vanje Ilić.

74. Lana Bunjevac

Novinarski projekt:
Muzejske čuvaonice – kabineti čuda za 21. stoljeće?

Elektronička publikacija:
Trusty.hr

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
25. rujna 2024.

- Pod egidom **Kultura i znanost za sve**, cilj projekta bio je obnoviti, dograditi i očuvati spomeničku palaču Amadeo te povećati njenu ekonomsku vrijednost, kao i povećati broj posjetitelja i doprinijeti razvoju kulturnog turizma u **Zagrebu** - izjavila je na press konferenciji ravnateljica muzeja Tatjana Vlahović, dodavši i da je najzaslužnija za ovaj projekt muzejska savjetnica **Iva Mihoci**.

- Obnovili smo natkriveni atrij koji će služiti za prezentaciju velikih eksponata, nadograđeni aneks dobio je novi ulaz s Tuškanca, dok se prostor novog stalnog postava prostire na podrum i dvije etaže. Obnova muzeja ujedno je lijepi primjer kako obilježiti jedanaest godina članstva u Europskoj uniji - kazala je **Mihoci**.

S više od 1,4 milijuna predmeta Hrvatski prirodoslovni muzej fundusom je najveći muzej u **Hrvatskoj**.
- Do sada nije bilo moguće izložiti ni dva posto građe, a sada se ta brojka diže na šest posto - istaknula je **Vlahović**. Da bi to bilo omogućeno nužno je bilo pronaći dodatni prostor za izmještanje zbirki koje su zauzimale puno prostora, a nisu bile dio stalnog postava muzeja, što se postiglo izmještanjem fundusa u čuvaonicu u **Novom Petruševcu**.

Prva specijalizirana muzejska čuvaonica u **Hrvatskoj** otvorena je prije četiri godine, prostire se na oko 2000 kvadrata, a **Grad Zagreb** u nju je uložio 15 milijuna kuna (nešto manje od dva milijuna eura). Samostojeća zgrada pravokutnog tlocrta s dvije etaže (prizemlje i kat), nalazi se u naselju Novi Petruševec, iza Radničke ceste, blizu kolodvora na Žitnjaku i pruge teretnog prometa. Za uređenje čuvaonice također je bila zadužena Radionica arhitekture.

Iako većina djelatnika muzeja trenutno užurbano radi na pripremama za otvaranje nove muzejske zgrade, omogućili su nam posjet čuvaonici koji je bio ne samo zanimljiv nego i vrlo edukativan. U prizemlju čuvaonice nalaze se **Mineraloško-petrografski**, **Geološko-paleontološki i Botanički odjel**, a princip ulaska građe na svaki odjel je isti - građa prvo ulazi u prostorije za prihvat, zatim se obrađuje u laboratoriju te se potom odlaže u depo (svaki odjel ima svoje zasebne depoe). U restauratorsko-preparatorskoj radionici građa se priprema za izlaganje. Ovdje se nalaze i dva uređaja neophodna za rad preparatora: prvi je digestor, uređaj nalik na ormar sa staklenim vratima u kojem se zbivaju kemijski postupci, a štetne pare koje pritom nastaju ventilator odvodi kroz sustav za prozračivanje. Drugi uređaj zove se **liofilizator**.

- Liofilizator uklanja vodu iz životinja kako ne bi trunule i za dva-tri tjedna životinja je suha i preparirana. Ovaj uređaj često se koristi i u prehrambenoj industriji za sušenje hrane - kaže **Denis Bućan**, kustos **Zoološkog odjela** u čijem smo društvu obilazili čuvaonicu.

Dio prostora u prizemlju zauzima i hladnjača u kojoj je temperatura -20 stupnjeva te se u njoj čuvaju lešine pristiglih životinja koje tek trebaju proći pripremu. Opasne kemikalije smještene su u zasebnoj prostoriji, u koju pristup imaju samo voditeljica **Zoološkog odjela** i preparator. Ukupno u čuvaonicama radi 30-ak kustosa i muzejskih tehničara, a iako su malo izolirani od grada, radni uvjeti neusporedivo su bolji od onih u odavno pretijesnoj Demetrovoj ulici.
- Radni uvjeti su super, sve zbirke su na jednom mjestu i sve je lako dostupno - smatra naš vodič. No, pričaju nam zaposlenici, nije bilo lako prilikom useljenja prenijeti svu građu, te su im pomogle i ostale kulturne institucije, npr. **Hrvatsko narodno kazalište** sa svojim velikim vozilima.

Na prvom katu čuvaonice smješteni su Zoološki odjel, DNA laboratorij te uredski prostori, a zanimljivo je da se jedino u uredima smiju otvarati prozori. U čuvaonici, naime, vladaju strogo propisani mikroklimatski uvjeti (idealna vlaga i temperatura, adekvatna rasvjeta) kako bi se osjetljiva građa zaštitila od propadanja, ali i od štetnika i nametnika. Jedan od najčešćih muzejskih nametnika maleni je kukac latinskog imena **anthrenus museorum**, koji unatoč tome što je tako malen, u stanju je, kaže nam kustos, pojesti sve što se nalazi u nekoj kutiji tako da od građe ostane samo prah. Zbog toga se u čuvaonici dva puta godišnje provode dezinsekcija i deratizacija. A preparirani primjerci ove bube nalaze se u depoima **Zoološkog odjela**, i to u sklopu **Zbirke kornjaša Novak**. Jedna od najpoznatijih muzejskih zbirki nazvana je po **Zadraninu Petru Novaku**, a nastala je sustavnim istraživanjem kornjaša **Dalmacije** i otoka dvojice velikana hrvatske entomologije, oca **Ivana Novaka** i sina **Petra**.

Za razliku od botaničkih depoa, u kojima se biljke čuvaju u kutijama s kamforom koje su dodatno presvučene plastikom, u zoološkom depou imamo podjelu na tzv. mokri i suhi dio: dio primjeraka čuva se u staklenkama, u formalinu ili alkoholu, dok drugi dio čine preparirane životinje. Svi primjerci označeni su ceduljicom na kojoj su upisani osnovni podaci o predmetu, a među njima primjećujemo i one stare više od stoljeća. Osim novih regala, na hodniku drugog kata vidjeli smo i stare, drvene austrougarske vitrine koje su dopremljene iz muzeja i još uvijek se odlično drže.

DNA laboratorij koji vodi molekularna biologinja jedan je od najopremljenijih u **Hrvatskoj**, a u njemu se, kaže naš sugovornik, provodi metoda **DNA barkodiranja**, što je standardizirani alat za determinaciju vrsta, a također i

metoda za otkrivanje novih, još neopisanih vrsta koje se ne mogu međusobno razlikovati na temelju morfoloških obilježja.

Pitam kustosa postoji li neka zbirka koja je toliko osjetljiva da se rijetko izlaže, neki ekvivalent crteža u umjetničkim muzejima?
- Postoji i to je **Zbirka kornjaša Mikšić**, jedna od najvrednijih zbirki muzeja, koju je znanstvenik **René Mikšić** sakupljao po cijelome svijetu. Ona mora biti čuvana u posebnim uvjetima zbog osjetljivosti uzoraka. Rijetko se izlažu i specifični kukci egzote, a uopće se ne izlažu holotipovi, koji se prepoznaju po tome što su označeni crvenom etiketom - objašnjava kustos.

Holotipovi su originalni primjerci pomoću kojih je prvi put opisana neka vrsta, a upravo **Zbirka holotipova** te svjetski poznata **Zbirka krapinskog pleistocena**, koja sadrži ostatke kostiju i zubi neandertalaca, dvije su najvažnije zbirke u muzejskom fundusu u kojem je pohranjeno nešto više od dva milijuna predmeta. Ovu potonju dolazili su istraživati i američki znanstvenici, dok su nedavno u Zagrebu boravili i Nizozemci koji su istraživali zbirku krijesnica.

Čuvaonica **u Petruševcu** zatvorenog je tipa, što znači da se njome može služiti samo osoblje muzeja, te na zahtjev stručnjaci, znanstvenici i studenti koji ovdje mogu istraživati za potrebe diplomskih i znanstvenih radova. Iako se razmišljalo o tome da se dio čuvaonica otvori za pristup javnosti, od toga se na kraju odustalo jer bi, kaže kustos, u ovom obliku to bilo prerizično za građu. No, zato će, otkriva **Bućan**, u novom laboratoriju muzeja u **Demetrovoj** građanima biti omogućeno promatranje kustosa tijekom rada na predmetima.

https://www.trusty.hr/zivot/drustvo/599-muzejske-cuvaonice-kabineti-cuda-za-21-stoljece-4-dio-cuvaonica-hrvatskog-prirodoslovnog-muzeja-u-novom-petrusevcu.html

Dražen ZETIĆ: Povijesni razvoj nastanka Bokeljske mornarice

Pojam Bokeljska mornarica za Hrvate iz Boke kotorske znači puno više negoli za ikojega naroda u postojbini jugoistočnog Jadrana. Mornarica je duboko ucijepljena u svijest hrvatskog narodonosnog habitusa, čemu u prilog govori i jezikoslovna činjenica da se lode (pohvale sv. Tripunu) govore na hrvatskom jeziku od 1871., dok se hrvatski jezik kao službeni jezik komunikacije i administracije Mornarice rabi u periodu od 1913.–1934. Prva proslava svetog Tripuna na području Republike Hrvatske zabilježena je 1873. godine u Splitu.

Neprijeporna je činjenica da je Mornarica imala niz povijesnih preobrazbi u svome bremenitom nastajanju, od rigidnih sprječavanja i zabrana, pa do periodičnih revitalizacija i preustroja. Od prvotnih isključivo socijalno-karitativnih i religioznih djelovanja, pa do vojno-obrambenih i folklorno-paradnih uloga u svojoj burnoj prošlosti. No, bez obzira na sve ove angažmane tijekom svojih predašnjih metamorfoza, najsnažniji identitetski pečat svih staleških organizacija bokeljskih pomoraca s jugoistoka Jadrana mogli bismo sažeti u pet riječi: Boka, Kotor, Katolička crkva, sv. Nikola, sv. Tripun (spominje se još od 805. il' 809. pri prijenosu svečevih relikvija u Kotor). Što je vidljivo i kroz različita religiozna nazivlja, odjeću, prakticiranja pobožnosti i skrbi za sakralna zdanja tih pomorskih zajednica (Pobožna družba kotorskih vlasnika brodica iz 1353., Bratovština kotorskih mornara iz 1453., Bratovština kotorskih mornara sv. Nikole iz 1463.).

Tek 1874. dobrim djelom i zaslugom kotorskog biskupa Marka Kalogjere i Pavla Kamenarovića, imamo osnivanje društva Plemenito tijelo Bokeljske mornarice. Postoji opravdana tvrdnja, da je prema ondašnjem održanom govoru u crkvi sv. Marije na Dolcu gastalda (od longobard. gastaldo, upravitelj) Antona Xigga (prilikom jubi-

75. Dražen Zetić

Novinarski projekt:
Tradicija, običaji i vjera Hrvata Boke kotorske

Elektronička publikacija:
Biram DOBRO

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2024.

leja slavljenja sedamdestogodišnjice), u Zagrebu 3. veljače 1923. (dvije godine nakon osnivanja Bokeljske Zaklade), osnovana udruga Bokelja, koja je imala poslanje, pripomoći Hrvatima iz Boke koji su studirali na Sveučilištu u Zagrebu. Potom se ranije spominjana udruga Bokelja u Zagrebu reorganizira 1965. u novonastalu podružnicu Bokeljske mornarice Kotor, na čelu s prvim gastaldom, nadaleko poznatim hrvatskim skladateljom i direktorom Zagrebačke filharmonije Ivanom Brkanovićem iz Škaljara pokraj Kotora.

Poslije završetka II. svjetskog rata, točnije nakon kratkog djelovanja 1945.-1946., odlukom tadašnjih komunističkih vlasti FNRJ-a, Mornarica se opet naprasno ukida da bi se njezin rad tek djelomice obnovio bez sudjelovanja u Tripundanskim svečanostima 1964. Na njezino počasno mjesto kao izabrani admiral 30. kolovoza 1964. dolazi čuveni zagrebački profesor pomorskoga prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu akademik Vladislav Brajković (1964.-1989.).

Vjekovno sjedište matice Mornarice jest grad Kotor, mediteranski dragulj u jednom od 28 najljepših zaljeva svijeta (Asocijacija, 1997.). Najstarije Statutarne odredbe Kotora spominju se još iz 1301., dok je sam gradski statut koji se poglavito bavi rješavanjem brodarskih, brodograđevnih i ribarstvenih problema, sačuvan u rukopisu iz 15. st., tiskan i kodificiran 1616. Prema podacima iz Pomorskog leksikona Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža u Zagrebu, navodi se, da su se u Kotoru gradile i ratne fuste (od „barce armate“ – naoružane barke), te da je u Lepantskoj bitki (1571.), u kršćanskoj floti, sudjelovala i kotorska galija sv. Tripun kotorski sa svojih 200 mornara i admiralom Jeronimom Bizantijem iz stare pomorske kotorske obitelji (od 11. st.). Prema vojnim izvještajima Luje Matutinovića, majora u francuskoj službi i viteza Legije časti (Ogledi o Ilirskim provincijama i Crnoj Gori), u periodu od 1806.-1811., navodi se među ostalim u pregledu stanovništva glavnih gradova tadašnje Mletačke Albanije (Albania Veneta), da Kotor ima 4 000 stanovnika (pretpostavlja se s bližom pripadajućom okolicom), daleko najviše od sveukupno nabrojana 24 grada u tome popisu.

Bokeljska mornarica, kao osobit historijski fenomen, glavni faktor i najistaknutija tekovina pomorstva jugoistočnog Jadrana (zadužbina pomoraca, kapetana i brodograditelja), prvotno predstavlja neporecivi rodni list prethodnih i budućih bokeških izdanaka. Na toponimskoj mapi jugoistoka Jadrana, Boke kotorske (Crne Gore) i srednjoeuropske i sredozemne zemlje Republike Hrvatske, sam spomen Mornarice u mnogočemu je autentični domicilni – hrvatski stareteljski subjekt (baštini oko 40 posto nepokretne i šezdeset posto pokretne kulturne baštine Crne Gore), zalog pomorskih predaka Bratovštine (800 članova) u višereligijskom realitetu Boke kotorske i pet gradova Republike Hrvatske (Zagreba, Rijeke, Pule, Splita i Dubrovnika).

Sljedećim naraštajima predajemo hvalevrijednu UNESCO–vu proklamaciju iz glavnog grada Rabata u Maroku (29. 11. 2022.) na listi Reprezentativne nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, u kojoj se Tripundanske svečanosti i kolo sv. Tripuna upisuju kao tradicija Hrvata iz Boke kotorske, koji žive nepuna dva stoljeća u Republici Hrvatskoj.

https://biramdobro.com/drazen-zetic-povijesni-razvoj-nastanka-bokeljske-mornarice/

ZG EXPRESS

HERCEGOVAC U MEĐIMURJU: “Gospon, dođite po svoj mobitel, kaj ću ja s njim!?”

PLIVAO NIZ NERETVU, ISPLIVAO ‘MED’ DRAVOM i MUROM: Poštenje je nešto što je neodvojivo od Međimuraca. Naravno, ima onih koji su nepošteni, ali dok se u drugim krajevima čude ako vam netko vrati izgubljeni mobitel ili lisnicu, Međimurci se čude ako vam ih ne vrate

Oteto – prokleto! Stara je to narodna poslovica koja se s koljeno na koljeno prenosila među poštenim svijetom. Stara je i izreka da prilika čini lopova, što se, naravno ne mora, a i ne može odnositi na sve ljude, ma gdje oni živjeli. I znanstveno je netočna.

Postoje gradovi i mjesta, naravno, gdje je veća fluktuacija ljudi u potrebi, sirotinje, koja bi se najela tjedan dana da na cesti pronađe, šta ja znam, lisnicu sa 100 eura ili nečiji mobitel. Sve je to razumljivo. No ipak, ne volim generalizirati. Još početkom mog boravka u Čakovcu, prošao sam pokraj malene željezničke postaje na Buzovcu.

Na lijepo cvjetovima i laticama iscrtanom malenom zdanju, uočio sam natpis: Pronađen mobitel. Obratiti se na pultu. „Golemo”, rekoh sam sebi. U nekim meni poznatijim gradovima ovaj bi mobitel dobio, ne jednu „nogu”, već bi to bila stonoga, što je žargon za izgubljenu stvar koju vam nalaznik neće vratiti.

I tako dan za danom, mjesec za mjesecom, natpis je stajao, kad god bih prišao kraj te malene, simpatične željezničke postaje, a vlasnik se očito nije javljao. Primijetih to sa svojim sugovornicima u Oceanografskom institutu, kako zovem kafić koji nosi ime po jednom

76. Igor Zovko

Novinarski projekt:
Plivao niz Neretvu, isplivao ‘med’ Dravom i Murom

Elektronička publikacija:
ZG Express

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:

14. listopada 2024.

oceanu. Ondje svira isključivo strana rock glazba, pa se može čuti Jim Morrison i Doors, do Deep Purplea, Zeppelina, Motorheada.

– Pa kaj, normalno da bum vrnul ljudima njihovo – govori mi Žare, kao da je uvrijeđen s tom konstatacijom. Vrijeme je prolazilo, sve dok jednog dana, a bila je zapravo noć, ne dođoh u svoje odaje bez – mobitela. Mogao mi je ostati samo u jednom od kafića gdje sam sjeo čitati knjigu, a mobitel dao konobaru da ga priključi na punjač. Naravno, sutra me dočekao mobitel, napunjen.

Nije prošlo dugo, zove me Pero, bivši pripadnik Puma. S njim i njegovim suborcem Fritzom, katkad sjednem u Oceanografski institut, razmijeniti knjige i jedni drugima preporučiti novo štivo. Pero voli povijest, a Fritz je u fazi znanosti i klimatskih tema, skoro pa u „vremenskoj prognozi".

– Fritz, vrijeme ti je da pročitaš malo maštovitije knjige – rekoh, dok Pero s nestrpljenjem čeka moju preporuku.

– Je, Zovko, koju – upita Fritz, a ja ispalih:

– To je „11.000 buzdovana" od Guillaumea Apollinairea, nadrealističan prikaz o ljudskoj iskonskoj prirodi.

– Nisam čitao – reče zamišljeno Fritz.

– A šta ti čitaš, Zovko – upita Pero.

– Još sam na Mitu o Sizifu. Gura se, moj Pero. Moramo – rekoh filozofski, a Pero se nasmija. Naslov po naslov, preporuka po preporuka, i dođe vrijeme da svatko ode spavati.

Pri preturanju džepova, smotan kakav jesam, k'o sajla, ispao mi je mobitel a da ni primijetio nisam. Sutradan me nitko nije mogao dobiti i nastala je panika. Ni tri dana nitko me nije mogao dobiti. Fritz, Pero, Kum… prepali su se za mene. A ja sam se pomirio s mišlju da mi je mobitel dobio krila, a ne noge, pa sam već tražio da zbavim drugi. Fritz me je našao i rekao da je zvao, da se na mobitel javio čovjek i da je mobitel kod njega u – Prelogu! – Dođite po njega, kaj će meni tuđi mobitel – rekao je Fritzu gospon Preložan. No kako je Fritz morao na posao, nije me mogao odvesti u Prelog. A onda je krenula akcija: Zovem Jasenku da vidim tko je od kolegica doma u Prelogu, a kako ona nije znala, pitala je direktora, onda su zvali u Celine, pa su saznali tko je u Prelogu. Kolegica, pak, koja ondje živi, preuzela je mobitel, odnijela na Celine, gdje inače radi, a njezina kolegica mi ga je donijela u Čakovec.

„Golemo", rekao sam sam sebi, pun zahvalnosti tom čovjeku. Oduševljeno sam to prepričavao, a Međimurci su me gledali s čuđenjem. – Pa kaj, to je normalno, Zovko. Kak ne bi vrnul mobitel – čude se. Provjeravajući općenite podatke o kriminalu u županiji koja ima oko 130.000 ljudi, tek nešto malo više od Mostara, po službenim podacima Policijske uprave Međimurske, u 2023. bilo je 866 kaznenih djela općeg kriminaliteta. Ispada da se svakog dana počini niti tri nezakonita djela. To je, barem po mojem skromnom mišljenju, malo na toliki broj ljudi. Što potvrđuje moje iskustvo da su Međimurci mirni, pošteni, vrijedni u velikoj većini. Što je bilo s mobitelom? Šlapa kakav jesam, šta šlapa, ja sam zepa, mobitel mi je nakon desetak dana ispao i sav se raspao. Nabavio sam novi. Tješio sam se mislima da je i Einstein bio smotan, ali je bio genijalac.

https://zgexpress.net/hercegovac-u-medimurju-gospon-dodite-po-svoj-mobitel-kaj-cu-ja-s-njim/

Veliko NE konzumaciji alkohola kod maloljetnika

U krugu kojega čine obitelj, društvo, mediji i škola treba znati podvući crtu i glasno reći ***NE*** konzumaciji alkohola kod maloljetnika.

Danas je možda teže nego ikada zaštititi djecu i tinejdžere od opijata, pa tako i od alkohola. Može se slobodno reći da je sve nadohvat ruke. Mladi slobodno u trgovinama kupuju alkoholna pića i cigarete unatoč zabrani prodaje spomenutih proizvoda mlađima od osamnaest godina. Zašto se to događa? Gdje je izgubljena savjest onih koji prodaju te proizvode mladima? Gdje su nestale kontrole po trgovinama i ima li ih uopće? Činimo li dovoljno kako bismo zaštitili mlade od štetnih posljedica konzumiranja alkohola i kako je došlo do masovne pojave da maloljetne osobe piju alkohol? U serijalu tekstova pod temom „Maloljetnici i alkohol – zašto šutimo o sve većem problemu" nastojat će se obraditi sve važne teme ove problematike.

Nema potrebe posebno isticati da maloljetne osobe ne smiju piti alkohol. U tome svakako ogromnu ulogu imaju obitelj, škola, razne institucije pa i država u cjelosti. Osiguravanje adekvatnih mjera prevencije, obrazovanje i nadzor ključni su faktori koji doprinose smanjenju broja maloljetnika koji konzumiraju alkohol. No ponekad, kao da i samo društvo diktira zadani obrazac ponašanja koji nameće pravilo da je alkohol općeprihvaćen trend pa tako i kod maloljetnika.

Možda bismo se svi trebali zapitati kakvu poruku šaljemo? Izgleda da poruke nema. S obzirom na činjenice, koje ne idu u prilog maloljetnicima i njihovoj konzumaciji alkohola, pravo je vrijeme da se sustavnije počnu provoditi učinkovite mjere prevencije.
Kada govorimo o konzumaciji alkohola kod mladih, svakako treba znati što sve unosom alkohola čini organizmu.

77. Antonia Hohnjec

Novinarski projekt:
Maloljetnici i alkohol – zašto šutimo o sve većem problemu?

Elektronička publikacija:
Gric gric

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
14. kolovoza 2024.

„Alkoholizam je kronična recidivirajuća bolest. Opisuje se kao stanje psihičke, katkad i fizičke ovisnosti, koje nastaje radi dugotrajne i prekomjerne konzumacije alkohola, koju karakterizira neodoljiva želja da se nastavi s pijenjem (gubitak kontrole) unatoč svjesnosti o ozbiljnim štetnim posljedicama. Alkohol oštećuje praktički sve organe i tkiva, osobito mozak (demencija), živce, jetra, remeti psihičko funkcioniranje, uzrokuje visoko rizično ponašanje u prometu i na mnogim radnim mjestima i teški poremećaj socijalnog funkcioniranja u obitelji, na radnom mjestu i zajednici", pojašnjava prof. dr. sc. Slavko Sakoman, neuropsihijatar.

Zabrinjavajući negativni trendovi

Alkoholizam je među najraširenijim ovisnostima koje postoje u Hrvatskoj. Dobna granica pomaknula se na djecu koja već u petom i šestom razredu osnovne škole počinju konzumirati alkohol. Gledamo li unazad dva ili tri desetljeća, situacija ipak nije bila takva. Raširenost problema pijenja alkohola kod mladih vrlo je zabrinjavajuća. Većina tinejdžera smatra kako je pijenje alkohola „sasvim normalna stvar", nešto što se podrazumijeva kao normalno i prihvaćeno ponašanje.

Zašto je u društvu došlo do takvih promjena i zašto mladi sve više posežu za alkoholom? Je li zakazao sustav ili društvo u cjelini? Prof. dr. sc. Slavko Sakoman ističe kako je očigledan trend da gotovo da i nema zabave adolescenata bez konzumacije alkohola uz sklonost opijanju „Trend u tom smislu se pogoršava i sve mlađi tinejdžeri na proslavama rođendana npr. uspiju izbjeći kontroli roditelja pa nabavljaju i piju alkohol. Premda postoje zakonska ograničenja zabrane prodaje alkoholnih pića i duhanskih proizvoda i ulaska u noćne klubove i kockarnice maloljetnicima te zaštitne mjere se ne provode kako bi trebalo", ističe Sakoman.

„Pošteno je reći da je unazad dva – tri desetljeća zlouporaba alkohola i broj alkoholičara bio znatno veći nego danas. I broj poginulih zbog pijenja u prometu bio je znatno veći. Prof. Hudolin je zaslužan za pokretanje snažne javno-zdravstvene kampanje protiv pijenja alkohola i izgradio je obiman i snažan sustav za liječenje i rehabilitaciju alkoholičara. U tim vremenima droge su bile daleko manje dostupne, ali i smirujući lijekovi (pogotovo sedativi BZD tipa). No, zadnjih godina čini se da je uz liberalizam glede konzumacije psihoaktivnih tvari i igara na sreću (koje se reklamiraju od jutra do sutra), povezan s afirmacijom egocentričnog hedonizma silno doprinio potražnji osobito stimulativnih droga i sklonosti visokorizičnoj zabavi", smatra Sakoman.

Kako je u razgovoru pojasnio prof. Sakoman, postoji nekoliko međunarodnih istraživanja koje se bave istraživanjem ponašanja i navika malodobnika. Najpoznatije je HBSC (Ponašanje povezano sa zdravljem školske djece), koje uključuje jedanaestogodišnjake, trinaestogodišnjake i petnaestogodišnjake iza kojeg stoji sustav zdravstvenog osiguranja, a sudjelovalo je 45 država.

„Prema rezultatima posljednjeg (2022.), vidljivo je da nije došlo do daljnjeg pogoršanja vezanog uz pitanje konzumacije alkohola, no Hrvatska je značajno iznad prosjeka i među 13-godišnjacima zauzima 11. mjesto. Prema tom istom istraživanju, Hrvatska i dalje zauzima ***posljednje mjesto po broju učenika koji su izjavili da vole školu.*** Prema Europskom istraživanju uzimanja alkohola i droga (ESPAD), hrvatski petnaestogodišnjaci su na visokom drugom mjestu (19%) po redovitom pušenju cigareta zadnjih mjesec dana (bugarski su prvi (20%). Samo usporedbe radi, u Norveškoj puši samo 2% njihovih vršnjaka. Istraživanja su potvrdila značajan porast učenika koji su uključeni u igre na sreću (za novac). To istraživanje je potvrdilo da je 42% učenika pilo s 13 godina života ili ranije, po opijanju smo na visokom sedmom mjestu. Zadnji mjesec bilo je jednom ili više puta pijano 54% 15-godišnjaka, a 81% maloljetnika je probalo alkohol u životu barem jednom", naglasio je Sakoman.

Važnost obitelji

Obitelj u prevenciji ovisnosti ima ogromnu ulogu. Naravno, ovdje se u obzir moraju uzeti mnogi aspekti koji nažalost ponekad negativno utječu na djecu i mlade, kao što su disfunkcionalne obitelji, roditelj(i) alkoholičar(i), nasilje u obitelji i sl. Dijete gradi svoja stajališta i ponašanja prema obrascima ponašanja koje vidi u svojoj obitelji. Naravno, postoje izuzetci. Netko se može oduprijeti lošem utjecaju, pronaći način kako se uzdignuti iznad loših navika ponašanja i biti bolji.

Sakoman ističe da je upravo obitelj temelj društva i da škola ima veliku ulogu u prevenciji ovisnosti. Također, ističe i potrebu da se provode Školski programi prevencije ovisnosti.

„Školski programi predviđaju potrebu da se roditelje uči i potiče kako da svoju djecu odgajaju za izbjegavanje rizičnih ponašanja i da im sami svojim ponašanjem moraju biti što bolji primjer. Postoji i priručnik u kojem sam opisao kako bi to trebalo činiti. No, posljednjih desetak godina, premda je došlo do eksplozivnog rasta ponude i potrošnje droga, čini se da se sustav za kontrolu droga u državi raspao. Podatci Instituta Ruđer Bošković potvrdili su da je u relativno kratkom vremenu (od 2016. na ovamo u odnosu na stanje 2010. – 2015, potrošnja kokaina porasla preko 500%, amfetamina preko 800%, kanabisa oko 500%.). Tek nedavno se počelo govoriti

kako bi nešto trebalo učiniti da se ograniči to masovno oglašavanje igara na sreću. Ovo nuđenje djeci kao uz igru da probaju alkohol je izričito štetno. Tako dijete, čiji se mozak još razvija, stječe iskustvo doživljaja euforije uzimanjem nekog sredstva što ga potiče da to iskustvo ponovi. Mozak (prefrontalni korteks), sa sustavom za samokontrolu ponašanja koja izazivaju brzu ugodu, završava razvoj s 21 godinom. Upravo radi toga je potrebna eksterna kontrola procesa odrastanja jer je većina rizičnih ponašanja upravo povezana s izazivanjem brze i intenzivne ugode (alkohol, droge, seks, hrana, igre na sreću)", smatra Sakoman.

„Ovisnost, kao bolesno kronično stanje, se brže razvije, a teže liječi ako se s konzumacijom sredstva ovisnosti započne ranije. I motivacija za izvršavanje obaveza (osobito školskih) postaje sve manja što je konzumacija droga i/ili alkohola intenzivnija pa je ishod obrazovnog procesa lošiji. Potvrđeno je više i drugih rizika i štetnih posljedica koje će imati tinejdžeri koji počinju rano piti alkohol i/ili konzumirati kanabis. To je veća sklonost prelasku na druge još teže droge, inteligencija je na koncu niža, češće su potrebe psihijatrijskih liječenja, veći su i teži konflikti u obitelji, češće su u sukobu sa zakonom, češće čine prekršaje u prometu pa i teške prometne nesreće i imaju mnogo lošiju perspektivu sretnog obiteljskog života", ističe Sakoman.

Čitav niz negativnih posljedica konzumacije alkohola svakako bi trebao biti dovoljnim razlogom zašto reći jasno i glasno NE kad su u pitanju maloljetnici.

https://gric-gric.com/veliko-ne-konzumaciji-alkohola-kod-maloljetnika/

DNEVNIK.hr

ČAROBNJACI PREŽIVLJAVANJA

Na stolu je ostavila malu bijelu kuvertu, poslije smo se dugo grlili i zajedno plakali

Ovo je prvi tekst iz serijala o čarobnjacima preživljavanja, ljudima koje svi poznajemo, a tek ih rijetki prepoznaju. Svakako svi vjeruje da im se tako nešto ne može dogoditi, sve dok jednom…

Ustao sam toga jutra s onom posebnom radošću, osjeti je svaki roditelj toga dana u godini. Prvi čestitari bile su moje kćeri, a slađe zagrljaje i poljupce još nitko nije izmislio. Starija je svoj deseti rođendan napunila svega tri dana ranije. Ništa nije slutilo da ćemo oboje nekoliko sati kasnije, čvrsto zagrljeni isplakati dušu.

Bilo je to teško razdoblje. Moja se struka teško oporavljala od velike financijske krize koja je zahvatila zemaljsku kuglu koju godinu ranije. Medijske kuće su rezanjem troškova pokušale preživjeti, neke su rezale plaće, neke ljude, a neke ni to nije spasilo. Dio novinara ostao je bez stalnog posla, a među njima sam bio i ja. Povremeni honorari nisu pružali sigurnost pa je moja obitelj ubacila u *safe mod*.

Zdrav život koji nitko ne želi

Luksuz poput cigareta i izlazaka je postao prošlost. Vožnje autom su bile rezervirane za hitne slučajeve, kupovalo se isključivo na akcijama ono najjeftinije i najlošije kvalitete, hrana pred istekom roka, obilazilo se više trgovina s popisom na temelju cijena iz kataloga. Bicikl mi je postao glavno prijevozno sredstvo jer nisam imao viška novca ni za javni prijevoz (karta u jednom smjeru tada je iznosila 10 kuna). Zdrav(iji) život, reklo bi se na prvu.

78. Saša Vejnović

Novinarski projekt:
Čarobnjaci preživljavanja

Elektronička publikacija:
Dnevnik.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
7. rujna 2024.

Na drugu se, nažalost, otkriva sva snaga živog pijeska koji nemilosrdno vuče na dno, depresija je sastavni dio te priče, a zrake sunca rijetko se pojavljuju. Dugovi su se počeli gomilati, za neke je postojalo rješenje, ali stambeni kredit činio se kao ogroman uteg na kraju užeta vezanog oko vrata. Iznos rate donedavno smo podmirivali kao od šale, a ostajalo nam je za vrlo pristojan život, pa i više od toga.

Socijala za susjeda? Ne, hvala!

Taj stan smo kupili u naselju gdje je dio stanova bio namijenjen socijalno ugroženim obiteljima, zbog čega su brojni potencijalni kupci odustajali. Nisu htjeli „socijalu" za prve susjede, kad već troše toliki novac žele bolje susjede, pravdali su se po raznim forumima. Tada sam žestoko javno branio ljude koji su se našli u nevolji jer želim živjeti u društvu koje pomaže onima što im je život podmetnuo nogu. Nisam ni sanjao da ću se uskoro naći upravo u toj skupini.

Kao novinar sam pisao o ljudima kojima poslodavci nisu isplaćivali plaću i često se pitao zbog čega i dalje rade kod njega. Zašto ne daju otkaz prije nego što se taj dug ne poveća, pa to je tako jasno? A onda sam se našao u situaciji da mi poslodavac u trenutku kad sam dao otkaz, duguje ne jednu, nego četiri plaće. Nevjerojatno je kako se čovjek lako ulovi u mrežu obećanja koja bude nadu i prijetnji kolegama koji napuštaju brod koji tone.

Unatoč svemu, izuzetno smo pazili da naše dvije djevojčice to ne osjete. Nikad pred njima nismo pričali o tim problemima, pazili smo da se nikad ne požalimo na to što nemamo novca. O preživljavanju smo šaputali kad bi one bile u drugoj sobi. Bile su još male da shvate s čim se borimo. Bar smo mislili da je tako.

„To ti je za rođendan"

Na taj svoj rođendan prošetao sam s mlađom do vrtića. Bili su joj to zadnji vrtićki dani, samo tri mjeseca kasnije sjest će prvi put u zgradu preko puta, u školsku klupu. Na povratku sam sreo stariju kći koja je sama, kako to i priliči ponosnoj trećašici, žurila da ne zakasni na prvi sat.

„Ostavila sam ti nešto na stolu. To ti je za rođendan", dobacila mi je novopečena desetogodišnjakinja. „Ma daj, nisi trebala ništa, znaš da mi ništa ne treba", ljutio sam se. Ona se samo veselo smijala i ponovila da je to od nje za mene. Sigurno mi je nešto nacrtala, razmišljao sam dok sam hodao prema zgradi. Ili je možda nešto sama napravila?

Mala, bijela kuverta

Na niskom stolu u dnevnoj sobi stajala je mala, bijela kuverta na kojoj je pisalo: „Za tatin rođendan od Nike!!! Pusa". Unutra je bio novac. Puno novca. Iznos koji već dugo nisam držao u ruci – 650 kuna. U današnjem novcu točno 86,27 eura. Bio je to sav novac koji je imala, najvećim dijelom ga je prikupila tri dana ranije od bake, djedova, tete…

Držao sam to u rukama, a oči su se punile suzama. Razmišljao sam zašto bi to napravila, otkud joj uopće ideja da sam bez novca i da grcam u dugovima. Pa toliko smo pazili da ne govorimo o tim stvarima pred curama.

Kad se vratila iz škole dugo smo se grlili i zajedno plakali. Novac sam joj vratio uz uvjeravanja da mi ne treba, da imam dovoljno i da ona to treba potrošiti na sebe. Jedva je pristala.

Nisu svi te sreće

Iz te teške situacije uspjeli smo se izvući, najvećim dijelom uz pomoć bliskih ljudi koji su pružili ruku i pokazali se čvrstim osloncem. Ali nisu svi te sreće.

U Hrvatskoj je, prema službenim podacima, u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti lani bilo gotovo 21 posto građana. U tim obiteljima roditelji strahuju za budućnost svoje djece, a djeca za svoje nesretne roditelje. Kad nam ide dobro tih se obitelji sjetimo tek prigodno, obično u vrijeme blagdana ili kakvih humanitarnih akcija. Kako ti roditelji i njihova djeca žive ostale dane u godini, možemo li im možda svi zajedno puno bolje pomoći, malo tko razmišlja.

Ovaj serijal tekstova o **čarobnjacima preživljavanja**, o ljudima koji su imali sve pa zaronili u blato i uspjeli preživjeti, trebao bi potaknuti sve nas na propitivanje vlastitog stava prema onima koji su zapeli.

https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/carobnjaci-prezivljavanja-ostavila-sam-ti-nesto-za-rodjendan---867587.html

Spas za devastirane i spaljene hrvatske šume: Sadnja dronovima i 'bombicama' sjemenja

I kad čovjek živeći u Hrvatskoj zaključi kako se više nema smisla nadati kako ćemo jednom mi, kao i naša djeca, i onda njihova djeca, živjeti u nekom normalnom, poštenom, prosperitetnom, pametnom i pravednom društvu, ipak se pojavi neki tračak nade. U takve vijesti koje pobuđuju nadu u bolje spada i ova o projektu sadnje novih šuma i to – dronovima.

Svjedoci smo svake godine, svakim ljetom sve češće, kako nam šume nestaju u strašnim požarima, te kako se usput malo toga poduzima u obnovi šumskih površina i sadnji novih stabala. Osim pojedinačnih povremenih akcija pošumljavanja, koje se provode uglavnom entuzijazmom pojedinaca i građanskih udruženja na volonterskoj osnovi i sa skromnim sredstvima, nema **sustavnog ozelenjivanja** u Hrvatskoj.

Najprije treba reći kako katastrofalni požari gutaju šume ponajprije zbog sve većih suša, predugih razdoblja bez kiša i porasta temperatura zraka. No nije samo promjena klime, za koju su uglavnom opet odgovorni ljudi, jedini krivac. Tu je i nepostojeće preventivno djelovanje i valjana protupožarna infrastruktura. **Ne vodi se računa o čišćenju šuma**, čak i u gradskim predjelima (nedavni primjer požara u Šibeniku), pa niti u nacionalnim parkovima i parkovima prirode, a kamoli tamo gdje bi o tome trebale računa voditi **Hrvatske šume**. Šume se ne čiste, ne uređuju se protupožarni putevi, nema dovoljno protupožarne infrastrukture (mreže hidranata, motrilačkih postaja), nema ni dovoljno vatrogasaca iako su oni jedina zaštita od katastrofa, a niti imaju dostatnu i kvalitetnu opremu za borbu s požarnom pošasti.

79. Goran Šimac

Novinarski projekt:
Zgoditak boljitak

Elektronička publikacija:
TRIS

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
20. kolovoza 2024.

Posječene i spaljene šume i 'gorući problemi'

Zato se državni novac umjesto na taj **'gorući problem'**, koji bi trebao biti od najvišeg strateškog i vitalnog značaja, troši na nepotrebno, uključujući i na hipertrofirane plaće državnih dužnosnika… i slično.

Nadalje, građani iz svih dijelova Hrvatske svjedoče riječju i slikom o nerazumnoj sječi šuma, motiviranom najnižim oblikom gospodarstva, predajom sirove drvene građe, i to, upozoravaju, u mogućoj uvezanosti s državnom tvrtkom kojoj je osnovna zadaća zaštita šumskog fonda, jednog od najznačajnijih državnih resursa (a ne njeno uništavanje radi nečije kratkoročne zarade).

Kada se sve to zna, onda je jasno kako je **Projekt O_2** projekt, kako se ističe, razvoja osviještenosti i potrebe zaštite šuma putem socijalno poboljšanog sadnje stabala odnosno šuma, kroz inovativne proizvode prilagođene amaterskoj sadnji, jednostavne inovativne sustave pošumljavanja, te edukacijske programe.

– U posljednjih nekoliko godina razmišljanje o ekologiji postalo je dnevna rutina, ne samo kod ekološki osviještenih i aktivnih ljudi već kod šire populacije. Više se ne radi o trendu, već o svjesnosti o opasno narušenoj ravnoteži između ljudi, planeta i čitavog ekosustava. Današnji se svijet uistinu kreće prema potencijalno katastrofalnim scenarijima ako ne uspijemo brzo zaustaviti i preokrenuti negativne trendove krčenja šuma i ispuštanja stakleničkih plinova. Naš je cilj udruživanje i pokretanje najšire javnosti, privatne i poslovne, te svih dobnih skupina, u smjeru zaštite i obnove šuma na prostoru Hrvatske. Zato smo kroz Projekt O_2 osmislili proizvode koji olakšavaju sadnju stanja i pošumljavanje – inovativne, poticajne i dovoljno jednostavne za aktivno uključivanje svakog pojedinca, obitelji ili tvrtke. Radi se o suvremeno dizajniranim proizvodima sa sjemenom ili već izniklim mladim drvećem: Koogle Earth, Forest in the Box i Seed Bombs. Svako je stablo korak naprijed, ali važno je i što sadimo. Sjeme naših proizvoda ima deklaraciju porijekla, a u ponudi su samo autohtone i neinvazivne vrste koje su prirodno prisutne u šumama našeg geografskog područja i koje se nalaze u njegovom postojećem ekosustavu – kažu u poduzeću Magic Forest (Magična šuma) iz Grubišnog polja o projektu O2 kojeg su, kao i navedenu tvrtku, pokrenuli **Goran Ladišić**, **Dušan Jelić** i **Matko Zurak**.

Kako kažu, sjeme koje koriste prikupljeno je lokalno i time se dobivaju mladice koje su najbolje prilagođene klimatskim uvjetima na mjestu sadnje, a otkup sjemena na lokalnom nivou predstavlja izvor prihoda za zajednicu.

Magična šuma

– Pri pošumljavanju većih područja nije dovoljno sijati ili saditi samo stabla. Šuma nije drvored. Da bi ekosustav šume funkcionirao, potrebno je i svo pridruženo raslinje koje se međusobno podržava i gradi prirodno stanište. Pošumljavanje iz zraka pomoću dronova i naših samoklijajućih paketa Seed Bombs, omogućuje pristup teško dostupnim, ugroženim, posječenim ili razorenim područjima te tako učinkovito podržava obnovu prirodnih šuma. Seed Bombs namijenjene su pošumljavanju većih područja koja se iz zraka pomoću dronova automatski izbacuju samoklijajuće paketiće sjemena. Na taj se način učinkovito provodi pošumljavanje teško dostupnih opožarenih, posječenih ili razorenih područja. Sjeme koje se koristi u samoklijajućim paketićima načinjenih od smjese različitih omjera gline, pijeska i supstrata, isključivo je od autohtonih vrsta drveća specifičnih za područje koje se pošumljava – pojašnjavaju.

Pa tko su ti ljudi koji su pokrenuli ***Magičnu šumu***.

Goran Ladišić je, veli, zaljubljenik u prirodu, u misiji njezina očuvanja koristeći se 20-godišnjim iskustvom na vodećim pozicijama većih tvrtki, a uz to navedeni je osnivač projekta Freewa za promicanje korištenja i dostupnost besplatnih izvora pitke vode. Dobitnik je više nagrada: LEAP summit Awards za najbolji društveno odgovorni projekt, CESA best social impact startup, Žuti okvir National Geographica i dr.

Dr. Dušan Jelić je doktor znanosti iz polja biologije, osnivač i direktor BIOTAGROUP-e i predsjednik Hrvatskog instituta za biološku raznolikost, a radno iskustvo stekao je kao direktor Hrvatskog herpetološkog društva, u Institutu za istraživanje i razvoj održivih ekosustava, te Državnom zavodu za zaštitu prirode. Konzultant je za Ujedinjene narode, Europsku komisiju i ured Bernske konvencije, te alumni fellow Londonskog zoološkog društva (ZSL). Voditelj preko 40 projekata za zaštitu biološke raznolikosti. U timu Projekt O_2 zadužen za stručni dio, pripremu i uzgoj sjemena, razvoj dronova za pošumljavanje i ostale aktivnosti s područja biologije, te kontaktira s institucijama i stručnjacima.

Treći osnivač, **Matko Zurak** je, vele, ljubitelj digitalnog i prirodnog svijeta, a u timu Projekt O_2 zadužen za dizajn, razvoj i održavanje IT infrastrukture projekta te pripadajuće aplikacije. Svoj profesionalni put započeo na FER-u u Zagrebu, a nastavio na sveučilištu AGH u Krakowu te u sjedištu NATO saveza u Brusselu.
Kako je kazao **Goran Ladišić**, dronovi su idealni za pošumljavanje opožarenih lokacija do kojih niti vatrogasci ne mogu doći, a jedino su rješenje kanaderi, kojih, slaže se s tim, niti u sezoni požara, nažalost, nema dovoljno.

– Konkretan takav primjer je lokacija Kras u Sloveniji, gdje je 2022. godine bio najveći požar u povijesti Slovenije, ali takvih lokacija, nažalost, ima mnogo diljem Europe i svijeta. No ne moraju to biti samo opožarena područja nego smo danas svjedoci i mnogo degradiranih područja nastalih vjetrolomom, "smrznutom" kišom i slično. Također je važno spomenuti da je sadnjom uz pomoć bespilotnih letjelica moguće u mnogo kraćem vremenu posaditi veće površine nego što je to moguće konvencionalnim načinom sadnje. Ono što mi radimo, odnosno sadimo, su tzv. pametne šume. Osnovna je razlika to što su naše buduće šume isključivo u funkciji očuvanja bioraznolikosti, proizvodnje kisika i apsorpcije CO2, a nikako u svrhu njihove komercijalizacije i takve šume mogu bitno utjecati na klimatske promjene. Sve ovo vrlo je važno jer je Europska komisija dala zadatak članicama EU za sadnju tri milijarde stabala do kraja 2030. – istaknuo je **Ladišić** u svom istupu za 24sata.

Sadi se u Sloveniji, Srbiji, Makedoniji… no u Hrvatskim šumama nisu zainteresirani

Do danas su u okviru Projekta O2 posijali **više od 200.000 m² i na tim će područjima biti minimalno 20.000 novih stabala**, kaže.

– Tu svakako želim istaknuti da se na većini tih lokacija i ručno zasadilo oko 2000 stabala. Osim važnosti novih stabala, spomenuo bih i važnost edukacija koje radimo na svim sadnjama s našim partnerima, u koje obavezno uključujemo i djecu iz obrazovnih ustanova gradova i/ili općina s kojima surađujemo. Tema edukacija je važnost očuvanja postojećih šuma i bioraznolikosti te sadnje novih šuma i što one znače za naš život te koliko utječu na borbu s negativnim aspektima klimatskih promjena zajednice – ističe **Ladišić**. Radili su i općini Promina, a posebno su ponosni na suradnju s Vukovarom, gdje su sadili prošle jeseni, a nastavak suradnje očekuju i ove godine budući da je riječ o velikoj površini od otprilike 50 hektara. Međutim, projekt se proširio i izvan Hrvatske.

– Krajem prošle godine počeli smo suradnju sa Zavodom za gozdove Slovenije na lokaciji Kras, a za ovu smo godinu dobili dodatnih pet lokacija u Sloveniji. Također smo ove godine sve dogovorili s našim partnerom u Srbiji, gdje uskoro krećemo sa sadnjama, te isto tako u BiH, Crnoj Gori, Makedoniji i na Kosovu. Također se vode razgovori s potencijalnim partnerima za Austriju i Francusku. Sve je to rezultat našeg rješenja koje je potrebno svim državama, a koliko znamo, još smo jedini u EU koji to rade na način da dronovi izbacuju tzv. seed bombs. Postoji, naravno, interes, no kao i svaki posao u Hrvatskoj, imamo i 'konkurenciju', koja se bavi ručnom sadnjom i u suradnji s državnim institucijama, pa je njihova ponuda na tržištu bitno povoljnija jer koriste državne resurse. Vjerujem da ćemo i mi doći na red da surađujemo s našom državom. Naš bi posao trebao biti u interesu državnih institucija koje su povezane sa šumarstvom jer svaki naš uspjeh je uspjeh i države s kojom surađujemo, a sve za jedini nam planet Zemlju – govori **Ladišić**.

Dakle, tvrtka iz Grubišnog Polja, **Magic Forest**, pokrenula je prije četiri godine Project O2 i proizvodi sjemenske kuglice za pošumljavanje teško dostupnih terena posebno opremljenim dronovima, a financijski je prate velike kompanije. Angažirali su je već u Sloveniji, na Kosovu, a ujesen će i u Srbiji, ali kod kuće se još nije probila do posla s Hrvatskim šumama.

(Ne)vjerojatno je kako se neke uistinu dobre zamisli teško 'ukorjenjuju' u Hrvatskoj, a bolje ih prepoznaju u državama za koje se općenito smatra kako su na tzv. nižem stupnju razvoja.

Čilijem protiv divljih svinja

– Osim Vukovara, u Hrvatskoj nam nijedan grad ne omogućava da mu poklonimo šumu. Zašto za to nema interesa, nije mi jasno. No, na istoku Hrvatske smo dobili zadatak za Vukovarce stvoriti veliku park šumu na lokaciji Potkova uz rijeku Vuku, a u tome će s nama surađivati i školarci – ustvrdio je u razgovoru za Forbes Hrvatska **Goran Ladišić**.

Inače, njihovo djelovanje je zamišljeno na način da se s zainteresiranim lokalnim vlastima dogovore lokacije, a u akcijama pošumljavanja financijski ih prate neke od velikih kompanija kojima je to dio društveno odgovornog poslovanja…

U Hrvatskoj su, osim na aktualnom projektu **u Vukovaru na 50 hektara, dosad pošumljavali samo u Grubišnom Polju i Oklaju, no aktivni su već i u Sloveniji, pa i na Kosovu, dok će uskoro početi sa sadnjom u Srbiji na Fruškoj gori te, nakon toga, Durmitoru u Crnoj Gori**, za što su sklopili ugovor o zastupanju s tvrtkom Dron Spray koja se inače bavi korištenjem dronova u poljoprivredi i vinogradarstvu, a iza koje stoji bivši profesionalni košarkaš Boris Savović, piše Forbes.

A od čega se sastoje 'sjemenske bombice' koje služe za pošumljavanje iz zraka?

Uz sjeme, poput žira, tu je glina, pijesak te supstrat – sve što je potrebno da ima veću uspješnost, veli.

– Pijesak pritom čuva vlagu, glina daje čvrstoću, supstrat hranjivost, a ponekad dodajemo i čili papričice te laneno

ulje kako bi seed bombice zaštitili od toga da ih pojedu divlje svinje ili glodavci. Ovako pojedu možda jednu, ali drugu neće – pojašnjava **Ladišić**.

Za Hrvatsku će ove godine napraviti **50 tisuća sjemenskih kuglica**, a za izradu će na nekoliko mjeseci ujesen angažirati lokalno stanovništvo, pripadnike romske zajednice. Ove godine očekuje, kaže, udvostručenje prihoda s lanjskih 100 tisuća eura.

Dakako, logično pitanje Forbesa je bilo hoće li možda raditi na oporavku opožarenih šuma u Dalmaciji?

– Nadamo se da će se ukazati prilika za suradnju. Prije tri godine su nas bili kontaktirali iz Hrvatskih šuma radi obnove, odradili smo niz sastanaka i sve je već bilo dogovoreno, pa i lokacije za sadnju, uključio se potom i Hrvatski šumarski institut, ali na žalost nije došlo do realizacije, jer nismo od Instituta dobili dva ključna odgovora – kada krećemo sa sadnjom i s kojim sjemenom. Sve je stalo. Inače, kod najnovijih požara u Hrvatskoj se radi o dosta velikom dijelu nepristupačnog terena, a i minski sumnjivog, za čiju bi obnovu dronovi mogli biti dobar odgovor – veli Ladišić.

Bombardiranje sjemenjem, a ne bombama

Inače, kao neki putokaz za spore domaće vlasti mogla bi biti praksa iz susjedne Slovenije.

Naime tamo je u svega tri mjeseca donešen hitan plan sanacije opožarenog područja. Dakako, tražili su i dobili sredstva iz europskog Fonda solidarnosti i već su ispunili 70 posto plana obnove, pa se čini kako navedena sredstva nisu završila dijelom u privatnim džepovima, kao što je to slučaj u nas. Slovenski Zavod za šume pozvao je Project O2 u radnu skupinu za obnovu Krasa jer je veliki dio područja teško pristupačan, a pošumljavanje dronovima počeli su krajem prošle godine. Inače, ovakav projekt je uistinu jedinstven na ovim prostorima: nešto slično se provodi u Velikoj Britaniji, a u SAD-u je to projekt koji pokriva država i na njega se ulaže stotine milijune dolara.

Pa čak i na Kosovu se pošumljava dronovima: na pet hektara površine uokolo glavnog grada Prištine, a u suradnji s lokalnom nevladinom organizacijom Sustainability Leadership Kosova, koju vodi Indira Kartallozi, USAID-om i prištinskom gradskom upravom, a koja namjerava 'odroniti' i pošumiti još 15-ak hektara istom metodom.

Veliki interes za sadnju dronovima pokazali su i u Srbiji i Francuskoj, a uskoro, kao što smo već naveli, slijedi sličan poduhvat u Makedoniji na Durmitoru.

Mora se priznati kako je ova primjena dronova jedna od najboljih za koju smo čuli, te je posve suprotna od primjene za bombardiranje, ubijanje i rušenje u ratovima.

Inače, dronovi su daleko efikasniji od ljudi u sadnji šuma, posebice tamo gdje se ne može lako pristupiti, i tamo gdje ne pomažu ni alpinističke vještine. Kolika je efikasnost bombica sjemena?

– U prirodi se jedan od tisuću žireva primi i pretvori u sadnicu, dok je uspješnost kuglica sa sjemenom daleko veća. Testiranja u početcima projekta su pokazala da u nekontroliranim uvjetima uspije 150 od 1000 komada. To je potvrdio i monitoring u Grubišnom Polju od 2021. godine. No, na drugom projektu pošumljavanja, u Oklaju podno planine Promina, imali smo problema – pala je kiša nakon bacanja kuglica sa sjemenom, polje je bilo sedam dana pod vodom, a sjeme propalo, pa smo kasnije išli u ručnu do-sadnju uz pomoć studenata. Naša uspješnost jako ovisi i o vremenskoj prognozi – pojašnjava **Ladišić** za Forbes.

Ali još više o prognozi buduće prosvjećenosti lokalnih i državnih vlasti.

Trebalo bi prognozirati hoće li država, uključujući i Hrvatske šume, kao i lokalne vlasti početi konačno razmišljati kako bi im obnova šuma u Hrvatskoj trebala biti jedan od strateških prioriteta.

Prognozirajmo ipak, unatoč nezahvalnim prognostičkim modelima, kako će se to kad-tad dogoditi, te kako će na ključne pozicije jednom doći mudri ljudi kojima je opći interes u prvom planu, te kako će bombice sjemena zazelenjeti Hrvatsku već u sljedećih nekoliko godina.

https://tris.com.hr/2024/08/jspas-za-devastirane-i-spaljene-hrvatske-sume-sadnja-dronovima-i-bombicama-sjemenja/

dalmatinski PORTAL

BOŠNJAČKI UDŽBENICI: Pripadnici Crkve bosanske drage volje su prešli na islam, a Hrvata i Srba u Bosni nije bilo do 19. stoljeća

80. Ivica Radoš

Novinarski projekt: **Hrvatska i Hrvati u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima i atlasima povijesti susjednih zemalja (Srbija, Crna Gora, BiH, Madžarska, Slovenija, Italija)**

Elektronička publikacija: Dalmatinski portal

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka: 27. studenoga 2024

Analiziramo gradivo susjednih zemalja

U Bosni i Hercegovini svaki od tri naroda (Bošnjaci, Srbi i Hrvati) ima svoj školski program. Na tržištu postoji više izdavača s tim da škole, odnosno nastavnici, sami biraju koje će udžbenike koristiti. Za analizu bošnjačkog viđenja prošlosti izabrali smo udžbenike izdavača Sarajevo Publishing. Nacionalna (bošnjačka) povijest uči se u udžbenicima od 6. do 9. razreda osnovne škole te u udžbenicima za gimnaziju odnosno srednju školu od 2. do 4. razreda.

Što se tiče srednjeg vijeka obrađuje se povijest Europe, Bizanta i arapskoga svijeta (dinastije Omejida i Abasida) i pojave islama. Udžbenik sa historijskom čitankom za drugi razred gimnazije (autori **Esad Kurtović** i **Samir Hajrulahović**), u lekciji 'Slaveni i njihov civilizacijski okvir' analiziraju vjeru, jezik i pismo. Tako se navodi da su južnoslavenski jezici - slovenski, hrvatski, srpski, bosanski, crnogorski, makedonski i bugarski.

'Najstarija pisma su glagoljica i ćirilica...', a pojašnjava se kako su nastala ta pisma i nabrajaju prve države južnih Slavena.

'Na jugoistoku Europe, među južnim Slavenima ističu se Karantanija (na području Slovenije i Austrije), Hrvatska u doba **Trpimirovića**, Srbija u doba **Nemanjića** (naročito Dušanovo carstvo), Duklja (kasnije Zeta), Samuilovo carstvo (Makedonija), Bugarsko carstvo i Kraljevina Bosna (naročito u doba **Tvrtka I. Kotromanića**)'.

U udžbeniku za 7. razred objavljen je i tekst Pacta Conventa (ugovor između Hrvata i Ugarske) iz 1102. i tekst o **Konstantinu VII. Porfirogenetu** koji donosi vijesti o Hrvatima. Dvije stranice posvećene su Dubrovačkoj republici.

Autori u udžbeniku za 2. razred gimnazije srednjovjekovnu Bosnu pozicioniraju između Istoka i Zapada.

'Vjerska slika srednjovjekovne Bosne obilježena je prisustvom katoličanstva, pravoslavlja i Crkve bosanske. Očuvani pisani spomenici ukazuju na prisustvo glagoljice, ćirilice (bosančice) i latinskog pisma te bosanskog i latinskog jezika u javnoj i svakodnevnoj upravi'. Posebno poglavlje je Teritorijalno politički razvoj srednjovjekovne Bosne.

'Krajem 13. i početkom 14. stoljeća nalazila se pod jakim utjecajem bribirskih knezova (**Šubića**) koji su svoju vlast ostvarivali na području Hrvatske u borbi s ugarskim kraljem, a njihovim padom doživljava nagli uspon. Bosna za vremena bana **Stjepana II. Kotromanića** (1322.-2353.) širi se na zapadni dio Huma i Dalmaciju od Cetine do Dubrovnika...›.

Teritorijalno širenje Bosne

Naime, **Pavao Šubić** (1245.-1312.) je bio neokrunjeni kralj Hrvatske, ‹ban Hrvata i gospodar Bosne›. Njegov brat **Mladen I.** i sin **Mladen II.** bili su bosanski banovi od 1299.-1320., a Mladen II. ‹ban Hrvata i Bosne› i ‹gospodar cijele humske zemlje›. Unuka Pavla Šubića, **Jelena Šubić Bribirska** (1338.-1378.) bila je žena plemića i brata bana **Stjepana Vladislava Kotromanića** (1295.-1354.) i majka budućeg kralja Tvrtka. O svemu tome u udžbenicima nema ni riječi.

Teritorijalno širenje Bosne je završeno banom i prvim kraljem Stjepanom Tvrtkom I. Kotromanićem (1353.-1391.), a osvajanja u Hrvatskoj i Dalmaciji bila su samo epizoda.

'Dio Primorja (Slansko primorje 1399.) i Konavle (dio 1419., a ostatak 1426.) bosanski vladari i velmože su prodali Dubrovčanima'.

Stjepan Vukčić Kosača, jedan od najvećih velikaša u Bosanskom Kraljevstvu, 1448. uzima titulu 'hercega od sv. Save'. Tako je Hercegovina dobila ime.

U lekciji 'Bosna i njeni susjedi tijekom srednjeg vijeka', uz ostalo, opis je kako se hrvatska država u ranom srednjem vijeku razvija pod dinastijom Trpimirovića.

'Tijekom ranog srednjeg vijeka Bosna je povremeno ulazila u sastav hrvatske države. U svom razvoju Bosna se širi na jugozapadu i sjeverozapadu na područja koja su ulazila u sastav hrvatske države. U cjelini, Hrvatska kao zapadni susjed srednjovjekovne Bosne razvija i prenosi u Bosnu pored svojih, šira dostignuća zapadnoeuropske, mediteranske i srednjovjekovne kulture prožete katoličanstvom'.

Razvoju Dubrovnika također se posvećuje veliki prostor s fotografijom grada. Objavljen je i opis Dubrovnika iz pera **Filipa de Diversisa** odnosno opis političkog uređenja Dubrovnika.

Međutim, boj se u bošnjačkim (muslimanskim) udžbenicima u BiH bije za jednu kršćansku crkvu i to za Crkvu bosansku. Želi se dokazati da su današnji bosanski muslimani (Bošnjaci) potomci pripadnika Crkve bosanske.

Autori u svim bošnjačkim (muslimanskim) udžbenicima plasiraju tezu da su 'krstjani' prihvatili islam drage volje. Nigdje ni riječi da je islam 'utjerivan' ognjem i mačem.

U udžbeniku za 2. razred gimnazije (autori Esad Kurtović i Samir Hajrulahović) definiraju Crkvu bosansku kao povlaštenu od velikaša i bosanskih vladara.

'Kod nosioca javne vlasti u Bosni, naročito vladajućih, feudalaca i vladara, Crkva bosanska je bila privilegirana kao zaštitnik poretka'.

Na temelju čega je izrečena potonja tvrdnja, posve je nejasno. Udžbenik je prepun proturječnosti. U udžbeniku se također analizira kriza Katoličke crkve u Bosni, neuspjeh dominikanaca i uspjeh franjevaca.

'U Bosni franjevci ostvaruju bolju poziciju katoličanstva nego što je to ostvarivala Bosanska biskupija iz Đakova. Franjevačkim prisustvom i djelovanjem Crkva bosanska dobila je jakog konkurenta. Katoličanstvo s vremenom preuzima dominantan položaj u Bosni koji je imala Crkva bosanska'.

Dakle, zaključuju da nije Crkva bosanska nego Katolička bila privilegirana kao zaštitnik poretka. Nije li na Bilinom polju ban **Kulin** javno deklarirao svoje katoličanstvo i pravovjerje pred papinskim legatom **Ivanom Kazamarisom** (**Johannesom de Casamaris**)!? Međutim, autori u svrhu stvaranja novog narativa bosanske prošlosti sabor na Bilinom polju vide drukčije.

A priča o posljednjoj bosanskoj kraljici **Katarini** u rečenom udžbeniku je ispričana na tri stranice. Naime, Katarina, kći Stjepana Vukčića Kosače i **Jelene Balšić** udala se za kralja **Stjepana Tomaša** (1443.-1461.).

'Osmanski prodor u Bosnu 1463. doveo je do Katarininog sklanjanja u Dubrovnik, ali i do zarobljavanja njene djece'.

Autori zaboravljaju napisati da kraljica nije 'sklonjena' nego je bježala glavom bez obzira, a u općem metežu

djeca su joj oteta i odvedena u Stambol gdje su pod prisilom islamizirana.

Udžbenik za 3. razred gimnazije s historijskom čitankom (autori **Vahid Smriko**, **Aladin Husić**) u lekciji 'Balkanski i južnoslavenski svijet - daljnja osmanska osvajanja' analizira položaj nemuslimanskog stanovništva.

Unatoč stalnoj tvrdnji o vjerskoj toleranciji Osmanskog carstva, stidljivo se priznaje da katolicima u Bosni pod Osmanlijama i nije baš cvjetalo cvijeće.

'Izdavanjem Ahdname 1463. godine Katolička crkva je bila pod kontrolom bosanskih franjevaca. Sa širenjem osmanske vlasti u Europi širen je utjecaj i granice franjevačke provincije Bosne Srebrene. Bez obzira na tolerantan stav osmanskih vlasti prema franjevcima, položaj Katoličke crkve je bio teži nego položaj Pravoslavne crkve, jer su Osmanlije ratovale s katoličkim državama i bile podozrivije prema katolicima i njihovim svećenicima koji su sumnjičeni za špijunažu i djelovanje protiv države'.

Ahdnama se, naime, čuva u fojničkom samostanu. **Sultan Mehmed II.** tim je dokumentom dopustio rad bosanskim franjevcima. Uručena je tadašnjem gvardijanu fra **Anđelu Zvizdoviću**.

Pad Bosne obrađen je i u udžbeniku za 7. razred osnovne škole. Rasap nakon propasti srednjovjekovnog kraljevstva imao je za posljedicu da se 'katolici iseljavaju pod osmanskim napadima...'.

'U toku osvajanja crkvene zgrade su stradale, neke su napuštene i pretvorene u džamije...', a 'katolici su svrstani u klasu raje'.

U tom osnovnoškolskom programu također se uči o Ahdnami, koja je zapravo bila mrtvo slovo na papiru, posebno za vrijeme ratova.

'Od 17. stoljeća franjevci su politički kontrolirani, jer su se vlasti miješale u izbor provincijala. Odstupanja do Ahdname su češća u ratovima Osmanskog carstva i europskih zemlja, a financijska opterećenja su bila veća. Oni su plaćali izvanredne poreze, dadžbine za oslobođenje optužbi. Najteži porez je bio džulus, plaćen pri promjeni na prijestolju. Krajem 17. i u 18. stoljeću bosanski vezir je džulus uzimao za sebe', piše u udžbeniku za 7. razred.

U prvoj etapi osmanske vlasti (od pada Bosne do kraja 16. stoljeća), kako se navodi u gimnazijskom udžbeniku (3. razred), Bošnjaci muslimani se uklapaju u osmanski feudalizam i postepeno prelaze na islam.

Dosta prostora posvećeno je Hrvatskoj

'U drugoj etapi u 17. i 18. stoljeću oni su važan faktor u obrani zapadnih granica... Bošnjaci su dobili nekoliko povlastica koje su utjecale na odnose s centralnom vlašću. Oni su imali pravo davati djecu u adžami-oglan, pravo da samo oni mogu dobiti posjede u Bosanskom sandžaku i krajem 16. stoljeća pravo nasljeđivanja posjeda po sistemu odžakluk timara...'.

Ovakve tvrdnje u najmanju ruku su kontradiktorne jer adžami-oglan (tur. acami oglan: strano dijete), znači fizički i psihički obdareno kršćansko dijete koje je u dobi ranog puberteta nasilno odvedeno za potrebe popunjavanja janjičarskih odreda. I nije adžami-oglan ničije pravo nego su kršćani, prema zakonu o devširmi (poznat kao danak u krvi) sultana Murata II. (1404.-1451.), morali davati djecu, koja su išla u janjičarski pomladak, pod prisilom. Prvi zakon o devširmi (danku u krvi) je donesen 1430. To što su bosanski muslimani dragovoljno davali svoju djecu je druga problematika. U svakom slučaju zbog osmanskih osvajanja uslijedile su migracije i demografske promjene.

'Srbi su naselili područja gdje ih prije nije bilo ili su bili malobrojni (Hrvatska, Dalmacija, Slavonija, Bosna i Hercegovina)... Hrvatski etnički centar je pomjeren prema sjeveru', piše u udžbeniku.

Zbog povijesne isprepletenosti u udžbeniku je dosta prostora posvećeno Hrvatskoj i Hrvatima. Tako u poglavlju 'Život u dvama svjetovima' u udžbeniku za 3. razred gimnazije piše: 'Osmanska osvajanja u Hrvatskoj su nastavljena u 16. stoljeću. Za Osmanlije su bile značajne Slavonija, Dalmacija, Lika i Krbava. Zbog ugroženosti tih krajeva Hrvati su se selili ka sjeverozapadu. Na napuštene oblasti su se naselili Srbi izbjegli pred osmanskim napadom... U drugoj polovici 16. stoljeća borbe su vođene u Banskoj krajini, uskom području između rijeka Kupe i Une. Bitkom kod Siska zaustavljen je osmanski prodor u hrvatskim zemljama...'.

Zaustavljanje osmanskih prodora učvrstilo je habsburški apsolutizam što je izazvalo urotu hrvatskih i ugarskih velikaša.

'Zavjeru su predvodili hrvatski velikaši **Petar Zrinski** i **Krsto Frankopan** u periodu od 1663. do 1670... Vođe zavjere su pokušali dobiti podršku Francuske, Venecije, Poljske i Osmanskog carstva, ali nisu uspjeli. Bečki dvor je saznao za zavjeru, njene vođe su pohapšene i osuđene na smrt 1971.›.

U udžbeniku je objavljen i slikovni prikaz Zrinskog i Frankopana. Ne piše da su se pobunili zbog Vašvarskog

mira. Naime, iako je carska vojska pobijedila Osmanlije, **Leopold I.** je sklopio nepovoljan mir s Osmanlijama što Hrvatska i Ugarska nisu priznale, pogotovo što su u tom ratu Osmanlije srušili Novi Zrin.

Posebno je obrađena Dalmacija pod mletačkom vlašću i njihova podrška uskocima.

Graničari su i s jedne i s druge strane granice (Vojna krajina s hrvatske i serhat Bosanska krajina s osmanske strane), budno pratili jedni na druge. Opisana je, uz ostalo, i Krbavska bitka.

Gimnazijalci uče o ratovima bosanskih sandžak-begova i njihovom prodoru i osvajanju hrvatskih gradova. Zbog takvog pritiska Osmanskog carstva nastala je nova demografska slika u osvojenim i neosvojenim krajevima.

Širenje islama i islamizacija Bosne

'Zbog iseljavanja dijela katolika ili njihovog prihvaćanja islama, neka njihova naselja u Bosni poprimila su islamske karakteristike. U seoske oblasti zapadne i jugozapadne Bosne naseljeni su pravoslavci. Oni su pomjereni usporedo sa širenjem osmanskih granica na područje Hrvatske i Dalmacije'.

Širenje islama i islamizacija Bosne, bar se tako čini, pitanje je svih pitanja prema bošnjačkom programu za povijest. Važno pitanje procesa prelaska na islam koji je počeo sredinom 15. stoljeća, a najveće razmjere doživio u 16. stoljeću. U procesu islamizacije opetovano se naglašava važnost Crkve bosanske.

'U Hercegovini i u istočnoj Bosni za pridobivanje vjernika namatale su se sve tri crkve, a u većem dijelu Bosne Katolička crkva i Crkva bosanska. Nijedna crkva nije imala teritorijalnu podjelu na župe i nisu podržavale politiku srednjovjekovne Bosne. Izuzetak donekle je crkva bosanska... Seosko stanovništvo je bilo daleko od stalnog crkvenog utjecaja. Zato su pripadnici sve tri crkve bili izloženi procesu prelaska na islam'.

'Osmansko carstvo', tvrdi se u udžbeniku, 'nije vodilo politiku prisilnog prihvaćanja islama'.

Ipak, autori, nakon takve tvrdnje, nabrajaju razloge prelaska na islam: poboljšanje ekonomskog položaja, socijalne razloge u smislu gradnje vojničke karijere budući da su to mogli samo muslimani, ali otkrivaju i glavne razloge.

'Drugi je (razlog) privilegirani položaj muslimana u državi, jer su nemuslimanima Zakonom o raji bila nametana izvjesna ograničenja... Treći razlog je ropstvo. Kako su Osmanlije u ratovima zarobljavali mnogo ljudi, oni su ih pretvarali u robove. Prihvaćanjem islama robovi su mogli tražiti oslobođenje od ropskog položaja. Preobraćeni robovi oslobođenici najčešće su se naseljavali u gradovima... Pored često svjetovnih, ne treba zanemariti ni duhovne razloge - privlačna moć islama kao religije i načina života uopće... Činjenica da u islamu nema posrednika između vjernika i Boga, da nema prisile u vjeri...'.

Autori su, dakako, zaboravili napisati da zarobljenik (rob), ako želi ostati živ, nema izbora niti može birati hoće li prijeći na islam ili ne. Zbog toga se forsira teza o tome da su pripadnici Crkve bosanske dragovoljno prelazili na islam što je, naravno, pretpostavka a ne dokaz.

'Zbog porasta broja muslimana i njenog nestanka, (Crkve bosanske), pretpostavlja se da je najveći broj njenih pripadnika prihvatio islam', piše u gimnazijskom udžbeniku.

I bošnjački učenici u osnovnoj školi (udžbenik za 7. razred) uče slično jer je, kako piše, u Bosni prelazak na islam bio daleko masovniji nego u drugim pokrajinama.

'Tome je doprinijelo nekoliko faktora: nepostojanje jake crkvene organizacije i progoni pripadnika Crkve bosanske. Islam su prihvatili pripadnici svih triju konfesija koje su postojale u Bosni prije dolaska Osmanlija - Crkve bosanske, Katoličke i Pravoslavne crkve. Pripadnike Crkve bosanske u Bosni su u potpunosti zamijenili muslimani, te je na taj način formiran današnji bosanski vjerski trougao'.

Autori gimnazijskog udžbenika (3. razred) dosta su prostora posvetili tome što je u prošlosti 'Osmansko carstvo prikazivano kao izvor zla, tiranska i despotska država i netolerantna prema nemuslimanima›. Smeta ih što je proces prelaska na islam prikazivan kao organiziran i krajnje okrutan. Autori udžbenika ‹otkrivaju› da su tome krivi pristrani srpski i hrvatski historiografi koji su željeli prikazati pravo nad Bosnom.

U udžbeniku je posebno poglavlje 'Osmanski konfesionalizam'. Tvrdi se da Hrvata i Srba u BiH nije bilo do druge polovice 20. stoljeća.

'Jačanjem crkveno školskih općina i pod utjecajem nacionalnih pokreta susjednih država, počeo je proces identifikacije pojedinih pripadnika vjerskih zajednica sa susjednim narodima. Taj je proces izraženiji od polovice 19. stoljeća kada je u BiH došlo do identifikacije pravoslavlja sa srpstvom, a katoličanstva s hrvatstvom'.

Potom se u posebnoj lekciji 'Kritičko rasvjetljavanje triju nacionalističkih etnogeneza' autori opet vraćaju na staru tezu te zaključuju: 'Postojanje samostalne Crkve bosanske pokušava se minimalizirati ili negirati, s ciljem da se stanovništvo srednjovjekovne Bosne svede na katoličku ili pravoslavnu vjeru, a samim time njeni stanovnici identificiraju kao Hrvati i Srbi...'.

U posljednje vrijeme, navode autori udžbenika, među muslimanima jača teza o tome da je učenje Crkve bosanske slično islamskim vjerskim dogmama i obredima. Bosansko stanovništvo, uz Crkvu bosansku, povezivao je, tvrde autori udžbenika za 3. razred gimnazije, i jezik.

'Uz ostale nazive, mnogi stari pisci najčešće su ga nazivali bosanski. Taj jezični supstrat, koji je u 18. stoljeću uočen kao najbolji, bio je podloga za formiranje hrvatskog i srpskog jezika u narednom stoljeću'.

Autori udžbenika zaključuju da su na 'razbijanje političko-nacionalne integracije bosanskohercegovačkog stanovništva i oblikovanja trajnog i čvrstog osjećaja lojalnosti prema BiH najpogubnije utjecale srpska i hrvatska velikodržavna ideja'.

Nakon Karlovačkog mira 1699., Osmanlije gube velike posjede u Hrvatskoj i Ugarskoj. Evo kako su u gimnazijskom udžbeniku opisani porazi Osmanlija: 'Gubitkom Ugarske i Slavonije veliki broj bosanskih spahija je izgubio posjede i imovinu nad tim prostorima. Mnogi vakufi u bosanskom ejaletu su ostali bez sredstava za izdržavanje. U njega su stigli izbjegli muslimani, a oni koji to nisu učinili bili su ubijeni ili pokršteni. Slična je bila sudbina krajeva pod vlašću Venecije i vojne krajine...'.

Potom se zaključuje da je od Bečkoga rata u 18. stoljeću osnovni cilj kršćanskih sila bio protjerivanje i iskorjenjivanje islama u Europi...

Nakon prodora **Eugena Savojskog** u Bosnu 1697., koji se, bojeći se zime, vraća u Slavoniju, Hrvati (u bošnjačkim udžbenicima su to katolici) sele na teritorij pod Habsburškom monarhijom i teritorij pod Mletačkom republikom, bojeći se odmazde bosanskih muslimana. Hrvati, katolici, zbog tadašnjeg iseljavanja postaju po brojnosti treći narod u BiH.

Udžbenik za 7. razred osnovne škole prati i razvoj revolucije u Habsburškoj monarhiji, posebno revoluciji u Ugarskoj 1848. s **Lajosem Kossuthom** na čelu. Objavljen je i veliki ulomak o hrvatskom banu **Jelačiću** i njegovom proglasu o ukidanju kmetstva u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji te njegovom obračunu s Mađarima. U istom udžbeniku u poglavlju ‹Nacionalni razvitak država u jugoistočnoj Europi' obrađuje se i Hrvatski nacionalni pokret i to na dvije stranice s portretom **Ljudevita Gaja**. (...)

Kad je u pitanju 20. stoljeće, analizirali smo Udžbenik sa historijskom čitankom za četvrti razred gimnazije (autora **Zijada Šehića**, **Aide Kovačević** i **Alme Leke**). Autori se posebno bave Sporazumom Cvetković-Maček od 26. kolovoza 1939. kojim je, osim Srba, bio nezadovoljan i predsjednik Jugoslavenske muslimanske organizacije **Mehmed Spaho**.

'Ključ za hrvatsko pitanje nađen je u podjeli vlasti na račun teritorije Bosne i Hercegovine zbog čega je protestirao Spaho direktno kod kneza **Pavla**'.

U udžbeniku za 4. razred gimnazije jako je naglašeno današnje bošnjačko distanciranje od NDH, unatoč tome što su muslimani BiH u velikom broju podržali **Pavelićev** režim. Naime, mnogi muslimani (danas Bošnjaci) u ime NDH su činili zločine, a sva odgovornost se prebacuje na Hrvate.

'Neposredno nakon proglašenja NDH, jedan dio muslimanskih građana, priklonio se novostvorenoj državi dok je dio ostao u opoziciji prema NDH. Najveći dio (poslovni krugovi, inteligencija i svećenstvo) se u jesen 1941. godine otvoreno distancirao prema NDH od ustaške politike masovnih progona i istrebljenja Srba i Jevreja...'.

Autori se pozivaju na muslimanske rezolucije, ali ih ne citiraju.

Kad je u pitanju Narodnooslobodilački pokret (NOP) u BiH, uz ostalo, piše sljedeće: 'Prve borbe su na poziv KPJ počele 27. srpnja na području Drvara, Oštrelja i Bosanskog Grahova... Glavninu partizanskih jedinica činili su Srbi, dok su rukovodioci, posebno organizatori ustanka bili iz redova Muslimana, Hrvata i Jevreja'.

Uz ostalo, u udžbeniku se u lekcijama obrađuje AVNOJ, ZAVNOBIH, šest neprijateljskih ofenziva itd. Posve neočekivano, u bošnjačkim udžbenicima, za razliku od ostalih, jako je malo fotografija **Tita**.

Raspad SFRJ analizira se na samo dvije stranice. Uče se uzroci raspada države i proglašenje BiH suverenom državom, nakon referenduma. O posljednjem ratu u gimnazijskom udžbeniku Sarajevo Publishinga nema niti jedne rečenice.

Agresija na BiH

'Dok su se Hrvati i Slovenci s pravom žalili na srpsku prevlast, Srbi su se sa svoje strane osjećali kao glavni

nosioci patnje Titova režima, kao žrtva slovensko-hrvatskog saveza... Srbijanski političari su smatrali da je Srbija bila jedina republika koja nije imala puni suverenitet nad svojim teritorijem, budući da su Vojvodina na sjeveru i Kosovo na jugu, prema saveznom ustavu zadržale autonomiju...'.

'Slijedeći mišljenje br. 4. Arbitražne komisije Skupština SR BiH je donijela odluku o raspisivanju izbora...'.

Međutim, ratnim i postratnim periodom u BiH (1992.-2000.) bavi se udžbenik za 9. razred osnovne škole (autori **Izet Šabotić** i **Mirza Čehajić**).

U tom udžbeniku početak agresije na BiH je 6. travnja, kad je BiH međunarodno priznata i kad su JNA i snage **Radovana Karadžića** izvršile napad na glavni grad Sarajevo.

A napad JNA i rezervista 1. listopada 1991. na hrvatsko selo Ravno u istočnoj Hercegovini u bošnjačkim udžbenicima se ne tretira kao početak rata. Bošnjake se to ne tiče jer je to hrvatsko selo, kako navode u udžbeniku za 9. razred, srušeno 'radi osvajanja Dubrovnika'.

'Republičko predsjedništvo je 8. travnja formiralo prvu državnu formaciju pod imenom Teritorijalna obrana. Ona je predstavljala preteču kasnije Armije BiH u čiji su sastav, osim TO, ušle jedinice Patriotske lige, zelenih beretki, MUP-a BiH i raznih drugih dobrovoljačkih formacija... Istovremeno, s formiranjem TO, hrvatsko političko vodstvo u BiH, predvođeno HDZ-om, formiralo je HVO...'.

Ovakvim tvrdnjama hoće se reći da je 'država' stvorila Armiju BiH, a HVO je stvorila politička stranka HDZ. Postavlja se pitanje tko je onda obranio 1992. mnoge gradove i mjesta (poput Mostara) i 1994. i 1995. oslobodio velike dijelove BiH?! Odluku da se, primjerice, obrana Mostara prepusti HVO-u osobno je potpisao **Alija Izetbegović**.

U lekcijama o ratu, uz srpske zločine, logore i genocid u Srebrenici, spominju se i logori Heliodrom i Dretelj.

'Logori za Bošnjake formirani su i tijekom sukoba između ARBiH i HVO-a, kao što su Heliodrom kod Mostara i Dretelj kod Čapljine'.

Ne spominju se logori za Hrvate u Bugojnu, Jablanici i drugdje za vrijeme toga istoga sukoba.

'Posredstvom vlade SAD-a u Washingtonu 18. ožujka 1994. potpisan je sporazum između Vlade BiH i samoproglašene HR HB o uspostavi federativne BiH koja je podijeljena na kantone...'.

U srpnju 1995. uslijedio je masakr koji su snage bosanskih Srba počinile nad Bošnjacima u Srebrenici i ostalim zaštićenim zonama UN-a.

'Sve to navelo je', kako piše u udžbeniku za 9. razred osnovne škole, 'zapadne sile da početkom rujna 1995. pokrenu zračne udare na srpske položaje. U međuvremenu ARBiH i HVO u zajedničkim akcijama osvojile su 5000 km2 teritorije BiH približivši se Banjoj Luci...'.

Nigdje se ne spominje uloga HV-a (skupa s HVO-om) u oslobođenju velikog dijela BiH. Hrvatska vojska je, zahvaljujući Splitskom sporazumu između **Tuđmana** i Izetbegovića od 22. srpnja 1995., poslije niza akcija (Maestral, Južni potez itd.) izbila pred Banju Luku, ali o tome bošnjačka djeca ništa ne uče. Oluja kao ključna operacija i u širem kontekstu se uopće ne spominje.

'Uslijedili su pregovori zaraćenih strana u Daytonu u SAD-u, gdje su 21. 11. 1995., postignuti Mirovni sporazum kojim je okončan rat u BiH...'

Zanimljivo, na 188. stranici udžbenika za 9. razred osnovne škole je objavljena fotografija Izetbegovića, Tuđmana i **Miloševića** nakon potpisivanja sporazuma u Daytonu. Potpis pod fotografiju glasi: ‹Obrati pažnju na njihova lica. Tko je zadovoljan ovim sporazumom, a tko nije? Zašto? Usporedi ovu fotografiju s fotografijom **Dragiše Cvetkovića** i **Vladka Mačeka** na 144. stranici›.

Na fotografiji sa 144. stranice Maček i Cvetković se, nakon potpisivanja, smiju, a na Daytonskoj, kako se sugerira, smiju se Tuđman i Milošević, ali i Izetbegović se smije, ali kiselo.

Te fotografije služe kao 'dokaz' srpsko-hrvatskog kontinuiteta podjele BiH.

https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/bosnjacki-udzbenici--pripadnici-crkve-bosanske-drage-volje-su-presli-na-islam--a-hrvata-i-srba-u-bosni-nije-bilo-do-19--stoljeca/221274

INTERVJU: MED. SESTRA ZORICA GREGURIĆ – VUKOVARSKE HEROINE U RATNOM PAKLU

Čim su u zraku glavnog grada Hrvatske, Zagreba, zamirisali nemiri, napetost, čudna tišina i neuobičajena šetnja nepoznatih bradatih stranaca, shvatili smo da se sprema nešto strašno u našoj Domovini. Počele su i iznenadne selidbe dojučerašnjih susjeda u Srbiju i ostale Europske države, bez riječi i pozdrava. Dobro organizirani izdajnici napuštali su svoje domove bježeći pred obrambenim ratom koji je imao za cilj osloboditi Hrvatsku od višestoljetnih komunističkih osvajača i terorista koji su mrzili sve Hrvate i svaki „hrvatski" kamen. Ostali su najhrabriji pojedinci kod kojih je pobijedila ljubav prema Domovini, što je bilo odlučno pri izboru najteže životne odluke: „IDEM U OBRANU HRVATSKE!"

Jedna od mladih djevojaka koje su tako razmišljale je i Vukovarska heroina, mlada dvadeset trogodišnja medicinska sestra, Zorica Gregurić, koja je radila u Klinici za dječje bolesti u Zagrebu.

Sigurna sam da i u Vama žive ratna sjećanja na te povijesne dane, podijelite sa nama te prve ratne dane iz Vukovara!

Osjetila sam u sebi poziv, da se priključim prvom ratnom mobilnom anesteziološkom kirurškom timu - započinje Zorica svoj ratni put.

Sjećanja na te dane nikad neće izblijedjeti jer imali smo priliku i čast stvarati povijest – hrvatsku povijest. Sasvim normalno je bilo da hrvatski mladići i djevojke reagiraju kada je ugrožena sloboda, mir i sigurnost obitelji, države, hrvatskih katoličkih vrijednosti u kojima smo odgajani i odrasli unatoč jugo-komunističkom teroru. Velikosrpska i crnogorska agresija potpomognuta oružanim jedinicama JNA i paravojnim četničkim postrojbama bila je sve očitija i sve krvavija. Nije čudo da se hrvatska

81. Dubravka Vukoja

Novinarski projekt:
Žene bez oružja, na prvoj liniji bojišta u Domovinskom ratu

Elektronička publikacija:
Žene u Domovinskom ratu

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:

15. listopada 2024.

mladost digla zaštititi svoj narod i mladu, tek izglasanu na referendumu, hrvatsku državu. Ne zaboravimo, od 83,56 % birača njih 94,17 % je podržalo državnu samostalnost Hrvatske. Među tom privilegiranom mladosti bila sam i ja, a put nas je već u ljeto te 1991. godine odveo u Vukovar.

Što se je dogodilo u Vama u trenutku kada ste shvatila da smo u ozbiljnom ratu? Mi, slabo naoružani, trebali smo braniti i obraniti svoje domove i Domovinu od vojne velesile. Potpuno nespremni za nešto tako ozbiljno kao što je rat, kada nemaš više vremena ni razmišljati o strahu, obitelji i životu! Neke scene, primjerice, borba za život mladog teško ranjenog dragovoljca, imaju posebnu težinu za Vas, tada ste u jednom tijelu: majka, sestra i utjeha koja obećava život i ulijeva nadu, a svjesni ste da je to laž i posljednja nada umirućem čovjeku. Kada ste prvi put zaplakala jer ste se našla u bezizlaznoj situaciji?

Kroz povijest puno je primjera kada su slabiji u nemogućim uvjetima pobijedili jače. Zašto? Zato jer su vjerovali i ljubili. Vjerovali smo da će nam Bog pomoći, jer ljubili smo Ga jednako kao obitelj i Domovinu. Krunica koju smo nosili oko vrata, molitva i duboko ukorijenjena vjera te pripadnost Katoličkoj crkvi bili su presudni. Golijat je izgubio od Davida, Hrvati su pobijedili tada srpsko-crnogorskog JNA neprijatelja unatoč tome što je Budimir Lončar isposlovao pri Ujedinjenim narodima zabranu naoružanja i tako oduzeo legitimno pravo Hrvatima na obranu. Međunarodna zajednica je na kraju unatoč jakom i dobro umreženom srpsko-jugoslovenskom lobiju priznala Hrvatsku, a 1998. godine Hrvatska je pod kontrolu vratila sve okupirane teritorije. Teško je bilo u Vukovaru tijekom agresije, jer je neprijatelj bio nadmoćniji, okrutan. Nije pravio razliku između civila i ratnika, između bebe i odraslog muškarca. Moj primarni posao bila je asistencija anesteziologu kod operacija, no, znala sam ostajati dugo u noć držeći za ruku naše umiruće ratnike. Toliko mladih života je izgubljeno. Ipak samo sam jednom zaplakala, i to kad su nam donijeli mrtvu bebu. Bilo je strašno, i dan danas vidim tu sliku i osjetim istu emociju. Ne možete ne zaplakati. No, morate svjedočiti istinu. To mi je dužnost, to mi je obveza.

18. studenog 1991. bila ste na prvoj crti u Vukovarskoj bolnici i svjedok nezapamćenog masakra nad civilima i ranjenim braniteljima u bolnici i na Ovčari… Imam informaciju da ste sa samo 23 godine, od šoka, potpuno posijedila. Iako Vam je jedan jugooficir predlagao da odete iz Vukovara sa zadnjim autobusom civila i ranjenika, Vi ste odlučno odbila prijedlog i ostala u bolnici s ranjenicima. Zašto, Zorice, kada se zna da je to najgora moguća opcija, i da ti je život u rukama srbočetničkog neprijatelja!?

Da, kako vrijeme prolazi sve je teže i bolnije vraćati se u to vrijeme krvi, smrti, patnje i neizvjesnosti. Upravo u takvim vremenima i situacijama čovjek postane svjestan svoje snage i svoje krhkosti. Jači si od čelika, a slabiji od vlati trave – istovremeno! Ta svijest o prolaznosti, o tome da ti život ovisi hoće li netko uprijeti prst u tebe ili samo proći pored tebe dalje... Strašne su to stvari. S druge strane tu je i svijest da si odgovoran za povjerene ti živote i da ne možeš i nemaš pravo svoj život cijeniti više od života bližnjeg i osobe za koju si odgovoran. I upravo zato nisam prihvatila savjet jednog jugo-oficira da odem zadnjim sanitetskim vozilom s ranjenicima tog 19.11.1991. godine, jer ostalo je još dosta hrvatskih ranjenika, teško ranjenih branitelja i civila koji bi ostali na milost i nemilost krvožednom agresoru u vukovarskoj bolnici. Ostali smo s 54 ranjenika fra Smiljan Berišić, časna sestra Ida, časna sestra Jela i ja. Predali smo kao i uvijek sve u Božje ruke i On nas je spasio, 21.11.1991. nakon što su nas odvezli najprije u Negoslavce, zatim Sremsku Mitrovicu, preko Bosanske Rače pa dovezli u Brčko, razmijenjeni smo te u Hrvatsku ušli preko Slavonskog Šamca. Nismo tada znali da smo za dlaku izbjegli najveću klaonicu nakon Drugog svjetskog rata – Ovčaru. Da, nakon desetak dana od razmjene kad sam doznala što sam izbjegla posijedila sam.

Kako ste se uopće uspjela spasiti, bila ste i zarobljena u Vukovaru… Nije se moglo ući u grad gdje je vladao pakao, „Kukuruzni put" bio je pod stalnom paljbom i nije se moglo vratiti u Đakovo. U timu je bila i Vaša kolegica, instrumentarka, Vesna Belinić Balažević. Anesteziološki kirurški tim u kojemu su bili i Vaši kolege: dr. Stanko Kušt i dr. Tomislav Vlahović, službeno ste bili u pričuvnom sastavu policije. Kada ste osjetili najveći strah, stanje, kada čovjek potpuno zablokira?

Spasio nas je dragi Bog. Moja draga prijateljica Vesna bila je doista moralna stijena na koju se moglo uvijek osloniti. Vesna je živo svjedočanstvo postojanja moralnih divova, tiha, samozatajna, a jaka u Duhu Božjem. Svjesna sam bila tada, a i dan danas sam, blagoslova kojim me Bog blagoslovio kroz prijateljstvo s tom velikom ženom koju poznajem od srednjoškolskih dana. Naši tereni jesu započeli s Vukovarom, ali ne u rujnu 1991. nego u srpnju i kolovozu 1991. Naime MKAE su jednako kao i postrojbe specijalne policije išle na smjene od dva tjedna koji su se uredno produžavali. Svi smo tada imali iskaznice pričuvne policije, a osobita mi je čast što mi je pripadnost MUP-u potpisao Tomislav Merčep. Kasnije smo, kad je ustrojena 204. vukovarska brigada,

imali privilegiju biti pripadnici te časne i legendarne postrojbe. Što se tiče straha, posao nam je takav da u kriznom trenutku ne zablokiramo nego djelujemo. Da, osjetila sam strah prvi put kad me je ruka Božja spasila eksplozije granate koja me odbacila s prozora bolničke sobe. Mislila sam da je to kraj... ali nije bio! Drugi put, kad smo unosili ranjenike u autobus za konvoj, kako su nam rekli. Vidjela sam da je vozač neki dobrovoljac iz Srbije bacio automat na kontrolnu ploču i bila sam sigurna da nas voze na strijeljanje... ali na sreću, nije bilo tako. Sav taj strah ipak je izlazio kasnije i kroz snove i kroz spoznaje o onome što se događalo u to vrijeme vrlo blizu nas. Strada vam zdravlje, posebno psiha - ali živi se dalje, kaže dragovoljka Zorica**.**

Danas ste vrlo aktivna u udruzi i u politici, pomažete socijalno ugroženim braniteljima i HRVI. Imate brojne funkcije i zadaće u društvu kao što su: predsjednica braniteljske udruge, bili ste predsjednica Saveza udruga branitelja liječenih od PTSP za Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, vanjska članica saborskog Odbora za ratne veterane, potpredsjednica HNES-a, akademkinja ste Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u domovini i dijaspori, a sada ste vijećnica u Vijeću Gradske četvrti Sesvete. U čestoj ste borbi s nepravdama koje niste očekivala kao braniteljica i dragovoljka Domovinskog rata. Često u svojim obraćanjima citirate riječi vizionara i prvog predsjednika Dr. Franje Tuđmana. Što biste Vi, gospođo Gregurić, danas promijenila u RH da nam svima bude bolji život? Je li to utopija o kojoj možemo samo sanjati, kao što smo za vrijeme rata sanjali Hrvatsku u kojoj ćemo biti ponosni zbog naše nacionalnosti, gospodarski snažni i sigurni bez prisutnosti stranaca koji su u ratu pomagali agresoru?

Naizgled vrlo malo je zapravo potrebno promijeniti - ponajprije poštivati načela i vrijednosti za koje su naše sestre i braća dali živote, a sadržani su u Deklaraciji o Domovinskom ratu koju treba zaštititi od onih koji ju krše, zakonskim sankcijama. Nadalje, svima koji su abolirani jednim člankom u Zakonu o općem oprostu onemogućiti političko i javno djelovanje na državnoj i lokalnoj razini, manjinskim etničkim zajednicama izjednačiti prava sukladno europskoj praksi ostalih članica, djecu u školama poučavati ispravnim moralnim i etičkim načelima i ljubavi prema Bogu, obitelji i Domovini. Kada to napravimo dobit ćemo cjelovitog čovjeka koji poštuje bližnjeg, nema posebnih prava temeljem pripadnosti nekoj etničkoj manjinskoj zajednici i koji razumije da bez poštenog i savjesnog rada i poštenog odnosa prema drugima nema prosperiteta i napretka. U tim vrijednostima sadržana je snaga našeg hrvatskog naroda i gospodarski napredak. Narod kojemu se kontinuirano nameće stigma genocidnosti, i to od strane onih koji su za genocid osuđeni, mora jasno i čvrsto stati u obranu istine i biti ponosan na vrline koje baštini. Naučeni smo kroz stoljeća praštati, no ne smijemo naučiti zaboravljati jer tako dopuštamo ponavljanje tragedija i nesreća, tako dopuštamo već stoljećima da nas istrebljuju i da nas, gle paradoksa, optužuju da smo genocidan narod. Želimo li to našim potomcima? Naravno da ne, ali zašto onda dopuštamo institucijama da naši mladi nemaju pojma i ne uče o hrvatskoj povijesti, zašto naši mladi uče neku jugoslavensku povijest i slušaju komunističke laži? Zašto dopuštamo da nam se povijest ponavlja? Neznanje je majka svih zala i noć uma. Prosvijetlimo Hrvatsku, znanje je svjetlo, znanje je moć, znanje je majka mudrosti. Pripremajmo mudre ljude koji će ostajati u svojoj domovini i učiniti je svojim znanjem i radom zemljom napretka i blagostanja.

Često podsjećate kako je zavladala amnezija i zaborav na događaje i činjenice o ratnoj povijesti u kojoj je stvorena Hrvatska! U udžbenicima i knjigama gotovo se ništa ne piše o ratnoj povijesti, našim herojima, vojno-redarstvenim oslobodilačkim operacijama i akcijama, kao da se je rat događao na nekom drugom kontinentu. Kada bi bila u mogućnosti, kako bi Vi promijenila tu tužnu činjenicu dok ne bude prekasno, jer svaki dan na grobljima slušamo počasne pucnjeve pri ispraćaju naših ratnih svjedoka - branitelja iz cijele Hrvatske. Kako spasiti istinu o Domovinskom ratu?

Nažalost „kurikulume“ nam većinom pišu oni kojima komunizam, Jugoslavija, ali četništvo nisu još uvijek isparili iz glave, čast prohrvatski nastrojenim izuzetcima. Sramotno je koliko malo ili nimalo djeca u školama uče o obrambenom i oslobodilačkom Domovinskom ratu i uzrocima koji su do njega doveli. Sramotno je koliko malo djece zna za heroje Domovinskog rata i njihova herojska djela. Materija o Domovinskom ratu i krvavoj srpsko-crnogorskoj JNA agresiji po kurikulu stavljena je na kraj školske godine kada se obično preskače gradivo. Djeca puno više znaju o partizanskim zločincima ili monstrumu Titu kao pozitivnim osobama i izmišljenoj povijesti tzv. NOB-a. Ne uče o masovnim grobnicama koje se i dan danas pronalaze, ne uče o monstruoznim zločinima koje su počinile partizanske jedinice tijekom NOB-a. Naša djeca znaju sve laži o Jasenovcu, ali ne znaju istinu o partizanskim logorima, zločinima, otimačinama. Naša djeca ne uče o tome kako je Europa u tri Rezolucije osudila komunizam, komunističku ideologiju i komunističke simbole. Naša djeca o zločincu Titu uče kao o pozitivnoj osobi, čak ih se organizirano vodi iz škola na Brijune u tzv. Titov muzej. Taj muzej je ruglo i nakarada čije održavanje, nažalost, plaćaju hrvatski porezni obveznici. Odavno se borimo da se takve krivotvorine izbace

iz hrvatskih udžbenika. Upravo zato potičemo druge, a i sami smo snimili dokumentarni film o Domovinskom ratu prilagođen djeci školske dobi. Ponosni smo na preporuke saborskog Odbora za ratne veterane i Ministarstva hrvatskih branitelja da se film uvrsti u školske kurikule. I zato je bitno poticati sve nas svjedoke vremena zapisivati, snimati i objavljivati istinu o Domovinskom ratu, o herojima i heroinama i njihovim djelima. Naravno, treba vršiti pritisak i na nadležne hrvatske institucije da Domovinski rat u udžbenicima i odgojno obrazovnom sustavu konačno zauzme mjesto koje mu pripada.

Vi ste i javna osoba, braniteljica i dragovoljka, majka i baka, vrlo ste kritična na nepravde i laži u društvu, posebice kada su u pitanju branitelji i Domovinski rat! Često ste na meti ljevičarskih medija, ali nikada niste ostala bez argumentiranog britkog odgovora.

Ljudi često ne razumiju što znači biti javna osoba i osoba koja nastupa u javnosti. Što znači biti političar i komentirati politiku. To znači živjeti od rada svojih ruku i od rada poreznih obveznika!

Nažalost, nastavlja Zorica, potrebno je i politički opismeniti naš narod, kao što je potrebno financijsko i informatičko opismenjavanje. Ljudi većinom misle kako je završetkom formalnog školovanja završila i potreba za edukacijom. Čak ćete naći i podrugljive komentare na npr. školovanje umirovljenika. A zapravo čovjek uči dok je živ, nekad svjesno nekad nesvjesno. Obveza svih nas je reagirati na nepravde, obmane, dezinformacije i, naravno, nezakonitosti. Nažalost, sve češće smo svjedoci neke čudne prakse okretanja glave ili pogleda na drugu stranu, ili primanja „dobronamjernih" savjeta o nemiješanju i slično. Nisam tako odgojena i kad vidim nepravdu ili nešto što nije dobro reagiram. Da, puno sam puta reagirala kad su drugi šutjeli i okretali glavu, osobito kad se radi o protuhrvatskim radnjama ili promicanju laži o hrvatskom ratniku ili Domovinskom ratu. Sjetite se onog sramotnog protuhrvatskog filma „15 minuta - masakr u Dvoru" u kojem su na najgnjusniji način optužili Hrvatsku vojsku za počinjenje zločina. Film je financiran sredstvima HAVC-a kojem je tada na čelu bio Hrvoje Hribar. Ili provokativne izjave bivšeg predsjednika SDP-a, Peđe Grbina u Hrvatskom saboru: „Koliko vama Vukovarcima treba da vam zarastu rane?" Ili kad notorni Budimir Lončar treba dobiti medalju Grada Zagreba, ili kad treba podnijeti kaznene prijave za ratne zločine za koje to nisu učinile nadležne institucije, ili kad su krvnici s Ovčare uglednici na visokim političkim pozicijama, ili kad treba braniti povijesni hrvatski grb ili braniteljski pozdrav „Za dom spremni" pod kojim se oslobađala Hrvatska, ili kad je trebalo ukloniti protuzakonito i protuustavno postavljene ćirilične ploče u Vukovaru, ili kad je trebalo reagirati na dodjelu nagrade učiteljici iz Borova Sela koja otvoreno govori protiv Hrvatske i promovira pročetničke stavove, ili kad je trebalo javno progovoriti o devastaciji spomenika hrvatskim braniteljima koji je oskvrnavljen ispisivanjem crvene petokrake, ili kad je trebalo izboriti zabranu prikazivanja eksplicitnih scena u obiteljskom terminu, ili reagirati na filmove kojima se omalovažavaju vrijednosti Domovinskog rata ili reagirati na otvoreni govor mržnje i vrijeđanja žrtve Vukovara od strane novinara, ili reagirati na promoviranje simbola krvave petokrake i poražene Jugoslovenske ideologije na raznim koncertima, ili reagirati na pokušaj ubojstva Darka Pajičića u Vukovaru koji je na kraju umro od posljedica napada, ili reagirati kada se Noć kazališta želi održati 18.11. ili... Bezbroj je reagiranja na nevjerojatna protuhrvatska djelovanja na koja je mlaki ili nikakav institucionalan odgovor, ali žestok napad ljevičarskih i prosrpskih medija u Hrvatskoj. Zapravo sadašnja vlasnička struktura medija je katastrofalna, jer većinu drže osobe ili organizacije iz Srbije. Nije problem odgovoriti, problem je što nadležne institucije ne brane hrvatske interese i dopuštaju napade na branitelje te doslovno klevete.

Nikada neću zaboraviti naslov u Jutarnjem listu „Umirovljeni časnik HV-a tjerao djevojku na odnose sa psima!" gdje se nakon naše reakcije dokazalo da zlostavljač ne samo što nije časnik HV nego nikad nije bio u Hrvatskoj vojsci. I zato vrijedi svake uvrede, svake klevete i difamacije nakon reakcije i obrane istine, časti i dostojanstva hrvatskog ratnika i vrijednosti Domovinskog rata! Vrijedi, i nastavit ćemo i dalje hoditi tim časnim putem i djelovati za našu prelijepu hrvatsku domovinu!

https://zene-domovinski-rat.hr/intervjui/udruga/intervju-med.-sestra-zorica-greguric-vukovarske-heroine-u-ratnom-paklu

radioPAG 94,8MHz

Paške relikvije i običaji: „Krv iz Rane obilata, kao da je živi Čovjek ranjen“

Relikvije i običaji povezani sa štovanjem relikvija sadrže dva oprečna čimbenika, postojanost i promjenljivost. Postojanost tih običaja sadržana je u činjenici što su običaji štovanja relikvija određeni, čvrsto uokvireni formom i sadržajima i takvi se održavaju stoljećima, u nepromijenjenom ili gotovo nepromijenjenom obliku.

Promjenljivost je sadržana u činjenici što se, tijekom godina, desetljeća i stoljeća, sudionici u slavljenju relikvija mijenjaju biološkom zakonitošću, jedno pokoljenje nasljeđuje drugo, potomci nasljeđuju običaje svojih predaka, održavaju ih i prenose dalje novim pokoljenjima. U muzejima se izlažu predmeti koji svjedoče o prošlosti, ali ti izlošci, ma koliko dojmljivi i vrijedni bili, po svojoj prirodi su izvan konteksta i vremena i prostora u kojem su nastali, oni su nijemi svjedoci ili dokazi postojanja nečega iz bliže ili dalje prošlosti. Običaji povezani sa štovanjem relikvija su, međutim, uvijek ukomponirani u vrlo konkretan kontekst, događaju se u stvarnom vremenu, može ih se doživjeti i proživjeti, može se u njima sudjelovati ili ih se može samo promatrati. Zbog toga su ti običaji živa, oživljena i proživljena, jasno vidljiva i svima lako razumljiva poveznica između prošlosti i sadašnjosti. Zbog jasne određenosti, čvrste uokvirenosti, sadržajnosti i nepromjenljivosti kroz stoljeća, zbog činjenice što se njeguju i redovito se održavaju, običaji povezani sa štovanjem relikvija prepoznatljiv su identitetni dio zajednice, dokaz i prikaz upornosti, vjere i ljubavi prema naslijeđu. Običaji povezani sa štovanjem relikvija na osobit način povezuju daleku prošlost sa suvremenim dobom, s 21. stoljećem, oni su poput nevidljive vremenske niti koja veže brojna pokoljenja, ona koja su bila, ona koji jesu i ona koji će biti, vežu sve one koji su štovali, koji štuju i koji će štovati relikvije. U prigodi obilježavanja Čuda Svetog Križa, svečanosti koja se u Pagu održava 23. srpnja, ovom prigodom tema je

82. Josip Portada

Novinarski projekt:
Relikvije - dio života na otoku i poveznica Srednjeg vijeka i 21. stoljeća

Elektronička publikacija:
Radio Pag

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
19. srpnja 2024.

događaj na temelju kojeg je u Pagu nastao običaj štovanja Svetog Križa, kao jedne od najvažnijih relikvija u Pagu. Priča o Svetom Križu počela je 23. srpnja 1413. godine, događajem koji je odmah nazvan čudom i kao čudo je odmah i prihvaćen.

Što se dogodilo u Pagu, 23. srpnja 1413. godine?

Prema zapisima povjesničara Marka Laura Ruića objavljenima u njegovom radu „Delle riflessioni storiche" iz 1781. godine, navodima iz Konstitucija Paškog Kaptola, predaja i jedne pučke pjesme napisane u desetercu i objavljene 1934. godine, može se rekonstruirati događaj koji je postao temelj štovanja Svetog Križa i s tim povezanih običaja. Što, se, dakle, dogodilo toga dana?

U Pagu je ljetni dan 23. srpnja 1413. godine počeo uobičajeno, ni po čemu drugačije od bilo kojeg drugog ljetnog dana. Jutro je bilo osunčano, nebo vedro, a ljudi su, kao i svakog ljetnog dana obavljali uobičajene poslove. Malo poslije podneva nebo se naoblačilo i počela je padati kiša. Mlada pastirica je, oko podneva, krenula prema crkvi Svetog Ante kako bi se pomolila pred oltarom na kojem je bilo Raspelo s kipom razapetog Isusa. Kiša je počela padati kada je bila blizu crkve i zbog toga je požurila, ušla je u crkvu, kleknula je pred oltar i molila se. Dok se molila, dogodio se nešto neobično. Vidjela je kako na Križu, iz rane na boku kipa razapetog Isusa, teče krv. Istovremeno je kroz prozor vidjela jaku svjetlost što je dolazila s visina, s neba, i prestrašila se. Ipak, i u strahu je ostala pribrana, uzela je drvenu pliticu i u njoj je sakupljala krv koja se cijedila iz rane na kipu razapetog Isusa. Uznemirena zbog neobičnog događaja, ali i oduševljena Čudom i Božjom objavom, izašla je iz crkve i o svemu je obavijestila narod, časne sestre i gradske svećenike. Paškinje i Pažani, mladi i stari, usprkos kiši koja je ustrajno padala, došli su do crkve koja je bila premala za sve, tako da su mnogi ostali vani. Narod se, svjedočeći Čudu, molio pred Raspelom, pred kipom razapetog Isusa iz kojeg je potekla krv, zahvaljujući na milosti koja im je dana, smatrajući to Božjom objavom. Narod je htio da im se pridruže i gradski svećenici, ali oni nisu željeli u tome sudjelovati, jer su sve smatrali izmišljotinom. Takav postupak svećenika sve je razljutio, ali i bez svećenika, narod je cijelu noć ostao u crkvi i oko crkve, moleći se. Rano ujutro 24. srpnja, nebo su prekrili tamni oblaci, tako tamni da je dan postao mračan kao noć. Sijevale su munje i odjekivala je grmljavina, padala je obilna i strašna kiša kakvu prije nitko nije doživio. Zapuhao je i jak vjetar, lomeći grane stabala. Na mnogim mjestima iz tla je izbila voda. Voda je, poput vodoskoka, izbila i u crkvi Svetog Tome u Košljunu, staroj paškoj luci. Svećenici su, kao i sav narod, svjedočili strašnom nevremenu, grmljavini, sijevanju, obilatoj kiši i jakom vjetru, čuli su što se dogodilo u crkvi Svetog Tome i o vodi koja je na mnogim mjestima izbila iz tla. I onda su, usred nevremena, poput strašnog upozorenja ili objave, zazvonila velika zvona na crkvenom zvoniku. Svećenici su znali da nije vrijeme za zvonjavu, jer nije bilo vrijeme za najavu mise, a podne je odavno prošlo. Znali su i da zvonar nije u zvoniku. Čudeći se noći usred dana, osluškujući grmljavinu, fijuk jakog vjetra, udaranje kišnih klapi o prozore i u svemu tome upornu zvonjavu, shvatili su da se događa nešto neobično, nesvakidašnje, drugačije od bilo čega što su do tada doživjeli. Shvatili su da je to znak Čuda i pošli su u crkvu Svetog Ante i počeli su predvoditi molitvu. Cijele noći trajalo je strašno nevrijeme, a u crkvi Svetog Ante, pred Svetim Križem i pliticom s Krvi Gospodnjom molilo se cijelu noć, sav paški puk, zajedno sa svećenicima, bio je ujedinjen u slavljenju velikog Čuda, slavljenju Svetog Križa. Ujutro, 26. srpnja, nestali su strašni, tamni oblaci, vjetar je prestao puhati, grmljavina je utihnula, munje su prestale sijevati, voda više nije izlazila iz tla. Nebo se razvedrilo i počeo je lijep ljetni dan. Nakon dva dana strašnog nevremena, Pagom se razvukla spokojna tišina, kao da se ništa prije toga nije događalo, a samo su poneka srušena stabla, lokve i nabujali potoci svjedočili o strašnom nevremenu. Od toga dana Paškinje i Pažani su svakodnevno dolazili na molitvu pred Svetim Križem i Pliticom, klečali su i molili se u tišini. Nesretnom prigodom, koja nikada nije razjašnjena, netko je ukrao Pliticu s Krvi Gospodnjom. Narod je bio silno ogorčen zbog te krađe, bio je ogorčen i zbog toga što se ni kradljivca ni Pliticu nije uspjelo pronaći, ali na sreću, Sveti Križ je ostao u crkvi, nedirnut na svojem oltaru.

Što kažu povijesni izvori o događaju od 23. srpnja 1413. godine?

U Konstitucijama Paškog Kaptola se navodi: „Isus Marija, 1413. godine, dana 23. srpnja. Ovo čudo zbilo se u crkvi Svetog Ante u Pagu: čudo veliko jednog Križa učinjena u rezbariji: curila je Krv iz Rane s Boka obilata, kao da je to bio živi Čovjek ranjen, a poslije, sutradan, pojavila se Velika kiša što bijaše čudo buduć pištala tekuća voda na nekim mjestima gdje no prije nije bilo, to jest iza oltara u crkvi Svetog Tome u Košljunu tekuća ka riječina".

Marko Lauro Ruić u knjizi „Delle reflessioni storiche" iz 1778. godine spominje Čudo Svetog Križa i navodi da se Čudotvorni Križ od drva, od koga se točila krv dana 23. srpnja 1413. godine, nalazio u crkvi Svetog Ante Opata. O događaju je bila obaviještena i Sveta Stolica i papa je 4. siječnja 1495. godine izdao Pažanima povlasticu „Convocato consilio". Prema toj ispravi, udijelilo se proštenje onima koji bi se, slaveći Sveti Križ, ispovjedili i pričestili, te pohodili crkvu i udijelili milostinju

siromasima. Sveti Križ spominje se, kao osobito važna relikvija i u povijesnim izvorima o izgradnji novog grada Paga. Naime, zbog niza sukoba sa Zadrom i brojnih žrtava i šteta koje su pretrpjeli u tim sukobima, Pažani su, iz sigurnosnih razloga, od Venecije zatražili dozvolu i pomoć za izgradnju novog grada, na mjestu koje će biti povoljnije za obranu. Venecija je Pažanima dala podršku i Pažani su, uz veliku svečanost, 18. svibnja 1443. godine počeli s izgradnjom novog grada Paga. U novi grad Pažani su se preselili 28. rujna 1474. godine, a predvodio ih je paški konte Frane Bemba. Za vrijeme izgradnje novog grada Paga, iz napuštenog starog grada prenosilo se kamenje za izgradnju kuća u novom gradu, međutim, Pažani, za vrijeme izgradnje novog grada, nisu srušili ni crkve ni samostane u starom gradu kojeg su nazvali Terra Vechia. Ruić navodi da su u svojem novom gradu Pažani sami izgradili crkvu koja je bila posvećena Svetom Anti Opatu, samo kako bi se u njoj čuvao Sveti Križ. Crkva Svetog Ante Opata bila je podignuta na uspomenu na crkvu u starom gradu Pagu u kojoj se dogodilo Čudo Svetog Križa. Pažani su željeli što bolje urediti prostor u kojem će se držati Sveti Križ, tako da je oltar u crkvi bio napravljen od mramora. Ruić navodi da su Pažani, s osobitom pobožnosti, Čudotvorni Križ prenijeli u svoj novi grad. Za prenošenje Presvetoga Križa iz Starog grada u novi grad bio je određen dan 23. srpnja 1495. godine, obljetnica slavnog goda, kako navodi Ruić. Tog dana je nagrnulo mnogo vjernika, ne samo Pažana već i izvanjskog svijeta, hodočasnika. Crkva Svetog Ante Opata i briga o Svetom Križu bila je povjerena dominikancima, za koje je, uz crkvu, izgrađen Dominikanski samostan. Nakon pada Venecije 1797. godine u Pagu je uspostavljena francuska vlast koja je zatvorila Dominikanski samostan. Tada je Sveti Križ iz Crkve Svetog Ante Opata prenesen u Zbornu crkvu Marijina Uznesenja. U Pagu je postojala i Bratovština Svetog Križa koja se brinula o oltaru u crkvi Svetog Ante Opata. Pažani su, pokazujući koliko im znači Sveti Križ, darivali Bratovštinu raznim dobrima, a neki su Bratovštini oporukom ostavljali dio svoje imovine. Takve isprave su, među ostalima, ostale zabilježene u pogodbama paškog bilježnika Aurelija Mirkovića iz 1736. godine. Francuska vlast je 22. srpnja 1808. godine ukinula Bratovštinu Svetog Križa. U povijesne izvore treba ubrojiti i predaju, uglavnom kratke i jezgrovite priče o Čudu Svetog Križa i pučku pjesmu napisanu u desetercu koja je objavljena 1934. godine. Predaje se sadržajno ne razlikuju od pučke pjesme, u mnogim pojedinostima Čudo Svetog Križa se opisuje na jednak način, tako da pučka pjesma djeluje poput kompilacije svih, do sada poznatih, predaja o Čudu Svetog Križa. U predajama se, na primjer, navodi da se Čudo Svetog Križa dogodilo „u ljetno doba, mjeseca srpnja“, te da iz rane na kipu Isusa razapetog na Križu potekla krv. U pučkoj pjesmi se navodi:

Godina je eto tisuć prošla,

Četiri stota trinajsta nadošla,

Dvadeset tri srpnja je mjeseca

Kad no Pag ti snađe rijetka sreća,

I čudo se Svete Krvi zbilo,

S desnog boka silno se prolilo…

U predajama se navodi kako je, u vrijeme kada se dogodilo Čudo Svetog Križa, u Pagu „strašno navrijeme bilo, takvo da se sav narod silno od toga prestrašio.“

U pučkoj pjesmi se o tome navodi:

Kiša pada ko iz jednog kabla;

Vjetar puše, pak se tresu stabla,

Puca, grmi, tutnji, blješti, sijeva,

A u mjestu silna straha biva.

U Pagu se, od 1413. godine, Sveti Križ i crkva Svetog Ante Opata u kojoj se dogodilo Čudo Svetog Križa, spominje u brojnim povijesnim izvorima, oporukama, pogodbama, kronikama, bilježničkim ispravama i u pučkoj predaji, a sve je to postalo dio povijesne, vjerske i svjetovne baštine grada Paga.

Običaji i pravila štovanja Svetog Križa

Iz predaja se može zaključiti da su se vjernici redovito molili pred Svetim Križem i to na poseban način, u tišini, bez izgovorene riječi, upravo kako se navodi u pučkoj pjesmi o pastirici, svjedokinji Čuda Svetog Križa: „Srce moli, jezik njezin šuti“. Papinskom ispravom od 4. siječnja 1495. godine bilo je određeno da se svečanost Presvetog Križa treba održavati na blagdan Uzdignuća Svetog Križa 14. rujna, a svečanost se mora najaviti svečanim zvonjenjem zvona. Zborni kaptol bio je zadužen za pjevanje dvije Večernje i Svetu Misu. Sveti Križ se slavio i pjevanom misom. U čast Svetog Križa Sveta Misa se održavala na blagdane Svi Sveti, Božić, Blagovijest, Tri Kralja i na dan sv. Martina. Svaki puta kada bi se Sveti Križ otkrio molila se Krunica Gospodinova. Svakog petka tijekom mjeseca ožujka, u čast Svetog Križa, kapelan, prior samostana, molio je posebne molitve. Uz te dane, odnosno blagdane, Pažani su dodali još dva dana za slavljenje Svetog Križa. Prvi je Godišnjica Čuda Svetog Križa 23. srpnja, a drugi je Dan Muke Gospodnje, odnosno Veliki petak u Velikom tjednu. Na

Godišnjicu Čuda Svetog Križa, u Zbornoj crkvi Marijina Uznesenja održavaju se prigodne liturgije, a Sveti Križ se postavlja ispred središnjeg oltara. Poslije Svete Mise vjernici ostaju u crkvi i slave Sveti Križ, neki dodirom, neki poljupcem, a svi tihom i skrušenom molitvom. Na sličan način Sveti Križ se slavi i na blagdan Uzdignuća Svetog Križa 14. rujna. Posebno je dojmljivo slavljenje Svetog Križa na Veliki petak. Tog dana, kada se vjernici u molitvi prisjećaju Muke Gospodnje, Sveti Križ se postavlja ispred središnjeg oltara. Navečer se održava procesija ulicama, trgovima i obalom stare jezgre grada Paga, a u procesiji se nosi Sveti Križ i to je jedini dan u godini kada se Sveti Križ iznosi iz crkve. U procesiji, uz svećenstvo i ministrante, sudjeluje velik broj vjernika, a molitva za vrijeme procesije je tiha, prilagođena smislu i značenju blagdana Muke Gospodnje, Velikog petka. Po završetku procesije Sveti Križ se unosi u crkvu i postavlja se pred središnji oltar. Tada brojni vjernici prilaze Svetom Križu, dodiruju ga ili ga poljube, a svi se pred Svetim Križem skrušeno i u tišini mole. Upravo je tiha molitva pred Svetim Križem jedan od bitnih elemenata u običajima slavljenja Svetog Križa. Naime, svaki vjernik moli u sebi, gotovo redovito gledajući Sveti Križ, i premda su svi vjernici zajedno u crkvi i svi su dio vjerske zajednice, u tim trenucima duboke molitve ondje su sami za sebe, za svoje voljene, za svoje bližnje, za one s kojima žive i za one kojih više nema. Molitva pred Svetim Križem je nijema, bez izgovorenih riječi, molitva je misao upućena samo i isključivo Svetom Križu.

U običaje koji su povezani sa Svetim Križem treba spomenuti i sudstvo. Naime, o značenju Svetog Križa govori i to što su se pred Čudotvornim Križem rješavali i sudski sporovi, a taj običaj je nestao uvođenjem suvremenog pravnog sustava. Zanimljiva ilustracija rješavanja sporova pred Svetim Križem je jedan dobro dokumentirani slučaj. U pogodbi koju je 12. lipnja 1729. godine sačinio paški bilježnik Aurelije Mirković, navodi se da je Agata, žena Ante Sabalića, bez znanja svojeg supruga, primila u zajam od Blaža Palčića sedam cekina. Blaž Palčić je tvrdio da mu novac nije vratila, a Agata Palčić je tvrdila da mu je novac vratila. Ovaj slučaj bio je povjeren commisarimma, članovima Pomirbenog suda. Članovi Pomirbenog suda su presuđivali izvan Općinskog suda, u posebnim predmetima koji su uglavnom završavali pogodbom, a ne presudom. Na rješavanju ovog slučaja, koji se u dokumentima naziva delikatnim, radili su suci s velikim ugledom u Pagu. Bili su to kanonik Pavle Mersi i Filip Ruić. Oni su saslušali Blaža Palčića i Agatu Sabalić, ali ni ona ni on nisu promijenili svoj iskaz. Agata Sabalić je i dalje tvrdila da je novac vratila, a Blaž Palčić je tvrdio da to nije istina i da mu novac nije vraćen. U predmetu u kojem nije bilo materijalnih dokaza već samo dva oprečna iskaza, dakle riječ jedne strane protiv riječi druge strane, suci su imali težak zadatak. Na kraju su odlučili napraviti ono što je bilo u skladu s običajima. Suci Mersi i Ruić pozvali su Agatu Sabalić da u crkvi Svetog Ante Opata, pred Svetim Križem, zapali dvije svijeće i da pred Svetim Križem da izjavu da je Blažu Palčiću vratila sedam cekina. Agata Palčić je, poštujući poziv sudaca, u pratnji sudaca i brojnih svjedoka, došla u crkvu Svetog Ante Opata, zapalila je dvije svijeće pred Svetim Križem i pred Svetim Križem je rekla da je posuđeni novac vratila. S tim je, navodi se u ispravi, pravda bila zadovoljena.

Tradicija

Štovanje Svetog Križa odavno je u Pagu postalo tradicija, dio vjerskih običaja, ali i značajan i važan dio naslijeđene baštine. Kao i tijekom prijašnjih stoljeća, i danas, u 21. stoljeću, vjernici odaju počast relikviji koju su čuvali i sačuvali njihovi preci, čuvaju običaje koji su povezani sa štovanjem Svetog Križa, a naslijeđenu baštinu prenose dalje, svojim potomcima. Više od šest stoljeća molitvi, šest stoljeća štovanja Svetog Križa, nakupljeno je u tim običajima, u molitvi, tihoj molitvi bez izgovorene riječi koja je jedno od obilježja običaja povezanih sa štovanjem Svetog Križa. Pred Svetim Križem vjernici i danas, kao i prije šest stoljeća iskazuju i dokazuju svoju vjeru, diveći se Svetom Križu i slaveći ga. Tako se održava i nastavlja put kroz vrijeme Čuda Svetog Križa, put koji je započeo jednom davno, u gradu koji više ne postoji, koje se dogodilo u crkvi od koje su ostali samo temelji, pred mladom pastiricom koja se samo željela pomoliti, a postala je svjedokinja Čuda koje se i danas proživljava u svetkovinama, Svetim Misama, procesijama, u molitvi. Štovanje Svetog Križa dio je naslijeđene baštine grada Paga, vrijednost prije svega vjerska, ali ipak i svjetovna, jer su običaji slavljenja Svetog Križa postali dio općeg korpusa običaja grada Paga.

https://radiopag.hr/paske-relikvije-i-obicaji-krv-iz-rane-obilata-kao-da-je-zivi-covjek-ranjen/

Snaga ženskog poduzetništva na području Sisačko-moslavačke, Ličko-senjske i Osječko-baranjske županije

Iako žene čine većinu svjetske populacije, njihova zastupljenost u poduzetništvu i dalje je manja u odnosu na muškarce. Neravnoteža proizlazi iz nepovoljnog socijalnog, ekonomskog i političkog položaja koji žene tradicionalno zauzimaju u mnogim društvima.
Razlike u poslovnom svijetu između muškaraca i žena, duboko su povezane s nejednakim pristupom obrazovanju i stručnom usavršavanju. **Nedostatak jednakih prilika** utječe na oblikovanje izbora zanimanja, što na mnogim etapama poduzetničkog puta ograničava mogućnosti profesionalnog napredovanja.

Unatoč navedenim izazovima, društvene promjene u posljednjim desetljećima donijele su **novu dinamiku odnosa između žena i muškaraca**, kako u društvu općenito, tako i u poslovnom svijetu. Žene sve češće preuzimaju vodeće uloge, donose inovacije i kreiraju vlastiti prostor u poduzetništvu, što doprinosi ujednačavanju ravnoteže moći i istovjetnim prilikama za sve.

Poduzetništvo žena na području Hrvatske sve više dobiva na značaju, no u manjim i manje razvijenim sredinama izazovi su daleko izraženiji nego u velikim urbanim središtima. **Ličko-senjska, Sisačko-moslavačka i Osječko-baranjska županija odražavaju stvarnost u kojoj se žene poduzetnice ističu** svojim trudom, kreativnošću i inovacijama, unatoč nedostatnoj podršci i specifičnim problemima u lokalnim zajednicama.

Žene poduzetnice čine manji udio ukupnog broja poduzetnika u sve tri županije. Prema podatcima FINA-e 2023. godine u **Sisačko-moslavačkoj županiji, žene čine 21,8%** od ukupno 2.591 poduzetnika, dok je **u Ličko-senjskoj županiji** taj udio nešto niži, na razini **21%** od ukupno 1.034 poduzetnika. **Osječko-baranjska županija**, kao veće gospodarsko središte, bilježi

83. Marija Ružić

Novinarski projekt:
Istraživanje uspjeha, izazova i inovacija žena poduzetnica u Ličko-senjskoj županiji

Elektronička publikacija:
Najbolje iz Like

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
26. studenoga 2024.

najveći broj poduzetnika (6.096), ali udio žena iznosi tek **19,6%**.

Zastupljenost žena poduzetnica u gradovima Sisačko-moslavačke županije varira ovisno o veličini i gospodarskim potencijalima grada. Gradovi poput **Siska**, kao administrativnog i gospodarskog središta županije, koji ima 945 poduzetnika od čega je 23,2%, odnosno 220 žena poduzetnica i **Kutine** koja ima 391 poduzetnika, odnosno 97 žena poduzetnica, koje čine 24,8% poduzetništva, pružaju ženama bolje prilike za ulazak u poduzetništvo. **Novska** bilježi 150 poduzetnika od kojih su 22 žene poduzetnice. Manji gradovi poput Gline, koja ima 18,7% poduzetnica od ukupno 107 poduzetnika i Hrvatske Kostajnice koja ima 27,3% poduzetnica, odnosno 15 poduzetnica od ukupno 55 poduzetnika i dalje zaostaju zbog specifičnih problema poput slabije infrastrukture i smanjene ekonomske aktivnosti.

Gospić, glavni grad Ličko-senjske županije, ima 249 poduzetnika, od čega je 58 žena poduzetnica koje čine 23,3% poduzetništva, dok s druge strane **Novalja**, kao glavno turističko odredište ima 291 poduzetnika, od čega je 22,3% (65) žena poduzetnica.

Otočac bilježi 189 poduzetnika od čega je 38 žene (20,1%), dok s druge strane **Senj**, kao turističko odredište, ima ukupno 113 poduzetnika od čega je 20,4% (23) žene poduzetnice.

Osijek, glavni grad Osječko-baranjske županije ima 3.527 poduzetnika od kojih je 19,4%, odnosno 685 žena poduzetnica, dok Đakovo, drugi najveći grad u županiji po broju stanovnika ima 449 poduzetnika od čega je 105 (23,4%) žena poduzetnica. **Našice** imaju 264 poduzetnika koje čini 51 žena poduzetnica. Gradovi poput **Valpova, Belišća, Donjeg Miholjca i Belog Manastira**, koji broje između 7.900 i 9.700 stanovnika, također pridonose dinamičnoj poduzetničkoj slici županije. **Valpovo** tako ima 162 poduzetnika od kojih je 21,6% odnosno 35 žena poduzetnica. **Belišće** ima registriranih 144 poduzetnika od čega bilježi 31 ženu poduzetnicu. **Donji Miholjac** ima 157 poduzetnika, od čega su 25 žene (15,9%). Sličnu poduzetničku strukturu ima i **Beli Manastir**, gdje od 135 poduzetnika, 21,5% odnosno 29 čine žene poduzetnice.

Glavni gradovi prednjače u brojkama, ali i pružaju više prilika za razvoj. **Sisak** ima **220 poduzetnica**, **Gospić 58**, a **Osijek 685**. U manjim gradovima, poput Kutine, Novske ili Novalje, udio žena poduzetnica značajno varira, ali često svjedočimo velikoj inovativnosti i prilagodljivosti poduzetnica koje se suočavaju s manjkom resursa.

Izazovi i podrška žena poduzetnica

Poduzetnice u ovim županijama suočavaju se s nizom prepreka. **Nedovoljna institucionalna podrška, slabija financijska potpora i manjak edukacijskih programa ključni su izazovi**, osobito u Ličko-senjskoj i Sisačko-moslavačkoj županiji. Nedostatak odgovora od župana ovih županija na upite o poticanju ženskog poduzetništva svjedoči o tome koliko je tema marginalizirana.

Na području Sisačko-moslavačke županije, informacije o sustavnoj podršci ženama poduzetnicama gotovo da ne postoje. Lokalni ekonomski izazovi, poput posljedica potresa i slabe infrastrukture, dodatno otežavaju poslovanje poduzetnica u manjim gradovima poput Petrinje, Gline ili Hrvatske Kostajnice. Žene poduzetnice uglavnom se oslanjaju na vlastitu inicijativu i iskustvo kako bi razvile svoja poslovanja, no potencijal za rast je prisutan, osobito u gradovima kao što su Sisak i Kutina.

U Ličko-senjskoj županiji, iako je broj poduzetnica skroman, ključne institucije poput **Razvojnog centra u Gospiću** pružaju kvalitetnu podršku kroz poslovne usluge, mentorstvo i pristup resursima. Međutim, ruralni karakter županije i manjak potrošačkog tržišta dodatni su izazovi koji ograničavaju rast ženskog poduzetništva.

Poduzetnički inkubator Regan u Novalji značajno doprinosi razvoju poduzetništva. Opremljen suvremenim tehnološkim alatima poput 3D printera i CNC strojeva, inkubator pruža poduzetnicama alate za ulazak u proizvodne industrije, ali i tehničku i mentorsku podršku.

HGK – Županijska komora Otočac je nositelj platforme i organizator jedne od najistaknutijih konferencija za promociju ženskog poduzetništva u Ličko-senjskoj županiji, koja nosi naziv ŽENE I TOČKA. Konferencija okuplja poduzetnice iz cijele regije promičući razmjenu iskustava, edukaciju i mentorstvo. Podršku organizaciji konferencije daju Ličko-senjska županija, Grad Gospić i Grad Otočac.

Konferencija je ujedno temelj platforme **ŽENE I TOČKA Hub,** koja omogućava ženama trajnu podršku u poslovanju kroz online i offline edukacije, fizičke resurse, mentorstvo i promociju ženskog poduzetništva.

Unatoč izazovima, postoje inicijative koje pokazuju kako sustavna podrška može potaknuti poduzetništvo. **Osječko-baranjska županija** prednjači u ovom segmentu. Izložba ženskog poduzetništva, koja se organizira u sklopu Jesenskog sajma u Osijeku, omogućava ženama poduzetnicama da besplatno izlažu svoje proizvode, umrežavaju se i promoviraju

svoje poslovanje. Izložba pruža i edukacijske sadržaje, kao što su predavanja i tribine o projektima poticanja poduzetništva, kreditiranju i samozapošljavanju.

Osječko-baranjska županija prva je u Hrvatskoj uvela **beskamatne kredite za male i srednje poduzetnike** putem suradnje s Hrvatskom bankom za obnovu i razvitak (HBOR). Krediti omogućuju ženama poduzetnicama financiranje projekata bez vlastitog učešća, što je velika prednost, osobito za početnice u poslovanju.

HBOR je prilagodio uvjete financiranja koji se odnose i na program **„Poduzetništvo mladih, žena, početnika i ostalih posebnih segmenata“** donoseći izuzetno povoljne mogućnosti za poduzetnike. Program nudi fiksnu kamatnu stopu od 2,00% godišnje, uz dodatnu pogodnost za poduzetnike iz županija kojima Županija može subvencionirati kamatu do 2 postotna boda, čineći ga najpovoljnijim kreditnim rješenjem na tržištu.

Osim navedenog, maksimalni iznos kredita povećan je na 400.000,00 EUR, dok je program proširen i na mikro, male i srednje poduzetnike koji ulažu u razvoj posebnih područja Hrvatske te na one koji investiraju u komercijalizaciju projekata temeljenih na istraživanjima, razvoju i inovacijama (RDI). Program je snažan poticaj za razvoj i inovacije u poslovanju.

15. studenog 2024., **Hrvatski sabor usvojio je izmjene i dopune Zakona o trgovačkim društvima** koje osiguravaju rodnu ravnotežu u upravama velikih trgovačkih društava. Zakonske izmjene prenose rješenja Direktive EU o poboljšanju rodne ravnoteže, prema kojoj kompanije s više od 250 zaposlenih do lipnja 2026. moraju osigurati da 40% neizvršnih ili 33% ukupnih rukovodećih položaja pripada podzastupljenom spolu, prvenstveno ženama.
Primjena Direktive odnosi se na 24 hrvatske kompanije koje ispunjavaju kriterije vezane uz broj zaposlenih, prihod i imovinu. Nepridržavanje pravila rezultirat će ništetnošću odluka o imenovanju direktora. Izmjene također usklađuju zakonodavstvo s preporukama OECD-a, uključujući transparentnost transakcija i virtualne skupštine dioničara.
Cilj je poticanje ravnopravnosti, bolje korporativno upravljanje i usklađivanje s međunarodnim standardima.

Hrvatska gospodarska komora (HGK) podupire provedbu izmjena edukacijama **poput Akademije „Budućnost upravljanja“**, koja članicama nudi obuku iz korporativnog upravljanja, prava i komunikacija. Program je organiziran tijekom 6 modula. Nakon svakog predavanja organizira se “Čavrljanje”, odnosno predstavljanje uspješnih poslovnih žena. **Akademija se realizira u Središnjici HGK, ali je namijenjena poduzetnicama iz cijele RH.**

Kako pomoći ženama poduzetnicama?

Unatoč izazovima, žene poduzetnice u Ličko-senjskoj, Sisačko-moslavačkoj i Osječko-baranjskoj županiji pokazuju iznimnu otpornost i inovativnost. Sustavna podrška, poput inicijativa u Osječko-baranjskoj županiji, može poslužiti kao model za ostale županije. Istovremeno, lokalne inicijative poput inkubatora u Novalji i konferencija poput ŽENE I TOČKA dokazuju važnost specifičnih mjera prilagođenih potrebama poduzetnica.

Za daljnji razvoj ženskog poduzetništva potrebno je: **Poboljšati financijsku dostupnost** – kroz beskamatne kredite i poticaje za početnice. **Povećati edukacijske programe i mentorstvo** – kroz suradnju s lokalnim institucijama i razvojnim centrima. **Poticati umrežavanje** – organizacijom sajmova, konferencija i platformi za razmjenu iskustava.

Ako se uloži dodatni trud u jačanje sustavne podrške, žene poduzetnice koje se nalaze u analiziranim područjima mogu postati još snažniji motor lokalnog razvoja i inovacija. U njihovim pričama krije se ne samo snaga za promjenu, već i potencijal za ekonomski i društveni preporod županija u ruralnim krajevima.

https://najboljeizlike.com/novosti/vise/snaga-zenskog-poduzetnistva-na-podrucju-sisacko-moslavacke-licko-senjske-i-

Vodeći u tiskanim reklamama zahvaljujući upornosti, hrabrosti i poduzetnosti

Preuzimanjem vođenja tvrtke s dvadeset godina nakon očeve smrti, kada su se miješali osjećaji i svakodnevni poslovni izazovi, stvorena je uspješna poduzetnička priča koju nam je ispričao direktor Toni Klemen.

Od pojave prvog tiskarskog stroja u 15. stoljeću pa sve do danas, tiskani reklamni materijali ostali su prisutni i fleksibilno se prilagođavaju tržišnim potrebama, što ukazuje na njihovu važnost u svakodnevnom životu i dugovječnost ove poslovne grane. Upoznali smo poslovanje tvrtke Reklama Media d.o.o. sa sjedištem u Đakovu, na čelu s direktorom Tonijem Klemenom, te smo iz prve ruke saznali više o ovoj grani poslovanja i vođenju jedne takve tvrtke, gdje je na čelu mladi poduzetnik.

Povijest tvrtke

Još uvijek stariji stanovnici Đakova tvrtku Reklama Media nazivaju „Neon Reklam", što nije čudno s obzirom na to da je tvrtka od 1992. godine poslovala pod tim imenom, a 2012. godine prelazi iz obrta u d.o.o.

"Godine 1992. moj otac Damir osnovao je obrt 'Neon Reklam', čime je započeo posao u tiskanim reklamama. Definitivno smo postali najpoznatiji po svjetlećim reklamama. Đakovčani se sigurno sjećaju tada najveće svjetleće reklame na 'Mimozi', gdje je bio postavljen logo 'Đakovštine d.d.'. Kako su godine prolazile, postali smo sve prepoznatljiviji u sektoru izrade i montaže raznih vrsta reklama. Zbog povećanog opsega posla, 2012. godine transformirali smo se iz obrta u d.o.o., kada smo i promijenili ime u 'Reklama Media d.o.o.'."

84. Adam Kajba

Novinarski projekt:
Mladi poduzetnici koji su odlučili ostati u Slavoniji i razvijati svoje poslovanje.

Elektronička publikacija:
Moje Đakovo

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
31. kolovoza 2024.

Preuzimanje tvrtke i odgovornosti „preko noći"

Samo dvije godine nakon osnivanja tvrtke „Reklama Media d.o.o.", tada dvadesetogodišnji Toni morao je preuzeti vođenje i upravljanje tvrtke zbog očeve smrti.

„Nakon očeve smrti doslovno sam preko noći morao preuzeti vođenje i upravljanje tvrtke. Emocionalno sam morao biti stabilan jer smo u kućanstvu ostali majka Mirta, mlađi brat Nikola i ja, a svi smo na neki način ovisili o tvrtki. Budući da sam već imao iskustva u izradi i montaži reklamnih materijala koje smo tada nudili, suočavanje s budućim projektima nije me plašilo. Najveći izazov bila je moja mladost; stariji poduzetnici možda me nisu smatrali ozbiljnim zbog mojih godina, no u svoju stručnost i kvalitetu nikada nisam sumnjao."

Danas su lider u tiskanim reklamama

„Reklama Media d.o.o." danas nudi cjelokupnu uslugu – od ideje do realizacije reklame. Nude tisak velikog formata koji se koristi na vozilima, jumbo plakatima, unutarnjim i vanjskim objektima, a bave se i izradom svjetlećih reklama te ostalim tiskanim reklamnim materijalima. Zahvaljujući društvenim mrežama, moguće je pratiti njihove reklamne projekte i aktivnosti.

„Danas je „Reklama Media" izrasla u jednog od lidera u proizvodnji reklamnih materijala u istočnom dijelu Hrvatske. Svake godine ulažemo u modernizaciju printera kako bismo išli u korak s konkurencijom i zahtjevima klijenata. Naš je fokus uvijek bio na kvaliteti, što je rezultiralo povećanom potražnjom. Danas zapošljavamo sedam osoba i naš je cilj održati kvalitetu te svake godine nastaviti rasti."

Odustajanje i odlazak nikad nisu bili opcija

Početak vođenja i upravljanja tvrtkom zasigurno nije bio obećavajući, no Toni nam kaže da odustajanje i odlazak nikad nisu bili opcija.

„Na početku, s dvadeset godina, nisam dobivao velike poslove jer me nisu smatrali ozbiljnim, no bez obzira na to, nikad nisam želio odustati. Radio sam gotovo svakodnevno, od 7 ujutro do 23 sata, kako bih osigurao stabilnost tvrtke. A odlazak iz Đakova, odnosno Hrvatske? To bi bilo najlakše učiniti, ali nikad mi to nije bila opcija. Osjećao bih se poraženo jer bi tada svi ti prekovremeni sati bili uzaludni, a oni su sve samo ne bezvrijedni jer sam kroz njih gradio kvalitetu."

Zainteresiranost mladih za ovu vrstu posla

Slavonija, kao i cijela Hrvatska, suočava se s manjkom radne snage i demografskim padom, no kako mladi gledaju na tiskane reklame i vide li se u toj industriji?

„Bez obzira na lošu demografsku sliku našeg kraja, primijetio sam da se mladi sve više odlučuju za pokretanje vlastitih poslova. Ono što je zanimljivo jest da im je vizualni identitet, poput logotipa i brendinga, izuzetno bitan, što nije uvijek bio slučaj kod starijih poduzetnika. U životu sve gledam kroz pozitivnu prizmu, pa tako sada u obitelji imamo i novog člana, mog sina, i nadam se da ću stvoriti čvrste temelje kako bi i on mogao jednog dana nastaviti ovim putem."

https://moje-djakovo.com/vodeci-u-tiskanim-reklamama-zahvaljujuci-upornosti-hrabrosti-i-poduzetnosti/

SLOBODNA DALMACIJA

Nasipaju pomorsko dobro, skidaju pečate DIRH-a, hvale se privatnom plažom... i nitko im ništa ne može!

Mještani Drvenika Velikog, koji spada pod Grad Trogir, već dvije godine upućuju prijave, mailove, pritužbe, molbe,... nadležnim institucijama kako bi zaštitili pomorsko dobro u rajskoj uvali Krknjaši. Plavoj laguni kako joj tepaju, koja je dio ekološke mreže Natura 2000 EU Water Framework, a sve s ciljem zaštite podmorja, staništa morskih organizama, zaštićenih periski i posidonije, 'pluća mora'.

Brojne su pritužbe lokalnog stanovništva sa Krknjaša na Drveniku Velikom zbog devastacije pomorskog dobra, ilegalne gradnje unutar zaštićenog obalnog područja koje je označeno kao poljoprivredno zemljište izvan građevinskog područja i nalazi se izvan turističke zoni.

Ponton glumi brodicu

- Iako nadležne institucije iziđu na teren po prijavama lokalnog stanovništva, izdaju rješenja prekršiteljima zakona, ta se rješenja ne poštuju. Nastavlja se raditi dalje po modelu „radi ilegalno i mimo zakonskih propisa", računajući na „sporost" sustava. Tako se nastavlja uništavati najvrijednije resurse pomorskog dobra i zaštićenoga obalnog područja. Dobar primjer je ponton od 24 metra koji dva ljeta tijekom sezone osvane privezan i usidren na pomorskom dobru ispred „stare Vulasove kuće", ispred č.z. 4567/1. Ponton služi za privez turističkih brodova, iskrcaj gostiju, a na njega je naslonjena pasarela, koja vodi do betoniranog mula na pomorskom dobru - priča nam V.G. koja, kao i brojni mještani Drvenika Velikog, godinama promatra devastaciju pomorskog dobra i prirodnog okoliša zbog kojega turisti ovamo i dolaze.

A mi ga, nažalost – betoniramo!

- Prijavljivali smo nadležnima institucijama kako, pod krinkom pontonske brodice oznake HV 282471 duge 12 metara, tu stoji nelegalno postavljen i usidren ponton duplo duži, punih 24 metra. Prijave zbog nele-

85. Sandra Barčot

Novinarski projekt:
Kako riješiti problem devastacije pomorskog dobra?

Elektronička publikacija:
Slobodna Dalmacija portal

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
24. studenoga 2024.

galnog pontona su proslijeđene Lučkoj kapetaniji Split, njihovoj trogirskoj ispostavi, Gradu Trogiru, kao i resornom Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture,... Dvije godine se dopisujemo, a pomaka nema. Ponton je svako ljeto tu, služi svojoj svrsi ugostiteljskom objektu, gdje dolaze gosti, a more se uništava...

Reklamiraju privatnu plažu!

Sve ovo prisnažuje i Lovorka Kostović, predsjednica Mjesnog odbora Drvenik Veliki, koji godinama prati devastaciju njihovog raja. S njome ćemo najprije o prirodi, a onda se vratiti na ilegalnu gradnju na kopnu, za koju je građevinska inspekcija uzalud izdala rješenje za rušenje jer opet sve stoji kako je i izgrađeno.

Uz to se i reklamira kao privatna plaža, a tog zakonskog pojma, takvog oblika vlasništva u Hrvatskoj - nema!

- Još 2021. godine na pomorskog dobru ispred k.č. 4538/1 nasuli su obalu (k.č. 4533) uključujući škrape i podmorje. Nasute su tone škalje, oko 350 metara kvadratnih pri čemu je dio nasipa završio u moru uzrokujući naravno devastaciju podmorja jer se obalna crta pomakla prema moru i nastao je plato površine nekih 300 m2. Prijavili smo sve, pisali su mediji o tome i opet nikome ništa. Nitko nije reagirao na radnje „Vlamonda Sport d.o.o." koji je tu česticu 4538/1 iznajmio od „MAX RENT-a". U lipnju 2023. godine smo novi incident drugog poduzetnika „Gray line d.o.o." prijavili zbog „preoravanja" obale, pomorskog dobra, škrapa odnosno mrkinta, bagerom, no opet - nikome ništa!

Lista nam Lovorka dokumentaciju s fotografijama zatečenog stanja svih ovih godina od kada domicilno stanovništvo vodi bitku za zaštitu svog okoliša, pa dodaje:

- Položene su cijevi koje se iz ugostiteljskog objekta na čestici zemljišta 4538/1 i 4538/2 izlijevaju u more. Paralelno sa svim tim na lokaciji Punta u Krknjašima, ljeti postave i taj ponton od 24 metara za privezivanje turističkih brodova i iskrcaj putnika bez dokaza o sigurnosti privezivanja plovila i iskrcaja turista, a turistički brodovi iskrcaju odjednom od 100 do 200 gostiju, tako da dnevno bude do 1000 posjetitelja koji prijeđu preko pontona.

Objekti pod pečatom DIRH-a

U travnju 2023. godine Mjesni odbor je prijavljivao i iskrcaje građevinskog materijala uz obalu gdje nema pristaništa. Time su upozorili na uništavanje morskog staništa, no opet – u ništa!

- U lipnju 2023. godine Miro Pavković („Gray line") dovezao je dvije čelične šine, koje su se protezale od površine zemljišta k.č.4567/1 i 4567/2 preko pomorskog dobra i nad morem, sprječavajući siguran prolaz preko pomorskog dobra svima, tako da je željeznim šinama zagradio površinu pomorskog dobra, i zatim oglašavao privatnu plažu njegove tvrtke „Gray Line Private Beach" - iznosi nam nove potvrde o devastaciji predsjednica Mjesnog odbora Drvenik Veliki. I opet isto, na uništavanje prirodnog resursa nitko od odgovornih ne reagira.

- Znači, u vrijeme sezone u uvali Krknjaši se dnevno na divlje usidri 50 do 300 brodova. Sustavno se uništava stanište morskih organizama, zaštićene posidonije i periske. Ne kontrolira se uopće kvaliteta mora premda se direktno u njega postavljaju cijevi otpadnih voda. Škrape i putevi se zasipaju betonom, željeznim šinama se zagrađuju stoljetni putevi na pomorskom dobru, na divlje se postavljaju muli, pontoni, privezuju se brodovi, neregistrirane maone, uporno i nezaustavljivo se vrši betonizacija pomorskog dobra!

Ističu nam ove dvije hrabre žene koje žele zaštiti prirodno bogatstvo koje su nam ostavili na čuvanje naši preci, dok nam ostali mještani pričaju još nešto nevjerojatnije.

- Vlasniku „Gray line" je, zbog ilegalne ugostiteljske djelatnosti na predmetnom zemljištu, objekt pečatiran od strane Državnog inspektorata. Nastavili su radili u drugom bespravnom objektu na tom zemljištu unatoč rješenju građevinske inspekcije za rušenje objekta. Ovdje caruje samovolja jakog pojedinca, koji se oglušuje na sve. Može mu biti kako on hoće – ljute su Drveničani, jer se zakon koji bi trebao spriječiti devastaciju pomorskog dobra ne poštuje i ne provodi.

No odgovor iz Državnog inspektora, čiji su inspektori bili na licu mjesta ipak ih – demantira. Zakon se proveo. Ali uzalud.

- Građevinska inspekcija Državnog inspektorata je u obavljenom inspekcijskom nadzoru na lokaciji, utvrdila da je investitor na predmetnoj lokaciji č.z. 4567/1 i 4567/2 K.O. Drvenik izgradio više prizemnih građevina ugostiteljske namjene, bez ishođene izvršne odnosno pravomoćne građevinske dozvole. U kolovozu 2023. godine pokrenut je upravni inspekcijski postupak te je doneseno rješenje kojim je naređeno uklanjanje predmetnih građevina. Jednako tako, protiv investitora podnesena je kaznena prijava zbog počinjenja kaznenog djela "protupravne gradnje".

Protiv navedenog rješenja o uklanjanju investitor je podnio žalbu Upravnom sudu u Splitu, koja je odbijena presudom Upravnog suda te je na presudu Upravnog

suda investitor izjavio žalbu Visokom upravnom sudu u Zagrebu, a koja je također odbijena presudom.

Rješenje o rušenju ima, no žali se i plaća kazne

Budući da investitor nije postupio po rješenju o uklanjanju u zadanom roku, izdan mu je prekršajni nalog u iznosu od 2650 eura. Na njega je uložio prigovor, zbog čega je predmet na Općinskom prekršajnom sudu u Trogiru pa o rezultatima ovog postupka Državni inspektorat zasada nema informaciju. Zaključno, ova njegova bespravna građevina uvrštena je u plan izvršenja Državnog inspektorata putem treće osobe na trošak investitora.

Vezano na postavljanje pontona u moru, obavještavamo Vas da je, sukladno Pravilniku o zahvatima u prostoru koji se ne smatraju građenjem, a za koje se izdaje lokacijska dozvola, isto u nadležnosti Lučke kapetanije.

Ujedno je Turistička inspekcija Državnog inspektorata u kolovozu 2024. godine na predmetnoj lokaciji napravila inspekcijski nadzor obavljanja ugostiteljske djelatnosti, te utvrdila da fizička osoba obavlja djelatnost koju nije registrirala kod nadležnog tijela ili prijavila poreznim tijelima, kako je propisano odredbom Zakona o zabrani i sprječavanju obavljanja neregistrirane djelatnosti. Temeljem utvrđenog, po Zakonu o zabrani i sprječavanju obavljanja neregistrirane djelatnosti, izrečeno je usmeno rješenje, kojim se zabranjuje daljnje obavljanje ugostiteljske djelatnosti pripremanja i usluživanja jela i pića u samostojećem objektu te na prostoru za usluživanje gostiju na otvorenom, dok ne otkloni nalazom utvrđene nedostatke, a najkraće na rok od 30 dana od dana izdavanja usmenog rješenja.

Rješenje je izvršeno pečaćenjem samostojećeg objekta te prostora za usluživanje na otvorenom. Jednako tako izdan je prekršajni nalog i oduzeta imovinska korist.

U listopadu 2024. godine po zaprimljenoj prijavi o skidanju službenog pečata Državnog inspektorata PU Split, obavljen je očevid zbog utvrđivanja činjenica te je temeljem utvrđenog podnesena Kaznena prijava zbog osnovane sumnje u počinjenje kaznenog djela skidanja službenog pečata s natpisom UPOZORENJE! - stoji u detaljnom odgovoru nadležnog DIRH-a.

Znači, napravilo se sve što se moglo, ali...

Zapečatilo se, kaznilo, napisalo prekršajne pa i kaznene prijave, no objekt i dalje stoji.

Sada doduše u zimskom snu kojim spavaju i mnogi legalni objekti na Jadranu, ali nove će aktivnosti krenuti s prvim zrakama sunca i pripremi za turističku sezonu.

Administrativni apsurdi

Uz još jedan kuriozitet – Grad Trogir je s potpisom gradonačelnika Ante Bilića, u dva navrata izdao odobrenje „Gray line" za prodaju van tržnog prostora u svrhu pružanja usluga u djelatnosti trgovine i to: prodaja suvenira, stvari za plažu, dječje igračke, piće iz frižidera, zapakirane sendviče, slatkiše i vodu. Za prvi period od 28. lipnja 2023. do 31. prosinca 2023. te u drugom od 2. lipnja 2024. do 15. listopada 2024. godine.

- Jedinica lokalne samouprave nema nadležnost za izdavanje takvih odobrenja na poljoprivrednom zemljištu, što su u naravi obje predmetne čestice zemljišta koje koristi „Gray line" vlasnika Mire Pavkovića i Filipa Marijanija, a na kojima su izgrađeni bespravni objekti. Na č.z 4562/2 DIRH je zaustavio poslovanje, dok je na zemljištu č.z. 4567/1 „Gray line" nastavio poslovati temeljem Odobrenja za trgovinu Grada Trogira. Na temelju tog gradskog odobrenja, Upravni odjel za gospodarstvo, EU fondove i poljoprivredu Splitsko-dalmatinske županije, ispostava Trogir, izdao je Rješenje za minimalne tehničke uvjete za rad na č.z.4567/1 i to počevši od 13. srpnja 2023. godine, bez vremenskog ograničenja. Tek nakon našeg dopisa od 8. rujna, dva mjeseca kasnije, 8. studenoga 2024. godine, županijski odjel potvrđuje kako su proveli postupak po službenoj dužnosti, te je 6. studenog zbog nepravilnosti utvrđen prestanak važenja predmetnog rješenja – kaže nam V.G. i iznosi detalje o apsurdima funkcioniranja administracije koja zapravo sudjeluje u izbjegavanju zakona i potiče samovolju pojedinca, a reagira tek kad se to otkrije pa ju se pismeno upozori.

A što na sve kaže prozvani vlasnik „Gray line", koji reklamira privatnu plažu, koji skida „pečate" Državnog inspektorata, kojem očito u ovoj državi nitko za sada ne može ništa?

Nazvali smo Mira Pavkovića, no bez odgovora. Uputili smo mu poruku i mail, pa sada čekamo i njegovo objašnjenje njegovih postupaka.... Porukom nas je obavijestio kako je izvan države te da će nam na povratku u Hrvatsku odgovoriti na upit.

https://slobodnadalmacija.hr/split-i-zupanija/obala/nasipaju-pomorsko-dobro-skidaju-pecate-dirh-a-hvale-se-privatnom-plazom-i-nitko-im-nista-ne-moze-1435588

‘Chemo brain’ je stvaran, možemo li ga izliječiti?

Vandi Juranić Lisnić, Zagrepčanki s riječkom adresom, Hodgkinov limfom dijagnosticiran je 2009. godine, uoči njenog 28. rođendana. Uslijedilo je šest mjeseci kemoterapija na koje je svaka dva tjedna odlazila u Zagreb, jer je tamo bila njezina mama, a suprug se još nije preselio u Rijeku.

„Nakon kemoterapije osjećala sam se kao da sam se napila nekog jakog alkohola i kao da mi je netko napunio glavu vatom. Bilo mi je teško razmišljati. Imala sam i bolove u živcima tj. neuralgije, izgubila sam svu kosu, udebljala se 12 kilograma, dobila intersticijsku bolest pluća, pa nisam mogla proći više od tri stepenice odjednom, a da se pritom jako ne uspušem. Nakon četiri doze kemoterapije, otprilike nakon dva mjeseca liječenja, pojavio se osjećaj omaglice, kao da patim od mamurluka i nisam se mogla sjetiti nekih banalnih riječi. Primjerice, nisam se mogla sjetiti riječi za stepenice“, govori dr. Vanda Juranić Lisnić, izvanredna profesorica na Medicinskom fakultetu u Rijeci.

Kako je tada intenzivno čitala iskustva drugih pacijenata, odmah je shvatila da su osjećaj omaglice i nemogućnost da se sjeti banalnih riječi tipični simptomi stanja koje nazivamo ‘chemo brain’ odnosno ‘kemo mozak’ ili moždana izmaglica.

„S obzirom na tuđa iskustva, moj je ‘kemo mozak’ bio prilično blag. U pravilu bi se javio neposredno nakon kemoterapije i trajao bi nekoliko dana te bi onda prošao. Sjećam se da sam čitala da je kod nekih trajao puno dulje i bio je snažniji, u smislu konfuznosti i opće zaboravljivosti te teškoća u razmišljanju“, rekla je.

86. Tanja Rudež

Novinarski projekt:
Kako maligne i druge bolesti utječu na naše kognitivne sposobnosti

Elektronička publikacija:
NISMO SAME

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
21. kolovoza 2024.

Iako se za nuspojave kemoterapije koje pogađaju mozak i ljudske kognitivne sposobnosti zna već jako dugo, 'chemo brain' je tek posljednjih desetljeća zainteresirao neuroznanstvenike. Poseban interes za taj sindrom, s kojim se suočavaju pacijenti tijekom ili nakon kemoterapije, javio se za vrijeme pandemije koronavirusa, kada su liječnici i znanstvenici spoznali da je 'magla u glavi' tijekom i nakon covida slična 'kemo mozgu'.

„'Chemo brain', kognitivno oštećenje povezano s kemoterapijom, sindrom je koji karakteriziraju smanjena pažnja i koncentracija, smanjena brzina obrade informacija, kao i poteškoće s obavljanjem više zadataka, pamćenjem i izvršnim funkcijama. Može se pojaviti nakon niza terapija u liječenju raka, a posebno je povezan s određenim kemoterapijskim lijekovima", pojasnila je neuroznanstvenica dr. Michelle Monje Deisseroth, profesorica na Sveučilištu Stanford u Kaliforniji i jedna od vodećih svjetskih stručnjakinja za 'chemo brain'.

Prema nekim istraživanjima, više od 50 posto pacijenata koji se liječe kemoterapijom pati od nekog oblika kognitivnog oštećenja, a 35 posto njih susreće se s ozbiljnijim problemima dulje vrijeme.

„Kod nekih ljudi kognitivno oštećenje povezano s kemoterapijom može trajati godinama, čak i desetljećima. Kod drugih se simptomi povlače tijekom vremena", rekla je dr. Monje Deisseroth.
Njezina su istraživanja velikim dijelom fokusirana na promjene koje se događaju u mozgu tijekom i nakon kemoterapije.

„Što uzrokuje 'chemo brain' još je područje aktivnog istraživanja. Ono što do sada razumijemo je da neke kemoterapije, ali i drugi tretmani u liječenju raka, mogu uzrokovati disregulaciju određenih tipova moždanih stanica koje se zovu glija stanice. Upravo ta disregulacija glija stanica oštećuje funkciju neurona i neuralnih krugova", pojasnila je dr. Monje Deisseroth.

Naglasila je da zasad ne postoje specifični lijekovi za 'kemo mozak'.

„Kako budemo saznavali više o uzrocima, nadamo se da ćemo razviti terapije osmišljene za promicanje izlječenja temeljnih uzroka 'kemo mozga'. Za sada postoje lijekovi koji pomažu u upravljanju simptomima. Važno je da pacijent kaže svojim liječnicima da ima ove simptome te da posjeti neurologa ili neuropsihologa koji je specijaliziran za brigu o ljudima koji imaju ove nuspojave terapije raka. Također je korisno znati da postoje znanstvenici i liječnici koji naporno rade na razvoju terapija za liječenje 'chemo braina'", naglasila je dr. Monje Deisseroth.

Dr. Vanda Juranić Lisnić ističe kako je 'kemo mozak' neugodna nuspojava liječenja, kao i brojne druge. Kako je i sama bila u toj situaciji, ima korisne savjete za sve one koji se suočavaju s omaglicom u glavi, zaboravnošću i manjkom koncentracije nakon kemoterapije.

„Koncentrirajte se na to da se sad liječite od ozbiljne bolesti lijekovima koji imaju nuspojave, ali da se to isplati i da mnoge nuspojave nisu trajne. Sve to prođe. Danas redovito trčim, doktorirala sam nakon završetka liječenja, kosa je narasla, kile sam izgubila… Nije sramota zapisivati stvari ako ste zaboravni. I inače to savjetujem osobama koje se suočavaju s težim bolestima, čak i ako nemaju 'chemo brain'. Kad je čovjek u stresu i strahu, normalno je da je zaboravan. Posebno je korisno zabilježiti sva pitanja koja želite upitati svog liječnika, kako ih ne biste zaboravili postaviti kada ste na pregledu. I zapišite sve što vam liječnik govori. Ja sam čak vodila i mamu sa sobom, jer dva para ušiju bolje čuju", rekla je Vanda Juranić Lisnić.

Smatra da je korisno „okupirati" mozak različitim intelektualnim vježbama ili zadacima.

„Svoju sam bolest provela radeći na doktoratu, na bolovanju sam bila samo dva dana nakon kemoterapije i onda bih se vratila u laboratorij. Jasno mi je da to ne može ili ne želi svatko: negdje okolnosti to ne dopuštaju, a kod nekih su nuspojave liječenja presnažne. Moj posao je jako kreativan i zaista radim u sjajnom okruženju koje mi je pomoglo da se ne fokusiram samo na bolest. Ali ima i drugih stvari kojima se čovjek može okupirati – možete probati naučiti neku novu vještinu, baviti se hobijem za kojeg prije niste imali vremena, uključiti se u rad udruga poput Nismo same… I samo hrabro. Medicina napreduje svakim danom, mnoge maligne bolesti se danas odlično liječe ili barem dugotrajno drže pod kontrolom", poručila je Vanda Juranić Lisnić.

https://nismosame.com/savjeti/chemo-brain-je-stvaran-mozemo-li-ga-izlijeciti/

”Vojska je škola nacije, općoj populaciji treba sigurnosno obrazovanje!”

„Nemam nikakvih dilema da nam vojna obveza treba, ali odluka o tome mora biti duboko promišljena. Znamo li uopće kakva je razina afiniteta mladih za vojni rok, kakva je rezistencija mladih ljudi na stres, sposobnost funkcioniranja u ‘totalnoj instituciji’, kakve su im radne navike, hoće li jesti sve što im se servira, kako ćemo ih probuditi u šest ujutro, kako ćemo ih odvojiti od ekrana i interneta?“

Rat u srcu Europe, nestabilna politička i sigurnosna situacija u svijetu, rat na Bliskom istoku, masovne migracije prema Europi, napetosti i prijeteća retorika u našem susjedstvu, u BiH i Srbiji…, sve je to utjecalo da se u Hrvatskoj „s leda skine“ 2008. godine „zamrznuti“ obvezni vojni rok. Jer, sigurnost je najvažniji uvjet za razvoj i suverenitet svake zemlje i nacije.

Nositelj triju kolegija na Filozofskom

Na teme o „oživljavanju“ obveznog vojnog roka, je li se pogriješilo kad je politika odlučila 2008. suspendirati njegovo služenje, pa danas imamo nekoliko generacija muškaraca u najboljim godinama koji ne znaju što je kundak, kako obvezni vojni rok može pridonijeti jačanju društvenog kapitala, o vojnoj izobrazbi u drugim zemljama…, razgovarali smo s profesorom dr. sc. Mirkom Bilandžićem, predstojnikom katedre za vojnu sociologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je nositelj triju kolegija: „Sociologija nacionalne i međunarodne sigurnosti“, „Sociologija vojske i rata“ te „Terorizam i društvo“. Područja njegova interesa i znanstveno-istraživačkog rada su nacionalna sigurnost, međunarodna sigurnost, socijetalna sigurnost, terorizam, protuterorizam, obavještajne studije, komparativni sustavi nacionalne sigurnosti, teorije sukoba, teorije moći, o čemu je objavio 10 knjiga, 50-ak znanstvenih i stručnih radova.

87. Dražen Boroš

Novinarski projekt:
Obavezni vojni rok - istinski društveni kapital

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
16. rujna 2024.

„Sigurnost nije sve, ali je sve bez sigurnosti – ništa! Sigurnost je javno dobro. Nemam nikakvih dilema da nam vojna obveza treba, jasno da postoje i kontra argumenti, kao što nema dileme da postoji i priziv savjesti iz etičkih, svjetonazorskih, religijskih ili ideoloških razloga, ali ne i priziv savjesti kao pomodarstvo ili bijeg od nečega. Pobornik sam uvođenja vojnog roka“, decidiran je dr. sc. Bilandžić te naglašava da za takvu odluku moramo imati društveni i politički konsenzus.

Vojni rok trebao bi trajati četiri do šest mjeseci

„Riječ je o preozbiljnom pitanju koje se mora strateški, zakonski i sadržajno regulirati. Moramo znati stratešku orijentaciju, kakvu vojsku hoćemo, kakva nam je sigurnosna strategija i vojna doktrina, pa kad odgovorimo na ta pitanja, onda krenuti u operacionalizaciju za koju dob uvodimo obvezni vojni rok, koliki je to broj ljudi, koliko ponavljajućih kontingenata, gdje će biti smješteni, imamo li dovoljan broj vojnih instruktora, koliko će vojni rok trajati i kako to platiti. Prema preliminarnim aproksimativnim simulacijskim modelima zaključak o općoj vojnoj obvezi je operacionalan i primjereniji od modela vojne edukacije u godišnjoj rotaciji dva-tri ciklusa u trajanju od četiri do šest mjeseci. Za vojnu izobrazbu treba neko vrijeme, ne radi se tu samo o svladavanju baratanja puškom, nego o upoznavanju vojne kulture, spoznavanju što je vojska, vojna struktura, organizacija i profesija, o procesu vojne socijalizacije, razvijanju altruizma, osjećaja dužnosti, odgovornosti, kolektiviteta, zajedništva, za razliku od egoizma, individualizma i partikularizma na kojima počiva današnje civilstvo.“

Više je puta dr. sc. Bilandžić tijekom razgovora ponovio da odluka o obveznom vojnom roku mora biti duboko promišljena. Pita se znamo li uopće kakva je razina afiniteta mladih za vojni rok, kakva je rezistencija mladih ljudi na stres, sposobnost funkcioniranja u „totalnoj instituciji“, kakve su im radne navike, hoće li jesti sve što im se servira, kako ćemo ih probuditi u šest ujutro, kako ćemo ih odvojiti od ekrana i interneta?

Ne smije biti odvojena od društva

„Znate li kakvo je sigurnosno obrazovanje u Hrvatskoj na razini opće populacije? Nikakvo! Ljudi u vrijeme pandemije covida nisu znali staviti na lice medicinsku masku! Što vojska daje? Sigurnosno obrazovanje! Vojska je i škola nacije i ima različite dimenzije, jedna je nacionalno-emotivna – vojska je domoljubna! Druga je dimenzija ustavno-institucionalna u pogledu garanta sigurnosti društva i obrane države. I treće, vojska je ‘specijalno društvo’ unutar općeg društva za čiju je sigurnost zadužena. Stoga ne smije biti odvojena od društva, ne smije biti socijalno izolirana. Što danas prosječno hrvatski građanin zna o vojsci? Gotovo ništa. I vojska mora razvijati svoju ulogu u društvu, a vojne profesionalce treba odgajati i kao vojnike građane. Opća vojna obveza znači prelijevanje u civilno društvo osjećaja pripadnosti nečemu, kolektiviteta, sposobnosti žrtvovanja za opće dobro, društvene solidarnosti, zajedništva, suživota bez podjela i atomizacije, dakle svega onoga što nam u društvu nedostaje. Mi još razmišljamo hoćemo li djeci u školi pustiti himnu“, kaže dr. sc. Bilandžić i uvodi nas u razgovor o tome kada su se i zašto masovne vojske reducirale i transformirale u profesionalne, no prethodno ističe sociološke zakonitosti vojske kao institucije i njezine uloge te percepcije i atraktivnosti vojne profesije. Prema istraživanjima društvenih stavova vojska kao institucija na vrhu je društvene ljestvice po uzvišenosti, stupnju povjerenja u institucije i ugledu, a nasuprot tome vojna je profesija kao zanimanje po privlačnosti na samom dnu.

Kraj Hladnog rata i profesionalizacija vojske

„Vojska je stup sigurnosti društva i države, obrana države, najorganiziraniji je društveni sektor jer u tome sudjeluje cijelo društvo i cijela država, a zašto je to bitno – radi odvraćanja od rata i pobjede u ratu! Vojska je sasvim specifična organizacija koja ima uvijek istog nalogodavca i iste konzumente usluge – državu i društvo – a njezina organizacija determinirana je uvijek izvanjskim faktorima. Jedan od tih faktora je mikro i makro sigurnosno okruženje. Nekad smo imali masovne vojske s različitim modelima opće vojne obveze, a od kraja Hladnoga rata, otkako je prestala prijetnja velikog sukoba bipolarnog sustava, dogodila se promjena zbog izvanjskih faktora, pa je većina zemalja, posebno Europe, smanjivala svoje vojske. Na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće čak je 10 milijuna vojnih profesionalaca ostalo bez posla. Istodobno je započelo smanjivanje svih investicija u vojsku, pa je većina europskih zemalja započela transformaciju oružanih snaga iz masovnog koncepta opće obrane te krenula u proces profesionalizacije vojske. To je ujedno značilo i promjenu uloge vojske, koja je iz iskonskog, misijskog poziva postala zanimanje uz dodjelu niza novih uloga, primjerice djelovanja u mirovnim misijama i asistencije civilnom sektoru sigurnosti.“

Ne jednom je dr. sc. Bilandžić u razgovoru naglasio da su nacionalna sigurnost i vojska uvijek strateška, a ne ad hoc pitanja.

Austrija, Švicarska i Finska mudrije od Hrvatske

„Pitanje vojske nije samo pitanje vojne ekspertize nego je to političko, sigurnosno, socijalno, ekonomsko i demografsko pitanje i upravo zato neke mudrije države poput Austrije, Švicarske ili Finske nisu nikad odstupile od svoje vojne strategije i doktrine. Za razliku od Hrvatske koja je

u određenom trenutku ispunila svoje ciljeve, integrirala se u EU i ušla je u NATO savez te je na vojnom planu započela s prilagodbom zahtjevima savezništva. Uslijed pada afiniteta i iz ekonomskih i političko-psiholoških razloga vojna je obveza suspendirana bez konsenzusa i jednostavno je prešutno prihvaćeno zamrzavanje obveznog služenja vojnog roka kad smo ušli u NATO savez. Nikada nisam vidio nikakve izračune koji bi potkrjepljivali tu odluku, ne sjećam se nikakve rasprave u Saboru o tome, nikakve stručne ili javne rasprave, kao da je to bilo nešto samorazumljivo."

E, sad su se promijenile izvanjske okolnosti, sigurnosna situacija presudno je utjecala da se počelo razmišljati o promjenama u vojsci i ulaganjima u vojno-obrambene proračune. Nakon inicijalnih posthladnoratovskih smanjenja vojnih snaga, arsenala oružja i vojnih proračuna, u promijenjenim sigurnosnim okolnostima vojni proračuni su u kontinuiranom porastu. Prema izvješću autoritativnog Stockholmskog međunarodnog instituta za istraživanje mira (SIPRI) ulaganja u vojnu obranu 2019. bila su 1917 milijardi američkih dolara, 2020. porasla su na 1981 milijardu, dok su 2022. bila na razini 2240 milijardi američkih dolara ili 2,2% globalnog BDP-a. Najveći dio tog iznosa otpada na SAD, 877 milijardi ili 40%, Kinu 292 milijarde ili 13% i Rusku Federaciju 87 milijardi ili 4%.

„Da. Vratio se i klasični rat u Europu, koji posljednjih desetljeća nije bio na sceni kao izvor ugrožavanja, tu je, gotovo, u susjedstvu, sa svim refleksijama koje ima. S druge strane imamo nestabilno okružje, ekspanzionističke i agresivne izjave srpskog korpusa, pa je logično da imamo reminiscencije na blisku prošlost i da raste osjećaj domoljublja i potrebe za sigurnošću.

Prešutni konsenzus o obveznom vojnom roku

Trend je u Europi da se vrati obvezna vojna obuka, čini se da i kod nas oko tog pitanja postoji prešutni konsenzus, nisam vidio prevelikog oponiranja, a osobito nisam nigdje čuo da se netko pita trebaju li nam takva znanja i vještine", kaže i odmah elaborira zašto nam trebaju vojnička znanja i vještine.

„Sigurnost nije fiksan ili dispozicijski već dinamičan i kompleksan proces, sigurnost nikada nije finalan i potpuno kompletiran proces, sigurnosne potrebe se stalno produciraju i reproduciraju. Za njihovo ostvarenje neophodno je i znanje koje se stječe edukacijom iz okvira teorijskih korpusa znanja i praktičnom izobrazbom kojom se stječu vještine. To uključuje opću vojnu obvezu u različitim modelima u nizu država, kao i modele edukacije i izobrazbe u obrambeno-vojnom području. To je okvir u kojem su se sustavna rješenja, sigurnosnog generalno i obrambenog partikularno, obrazovanja mladih iskristalizirala, primjerice, u nizu zemalja Europske unije. Cilj takvog obrazovanja za mlade ljude je prenijeti temeljna znanja, vještine te sigurnosnu svijest i prosigurnosne stavove", kaže dr. sc. Bilandžić te navodi primjere vojne izobrazbe u pojedinim zemljama.

„Obrazovni programi pod različitim nazivima, sadržajima i statusima provode se u niz država. Primjerice u Švedskoj u okviru 'Domovinske sigurnosti' (Hemvärnet) formalni obrazovni programi obuhvaćaju mlade od 15 do 20 godina, dok su obrazovni programi u okviru Federacije za dobrovoljnu edukaciju i izobrazbu u obrambenom području (Försvarsutbildarna) namijenjeni za jačanje sposobnosti pojedinaca i društva u civilnim i vojnim krizama. U Njemačkoj su obrazovni programi za školsku populaciju usmjereni stjecanju vještina u odnosu na požare i pružanje prve pomoći, dok od 2012. njemački Bundeswehr nudi vojnu izobrazbu (Heidecamp) tijekom ljetnih praznika u trajanju do 14 dana. U Francuskoj su višerazinski programi edukacije: od onih koji su dio općeg obrazovnog kurikuluma do specijaliziranih programa. Primjerice, 2016. pokrenut je program Kadeti civilne sigurnosti (Cadets de la sécurité civile), koji djeluje na temelju sporazuma između ministra nacionalnog obrazovanja i ministra unutarnjih poslova. Program se sastoji od 30 sati nastave koja se održava tijekom cijele godine srijedom poslijepodne (dan koji je obično rezerviran za izvannastavne aktivnosti u francuskim školama) i sastoji se od tri modula: preliminarna prva pomoć; građansko obrazovanje; vatrogasna obuka. Godine 2018. latvijski parlament donio je odluku o uključivanju dvogodišnjeg (10. i 11. razred) obrambenog obrazovanja (Valsts aizsardzības mācība – VAM) u nastavni plan i program utvrđen u nacionalnom standardu srednjeg obrazovanja kao obveznog predmeta od 2024. godine. U Litvi je od 2011. operacionaliziran modul Domovinska obrana (Krašto gynyba) u okviru srednjoškolskog obrazovanja namijenjen polaznicima 11. i 12. razreda u trajanju od 34 nastavna sata. U Poljskoj od 2002. postoji niz programa dobrovoljne vojne izobrazbe za srednjoškolsku populaciju akreditiranih od strane Ministarstva obrazovanja i sporta. Programi uključuju teorijska znanja, samo-obrazovanje i praktičnu izobrazbu u opsegu 185-230 sati nastave. Primjerice 2024. u program Certified Military Uniformed Classes (Certyfikowane Wojskowe Klasy Mundurowe) bilo je uključeno 120 srednjih škola."

https://promise.hr/vojska-je-skola-nacije-opcoj-populaciji-treba-sigurnosno-obrazovanje/

BLANKA VLAŠIĆ EKSKLUZIVNO GOVORI ZA TELESKOP: Roditelji ne bi trebali na svoju djecu prenositi vlastite traume i strahove

Blanka Vlašić ikona je svjetske atletike i jedna od najboljih hrvatskih sportašica svih vremena. Cijelo desetljeće dominirala je u skoku u vis, bila je proglašena najboljom sportašicom svijeta, osvajala je svjetske i europske naslove, dvije olimpijske medalje... Danas u svom Splitu uživa u čarima majčinstva s uskoro dvogodišnjim sinom Mondom. I kao što se svojedobno posvetila sportu, kad je neumorno pobjeđivala i osvajala odličja, Blanka se u novoj ulozi daje „milijun posto".

Tako se zainteresirala za rad dr. Ranka Rajovića s kojim smo nedavno **razgovarali za Teleskop.**

Kako ste se upoznali s NTC metodom dr. Ranka Rajovića i što vas je posebno privuklo toj metodi u odgoju djeteta? Zašto je ta metoda važna?

Kad sam postala mama počela sam se interesirati za sve teme vezane za odgoj djece. Tako sam naišla i na dr. Rajovića, poslušala njegova predavanja na YouTubeu, sve mi je to imalo smisla jer sam na sličan način ja odrastala sa svojim tatom. Bilo mi je korisno toga se prisjetiti, posebice poslušati znanstveno objašnjenje kako kretanje utječe na razvoj mozga. Kasnije smo igrom slučaja razvili suradnju kroz kampove. Cijela ta priča oko Ranka je meni na privatnoj razini bila jako korisna. NTC princip promovira učenje kroz igru, promiče značaj kretanja kod djece jer se današnje generacije sve slabije kreću. To je bila laka odluka kad me pitate zašto je NTC važan za djecu jer omogućuje njihov cjelokupni psihofizički razvoj. Olakšava im učenje, kroz kretanje i brine o njihovom

88. Iva Perdec Augustić

Novinarski projekt:
Igra i lopta umjesto igrica i mobitela: Našoj djeci nedostaje 100.000 km za pravilan razvoj mozga

Elektronička publikacija:
Teleskop

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
29. listopada 2024.

zdravlju. Imamo cjelokupni paket, to nije samo metoda nego bi trebao biti način života djeteta odnosno odgojna metoda svakog roditelja.

Kako je vaša sportska karijere utjecala na vaše roditeljstvo? Kako iskustva iz profesionalnog sportskog života utječu na način na koji pristupate izazovima u odgoju?

Karijera kao karijera nije puno utjecala na roditeljstvo, već samo iskustvo sporta, odnosno sportski 'mindset' koji sam izgradila. Puno mi je pomogao u izazovima trudnoće pa i poroda... To su izazovna razdoblja, čak i kad je sve u savršenom redu. Treba znati ostati miran, znati ukrotiti svoje strahove, koncentrirati se na cilj, ostati pozitivan jer su i misli hrana za mozak. Pomoglo mi je i pomaže trenutno. Roditeljstvo je jedan proces gdje svaki dan učiš ponajviše o samom sebi, ali i upoznaješ svaki dan svoje dijete. To je kontinuirani proces, kao i u sportu, nema rješenja u jednom danu, svaki dan treba ulagati, dati koliko se može. Nadam se da će moje dijete izrasti u samostalnu, samosvjesnu, autentičnu osobu, koja zna što želi, voli ono što radi, uživa u životu.

Koji su po vama danas najveći izazovi roditeljstva?

Da spriječim, odnosno u što manjoj mjeri na svoje dijete prenesem neke svoje vlastite traume, uvjetovanosti, strahove… Svaki roditelj, koji je imalo radio na sebi, svjestan je da je roditeljstvo ono što će najviše trigerirati sve tvoje slabe točke. Zato je to važno osvještavati, nikad ne prestati raditi na sebi i istovremeno pokušavati odgajati djecu. Nastojim svom djetetu omogućiti što slobodniji razvoj. Nikad ne možemo savršeno sve obaviti, uvijek će neke stvari 'skliznuti'. Svaki roditelj mora osvijestiti koliko puno može utjecati na dijete, negativno i pozitivno. Svi imamo neku svoju prtljagu, imamo ožiljke i probleme kroz koje smo prolazili i jako je važno da to ne pokušamo prenijeti na svoju djecu jer ona će stvarati neka svoja iskustva, nove odnose koji ne bi trebali biti obojeni našim iskustvima u odnosima. Trebali bismo djeci pomoći stvoriti što zdraviju bazu za sve to što ih čeka.

Kako je majčinstvo utjecalo na vašu percepciju djece u sportu?

Otkad sam postala mama, zanima me sve oko djece. Kad sudjelujem u projektu koji je vezan za djecu, svako to dijete je na neki način moje dijete, sve gledam kroz prizmu Monda, imam više suosjećanja i empatije za poteškoće kroz koje prolaze današnje generacije i promišljam kako mogu pomoći svojim iskustvom i utjecajem, ukoliko on postoji, da stvari budu bar malo bolje. Osjećam to kao svoj poziv, puno više nego prije kad sam bila fokusirana na sebe i neke svoje ciljeve, što je sasvim normalno. Kad čovjek postane roditelj, fokus se prebacuje na dijete, počinješ izlaziti iz svojih okvira i promatrati svijet na drugačiji način. To što sudjelujem u dječjim projektima, što pokušavam promovirati značaj sportske aktivnosti od najranije dobi, pod stručnim vodstvom za djecu, baš se lijepo uklopilo u ono što sam bila u sportu i ono što sad jesam u životu.

S kolegicom Ivanom Brkljačić, također bivšom atletičarkom, a danas uspješnom poslovnom ženom, pokrenuli ste platformu MVPiz, za promociju sporta kod djece. U kojoj mjeri platforma MVPiz može utjecati na privlačenje djece u sport, a samim time i na borbu protiv pretilosti i ostalih posljedica nedovoljnog kretanja?

MVPiz platforma u velikoj mjeri može utjecati na djecu u tom smislu, prvenstveno na roditelje koji su ipak originalni pokretač stvari u obitelji. Onog trenutka kad se roditelji educiraju na koji način voditi i podržavati djecu na njihovom sportskom putovanju, onda će i oni vjerojatno lakše motivirati djecu. Naravno kad se krene dovoljno rano i dijete će jako brzo usvojiti navike odlaska na trening, imati vremena stvoriti neko svoje društvo izvan škole ili izvan vrtića. Govorim iz osobnog iskustva, jer kad imaš prijatelje, onda i odlazak na trening postaje zadovoljstvo i nemaš osjećaj da je to nekakva obaveza. Naravno, osnovni preduvjet za to je da dijete izabere sport koji mu najviše odgovara i za koji je talentirano.

Za svako dijete vjerujemo da je talentirano, do neke određene mjere, za neki sport. To možda nisu sportovi koji su uobičajeni, ali na MVPiz platformi imamo niz sportova i klubova za koje možda nikad ne bismo pomislili da tu upišemo svoje dijete. Potičemo roditelje da podrže svoje dijete u istraživanju kako bi od najranije dobi isprobali što više sportova i pronašli u kojem se sportu najbolje osjećaju, gdje nemaju frustracije zato što sjede na klupi ili nisu uključeni u igru na isti način i u istoj mjeri kao i njihovi vršnjaci. Želimo da pronađu sport gdje će osjetiti dobrobiti natjecanja i zajedništva pa i napornog rada koji je spor proces i ne daje odmah rezultate, već je cilj malo dalje, a djeca će shvatiti koliko je važno svakodnevno ulaganje da bi se došlo do cilja.

U svakom slučaju, dijete bi trebalo u svom sportskom okruženju osjetiti nekakvo postignuće i to je ono što će ga motivirati da se ponovno vraća i nastavi vježbati. Nakon što zavoli sport, ako sport postaje gušt za dijete, vrlo vjerojatno će ostati dugoročno u tom sportu, a samim time stvoriti i zdrave navike, pozitivne navike svakodnevnog fizičkog kretanja, u svojoj adolescentskoj

i kasnije u odrasloj dobi. Vjerojatno će ta djeca, ukoliko ne ostanu profesionalno vezana za sport, sigurno ostati aktivni rekreativci jer će sport postati dio njihovog života.

MVPiz platforma itekako može pozitivno utjecati na razvoju današnjih generacija, posebice zato što ona ide sad u korak s digitalnim zahtjevima ovog doba, gdje mora biti sve lako pretraživo, sve mora biti na jednom mjestu. Nudi sve sportske sadržaje na jednom mjestu, vrlo je jednostavna i intuitivna za korištenje i ne predstavlja nikakav problem za korištenje današnjim educiranim, digitalno pismenim generacijama.

Jeste li zadovoljni odazivom djece i rezultatima ljetnog kampa koji ste vodili s dr. Rajovićem? Što su djeca tamo mogla naučiti i za što se zainteresirati?

Zadovoljna sam odazivom djece, ipak smo imali pet grupa po 40 djece i sve je bilo puno. Na tim sportskim kampovima djeca se uče i samostalnosti. Neka od te djece su prvi put bila odvojena od roditelja. Mislim da je to veliko i važno iskustvo, da se dijete brine samo o sebi, bez obzira što smo tamo imali ljude koji su brinuli o njima. Opet, to je veliki iskorak i sigurno jako pozitivno za njihovo samopouzdanje. Vidjela se razlika pri dolasku i odlasku djece nakon četiri, pet dana. Prije svega, boravak u NTC kampu im je bio koristan, odradili su jednu veliku stvar i bili ponosni na sebe. Zatim, radili smo sportski dio gdje su učili osnovne atletske pokrete i gimnastičke vježbice. I naravno, imali smo igre gdje su učili što znači timski rad, što znači 'fair play'. Dakle, NTC kamp nudi kvalitetan program fizičkih aktivnosti, ali kao i svaka sportska aktivnost, puno je više od samog kretanja. Uvijek kroz sport, natjecanja, druženja naučiš više nego što odradiš neke vježbe i igre. Ostatak dana djeca su bila s NTC predavačima gdje su učili razne stvari po principu programa dr. Rajovića. Mislim da su jako puno dobili, ukoliko su nastavili i kod kuće u istom ili sličnom smjeru. Četiri, pet dana može značiti puno, ali ne mora značiti ništa. Sve kasnije je na djeci i roditeljima. Sve ovisi o tome koliko će ono što su naučili znati kasnije primijeniti u svakodnevici.

Je li tata Joško na neki način bio „preteča" NTC učenja ili su njegove metode ipak bile drugačije?

Moj tata je uvijek nastojao da sve što mi radimo bude zanimljivo i da sve bude postavljeno kao natjecanje i izazov. Meni je to, po mom karakteru, odgovaralo. Sviđalo mi se da me se trajno motivira i pred mene stavlja neke ciljeve, izazove. Tata je to tako postavio i nikad mi nije bilo dosadno trenirati. Naravno, nije svako dijete isto, neka djeca ne vole natjecanje već samo uživaju u procesu treninga i ne žele biti opterećeni nikakvim rezultatima. Treba prepoznati to kod svog djeteta. Iz najranijih dana sjećam se da se sve odvijalo kroz neku priču, sve je bilo prožeto nekim višim smislom. Tata je sa mnom pričao kao s odraslom osobom, ozbiljno me shvaćao i sve ono što sam imala za reći, svi moji doživljaji su za njega bili jako važni. Prije nego što sam izabrala sport, kad sam bila mala, mi smo uvijek učili kroz igru, moj tata je volio da sve bude edukativno. Možda je bio neka preteča takvog principa učenja. On i dan danas tako radi sa svojim sportašima i posebno sa svojim unucima. Njegova kreativnost sad još više dolazi do izražaja. Mislim da on i dr. Ranko Rajović imaju puno poveznica, sličan princip i način razmišljanja kako treba pristupiti djeci.

https://teleskop.hr/hrvatska/blanka-vlasic-roditelji-ne-bi-trebali-na-svoju-djecu-prenositi-vlastite-traume-i-strahove/

U Hrvatskoj je tri puta više praznih stanova od onih koje građani legalno iznajmljuju

Istražili smo koliko je u Poreznoj upravi prijavljeno stanova za najam u najvećim hrvatskim gradovima. Usporedili smo te podatke s podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS).

Najam stanova i kuća u Hrvatskoj izuzetno je važna djelatnost. S obzirom na to da turizam čini 20 posto našeg BDP-a, nije ni čudo da svaka promjena pravila igre u tom segmentu iznajmljivače diže na noge. Gotovo uvijek je riječ o poreznim promjenama, no ponekad, kao što je u slučaju prijedloga Zakona o upravljanju i održavanju zgrada u kojem se značajno ograničava budući kratkoročni najam, itekako ljuti iznajmljivače.

Oni smatraju da ih se neopravdano u javnome prostoru prikazuje kao rentijere, one koji jako dobro žive, plaćaju iznimno niski porez, i „ne rade ništa". O tome kakvima ih se smatra u javnosti nije tema ovoga teksta. Ovdje iznosimo službene podatke Porezne uprave, statističke podatke Državnog zavoda za statistiku i ostale službene javno objavljene podatke te ih međusobno uspoređujemo.

Svi znamo da su Hrvati veliki vlasnici nekretnina. Isto tako, raste broj stanova u RH. Naime, prema rezultatima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2021. u Republici Hrvatskoj bila su ukupno 2.391.944 stana, što je povećanje od 6,5 posto u odnosu na stanje u Popisu 2011. godine. Broj stanova za **stalno stanovanje**, koji uključuje nastanjene i privremeno nenastanjene (prazne) stanove (2.028.725) bio je veći za 6,1 posto.

Iznimno zabrinjavajući podatak je da se **broj nastanjenih stanova** smanjio za 4,2 posto, dok se u znatnoj mjeri (**za čak 43 posto**) povećao broj **privremeno nenastanjenih stanova**.

89. Tin Bašić

Novinarski projekt:
Postoji li priuštivo stanovanje u Hrvatskoj

Elektronička publikacija
Savjeti.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
11. studenoga 2024.

U konkretnim brojevima:

	2011.	2021.	RAZLIKA
Nastanjeni stanovi	1.496.558	1.433.445	-63.113
Privremeno nastanjeni	416.343	595.280	+178.937
Stanovi za djelatnosti	71.240	112.530	+41.290

Prilikom predstavljanja Nacionalnog plan stambene politike RH do 2030. godine, rečeno je:

- u Hrvatskoj imamo oko 2,3 milijuna stambenih jedinica
  - 231.000 se koristi za kratkoročni najam prije svega u turizmu.
  - 132.000 stambenih jedinica služi za obavljanje druge djelatnosti,
  - oko 595.000 stambenih jedinica je prazno (prema podacima i DZS-a i HEP-a)

No koliko je nekretnina u Hrvatskoj u sivoj zoni iznajmljivanja? Ne znamo taj podatak. Međutim, pitali smo Poreznu upravu koliko ih je.

Porezna pravila najma

Za svaki najam potreban je ugovor. Prema Zakonu o najmu stana, propisano je da se ugovor o najmu stana sklapa u pisanom obliku te se njime najmodavac obvezuje predati stan za stanovanje najmoprimcu uz za to određenu najamninu. Ugovorom se uređuju prava i obveze najmodavca i najmoprimca te sadrži odredbe o visini najamnine i načinu plaćanja.

Prema Zakonu o najmu stana, najamnina koju za korištenje stanom plaća najmoprimac može biti zaštićena ili slobodno ugovorena. Zaštićena najamnina je najamnina koja se određuje na temelju uvjeta i mjerila koje utvrđuje Vlada Republike Hrvatske.

Slobodno ugovorena najamnina iz ugovora o najmu stana sklopljenog na neodređeno vrijeme ne može se mijenjati prije isteka roka od jedne godine. Nakon toga roka, najmodavac i najmoprimac mogu u pisanom obliku predložiti izmjenu visine najamnine.

Zakon o najmu stana određuje samo **obvezu stranaka da sklope ugovor o najmu** stana koji **ne mora biti ovjeren** kod javnog bilježnika, međutim, ne uređuje pitanje iznosa poreza na najam stana. Visinu poreza „određuju" odredbe Zakona o porezu na dohodak.

Prema tom zakonu propisana je obveza najmodavca koji dohodak od imovine ostvaruje izdavanjem u najam svoje nekretnine, da u roku od osam dana prijavi iznajmljivanje ispostavi Porezne uprave nadležnoj prema njegovom prebivalištu ili uobičajenom boravištu radi upisa u registar obveznika poreza na dohodak te kako bi utvrdila porez na najam stana.

Porez na najam stana plaća se prema rješenju Porezne uprave i to do posljednjeg dana u mjesecu za tekući mjesec. Visina poreza izračunava na temelju iznosa najamnine koji je naveden u ugovoru o najmu stana.

Na taj iznos, Porezna uprava najprije primjenjuje pravilo iz Zakona o porezu na dohodak da se kod dohotka od imovine na temelju najma nekretnine **priznaju izdaci u visini 30 posto** od ostvarene najamnine te se primjenjuje **stopa oporezivanja od 12 posto.**

> Porez na najam stana plaća se na svotu najamnine umanjene za 30 posto izdataka po stopi od 12 posto.

Porezna uprava naglašava da se porez na dohodak od imovine utvrđuje na način **propisan za samostalne djelatnosti** i plaća se na dohodak od imovine koje se utvrđuje na temelju podataka iz poslovnih knjiga i evidencija kao razlika između poslovnih primitaka i izdataka po stopama koje svojim odlukama propišu jedinice lokalne samouprave.

PRIMJER:

- Ugovorena je **najamnina od 1.000 eura**
  - Porezna uprava zatim taj iznos umanjuje za 30 posto porezno priznatih izdataka odnosno za 300 eura.
    - Kad se od 1.000,00 eura oduzme 300,00 eura dolazi se do **700 eura odnosno do porezne osnovice**.
      - Na tih 700 eura primjenjuje se porezna stopa od 12 posto.
        - Ukupan **iznos poreza na najam stana iznosi 84 eura**

Koliko je poreznih obveznika u najmu

Upitali smo Poreznu upravu da nam pošalje podatke broja poreznih obveznika (fizičkih osoba) koji su obveznici poreza na dohodak od imovine. Iz Porezne uprave su nam odgovorili da je temeljna zadaća Ministarstva financija, Porezne uprave, između ostalog, **utvrđivanje i**

naplata poreza, doprinosa i drugih javnih davanja te su evidencije Porezne uprave ustrojene sukladno potrebama obavljanja navedenih poslova.

- Porezna uprava radi obavljanja poslova iz svoje nadležnosti u izvještajnim evidencijama **raspolaže podacima** o broju poreznih obveznika poreza na dohodak **s osnove najma ili zakupa nekretnine** odnosno pokretnine neovisno o kojoj vrsti iznajmljivanja imovine se radi i gdje se ista nalazi - poručili su iz Porezne uprave.

Zamolili smo ih podatke za posljednji dan 2023. godine te na dan slanja upita (17. listopada 2024.). Poslali su nam podatke koji se odnose na pregled broja obveznika koji ostvaruju dohodak od imovine s osnove najma ili zakupa pokretnina ili nekretnina a koji imaju prebivalište ili boravište na području grada **Zagreba**, grada **Rijeke**, grada **Osijeka** i grada **Splita** sa stanjem na dan 31.12.2023. i 17.10.2024. godine.

Napominju da se podaci Pregled broja obveznika **odnose isključivo na fizičke osobe**.

- Naime, pojedini prihodi pa tako i prihodi po osnovi najma ili zakupa u prijavi poreza na dobit odnosno u računu dobiti i gubitka kod pravnih osoba **ne iskazuju se po pojedinoj osnovi već u ukupnom iznosu**. Porezna uprava **nema izdvojenih statističkih podataka** o ukupnom broju obveznika pravnih osoba koje ostvaruju prihode od najma ili zakupa - kažu iz Porezne uprave.

Analiza podataka u Zagrebu:

Podaci Porezne uprave - **47.275 poreznih obveznika** (najam, na dan 31.12.2023.)

Prema podacima iz Popisa stanovništva, u **SPLITU** je 2021. godine bilo:

- **83.694 stanova** (ukupno)
  - 77. 504 - STALNO STANOVANJE
    - 59.971 - (nastanjeni)
    - 17.533 - (PRAZNI)

- 1. 769 - STANOVI ZA ODMOR
- 4.380 - stanovi za djelatnost

Podaci Porezne uprave - **5.805 poreznih obveznika** (najam, na dan 31.12.2023.)

Prema podacima iz Popisa stanovništva, u RIJECI je 2021. godine bilo:

- 63.360 stanova (ukupno)
  - **61.636 - STALNO STANOVANJE**
    - 47. 826 - (nastanjeni)
    - 13.810 - (PRAZNI)

- 428 - STANOVI ZA ODMOR
- 1.290 - stanovi za djelatnost

Podaci Porezne uprave - 6.613 poreznih obveznika (najam, na dan 31.12.2023.)

Prema podacima iz Popisa stanovništva, u **OSIJEKU** je 2021. godine bilo:

	31.12.2023.	17.10.2024.	RAZLIKA
Zagreb	47.275	50.483	+3.208
Rijeka	6.613	7.027	+414
Osijek	5.218	5.177	-41
Split	5.805	5.151	-654

Prema podacima iz Popisa stanovništva, **u ZAGREBU** je 2021. godine bilo:

- **395.334** stanova (ukupno)
  - 384.811 - STALNO STANOVANJE
    - 300.194 - (nastanjeni)
    - **84.617 - (PRAZNI)**

- 4.376 - Povremeno se koriste
  - 3.968 - STANOVI ZA ODMOR
- 6.147 - stanovi za djelatnost

- 51.710 stanova (ukupno)
  - 51.087 - STALNO STANOVANJE
    - 39.192 - (nastanjeni)
    - 11.895 - (PRAZNI)

- 146 - STANOVI ZA ODMOR
- 458 - stanovi za djelatnost

Podaci Porezne uprave - 5.218 poreznih obveznika (najam, na dan 31.12.2023.)

	Broj praznih stanova (2021.), DZS	U najmu (17.10.2024.), PU	Omjer praznih i najma
Zagreb	84.617	50.483	167%
Split	17.533	5.151	340%
Rijeka	13.810	7.027	196%
Osijek	11.895	5.177	230%

Ključno je istaknuti metodologiju i definiciju DZS-a u objašnjenju pojmova:

Nastanjeni stanovi jesu stanovi koji su se u vrijeme Popisa koristili za stalno stanovanje ili za stanovanje i **obavljanje djelatnosti** jedne ili više osoba.

Nenastanjeni stanovi jesu stanovi koji se u vrijeme Popisa nisu koristili za stalno stanovanje, a nenastanjeni su iz, npr. sljedećih razloga: neuseljen stan u novoj zgradi u koju je dopušteno useljavanje, **stan se treba iznajmiti ili prodati**, stan je prazan zbog preseljenja, izvođenja građevinskih radova (rekonstrukcije, popravaka) i sl. ili je stan prazan iz drugih razloga.

Stanovi za odmor u svemu odgovaraju definiciji stana, a koriste se **isključivo za odmor**, bilo povremeno bilo više mjeseci u godini. U tu skupinu **nisu uključeni stanovi koji se isključivo koriste za iznajmljivanje** u turističkoj sezoni, nego samo stanovi kojima se **vlasnici koriste za svoje potrebe**.

Kao stanovi u kojima se isključivo **obavlja djelatnost** popisani su stanovi koji u svemu odgovaraju definiciji stana, ali su se u vrijeme Popisa isključivo koristili za obavljanje neke djelatnosti.

Uspoređuju li se podaci DZS-a i Porezne uprave, pokazuju zanimljivo stanje. Primjerice, u Splitu je nešto više od 5.000 stanova u nekoj vrsti najma (podaci PU). Postavlja se pitanje zar zaista u Splitu, koji je jedan od turističkih bisera, kojeg u ljetnim mjesecima posjete stotine tisuća turista ima nešto više od 5.000 poreznih obveznika koji plaćaju porez na najam? Neke analize kažu da sam grad Split ima 7.000 soba, apartmana i kuća koji se iznajmljuju turistima.

No, nećemo spekulirati o tome što je legalno ili ilegalno. No, treba napomenuti da je dvostruko (i više) praznih stanova od onih u najmu.

Nadamo se da će najavljene promjene Stambene politike unijeti neki pomak.

https://www.savjeti.hr/dom/u-hrvatskoj-je-tri-puta-vise-praznih-stanova-od-onih-koje-gradani-legalno-iznajmljuju/794

HRVATSKA KATOLIČKA MREŽA

Agresivnost i egoizam djece i mladih – jesmo li svjesni opasnosti i može li dobrota pomoći? 5/6

U petom članku projekta za poticanje novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije (AEM) 'Agresivnost i egoizam djece i mladih – jesmo li svjesni opasnosti i može li dobrota pomoći?' autorica Snježana Kirinić Grubić donosi primjere volontiranja i humanitarnih akcija uz pomoć razgovora s učenicima, učiteljima i vjeroučiteljima voditeljima humanitarnih aktivnosti u osnovnim školama Slavka Kolara u Kravarskom, Nikole Hribara u Velikoj Gorici i Marija Bistrica u Mariji Bistrici. Oni su, uz ostalo, dali ideje kako učenike osnovnih škola potaknuti na volontiranje i humanitarni rad kako bismo razvijali društvo puno suosjećanja i već od najranije dobi bili tu jedni za druge.

'Na putu dobrote' u OŠ Slavka Kolara u Kravarskom

U OŠ Slavka Kolara u Kravarskom već niz godina učenici provode različite projekte dobra kojima pomažu svojim vršnjacima i mještanima. Kako bismo doznali o čemu se radi za razgovor sam zamolila učiteljicu izvrsnu savjetnicu Renatu Kolarec.

„Suvremena škola danas ima veliku zadaću jer potrebno je odgajati i obrazovati sposobne i odgovorne pojedince koji će pridonijeti životu u zajednici. U tome nam pomaže dobrota. Dobrota je vještina. To je i osobina, ali je i vještina koju djeca ne mogu naučiti ako samo razgovaramo s njima o tome. Potrebno je činiti dobra djela da bi se ta vještina razvijala i da bismo postajali sve bolji i bolji."

90. Snježana Kirinić Grubić

Novinarski projekt:
Agresivnost i egoizam djece i mladih – jesmo li svjesni opasnosti i može li dobrota pomoći?

Elektronička publikacija:
Hrvatska katolička mreža

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. listopada 2024.

Riječi su ovo učiteljice Kolarec koja je pojasnila postoje li neka istraživanja koja potvrđuju pozitivnu stranu dobrote – da činjenje dobra utječe na dječju uspješnost?

„Pročitala sam dosta literature u vezi dobrote i kako kod djece poticati dobrotu. Pronašla sam zanimljive rezultate istraživanja na području znanosti, psihologije i neurologije koji nam govore o tome koliko pozitivnih stvari i koliko benefita mi dobivamo kad činimo dobra djela. Istraživanja su pokazala da se u našem mozgu kad činimo dobra djela javljaju hormoni sreće koji izazivaju kod čovjeka samo pozitivne emocije i dobro raspoloženje, osjećamo se uspješni. Ne samo da dobra djela potiču te kemijske reakcije nego utječu i na sustave nekih organa što znači da čine dobro čitavom našem organizmu.

Istaknula bih da djeca koja čine dobra djela imaju više samopouzdanja, samopoštovanja, povećava im se pažnja, koncentracija, uspješnija su u učenju, postaju uspješnija općenito i bolje su prihvaćena među vršnjacima. Naišla sam na podatke da djeca koja čine dobro postaju zahvalnija, ona počnu uočavati da neki nemaju to što oni imaju i da im treba pomoć, i zadovoljna su s onim što imaju. Zahvalnost je vrlo važna. Ono što je bitno istaknuti danas, pogotovo u školama, da su dobra djela i dobrota antiteza nasilju. Stvara se pozitivno okruženje u školi, jedna toplija atmosfera i nema nasilja. I ono što je vrlo važno, umanjuje se stres kod djece. Naša djeca, naši učenici u školama, također su pod stresom, jer ne događa se stres samo odraslim osobama. Od djece se očekuje da budu uspješna u učenju i da imaju dobre i kvalitetne vršnjačke odnose što je za njih također jako stresno. Dobrota i činjenje dobrih djela pomažu da se djeca lakše nose s tim."

Učiteljica Kolarec uključena je kao učiteljica u projekte kojima su povezani učitelji iz Hrvatske i iz Europskih zemalja. Pojasnila je o kakvoj suradnji, odnosno o kakvim je projektima riječ.

„Projekt 'Na putu dobrote' je projekt koji je na eTwinning portalu. Naime, Europska unija ima program za osposobljavanje mladih. U okviru tog erazmus programa Europske unije postoji eTwinning portal. Na tom portalu učitelji i učenici svih europskih zemalja razmjenjuju svoja iskustva, uče, podrška su jedni drugima. I tako smo se i mi uključili u projekt 'Na putu dobrote' koji je na eTwinning portalu. Projekt je pokrenula učiteljica Sandra Vuk, ona je autor projekta. Ta suradnja, izmjena iskustava i primjeri dobrih djela koje čine naši učitelji i učenici u Hrvatskoj je neprocjenjiva."

Zanimalo me je li javnost u Hrvatskoj upoznata s projektom 'Na putu dobrote' koji se kod nas provodio u školama i jesu li mediji pisali o drugim europskim zemljama a Hrvatska se baš nije spominjala?

„Postoji ona uzrečica 'U tuđem dvorištu uvijek je trava zelenija', ja bih to tako nazvala. Često se ističu primjeri iz drugih zemalja zato što su naši učitelji, koji su izvrsni i sjajno rade svoj posao, samozatajni. Premalo govorimo o tome što se sve dobro čini u našim hrvatskim školama. Tako sam naišla prošle godine u mjesecu prosincu na priču o školi u Irskoj. Ja sam novinarima poručila: 'Dođite u Kravarsko, ja vas zovem da dođete vidjeti kako mi djecu učimo dobroti'. Kod ljudi se općenito javlja potreba za dobrotom oko blagdana, no mi smo pożeljeli biti dobri već od početka školske godine. Učenici su odlično reagirali kad su čuli da ćemo u razredu provoditi projekt 'Na putu dobrote', jako su zainteresirani za stjecanje znanja, jako su aktivni, žele učiti, žele istraživati i to me jako raduje. Odmah su imali primjere što bi oni radili. Pomogli su mi osmišljavati aktivnosti."

O tome što je sve do sad radila sa svojim učenicima, kakve su sve projekte dobrote provodili, je li postojala neka podjela dobrote odnosno na koje su sve načine bili dobri, učiteljica Kolarec je pojasnila:

„Projekt 'Na putu dobrote' zamišljen je u nekoliko područja. Prvo širimo dobrotu i činimo dobra djela unutar razrednog odjela. To znači da si međusobno pomažemo i to od prvog dana učim djecu. Nastojim da si oni međusobno budu podrška i pomoć u učenju i u svemu što je potrebno izvan razreda. Širili smo dobrotu i činili dobra djela u našoj školi jer su djeca pomagala tetama spremačicama. Radili smo dobra djela i u našoj zajednici, u našem selu i u široj zajednici, a bili smo dobri i prema prirodi."

Učenici OŠ Slavka Kolara prokomentirali su kako su reagirali kad ih je učiteljica Renata pozvala da se odazovu projektu 'Na putu dobrote', je li im to izgledalo privlačno i što su sve radili.

„Mene i moje prijatelje iz razreda jako zanima učiti nešto novo, ali volimo da su ti novi projekti koje radimo zabavni. A baš takav je bio projekt 'Na putu dobrote'. Pomagali smo jedni drugima ako nekome nešto nije išlo i ako bi netko bio tužan mi bi ga usrećili. Ja sam pomagala svojim prijateljima iz razreda u matematici i u hrvatskom. Pomagali smo spremačicama počistiti školski hodnik nakon velikog odmora. Imali smo u razredu 'Teglu zahvalnosti' u koju smo svakog dana ubacivali odgovore na pitanje 'Na čemu si danas zahvalan?"

„Napravili smo za svetog Nikolu slatke šibe za prvašiće. To su bile šibe na kojima su bili slatkiši i potajno smo im

ih ostavili u razredu. Jako su bili sretni kad su ih pronašli, jer nisu znali odakle su, i mislili su da je stvarno došao sveti Nikola i da im ih je on ostavio."

„Napravili smo hranilice za ptičice i tako ih hranili čitave zime. Izrađivali smo čestitke koje smo dali za prodaju školskoj zadruzi za siromašne i skupljali smo igračke za Caritas."

„Naša je učiteljica napravila na panou od kolaža jedno veliko drvo, a mi smo izradili ukrase na koje smo napisali koje smo dobro djelo napravili i tako smo, sakupljajući dobra djela, drvo okitili."

„Dobili smo kupon i trebali smo napraviti bar jedno dobro djelo u obitelji, napisati ga na kupon i onda su naši roditelji to trebali potpisati. Dobra djela koja smo radili u obitelji su različita, a ja sam pomagao tati napraviti komodu. Pomagala sam mami oko kućanskih poslova. Radio sam doma kiflice s bakom. Pomogao sam sestri pospremiti odjeću koju je izvadila iz ormara jer ona ne može dosegnuti ormar. Pomagao sam mami oko suđa i usisavao sam kuću."

„Glačala sam odjeću nakon što je oprana. Čuvala sam malu sestru. Pomagala sam mami promijeniti posteljinu i opranu pospremiti u ormar. Čuvala sam mlađeg brata i uglavnom sam radila sve što je trebalo."

„U razredu si pomažemo oko zadaće i u učenju. Bila sam jako uzbuđena i veselim se svakom novom danu u školi jer me jako zanima što ćemo novo raditi a vezano je za dobrotu. Najviše sam se razveselila kada smo radili prvašićima slatke šibe i sretna sam zato što još nisu otkrili da smo im to mi stavili."

Osim što su bili dobri doma, u školi, u svome mjestu, učenici ove škole prenijeli su dobrotu i u susjedni grad Veliku Goricu, pojasnila je učiteljica Kolarec.

„Naš razred, i ja kao učiteljica, imamo suradnju s učiteljicom Marinom Mužek i njezinim razredom iz osnovne škole Eugena Kvaternika u Velikoj Gorici. Ta suradnja je zamišljena na način da omogućimo djeci, našim učenicima, da vide koja je razlika između života na selu i u gradu. Tako su oni u jesen prošle školske godine došli k nama i omogućili smo im da poneki učenici po prvi puta uberu jabuku s voćke. To je bio naš cilj, da toj djeci koja žive u gradu pružimo neka zadovoljstva i neke osjećaje koje oni inače nemaju. Nakon toga, uoči dana grada Velike Gorice koji je na svetu Luciju 13. prosinca, oni su pozvali nas k sebi u posjet. Tamo smo imali organiziran susret s književnicom Jadrankom Čunčić Bandov. Mi smo njima izveli predstavu i igrokaz koji smo pripremili. Pripremili smo im i male figurice anđela, uz koje smo im poklonili poruke o dobroti i prijateljstvu koje smo unaprijed napisali. Bilo nam je jako lijepo. Uzajamno smo si pljeskali. Cijeli dan smo se družili."

Učiteljica Kolarec nastoji vrednovati dobrotu svojih učenika i svaku aktivnost u kojoj pokažu trud i rad i nagraditi.

„Ono što bih htjela istaknuti je da smo mi za taj projekt 'Na putu dobrote', ja kao učiteljica ali i moji učenici posebno, dobili nacionalnu oznaku kvalitete naše nacionalne Agencije za odgoj i obrazovanje. Tako da smo zadovoljni rezultatima tog našeg projekta jer nam je trud nagrađen. Svi moji učenici su se uključili u projekt i to me izuzetno raduje. Imamo u razredu učenika s teškoćama ali i on se uključio ravnopravno s ostalom djecom i izuzetno se trudio. Kada smo se vozili iz Velike Gorice kući u Kravarsko imala sam priliku gledati lica svojih učenika i na njima se vidjelo jedno zadovoljstvo onime što smo učinili tim svojim dobrim djelima. To je jedan poseban osjećaj i sve se to vidi na licima djece, ta radost, veselje, zadovoljstvo i uspješnost.

Provodili smo dobra djela i prema našim starijim mještanima. U vrijeme epidemije korona virusa pisali smo im pisma kako bi ih obradovali i kako bi im pokazali kako mislimo na njih, kako je i nama teško, ali želimo s njima podijeliti svoje osjećaje. Evo i pisma koje su učenici pisali jednom starijem bračnom paru. Oni žive sami na kraju našeg sela."

„Dragi naši, javljamo vam se ovim pismom jer vas želimo obradovati. Naučili smo da je virus kovid 19 opasan za zdravlje svih ljudi, a naročito starijih osoba. Vjerujemo da se čuvate i da ste odgovorni. I mi u školi moramo se ponašati drugačije. Ne smijemo se približavati učenicima iz drugih razreda, ne koristimo sportsku dvoranu i ne dijelimo grickalice. Ograničene su nam posjeti i izleti. Nema zagrljaja, ne posuđujemo pribor jedni drugima i još puno toga ne smijemo. Sve nam je novo i čudno. Jedva čekamo da se mjere ukinu. Sigurno je i vama teško. Možda biste nam željeli odgovoriti. Pozdravljaju vas učenici četvrtog razreda Osnovne škole Slavka Kolara."

Učiteljica Kolarec pohvalila je reakcije roditelja i pojasnila da oni primjećuju da se ponašanje njihovih mališana promijenilo nakon projekta „Na putu dobrote".

„Imamo veliku podršku naših roditelja i oni se uključuju u sve aktivnosti u kojima nas je potrebno podržati i malo sudjelovati. Evo, tako su roditelji pomogli oko kupona dobrote. Djeca su dobila kupone i, kad bi napravili kod kuće dobro djelo, roditelji su trebali potpisati taj kupon da bude vjerodostojno da je to djelo učinjeno.

Htjela bih pohvaliti naše roditelje. Kada kao dobro djelo u školi organiziramo večer matematike i likovnu božićnu radionicu u sklopu večeri matematike, roditelji zajedno sa svojom djecom dolaze na druženje i igranje matematičkih igara. Trude se pomoći djeci da matematiku ne doživljavaju kao neki bauk, kao nešto strašno. Na našoj likovnoj božićnoj radionici, koja se održava tradicionalno svake godine, roditelji zajedno s djecom izrađuju ukrase za školski bor kojima ukrašavamo naš bor. To je za svaku pohvalu, taj angažman, trud i vrijeme koje su roditelji uložili."

Učenici su s učiteljicom Kolarec proširili dobrotu iz svojeg na druge razrede u školi. A što se sve uči na bazi projekta „Na putu dobrote"?

„Projekt 'Na putu dobrote' nije samo puko činjenje dobrih djela. To je povezano s obrazovnim ishodima više kurikuluma. Na primjer, kad su djeca izvodila igrokaze prilikom posjeta osnovnoj školi u Velikoj Gorici ili kada su pisali pisma starijim sumještanima, to je sve bilo u okviru sadržaja predmeta hrvatskog jezika. Obrazovni ishodi iz predmeta likovne kulture ostvaruju se kad se izrađuju i oslikavaju čestitke. Ishodi iz prirode i društva ostvarivali su se kad su učenici promatrali što se događa s pticama zimi. Znači, sve to je povezano i s obrazovnim sadržajima. Htjela bih svakako istaknuti i očekivanja međupredmetnih tema: osobni i socijalni razvoj učenika, građanski odgoj i obrazovanje, upotreba komunikacijske i informacijske tehnologije. Sve su to sadržaji koji su integrirani i ugrađeni u projekt 'Na putu dobrote'."

Na kraju razgovora učiteljica Kolarec je poručila:

„Plemenito je činiti dobra djela, ali još je plemenitije poticati i učiti druge da čine dobra djela. Naše su škole, osim obrazovnih i odgojne ustanove. Učiti djecu da čine dobra djela, koja ovi mališani uistinu vole činiti, neprocjenjiva je uloga u odgoju kojom se stvaraju plemeniti ljudi."

„Vjeronaučna skupina" OŠ Marija Bistrica

O dobroti osnovnoškolaca u Osnovnoj školi Marija Bistrica razgovarala sam s vjeroučiteljicom Barbarom Sipina, učiteljicom dobrog srca i motorom humanitarnih aktivnosti u ovoj školi i njezinim vjeroučenicima.

Vjeroučiteljica Barbara Sipina vodi u školi „Vjeronaučnu skupinu", izvannastavnu aktivnost u kojoj je iz svakog razreda i iz svake generacije dosta učenika, uglavnom od petog do osmog razreda. Neki su na „Vjeronaučnu skupinu" tek počeli dolaziti, a nekima je već četvrta godina kako su u njoj. U „Vjeronaučnoj skupini" uvijek se nauči nešto novo ili se igraju neke igre. U korizmi i za Božić izrađuju plakate. O njihovom radu vjeroučiteljica Sipina je rekla:

„Kada su humanitarne akcije onda pripremamo stvari da bismo ih mogli poslati ljudima kojima su namijenjene. Radili smo ružice u korizmi i male anđele u došašću. Napravili smo ih toliko koliko je bilo dana u korizmi i adventu i onda smo na njih stavljali dobra djela. Uvijek radimo kreativne stvari a ponekad se i igramo. Volimo ići na 'Vjeronaučnu skupinu'."

Vjeroučiteljica Sipina pojasnila je da „Vjeronaučna skupina" u školi postoji već više od dvadeset godina. O tome kako je došla na ideju potaknuti svoje vjeroučenike na humanitarne aktivnosti i je li bio neki poseban događaj ili susret koji ju je na to potaknuo, rekla je da je zapravo bio niz događanja, a ne samo jedan, koji je bio poticaj i okidač.

„Rekla bih da neka iskra dobrote počinje već u djetinjstvu, u roditeljskom domu. Nakon toga čovjek dozvoli da drugi u njemu podržavaju tu iskru, pa se ona potpiruje u župi, pa odrastanjem i učiteljskim pozivom osjećaš u sebi da je to temelj tvoga poziva. I onda je sasvim prirodno da nastaviš u tom tonu raditi dobro. Jako je teško nabrojati i prisjetiti se svih akcija i svih ljudi kojima smo pomogli tijekom proteklih dvadesetak godina. Ali nedavno smo imali 170. obljetnicu škole pa smo za tu prigodu, moji kolege koji su djelatnici škole i ja, izradili monografiju. Moj zadatak bio je sve humanitarne akcije složiti na jedno mjesto, prezentirati i podsjetiti na njih. Nismo ni bili svjesni koliko je toga bilo tijekom ovih dvadeset godina. Mogla bih nabrojati neke od njih. U školi smo imali tijekom niza godina božićne i uskrsne radionice, a radove koje smo izrađivali ponudili smo na humanitarno prodajnim izložbama. Time smo pomagali učenicima naše škole koji su u materijalnoj potrebi. Isto tako izrađivali smo pisanice, razne suvenire i nakit, a imali smo i humanitarne predstave. Sva prikupljena sredstva bila su namijenjena za učenike naše škole koji su slabijeg imovinskog stanja, na primjer za terensku nastavu ili za pomoć u opremi i slično. Božićne smo sajmove imali dugi niz godina, a imamo ih i dandanas. Jedna od akcija za koju već u devetom mjesecu djeca dolaze i neprestano pitaju, u iščekivanju su hoće li biti i ove godine, razredne su jaslice.

Razredne su jaslice kreativni rad. Svaki razred izrađuje svoje jaslice i kasnije ih izložimo u školi. Sami učenici glasaju za najljepše i onda, u suradnji sa župom, imamo humanitarnu prodajnu izložbu u župi, a sav prihod opet ide za učenike naše škole. Na humanitarnim prodajnim izložbama prikupili smo lijepu svotu novca. Moram pohvaliti sve razrede i njihove razrednike koji su ih u

tome poticali, motivirali, pomagali im i s njima radili. Ono što je najvrjednije u našem humanitarnom radu, npr. kod izrade razrednih jaslica, nije samo izgled, iako su predivne, već je to izgradnja zajedništva, učenje timskog rada i koordinacije. Uvijek sudjeluju svi u razredu i nema tu neke prevelike žalosti ako njihove jaslice nisu odabrane za najuspjelije, jer oni su sami dali glas onima koje su odabrane. Roditelji i mještani uglavnom pokupuju proizvode svojih malenih.

Međutim, ne radimo humanitarne akcije samo za naše učenike, nego osluškujemo i potrebe drugih. Već od početka Caritasove akcije 'Za 1000 radosti' svakog Božića sudjelujemo u njoj. Sve narukvice, ljubičaste, narančaste, plave, zelene, roze koje u mraku svijetle, jednostavno su planule jer djeca vrlo rado sudjeluju u Caritasovim akcijama. Sudjelovali smo i u Caritasovoj akciji 'Spremni za dobro' kad smo prikupljali školski pribor za učenike slabijeg imovinskog stanja.

Za humanitarnu Udrugu Duga u Vukovaru i za njihovu socijalnu samoposlugu radimo već dugi niz godina na način da prikupljamo osnovne higijenske potrepštine. Naime, u našoj školi već 14 godina živi jedan cjelogodišnji projekt koji se zove 'I u mojoj školi živi Vukovar' u sklopu kojega je i ova humanitarna akcija za Socijalnu samoposlugu. Svake godine imamo veliki odaziv i lijepu donaciju naši osmaši odnesu u Vukovar. Evo ove godine prikupili smo oko 350 kg prehrambenih i higijenskih potrepština i prevezli smo ih u Vukovar. Već dugi niz godina svi osmaši idu po kurikulumu na dvodnevnu nastavu i onda mi to povežemo. Ali i prije nego što je ta terenska nastava stavljena u kurikulum mi smo imali s našim osmašima jednodnevni izlet u Vukovar. Kod prikupljanja i pakiranja namirnica učenici su uvijek uključeni. Angažiraju se maksimalno i oni su bili ti koji su nosili i predali te pakete u socijalnu samoposlugu. Najviše se angažiraju učenici koji su u 'Vjeronaučnoj skupini'. Ali uvijek se nađu i drugi učenici i vjeroučenici koji baš uživaju u tome, zbrajaju, pakiraju, nose i to je uvijek veselje. Isto smo radili za socijalnu samoposlugu u Krapini.

Djeca se rado odazivaju na sve naše humanitarne akcije i sudjeluju u njima. Dovoljan je samo poziv. Sve naše akcije su na dobrovoljnoj bazi. U našoj Mariji Bistrici imamo Dom za starije i nemoćne i naši učenici svake godine kad je Dan kruha i zahvalnosti posjećuju naše starije građane koji su u tom domu, koji su zaslužni za mnogo toga što je nama ostalo u baštinu, i s njima se druže. Imali smo jedne godine cjelogodišnji školski projekt 'Budi anđeo' u kojem je svaki učenik izabrao jednu osobu kojoj će biti anđeo i kojoj će pomagati tijekom cijele školske godine.

U akciji pod nazivom 'Iskra dobrote' učenici su s razrednicima ili s roditeljima i ukućanima izrađivali božićne ukrase, sve ono što su smatrali da bi moglo uljepšati božićne dane. Isto tako na treću nedjelju došašća, kada smo prodavali razredne jaslice, imali smo i prodaju svih tih kreativnih radova i prihod od prodaje također je bio namijenjen za učenike naše škole. Radili smo akcije za Glinu, Gunju i za Ukrajinu. Kad vidimo da su ljudi u potrebi, bilo da su neke nedaće, nesreće, ratovi, mi se koliko možemo i kad god možemo uvijek uključujemo. Jako je dobra suradnja s roditeljima. Kad kažemo da namirnice koje prikupljamo treba donijeti do određenog roka uvijek ima roditelja koji nose još paketa, nakon što je rok završio, i mole da primimo i tu donaciju. Tako da zahvaljujem svim roditeljima na suradnji. Zahvaljujem i svim kolegama i djelatnicima i naravno ravnatelju i prijašnjoj ravnateljici jer bez njih ipak ne bi bilo moguće sve to provesti.

Mi smo na poseban način kao škola povezani s bolnicom u Gornjoj Bistri. To je Specijalna bolnica za kronične bolesti dječje dobi. I kad ste me pitali na početku razgovora koji je to bio okidač ili poticaj na humanitarni rad, mogu reći da je jedan od poticaja bio i moj posjet Bolnici u Bistri. Kad čovjek ode tamo jednostavno se na prvi pogled zaljubi u tu djecu. I od tada, a ima tome već 20 godina jer smo prvu humanitarnu akciju imali 2004. godine, do sada smo sigurno imali oko 25 humanitarnih akcija. Nekad su to adventske, nekad korizmene humanitarne akcije, a ono najbitnije je da uvijek prikupljamo ono što je Bolnici u tom trenu najpotrebnije. Nekad je to samo čokolino, ponekad su keksi, uglavnom u kontaktu smo s njima i oni nam kažu što bi im trebalo. Tako je u jednoj akciji na primjer prikupimo 700 kutija čokolina. Onda taj čokolino, kekse ili vlažne maramice, ono što smo prikupili, vozimo u Bistru. I uvijek su tu moji učenici, članovi 'Vjeronaučne skupine'.

Velika pomoć nam je i naš župnik, koji nam uvijek donira prijevoz do Bistre, kao i nagradu onim razredima koji pobijede u razrednim jaslicama. Njihova je nagrada nagradni izlet, pa ih uvijek u suradnji s župom nagradimo. Čak smo zajedno sa župom išli u Bistru, posjećujemo djecu i tamo se s njima družimo. Ti su susreti uvijek emotivni i neočekivano lijepi. Ono što je mene iznenadilo od prvog posjeta kad sam vodila učenike, naravno, njih treba dobro pripremiti za taj posjet, ali na odlasku uvijek su na licima osmjesi i pitanje: 'Vjeroučiteljice kada opet idemo?' Tako da mislim da je to njima jedan poticaj i da zapravo vide da svijet nije samo ono što mi vidimo, nego da je i puno više od toga. I kad to shvate i vide, to je radost koja je neopisiva."

Učenici su sami dali osvrt na to kako se osjećaju kad sudjeluju u humanitarnim akcijama koje su organizirane u školi.

„Osjećam se lijepo zato što to nešto što ću ja dati, nekome jako puno znači. Mene to ispunjava i sretna sam što mogu i drugima pomoći na neki način i makar malo dam znam da će im to jako puno značiti."

Vjeroučiteljica Sipina pojasnila je što se sve može primijetiti na licima njezinih učenika za vrijeme humanitarnih akcija i otkrila što je za nju dobrota.

„Uvijek se na dječjim licima primijeti ta iskra dobrote. Dobrota zrači uvijek radošću. Ja bih rekla da je samo Bog dobar, ali ipak utisnuo nam je u srce i u dušu svoju sliku, da mu budemo slični. Pa onda, svojim postojanjem, postajemo njemu sve sličniji i, rekla bih, ljudima i Bogu sve bliži. Tako da je dobro kada roditelj, kad mu dijete izlazi iz kuće, uvijek na vratima kaže: 'Budi dobar!'"

Humanitarni projekti u velikogoričkoj OŠ Nikole Hribara

Da bih doznala kako to odlično volontiraju velikogorički osnovci uputila sam se u OŠ Nikole Hribara. Gdje su sve volontirali tijekom ove školske godine i što sve još planiraju otkrila je vjeroučiteljica Marija Patrlj, učiteljica velikog dobrog srca koja je pokretač i voditelj volontiranja.

„Ne mogu se točno sjetiti kako sam došla na ideju potaknuti svoje vjeroučenike na volontiranje, ali mislim da je to vezano uz moj poziv i posao koji radim. Jer biti vjeroučitelj ili profesor vjeronauka, a radila sam i kao profesor i kao vjeroučitelj paralelno, a ne pokazivati svojim djelima, ništa si. Tako da je moje zvanje zapravo bilo glavni pokretač. Pomislila sam, idemo raditi nešto na terenu, jer ja sam tip osobe koji je, netko bi rekao ADHD, meni nikad nije dosta pokreta, tako da je u početku bila inicijativa 'idemo činiti dobro'. To je sada već dugi niz godina, 30. kolovoza bilo je punih 25 godina da sam u prosvjeti, znači sigurno volontiramo, ako ne 25 onda sto posto, 23 godine.

Radili smo do sada svašta, puno humanitarnih akcija, puno malih, sitnih, dobrih djela kojih se ni ne sjećam nego me djeca, bivši đaci, podsjete. Ali specifičnost nam je volontiranje u Pučkoj kuhinji koje traje preko dvadeset godina. Tu su velike humanitarne akcije u našoj školi Nikole Hribara, koja je četvrta po veličini u Republici Hrvatskoj, gdje smo podržani uvijek velikim brojem naših roditelja i učenika. Po tome smo stvarno specifični. Poznati smo i po uspjesima u svim kategorijama natjecanja, ali po toj dobroti velikog srca Hribarovci su stvarno jedna posebna priča.

Učenici su pojasnili u kojim su volonterskim akcijama sudjelovali.

'Ja sam sudjelovala u prikupljanju hrane za Pučku kuhinju i također u volontiranju tamo. Sudjelovala sam i u raznim humanitarnim akcijama u kojima smo prikupljali novac i hranu. Tada smo donosili po jedan prehrambeni proizvod. Svatko je donio neki proizvod koji je imao u kući ili smo kupili nešto sitno, jer stvarno ne treba puno novaca a sakupi se puno. Ono što smo odlučili donirati donijeli smo kod domara i razvrstali po kutijama kako bi se prikupljeno moglo prenijeti. Sve što smo prikupili vozili smo u Pučku kuhinju zajedno s našim domarima i vjeroučiteljicom."

Hribarovci, kako ih od milja zove njihova vjeroučiteljica Patrlj, volontirali su u Pučkoj kuhinji redovnica Misionarki ljubavi. Pojasnila je kako je došlo do te suradnje:

„Jako volim Majku Terezu. Ona je svetica našeg doba. Kao malo dijete gledala sam je onako živu, ispred sebe, a za mene su sveci do tada bili neki koji su davno otišli u raj. Ona mi je bila veliki izazov. I kad sam čula da postoji Pučka kuhinja Misionarki ljubavi kontaktirala sam ih. Bila je tamo jedna sestra Hrvatica koja nas je pozvala da dođemo. Ja sam taj poziv prenijela mojim šestašima. Djeca su bila oduševljena, odmah su rekla 'idemo' i to je bila prva skupina koja je išla volontirati. Nismo znali što nas zapravo čeka. Kad smo došli tamo i kad smo vidjeli da u Zagrebu ima toliko siromašnih, doživjeli smo naš prvi šok, jer to nismo očekivali. Slušala sam priče o tome da se tamo okuplja rub društva, ali kad sam to stvarno doživjela, znala sam da ću se tu vratiti. I kad smo došli taj prvi put volontirati, osim što smo bili u kuhinji, sestra nas je provela po cijelom samostanu, tako da smo imali priliku vidjeti starce koji su nepokretni i koji leže u krevetu i mi smo njima i pjevali i tako jednostavno znate, unutar sebe, da ćete se tu vratiti. I tu je ljubav na djelu direktno. Ja uvijek kad idem tamo i kad tamo služim kažem to mi je kao da direktno služim Isusu. Iz godine u godinu generacije učenika rado se odazivaju na volontiranje u Pučkoj kuhinji.

I u koroni smo bili povezani s Pučkom kuhinjom. Tada je i nastala ova naša tradicionalna humanitarna akcija kojom mi za Dane kruha, osim što imamo naše četiri velike priredbe, prikupljamo hranu dva školska sata – prvi sat ujutro i prvi sat poslije podne za Pučku kuhinju. Mi smo velika škola i prikupimo tonu hrane za čas. Isti dan odvezemo prikupljenu hranu, iskrcamo je, vratimo se i srca su nam velika, a naši roditelji uvijek pitaju kada će nova humanitarna akcija. Sada ih više ne moramo pozivati nego oni sami pitaju kad će biti akcija."

Učenici OŠ Nikole Hribara otkrili su kako su reagirali kad ih je vjeroučiteljica Marija pozvala da se odazovu na humanitarnu akciju i volontiranje u Pučkoj kuhinji:

„Rado smo se odazvali kad je profesorica Marija rekla da će biti humanitarna akcija i da ćemo ići pomagati u Pučku kuhinju jer nitko od nas nikad nije ništa takvog iskusio. Tada smo prvi put imali priliku. Nažalost nismo mogli ići svi odjednom, ali išli smo tjedan za tjednom i svi smo iskusili što znači pomoći u Pučkoj kuhinji. Ja sam zadnji put bila u Pučkoj kuhinji prošle godine, a bilo nas je, mislim četrnaest. Tada nas je baš bilo puno i brzo smo završili s poslom. Bili smo disciplinirani, sestre su nas podijelile u grupe i svatko je radio određeni posao. Netko je dijelio hranu, drugi su prali i sušili suđe, netko je rezao povrće za sljedeći dan. Mama i tata su mi rekli da je to odlična ideja da napravim nešto dobro i podržali su me u tome."

„Nikada još nisam doživjela da mi roditelj kaže da ne daje suglasnost. I važno je naglasiti – ja ne vodim u Pučku kuhinju samo učenike koji idu na katolički vjeronauk, nego sve one koji žele ići, tako da je i jedan učenik muslimanske vjeroispovijesti redovito išao volontirati. Njegov tata redovito me zvao i pitao kada će biti prikupljanje hrane jer on želi svojim kombijem prevesti hranu do Pučke kuhinje. I djeca koja su iz ateističkih obitelji žele volontirati. Svi su dobrodošli, idu s nama i ne pravimo razliku jer nema razlike. U dobru ne postoji razlika, postoje samo dobri ljudi i ljudi koji bi se trebali popraviti.

Za volontiranje u Pučkoj kuhinji uvijek ima više zainteresiranih nego što ih mogu povesti. Mi dobijemo uputu, kad nazovem na početku školske godine, da ih bude do sedam, što znači – ne previše. Nekad nemam srca reći nekima 'ne možeš ići' pa bude i veća grupa. Nekad je i manja, ali u principu sestre mole neka nas ne bude previše jer dođu volontirati i drugi kolege vjeroučitelji. I ne samo vjeroučitelji nego i drugi učenici volontiraju pa se zna dogoditi da se spoje dvije – tri škole, onda je tamo cijeli jedan razred, nastane velika gužva, ali uvijek je veći interes od mogućnosti da ih vodimo."

Vjeroučiteljica Marija pojasnila je na koji način djeci organizira prijevoz jer treba iz Velike Gorice, gdje se škola nalazi i gdje oni stanuju, doći do Zagreba, do Jukićeve ulice.

„Kad bih pokucala na vrata našeg ravnatelja, za kojeg uvijek kažem da je najbolji ravnatelj na svijetu, on bi istu sekundu rekao da nas domar odveze, ali to nije smisao volontiranja. Nema organiziranog prijevoza. Mi se dogovorimo, idemo pješice do autobusa, zatim nastavljamo javnim gradskim prijevozom. Najprije se vozimo poznatim goričkim busom 268, onda presjednemo na Glavnom Kolodvoru u tramvaj i na kraju još dio pješice do Jukićeve i isto tako natrag, bez obzira na vremenske prilike, snijeg, kišu ili lijepo vrijeme, jer volontiranje je žrtvovanje. Ne možemo si dopustiti da nas domar odveze od točke A do točke B i vrati kasnije do točke A, jer onda ništa nismo napravili. Moramo osjetiti hladnoću i led, i tek kad to osjetimo onda je to pravo volontiranje, onda je to mala žrtva i tu su onda velike nagrade i plodovi."

O volontiranju u Pučkoj kuhinji Hribarovci imaju samo riječi hvale.

„Meni je na volontiranju bilo super, družio sam se s prijateljima, lijepo smo posluživali sve ljude, susreli smo se s redovnicama Misionarkama ljubavi. One su nam rekle kako i što trebamo raditi i raspodjelile su nas u grupe. Malo mi je bilo teško zato što nismo mogli pričati, ali tako i tako nismo došli tamo pričati nego raditi. Mislim da nam je svima bio šok zato što do tada nismo vidjeli toliko, na neki način, nemoćnih ljudi na jednom mjestu. Zapravo, bojali smo se pričati s njima, nismo znali kako će reagirati. Zaželjeli smo im dobar tek, ali nismo baš previše komunicirali. Jedno naše volontiranje, od kad krenemo pa do kad se vratimo kući traje obično četiri sata. Krećemo uvijek nakon jutarnjeg turnusa u školi, sakupimo se, ostavimo torbe kod profesorice u kabinetu i onda idemo na autobus. Busom se vozimo do Zagreba, onda idemo na tramvaj i još malo pješice. Sveukupno odlazak tamo i čišćenje, dok sve obavimo, poslikamo se i dok dođemo nazad, pa da, to je oko četiri sata."

Što se tiče discipline vjeroučiteljica Marija je rekla da je ona vjerojatno pristrana ali da su učenici bili odlični.

„Uvijek su jako vrijedni. Zanimljivo ih je gledati kako čiste i imaju na sebi pregače dok brišu stolove, dok metu, peru podove i brišu suđe. I što je najvažnije, kad ih pitam smijem li ih fotografirati uvijek kažu da može i naravno da smijem objaviti. Bude tu i osmaša u pregačama koji čiste, ali uvijek kažu da možemo staviti na stranicu škole i drugdje, tako da je to zaista lijepo vidjeti. Kada proučavate dječje oči dok poslužuju u Pučkoj kuhinji vidite onu izvornu ljudsku toplinu i dobrotu. Uvijek kažem da je dijete dobro, da djeca ne mogu biti kriva ni za što i da ih samo treba dobro usmjeriti, a tu plemenitost i dobrotu upravo tamo možete vidjeti. To je stvarno jedno posebno iskustvo. Jednom kad smo došli volontirati bila je tamo i skupina talijana. Imala sam povrijeđeno rame i ruku i jedva sam se kretala, ali obećala sam djeci da ćemo ići jer smo u prvom polugodištu imali 40 godina škole i nismo imali vremena za volontiranje zbog puno drugih obaveza. Unatoč povredi htjela sam barem dodavati tanjure. I dok smo tako radili svakom sam djetetu onako usput rekla, ne znajući uopće da su ovo Talijani i da nas motre: 'Molim vas osmijeh na lice, to je najvažnije, osmijeh na lice kad idete korisniku'. Jedna je Talijanka

shvatila da ja zapravo govorimo o osmijehu i onda su nam poslije volontiranja došli, pohvalili učenike i pitali ih koliko imaju godina. Bili su oduševljeni i nisu mogli vjerovati da djeca osnovne škole dolaze volontirati."

Vjeroučiteljica Marija već godinama ide volontirati s učenicima.

„U Pučku kuhinju vraćam se i kada mi se ne ide, kada sam umorna, iscrpljena, uvijek me učenici uspiju nagovoriti da idemo volontirati. Ne izvlačimo se od nastave nego idemo nakon nastave, popodne, jer u Pučkoj kuhinji u Jukićevoj ulici u Zagrebu ručak se dijeli u 15:30. Prije ručka u 15:15 kreće molitva krunice Milosrdnog Isusa. Nakon molitve dijeli se hrana. Tako da mi obično krećemo volontirati nakon jutarnje smjene, nakon nastave koju smo odradili, i vratimo se do 18:00 sati. Ponekad, ako nema autobusa malo kasnimo s povratkom pa bude već i 19 sati kad se vratimo natrag do škole. Sljedećeg dana se ne žale da nisu stigli naučiti nešto od gradiva jer su volontirali, već to spominju da se malo pohvale. Kolege podržavaju volontiranje učenika i ponosni su na njih, i uvijek kažu da treba i više takvih akcija."

Hribarovci su otkrili kakav je osjećaj kad volontiraju u Pučkoj kuhinji:

„Osjećaj kad volontiramo u Pučkoj kuhinji je definitivno drugačiji nego kad pomažemo, na primjer, mami. Jako se lijepo osjećam dok to radim, a još je ljepše poslije. Kad mi mama kaže da nešto treba napraviti, koji puta mi treba ponoviti, ponekad prevrnem očima, ali svejedno napravim, a u Pučkoj kuhinji napravim sve bez problema i bez okretanja očima. Mislim da dobrota nije ništa bez djela. Možemo znati šta je dobrota u teoriji, ali u praksi možemo to samo djelima pokazati. Zahvaljujući našoj profesorici mislim da je većina nas naučila što zapravo znači dobrota."

Vjeroučiteljica Patrlj otkrila je kako izgleda kada se nakon volontiranja vraćaju kući:

„Kada idemo s volontiranja obično su vrlo živahni, sve im je smiješno, privlače pozornost i zadirkuju jedni druge. U svakom slučaju oni su lijepa i radosna ekipa i bilo bi odlično da smo svi takvi, da je oko nas više smijeha a manje turobnih lica. Mislim da oni unose vedrinu u javni gradski prijevoz.
Osim volontiranja u Pučkoj kuhinji provodimo u školi i Caritasovu akciju 'Za 1000 radosti'. Na Svjetski dan beskućnika prikupili smo i darivali više od tonu hrane i higijenskih potrepština za Pučku kuhinju na zagrebačkom Svetom Duhu. Sve prikupljeno predali smo djelatnicima Pučke kuhinje.

Proveli smo veliku humanitarnu akciju za dječji onkološki odjel Klaićeve bolnice. Razmišljali smo na koji način pomoći, i onda smo u sklopu naše proslave Dana škole, 40 godina Hribara, pokrenuli veliku humanitarnu akciju za dječji onkološki odjel, potaknutu jednim našim učenikom koji je u Klaićevoj bio pacijent. Prikupljali smo novčana sredstva. Odlučili smo u svim razredima napraviti razredne kasice i svako je donirao koliko je mogao. Dogovor je bio da ćemo novac uplatiti na račun Bolnice za lijekove, a otvarali smo te kasice, odnosno javno smo objavili rezultate poslije Dana škole. Našu su akciju podržali i Nogometni klub Gorica, zatim Dario Špikić, nogometaš Dinama koji je naš đak, naše Velikogoričanke 'Jane', Legasice i puno onih koji su društveno aktivni i poznati Velikogoričani. To nas je jako razveselilo. Ukupno smo prikupili u školi 3000 eura, onda je grad Velika Gorica donirao još 1000 eura, pa je ukupna donacija bila 4000 eura.

Djeca vam dobro ne prepoznaju kroz novac. Oni će dati novac, ali njima morate dati konkretnu priču. Zato smo odlučili da ćemo napraviti slatke pakete za male bolesnike. Iz bolnice su nam javili koliko je malih bolesnika na odjelu. Moje osmašice i naši domari išli su kupiti slatkiše i balone i to smo osobno s našim prvašićima, u pratnji učiteljice Jadranke Jelisavac, odnijeli u Klaićevu bolnicu i predali osoblju ispred bolnice. Tako su te slatke pakete djeca dobila uoči Božića. Mali pacijenti su se oslađili, a naši učenici su konkretno vidjeli da su razveselili mališane.

Imamo u planu posjet staračkom domu kako bismo pokazali što znači biti Samarijanac. Ne trebam vam reći da je potrebno činiti dobro svaki dan u malim sitnim djelima. To je ono što ne planiramo, što se mora, nešto što je potrebno. Mi ćemo napraviti sve, dati od sebe nešto, samo da se problem riješi.

Za mene je dobrota univerzalni jezik ljubavi kojemu ne treba Google prevoditelj jer ga svi razumiju. Dobrota ne treba ni pohvalu ni zahvalu jer, sama po sebi, čini dobro onome tko čini dobro. Tako da je za mene dobrota jednako ljubav, jednako Bog, jednako put u raj i jednako bolji svijet."

Na kraju ovog teksta evo poticajnih riječi anonimnog autora, koje sam pronašla na web stranici OŠ Ante Starčevića u Zagrebu. Napisane su prema Pavlovom Hvalospjevu ljubavi:

„Kad bih poučavao vještinom najboljih učitelja, a
ljubavi ne bih imao,
bio bih samo pametan govornik i simpatičan zabavljač.
I kad bih poznavao sve tehnike i ispitao mnoge metode,

i kad bih imao toliko obrazovanja da bih se osjećao kompetentnim,
a ne bih shvaćao način na koji moji učenici razmišljaju i osjećaju,
ne bi bilo dovoljno.
I kad bih provodio mnoge sate u pripremanju da bih postao napet i nervozan,
A ne bih imao ljubavi i razumijevanja za osobne probleme svojih učenika,
To još ne bi bilo dovoljno.
Učitelj koji ljubi je strpljiv, dobrostiv;
Ne ogovara; ne obeshrabruje se lako;
Nije nepristojan,
Nego je uvijek svojim učenicima živi primjer dobrog načina života o kojem govori.
Ljubav nikad ne prestaje.
Programi? – Zastarjet će; Metode? – Postat će staromodne; Tehnike? – Bit će napuštene;
Jer, ograničeno je naše znanje, I samo malo ga možemo predati svojim učenicima;
Ali ako imamo ljubavi, Tada će svi naši napori postati stvaralački,
I naš utjecaj ostat će zauvijek prisutan u životima učenika.
A sada ostaju vještine, metode i ljubav, to troje, ali najveća je među njima ljubav."

https://hkm.hr/mladi/agresivnost-i-egoizam-djece-i-mladih-jesmo-li-svjesni-opasnosti-i-moze-li-dobrota-pomoci-5-6/

Ekološka proizvodnja nerealiziranih mogućnosti

91. Ojdana Koharević

Novinarski projekt:
Ekološka proizvodnja – sjajne mogućnosti nerealiziranih prilika

Elektronička publikacija:
poslovniFM

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
30. kolovoza 2024.

Jeste li se ikad zapitali kakva je procedura za one koji se žele okušati u eko proizvodnji?

Subjekti u ekološkoj poljoprivredi upisuju se u Upisnik subjekata u ekološkoj poljoprivredi na temelju zahtjeva. Zahtjev se podnosi u podružnicama Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju na obrascu ZUS iz Priloga 1. Pravilnika o kontrolnom sustavu ekološke poljoprivrede. Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji vodi Agencija za plaćanja kao javnu službenu evidenciju u elektroničkom obliku.

Kad znamo djelić proceduri, pogledajmo podatke. Prema podacima Agencije u Hrvatskoj je trenutno ukupno 5837 ekoloških proizvođača, a prije 5 godina bilo je 4605 OPG-ova koji se bave ekološkom proizvodnjom.

Eto, sad znamo i brojčano stanje. Pogledajmo nadalje načela na kojima počiva ekološka proizvodnja:

- primjereno osmišljavanje i upravljanje biološkim procesima, temeljenim na ekološkim sustavima korištenjem prirodnih resursa primjenom metoda:
- uporabe agrotehničkih, mehaničkih, fizikalnih, bioloških i biotehničkih mjera,
- obrade poljoprivrednih kultura, uzgoja životinja ili proizvodnje u akvakulturi koja udovoljava načelima održivog ribolova, koje isključuju korištenje GMO-a i proizvoda proizvedenih od ili s pomoću GMO-a s izuzećem veterinarsko-medicinskih proizvoda
- procjene rizika i korištenje mjera predostrožnosti i prevencije, kada je to primjereno.

Druga važna značajka je ograničeno korištenje vanjskih unosa, što znači da ako su vanjski unosi potrebni ograničeni su na unose iz ekološke proizvodnje, prirodne tvari ili tvari dobivene prirodnim putem te prirodna mineralna gnojiva niske topljivosti.
Strogo je ograničeno korištenje kemijski sintetiziranih unosa izuzev iznimnih slučaja ako odgovarajući postupci upravljanja ne postoje, nisu dostupni na tržištu ili pridonose neprihvatljivom utjecaju na okoliš.

Da bi OPG, kojih je ukupno negdje oko 170.000 u Hrvatskoj, postalo ekološki proizvođač, svoju proizvodnju mora uskladiti propisima o ekološkoj poljoprivredi i poštivati načela ekološke proizvodnje. Usklađenost se provjerava prije izdavanja certifikata, ali i naknadno – najmanje jednom godišnje OPG se mora podvrći inspekciji kako bi se provjerilo pridržava li se pravila za ekološke proizvodnje.

OPG koji se želi baviti ekološkom proizvodnjom i svoje proizvode na tržištu označavati eko markicom, mora biti upisano u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji. Prvi korak pri upisu je odabir Nadzorne stanice koja će obaviti kontrolu.

OPG se mora obratiti jednoj od Nadzornih stanica – kontrolnih tijela ovlaštenih od strane Ministarstva poljoprivrede koja će provesti prvu inspekciju. Ako je rezultat inspekcije pozitivan, Nadzorna stanica dostavlja Ministarstvu poljoprivrede Zapisnik o prvoj stručnoj kontroli.

I po ovom popisu je očito kako je ekološka proizvodnja već u ovom pripremnom, administrativnom smislu prilično opsežna i spora.

Kako bi proizvođačima donekle olakšali put, pripremljeni su i svi koraci u elektronskom obliku.

Poljoprivrednicima se za prijelaz na ekološki uzgoj za troškove certificiranja za prvih 10 hektara isplaćuje 60 EUR po hektaru, a za operaciju Održavanje ekološkog uzgoja za troškove certificiranja isplaćuje se za prvih 5 hektara 60 EUR po hektaru.

Što se tiče kultura, za orah i lijesku se za prijelaz na ekološki uzgoj za prvih 10 hektara isplaćuje 516 EUR po hektaru plus 60 EUR po hektaru, a za preostalu površinu 516 EUR po hektaru. Za prijelaz na ekološki uzgoj masline i vinove loze za prvih 10 hektara dobiva se 754 EUR po hektaru plus 60 EUR po hektaru, a za preostalu površinu 754 EUR po hektaru.

Agencija potiče i prijelaz na ekološku proizvodnju oranica, za prvih 10 hektara 235 EUR po hektaru + 60 EUR po hektaru, a poljoprivrednicima se za operaciju Prijelaz na ekološki uzgoj za troškove certificiranja za prvih 10 hektara isplaćuje 60 EUR po hektaru.

Za prijelaz na ekološki uzgoj povrća za prvih 10 hektara daje se 480 EUR/po hektaru, plus 60 EUR po hektaru dok se za preostalu površinu plaća 480 EUR/po hektaru.

Ono što je posebno važno je što korisnici moraju biti poljoprivrednici upisani u Upisnik poljoprivrednika koji koriste zemljište upisano u ARKOD. Korisnik mora biti upisan u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji kojeg vodi Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. Svaka ARKOD parcela za koju se traži potpora u cijelosti mora biti uključena u sustav kontrole ovlaštenog kontrolnog tijela. Prihvatljive su ARKOD parcele od najmanje 0,05 ha i gospodarstvo s ukupno najmanje 0,5 ha prihvatljive površine. Korisnik preuzima obvezu petogodišnjeg razdoblja provođenja.

Povećanje broja ekoloških proizvođača u posljednjih pet godina daje nadu da će i u budućem razdoblju biti sve više onih koji će se okrenuti ekološkoj proizvodnji.

https://www.poslovnifm.com/gia/gia-agro/ekoloska-proizvodnja-nerealiziranih-mogucnosti/

TELEGRAM

Situacija u hrvatskom cirkusu istovremeno je i nikada bolja i nikada gora: 'Novca više no prije, a u pet godina ostali smo bez važnih prostora'

92. Ante Peričić

Novinarski projekt:
ŽIVI CIRKUS – Kako živi cirkuska umjetnost u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Telegram.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2024.

Nekad marginalizirana, suvremena cirkuska scena u Hrvatskoj prolazi kroz svoju intenzivnu transformaciju ka afirmaciji u ozbiljnu umjetničku praksu prepoznatu i od publike i od institucija.

Uz sve veći broj umjetnika, festivala i međunarodnih suradnji, cirkuska scena nikada nije bila vidljivija ali, paradoksalno, ni izazovi nisu nikada bili veći, govori mi predsjednica Društva umjetnika suvremenog cirkusa **Antonia Kuzmanić**, inače umjetnička voditeljica suvremenog cirkuskog kolektiva ROOM 100 iz Splita te cirkuska producentica.

TELEGRAM: Društvo umjetnika suvremenog cirkusa krovna je organizacija u umjetničkom području cirkusa i umjetnosti na otvorenom. Od osnivanja 2021. naovamo, koje biste postignute rezultate po pitanju profesionalizacije cirkuskog umjetničkog sektora i priznavanja cirkusa kao područja umjetničkog stvaralaštva istaknuli?

KUZMANIĆ: Kroz komunikaciju s Ministarstvom kulture i medija Republike Hrvatske, krajem 2022. godine dogodio se značajan iskorak u financiranju suvremenih cirkuskih produkcija, projekata i programa. Naime, tada je suvremeni cirkus izdvojen iz kategorije inovativnih kulturnih i umjetničkih praksi te je pripojen suvremenom plesu i pokretu što mu je osiguralo značajnija financijska sredstva.

Konkretno, u kategoriji inovativnih kulturnih i umjetničkih praksi suvremeni cirkuski program u 2022. godini financiran je s nekih 50.000,00 eura dok je u 2024. godini u kategoriji „suvremeni ples i pokret i suvremeni cirkus" taj iznos bio 120.835,00 eura. Ti iznosi su i dalje simbolični u odnosu na financiranje drugih izvedbenih

praksi, ali već i ovaj iskorak dao je zamah daljnjem razvoju suvremenog cirkusa i umjetnosti na otvorenom u Hrvatskoj.

Također, suvremeni je cirkus uvršten u Javni poziv za poticanje stvaralaštva u području suvremenog plesa i cirkusa od 2023. godine, što znači da naši umjetnici mogu prijavljivati svoja umjetnička istraživanja, ali i ostvariti „stipendiju" za formalno obrazovanje van granica Hrvatske, što nam je izrazito bitno u formiranju mlađe generacije cirkuskih umjetnika i umjetnica te pedagoga.

TELEGRAM: Što očekujete tijekom 2025. i kakvu konkretno podršku pružate svojim članovima?

KUZMANIĆ: DUSC i dalje službeno nema status strukovne organizacije, a suvremeni cirkus i dalje nije naveden na popisu izvedbenih umjetnosti, pa se nadamo da će se ova, sada ustvari administrativna promjena našeg statusa dogoditi tijekom 2025. godine.

Što se rada tiče, Društvo pruža podršku produkcijskom i distribucijskom radu, provodi edukativne aktivnosti, bavi se podizanjem vidljivosti suvremenog cirkusa u javnosti i informiranjem te tako razvija scenu u Hrvatskoj. Danas, imamo najveći broj aktivnih cirkuskih umjetnika i skupina te organizacija i najveći broj festivala.

Nadalje, imamo velik broj organizacija koje su uključene u projekte Kreativne Europe, finaliste Circusnext programa, mlade umjetnice koje se formalno obrazuju u cirkuskim školama van Hrvatske itd. Sve je to rezultat pravednijih uvjeta rada, zagovaračkog rada DUSC-a i koordiniranog razvoja scena između svih ključnih organizacija u Hrvatskoj.

TELEGRAM: Ovih ste dana otvorili i natječaj za nove članove, predstavljeno je i treće izdanje godišnjaka…

KUZMANIĆ: Tako je, nedavno smo predstavili treće izdanje našeg godišnjaka C23 čija je svrha sačuvati informacije o novim umjetničkim produkcijama i distribucijskim aktivnostima kao što su festivali i manifestacije, ali i međunarodnim suradnjama te edukacijskim programima i produkcijama u različitim medijima.

Godišnjaci su ključni alat za sustavno bilježenje i dokumentiranje svega što suvremena cirkuska scena u Hrvatskoj ostvari u jednoj godini, oni su most između sadašnjosti i budućnosti ovog izvedbenog područja i snažno doprinose vidljivosti scene, kako u Hrvatskoj tako i na europskoj razini.

Društvo trenutno priprema kraću brošuru s pregledom aktualnih predstava umjetnika i skupina iz Hrvatske, Slovenije i Srbije koja će se predstaviti u siječnju 2025. godine na godišnjoj skupštini mreže Circostrada koja se održava u sklopu festivala „Biennale Internationale Des Arts Du Cirque" u Marseilleu. S obzirom na to da se na festivalu i skupštini očekuje oko 400 programatora i producenata, s ovakvom aktivnošću pokušavamo povećati distribucijski život „naših" predstava u inozemstvu.

Od svog osnutka, DUSC samostalno organizira ili sudjeluje kao partner u edukativnim programima Nacionalne cirkuske platforme koja predstavlja prvu suradničku platformu na nacionalnoj razini koju čini osam organizacija, a koja je s radom započela 2022. godine. Tako smo, primjerice, u 2023. godini organizirali radionicu cirkuske analize i kritike s renomiranim francuskim stručnjakom **Jean-Michelom Guyem**.

Takvim programom odgovaramo na potrebu za češćim i kvalitetnijim uključivanjem cirkuske umjetnosti u svijet kazališne kritike. Isto tako, organizirali smo radionicu s cirkuskim umjetnikom i pedagogom **Pierrom Chartierom** radi profesionalizacije cirkuske pedagogije u regiji.

TELEGRAM: Kao predsjednica društva, kakvim biste ocijenili stanje cirkuske umjetnosti u Hrvatskoj u ovome času? Na što vam se članovi najviše žale, koji su problemi u pitanju?

KUZMANIĆ: Situacija je nikada bolja i nikada gora. S jedne strane, snažno su se povećale financijske potpore Ministarstva kulture i medija i, primjerice, Grada Zagreba, osnovana je Nacionalna cirkuska platforma i strukovna organizacija za suvremeni cirkus i umjetnost na otvorenom, kontinuirano se provode kvalitetne edukacije, radi se na vidljivosti suvremenog cirkusa, stipendira se umjetnike koji se žele otići formalno cirkuski obrazovati u druge zemlje…

Uvjeti su nikad bolji, a i nikada gori i to radi infrastrukture. Prvo je Zagreb izgubio cirkuski prostor u Medici zbog potresa, prošle godine se – zbog trostrukog povećanja najma – zatvorila HALA 100 u Splitu koja je od 2014. godine pružala rezidencijsku potporu umjetnicima, a iduće godine se zatvara Mala scena Doma mladih jer čitava zgrada odlazi u rekonstrukciju.

U pet godina ostajemo bez tri jako bitna prostorna resursa, ne samo u Hrvatskoj, nego na razini susjednih zemalja, a u međuvremenu se niti jedan novi prostor za suvremeni cirkus nije otvorio. Umjetnici se s razlogom pitaju kako da se od njih očekuje da budu profesionalni

cirkuski umjetnici ako nemaju ono osnovno za razvoj i rad, a to je fizički prostor?

TELEGRAM: Razvija li se scena izvan Zagreba?

KUZMANIĆ: Zagreb se, jasno je, ističe po broju umjetnika i skupina, ali se scena u Hrvatskoj razvija organski. Split, Rijeka, Pula, Križevci, Samobor, Klanjec… sve su to gradovi u kojima postoje manje ili veće cirkuske scene i koje imaju svoje uloge u cjelokupnom i zajedničkom razvoju suvremenog cirkusa i umjetnosti na otvorenom u Hrvatskoj i regiji.

TELEGRAM: Nastavno na problematiku infrastrukture, smatrate li da bi institucionalna i gradska kazališta trebala otvoriti vrata i cirkuskoj umjetnosti?

KUZMANIĆ: Apsolutno se i nacionalna i gradska kazališta trebaju otvarati prema suvremenim cirkuskim produkcijama i neke od takvih suradnji se već ostvaruju u, primjerice, Zagrebačkom kazalištu mladih, pulskom Istarskom narodnom kazalištu, Gradskom kazalištu lutaka Split, Gradskom kazalištu mladih Split itd.

Ključni akteri na sceni produciraju kvalitetne predstave koje zaslužuju da budu prikazane u „pravim" kazališnim uvjetima, a festivali također selektiraju visokokvalitetne predstave međunarodnih umjetnika koje bi s lakoćom napunile gledališta velikih kazališnih kuća. S jedne strane, postoji znanje u selekciji kvalitetnih predstava i velika snalažljivost u ostvarivanju dovoljnih financijskih potpora za gostovanja, a s druge postoje dobri kazališni uvjeti, tehnička podrška i vidljivost te je šteta što se ovakve suradnje češće ne događaju.

Za cirkuske bi organizacije takve suradnje značile dolazak do one publike koja redovito odlazi u nacionalna kazališta jer im je nacionalna kazališna kuća garancija kvalitete, tj. na predstave koje se tamo igraju gledaju kao na predstave koje su visokokvalitetne i vrijedne gledanja. Istovremeno, takva publika neće otići u cirkuski šator jer cirkuski šator povezuju s drugačijom estetikom i kvalitetom. Ne mislim da takvu publiku možemo privući ikako drugačije osim da dođemo tamo gdje je ona, a to je HNK.

TELEGRAM: Na koje bismo se prakse drugih europskih zemalja mogli ugledati po tom, ali i ostalim pitanjima?

KUZMANIĆ: Naše održivo i strateški promišljeno razvijanje scene crpi inspiraciju u položaju i stupnju razvoja suvremene cirkuske umjetnosti i umjetnosti na otvorenom u Francuskoj, zemljama Beneluksa i nordijskim zemljama.

U ovim zemljama razvijena suvremena cirkuska umjetnost i umjetnost na otvorenom produkt je duge tradicije klasičnog cirkusa, cabareta i varijetea te dugogodišnjeg pozamašnog izdvajanja za kulturu (Francuska) ili je produkt promišljene javne kulturne politike koja je prepoznala potencijal suvremene cirkuske umjetnosti i odlučila u nju kontinuirano ulagati (Belgija, Nizozemska te nordijske zemlje).

U navedenim zemljama suvremena cirkuska umjetnost pozicionirana je kao izvedbeni žanr raznolike i inovativne estetike koji je umjetnički izjednačen s kazališnim, plesnim, glazbenim i drugim produkcijama, suvremeni cirkus ima mnogobrojnu publiku, a sam se sektor razvija strateški u suradnji s donositeljima kulturnih politika.

Kao rezultat ovakvog razvoja, suvremeni cirkuski umjetnici u ovim zemljama imaju se priliku formalno obrazovati na cirkuskim akademijama (ekvivalent našim umjetničkim akademijama), imaju pristup opremljenim i adekvatnim prostorima za produkcijski rad te rad na razvoju svojih vještina, imaju dostatnu koprodukcijsku i financijsku potporu u radu, a njihove predstave programirane su na festivalima suvremenog cirkusa u Europi, ali i šire.

https://www.telegram.hr/kultura/situacija-u-hrvatskom-cirkusu-istovremeno-je-i-nikada-bolja-i-nikada-gora-novca-nikada-vise-a-u-pet-godina-ostali-smo-bez-vaznih-prostora/

RAD U MIROVINI

Jasmina Markota (67): 'Radim jer želim, a lijepo je i kad uz penziju sjedne plaća'

U dvije godine, koliko je u mirovini, gospođa Jasmina Markota (67) iz Koprivnice radila je dva posla, a uz to neprekidno volontira u Crvenom križu te osmišljava kampanju protiv diskriminacije ljudi treće dobi, koju osjeća i na svojoj koži.

Tek je nakon umirovljenja gospođa **Jasmina Markota** pronašla posao kakav si je priželjkivala od rane mladosti. Zaposlila se sezonski u turizmu, u jednom šibenskom kampu gdje je na tri strana jezika, engleskom, talijanskom i njemačkom, dočekivala i ispraćala goste.

„Završila sam turistički smjer na studiju ekonomije u Zagrebu, ali u Koprivnici tada nije bilo posla u struci pa sam radila druge poslove. San iz mladosti ostvario mi se lani kad sam u kampu radila kao domaćica. Uživala sam kao nikad", govori nam ova vesela umirovljenica.

Kad se po završetku sezone vratila kući, nije dugo čekala na novi posao na pola radnog vremena. „Zaposlila sam se u koprivničkom Crvenom križu gdje sam radila na završnom računu. Kad mi je istekao ugovor, ovdje sam nastavila volontirati. Naviše radim na dijeljenju paketa potrebitima kojima naši sugrađani, na posebno označenim mjestima u trgovinama, ostavljaju donacije u hrani i raznim potrepštinama. Radimo to u sklopu EU projekta **Podravski humanitarci**", otkriva nam gospođa Jasmina.

Problematika manjih gradova

Ukazala je potom na problematiku na koju nailaze umirovljenici u manjim gradovima. „Kod nas se raditi u mirovini može, ali na poslovima čišćenja, u trgovini, i slično. Za ljude s visokom naobrazbom, koji su stručnjaci u svojoj branši, posla na kojem mogu dati svoj maksimum baš i nema. Moja su uža specijalnost, nakon duge karijere, financije", rekla je.

93. Gordana Arh

Novinarski projekt:
Rad u mirovini – između želje i potrebe

Elektronička publikacija:
MojeVrijeme.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
27. rujna 2024.

Za radnog vijeka promijenila je, priča nam, četiri radna mjesta. „Po povratku sa studije nisam odmah našla posao u Koprivnici, već sam tri i pol godine radila u jednoj firmi u Đurđevcu. Potom sam se uspjela zaposliti kao *product menadžerica* u Podravci. S vremenom me povuklo poduzetništvo pa sam s poslovnom partnericom otvorila butik i pozamenteriju, ali nam je rat pomrsio planove. Tako sam se '96. zaposlila kao poslovna tajnica u Udruženju obrtnika Koprivnice i tu sam ostala 26 godina."

Poslom u Udruženju bila je iznimno zadovoljna. „Imala sam vrlo veliku kreativnu slobodu i provodila sam mnoge projekte. Često sam poslovno putovala, uređivala brošure i razne obrtničke priručnike, primjerice o povijesti tradicijskih frizura, o starim zanatima kao što su šeširdžije, te sam napisala monografiju Udruženja", doznajemo od naše svestrane sugovornice.

Svakodnevica

Živi u kući s majkom, ali vode odvojena kućanstva. „Govorili su mi zašto si nisam kupila stan i otišla od roditelja, no danas mi je drago što sam tako odlučila. Kao prvo, nikad se nisam udavala pa me nije privlačila ideja da živim sama, a kao drugo, mama sada ima 86 godina i iako je još vitalna, drago mi je što je u ovom razdoblju života pored mene", govori gospođa Markota.

Mirovina joj, otkriva, iznosi 60 posto plaće, koja je bila blago iznad hrvatskog prosjeka. „Kad sam jednom osvijestila da mi se bliži mirovina i da će mi primanja pasti skoro za duplo, počela sam imati fobije da se financijski neću moći snaći s tim. Počela sam intenzivno ulagati u kuću i okućnicu da sve napravim prije penzije. Ali, kao što mi i drugi govorili, čovjek dođe u mirovinu pa se presloži i posloži", kazala je.

To što je nastavila raditi, nije bilo iz nužde, većim je dijelom to bila njezina želja. „Volim biti aktivna i među ljudima, povela sam se i za time da još mogu doprinijeti zajednici. Pa opet, bit ću iskrena, lijepo je i kad na račun uz mirovinu sjednu ti dodatni euri. Lijepo si je priuštiti nešto više, primjerice neko lijepo putovanje, što samo s golom mirovinom prosječnom hrvatskom umirovljeniku baš i nije izvedivo", rekla je.

Ukorijenjena diskriminacija

Dotakli smo se potom još jednog problema našeg društva koji je muči, a na kojem želi poraditi. „Kroz našu udrugu umirovljenika želim pokrenuti akciju protiv diskriminacije starijih osoba. Počnimo od toga da se danas još uvijek jasno osjeća razlika u odnosu na spol, pa tako muškarci često ostaju u upravnim vijećima do kasne starosti, dok žena tu gotovo da i nema."

„Oslovljavanje starijih također je problematično. Nedopustivo je čitati naslove poput 'Bakicu od 67 godina pogazio auto', primjerenije bi bilo napisati 'Gospođu'. Dobne granice se pomiču, a ljudi sa 65 godina ne moraju se osjećati starima i na tome treba poraditi."

Potom je istaknula da se na društvenim mrežama također često osjeti netolerancija. „Mnogi, čim shvate da ste stariji, krenu s uvredljivim komentarima poput 'Što ti stara babo hoćeš?'. U svijetu se već pojavljuju pokreti protiv ovakvog odnosa prema starijima, a poznata glumica Sharon Stone postala je simbol te borbe jer javno iznosi kako se nosi s predrasudama vezanim uz dob, posebno nakon moždanog udara i gubitka posla. Odnosi se to i na prozivke da je za starije od 65 neprimjereno nositi podrapane traperice, otkačenu frizuru i slično. Kakvi su to propisi, tko nam to sudi? To treba mijenjati."

„Također, potrebno nam je više empatije i tolerancije prema starijima, kao što to vidimo u nekim zemljama gdje postoje posebne blagajne za starije na kojima se smije duže zadržavati i razgovarati, pa mladi ne kolutaju očima na njih, niti ih vrijeđaju", navodi primjer dobre prakse.

Važnost šetnje i druženja

Vratimo se još malo svakodnevici naše sugovornice, koja je već pogledavala na sat jer mora prošetati susjedinog psa, Dalmatinera. „Moja Ana često putuje kod djece i unučadi pa psa ostavi meni na čuvanje. Dnevno prošećemo i do 10.000 koraka. K tome, vozim bicikl. Otkako sam preboljela rak, priroda i zrak su mi važni. Voljela bih i planinariti, ali ne mogu zbog bolne kralježnice. Ponekad čitam savjete da čovjek treba osluškivati svoje tijelo i stati kad mu kaže dosta, ali ja radije šećem i vježbam uz bolove, bojim se stati i prepustiti se boleštinama", kaže nam.

Dosadno joj, kaže, ne stigne biti, čak nema vremena ni za gledanje televizije. „U Zagrebu imam kumu i prijateljicu iz studentskih dana, Manuelu i Sonju pa besplatnim vlakom odem na veselo čavrljanje s njima. Kod kuće pak povremeno pripremam objed ili čajanku za prijateljice Suzanu, Ružicu i Anu, a s majkom često pozovemo i bratovu obitelj. Osobito drage gošće su nam nećakinje Mirna i Jelena. Volim kuhati, volim se družiti, a osobito sada u mirovini, kad više ne moram žuriti, samo uživati", zaključila je naš razgovor ova vedra i poletna koprivnička umirovljenica.

https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2024/09/jasmina-markota-67-radim-jer-zelim-a-lijepo-je-i-kad-uz-penziju-sjedne-placa/

KONTRACEPCIJA vs POBAČAJ (4): Jasenka Grujić o kontracepciji za adolescente i zaštiti njihova seksualnog i reproduktivnog zdravlja

Pojam kontracepcije za adolescente u hrvatskom društvu uopće ne postoji. Iako prema svim **istraživanjima**, pa i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, u prve seksualne odnose mladići i djevojke ulaze u dobi od 15, 16 i 17 godina, samo ih 15 posto koristi zaštitu. Najčešće kondom, koji se jedini i promovira kao metoda kontracepcije i to prvenstveno za zaštitu od spolnih bolesti. Niti jedna hrvatska javna zdravstvena ustanova i institucija ne pruža informacije o svim drugim postojećim vrstama kontracepciji za adolescente. Djevojke u ginekološkim ordinacijama primarne zdravstvene zaštite, one koje su dužne pružiti zdravstvene usluge u okviru osnovnog zdravstvenog osiguranja, informacije i savjete o kontracepciji primjerenoj njihovoj adolescentnoj dobi neće dobiti. Istodobno, kako u današnje vrijeme postoji cijeli spektar kontracepcije za adolescente, zdravstvene vlasti većine drugih europskih država, vrlo detaljne upute i vodiče o tome i za tinejdžere i za njihove roditelje objavljuju na svojim službenim stranicama. Odgovore na brojna pitanja o kontracepciji za adolescente nude online, komuniciraju adrese i kontakte sa stručnjacima kojima se mladi mogu obratiti. Tu su i savjetovališta za mlade otvorenih vrata i bez uputnice. Organiziraju se i radionice za roditelje da se i njih educira, jer su oni i prvi seksualni edukatori tinejdžera. Trebali bi biti. Rezultati takvog pristupa u tim je državama manje maloljetničkih trudnoća i manje pobačaja, dok Hrvatska bilježi jednu od **najviših stopa** maloljetničkih trudnoća.

O tom velikom problemu ignorancije s jedne strane i zanemarivanja seksualnog i reproduktivnog zdravlja

94. Renata Ivanović

Novinarski projekt: **KONTRACEPCIJA vs POBAČAJ**

Elektronička publikacija: Reci.hr

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka: 1. kolovoza 2024.

adolescenata s druge strane, razgovaramo s dr. sc. **Jasenkom Grujić-Koračin**, specijalistkinjom za ginekologiju i porodništvo. Zagrebačka ginekologinja i opstetričarka godinama otvoreno govori o sustavnom, desetljetnom, urušavanju zdravstvenog sustava. Posebice u području pružanja usluga zaštite reproduktivnog zdravlja, čije se posljedice najviše odražavaju na zanemarivanje zdravlja generacija adolescenata. Ističe važnost edukacije mladih i zalaže se za uvođenje sveobuhvatnog seksualnog odgoja u obrazovni sustav. Edukacija o seksualnom i reproduktivnom zdravlju kroz obrazovni sustav je ujedno i najbolja preventiva, u konačnici i sprečavanju neželjenih i maloljetničkih trudnoća.

Prvih je 20 godina liječničke karijere radila u javnom zdravstvu, na Odjelu za planiranje obitelji Dječje bolnice u Klaićevoj, a potom u bolnici u Vinogradskoj, današnjem KBC-u Sestara milosrdnica. Početkom '90-tih upravo je u toj bolnici bila i pionirka u unaprjeđenju zdravstvene skrbi rodiljama kad je uvela mogućnost prisutnosti oca na porodu. Još osamdesetih je Odjel za planiranje obitelji u Dječjoj bolnici u Klaićevoj, ustanovio praksu edukacije adolescenata, a Jasenka Grujić-Koračin, koja je bila dio tog tima, i danas evocira uspjehe takve liječničke prakse zahvaljujući kojoj su tadašnje generacije adolescenata dobile zdravstvene usluge i znanja kojima su i kroz život mogli brinuti o svom seksualnom i reproduktivnom zdravlju: „Kolegice koje su radile u tom Centru za planiranje obitelji, koji je utemeljila profesorica **Bosiljka Štampar**, jako su se trudile da izlaze van, da idu u škole, da organiziraju predavanja o reproduktivnom zdravlju. Ono što sam shvatila kasnije kao poruku, i što bi moralo biti i danas, a nije, jest to da su u takvu ustanovu mogle doći mlade djevojke bez uputnice. Direktno, bez znanja roditelja. Naravno da se zalažem za to da mladi ljudi imaju dobar odnos s roditeljima i da im se mogu povjeriti, ali realitet je često drugačiji. Te su djevojke dolazile po kontracepciju, po mišljenje, savjet. Bilo je i ozbiljnih situacija, bolova, endometrioze, tumora jajnika itd. Radile smo i istraživanja o prevalenciji kontracepcije…"

Kako smo neodgovornošću zanemarili seksualnost adolescenata?

Nevjerojatno je da smo mi, hrvatski građani, uspjeli uništiti skoro sve, što je u okviru zdravstva valjalo u 'onom sistemu'. Taj je sistem, želim naglasiti, iznjedrio kvalitetna rješenja za žensko reproduktivno zdravlje. Rješenja koja su nas stavljala uz bok s razvijenim zemljama. Govorim u prvome redu o Zakonu o zdravstvenim mjerama na pravo o slobodnom odlučivanju o rađanju djece iz 1978. kojim je u potpunosti dekriminaliziran pobačaj i koji je još uvijek, taj Zakon, na sreću, na snazi. On je *conditio sine qua non*, bez takvoga zakona ne postoji napredna i znanstveno utemeljena politika usmjerena na reproduktivno zdravlje. Naravno da nam treba moderniji i bolji.

Ako nismo uspjeli uništiti ovu važnu legalnu instituciju kakav je Zakon iz 1978., uspjeli smo ipak povući jedan zastrašujući potez, a to je zanemariti najranjiviju populaciju kada govorimo o reproduktivnom zdravlju. To su adolescenti. Klerokonzervativna mržnja prema seksualnosti, mizoginija na djelu, mržnja prema znanosti na djelu, snažno protivljenje znanstveno prihvaćenim pristupima konzervativnih snaga u okrilju Crkve, dovelo jer do zanemarivanja seksualnosti adolescenata, zatvaranjem ili promjenama u sustavu zdravstvene skrbi Centara za planiranje obitelji.

Najviše je u državi na unapređenju reproduktivnog zdravlja, djevojaka i žena mnogih generacija, učinio upravo Centar za planiranje obitelji u Klaićevoj u kojem ste radili. Je li moguće temeljem tih iskustava i praksi takav sustav obnoviti, ustanoviti recimo Centre za mlade, kakvi vani brojni i postoje?

Ono što je postojalo u Centru za reproduktivno zdravlje u Klaićevoj, teško će biti ponovno doseći. Dolazak liječniku (ginekologu, specijalisti školske medicine) bez uputnice, pružao je adolescentima slobodu ali i odabir odgovornog seksualnog ponašanja. Organizirani tim stručnjaka obilazio je škole, provodeći edukaciju prema pravilima profesije, ne skrivajući svoj konformizam iza priziva savjesti.

Nevjerojatna je, nadalje, tvrdoglavost odgovornih kada je u pitanju sveobuhvatno seksualno obrazovanje što podupiru i SZO i sve krovne ginekološke udruge. Ja razumijem da bi adolescentima bilo smiješno slušati religijske dogme paralelno s edukacijom o spolnosti i da bi zasigurno radije učili o ljubavi, seksualnosti, odgovornom spolnom ponašanju, toleranciji i kontracepciji.

Tko su adolescenti? Zašto je upravo njima važno posebno se posvetiti u edukaciji o seksualnom i reproduktivnom zdravlju?

To su osobe koje rastu i mijenjaju se. Osobe u razvoju. Razdoblje adolescencije obilježeno je pubertetom i ulaskom u spolnost starijih, uz ogromne hormonske i kognitivne promjene te važan društveni aspekt adolescencije, a to je postupna emancipacija u odnosu prema roditeljima i pristupanje samostalnim vezama.
Nevjerojatno je da sveobuhvatna seksualna edukacija ne postoji u hrvatskim školama, da se zanemaruju njezini dosezi i dokazi, a to su da upravo uz takvu edukaciju adolescenti kasnije stupaju u spolnu vezu, da rabe kontra-

cepciju i poznaju rizike spolno prenosivih bolesti. Mladi ljudi imaju pravo na sveobuhvatnu seksualnu edukaciju i dostupnost sredstava za kontracepciju. Sveobuhvatna seksualna edukacija je edukacija koja uključuje oba roda, promovira činjenicu da je seks odlika dobre veze samo ako i kada postoji adekvatna kontracepcija. Uz takvu edukaciju broj neželjenih trudnoća adolescenata je nizak ili zanemariv, pa ako je mogla na primjer Nizozemska mogla bi i Hrvatska. U nas, iako imamo, prema službenim podacima, jednu od najnižih stopa pobačaja u svijetu, apsolutan broj pobačaja u adolescentica u dobi od 15 i 16 godina je u porastu.

Tko je zakazao? Možda vjeroučitelji?

Ne mislim tako. Vjeroučitelji, iako im nije mjesto u državnim školama, ne bi smjeli uopće govoriti o seksualnosti i reproduktivnom zdravlju. Želim naglasiti da je Papa Putnik u Enciklici Evangelium vitae rekao da su „abortus i kontracepcija plodovi istoga stabla". Na toj poruci se temelji progon i kontracepcije i pobačaja.

Pa tko je onda zakazao?

U prvom redu je zakazao obrazovni sustav, koji je u sprezi s političkim pritiscima i povezan s utjecajem Crkve. No, možda je najveći krivac, ne ekskulpirajući odgojno-obrazovne institucije i Crkvu, medicinska zajednica. Svi oni koji se bave reproduktivnim zdravljem, na svim razinama. Posebno ističem profesiju kojoj pripadam, ginekologe, koji su ženama napose, nametnuli vlastita vjerska, takozvana moralna uvjerenja prakticirajući priziv savjesti, pa i za kontracepciju. Time krše Kodeks medicinske etike i deontologije prema kojemu je pacijent uvijek na prvome mjestu.

Kao prvi seksualni edukatori djece, adolescenata, govori se da su roditelji?

Roditelji jesu, po prirodi stvari, prvi seksualni edukatori. Ali prečesto je i njima potrebna seksualna edukacija. Seksualna, sveobuhvatna edukacija nužna je od najranije dobi, a i moguća je uz udžbenike prilagođene uzrastu za početak, u slobodnoj prodaji. Uz edukaciju već od vrtića, sve do ozbiljnih edukatora i edukacije u školama koji bi trebali biti liječnici raznih specijalnosti, medicinske sestre, posebno visokoobrazovane, a koji prenose znanje temeljeno na znanstvenim dokazima**.**

Kad govorimo o broju pobačaja, brojke HZJZ-a govore da se on smanjio. Je li uistinu tako?

Reći će neki kako se broj pobačaja u posljednjih dvadesetak godina bitno smanjio. Da, brojevi Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo govore tako. Ali uzmemo li u obzir stigmatizaciju žena koje pristupaju pobačaju i onih koji ih rade, uz notoran 'prigovor savjesti' i nedostupnost tog medicinskog zahvata, sigurna sam da je taj broj uvelike veći. Odnosno, da postoji odljev u inozemstvo, što je sigurno, ali i u ilegalu. No, nisam DORH pa to mogu tvrditi samo uzimajući u obzir iskustva pacijentica. Osim toga sustav prijavljivanja pobačaja je problematičan što navodi i Hrvatski zavod za javno zdravstvo.

Što je kontracepcija za adolescente?

Idealna kontracepcijska strategija za adolescente uključuje dvostruku zaštitu, Double Dutch. Dakle savjetuje se upotreba muških i ženskih kondoma, Fremidom i jednu od LARC metoda.

Što su LARC metode?

LARC, u punom nazivu Long-Acting Reversible Contraceptives je reverzibilni kontraceptiv produljenoga djelovanja. LARC metode su Medroksiprogesteron acetat u injekciji, subdermalni implantat Nexplanon i intrauterini kontraceptivi s bakrom ili hormonom levonorgestrelom. Ove metode pružaju korisnicama sigurnu i produljenu zaštitu. Ovisno o metodi i do 3 ili 5 godina.

Stoga su LARC metode zbog sigurnosti i nemogućnosti da adolescentica, primjerice, zaboravi pilulu, idealne za burnu mladenačku dob kada je ne ostati trudna najvažnije, budući da maloljetnička trudnoća uglavnom nije željena. Rizik za trudnoću 22 puta je manji uz LARC metode u usporedbi s hormonskim kombiniranim kontraceptivima.

A hormonske pilule za adolescentice?

Pilula tj. kombinirani hormonski kontraceptivi, posebno nove formulacije u režimu 24/4 ili 26/2 s estradiolom 17 beta umjesto etinilestradiola kao estrogenskim komponenama, ima važno, još uvijek nezamjenjivo mjesto u kontracepciji adolescenata. To se posebno odnosi na sredine poput naše gdje je informiranost o LARC metodama nedovoljna, gdje se niti svi liječnici ne snalaze. Katkada podržavaju mitove, a kirurške kompetencije za umetanje spirale adolescenticama ili inserciju te odstranjivanje implantata ne postoje uvijek.

Hormonski kombinirani kontraceptivi (pilula) vrijedni su lijekovi. Doista, ti pripravci nisu samo kontraceptivi. Oni efikasno liječe neka česta stanja i bolesti i mogu utjecati u pozitivnom smislu na kasniju mogućnost zanošenja. Oni bitno utječu na kvalitetu života adolescentica, bolnu menstruaciju, endometriozu, hiperandrogenizam.

Smanjuju rizike za rak jajnika ukoliko se uzimaju dulje od 5 godina, rak endometrija i rak crijeva.

Hormonski kombinirani kontraceptivi imaju nuspojava, kao i većina lijekova, uostalom. Rizici su dobro poznati i nisu veliki, naročito ne za mladu, zdravu ženu. No njima, rizicima, se često manipulira.

Od rizika kod uzimanja hormonske pilule najčešće se spominje rizik za tromboembolijske bolesti.

Valja reći sljedeće. Relativan rizik za tromboemboliju u općoj populaciji je 1 s incidencijom od 5 do 10 na 1000 žena po godini. U trudnica je taj rizik 12 s incidencijom na 60-120 na 10000 žena po godini!

U korisnica niskodozažnih hormonskih kontraceptiva, relativan rizik je 2 s incidencijom od 10 do 20 na milijun korisnica po godini, dakle daleko manji rizik nego za trudnice.

Zna se za minimalan rizik obolijevanja od raka dojke u trenutačnih korisnica, beznačajan u adolescentica, ali bivše korisnice hormonske kontracepcije imaju smanjen rizik za obolijevanje od uznapredovalog, metastatskog, raka kasnije u životu.

Postoje kriteriji prihvatljivosti za propisivanje kontracepcije Svjetske zdravstvene organizacije i točno se zna kakva se kontracepcija preporučuje, kada i u kakvim okolnostima.

Jednom riječju, o piluli se zna mnogo i ona je promijenila živote žena na bolje, bez obzira na, zapravo, minimalne rizike. To se posebno odnosi na moderne hormonske kontraceptive s niskim dozama etinilestradiola i bioidentičnim hormonom jajnika estradiolom 17 beta.

Hitna kontracepcija posebice je proganjana, imamo niz situacija da je farmaceuti ne žele izdati pozivajući se na priziv savjesti, a i gotovo da nema i informacije o njezinoj dostupnosti.

Hitnu kontracepciju zbog njezine učinkovitosti u sprječavanju broja neželjenih trudnoća prema preporukama FIGOa (Međunarodna federacija ginekologa i opstetričara) medicinska profesija mora zagovarati kako bi bila dostupna svim ženama, posebno adolescenticama i silovanima.

Temeljem preporuke Europske agencije za lijekove, u interesu javnog zdravlja EU-a, donesena je 2015. pravno obvezujuća odluka za članice EU, pa tako i za Hrvatsku, o promjeni izdavanja lijeka ellaOne iz receptnog u bezreceptni. To svakako omogućuje veću dostupnost hitnog kontraceptiva ellaOne, jer nije potreban niti pregled niti konsultacija s liječnikom. Jedina je prepreka to što se u Hrvatskoj lijek kupuje, no farmaceut je dužan izdati lijek svakoj ženi koja ga zatraži. Među ostalim zato je Hrvatska prema Kontracepcijskom atlasu za 2023. Europskog parlamentarnog foruma za reproduktivna prava na dnu ljestvice. Daleko ispod onih zemalja koje pokazuju napredak u pristupu modernoj, djelotvornoj i dostupnoj, nužno i besplatnoj kontracepciji, a posebice je to važno za adolescentice.

Dok se o reproduktivnom zdravlju još ponešto i progovara, seksualnost i seksualno zdravlje adolescenata definitivno su tabu teme u liječničkoj profesiji. Izuzetak su tek pojedini liječnici i liječnice, ali ih se na prste tek može nabrojati.

Seksualnost o kojoj se tako rijetko govori kao o prevažnom aspektu naših osobnosti, naših života i društvenih odnosa, posebno je važno otvoreno raspravljati, temeljem znanstvenih dokaza, naročito u razdoblju adolescencije. Adolescentima treba u vezi sa seksualnošću pomoći ali je nužno i prihvaćati njihove izbore i poštovati ih.

Sveobuhvatna seksualna edukacija neće samo ukazati na rizike neodgovornog seksualnog ponašanja, takva će edukacija promicati i toleranciju i ukazati na sveukupnu ljepotu seksualnog, bila ona prokreacijska ili ne.

https://reci.hr/aktualno/kontracepcija-vs-pobacaj-4-jasenka-grujic-o-kontracepciji-za-adolescente-i-zastiti-njihova-seksualnog-i-reproduktivnog-zdravlja/

NAJPRODUKTIVNIJI REDATELJ NEZAVISNIH FILMOVA

95. Zlatko Vidačković

Novinarski projekt:
Hrvatski nezavisni film – David protiv Golijata

Elektronička publikacija:
Filmovi.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
26. studenoga 2024.

Nevio Marasović, jedan od najistaknutijih predstavnika nezavisne produkcije u suvremenoj hrvatskoj kinematografiji, kroz svoja četiri nezavisna filma – *The Show Must Go On* (2010), *Goran* (2016), *Vis-à-vis* (2013) i *Šlager* (2024) redefinirao je granice lokalne filmske produkcije. Kroz inovativne pristupe temama, specifičan režijski stil i korištenje minimalnih financijskih resursa, Marasović je dokazao da nezavisna produkcija može biti prostor kreativne slobode i eksperimenta. Analizirajmo spomenute filmove u kontekstu njihove tematske raznolikosti, produkcijskih izazova i doprinosa nezavisnom filmskom stvaralaštvu.

The Show Must Go On (2010)

Marasovićev dugometražni prvijenac, *The Show Must Go On*, znanstvenofantastična drama s elementima distopije, smještena je u blisku budućnost Zagreba tijekom globalne nuklearne katastrofe. U filmu se paralelno prate zbivanja u reality showu *Housed* i apokaliptični događaji izvan kuće. Produkcija filma realizirana je uz minimalan budžet od 200 tisuća kuna, što je rezultiralo kreativnim rješenjima poput maštovitog korištenja CGI efekata koji su uspješno dočarali futuristički Zagreb (Grozdanić, 2011). Iako su kritike istaknule dramaturške slabosti, poput plitke karakterizacije likova i stereotipnog prikaza obiteljske dinamike, film je hvaljen zbog inovativnosti i hrabrog pristupa žanru rijetko prisutnom u hrvatskoj kinematografiji (Pavičić, 2011). Satirična kritika medija i kapitalizma, kao i alegorijski prikaz kulture ovisne o reality showovima, čini ga relevantnim i izvan granica lokalnog konteksta. Unatoč ograničenjima, *The Show Must Go On* osvojio je Zlatnu arenu za scenarij i specijalne efekte te postavio temelje za daljnje Marasovićeve projekte.

Vis-à-vis (2013)

Vis-à-vis je intimna metafilmska drama koja tematizira stvaralačku krizu kroz priču o redatelju i glumcu izoliranima na otoku Visu dok pripremaju scenarij za novi film. Film je snimljen u nezavisnoj produkciji, bez potpore institucija poput HAVC-a, što je Marasoviću omogućilo kreativnu slobodu, ali i nametnulo produkcijske izazove (Oremović, 2013). Minimalistički pristup rezultirao je naglaskom na snažnim glumačkim izvedbama Rakana Rushaidata i Janka Popovića Volarića, kao i na introspektivnim dijalozima koji istražuju granice fikcije i stvarnosti. Kritike su pohvalile autentičnost dijaloga i prirodnost izvedbi, dok su vizualna estetika i upotreba glazbe pridonijeli atmosferi filma (Korbar, 2014). Iako nije postigao široku popularnost, *Vis-à-vis* je prepoznat kao jedno od najzrelijih Marasovićevih ostvarenja, s izrazitom sposobnošću da prenese emocionalne i umjetničke konflikte.

Goran (2016)

Goran je triler koji istražuje tamne strane ljudskih odnosa i obiteljskih dinamika, smješten u snježni i izolirani Gorski kotar. Priča prati naslovnog junaka, Gorana, vozača taksija, čiji se život drastično mijenja tijekom jednog snježnog dana. Film koristi mračne tonove i intenzivnu atmosferu kako bi prikazao erupciju nasilja i nepredvidivosti u inače mirnoj sredini. Marasović se u ovom filmu odmiče od introspektivnog i metafilmskog pristupa koji je koristio u filmu *Vis-à-vis*, fokusirajući se na napetost i emocionalnu složenost. Kritičari su istaknuli inspiraciju skandinavskim trilerima poput *Farga*, dok su neki zamjerili filmu povremeno pretjerivanje u dramatizaciji i stilizaciji (Pavičić, 2016). Glumačke izvedbe, osobito Franje Dijaka, hvaljene su zbog autentičnosti i sposobnosti da prenesu unutarnje konflikte likova. Film je prepoznat kao važan korak u Marasovićevoj karijeri, jer je pokazao njegovu sposobnost da istraži nove žanrove.

Šlager (2023)

Marasovićev posljednji nezavisni film, *Šlager* (2023), predstavlja introspektivnu ljubavnu dramu koja istražuje kompleksnost odnosa kroz prizmu nerazriješenih osjećaja i zajedničke prošlosti. Film prati redatelja Niku i njegovu bivšu djevojku Saru koji odlaze na Bledsko jezero raditi na scenariju temeljenom na njihovoj vezi. Uz minimalistički pristup, film se odvija na svedenim lokacijama poput hotela i prostora oko jezera, uz završnu scenu snimljenu pored pulske Arene (Njegić, 2024). Kritičari su istaknuli da *Šlager* uspijeva prenijeti univerzalno prepoznatljive emocije, a uspoređivan je s trilogijom Richarda Linklatera *Prije svitanja/sumraka/ponoći* zbog fokusa na dijalog i karakterizaciju likova (Pavlić, 2024). Film je hvaljen zbog snažnih izvedbi Lane Barić i Janka Popovića Volarića, koji su uz Marasovića supotpisali scenarij. Iako je film izazvao različite reakcije kod publike, mnogi su ga prepoznali kao nježnu i slojevitu priču o ljubavi, gubitku i umjetničkoj introspekciji. Marasović je ovim djelom dodatno učvrstio status jednog od najvažnijih nezavisnih autora hrvatske kinematografije.

Kreativna snaga

Četiri analizirana filma Nevija Marasovića velik su doprinos raznolikosti nezavisne produkcije u hrvatskoj kinematografiji. Od znanstvenofantastične satire *The Show Must Go On*, preko introspektivne drame *Vis-à-vis*, mračnog trilera *Goran* do nostalgičnog *Šlagera*, Marasović se etablirao kao autor koji istražuje nove žanrove i narativne forme. Marasović je snimio i dva filma uz potporu HAVC-a, kritički hvaljeni i nagrađivani *Comic sans* (2018) te mikroproračunski *Pamtim samo sretne dane* (2023), dakle ukupno 6 filmova u 15 godina, što ga čini trećim najproduktivnijim hrvatskim redateljem u 21. stoljeću nakon Dalibora Matanića (11 filmova) i Branka Schmidta (7 filmova).

https://filmovi.hr/index.php?p=article&id=3603

Kako to da pčelinjakom dominira ženski spol, a pčelarstvom muški: povijest, sadašnjost i budućnost žena u pčelarstvu

Prema općim svjetskim statistikama trećina pčelara su žene, no kao u brojnim drugim sferama i u pčelarstvu nad njima je „stakleni strop". I u Hrvatskoj i u drugim zemljama one su rijetko u vodstvu pčelarskih udruženja i organizacija. Zoran dokaz tome je da su u Hrvatskom pčelarskom savezu, nacionalnoj organizaciji koja ove godine broji 7000 članova i kojom predsjeda Dražen Kocet, samo 2 žene među 126 povjerenika za pčelarstvo na popisu na njihovoj službenoj web stranici. A u predsjedništvu, upravnom niti nadzornom odboru Hrvatskog pčelarskog saveza nema niti jedne žene.

U pčelarskom sektoru Europske unije žene se susreću s istim izazovima kao i druge poljoprivrednice: žene su većinska radna snaga u poljoprivredi, bilo na obiteljskim gospodarstvima ili radeći za druge, ali se i dalje suočavaju s diskriminacijom kad su u pitanju visina plaća, vlasništvo nad zemljom i stokom, sudjelovanje u tijelima donošenja odluka i pristup resursima, kreditima i tržištu.

UNESCO-v program Žene za pčele

UNESCO je 2021. godine pokrenuo 5-godišnji pilot program „Žene za pčele" koji ima za cilj podržati i žene i oprašivače. U program je uključeno 50 žena iz zona zaštićenih biorezervata u svijetu iz Bugarske, Kambodže, Kine, Etiopije, Francuske, Rusije, Slovenije, Perua, Indonezije i Ruande. U Francuskoj, Kambodži, Sloveniji i Etiopiji ove žene sudjeluju na treninzima o održivom pčelarenju te o tome kako se profesionalno baviti pčelarstvom kako bi od toga mogle živjeti. Projekt se provodi u partnerstvu s francuskim kozmetičkim gigantom Guerlainom, a „kuma" i zaštitno lice projekta je glumica, filmska režiserka i humanitarka Angelina Jolie. Očekivanja su projekta da će ovih 50 žena do 2025. godine brinuti o novih 2.500 pčelinjih zajednica. Računamo li da u jednoj pčelinjoj zajednici bude 20 do 50 tisuća pčela, to znači da će one brinuti o cca 125 milijuna pčela.

96. Leon Tiska

Novinarski projekt:
Žene kao nositeljice suvremenih trendova u hrvatskom pčelarstvu

Elektronička publikacija:
Dobar život

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
14. kolovoza 2024.

Medijsko lice programa Angelina Jolie zdušno je podržala projekt: za Svjetski dan pčela 2021. godine pozirala je za *National Geographic* dok joj po licu i dekolteu šeću pčele, a prošle je godine sudjelovala na pčelarskom tečaju u Kambodži.

„Kad žena stekne vještine i znanje, ona instinktivno pomaže drugima i prenosi im to znanje", objasnila je Angelina Jolie zašto očekuje da će ovaj program imat veliki utjecaj u svim zemljama u kojima će se edukantice UNESCO-vog programa educirati.

Pčelarstvo je u ruralnim područjima idealna djelatnost kojom žene mogu stvoriti prihod za sebe i obitelj, iako nisu stekle obrazovanje, nemaju zemlje, farme niti svoje usjeve. Relativno je jeftino i lako početi se baviti pčelarstvom, a nije niti fizički i vremenski prezahtjevno. Žene mogu voditi pčelinjake samostalno, uz dodatnu pomoć tijekom sezonskog posla vrcanja meda. Ostale aktivnosti, poput pregledavanja zajednica u pčelinjaku, uzimanja peluda, propolisa, voska ili matične mliječi mogu raditi same i uz druge poslove. U posljednje vrijeme sve je popularnije urbano pčelarstvo, kojim se bavi mnogo žena s ciljem da doprinesu opstanku pčela koje su ključne za opstanak ljudi i zbog toga što o oprašivanju ovisi trećina proizvodnje hrane i zbog toga što doprinose očuvanju bioraznolikosti. U siromašnim zemljama svijeta, poput Nigerije, žene se uključuje u pčelarstvo u borbi protiv gladi, siromaštva i uništavanja prirodnih resursa. Žene tamo podučavaju kako da proizvode i druge pčelinje proizvode osim meda i pčelinjeg voska – pelud, matična mliječ, pčelinji otrov i propolis.

Lovkinje na med

Pčelarstvo i žene imaju jednu dugu zajedničku povijest. Najznačajniju knjigu o povijesti pčela i pčelarstva napisala je strastvena britanska pčelarka Eva Crane, inače doktorica nuklearne fizike, rođena 1912. godine. Nakon što je proputavala cijeli svijet i dokumentirala povijesne ostatke pčelarstva i razgovarala s pčelarima o njihovim metodama pčelarenja objavila je niz knjiga i radova o pčelarstvu, a 1983. godine i knjigu „Arheologiju pčelarstva" u kojoj je ustanovila da je čovjek uzimao pčelama med otkako postoji: „Traženje kolonija pčela koje su se gnijezdile u prirodi i uzimanje meda i voska od njih (lov na med) prethodilo je pravoj apikulturi, vjerojatno na svim područjima.

Slično ponašanje lova na med poznato je i kod viših primata, uključujući čimpanze, koje koriste oruđe kako bi izvukle med. Stoga je vjerojatno da je i čovjek kao vrsta to prakticirao od najvažnije faze svog postanka… Pojava kolonija medonosnih pčela da se gnijezde u šupljinama drva (šumska apikultura) bila je međufaza između lova na med i prave apikulture, u šumama sjeverne Europe". U fazi skupljanja plodova, kojima su se bavile žene u praskozorju čovječanstva, takvo skupljanje meda i voska vjerojatno je također bio njihov posao. Nije se vrcao med, nego bi se iz šupljina drveta ili iz kamene udubine, gdje se već pčelinja zajednica oformila uzimalo cijelo pčelinje saće. Saće pčele izrađuju od voska, a u njegove stanice pospremaju med, koji im je hrana za zimski period kad nema nektara u prirodi. U njih matica polaže ličinke koje se na medu othranjuju i postaju pčele. Američka antropologinja Alyssa Crittenden koja se proslavila proučavanjem evolucije ljudske prehrane posebno naglašava važnost meda i pčela u nastanku Homo sapiensa. Naime, ona piše koliko je saće uzeto pčelama bilo značajan izvor hrane za prve pripadnike roda Homo. Premda su im glavni izvor hrane bili meso ulovljenih životinja i biljna hrana koju su sakupljali, medi pčelinje larve iz saća kao izvor glukoze i proteina bile su dopunsko gorivo za razvoj velikog mozga. Saće su bile nekvarljiva kalorična hrana koju su mogli čuvati i nositi sa sobom na svojim pohodima i jesti u periodu kad nije bilo druge hrane. Sposobnost roda Homo da pronađu i primitivnim kamenim oruđem uzmu saće iz košnica dalo im je prednost pred drugim vrstama, navodi Crittenden u radu „Važnost konzumacije meda u ljudskoj evoluciji".

U daljnjem razvoju pčelarstva njime su se bavili i žene i muškarci. Med se još od starih civilizacija Kine, Indije i Egipta koristio kao jedini zaslađivač sve do srednjeg vijeka, od njega se radilo i prvo alkoholno piće – medovina, koristio se za liječenje, za balzamiranje, vosak se koristio kao lijepilo u gradnji brodova, za pečatnjake itd.

Problem s prihvaćanjem ženske dominacije i muške submisivnosti u pčelinjim zajednicama

Prvi se sustavno pčelama bavio Aristotel, koji je razlikovao radilice i maticu od truta, i divio se savršenoj organizaciji života u pčelinjaku. I Rimljani su smatrali da je organizacija života u pčelinju slika idealne društvene organizacije kojima ljudska društva trebaju težiti. Smatralo se da je glavna pčela u košnici „kralj". Otkriće da pčelinjakom upravljaju ženke i da je glavna pčela matica kraljica, a ne kralj, da su sve pčele radilice također ženskog spola, a da je jedina muška pčela – trut čiji je jedini posao u košnici da oplođuje maticu – nije bila dobrodošlo, i mnogi su autori to negirali. U pčelinjoj zajednici bude na desetke tisuće pčela, a samo je stotinjak muških pčela – trutova. Samo jednom u životu oni polete, a to je kada krenu za maticom na njen oplodni let. Tu se suoče s konkurencijom iz drugih pčelinjih zajednica. U visokom letu, na visini iznad 10 metara, najokretniji među njima uspiju oploditi maticu. Njihove spermije ona pohrani u sjemenu vreću koja joj je

dovoljna za sva jajašca koje će izleći tijekom cijelog svog života. Matica se nakon oplodnog leta vraća u košnicu, iz koje više ne izlazi. Vraćaju se i trutovi, koji zauzmu svoje mjesto na vanjskim rubovima saća. Jedu med kojeg rade neumorno vrijedne ženske pčelice, ali oni ne rade ništa, nemaju niti žalca, ne sudjeluju u čuvanju pčelinje zajednice niti u obračunu sa pčelama iz drugih pčelinjih zajednica koje dolaze krasti njihov med. U novije vrijeme cijeni se da svojim tijelima u košnici doprinose čuvanju topline u hladnim zimskim danima kad se pčele zbiju jedna uz drugu kako bi očuvale temperaturu dovoljnu za preživljavanje. No to nije jako značajna uloga truta, jer uglavnom ih prije dolaska zime pčele izbace iz košnice pa vani ugibaju. Na proljeće će matica položiti jaja, iz kojih će se izleći trutovi za sljedeću sezonu.

Englez Charles Buttler objavio je 1609. godine knjigu o pčelama „Ženska monarhija“ u kojoj je podrobno opisao podjelu uloga između muškog i ženskog spola u košnici. Ali i stoljećima dalje govorilo se da je glavna pčela „kralj“. Kod nas je za pčele čak dugo korišten termin „pčelci”, kao da zajednicom dominira muški spol, kao primjerice u „Patentu o pčelarstvu” carice Marije Terezije iz 18. stoljeća koji se citira u nastavku ovog teksta.

Pčelarenje je sve do nedavno zapravo bio dodatni posao žene u kućanstvu. U jednom od prvih tiskanih priručnika za pčelarstvo iz 1494. godine spominju se žene i pletare s pčelama koje one drže iza kuće. O pčelama su brinule uz ostale kućanske poslove poput vrta, šivanja, kuhanja, liječenja, tkanja, pletenja itd. Profesionalno su se pčelarstvom bavili muškarci, kojima je u tome pomagala njihova obitelj – žene i djeca. Profesija pčelarstvo razvila se posebno nakon izuma raznih tipova košnica, vrcaljki za med, izrade satnih osnova itd. u 19. stoljeću.

Patent o pčelarstvu carice Marije Terezije

U našim krajevima ključna osoba u razvoju pčelarstva kao dodatnog izvora hrane i prihoda obiteljima bila je carica Marija Terezija. Brižna upraviteljica Austro-Ugarske monarhije u svoje je doba naredila da svaki par koji se ženi mora zasaditi krušku tepku poznatu po iznimnoj rodnosti, a za provođenje reforme u pčelarstvu uvela je titulu učitelja pčelarstva. Prvi učitelj pčelarstva u njenom carstvu bio je Slovenac Antun Janša, koji je napisao i priručnik o pčelarenju. Od Kraljevskog vijeća za Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju carica je tražila da imenuje učitelja pčelarstva na svom području. Dužnost je 1770. godine povjerena Antunu Gruberu iz Varaždina. Pčelarstvo je oslobodila od poreza, u Patentu o pčelarstvu iz 1775. godine piše i ovo:

„Vlasteli se osobito preporučuje što življa djelatnost u pogledu rasprostranjivanja pčelarstva. O blagostanju seljaka zavisi sreća, napredak i blagostanje svake države, zato su dužni vlasteli težiti za blagostanjem svega seljaštva. Na polju pčelarstva mogu vlasteli bez velikih žrtava svom seljaštvu mnogo dobra učiniti: zato vlasteli našim najtoplije preporučujemo da svoje seljaštvo potiče na pčelarstvo, pa ako ustreba da ga u tom i potpomažu.”

Pčela kao nametnuti uzor ženama?

U 20. stoljeću već je opće poznato da pčelinjakom dominira ženka – „kraljica“, engl. queen bee, te da su pčele radnice također ženke, a da je trut nekorisni član pčelinje zajednice kojeg pčele koriste samo za razmnožavanje. Feministički pokreti 20. stoljeća žestoko kritiziraju što se riječnik iz košnica primijenjuje na žene, primjerice, da žena treba biti vrijedna i požrtvovna za zajednicu kao što je pčela radilica.

Danas u Hrvatskoj žene se sve više bave pčelarstvom i kao hobijem i kao profesijom, a posebno suvremenim djelatnostima kojima se nadograđuje pčelarstvo i za koje se smatra da su budućnost u ovoj grani poljoprivrede – turizam na pčelarskom imanju, inhalacije zrakom iz pčelinjih košnica, proizvodnja ljekovitih i kozmetičkih pripravaka od pčelinjih proizvoda, educiranje djece o pčelama… Dapače, žene su u Hrvatskoj i nositeljice tih suvremenih trendova. Educira ih i okuplja Hrvatsko apiterapijsko društvo, kojem je na čelu predsjednica – dr. sc. Gordana Hegić, a od ove godine samo su žene u upravnom odboru ove udruge.

https://dobarzivot.net/kako-to-da-pcelinjakom-dominira-zenski-spol-a-pcelarstvom-muski-povijest-sadasnjost-i-buducnost-zena-u-pcelarstvu/

Obrazovanje na maternjem jeziku: izazov, ali i velika prednost

Iako se često govori o podelama u obrazovanju, svakodnevni život u školama pokazuje drugačiju sliku

Ako se u medijima i u javnosti govori o podelama u Vukovaru kao glavni problem tih podela vrlo često se navodi odvojeno obrazovanje na hrvatskom i na srpskom jeziku. Pri tom, mnogobrojni autori takvih teza zapravo govore o podeljenim školama, dok sa druge strane svi izbegavaju napomenuti činjenicu da je obrazovanje na jeziku nacionalne manjine moguće i u drugim sredinama u kojima postoje uslovi za to, kao i da takva mogućnost obrazovanja nije karakteristična jedino za Srbe nego i za još neke manjinske zajednice.

U Vukovaru je danas aktivno pet osnovnih škola od kojih se u tri nastava odvija i na srpskom jeziku i pismu, odnosno po tzv. modelu A. Jedna od takvih škola je i ona koja je ponela ime po vukovarskom i hrvatskom književniku Nikoli Andriću.

- Prvo radno mesto bilo mi je u ovoj osnovnoj školi koja se tada zvala Četvrta osnovna škola. Rekla bih da je od tada došlo do velikih promena, danas ima situacija o kojima uopšte ne razmišljamo, odnosno kao direktorka škole ne razmišljam da imam, kako volim reći, dva smera u školi. Na to gledam kao na dve nastave, jedna je na hrvatskom jeziku koja je standardna i većinska u Hrvatskoj, a druga je po modelu A, nastava na srpskom jeziku i pismu sa svojim specifičnostima. Ne vidim nikakav problem u organizaciji rada, svi smo u jednoj smeni, tako je bilo od početka i sve to je i izazov, ali moram reći i velika prednost – kaže direktorka Osnovne škole „Nikola Andrić" Josipa Kotromanović Sauka.

97. Srđan Sekulić

Novinarski projekt:
Vukovarski suživot – primjeri iz života

Elektronička publikacija:
P-portal.net

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
21. studenoga 2024.

Nastava u ovoj školi odvija se u jutarnjoj smeni, a svaka nastava ima svoj plan i program koji se vrlo malo razlikuje. Uostalom, takav je slučaj i u drugim školama u kojima, između ostalog, postoji i nastava na srpskom jeziku.

- Sve ostalo u školi odvija se zajedničkim naporima, a to je i rad učeničke zadruge, školskog sportskog društva, vannastavne aktivnosti koje zajednički odrađujemo i u svemu tome ne vidim nikakav problem nego prednost. Niko tu ne postavlja pitanje zašto mi to zajednički radimo, ni deca ni roditelji i smatram da je Vukovar za to više nego spreman i jako lepo se svi nadopunjavamo. Mislim da ćemo u budućnosti i prema gradu i lokalnoj zajednici sve više istupati – ističe direktorka ove obrazovne ustanove.

Slična atmosfera vlada i u drugim školama u Vukovaru, gde se deca druže i van učionica, međusobno komuniciraju, zajednički su aktivna u različitim vidovima hobija i zabave.

- Mnogo je takvih primera. Deca zajedno učestvuju u raznim sportskim aktivnostima – od fudbala i plivanja do gimnastike i drugih klubova. Muzička škola je isto tako jedan iskorak, zapravo primer prakse gde su deca na zajedničkim aktivnostima, zajednički se pripremaju i nikada se nije postavljalo pitanje da li je to moguće. Osim tih aktivnosti, mislim da se dosta dece u slobodno vreme i privatno druži", kaže Josipa Kotromanović Sauka.

Od ratnih devedesetih godina pa sve do septembra 2022. godine ova škola je bila neobnovljena, ratom devastirana. Škola je radila u uslovima koji su omogućavali koliko-toliko normalno odvijanje nastave.

„Još uvek imamo nekih delova koje obnavljamo jer ovo je veliki objekat i iza takvih uvek ostaju neke stvari koje treba doraditi pa tako nama nije bila sređena okućnica. Sada je sređujemo sa roditeljima. Nedavno smo imali jesenski sajam koji se pokazao kao jedna lepa praksa i od sredstava koje smo zaradili odlučili smo da kupimo komplet klupa i stolova za dvorište. Mogu da kažem da nas je i ta obnova dosta zbližila jer smo imali zajednički cilj i zajednički problem. Koliko god je ta obnova bila teška i dugo trajala, ipak je izrodila neko zajedništvo između roditelja, radnika i učenika bez obzira iz kojeg su oblika nastave", naglašava Josipa Kotromanović Sauka.
Mnogobrojni učenici ove škole, ali i drugih škola, koji pohađaju nastavu na srpskom jeziku i pismu učestvuju na gradskim, županijskim i državnim takmičenjima iz različitih predmeta. Neki od njih ostvarivali su i zavidne rezultate.

„Naravno da učenici učestvuju na takvim takmičenjima koje organizuje Agencija za odgoj i obrazovanje na nivou cele države. Priliku da na takvim događajima učestvuju imaju podjednako i učenici iz hrvatske kao i učenici iz srpske smene. To važi i za hrvatski jezik gde se u srpskim odeljenjima jako kvalitetno obrađuje hrvatski jezik i samim tim gotovo svake godine imamo decu koja idu na takmičenja gde ostvaruju i zavidne rezultate", kaže direktorka Osnovne škole „Nikola Andrić".

Teslino ime srednjoj školi

Slično je i u srednjim školama na području Vukovara. Njih trenutno ima četiri i u svima se nastava odvija i na srpskom jeziku i pismu. Činjenica da se obrazuju na svom maternjem jeziku nije bila prepreka da mnogobrojni učenici postignu dobre rezultate i na raznim školskim takmičenjima.

„Učenici međusobno komuniciraju, takmiče se u različitim aktivnostima kao i aktivnostima koja su vezana za školu. Imamo debatu na engleskom jeziku gde smo bili prvaci na županijskom takmičenju, te smo učesnici raznih takmičenja kako na nivou županije tako i države na kojima učestvuju učenici bez obzira koju nastavu pohađaju", istakao je direktor Srednje tehničke škole „Nikola Tesla" iz Vukovara Đorđe Lukić.

Pomenuta škola od 2003. godine nosi ime srpskog naučnika rođenog u Lici, Nikole Tesle, pre toga zvala se Druga srednja škola Vukovar.

„Naša škola nije nikad bila podeljena, a prvi kontakti koji su bili sa nastavom na hrvatskom jeziku bila je zajednička zbornica, dok su pojedini profesori srpske nacionalnosti predavali i u nastavi na hrvatskom jeziku. Danas je to uobičajeno pa tako imamo primera i da profesori hrvatske nacionalnosti predaju u srpskim odeljenjima", kaže Lukić.

Ova srednjoškolska ustanova ima 38 odeljenja, a obe nastave idu u istu smenu, odnosno prvi i treći, te drugi i četvrti razredi. Nastava na srpskom jeziku ni na koji način ne ograničava komunikaciju, saradnju ili druženje učenika, kao ni njihove mogućnosti za daljnje obrazovanje.

„Korist ovakve nastave je da ako neko želi da uspe u životu treba da zna više jezika pa tako i srpski jezik, pogotovo što je sve manja upotreba tog jezika ovde, a svakako benefit je i da učenici mogu da svoje školovanje nastave i ovde u Hrvatskoj kao i u Srbiji. Deca, pa tako i mi njihovi profesori, sve manje koristimo srpski jezik i mi ovde imamo jednu apsurdnu situaciju da nam profesor koji je hrvatske nacionalnosti, a studirao je u

Srbiji, prevodi stručne termine i izraze za neke predmete kao što je npr. mašinstvo", kaže Lukić.

Srednju tehničku školu „Nikola Tesla" godišnje upisuje između 110 i 120 učenika što je sasvim dobro u odnosu na druge srednje škole u ovom gradu. Trenutno imaju 375 učenika u obe nastave.

„Bilo je slučajeva u nekim drugim školama da kada se igra fudbal na nekom takmičenju – tri učenika budu iz srpskih odeljenja, a tri iz hrvatskih. Ovde kod nas toga nikada nije bilo, što mogu da potvrdim, jer sam u ovoj školi od perioda mirne reintegracije" – zaključuje Lukić koji je takođe svojevremeno kao profesor matematike predavao i učenicima koji su nastavu pohađali na hrvatskom jeziku.

Iz svega ovoga jasno je da se ponekad u javnosti pravi bauk od tzv. srpskih škola koje zapravo kao takve i ne postoje. Zašto ne postoje registrovane srpske škole, ne samo u Vukovaru nego i u njegovom okruženju gde ima uslova za tako nešto, treba pitati one koji su odgovorni za takvo stanje, političare svih ideoloških opredeljenja i različite nacionalne i stranačke pripadnosti koji za gotovo tri decenije nisu rešili ovo pitanje.

https://p-portal.net/obrazovanje-na-maternjem-jeziku-izazov-ali-i-velika-prednost

Cronika.hr

“IZAZOVI I USPJESI Život osoba s invaliditetom u modernom društvu

98. Draženka Franjić

Novinarski projekt:
Osobe s invaliditetom - iste želje i potrebe nas vežu

Elektronička publikacija:
News portal Cronika.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2024.

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije oko 15% svjetske populacije, živi s nekim oblikom invaliditeta. Unatoč tome što se sve više radi na edukaciji i senzibiliziranju društva njihova svakodnevica je često ispunjena izazovima koji proizlaze iz fizičkih barijera, socijalnih predrasuda i nedostatka podrške unutar zajednice. Ipak, mnogi od njih žive ispunjen život, a neki od njih postižu i velike uspjehe.

Posljednjih godina svjedoci smo velikih uspjeha hrvatskih sportaša s invaliditetom, od kojih su javnosti možda najpoznatiji Anđela Mužinić Vincetić, Helena Dretar Karić, Dino Sinovčić, Ivan Mikulić i Mikela Ristoski. Njihovi uspjesi polako mijenjaju društvene stavove. No, svatko od njih imao je trenutak u kojem je trebao prihvatiti invaliditet i upustiti se u nove životne pustolovine. A, za to sigurno moraš biti jak, stabilan i optimističan.

Osobe s invaliditetom koje se nisu prepustile depresiji i tuzi, nego su mijenjanjem svog života promijenile i život drugih, takve osobe su hrvatski sportaši s invaliditetom, ali i svi oni koji su se unatoč vlastitom invaliditetu upustili u borbu za prava osoba s invaliditetom, ravnopravnost, uklanjanje fizičkih barijera, ali i stavova okoline. Takvi mali, a ipak veliki ljudi svakodnevno ostavljaju neizbrisiv trag u našem društvu, a posebno u životima osoba s invaliditetom.

Prihvaćanje invaliditeta

Svaka osoba s invaliditetom je posebna i njene potrebe su važne, bilo da su se rodili kao osobe s invaliditetom ili to postali zbog rata ili nesreće. Razlike među njima zapravo i nisu velike, jer i jedni i drugi moraju prihvatiti da je njihov život drugačiji, teži. Za one koji su se rodili s invaliditetom kažu da im je to prirodno jer ne znaju za drugo, no njihov trenutak krize dolazi kada odrastu i shvate da imaju želje, čežnje i potrebe kao i svi ostali, ali im u njihovom ostvarenju često ne može pomoći ni najveći trud. Odricanje i prihvaćanje trenutci su njihove depresije u kojima najveću pozitivnu ulogu odigraju obitelj i prijatelji.

Za razliku od njih, kada mlada i zdrava osoba postane osoba s invaliditetom nađe se u situaciji bola, tuge i pada u depresiju. Oni koji su stvorili obitelj imaju sreću jer zajedno prođu i dobro i zlo i jedni drugima postanu potpora u preuzimanju novih uloga. Iako uvijek postoje pozitivni primjeri u kojima se osobe s invaliditetom u invalidskim kolicima žene/udaju za osobu bez invaliditeta, puno je više primjera u kojima su nakon nesreće bili ostavljeni. Da je uzrečica 'što te ne ubije, to te ojača' istinita primjer su upravo ove osobe koje se prepuste rijeci života i zaplove u nekim novim strujama u kojima pronađu smisao života. Osobe s invaliditetom uglavnom žive ispunjene živote, iako ne smijemo zaboraviti da postoje i oni koji ostaju ogorčeni i frustrirani zbog svog gubitka.

Da je najvažnije vjerovati u sebe i ne odustajati, a svaki izazov prihvaćati kao priliku za rast, svojim primjerom pokazuju brojne osobe s invaliditetom, bez obzira na njegovu vrstu. Stvar je jednostavno u glavi, a ne u invaliditetu. Tako imamo slijepe osobe koje su se upornošću izborile za posao, obitelj, mjesto u društvu ili klapi u kojoj svi čuju samo lijepi glas i nitko ne primjećuje slabovidnost ili sljepoću.

Da je sve stvar perspektive primjer su i gluhe ili čak gluhonijeme osobe koje unatoč jednom od najtežih invaliditeta završavaju fakultete, postaju profesori, koji su se izborili s predrasudama čak i vlastite obitelji.

Zaključak

Ne tako davno obitelji su se sramile člana koji je imao invaliditet. Nerijetko su osobu s invaliditetom skrivali u kući. Danas, ne samo da je osoba s invaliditetom prihvaćena u obitelji, već je uobičajeno da se redovno školuju, savladavaju prepreke na ulici, voze u javnom prijevozu, ali i konkuriraju za radno mjesto.

Ipak, još uvijek postoji puno prostora za poboljšanje. Život osoba s invaliditetom ne bi trebao biti definiran njihovim ograničenjima, već njihovim sposobnostima, snovima i doprinosom društvu. Kao zajednica, na nama je da osiguramo uvjete u kojima će svaka osoba, bez obzira na invaliditet, moći ostvariti svoj puni potencijal.

https://cronika.hr/istaknuto/2024/izazovi-i-uspjesi-zivot-osoba-s-invaliditetom-u-modernom-drustvu/

IZ PROIZVODNIH POGONA Predstavljamo Štrikeraj café

Kroz razgovore s predstavnicima integrativnih i zaštitnih radionica prenesene u prethodnim tekstovima serije 'Iz proizvodnih pogona – inkluzija osoba s invaliditetom kroz zapošljavanje' dobili smo neke vrijedne komentare o funkcioniranju tvrtki u kojima rade, kao i o razlozima zbog kojih njihove tvrtke zapošljavaju osobe s invaliditetom. Stvaranje novog, boljeg kolektiva u kojemu se nitko neće osjećati isključen i organizaciju proizvodnje koja prihvaća različitosti među radnicima, umjesto da ih pretvara u strojeve, istaknuli bismo kao najvažnije.

Intervjuirajući sugovornike dobili smo dojam da najveći problem kod (ne)zapošljavanja leži u načinu razmišljanja. O nužnoj promjeni uvrnute percepcije osoba s invaliditetom kao osoba ograničenih sposobnosti već smo pisali u ranijim tekstovima, a istu potrebu za promjenom istaknula je i jedna od naših sugovornica, te izjavu potkrijepila primjerom rekavši da u tvrtki u kojoj radi osobe s invaliditetom rade na složenim tiskarskim strojevima, a neki su zaposleni u upravljačkim strukturama.

Drugi problem leži u nedostatku volje poslodavaca da se malo pozabave tom tematikom. Tehničke prilagodbe mogu se riješiti relativno jednostavno, rekli su nam sugovornici – prilaz za osobe s invaliditetom se izgradi, prilagođeni stol se naruči, kupi se stroj koji olakšava podizanje težine, pogon se reorganizira. Samo je potrebno uložiti malo volje i vremena u takav pothvat.

Budući da mnogi poslodavci smatraju da je zapošljavanje osoba s invaliditetom 'neisplativo', naši sugovornici zaključili su da je potrebno puno raditi na njihovu osvještivanju, na dijeljenju pozitivnih primjera zapošljavanja, kao i na obrazovanju osoba bez invaliditeta o komunikaciji i ravnopravnoj interakciji s osobama s invaliditetom. Upute i smjernice o zapošljavanju i komunikaciji koje bi

99. Ana Vragolović

Novinarski projekt:
Iz proizvodnih pogona - inkluzija osoba s invaliditetom kroz zapošljavanje

Elektronička publikacija:
IN-PORTAL.HR

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2024.

trebale izraditi relevantne institucije također su potrebne, uz poticanje edukacija i rasprava o ovoj temi.

Kao što je rekao jedan od naših sugovornika, kratkoročno se zapošljavanje osoba s invaliditetom može činiti kao tlaka, ali benefiti za te osobe, za tvrtku i za društvo su veliki. Osoba ima mogućnost sama zarađivati za vlastiti život i ne mora ovisiti o drugima, vrijednost takvih inicijativa prepoznaju i cijene kupci, a društvo pomalo postaje inkluzivnije i ljepše.

Još jedna pozitivna stavka u cijeloj priči jest to što neke tvrtke rad na inkluziji nastoje proširiti i izvan proizvodnih pogona tako što organiziraju radionice, ili u svoj rad, npr. u dizajniranje proizvoda uključuju škole i fakultete.

Istražujući mogućnosti za inkluzivnost i izvan zapošljavanja naišli smo na zanimljivi primjer inkluzivne radionice – Štrikeraj café u organizaciji udruge Ozana. O njegovom osnivanju i radu razgovarali smo sa Sandrom Kerovec, voditeljicom caféa.

– Štrikeraj café pokrenuli smo 2013. godine. To je program koji okuplja naše korisnike, mlade i odrasle osobe s intelektualnim teškoćama i sve zaljubljenike u pletenje (štrikanje) i heklanje (kukičanje). To je inkluzivna radionica koja je za naše štićenike vježbalište socijalnih interakcija i vještina, a zajednici omogućava neposredan kontakt s osobama s intelektualnim teškoćama, te ujedno i direktan uvid u njihove mogućnosti i sposobnosti – objašnjava nam Kerovec.

Udruga Ozana inače organizira programe učenja, rada i socijalizacije za mlade i odrasle osobe s intelektualnim teškoćama. Trenutno ih je u programu 48 u dobi od 23 do 54 godine, a kroz te programe uče brinuti o sebi i zdravlju, pripremati jela, uključuju se u plesne i glazbene sadržaje, obrađuju vrt, odlaze na izlete i slično.

Naša sugovornica ističe da je udruzi posebno važna povezanost sa zajednicom i djelovanje u toj zajednici.

– Najveći dio projekata koje provodimo i suradnji koje ostvarujemo usmjeren je upravo prema tome. Prezentacijom sposobnosti i vještina naših korisnika, kao i njihovog rada i mogućnosti, doprinosimo smanjenju predrasuda koje još uvijek postoje o populaciji osoba s teškoćama, te istovremeno gradimo samopouzdanje i bolju sliku o sebi i kod naših korisnika.

Baš zato u Štrikeraj caféu pokreću inicijative kroz koje sudionici caféa pomažu drugim ranjivim skupinama. Na taj način oni mijenjaju svoju percepciju u društvu iz nemoćnih u osobe koje pridonose društvu i potiču druge na to.

– Pri planiranju tih tzv. knit for cause inicijativa uvijek polazimo od onog što naši korisnici mogu – važno nam je da je priča tako postavljena da se svatko može uključiti neovisno o stupnju usvojenosti vještina, da za svakog bude jednako izazovno i zanimljivo, da svatko može doživjeti uspjeh svojim doprinosom, a da proizvod koji nastane ima neku dobru svrhu, u smislu da njime pomažemo određenoj skupini u potrebi. Uvijek se trudimo da naše inicijative budu atraktivne i za medije, kako bi ih oni popratili i na taj način proširili. Zato nekoliko puta godišnje pripremamo vunene instalacije – govori Kerovec.

Jedna vunena izložba koju smo posjetili otvorena je 20. rujna ove godine u Galeriji 'Slava Raškaj' Klinike za psihijatriju Vrapče, povodom Svjetskog dana Alzheimerove bolesti.

Izložba pletenih i kukičanih pomagala za osobe oboljele od demencije, nazvana 'Rukom rađeno' obuhvaća radove izrađene od 2021. godine u sklopu inicijative 'Ispripletimo ruke'. Članovi udruge Ozana i svi zainteresirani, pa i pacijenti i zaposlenici klinike, pleli su senzoričke tapiserije, igračke od vunice, nekoliko panela s puno elemenata za dodirivanje, te rukaviće za oboljele od demencije.

Predmeti poput rukavića bitni su jer na oboljele djeluju utješno i umirujuće, te stimuliraju njihovu motoriku i spoznaju. Senzoričke tapiserije rade se u suradnji s terapeutom i služe kao osnova za razgovor, jer osobe heklaju, pletu ili ušivaju predmete ili likove koji ih podsjećaju na nešto.

– Sudjelovanje u izradi rukavića čini da se osjećam manje izolirano. Lijepo je osjećati se dijelom grupe koja pomaže drugima i pruža utjehu potrebitim članovima našeg društva. Također je zabavno izrađivati rukaviće – jedan je od citata s izložbe koji dobro sažima bit Štrikeraj caféa.

– Ono što u Štrikeraju posebno dolazi do izražaja je kvaliteta socijalnog kontakta koji se ostvaruje zajedničkim sudjelovanjem u ovim aktivnostima. Te su aktivnosti razlog za dolazak, osnova za razgovor, a zajednička svrha olakšava uključivanje svima. Na taj se način širi društvena mreža i grade nova prijateljstva, a lako se mogu integrirati i marginalizirane skupine jer pletenje prelazi sve granice – govori nam naša sugovornica.

Osim izravnom koristi za one za koje su pletivo ili hekleraji namijenjeni, ove aktivnosti pozitivno utječu na zdravlje pletilja i heklačica (i pletača i heklača, naravno).

– Istraživanja potvrđuju da snižavaju krvni tlak, ublažavaju depresiju i anksioznost, odgađaju nastupanje i usporavaju razvoj demencije, djeluju opuštajuće, odvraćaju pažnju od kroničnih bolova – rekla je Kerovec.

Također, repetitivni, ritmički pokreti podižu raspoloženje i djeluju umirujuće.

– Mozak voli ritmičke pokrete zato što su predvidivi i onda se osjeća sigurno. Položaj ruku pri pletenju također je važan faktor – taj položaj omogućava da zaštitimo svoj osobni prostor i time nam pruža osjećaj sigurnosti. To je osobito važno kod pletenja kao aktivnosti u grupi jer nam pomaže da održimo vlastiti integritet – objasnila nam je benefite ručnog rada naša sugovornica.

Još jedna korist od ručnog rada koja bi nam vjerojatno svima u ovo užurbano, stresno doba dobro došla jest poticanje prirodne usredotočenosti.

– Pletenje nam može odvratiti pažnju od problema, posebno ako biramo složenije projekte. Nije to samo jednostavno odvraćanje pažnje u trenucima kada prakticiramo pletenje, nego i dugotrajno preusmjeravanje pažnje – osobe koje pletu razmišljaju o svojim projektima i planiraju buduće i u trenucima kad ne pletu. Osim toga, spoznaja da vladaju vještinom koja im može odvratiti pažnju od problema vraća im osjećaj kontrole. Pletenje nas uči upornosti, ustrajnosti i predanosti cilju, potiče kreativnost i maštu. Kreativnost je važna za postizanje psihološke fleksibilnosti i rješavanje problema – ako razmišljate na kreativan način imate više mogućnosti – govori nam voditeljica Štrikeraja.

Nakon što je navela brojne dobrobiti pletenja, poziva nas i sve zainteresirane u Štrikeraj café, gdje može doći svatko tko je zainteresiran, a ako ne zna plesti ili heklati, dobit će poduku. Dobrodošli su i svi oni koji na bilo koji način žele podržati i širiti inicijative udruge Ozana, sudjelovati u njima od kuće, donirati vunu i pribor ili organizirati povremene ili redovne radionice.

Također, uskoro ćemo moći uživo vidjeti jednu od ovogodišnjih velikih vunenih instalacija. Pleteno božićno drvce bit će otkriveno 6. prosinca u 11 sati u dvorištu Klinike za psihijatriju Vrapče. Naša sugovornica također poziva na božićnu izložbu 'Radost Božića' na kojoj će biti prikazani radovi korisnika i svih povezanih od cijele godine, a održat će se 9. prosinca u 18 sati u prostorijama Ozane.

Za kraj, naša sugovornica nam je rekla da postoji već cijeli niz grupa u drugim gradovima u Hrvatskoj koje se okupljaju te pletu i kukičaju kako bi podržali njihove inicijative.

– Te grupe istovremeno razvijaju i svoje inicijative i povezuju se u svojoj lokalnoj zajednici, što nam je posebno drago. Pridružuju nam se škole, vrtići, knjižnice, domovi umirovljenika. Druženja u Štrikeraj caféu su uvijek vesela, razvijaju se prijateljstva, jedni smo drugima podrška – navela je voditeljica Štrikeraja.

U skladu s tim, nadamo se da će se i inicijative za zapošljavanje osoba s invaliditetom početi širiti kao i pletenje i heklanje. Korist za čitavo društvo bit će, kako smo gore objasnili, neprocijenjiva.

https://in-portal.hr/iz-proizvodnih-pogona-predstavljamo-strikeraj-cafe/

poslovniFM

Znanost i religija – jesu li „(ne)prijatelji“?

100. Augustin Bašić

Novinarski projekt:
Znanost i religija - jesu li suprotstavljeni entiteti ili komplementarni u traženju Transcendencije?

Elektronička publikacija:
poslovniFM

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
9. rujna 2024.

Nema ljudskog mislećeg bića koje u svom životu, osobito u zrelijim godinama, a nešto manje u mladosti, ne postavlja krucijalna pitanja svoje esencije i egzistencije! Tj. svrhovitosti življenja. Tko sam i kamo idem? A svi tražimo i želimo sreću svom biću. Stoga jedan od ciljeva ovoga projekta (odnos religije i znanosti) otvara dvojbe i sumnje čovjekovog duha i uma, kako bi dosegnuo što viši stupanj razmišljanja vlastite introspekcije i metafizičnosti. Ovdje se nameće onaj Kantov kategorički imperativ koji kaže – djeluj po načelu (maksimi) za koju možeš u isto vrijeme htjeti da postane opći zakon! To je prvo pravilo. Drugo pravilo „djeluj tako da čovječanstvo kako u tvojoj osobi i osobi drugoga koristiš uvijek kao svrhu a ne kao sredstvo“. Navedeno nije izgubilo na aktualnosti i vrijednosti ni dva i po stoljeća kasnije. No, cilj je i izazvati i isprovocirati čitatelja i slušatelja na dubinsko razmišljanje a život je samo jedan, jedinstven i neponovljiv. I „nema drugoga ja niti drugoga mene“ poručuje Cervantes.

Tijekom cijele povijesti čovječanstva, čovjek i religija se „kače”, tj. prepiru, sumnjaju. Zašto? Prihvaća li čovjek religiju iz straha prema smrti i svoje ograničenosti s pram vječnosti ili iz oportuniteta – bolje vjerovati nego ne vjerovati jer, ipak, možda postoji Transcedentnost čijem zovu ne može odoljeti…

Dakle, religija je najveći izazov i vjerniku (teistu) i nevjerniku (ateistu). Kako pomiriti znanost i religiju? Može li etičnost pomiriti ova dva na oko nepomirljiva entiteta. Pitamo – istražujemo jesu li religija i ateizam u postkomunizmu (demokraciji) doživjeli transformaciju i tranziciju, svoj novi oblik? Jesu li zamijenili mjesta u pluralnoj demokraciji? Je li ojačala etičnost življenja i poslovanja ili dekadentnost – negacija vrijednosti poštovanja ljudskog dostojanstva. Ova je tema izazov za znanstvenika – fizičara tipa V. Brigljevića, filozofa i teologa

različitih provenijencija. Je li nijekanje Boga – ateističko agnostički pogled zapravo potvrđivanje postojanja „Vis majora" ili je problem u čovjekovu komoditetu, odnosno proglašenju sebe samog Apsolutom ili božanstvom?

To je rezultat filozofije egzistencijalizma – A. Camusa i J.P. Sartrea i slično koja još uvijek dominira u europskim prostorima. Danas u postmodernoj – gdje prevladava sekuralizam koji je uvelike potisnuo religiju. Dakle, čovjekova egocentričnost – jaki individualizam zarobio je čovjekov duh i njegovu duhovnost koja je važna komponenta njegova zadovoljnog življenja. A to znači poštivanje dostojanstva osobnosti i svakog čovjeka, poštivanje različitosti na svim razinama, i unapređenje kulture dijaloga.

Naravno, tu su i još pitanja o ethosu življenja i poslovanja bez kojega nema skladnoga i mirnoga suživota (svjetski parlament religija 1994. usvojio je rezoluciju o Svjetskoj etici). Budući da je čovjek biće koje vjeruje (ne vjeruje) ali se nada – i tada govorimo o kompletnom čovjeku odnosno o ljubavi koja obuhvaća cjelovitog čovjeka. Pitamo se, jača li individualizam i traženja onih za većom duhovnošću i religioznošću, a pada li interes za tradicionalnim crkvama i vjerskim zajednicama. U ovo doba posvemašnije relativizacije gdje nema Istine ne poštuju se vrijednosti za koje smo do sada vjerovali da su okosnica čovjekovog bića. No, za nas duhovnost i religioznost imaju afirmativnu i pozitivnu konotaciju jer govori o cjelovitom čovjeku koji ima svoj smisao u ovoj egzistencijalnoj stvarnosti. Upućuje na transcedentne vrijednosti koje su svevremenske.

Budući da je Projekt "Znanost i religija – jesu li suprotstavljeni entiteti ili komplementarni u traženju Transcendencije?" sveobuhvatan i aktualan, u svom razdobljima čovjekovog života, on zadire u pitanja čovjekove osobnosti, intimnosti, uvjerenja i svjetonazora. Tu tematiku prate različite skupine društva, ponajviše intelektualci, stručnjaci – religiolozi, teolozi, filozofi, etičari, sociolozi, politolozi i naravno medijski analitičari koji prate društveno religijske procese. Zato su ovakve „metafizičke, ali i realističke teme" zanimljive i za novinarske znalce jer oni kreiraju javno mnijenje koje stvara tolerantno ozračje na ovim prostorima, oni stvaraju i oblikuju u izvjesnom smislu javnu misao koja utječe na relaksaciju javnosti. Tu se pozivam na jedan važan dokument Drugog vatikanskog ekumenskog koncila „Dignitatis humanae" – koji govori o ljudskom dostojanstvu koje proizlazi iz samog Stvoritelja („svemirskog dizajnera" kako ga zove jedan moj prijatelj filozof) a što znači da je čovjek svrhunaravno biće. Dakle, cilj je podizanje savjesti čovjeka koja je mjerilo čovjekovog ponašanja i etičnosti življenja. Savjest je božji dar u čovjeku.

Kao što sam ranije napisao, dokument „Dignitatis humanae" ističe da je savjest pojedinca ključ rješenja čovjekova odnosa prema vjeru, bogu, prirodi, življenju u društvu, a po savjesti čovjek ima pravo promijeniti vjeru (religiju) i po njoj ispravno živjeti. A evaluacija ovoga projekta može izazvati poslenike riječi novinare, pa barem otvoriti ove teme za pojedine kružoke, neke pastoralne analize za vjeroučitelje, zainteresirane intelektualce koji žele raščistiti stereotipe i predrasude.

U novinarskom istraživanju koristim brojnu znanstvenu literaturu iz teološkog područja, s filozofskog stajališta, sociološko političkog pogleda na ovu izazovnu tematiku. Tu su dokumenti Drugog vatikanskog sabora, dokumentarac HTV-a „Željko Mardešić ekumenski sljedbenik misli Drugog koncila", a osobito je važan dokumentarac „Tomislav Šagi Bunić – dijalog drugog puta nema" u kojem komentiraju sugovornici i suvremenici Šagi Bunića, poput sociologa Esada Ćimića, Ivana Markešića, teologa KBF-a Balobana i dr. Matulića, protestantskog teologa Kuzmiča, islamskog teologa Ševka Omerbašića i slično. Zbog aktualnosti teme treba poslušati ili pročitati neke od gostiju u emisijama Ekumena i etika u poslovanju na PoslovniFM radiju kao što su filozof i teolog Marko Vučetić, etičar filozof Hrvoje Jurić, teolog i nadbiskup riječki Mate Uzinić koji je zagovornik i promotor pape Franje – za neke kontroverzan, a za neke istinski evangelizator ideja i smjernica Drugog vatikanskog sabora.

Ovdje bih napravio digresiju zbog izvjesnog ekskluziviteta o ateizmu koji je objavljen u časopisu „Concilium", međunarodni teološki časopis, izdavači hrvatskog izdanja su Ex Libris, Rijeka i Synopsis, Sarajevo, 2010. Naslov je Concilium – ateisti kojega boga? Uvod: Solange Lefebrre, Andres Torres, Queiruga, Maria – Clara – Bingemer.

Posljednjih nekoliko godina svjedočimo novom potvrđivanju ateizma u javnoj sferi putem brojnih bestsellera, posebno autora koji predstavljaju „četiri konjanika": Richarda Dawkinsa, Sama Harrisa, Dariela Dennetta i Christophera Hitchensa – zajedničko im je što podupiru borbu protiv netolerancije, vjerske netolerancije, mita, praznovjerja pokazujući da samo naturalistički, areligiozni i ateistički pogled i shvaćanja svemira služe napretku društva. Godine 2009. obilježena je 200. godišnjica rođenja Charlesa Darwina (1809. – 1882.). Neki mislioci promišljaju ateizam kao neki oblik duhovnosti bez da se suprotstavljaju stavovima vjernika. Analiza između prirodnih znanosti i religije je goruća tema. No, u osvit rastuće radikalizacije i religijskog i etnoreligijskog fanatizma – je li moguće da ponovno oživi areligiozni osjećaj? … A zapadna društva trenutno su zahvaćena religijskom raznolikošću i migrantima.

Možda je trebalo napomenuti – poznato ime sljedbenika teologije oslobođenja rođeno je u Srednjoj Americi. A imena su poznata kao što je p. Romero ubijen od salvadorskih vlasti 70-ih godina. A jedno je ime još važno, a to je dr. Jon Sobrino, rođen u Barceloni u baskijskoj obitelji 1938. godine. Djelovao je kao isusovac u srednjoameričkoj provinciji u San Salvadoru gdje je bio ravnatelj Centra monsinjora Romera na katoličkom sveučilištu u San Salvadoru. Zajedno sa Ignaciom Ellacuriom, rektorom Sveučilišta koji je ubijen 1980. godine, uredio je časopis – knjigu Koncepcija o teologiji oslobođenja.

Upoznali smo se u Sarajevu 2010. godine na simpoziju na franjevačkoj teologiji gdje je dao intervju koji je objavljen u međureligijskom magazinu „Duhovni izazovi“ (HRT). Bio je vrlo pristupačan, ugodan i ozbiljno bolestan. A pamtim njegove misli i rečenice s njegovim upozorenjima na strukturalnu hijerarhiju kojoj nedostaje „poniznosti, a prepuna je oholosti, pa joj (Crkvi) treba obraćenje i svetost“. „Mislim da je katolička crkvena hijerarhija kao cjelina izdala Isusa, ta crkva nije ono što je Isus htio, nego ono što su htjeli moćnici ovoga svijeta“, poručio je Jon Sobrino.

Inače, u sklopu ovoga projekta „Znanost i religija – jesu li suprotstavljeni entiteti ili komplementarni u traženju Transcendencije?“, obradit ću šest tema koje će rezultirati sa šest tekstova.

Uz temu „Religija i znanost….“ shodno navedenome obradio bih temu „religijske slobode – izazov u demokraciji“ (stanje u Hrvatskoj u posljednjih 30 godina). Naveo bih i obradio primjer radionice Hrvatskog helsinškog odbora koji je u ožujku 2024. organizirao skup koji je imao ekumensko dijaloški karakter (sudjelovali su maturanti vjerskih zajednica – katolička, srpska pravoslavna i islamska gimnazija sa svojim ravnateljima). Taj bi jedinstveni događaj mogao biti primjer dijaloga mnogima u hrvatskoj javnosti – što kažu i kako razmišljaju mladi.

A pitanje se još nameće: narušava li religijska sloboda demokratske procese i kakav je odnos klerikalizma (za kojeg je papa Franjo rekao da je poguban i za Crkvu i za društvo) i sekularizma koji želi preuzeti i potisnuti ono što je religijsko. Sukob je neizbježan između ovih entiteta. No, u tu temu spada i barem natuknica odnos religije i ideologije – jesu li prevladani sustavi totalitarizma – nacifašizma, komunizma i slično?

Naravno, obradit će se i religijska slika stanovništva nakon popisa stanovništva 2021. godine. Posebno je zanimljivo pripadanje građana po konfesijama (katolička, pravoslavna, muslimani itd…). Ali ponajviše će nas zanimati postotak onih koji su se izjašnjavali kao ateisti, agnostici, ireligiozni (nevjerujući) jer su u porastu. Također, značajna je skupina koji ne pripadaju niti jednoj religijskoj instituciji. Ima ih između 5 i 9 posto, što te činjenice govore? A njihovo traženje religioznosti nije u opadanju, već u porastu. Zašto? Dakle, što više raste individualizam – komoditet čovjeka s jedne strane, a s druge opada interes za tradicionalnim religijskim zajednicama – crkvama.

Poruka za evangelizatore je izazovna, a smatram da vrijednosti Drugog vatikanskog sabora – kao što su dijalog, ekumena, čovjekovo dostojanstvo, religijska sloboda, etičnost življenja i poslovanja, ljudska prava u svim segmentima – jesu trajne, nužne, sveobuhvatne za skladniji život i suživot među ljudima, narodima i religijama na ovim i širim hrvatskim prostorima.

Dakle, da se vratimo na početak projekta, i znanost i religija su dva entiteta koji se međusobno ne isključuju, oni su odvojeni entiteti ali nisu međusobno suprotstavljeni, a možemo ih gledati kao komplementarne u traganju za metafizičkim bićem, koje je, vjerujem, demiurg, kako bi ga Aristotel nazvao „prvim nepokretnim pokretačem“ svemira i svijeta.

https://www.poslovnifm.com/gia/ekumena-i-etika-u-poslovanju/znanost-i-religija-jesu-li-neprijatelji/

Tata kupi mi, tata kupi mi sve

Prikazi oca u popularnim pjesmama iz naše diskografije, od „Tata, kupi mi auto" do „Tata ti je zao"

Prvi tata hrvatske diskografije bio je otac jedne male djevojčice što „voli i šetnje i priče, ali u gradu pred izlogom satima stoji i viče…„, znate što. Ivo Robić i Zdenka Vučković su „Moju malu djevojčicu" (kako se pjesma izvorno zove) predstavili na prvom Opatijskom festivalu, održanom 1958. godine. Tekst je napisala Alka Ruben, pravim imenom Mira Dupelj. Istina, Marijan Bujanić otpjevao je prepjev pjesme „Oh Mein Papa", švicarskog skladatelja Paula Burkharda tri godine ranije. No ta pjesma nije imala odjek kao „Mama Huanita" kojom smo počeli prvi dio ovog serijala. Možda baš zato što je nije otpjevao Robić.

„Tata, kupi mi auto", osim kao iskaz dječje potrebe za pažnjom, poslužio je i kao najava bliske budućnosti. Naime taj je šlager Jugoslaviju uveo u konzumeristički hedonizam, da bi s vremenom postao polazište za kritiku društva koje se, kako vrijeme odmiče, sve više fokusira na potrošnju i status. Zanimljivo, ideja da očevi trebaju biti sponzori vlastitoj djeci nikad nije izašla iz mode. Iako ćemo, ako zavirimo u anale narodne glazbe, vidjeti da je ta uloga u tradicionalnim zajednicama nerijetko pripadala i ocu i majci jednako.

Uistinu, bio on strog ili blag, prisutan ili odsutan, otac u našim životima ostavlja neizbrisiv trag. Njegova je uloga često nevidljiva, ali snažna – on je taj koji nas uči kako se nositi s izazovima, kako stajati čvrsto na nogama i kako se suočiti s neuspjehom. Otac pruža podršku i postavlja granice, oblikujući put kojim idemo. On je oslonac, ali i onaj koji potiče samostalnost, očekujući od nas da ne budemo djeca čitav svoj život.

101. Valentina Sertić

Novinarski projekt:
Mama, tata, pas - rodbinska mreža u popularnoj glazbi

Elektronička publikacija:
Glazba.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
12. rujna 2024.

Što nam popularna kultura može reći o tome kako percipiramo očinstvo? Je li otac uvijek predstavljen kao figura koja stoji po strani, skrivena iza vlastitih briga i dužnosti? Ima li prostora da postane nešto više od nevidljivog radnika koji dolazi kući s posla, diže noge na stol i pali televizor – čovjek s vlastitim dilemama, strahovima i nadama? Može li otac u pjesmama biti više od radnika ili pokrovitelja, uzor koji nas vodi kroz život ne samo svojom snagom, već i ranjivošću?

Odgovore na ova pitanja pokušala sam pronaći analizirajući više od sto hrvatskih pjesmama koje u svom naslovu sadrže neki od oblika riječi tata a nastale su u nekom od žanrova popularne glazbe u posljednjih sedamdesetak godina. U zagradama ću navoditi autore tih tekstove. Istraživanjem nisam obuhvatila instrumentalne skladbe, narodne napjeve, obrade, uspavanke te vjerske i dječje pjesme.

S obzirom na to da je polazište za istraživanje zapravo moja predrasuda da u hrvatskom društvu, pa tako i našoj popularnoj glazbi prevladava tradicionalno viđenje očinstva, posebnu pažnju pridala sam pjesmama koje odudaraju od te formule ili koje su u ovom kontekstu subverzivne.

ARHETIP OCA

Arhetipski otac u našem društvu predstavlja muškarca koji donosi važne odluke za obitelj ili zajednicu. On je najprije zaštitnik koji osigurava stabilnost i sigurnost, a zatim prenositelj iskustva i životne mudrosti.

„Al' tata ti me voliš" (Ivica Krajač) iz 1970. godine, koju izvode Miro i Alen Ungar, donosi jedan od ljepših i stvarnijih popularnih prikaza očinstva. Pjesma je oblikovana kao dijalog između oca i sina, što će se pokazati kao čest formalni izbor u pjesmama iz ovog korpusa. Otac kroz stihove ističe sinove svakodnevne nestašluke kao nepresušni izvor frustracije, a sin uporno traži potvrdu da ga otac, nepodopštinama usprkos, voli. Šajeta je na svom albumu iz 1994. skladao parodiju „Otac i sin" u kojoj je sin odrastao i radi puno veće probleme. Odjek ove pjesme čuje se i u tragičnoj „A ćaća te sine voli" (Radoslav Koštan).

Također dijaloška pjesma, „Otac i sin" Drage Mlinarca izraz je univerzalnog generacijskog sukoba a nadahnuta je mitom o Ikaru koji je, prkoseći savjetima oca Dedala, letio preblizu Suncu i tako skončao. Sin u pjesmi izražava želju za bijegom u nepoznato i slobodom koja donosi mir, ali ga (vječni) otac upozorava na opasnosti s kojima se može susresti i želi ga zaštititi od razočaranja i pogibelji. To što se sin ocu obraća s „vječni oče" upućuje na to da je očinska figura u priči božansko biće.

Eksplicitniji primjer Boga kao očinske figure nalazimo pedeset godina kasnije u Gršinoj pjesmi „Oče". No možda najljepša pjesma o složenom odnosu oca i sina te vremenu koje obrće njihove uloge dolazi iz pera Krešimira Blaževića. „Očevi i sinovi" s drugog albuma Animatora stihovima „kad sinovi postaju ljudi, a očevi postaju djeca, a vrijeme se trudi da zavara sve", u pitanje dovodi hijerarhiju tog odnosa i značaj uloge očinstva u muškarčevu samoostvarenju.

Pjesma Crvenih koralja „Otac je rekao", inače prerada pjesme „Simon Says" s potpuno novim stihovima, govori o momku koji se nada da će ga „ne" djevojčina oca spasiti od prisilnog braka. No s obzirom na to da otac kaže „da", njegovu je momaštvu kraj. „Moj je otac bio partizan" Dubrovačkih trubadura uključuje jedno novo „ne". „Partizani, hvala vam za sve, tuđinu ste uvijek hrabro rekli „Ne!", pjevaju Trubaduri, dodajući naslovni stih, usput izražavajući spremnost na žrtvu za iste istine. O partizanima, ali svojoj kćeri, govori i tata u duetu Đanija Maršana i Dagne Blašković „Pričaj mi, tata" (Bratislav Zlatanović).

Djevojčina dobronamjernog oca momak zaziva i u rock pjesmi s početka osamdesetih „Pravo je imao tata" (Nikola Čegević). U njoj imamo oca koji svojoj kćeri, u želji da je zaštiti, brani izlaske. No kći ipak bježi van i tek se pred jutro stidi svog inata, shvaćajući da je pravo imao tata. Tako barem ta priča izgleda iz perspektive promatrača. To da je otac glava kuće, pa i zajednice, insinuira i „Zareka se ćali" (Branimir Mikić), novija klapska pjesma o momku koji moli djevojku da mu se vrati, jer se zarekao ocu da će je ženiti, a zavjet je grijeh prekršiti.

Suvremeniju i opuštenju perspektivu na sukob generacija, ali i specifičan odnos očeva s kćerima, donosi „Tata, nemoj tupiti" (Mišo Doležal). U njoj se otac žali na to što mu kćeri govore ono što se sâm nikad ne bi usudio reći svome ocu. Takav dobar otac, koji se žali na bezobzirno ponašanje voljenih kćeri, nešto je drugačiji od dobre majke koja, barem u pop pjesmama, ima običaj trpjeti u tišini. Očevi se, čini se, ne mogu suzdržati, osobito ako imaju kćeri. O toj borbi govore i „Tata, volim ga" (Nenad Ninčević) i „Tata, tata, čuješ li muziku" (Vedran Lekić) s kraja osamdesetih.

Nakon početka Domovinskog rata priča o očevima i kćerima okrenula se u drugom smjeru. Dok majka u pjesmama iz ratnih vremena živi kao simbol domovine i ognjišta, otac stupa u ulogu graditelja kuće i branitelja rodne grude. Također, za razliku od majke koja najčešće šuti i sluša ili čita pismo iz daleka, otac relativno često telefonira. Dokazni materijal su pjesme „Vrati se, tata" (*Mladen Kvesić*) i „Halo, tata" (Željko Pavičić).

Ovi dueti s početka devedesetih, u kojima poznati pjevači s dječjim vokalistima uprizoruju telefonski igrokaz između oca na frontu i njegove djece, nerijetko baš djevojčica, zapravo pripadaju posebnom tipu pjesama – onih o odsutnom ocu (koje ćemo obraditi u posebnom poglavlju). U oba slučaja djeca strahuju da se otac neće vratiti, a on ih tješi i poručuje im da mirno spavaju. „Ostani ovdje, tata" (Pere Picukarić i Pere Šiša) i „Zašto se više ne smiješ, tata" (Davor Ban) skladane su i ispjevane u sličnom ključu.

„Tata, vozi polako" Tomislava Ivčića iz 1989. još je jedan telefonski dijalog kćeri s odsutnim ocem, nalik na ranije spomenute pozive s ratišta, u kojemu kći moli oca da se vrati sretno domu svome. Ipak, nije tajna da na očeve s kćerima društvo gleda kao na ljude koji su Bogu nešto skrivili, a i o tome je netko napisao pjesmu. U „Ćaća je zna" (Darko Kalogjera) „sve nas je isto volio", pjeva Alen Slavica, iz ugla jedinog sina svog oca, petog nakon četiri kćeri.

Drugačiju viziju oca donose pjesme koje tematiziraju povratak iz (političke) emigracije, kao što je „Ćaća" (Franjo Kraljević) u izvedbi Ivana Mikulića. Spomenuta pjesma jedna je od rijetkih koja uz oca spominje i „dida", crtajući ravnu liniju između dvije generacije herojskih figura. O arhetipskom ocu kao o učitelju, ali i zaštitniku koji je svoju djecu štitio od grube istine o tome kako je živio govori ganutljiva „E, moj ćaća" (Miroslav D. Rus).

Nije neobično da se očeve povremeno, baš kao i majke, uzdiže na pijedestal, ali očevi koji su utočište u smislu u kojem je to majka su rijetki u popularnim pjesmama. Neke od iznimaka su „Ćaća moj" (Igor Žižić), „Japa moj" (Mario Mustač) i „Viruj mi, dado" (Josip Mikić). No takav se otac puno češće prepoznaje u odsutnosti, odnosno nakon smrti.

Posebna kategorija su naizgled autobiografske pjesme sinova koji se vide kao nasljednici očeva što su život provodili u pjesmi. Njih nalazimo u svakom kutku domovine. O tome se pjeva po zagorskim kletima, slavonskim čardama i dalmatinskim konobama. O tome pjeva i Željko Bebek u duetu sa svojim sinom Zvonimirom „Kakav otac, takav sin" (Mario Mihaljević). A otac koji pjeva, nerijetko i pije, te čak i tada zadržava položaj autoriteta. No ovdje izlazimo iz razgovora o klasičnom modelu oca koji je i gazda i uzor svojoj djeci.

ODSUTAN OTAC

Otac može biti fizički odsutan, zbog posla, razvoda ili smrti, ali i emocionalno odsutan, kada je prisutan u životu djeteta, ali nije uključen u njegov odgoj ili dostupan za podršku.

Daleko najčešća figura oca u hrvatskim popularnim pjesmama je već spomenuti odsutni otac. Naime više od trećine obrađenih pjesama, njih pedesetak, pripada ovoj kategoriji. Također, dok je figura odsutne majke obično majka koju su djeca napustila ili pokojna majka, očevi u ovom polju imaju puno širi dijapazon kretanja: oni odlaze na posao, odlaze od kuće, odlaze s drugom ženom ili nikad nisu ni bili ovdje. Više prostora i slobode dobivaju čak i u pjesmama koje opisuju njihov odlazak s ovog svijeta.

Dvije najstarije pjesme u ovoj kategoriji govore o roditeljima koji su rastavljeni. Obje su iz 1972. godine, kada se, prema statistici, u Hrvatskoj raspadao svaki sedmi brak, a djeca zahvaćena brakorazvodnim parnicama uglavnom povjeravana majkama, dok su očevi djecu najčešće viđali samo jednom tjedno. „Tata, mama tebe voli" (Đorđe Novković) ispjevana je iz perspektive djeteta čiji otac napušta dom zbog druge žene. Drugu perspektivu prikazuje „Tata Ko. I mama Spo." Korni grupe sa Zlatkom Pejakovićem, dirljiva balada o ocu koji čezne za kćeri koju ne viđa često otkad on i majka nisu skupa.

O rastavljenim roditeljima koji nastavljaju život s novim partnerima dvijetisućitih pjevala je Tina Vukov u pjesmi „Tata" (Robert Funčić), dok je o očuhu kao o jedinom ocu kojeg priznaje, tada repao Ludin na svom prvom albumu. Očevu perspektivu u tim okolnostima ponudio je „Kakav ti je drugi otac sine" (Pavičić).

Oca koji je napustio svoju obitelj imamo u nizu pjesama što nam dan-danas prenose znanje o teškim životnim okolnostima naših starih. „Pismo ćali" (Tomislav Zuppa) i „Oprosti mi, pape" (Momčilo Popadić) najpoznatije su među njima.

Nekoliko primjera iz dalmatinske pjesmarice poput „Pape, ja rastem" (Maja Egzeta) nastavlja priču iz „Pisma ćali". To nas navodi na zaključak da su otvoreni krajevi u odnosima s očevima tema posebno vezana uz obalu i more. Naime otac, koji je u pjesmi otišao da se ne vrati, nerijetko je pomorac. Tako je u pjesmi „Otiša je bez pozdrava ćaća" (Lekić) i „Nikad se ćaća više nije vratija" (Mladen Grdović).

Pape iz kultne „Oprosti mi, pape" jedna je od složenijih ličnosti u korpusu pjesama o ocu, a upoznajemo ga isključivo kroz tračeve. Glavna tema te kultne Dragojevićeve pjesme je oprost i razumijevanje. Sin vidi da njegov život sve više liči na očev pa počinje drugačije gledati na njegove postupke. Oca kojeg je klelo pola sela, koji je „po svome živio", u sebi prepoznaje i sin iz pjesme bez koje nema niti jedne slavonske svadbe – „Ćaća" (Vlado Bašić Bosco).

Nadalje otac koji je u pjesmama prisilno odsutan često je pripadnik vojske ili političke emigracije. Takvi su očevi u pravilu herojske figure. Oni se žrtvuju ne samo za svoju obitelj, nego i za vrijednosti koje žele prenijeti svojoj djeci. „Dođi, tata, iz tuđine, ne moraš se više kriti, Hrvatska o tebi brine, ponosno je Hrvat biti“, pjevao je TS Barabe u „Vrati nam se, dragi tata” 1992. godine.

To da očevi imaju nešto šire polje kretanja od majki sugerira se i u pjesmama koje opisuju način na koji su otišli „nebesko žito kositi“. Najpoznatiji primjer svakako je „Otiš'o je s mirisima jutra” (Željko Krznarić), poznata i kao „Otiš'o je otac moj polako”. „Otiš'o je pijetli kad se bude, kao da u šetnju nekud kreće“ pjevao je Kićo Slabinac o ocu sa srcem od zlata.

Primorski pandan toj pjesmi je „Ćale” (Darko Bakić), koju izvode Tomislav Bralić i Bepo Matešić, pjesma o starom ocu koji je otišao ujutro s barkom na more i, pogađate, nije se vratio. O tome da je otac umro sam pjeva i klapa Rišpet u pjesmi „Ćaća” (Robert Pauletić). Samotna očeva smrt kakvu opisuju navedene pjesme daleko je od poznatih prikaza majke na samrti. Naime ona obično umire u postelji, okružena svojom djecom. Iznimka koja potvrđuje pravilo je „Kada otac zavoli” Zaprešić Boysa iz 2023. godine.

Mimo spomenutih, pokojnim očevima posvećene su i „Mi ne domo ćaću” (Stjepan Pulišelić), „Japa, jel me vidiš?” (Zvonko Brabenec), „Oprosti mi, dado moj” (Ivica Grujo Ićo), „Iden ća ka' i svoj ćaća” (Dino Dvornik), „Fala ti, pape” (Ružana Kovač), „Pa je ćaća” (Ivan Šegedin), „Otac” (Miroslav Škoro), „Tata” (Bruno Krajcar), itd. Klasičnu formulu hvalospjeva pokojnom ocu preuzima i rock sastav Manntra u pjesmi „Otac” iz 2017. godine. Korak dalje, u rijetkom pokušaju do kosti ogoljenog kantautorstva u nas, ide Billie Joan, splevši u elegičnoj „Graveyard Dad” jednosmjerni dijalog kćeri s ocem koji je počinio samoubojstvo.

Posebna vrsta odsutnog oca je onaj koji stanuje sa svojom obitelji, ali je odsutan duhom ili na neki drugi način pokazuje manjak interesa za svoju ženu i djecu. Takvog, nerijetko potpuno pasivnog oca, vrlo često susrećemo u alternativnim žanrovima. „Dragi tata” ska grupe Beetan Tone nastala je prema tekstu Tome Bebića *Pismo tati u kafanu*, a govori o jednom takvom ocu. I u njoj djeca poručuju ocu da ga vole i da žele da se vrati kući, slično kao u pjesmama o tatama na bojištu.

Tata u pjesmi benda Srž gleda isprani televizijski program. Tata u pjesmi benda Šlagvort na kraju čita oglase. Tata u pjesmi benda One Piece Puzzle stavlja dildo u sebe. Tata iz pjesme „Moj otac” Rade Šerbedžije čita novine „i šuti o svem što je snio“. Kao i figura iz pankerske „Moj je otac bio u ratu” Prljavog kazališta, u pitanje dovodi ideale za koje se u ratu borio. O besmislu rata pjeva i Renato Metessi u „Dragi japa”.

Sigurnost, pažnju i utjehu od nedostupnog oca traži kći u pjesmi „Moj otac i ja” (Funčić), kao i sin u M.O.R.T.-ovoj „Ćaća”. „Moj otac i ja”, dirljiva pjesma Tine Vukov, opisuje odnos u kojem kći svom ocu pokušava biti sin i ispuniti prazninu koju je nemanje muškog djeteta ostavilo. U zajedničkim trenucima ribolova, ona nastoji biti ono što je otac priželjkivao – sin koji ga prati. No, iako se svim srcem trudi, kći ne uspijeva premostiti udaljenost između oca i sebe. Praznina se puni tišinom i neizrečenim, ali ostaje praznina.

TATA BANKOMAT

Očevi su često viđeni kao bankomati zbog tradicionalne uloge hranitelja, gdje se njihov doprinos obitelji svodi na financijsku podršku. Takva percepcija zanemaruje složenost očeve roditeljske uloge.

Sve je počelo s jednom malom djevojčicom, a onda su svi počeli „žicati starog“. Tata, kupi mi auto, tata, kupi mi brata, tata, kupi mi mobitel, tata, kupi mi granatu, tata, kupi pištolj. Od simpatičnih parodija na potrošačku himnu Jugoslavije do manifesta s ruba živčanog sloma, tata je tu da kupuje što treba. „Daj mi malo love, tata“, žica i Dado Topić 1980. godine, najvjerojatnije s namjerom da kupi Playboy. „Hoću jedan ozbiljan razgovor, hoću drukčiji tretman, novi životni prostor“, govori mladić u pjesmi, izražavajući želju za neovisnošću, iako je posve ovisan o roditeljskoj financijskoj podršci.

U dvjema parodijama na hit iz 1958. „Tata, kupi mi mobitel” (Sandro Bačić i Vinko Didović) i „Tata, kupi mi auto” (Hrvoje Marjanović Sett) otac se javlja uz društveni komentar, objašnjavajući da nema ni kako, ni čime. Poseban je slučaj „Tata političar” (Domagoj Božinović), u kojoj sin izražava žaljenje što je kao dijete odabrao majku, a ne oca koji se kasnije obogatio pa sad „ima penthaus na Mejama“.

Nešto svjetliju sliku oca hranitelja donose tamburaške pjesme. „Dado, budi vridan” (Šimo Dominković), „Moj je dado puno radio” (Goran-Lac Ivanović) i „Ima dado vranca dva” (Katarina Barba) govore o sinovima bećarima, čije raskalašene živote financiraju marljivi očevi. No priča ne staje na tome. „Di su dado kola stara” (Krešimir Bogutovac i Ivan Šarić), „Ajde, dado, oženi me” (Grujo) i „Dado, spremaj svatove” (Ivanović) također se oslanjaju na tu temu, samo s manje bećarenja. Naime svadba u teoriji označava kraj takvom načinu životu, iako nije puno jeftinija.

No, dok je tipičan slavonski otac (s majkom) neizmjerno velikodušan i strpljiv sa svojom djecom, „Japa, japa, kak si škrt" (Zlatko Crnec) otkriva da ima i očeva koji su drugačiji.

Moram priznati da nisam očekivala da će iz ovih pjesama biti toliko teško izvući konkretnu informaciju čime se očevi bave, odnosno kako zarađuju. Naime tate sa specifičnim zanatima često se susreću u dječjim i tradicijskim pjesmama. No u popularnim pjesmama, čak i kad se spominje težak rad, ako očevi nisu ratnici ili muzičari, nećemo saznati puno o tome kako provode svoje radno vrijeme.

Rijetka iznimka je „Moj tata je metalac" koprivničkog sastava Fakini iz 1982. I ne, taj tata ne svira u Iron Maiden cover bendu, nego radi u tvornici. „Iz flaše naginje konjak, s čela mu znoj curi", ide pjesma koja jezgrovito opisuje rad u metalurgiji.

NASILNI OTAC

Otac nasilnik je autoritarna figura koja kontrolira obitelj strahom ili nasiljem. Takav otac ponaša se dominantno i okrutno, koristeći silu kao glavno sredstvo za održavanje discipline.

Dok se u Paljetkovoj pjesmi „Hvala ti, mama" provlači rijedak motiv majke koja ponekad udari svoju kćer, što odgovara modelu dovoljno dobre majke koja povremeno gubi kontrolu, u pjesmama o ocu, osobito u rock i rap žanru, nailazimo na prikaze ozbiljnog obiteljskog nasilja. Te pjesme prikazuju kako nesigurna povezanost s ocem može pogubno utjecati na razvoj djece.

Urbanova pjesma „Hej, tata" kroz simbole, uključujući krnji dijalog oca i sina, govori o načinu na koji se trauma manifestira kod djeteta, koje bez očeve ljubavi živi kao u tamnici. Dijete noktima crta prozore, sanjajući o slobodi i svjetlu, dok ga otac „liječi otrovom" i „ljubi batinom". Refren „Hej tata, oprosti mi što izgledam kao pas, hej tata, želiš li da sjednem na tvoj znak?" ukazuje na iskrivljenu percepciju zlostavljanog djeteta, nalik na životinju koja traži odobravanje, a istovremeno samu sebe krivi za zlostavljanje koje trpi.

O nasilnom ocu repao je Edo Maajka u pjesmi „Tata mama", spominjući u stihovima i muriju i susjede i majku koja od javnosti skriva postupke svog zlostavljača. Dok Urban u „Hej, tata" o traumi govori kroz snažne simbole poput podruma i prozora, Maajka daje vrlo realnu sliku obiteljskog nasilja, što je u skladu s onim što očekujemo od alt. rocka i repa. Nastavno na to, kantautor Denis Katanec u Felonovoj „Tata kaže" slika suptilniji portret oca zlostavljača, koji i sam pokazuje simptome zakopane traume.

U radikalniji simbolizam odlazi Dječak iz vode, još jedan bosanskohercegovački autor sa zagrebačkom adresom, u pjesmi „Otac sina mezetio". U toj snažnoj alegoriji, očeva očekivanja, društveni pritisci i sinova neposlušnost izraženi su kroz šokantne simbole žrtvovanja i nasilja. Otac iz pjesme to što je sina okrenuo na ražnju opravdava sljedećim govorom: „Pa znate, drugovi, morao sam to da uradim, pa ni vojsku nije služio plus pati od klaustrofobije penisa. Nije htio ići u radnju, ništa ga nije zanimalo, pa ni proljeće na našem plavom Dunavu". Majka ne sudjeluje u ritualu, ali ga ne sprječava.

Ovo poglavlje ipak možemo zaključiti u vedrom tonu, s još jednim ocem koji svim silama nastoji zaštititi svoju kćer. Pjesma „Tata ti je zao" (Vedran Pehar) prikazuje sukob između mladića i djevojčina oca, ostavljajući vama na procjenu – je li otac zaista „manijak" ili samo tako izgleda. S druge strane, pjesma „Ako ti je pija ćaća" grupe BOSS koristi humor i ironiju da bi ispitala kako društvene norme i obiteljska tradicija, često povezane s nasiljem ili potiskivanjem emocija, utječu na jedan romantični odnos.

SVE OSTALE TATE

Na kraju izdvajam nekoliko primjera koji se nisu uklopili u prve četiri kategorije, odnosno pjesme koje su tematski jedinstvene.

Novovalna pjesma „Tajni tata" (Jura Stublić) satirično obrađuje temu afere iz koje je rođen sin. Kroz perspektivu skrivenog biološkog oca kritizira se licemjerje i igra skrivača koja je nužna za održavanje prividno sretnog braka. Temu neobaveznog seksa s posljedicom trudnoće obradio je i Magazin. Sredinom osamdesetih splitska pop senzacija snimila je pjesmu „Ti postala si tata" (Zvonimir Stipičić). Naslov pjesme je ujedno i poruka koju djevojka šalje ocu svog djeteta, čija nespretna gramatika samo pridonosi šarmu pjesme.

Kao rijetki primjeri geografskih lokaliteta koji uživaju naslov oca isplivali su Dunav („Dunav tata, Drava mama") i Biokovo („Biokovo oče o' kamena"). Pjesmu je dobio i Sveti Otac papa. Naime „Dobro doša' pape" (Drago Britvić) nastala je 1998. povodom posjeta pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj. Svećenstvo se spominje i u komičnoj „Japa, ja se ženim" (Ljubomir Bručić), pjesmi o sinu koji ne želi ispuniti očevu želju da postane kapelan.

Što bi ovaj popis bio bez „Ja ti mogu biti tata", bezvremenskog hita čiji je tekst napisala Vjekoslava Huljić, možda u pokušaju da odvrati mlade djevojke od veze sa starijim muškarcima? Bez obzira na namjeru, pjesma se bavi temom koja se rijetko obrađuje iz perspektive starijeg muškarca.

Čini se prikladnim ovdje dodati i Vucinu pjesmu „Zbogom, majko, zbogom, oče" iz 1995. godine. Iako u toj pjesmi otac ima samo ulogu adresata, ona je također jedinstvena u pristupu temi. Naime, sin odlazi u rat nakon prekida s djevojkom, a njegovo dramatično opraštanje s roditeljima sugerira da mu teže pada prekid s curom nego odlazak u rat. Hrvatska je ovdje u sporednoj ulozi. Ratnika ni smrt ne boli ako za sobom ne ostavi uplakanu djevojku. Ideja da će djevojčino odbijanje momka odvesti u smrt izražava se i u pjesmi „Adio pape, adio mama" (Ninčević).

Najvažniji zaključak iz drugog dijela ovog istraživanja jest da su majke u popularnoj kulturi znatno prisutnije i češće idealizirane u odnosu na očeve. Ne samo da je broj pjesama posvećenih majkama znatno veći, nego se majka često spominje i u pjesmama o očevima, dok obrnuto nije slučaj. U pjesmama o majkama rijetko se spominju drugi članovi obitelji. No sjećanje na oca gotovo uvijek uključuje sjećanje na majku. Pritom je majka ta čije strahove djeca duboko proživljavaju, bilo da strepi jer je ostavljena ili jer ne zna je li otac živ ili je vara.

Istovremeno prikazi očeva su često složeniji. Otac je prikazan i kao društvena i kao obiteljska figura. Dok se u nekim pjesmama prikazuje kao zaštitnik i mentor svoje djece, kod pojedinih autora do izražaja dolaze mračni aspekti njegove uloge, uključujući nasilje i emocionalnu traumu. Ništa manje važno, očevima je u ovim pjesmama nerijetko eksplicitno dan glas, što nije bio slučaj s majkama. Ova razlika može sugerirati da pjesme češće istražuju ono što nam nedostaje, nego ono što imamo.

Na kraju se postavlja pitanje što bismo mi, kao sinovi i kćeri, budući očevi i majke, mogli učiniti da se naši roditelji osjećaju zaštićeno, shvaćeno i voljeno – onako kako smo se mi kao djeca osjećali zahvaljujući njihovoj pomoći. U trećem nastavku istražit ću upravo ulogu djece u obitelji, osvrćući se na njihove perspektive i kako one oblikuju obiteljsku dinamiku.

https://glazba.hr/citaj/price/tata-kupi-mi-sve-rodbinske-veze-2/

glazba.hr

Broadway na hrvatski način (I.)

Nakon što je Komedija izgubila smisao za stvaranje i prezentaciju domaćeg mjuzikla, otvara se nova nezavisna scena kaoja je ponovno vratila sjaj mjuziklima u Hrvatskoj. U sljedeća dva nastavka govorimo o B☆Glad produkciji, Medley Teatru, Ansamblu Kolbe te CornerstoneArtsu Hrvatska

U prikazu velikog koncerta posvećenog **Alfiju Kabilju Jagoda Martinčević u Jutarnjem listu 2022. godine** piše: „Alfi Kabiljo – tata ili kralj hrvatskog mjuzikla? Ni jedno ni drugo! Jer tata bi trebao imati potomke, a kralj nasljednike. A naš proslavljeni Alfi nema ni jedne ni druge."

Slažem se s gđom Martinčević da osobe kao što je Alfi Kabiljo nemamo, ili barem u ovim uvjetima da nitko to ne može ni postati, ali da hrvatski mjuzikl nema budućnost – s time se nikako ne mogu složiti. Iz dosadašnjih nastavaka očito je da, osim velikog Kabilja, hrvatski mjuzikl ima još puno velikana. A da hrvatski mjuzikl nije završio u svojoj zlatnoj eri kazališta Komedija potvrdit će naša sljedeća priča.

Naime, nakon što je Komedija izgubila smisao za stvaranje i prezentaciju domaćeg mjuzikla, otvara se nova nezavisna scena koja kreće s puno elana i energije. Riječ je o mladim snagama koje su ponovno vratile sjaj mjuziklima u Hrvatskoj. Stoga ćemo u sljedeća dva nastavka govoriti o **B☆Glad produkciji, Medley Teatru, Ansamblu Kolbe te CornerstoneArtsu Hrvatska,** koji su Broadway doveli u Hrvatsku, kao i o jednom sasvim posebnom mjuziklu, nazvanom *Sarajevski krug, koji je ove naše krajeve odveo na Broadway.*

102. Slavko Nedić

Novinarski projekt:
Hrvatski mjuzikli, neispričana priča

Elektronička publikacija:
Glazba.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2024.

B☆GLAD PRODUKCIJA

B☆Glad produkciju su kao neovisnu produkcijsku kuća 2010. godine osnovali dvojica entuzijasta, **Branko Glad i Tadija Kolovrat**. Branko Glad je u Americi diplomirao informatiku, radio na Wall Streetu, nastupao na Broadwayu i glumio u seriji *Seks i grad,* a zatim se odlučio vratiti u rodni Zagreb. Zajedno s prijateljem Tadijom Kolovratom osnovao je privatno kazalište B☆Glad s ciljem promicanja kazališne forme mjuzikla, educiranja mladih talenata te vraćanja, prije svega, mlade publike u kazališta. Za sebe kažu da su „u regiju donijeli dašak Broadwaya, ali tu nam nije kraj. Spremni smo nastaviti podizati ljestvicu produkcije na ovim prostorima i ponuditi gledateljima, slušateljima, sudionicima i partnerima doživljaj kakav će sigurno pamtiti."

B☆Glad produkcija krenula je tako da su osnivači digli hipoteku i krenuli u produkciji prvog velikog privatnog mjuzikla.

Footloose – Lakonogi (2011.)

Bio je to proslavljeni brodvejski hit *Footloose – Lakonogi*. Svečana premijera bila je 31. ožujka 2011., u za to posebno u prirađenoj dvorani Studentskog centra. Uspjeh Lakonogih kod publike željne kvalitetnih mjuzikala bio je velik, a i struka je prepoznala kvalitetu te je mjuzikl sljedeće godine dobio nagradu Hrvatskog glumišta za najbolju režiju i koreografiju mjuzikla. Naredale su se uspješne izvedbe diljem Lijepe naše (Arena Pula, Opatija, Osijek na Tvrđi, varaždinski Špancirfest, Zadar forum i drugdje).

Crna kuća – mjuzikl u boji (2013.)

Nakon uspjeha velikog svjetskog hita Footl*oose – Lakonogi* na red je došao i hrvatski autorski mjuzikl *Crna kuća – mjuzikl u boji*. Priča je to koju je napisao **Ladislav Prežigalo**, glazbu složio **Darko Hajsek**, režiju **Igor Barberić**, a dramaturgiju **Igor Weidlich**. Premijera mjuzikla bijaše 1. veljače 2013. godine. Produkcija mjuzikla bila je u brodvejskom stilu, sve raskošno i vrlo profesionalno napravljeno, a da bi sve uistinu po *američki* izgledalo i zvučalo, kao glazbeni ravnatelj doveden je poznati producent **Seth Weinstein**. Trud se isplatio: domaći mjuzikl *Crna kuća* zasjao je brodvejskim sjajem. Gledalo ga je više od 60 tisuća gledatelja, od toga više od 15 tisuća učenika osnovnih i srednjih škola, u organiziranim posjetima. Osim od publike, mjuzikl je doživio velike pohvale struke te je osvojio čak tri nominacije za Nagradu hrvatskog glumišta, a Damir Kedžo osvojio je nagradu za izuzetno ostvarenje mladih umjetnika do 30 godina, za glavnu ulogu biskupa Hudija. Bilo je i vrlo zanimljivih ponuda inozemnih producenata za gostovanja te čak i otkup licenci.

Pacijenti (Pravo vrijeme da čovjek poludi) (2013.)

Tri godine kasnije B☆Glad produkcija priređuje još jedan autorski mjuzikl. Ovog puta riječ je mjuziklu obitelji **Huljić** *Pacijenti (Pravo vrijeme da čovjek poludi).* Glazbu za mjuzikl je napisao **Tonči Huljić**, songove **Vjekoslava Huljić**, libreto **Miro Gavran**, dramaturgiju **Igor Weitlich**, režiju Igor Barberić, dok je glazbeni ravnatelj bio **Filip Gjud**. Premijera je bila 4. listopada 2016. u KD Vatroslav Lisinski, a prema podacima s stranice B☆Glada, mjuzikl je pogledalo više od 20 tisuća ljudi. Croatia Records cijeli je mjuzikl objavio i na kompakt-disku.

Afiniteti i želje ekipe i B☆Glad produkcije te borba sa surovom stvarnošću u kojoj je podrška ovakvim privatnim inicijativama skoro zanemariva ne mogu ploviti na duge staze. Sve manje novaca rezultiralo je smanjenim brojem mjuzikala, posebice u onom raskošnom brodvejskom stilu, na što nas je B☆Glad produkcija naučila. A da ipak ne odustanu od svoje osnovne ideje kreće se u realizaciju malo manje, produkcijski gledano, zahtjevnih predstava.

Prva takva glazbena predstava je mjuzikl za djecu *Mi o Vuku* Igora Weidlicha, za koju je glazbu osmislio **Bojan Jambrošić**, a režiju priredio **Robert Bošković**. Premijera je održana 2. veljače 2019. u KD Vatroslav Lisinski. Iste godine realizirana je i *Žuta minuta*, drugi mjuzikl obitelji Huljić. Glazbu i tekst potpisuju Tonči, Vjekoslava, **Hana** i **Ivan Huljić**, aranžmane Filip Gjud, libreto Igor Weidlich i Igor Barberić, koji zajedno s **Hanom Hegedušić** potpisuje i režiju. *Žuta minuta* bila je više predstava s pjevanjem nego mjuzikl, a i producenti (B☆Glad produkcija i Tonika) najavljivali su ga kao komični (polu)mjuzikl s neočekivanim raspletom. Premijera je bila 18. travnja 2019. u KD Vatroslav Lisinski.

Spominjem još jedan mjuzikl koji je rađen u koprodukciji Medley Teatra i B☆Glad produkcije. Riječ je o pravom mjuziklu *Mikrofoni*, priča o pjevaču, čija je premijera bila 7. ožujka 2019. u klubu Sax u Zagrebu. Predstava je autorsko djelo još jednog velikog entuzijasta, **Trpimira Jerkovića**, kome je u libretu pomogao Igor Weidlich, a u glazbenom smislu **Dinko Janković**. Ovaj mjuzikl bio je pokušaj udruživanja snaga za spas suvremenoga hrvatskog mjuzikla. Nažalost, ni ova zanimljiva simbioza bez podrške mjerodavnih struktura nije mogla donijeti ploda.

Danas se sve manje pjeva, a sve više glumi, ne samo na kazališnim daskama nego i u životu, stoga je i B☆Glad produkcija bila primorana puno više pozornosti posvetiti dramskom, a sve manje glazbenom dijelu repertoara.

MEDLEY TEATAR

Prema njihovim službenim stranicama Medley Teatar su 2012. godine pokrenuli **Marijana Matešić Jerković** i **Trpimir Jerković**. Cilj im je bio ne samo stvaranje i izvođenje novih autorskih mjuzikala nego i edukacija mladih, budući da u Hrvatskoj nije postojala ustanova koja bi to sustavno radila. I upravo taj spoj edukacije s mogućnošću primjene uživo u vlastitim izvedbama. Njihov moto je bio *'Edukacijom do projekta'*, i već prvim mjuziklom *Antigona – Prockletstvo Roda* taj moto je postao stvarnost.

Antigona – Prockletstvo roda (2013.)

Antigona – Prockletstvo roda prvi je rock mjuzikl Medley Teatra, a rađen je u suradnji s Teatrom na Trešnjevci. Premijera je bila 4. travnja 2013. u Centru za kulturu Trešnjevka. Glazbu je napisao Trpimir Jerković, adaptaciju književnoga teksta i tekstove za songove **Ivana Matas Zorica**, a režiju i dramaturgiju predstave radila je **Marijana Matešić Jerković**, koja je i uvježbavala vokalne dionice. Zanimljiv spoj amatera, uglavnom polaznika Medley edukacijskog centra, željnih dokazivanja, i iskusne instrumentalne pratnje profesionalnih glazbenika iz naših poznatih bendova učinili su ovaj mjuzikl punim snage i energije.

Ana K. (2014.)

Ista autorska ekipa, Trpimir Jerković (glazba) i Igor Weidlich (libreto), napravili su osuvremenjenu verziju Ane Karenjine s mnoštvom pitanja koja muče današnje generacije. Zašto se ubila, je li se ubila, i treba li u ovim vremenima umrijeti netko drugi, treba li itko umrijeti, kako danas možemo shvatiti društvene odnose koje problematizira taj klasik i može li se povući paralela između dva vremena i dvaju svjetova, Tolstojeve Rusije i današnje Hrvatske, ali i bilo koje suvremene društvene priče – samo su neka pitanja na koja će libreto *Ane K.* ponuditi odgovor, navode njegovi autori.

Mjuzikl je upakiran u žestoki rock ritam s odličnim vokalima koje su podjednako dijelili najveća imena hrvatskog mjuzikla (**Danijela Pintarić, Taher Sanurij, Matija Škvorc, Marin Bukvić i Tina Bilankov**) i polaznici edukacijskog centra Medley. Premijera mjuzikla bila je 30. lipnja 2014. u Centru za kulturu Trešnjevka.

Nakon trogodišnje pauze (2017.) Igor Weidlich, prema motivima **Slavka Mihalića** i hrvatskih pučkih pripovijedaka piše monomjuzikl *Petrica Kerempuh*, za koju glazbu rade Trpimir Jerković i Igor Baksa, koji je i izvođač.

Dvije godine kasnije (2019.) dolazi do koprodukcija dvaju najvećih privatnih kazališta (Medley Teatar & B☆Glad produkcija) i nastaje već spomenuti mjuzikl *Mikrofoni, priča o pjevaču*. Iako je ta koprodukcija urodila zanimljivim i modernim djelom, ipak domaćem mjuziklu bez institucionalne podrške nije bilo spasa. Medley Teatar uglavnom se nastavio baviti edukacijom, poučavajući instrumente (klavir, gitara, bas gitara, bubnjevi, violina, saksofon), vokalne tehnike, glazbene teorije i glazbene produkcije. B☆Glad produkcija nastavila se baviti kazalištem, ali uglavnom dramskim programima, u nadi da će se možda jednog dana stvoriti uvjeti za ponovni povratak u vode mjuzikala.

Kako su se na sceni suvremenog hrvatskog mjuzikla snašli oni koji su u njih željeli unijeti i duhovnu dimenziju predstavit ćemo u sljedećem nastavku.

https://glazba.hr/citaj/price/hrvatski-mjuzikli-neispricana-prica-7-broadway/

Novinarski projekt – Uspješni ogledni primjeri djelovanja mladih u građanskom aktivizmu i građanskim udrugama u Hrvatskoj – 4. tekst – STUDIO B – ogledni primjer uspješne udruge mladih iz ruralne sredine u RH

103. Antun Brađašević

Novinarski projekt:
Uspješni ogledni primjeri djelovanja mladih u građanskom aktivizmu i građanskim udrugama u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Web portal Domoljubnog radija

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
17. listopada 2024.

U ovom tekstu prezentiramo vam primjer izuzetno uspješne udruge koja potječe iz ruralnog područja RH no svojim aktivnostima je nadrasla ne samo regionalno područje nego se pozicionirala i na europskoj razini. Fascinantan je njihov učinak u posljednjih 5 godina kada su profilirali svoj rad, nadrasli organizacijske i druge početne probleme svoga djelovanja te krenuli putem uspjeha i učinkovitosti. Ove godine je Brodsko-posavska županija prepoznala taj rad i trud i izvršnoj direktorici Udruge Studio B, Nikolini Jureković dodjelila zasluženo priznanje. Prije toga su priznanja za svoj rad već primili od nekoliko jedinica lokalne uprave i samouprave i nekoliko državnih institucija. Za očekivati je kako će se pozitivni trendovi u ovoj udruzi nastaviti i u slijedećim godinama, pogotovo kada je riječ o afirmaciji projekata koji pomažu ne samo mladima nego i ženama i starijim osobama iz ruralnih područja. Kako bismo argumentirali ove pohvale, odlučili smo proučiti njihov rad u zadnje dvije godine te ga u formi kratkog sažetka pregleda prikaza njihovih projekata tijekom ove 2024. godine prezentirati vam na uvid.

Ukratko o povijesti Udruge i njenim ciljevima

Udrugu Studio B osnovalo je nekoliko mladih entuzijasta kako bi zajedničkim snagama radili na razvoju lokalne zajednice i civilnog društva. Udruga je osnovana 25.1.2017. godine, sa sjedištem u slavonskom mjestu Bodovaljci u općini Vrbje u Brodsko-posavskoj županiji. Područje rada Udruge je cjelokupni teritorij Republike Hrvatske. Želja im je ostvariti inkluzivno, solidarno i ravnopravno društvo; te poticati aktivno sudjelovanje svih građana za dobrobit cijele zajednice. Vizija im je biti visoko prepoznatljiv društveni partner u kreiranju uspješnih projekata kojima će ostvariti zajedničke ciljeve članova_članica, korisnika_ica i cjelokupne zajednice putem pružanja usluga i programa koji podižu kvalitetu života svih građana, potiču razvoj odgovornih građana, te promiču održiv socio-ekonomski razvoj našeg društva. Udruga je osnovana s težnjom ravnomjernog razvoja lokalnih sredina, razvoja civilnog društva, promicanja, razvitka i unapređenja prava mladih i informiranosti mladih, te ostalih građana. Ciljevi su im: promicanje interesa i aktivnosti mladih, promoviranje aktivnog sudjelovanja mladih, promoviranje tolerancije i nenasilja, promoviranje kulturno-umjetničkih sadržaja, poticanje kreativnosti djece i mladih, širenje volonterstva i solidarnosti među djecom i mladima, poticanje komunikacije među mladima, promicanje svijesti o razvoju civilnog društva kroz promoviranje ljudskih prava i rodne ravnopravnosti i promicanje svijesti o razvoju informacijskog društva. Također rade na promicanju održivog razvoja i podizanju ekološke svijesti te potiču racionalno korištenje prirode i njenih dobara. I za kraj od ciljeva izdvajam promicanje aktivnog sudjelovanja građana te promicanje vrijednosti Europske Unije.

Udruga trenutno broji 40 članova, 93 volontera te ima 570 korisnika a do sada je uspješno realizirala čak 46 projekata i raznih aktivnosti. Područja njihovog djelovanja su: demokratska politička kultura, ljudska prava, obrazovanje, znanost i istraživanje, socijalna djelatnost i održivi razvoj. Ciljane skupine su im: opća populacija djece, mladi, građani, volonteri, žene, žene s ruralnog područja te JLRS.

Donatori su im do sada bili: Erasmus +, Agencija za mobilnost i programe EU, Mreža mladih Hrvatske, HBOR, Centar za vozila Hrvatske, Općina Vrbje, Općina Staro Petrovo Selo, Zaklada Hrvatska za djecu, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, Europska unija, Europski strukturni i investicijski fondovi, ESF-učinkoviti ljudski potencijali, Općina Davor, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Središnji državni ured za demografiju i mlade, i drugi.

Pregled najznačajnijih aktivnosti Udruge STUDIO B tijekom 2024. godine:

Održana konferencija „NEXTGEN Poduzetništvo: sinergijskim djelovanjem do uspjeha“

Udruga Studio B je u petak, 4. listopada, u suradnji s Udrugom Alfa Albona, održala konferenciju pod nazivom „NEXTGEN Poduzetništvo: sinergijskim djelovanjem do uspjeha“, u sklopu Erasmus+ projekta „Youth Entrepreneurship Education and Skills (YEeS)“ koji provode organizacije iz Albanije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova. Konferencija je održana u prostoru gradske vijećnice Grada Nova Gradiška. Konferencija je okupila 100 sudionika_ica iz javnog, obrazovnog i privatnog sektora, od predstavnica Brodsko-posavske županije, predstavnica Grada Nova Gradiška, načelnika, općinskog vijećnika i zaposlenica Općine Vrbje, ravnateljice Gimnazije Nova Gradiška gđe. Ptačnik, pedagoginje Mire Linjaković, te profesorice i učenike_ice Elektrotehničke i ekonomske škole Nova Gradiška, predstavnice osnovnih škola iz Adžamovaca, Nove Gradiške i Starog Petrovog Sela, predstavnika LAG-a Posavina i predstavnicu LAG-a Zapadna Slavonija, preko predstavnika_ica organizacija civilnog društva s kojima naša udruga surađuje: Udruge gluhih i nagluhih Nova Gradiška, Športske udruge gluhih Nova Gradiška, Udruge NG Plus, Udruge DEMOS MEDIA, KUD-a Vrbje, DVD-a Bodovaljci, NK Slavonija Bodovaljci, Udruge hrvatskih branitelja Domovinskog rata 121. Brigade – Pukovnije Nova Gradiška, do zainteresiranih građanki i građana svih dobnih skupina, te medija.

— „Metaphor - Youth Mental Health Advocacy - Mental Health for Young People“ – proveden Trening za trenere

Udruga Studio B je od 22. do 29. rujna u Novoj Gradiški provela Trening za trenere (Training of trainers – ToT) u sklopu međunarodnog Erasmus+ EYT projekta „Metaphor - Youth Mental Health Advocacy – Mental Health for Young People“. Ovaj dvogodišnji projekt sufinancira Europska Komisija iz Erasmus+ programa. Nositelj projekta je Udruženje Svetlost iz Srbije, a uz našu Udrugu, partneri su još RE-ACT iz Bugarske, KulturLife GGMBH iz Njemačke, Asociacion Europa 2020, te AJ MESA LOCAL DE LA JUVENTUD DE PUENTE GENIL iz Španjolske. Provedba ovog projekta započela je 1. studenog 2023. godine, a dosad je provedeno nekoliko aktivnosti, od istraživanja o mentalnom zdravlju u svim uključenim zemljama, seminara u Bugarskoj, do raznih lokalnih aktivnosti u svakoj uključenoj zemlji. Glavne teme projekta su: Mentalno zdravlje i dobrobit, Aktivizam i zagovaranje mladih, Multimedija i snimanje filmova i Transnacionalna suradnja. Na ovom treningu sudjelovalo je ukupno 40 sudionika_ica iz šest organizacija i pet

zemalja, dok je program rada uključivao različite teme kao što su Europska strategija za mlade i ciljevi održivog razvoja, vrijednosti, intersekcijska analiza, vrste i oblici zagovaranja, kreiranje javnih politika i izrada policy briefova, kampanje, multimedija i razne kompetencije potrebne za učinkovito planiranje i provedbu zagovaranja.

— Razmjena mladih LLINARS DELL VALLES Španjolska

Zaposlenici i članovi Udruge Studio B sudjelovali su na razmjeni mladih pod nazivom „Green Groove" od 03.09. do 11.09.2024. u mjestu LLinares del Valles, Španjolska. Na razmjeni su sudjelovali sudionici iz 4 države; Hrvatske, Srbije, Španjolske i Portugala. Cilj ove razmjene bila je ponovo povezivanje mladih ljudi s prirodom i promicanje njihove mentalne dobrobiti i slobode izražavanja kroz glazbu, fotografiju i cirkusku umjetnost. Također sudionike se poticalo na povezanost sa prirodom kroz brigu za okoliš te osnaživanje u smislu da postanu glavni pokretači promjena u svojoj okolini.

— Ritam mladih 3

Udruga Studio B je u suradnji s Općinom Vrbje i Brodsko-posavskom županijom treću godinu zaredom povodom Međunarodnog dana mladih održala manifestaciju pod nazivom „Ritam mladih 3". Ova je manifestacija provedena u sklopu projekta „RU:TOPIA – zajednica po mjeri mladih 3", koji sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih, te uz pokroviteljstvo Općine Vrbje, a održana je u petak 23. kolovoza. Ovogodišnji izvođači, domaći rock bend Generacija X, kantautor s dugogodišnjom karijerom Mladen Burnać te zvijezde večeri Vatrogasci držali su publiku na nogama punih 6 sati, te stvorili atmosferu za pamćenje, a važno je napomenuti kako je ulaz bio besplatan za sve posjetitelje.

— Zaželi podršku – kvalitetna skrb za vitalnu starost – provedeno prvo vrednovanje

Udruga za promicanje aktivnog sudjelovanja „Studio B" od 11. ožujka ove godine provodi projekt „Zaželi podršku – kvalitetna skrb za vitalnu starost, SF.3.4.11.01.0506". Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda Plus, Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027., a odobren je kroz Poziv „Zaželi – prevencija institucionalizacije". Ukupna vrijednost projekta je 396.000,00 € sa stopostotnom stopom sufinanciranja iz Europske unije i/ili Državnog proračuna Republike Hrvatske. Partner na projektu je Općina Davor. 8 pružatelja_ica usluge pomoći u kući uslugu je počelo pružati početkom svibnja za ukupno 48 korisnika_ica.

— Provedba projekta „Metaphor"

Udruga za promicanje aktivnog sudjelovanja „Studio B" od studenog prošle godine partner je na projektu „Metaphor" unutar Erasmus+ programa. Projekt provodi Udruženje Svetlost iz Srbije, a ostali partneri u konzorciju su KulturLife iz Njemačke, AJ Messa Local de la Juvenatud de Puente Genil iz Španjolske, Asociación Europa2020 iz Španjolske i Re-Act iz Bugarske. Na samom početku projekta Metaphor željeli smo saznati perspektive mladih o mentalnom zdravlju u našim zemljama stoga smo proveli istraživanje koje nam je polazište za daljnje aktivnosti. Prikupili smo informacije o mentalnom zdravlju mladih kroz online upitnik podijeljen na nacionalnoj razini, koji je ispunilo 100 ispitanika različitih dobnih skupina od 15 do 30 godina, kako bi rezultati bili što relevantniji.

— Završetak provedbe projekta „Roditeljski kompas"

Udruga za promicanje aktivnog sudjelovanja „Studio B" je od 1. rujna 2023. do 30. lipnja 2024. godine provodila projekt „Roditeljski kompas". Projekt je bio usmjeren razvoju roditeljskih kompetencija i poboljšanju odnosa s djecom. Partneri na projektu su bili Općina Vrbje i Udruga za promicanje kvalitete života i održanje mentalnog zdravlja „Pozitiva". Projekt je financijski podržao Središnji državni ured za demografiju i mlade u iznosu od 12.605,00 eura, a ukupna vrijednost projekta je 14.669,00 eura.

— Provedba projekta RU:TOPIA – zajednica po mjeri mladih 3

Udruga Studio B od početka siječnja provodi jednogodišnji projekt pod nazivom „RU:TOPIA – zajednica po mjeri mladih 3". Projekt je podržao Središnji državni ured za demografiju i mlade kroz natječaj „Poziv za prijavu projekata usmjerenih mladima za financijsku potporu iz raspoloživih sredstava dijela prihoda od igara na sreću i Državnog proračuna za 2023. godinu" u iznosu od 18.000,00 €. u sklopu P3. Mladi u ruralnim sredinama. Partneri u provedbi projekta su Općina Vrbje i Brodsko-posavska županija. Projekt će trajati do 31. prosinca 2024. Cilj projekta je ostvariti uvjete koji će omogućiti mladima iz ruralnih sredina Brodsko-posavske županije, s naglaskom na općinu Vrbje, ispunjavanje svojih punih potencijala, te podizanje njihove kvalitete života. Ciljane skupine ovog projekta su 70 mladih iz općine Vrbje koji pripadaju sljedećim podgrupama (opća populacija, NEET, srednjoškolci, mlade majke, mladi s ekonomskim i obrazovnim preprekama) te 200 mladih s područja Brodsko – posavske županije u dobi od 15 do 30 godina, koji žive u ruralnim sredinama.

— Održana konferencija „Inovativni programi inkluzivnog rada s mladima"

Udruga Studio B je u četvrtak, 6. lipnja, održala konferenciju „Inovativni programi inkluzivnog rada s mladima", u sklopu Erasmus+ KA2 projekta „Digi-

talna transformacija inkluzivnog Youth worka". Aktivnost predstavlja kulminaciju provedbe radnog paketa 3 tijekom kojeg smo razvijali metodologiju 5 inovativnih jednodnevnih programa rada s mladima koji su predstavljeni relevantnim dionicima – donositeljima odluka, predstavnicima_icama udruga, praktičarima / praktičarkama rada s mladima te stručnjacima u području rada s mladima i politika za mlade, s ciljem širenja rezultata kako bi postali dostupni svim radnicima s mladima, relevantnim dionicima iz sektora mladih te drugih obrazovnih sektora na nacionalnoj razini.

— Otvorenje izložbe „Moj tata – moj heroj"
U četvrtak, 23. svibnja 2024., u Društvenom domu u Bodovaljcima otvorena je izložba dječjih crteža „Moj tata – moj heroj". Izložba je aktivnost projekta „Roditeljski kompas" kojega je financijski podržao Središnji državni ured za demografiju i mlade u iznosu od 12.605,00€, a ukupna vrijednost projekta je 14.669,00€. Partneri na projektu su Općina Vrbje i Udruga za promicanje kvalitete života i održanje mentalnog zdravlja „Pozitiva". Djeca su crtežima prikazala kako u njihovim očima izgledaju njihovi očevi, koristeći tehniku po želji. Crteži prikazuju očeve kao super heroje, očeve u igri s djecom, očeve na radnim mjestima, ali i očeve u netradicionalnim ulogama i raznim aktivnostima kao što su pisanje zadaće, pecanje, kuhanje te druženje. Sve navedeno potvrđuje rezultate istraživanja provedenog u sklopu projekta da sve više očeva jednako sudjeluje u odgoju i brizi o djeci.

— Održan trening „Shoot for the future"
Zaposlenik naše Udruge, Štefan, sudjelovao je na osmodnevnom treningu pod nazivom „Shoot for the future" u mjestu Elniakampis, Litva u periodu od 29. travnja do 6. svibnja. Trening je izveden od strane organizacije „Keliauk Pirmyn" koja posjeduje višegodišnje iskustvo u radu s mladima. Cilj treninga je bio povećati razinu znanja, sposobnosti i pozitivnih stavova kod youth workera u angažiranju mladih u izradi videa kako bi se mladima olakšao pristup tržištu rada i povećanje kapaciteta 8 partnerskih nevladinih organizacija u organizaciji događanja, aktivnosti i radionica za mlade.

— Održana uvodna konferencija projekta „Zaželi podršku – kvalitetna skrb za vitalnu starost, SF.3.4.11.01.0506"
U utorak, 30. travnja 2024., u Rešetarima je održana uvodna konferencija projekta „Zaželi podršku – kvalitetna skrb za vitalnu starost, SF.3.4.11.01.0506". Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda Plus, Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021.-2027. Odobren je kroz Otvoreni javni poziv „Zaželi – prevencija institucionalizacije". Ukupna vrijednost projekta je 396.000,00 € sa stopostotnom stopom sufinanciranja iz Europske unije i/ili Državnog proračuna Republike Hrvatske.

— Održan trening „Inkluzija"
Udruga za promicanje aktivnog sudjelovanja „Studio B" od početka 2023. godine provodi projekt pod nazivom „Digitalna transformacija inkluzivnog Youth Work-a", u partnerstvu s organizacijama Youth Power iz Austrije, Njemačke i Švedske. Projekt je odobren od strane Agencije za mobilnost i programe EU, u sklopu Ključne akcije 2 Suradnička partnerstva, unutar Erasmus+ programa. Isti će trajati do 31.12.2024. godine. Ukupna vrijednost projekta je 250.000,00 €.

— Održana godišnja Skupština
Udruga je 9. ožujka, održala godišnju Skupštinu na kojoj su se okupili_e redovni_e članovi_ice i članice korisnice Udruge, te obilježavanje Međunarodnog dana žena, kojem su prisustvovali predstavnici partnerskih i suradničkih institucija. Skupština je održana u Društvenom domu u Bodovaljcima. U uvodnom dijelu predsjednica Udruge, Nikolina Jureković, predstavila je rezultate našeg rada u protekloj godini. Tijekom 2023. godine proveli su ukupno 27 projekta, odnosno aktivnosti; od čega izdvajaju ESF projekt „Savladaj prepreke: Osnaži se i ostvari na tržištu rada" čija je provedba trajala do srpnja 2023. godine. Projektom je obuhvaćeno ukupno 183 mlade osobe, od čega se njih 24 uključilo u projektne aktivnosti. Od tih 24, njih 15 je završilo verificirane programe osposobljavanja, čime je projektni cilj ispunjen u potpunosti. Nadalje, ukupno 7 korisnika_ica se neposredno po prestanku sudjelovanja zaposlilo, od čega 1 osoba s invaliditetom. Također, proveli smo projekt pod nazivom „RU:TOPIA – razvoj zajednice po mjeri mladih II", u suradnji s Općinom Vrbje. Kroz ukupno 115 održanih aktivnosti („Informativka", „Demos, kratos i ja", „Ritam mladih", „Aj' na kavu u centar", „Klub za mlade Sunčana strana ulice", „Sve što ti nisu rekli" i „Šutnja nije zlato") obuhvaćeno je 87 jedinstvenih direktnih korisnica_korisnika, dok se u volontiranje u aktivnostima projekta uključilo ukupno 27 osoba s ukupno odrađenih 234 volonterskih sati. Započeli smo provedbu Erasmus+ KA2 projekta „Digitalna transformacija inkluzivnog youth worka" u suradnji s partnerima iz Austrije, Njemačke i Švedske kroz koji smo dosad izradili Strategiju digitalne transformacije rada s mladima, Akcijske planove za suradničke organizacije, proveli seminare, te izradili Program osposobljavanja na temu inkluzije. Također, proširili smo djelovanje na još jednu ciljnu skupinu – roditelje, početkom provedbe projekta „Roditeljski kompas" koji se provodi na zapadnom dijelu BPŽ u suradnji s Općinom Vrbje i Udrugom Pozitiva, a kroz koji su već održali predavanja za roditelje, proveli istraživanje uključenosti očeva u obiteljski život te provodimo

kampanju „SuperTata“. Udruga je u 2023. godini započela s provedbom trogodišnje Institucionalne podrške. Odobravanje ove podrške podiglo je prepoznatljivost i priznatost Udruge kao relevantnog dionika u civilnom sektoru na regionalnoj razini, što je dovelo do uspostavljanja partnerstva s Brodsko – posavskom županijom s jedne strane, te uspješnim zagovaranjem usvajanja Europske povelje o ravnopravnosti žena i muškaraca na lokalnoj razini u Općini Vrbje. U prošloj smo godini po drugi put organizirali manifestaciju „Ritam mladih II“, uz podršku Općine Vrbje, kojom smo obilježili Međunarodni dan mladih organizacijom besplatnog koncerta u Vrbju. Nadalje, završili su provedbu projekta „Šareni centar zajednice“ usmjerenog djeci i mladima iz ruralnog područja. Udruga je u prošloj godini sudjelovala i u nekoliko partnerskih projekata financiranih iz EU fondova, od čega izdvajaju početak provedbe projekta „METAPHOR“ u partnerstvu s 5 organizacija a koji će trajati 24 mjeseca. Krajem godine proveli su i božićno darivanje djece u Bodovaljcima, koje je prošle godine financirano vlastitim sredstvima, a tijekom godine su obilježili različite važne datume.

https://domoljubniradio.hr/2024/10/17/novinarski-projekt-uspjesni-ogledni-primjeri-djelovanja-mladih-u-gradanskom-aktivizmu-i-gradanskim-udrugama-u-hrvatskoj-4-tekst-studio-b-ogledni-primjer-uspjesne-udruge-mladih/

Demografska obnova Hrvatske: mogućnost ili utopija? (X.)

U Hrvatskoj je posljednjih godina sazrjela svijest o tome da je demografija ključno strateško pitanje hrvatske budućnosti i identiteta. Podatci Državnog zavoda za statistiku jasno ukazuju na činjenicu da Hrvatska ima sve viši prirodni pad broja stanovnika. Osim toga, u posljednjih više od deset godina svjedočimo novome iseljeničkom valu. Prema izračunima nekih demografa Hrvatsku je u tom razdoblju napustilo gotovo pola milijuna ljudi.

Mnogi krajevi Hrvatske, a to se posebno odnosi na ruralne krajeve, doslovce su ispražnjeni od ljudi što u perspektivi stvara probleme i po nacionalnu sigurnost. Potaknut ovima po Hrvatsku sudbonosnim problemima odlučio sam kroz seriju autorskih tekstova, ali i razgovora s nizom istaknutih stručnjaka, upozoriti na probleme, detaljno ih raščlaniti, ali i – na čemu je naglasak ovoga projekta – ponuditi rješenja za goruće probleme.

Kroz razgovor s demografom dr. sc. Stjepanom Štercom nastojali smo objasniti uzroke prirodnog pada broja stanovnika, ali i ponuditi moguća rješenja

Šterc je upozorio na to da je prošla 2023. godina bila rekordna po prostornoj zahvaćenosti prirodnim nestankom svih županija i Grada Zagreba, 96,9 % svih administrativnih gradova i 92,5 % svih općina. „Intenzitet prirodnog pada i njegovo prekrivanje praktički cijele Hrvatske jasan je i egzaktan znak za uzbunu i konačno prihvaćanje demografske problematike na razini strateškog razvojnog i sigurnosnog značenja prvog reda veličine u smislu revitalizacijskog provođenja po svim modelima“.

Kao moguće mjere revitalizacije Šterc je ponudio „poticanje stupanja u brak kreditnim i stambenim modelima i ovisno o broju djece u braku vraćanje/ne vraćanje kredita i dodjela vlasništva, svim zaposlenim i nezaposlenim ženama u trudnoći i porodiljskom razdoblju prosječna mjesečna plaća, svim zaposlenim mladima povećanje plaća temeljem ukidanja poreza na dohodak, obiteljima s brojnijom djecom smanjiti komunalne naknade itd. itd.“.

104. Davor Dijanović

Novinarski projekt:
Demografska obnova Hrvatska: mogućnost ili utopija

Elektronička publikacija:
Portal Hrvatskog kulturnog vijeća

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
17. listopada 2024.

Šterc je dodao da brojne obitelji osiguravaju temeljne sustave u budućnosti i trebaju biti osnova vrijednosnog sustava.

Kad su u pitanju ekonomsko-financijski aspekti obnove, istaknuli smo više čimbenika.

Iako zakon onemogućava dugogodišnji rad na određeno vrijeme, brojni poslodavci zakonski izigravaju tu zabranu, a to kod mladih stvara nesigurnost, posebno ako obavljaju poslove koji su relativno nisko plaćeni. Ta nesigurnost djeluje destimulativno na odluku o tome hoće li se imati djeca i koliki će biti njihov broj. Kad su žene, odnosno potencijalne majke u pitanju, zakon je do sada često bio takav da je kažnjavao majčinstvo. Bilo da govorimo o naknadama za čuvanje trudnoće ili o naknadama za roditeljski dopust.

Osim nemogućnosti pronalaska kvalitetnog radnog mjesta, s adekvatnim primanjima (koja treba promatrati u kontekstu sve snažnijeg rasta troškova života), mlade obitelji susreću se i s drugim problemima kao što je rješavanje stambenog pitanja. Vrtoglavi rast cijena nekretnina otežava stambeno zbrinjavanje. Od ostalih problema treba istaknuti brojne administrativne prepreke i otežan pristup javnim uslugama i vrtićima.

Na ekonomskom planu trebalo bi razmisliti o povećanju iznosa financijskih potpora za novorođenčad i malodobnu djecu. Potrebno je, nema dvojbe, povećati i novčanu naknadu za vrijeme korištenja prava na roditeljski dopust. Kako bi se smanjio jaz u plaćama između muškaraca i žena, poticajno bi bilo smanjiti porez na dohodak za majke.

Među mjerama koje možemo vidjeti u drugim zemljama EU-a treba spomenuti i potpore za stanovanje obiteljima s djecom te povećanu izgradnju i ponudu priuštivih stanova. Gradovi i općine uz suradnju s državom trebali bi ulagati o stanogradnju za mlade obitelji. Postoji i mogućnost aktivacije nekretnina u državnom vlasništvu. Valjalo bi razmisliti i o mjerama koje bi mlade poticale na život na selu, posebno ako im posao omogućuje rad na daljinu.

Mladim obiteljima treba pomoći i kroz porezne olakšice, npr. kod kupnje nekretnina ili automobila sa sedam sjedala. U nekim zemljama, npr. Mađarskoj, majkama s troje ili više djece briše se zajam od nekoliko desetaka tisuća eura.

Zaključak je da bi za demografiju trebalo trošiti barem 4 posto proračuna.

U razgovoru s Ivanom Bilić Antičević, majkom petero djece, istaknuto je da financijsko-materijalni razlozi nisu bili presudni prilikom zasnivanja njezine obitelji, iako danas ta obitelj u materijalnom smislu ima daleko više nego na početku braka. Presudna je bila kršćanska otvorenost prema životu.

„Danas mladi čekaju da sve bude idealno pa će se tek onda vjenčati. Očekuju da prije vjenčanja moraju imati riješeno stambeno pitanje, auto, stalan posao itd. Da smo mi to sve čekali, ne bismo sigurno danas imali šestero djece. Nama je bilo važno vjenčati se i zajedno stjecati. I evo uvjerili smo se da je zajedno lakše nego pojedinačno“, istaknula je Bilić Antičević.

Zanimljivo, ova se obitelj odlučila preseliti na selo.

Vrlo smo slične odgovore dobili i od obitelji Glavaš, u kojoj je također rođeno petero djece.

„Želja, ili bolje rečeno otvorenost životu, tj. prilici da imamo više djece bila nam je prirodna još od samih početaka veze. Budući da smo znali da ćemo se vjenčati relativno mladi (23 i skoro 21 godina), a da ćemo u braku biti otvoreni životu, nadali smo se da ćemo imati brojnu obitelj. Svjesni da nemamo zadnju riječ u tome koliko djece i kada ćemo ih točno dobiti imati, a ne želeći se od početka ograničavati koliko ćemo veliku obitelj imati uvijek smo se zezali da će ih biti 12. To je bio neki figurativni broj nakon kojeg bi ljudi najčešće prestali ispitivati koliko djece će biti planirano”, istaknuli su u obitelji Glavaš

Zanimljiv je i pogled obitelji Glavaš na percepciju brojnih obitelji: „Ako pričamo o percepciji 4+ obitelji kao brojnoj obitelji, možemo sa sigurnošću reći da se radi o nečem egzotičnom i nesvakidašnjem (što statistike i pokazuju). Teško ili nezahvalno je ulaziti u konkretnije analize percepcije društva, ali djeluju dominantno negativno, iako je društvu kao cjelini, a i državi, bilo kao majci ili kao maćehi, u interesu da ima što više obitelji sa što više djece pa bi sukladno tome odnos prema takvim obiteljima trebao biti afirmativniji“.

O financijskim aspektima iz ove su obitelji poručili: „U svakom smislu danas imamo više u odnosu na početak braka, pa i u materijalnom. Kontinuirano radimo na financijskom opismenjavanju samih sebe i naučena načela primjenjujemo u svakodnevici. Pratimo okvirnu vrijednost cjelokupne imovine kojom raspolažemo (novac+vrijednosni papiri+pokretnine+nekretnine) i nastojimo kroz redovno budžetiranje biti vjerni upravitelji povjerenih nam dobara. Od prvih dana veze smo krenuli sa primjenom biblijskog načela davanja desetine

Bogu (kroz Crkvu ili izravno potrebitima) i vjerujemo da na taj način ostavljamo dovoljno mjesta za manja i veća čuda koja se onda i događaju. S obzirom na skroman početak veze (oko 1.000€ ušteđevine) nije teško imati više. Mislimo da je to i dobro, jer često kad se pitamo 'što ako', vratimo se da ćemo biti kao na početku i ponovno ići iz početka, što nije tako strašno".

O demografskoj obnovi i brojnim obiteljima razgovarali smo i s demografom dr. sc. Draženom Živićem. On je istaknuo da na odluku o imanju ili neimanju djece, kao i o njihovom broju, utječu brojni demografski, društveni, ekonomski, medicinski, kulturološki, identitetski i sigurnosni čimbenici, pri čemu u najvećem broju slučajeva oni sinergijski djeluju.

Istraživanja pokazuju da su sigurnost i dugoročnost provedbe mjera populacijske politike, te s njom povezanih drugih javnih politika (stambene, ekonomske, porezne, migracijske, regionalne, obrazovne, zdravstvene i dr.), neovisno o kojim je mjerama riječ, bitan čimbenik donošenja odluke o reprodukciji i potomstvu. Uz navedeno, tri iznimno važna, možda i odlučujuća čimbenika koji determiniraju reproduktivno ponašanje su: radno mjesto i pravedna naknada za obavljeni rad, riješeno stambeno pitanje i osigurana institucionalna skrb za djecu u predškolskoj dobi.

Živić smatra da „dubina demografske krize u kojoj se Hrvatska nalazi zahtijeva provođenje svih tipova populacijske politike, što znači pronatalitetne, imigracijske i redistributivne. Pritom je važno da se poštuju ključna načela provedbe, a to znači: cjelovitost, dugoročnost i dobrovoljnost. Populacijska politika treba izbjeći svaki oblik prisilnosti, ali to ne znači da država ne treba ili smije ponuditi što bogatiji spektar demografskih mjera koje mogu pozitivno utjecati na odluku o imanju djece, na odluku o ostanku ili povratku/doseljavanju u Hrvatsku, kao i na odluku u kojem dijelu Hrvatske njezini građani žele živjeti i raditi. U tom smislu mjere trebaju: 1. potaknuti promjenu u reproduktivnom ponašanju, što znači olakšati odluku o imanju djece kao i njihovom broju; 2. podizanjem opće kvalitete življenja olakšati roditeljima, obiteljima, povratnicima i doseljenicima život i rad u zemlji, napose skrb o djeci koju imaju ili žele imati".

Za dr. sc. Živića demografska obnova nije utopija, ali nije ni jednostavan zadatak.

O razlozima iseljavanja iz Republike Hrvatske razgovarali smo s demografom dr. sc. Nenadom Pokosom.

Što se tiče razloga iseljavanja, istraživanja pokazuju da su ispitanici kao najčešći razlog iseljavanja naveli „neorganiziranu i loše vođenu državu, nesposobne političare i političke stranke bez vizije". Nakon toga slijedila je skupina odgovora nazvana „beznađe, besperspektivnost zemlje, propadanje države, društva i naroda", a iduća kategorija odnosila se na „zapošljavanje podobnih, stranačkih ljudi, nepotizam i 'rođake'". Na četvrto mjesto ispitanici su stavili „korupciju i kriminal u državi, u svim segmentima društva" itd.

Kad je u pitanju povratak iseljenika Pokos ističe: „Jedan od osnovnih uvjeta za povratak u Hrvatsku je podizanje životnog standarda odnosno kupovne moći. Među članicama EU, Hrvatska je prošle godine dosegnula 76 % prosječnog standarda EU-a odnosno BDP-a po stanovniku. Time Hrvatska s Mađarskom dijeli 22. od 27 mjesta, a ispod nas su Slovačka, Latvija, Grčka i Bugarska. S druge strane, Irska je na 112 % iznad prosječnog standarda EU, Nizozemska na 30 %, Danska na 28 % itd. Smatra se da bi podizanje BDP-a po stanovniku na razinu između 80 i 90 % prosjeka EU trebalo smanjiti iseljavanje, a potaknulo povratak u domovinu iseljenika koji su se iselili zbog ekonomskih razloga u razvijenije članice. Osim toga, povratnicima bi trebalo olakšati pronalaženje posla te mogućnosti napredovanja što mnogi iseljenici ističu kao razloge zbog čega su otišli iz zemlje. Naravno, trebalo bi sustavno suzbijati korupciju te iskorijeniti nepotizam i klijentelizam".

Dr. Pokos smatra da je za demografsku obnovu prekasno te bismo umjesto toga trebali razmišljati o ublažavanju odnosno zaustavljanju negativnih demografskih trendova iako će za to trebati veliki napor.

U razgovoru s povratnikom iz Paragvaja i predsjednikom udruge „Hrvatski korijeni" Estigarribijom Villasantijem analizirali smo situaciju među potencijalnim povratnicima iz Južne Amerike. Prema našem sugovorniku volja za povratak postoji, no postoje i brojni problemi, prije svega oni birokratski i integracijski. Hrvatskom potomku moglo bi proći i do pet godina da dobije prvu hrvatsku putovnicu, upozorava Villasanti koji je ujedno ponudio i niz rješenja za bolju integraciju povratnika.

U razgovoru s Ministarstvom demografije i useljeništva također smo razmotrili mogućnosti povratka iseljenika. Iz Ministarstva su poručili da je u tijeku „uspostava Registra stanovništva na čemu radi Ministarstvo financija. Uspostava Registra važan je iskorak zahvaljujući kojem će sva tijela državne uprave imati ažurirane informacije i podatke o stanovništvu na temelju kojih će se donositi odluke, mjere i programi. Što se tiče broja Hrvata izvan Hrvatske, procjenjuje se da oko 3.4 milijuna Hrvata živi izvan Hrvatske i Bosne i Hercegovine".

„Činjenica da je formirano Ministarstvo demografije i useljeništva ukazuje da je Vlada pitanje demografije stavila u vrh svojih politika. Uz dekarbonizaciju i digitalnu transformaciju, demografija je jedan od ključnih ciljeva Programa Vlade. Točno je da demografska obnova mora biti dio svih politika. Bez demografije nema kvalitetne obrazovne politike, nema regionalnog razvoja, nema tržišta rada, nema stambene politike. Zato je suradnja s drugim resorima, uz mjere koje se provode na razini Ministarstva demografije i useljeništva, ključna za kvalitetnu demografsku obnovu. Suradnja s drugim nadležnim resorima je zadovoljavajuća", poručili su iz Ministarstva.

Uskoro se očekuju i prijedlozi konkretnih mjera od Ministarstva demografije i useljeništva.

Naš serijal članaka završili smo s člankom u kojemu smo razmotrili ideju obnove sela i povratka na selo kao jednu od mjera demografske obnove.

Brojna hrvatska sela opustjela su i nalaze se pred nestankom. Međutim, bez jakog sela nemoguće je imati jake gradove i, u konačnici, jaku državu. Izumiranje čitavih sela i naselja i posljedično koncentriranje stanovništva u većim središtima dovodi u pitanje nacionalnu sigurnost i sposobnosti efektivne kontrole prostora.

Kako bi se s jedne strane spriječilo daljnje iseljavanje iz sela, a s druge potaknulo mlade na povratak na selo, potrebno je realizirati više preduvjeta. Potrebno je podići kvalitetu života u ruralnim područjima, a valjalo bi razmisliti i o poreznim olakšicama. Dio rješenja leži i u promjeni mentaliteta. Živjeti na selu ne predstavlja ništa sramotno i nazadno, kako se to nerijetko znalo prikazivati. Život na selu, ako je ovo selo dobro prometno povezano s većim središtima, pruža brojne prednosti. Priroda je na selu mnogo bolje okružje za odgoj i podizanje djece, nego život u velikim zgradama i naseljima bez zelenila.

U brojnim ruralnim sredinama stambeno pitanje ne predstavlja nikakav problem. Velike kuće, pa i čitava gazdinstva mogu se kupiti po cijenama koje su nekoliko puta niže nego u gradovima gdje se već duže vremena postavlja pitanje priuštivosti nekretnina. Potrebno je, stoga, inzistirati na boljoj prometnoj povezanosti sela s gradovima, što je nužno za rad, obrazovanje djece te medicinske i druge javne usluge. U većim selima gdje postoje preduvjeti (određeni broj stanovnika) potrebno je ulagati i u vrtiće i škole, športske aktivnosti, ali i druge usluge kao što su ambulanta i pošta.

Mlade koji se žele vratiti na selo moglo bi se kroz određeno vrijeme osloboditi od poreznih davanja. APN krediti mogli bi u većom postotku subvencionirati one obitelji koje nekretninu žele kupiti na selu.

Kroz serijal pod naslovom „Demografska obnova: mogućnost ili utopija" razmotrili smo mjere/uvjete koji bi potaknuli mlade obitelji na imanje (više) djece. Razmotrili smo preduvjete koji bi trebali biti ispunjeni da se ljude zadrži u Hrvatskoj. Osim toga, naglasak smo dali i na temu mogućeg povratka iseljenih Hrvata, i to ne samo onih koji su iselili posljednjih godina, nego i onih koji već naraštajima žive u inozemstvu, a iskazuju interes za mogući povratak u pradomovinu. U konačnici smo progovorili i o temi obnove hrvatskog sela.

Demografska obnova nije utopija. Ona je mogućnost, ali se mora postaviti u fokus kao ključno strateško pitanje hrvatske budućnosti.

https://www.hkv.hr/izdvojeno/komentari/d-dijanovi/44449-d-dijanovic-demografskao-bnova-zakljucci-i-perspektive.html

MUZIKA.HR

Muzika za gluhe, slijepe i nijeme urednike HRT-a

Hrvatska radiotelevizija hrvatska je javna radijska i televizijska ustanova. Rad ovog javnog medijskog servisa plaćamo kroz pristojbu svaki mjesec. Da ne bi bilo zabune, plaćanjem televizijske pristojbe plaćamo istovremeno rad javnoga medijskoga servisa od kojeg dio odlazi za financiranje Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti medija i rad Hrvatskoga audiovizualnog centra (HAVC). Iz nekog neobjašnjivog razloga, tom istom javnom medijskom servisu kojem odlazi dio novaca, je pop kultura i događanja na rock sceni, kako domaćoj isto tako na regionalnoj i globalnoj, nešto na što ne treba trošiti niti minutu programa. Bez obzira što se istovremeno kulturni turizam razvija velikom brzinom pa glazbeni festivali niču kao gljive poslije kiše. Ako nečega ima u velikim količinama u Hrvatskoj onda su to sigurno bez svake sumnje glazbeni festivali posvećeni svim glazbenim žanrovima. Vrhunac glazbene produkcije HRT-a je prijenos DORE i Eurosonga, dodjela nagrade Porin, show program poput The Voicea ili pak A strane i to je to. Što se doista događa na sceni, tko puni dvorane, čiji su koncerti najposjećeniji, koga muzički kritičari najviše hvale, tko su nove zvijezde u usponu je za njih nevažno.

Na najvećem glazbenom festivalu Hrvatskoj INmusic festivalu su ove godine gostovali The National, Hozier, The Smashing Pumpkins, Paolo Nutini, Royksopp, Viagra Boys, Gossip, Dog Star predvođen slavnim holivudskim glumcem Keanuom Reevesom itd. Svejedno, Hrvatska televizija nije osjetila potrebu iskoristiti priliku da napravi seriju intervjua s ovim muzičarima i pokaže tko su oni, zašto su popularni širom svijeta, zašto su važni za povijest globalne rock scene itd. Vrhunac izvještavanja o INmusic festivalu je uključenje uživo mlade novinarke (jer mladi vole rock) sa Jaruna u kojem ona najčešće priča o fantastičnoj atmosferi, o gostima sa svih strana svijeta, navodeći tek neka imena koja gostuju. Bolje da niti to ne prikazuju na takav način.

105. Dubravko Jagatić

Novinarski projekt:
Kritički osvrt na dominantnu domaću ekonomiju i instituciju na hrvatskoj glazbenoj sceni

Elektronička publikacija:
Muzika.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
30. listopada 2024.

Samo u Pulskoj Areni ove su godine gostovali Dua Lipa, Avril Lavigne, The Smile, Simple Minds, Lenny Kravitz, Duran Duran, Jason Derulo i Andrea Bocelli. Nema veze što je Dua Lipa trenutno najpopularnija britanska pjevačica širom svijeta i slučajno porijeklom s Kosova, niti što grupu The Smile predvodi Thom York, za povijest globalne rock scene i te kako važan autor i lider grupe Radiohead, Simple Mindsi koji ‹tek› 40 godina nastupaju širom svijeta, kao uostalom Duran Duran koji su svojim hitovima obilježili toliko obožavane osamdesete godina 20. stoljeća, ili jedna američka ali i globalna rock zvijezda kao što je Lenny Kravitz s kojim bi se moglo razgovarati o njegovoj obitelji, njegovoj glumačkoj karijeri, njegovom producentskom poslu kao i o muzici koju stvara, te karijeri dugoj već dobrih 30 godina i boravku na vrhovima svjetskih top ljestvica. Da ne spominjemo Andreu Bocellia i njegov vokal poznat kao jedan od najmoćnijih vokala današnjice.

Samo u Zagrebu su ove godine nastupili Grace Jones, Khruangbin, Steel Panther, The Hu, Thievery Corporation, Body Count, Dropkick Murphys, Einsterzunde Neubauten, Jesus and Mary Chain, Nick Cave itd. Jazz zvijezde dolaze sa svih strana svijeta pa smo tako ove godine već imali priliku gledati nastup legendarnog bubnjara Billya Cobhama, Avram Fefer Quartet, Cyrille Aimee Quartet, Anet Cohen Quartetinho itd. Tijekom proteklih desetak godina u Hrvatskoj su nastupili i neki od najpopularnijih globalnih rap i trap zvijezda kao što su Nas, Snoop Dogg, Iggy Azalea, ASAP Rocky, MethodMan & Redman, Mobb Deep, Wiz Kalifa, Ty Dolla Sign, Lil Pump, Migos, Tyga, Burna Boy itd. I world music zvijezde ne zaobilaze Hrvatsku pa smo tako imali priliku doživjeti nastupe vrhunskih izvođača kao što su Meridian Brothers, Canzoniere Grecanico Salentino, Yin Yin, Dirtmusic, Mdou Moctar, Monsiuer Doumani, Avalanche Kaito, Damir Imamović, King Ayisoba, Black Flower, Stella Chiweshe, Širom, Ndox Electrique, Senyawa itd. Sve su to gotovo u pravilu bili rasprodani koncerti. Drugim riječima, publika voli te izvođače i rado će otići na njihove nastupe. Ne, najava njihovih gostovanja, intervju s njima ili dobar novinarski prilog o njima nije i ne mora biti isključivo PR niti plaćena reklama već osvrt ili najava važnog događaja vezanog za pop i rock kulturu u Hrvatskoj. Kao što se uostalom prate kazališne i filmske premijere ili nove knjige uz razgovor s autorima.

Dakako da je popis izvođača koji su nastupili u Hrvatskoj samo ove godine daleko veći. O DJ zvijezdama da i ne govorimo koje i te kako publika voli i odlazi na njihove DJ setove. Koncerte hrvatskih i muzičara i izvođača iz regije teško je uopće pobrojati. Svejedno, Hrvatska televizija, taj velebni javni medijski servis ne vidi potrebu da bi javnost trebala znati nešto više o svim tim izvođačima, o rock kulturi, o globalnim zvijezdama, educirati svoje gledatelje i približiti im barem kroz par minuta njihovu važnost za globalnu rock scenu, njihov utjecaj i njihovu popularnost u svijetu. Stoga niti ne čudi što za pola tih istih izvođača većina stanovnika Hrvatske nikada nije niti čula dok istovremeno ti isti izvođači, samo kada bi uzeli u obzir imena koja su navedena, imaju zajedno više milijardi pregleda na YouTubeu, društvenim mrežama i streaming servisima. Zašto bi to uopće Hrvatima i žiteljima Hrvatske bilo važno?

Dosta je neobjašnjivo i teško za shvatiti zašto se u programu Hrvatske televizije ne nalazi niti jedna jedina emisija posvećena aktualnoj hrvatskoj pop rock sceni. Jednako teško kao i shvatiti zašto ne informiraju svoje gledatelje o događanjima i zvijezdama (ne uključujući skandale) sa globalne pop rock scene. Zašto toliko malo gledatelji Hrvatske televizije znaju tko su najveće pop i rock zvijezde u Sloveniji, Italiji, Bosni i Hercegovini, Austriji, Srbiji, Makedoniji itd. I onda se čude zašto mladi uopće više ne gledaju televiziju i orijentirani su isključivo na društvene mreže i streaming servise. Između ostalog jer znaju da sigurno na hrvatskoj televiziji (ali ni na ostalim televizijama poput RTL-a i Nove TV) neće saznati gotovo ništa o svim tim izvođačima, njihovim nastupima, njima samima i njihovom utjecaju na globalnu pop rock scenu. Još devedesetih godina prošlog stoljeća u programu Hrvatske televizije je bilo preko deset glazbenih emisija (Hit Depo, Cro Pop Rock, Izvan struje, Top DJ Mag, Metalmanija, Monoplus, Opera Box, Električni Cowboy, Sedma noć, Crno bijelo u boji itd.). Gotovo je svaki glazbeni pravac bio pokriven autorskom emisijom. S vremenom su se jedna po jedna emisija postepeno gasile da bi u programu Hrvatske televizije domaća pop rock glazba bila pokrivena isključivo Noćnim glazbenim programom s nikad jasnim niti objašnjenim odabirom pjesama i video spotova namijenjenih uglavnom noćnim čuvarima. Ipak, treba svakako pohvaliti Hrvatsku televiziju na nizu sjajnih glazbenih dokumentarnih filmova koji, istini za volju idu u kasnim noćnim terminima ali ipak prikazuju neke od najvažnijih glazbenika u povijesti globalne pop rock scene. Sva sreća da su izmislili HRTi.

Nekada je nacionalna televizija, devedesetih čak ponosno nazivana i katedralom duha, imala svoje novinare specijalizirane za glazbu među kojima je jedan od najistaknutijih bio Ante Batinović ali ne treba zaboraviti niti rad Aleksandra Kostadinova kao i čitav niz urednika i voditelja spomenutih muzičkih emisija koji su se trudili napraviti što više intervjua sa gostujućim muzičarima. Nerijetko su odlazili i na službena putovanja kako bi posjetili neki koncert u nekoj drugoj državi i napravili

intervju sa muzičkom zvijezdom koja uskoro dolazi u Hrvatsku ili je zbog nekog razloga u žiži interesa u tom momentu. Teško je uopće objasniti nekome tko ne živi u Hrvatskoj da nacionalna televizija u potpunosti ima zatvorene oči na sve te muzičke festivale koji se održavaju u Hrvatskoj, na čitav niz gostovanja najvećih svjetskih muzičkih zvijezda, na brojne muzičke događaje na globalnoj sceni i u krajnjem slučaju zašto žmiri na hrvatsku i regionalnu muzičku scenu koja nikada nije bila toliko uzbudljiva, sadržajnija i kvalitetnija nego što je danas. Zar je toliko teško profesionalnim novinarima i urednicima na nacionalnoj televiziji spojiti realnost na muzičkoj sceni sa televizijskom slikom i elementarnim novinarskim formatom?

https://www.muzika.hr/muzika-za-gluhe-slijepe-i-nijeme-urednike-hrt-a/

O radu u mirovini: “Socijalni kontakti su mi najvažniji, šolde nisu bitne!”

U Hrvatskoj živi nešto više od 1,2 milijuna umirovljenika. Njih 31.028, uz mirovinu, radi na pola radnog vremena. Najviše ih je u djelatnostima Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala. *Josip Bilić* i *Nenad Kečkeš* umirovljeničke dane odlučili su ispuniti i radom za koji kažu da ih ne opterećuje nego obogaćuje.

Umirovljenički rad došao je u fokus javnosti prije nekoliko godina kada su trgovački lanci počeli oglašavati radna mjesta za umirovljenike koji su voljni raditi pola radnog vremena. Za trgovine je to bila odlična prilika jer im dolaze raditi ljudi koji posjeduju bogato iskustvo. Umirovljenici su prava riznica mekih vještina. Njihova komunikacija je kao dobro vino – godinama je sazrijevala. Timski rad? Bez problema! Prilagodljivost? Oni su pravi kameleoni. A njihovo dugogodišnje iskustvo? Kao rijetko vino – specifično i cijenjeno.

Josip Bilić, šezdesetosmogodišnji umirovljenik, odlučio je ne mirno sjediti kod kuće. Prijavio se u Spar u Zadru gdje sada radi na odjelu s pićima. S njim sam razgovarala usred ljetne sezone, dok je vani jako sunce nama je umjetno svjetlo u klimatiziranom prostoru velike trgovine obasjavalo police s vinima. Josip i ja smo se upoznali prije dvije godine, upravo preko vina. Njegova priča je inspiracija – dokaz da umirovljenici mogu biti prava vina koja ne gube kvalitetu s godinama.

„Socijalni kontakti su mi najvažniji, šolde nisu bitne!” Ovako je odlučno izjavio Josip, nasmijan i duhovit. Za njega, mirovina nije samo vrijeme za odmor – to je prilika da se druži s ljudima, razmjenjuje iskustva i dijeli

106. Danijela Stanojević

Novinarski projekt
Stariji ljudi su nam potrebni! (Demografske promjene u EU)

Elektronička publikacija:
Radnička prava

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
11. rujna 2024.

svoju strast. Umirovljenici često krive državu ili druge za svoje stanje. Neki ne mogu raditi, a neki ne žele. No, Josip nije dopustio da ga to obeshrabri. Umjesto toga, odlučio je biti aktivan i koristan. Za njega, novci nisu glavni motiv. Bitno mu je da svakodnevno komunicira s ljudima. Kao stručnjak za vina, pomaže im u izboru najboljih boca. I to mu donosi zadovoljstvo.

Ujutro ustaje, sprema se, dotjeruje i odlazi na posao. Voli taj osjećaj obaveze koji ga ispunjava. Ekipa s posla je odlična, a on ima posebnu zadaću – slaže police s pićima. Njegove preporuke za vina su točne i precizne. Mnogi ga traže jer su zadovoljni njegovim savjetima. Njegovo znanje o vinima je izvanredno. Ako mu opišete što vam godi, on će pronaći savršeno vino ili čak žestoko piće. Jer za Josipa, rad nije samo obaveza – to je strast.

Kaže da je s tom plaćom koju dobije jako zadovoljan, sjajno mu dođe na mirovinu koju dobiva. Otišao je u mirovinu kada je imao dovoljno godina za umirovljenje. „Ja sam komercijalist. Radio sam svašta, više poslova, od građevine, preko vozača taksija jer nikad nije bilo posla skroz dok nisam dobio penziju, e, a sad imam posao ovaj i jako sam zadovoljan. Dobivam punu mirovinu, poslodavac me normalno prijavio, ne mora mi plaćati doprinose i mirovina je puna i na nju dobivam ovo što zaradim. Jako sam zadovoljan da mogu razgovarati i družiti se s ljudima i ljudi se vraćaju po preporuke oko vina, taj dio me posebno veseli i raduje i što se uvijek trudim oko razgovora, prezentacije. Volim ljude! Ovako bi u mirovini bio izoliran kod kuće. To mi se ne sviđa. Komotno mogu reći da otkako sam u mirovini uživam u životu i radu.“

Još jedan koji ne miruje

Na jednoj drugoj lokaciji, svega 255 km udaljenosti od Zadra, u maloj novozagrebačkoj željezari, **Nenad Kečkeš**, umirovljenik u svojoj šezdeset i trećoj godini, nastavio je raditi i šarmirati. „Kaj se mene tiče, ja sam tek počeo živjeti!”, veselo je izjavio. Cijeli radni vijek proveo je u željezari, a sada u mirovini i dalje doprinosi. Nenad živi u kući te osim što radi u željezari četiri sata dnevno, brine se i oko kuće.

„Mi umirovljenici imamo besplatan vlak, žičaru, imam zdravstveno osiguranje, a svaki mjesec mi sjeda mirovina. Na to još dodam zaradu iz posla”, objasnio je Nenad. Njegov poslodavac ga je ponovno zaposlio nakon što je otišao u mirovinu, što se pokazalo obostrano korisnom odlukom. Rad u željezari i trgovini nije jednostavan.

„Morate znati sve artikle i kaj za kaj služi. Onda morate znati gdje kaj stoji jer vidite kakva je to željezara – ima milijun sitnih i krupnih artikala. Nemrete tu zaposliti strane radnike jer bi se zgubili, ne bi znali kaj preporučiti kaj prodati. Za svaki taj artikl morate znati čemu služi jer vam dolaze mušterije koje traže dijelove pa opišu svoje potrebe, a vi im to nađete. Svaki artikl ima svoju šifru. To je zbilja posao”, objašnjava Nenad.

Kombinacija njegovih iskustava je rijetkost i ne može se lako naći, jer zahtijeva iskustvo rada u željezari i pamćenje osobina artikala. „U radu je spas, a u neradu je zadovoljstvo”, zaključio je Nenad, ističući prednosti starije populacije u poslu – disciplinu, pristojnu komunikaciju i radnu etiku koja je na visokoj razini. Mlade generacije, čini se, nešto su izgubile na tom polju.

https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/umirovljenici-4

NOVOSTI

Tko to tamo piše?

Pročitali smo tri knjige napisane pomoću umjetne inteligencije – jedan eksperimentalni roman nastao u automobilu, jednu zbirku pjesama domaćeg autora i jedan prilično ambiciozan postmodernistički krimić koji mediji opisuju kao „primjer sjajnog pisanja pomoću velikih jezičnih modela" ili barem „prvi donekle čitljiv UI-roman".

U dosadašnjim nastavcima serijala o umjetnosti u dobu umjetne inteligencije pretresali smo argumente pobornika i protivnika generativnih programa, prebrojali sudske tužbe i štrajkove, saslušali šta nam govore domaći kreativci i stalno kružili oko neizbježnog pitanja: kakva je ustvari umjetnost koju stvara umjetna inteligencija? Lošija od ljudske umjetnosti, ali spremna da lošu ljudsku umjetnost zamijeni: tako bi se, otprilike, mogao sažeti najčešći odgovor. Za kraj, hajde da pitanje svih pitanja ipak testiramo još jednom, ali ovog puta na konkretnim primjerima. Pošto se autor serijala sretnom igrom slučaja bavio književnom kritikom, najmanja će šteta biti bacimo li se na umjetnointeligentnu književnost: slijedi dakle ljudska kritika tri književna teksta nastala pomoću UI-ja. Redom: jednog eksperimentalnog romana, jedne zbirke pjesama i jednog prilično ambicioznog postmodernističkog krimića.

107. Boris Postnikov

Novinarski projekt:
Umjetna inteligencija i umjetnička egzistencija

Elektronička publikacija:
Portal Novosti

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
25. rujna 2024.

Zašto baš njih, nije najlakše reći. Književna UI-produkcija u svojim prvim godinama i mjesecima neistražen je literatorij. S jedne strane, još uvijek ne postoji obaveza označavanja umjetnointeligentnog sadržaja kako bismo mi, ljudskointeligentni i ljudskomanjeinteligentni čitaoci znali s čime imamo posla, pa tako načelno nema načina da se sazna je li neki književni tekst uopće iscurio iz ChatGPT-ja i sličnih programa ili nije. S druge strane, oni tekstovi koji se otvoreno reklamiraju kao UI-literatura prije su pionirski pokusi nego djela s ozbiljnijim književnim ambicijama. Između te dvije strane ostaje još i pitanje omjera teksta generiranog kompjuterom i onog nakuckanog ljudskom rukom, jer nije isto napiše li kompjuterski program oko pet posto riječi romana „Tokijska kula simpatije" Rie Kudan, dobitnice ugledne japanske književne nagrade Akutagawa, ili 95 posto riječi romana „Smrt autora" Aidana Marchinea, o kojem ćemo više reći kasnije. A na kraju krajeva, ma koliko vas aktualni medijski hajp uvjeravao u suprotno, umjetno generirana literatura nije ništa novo: još sredinom 19. vijeka britanski izumitelj John Clark sastavio je stroj za proizvodnju stihova na latinskom jeziku, stotinjak godina kasnije njegov sunarodnjak Christopher Strachey predstavio je kompjuterski generator ljubavnih pisama, a generativnim programima igrao se solidan broj eksperimentatora i autora neposredno uoči trenutnog *booma* umjetne inteligencije.

Pa da bacimo pogled, za početak, na jednog od njih. Ross Goodwin, bivši ghostwriter Baracka Obame, objavio je 2018. godine „1 for the Road": na Cadillac koji mu je ustupio Google montirao je nadzorne kamere, uključio GPS i zaputio se iz New Yorka u New Orleans slijedeći rutu iz antologijskog beat romana Jacka Kerouaca „Na cesti", a kompjuterskom programu prepustio je da sve dobivene audiovizualne informacije automatski pretvara u tekst. Rezultat je očekivano čudan i neočekivano začudan: „11:08:44 Urban South Brewery: pivovara u New Orleansu i dućan u kuhinji s otvorenim kamenim vratima, a djeca su bila zaokupljena dječacima. 11:11:08 Urban South Brewery: pivovara u New Orleansu. Grad je još uvijek cjelovit i jedinstven, ali i dalje čudna činjenica. 11:49:41 Urban South Brewery: pivovara u New Orleansu na drugom katu, gdje je slučaj njegovog bijega prošao iza prazne ceste. Šuma nije bila daleko od bara." Zanemarimo li tekst koji kao da je napisan na obilnoj dozi halucinogenih gljiva neprovjerene kvalitete – slučajna posveta bitnicima, valjda – preostaje konceptualni okvir, odnosno glavna dosjetka književne vožnje Kerouacovom „Cestom". Šta nam ta dosjetka govori? Kad smo već u zoni prometnih metafora, postoji u teoriji medija nešto što se zove „efekt poštanske kočije": vagoni prvih vlakova, naime, bili su dizajnirani po ugledu na kočije, baš kao što upotreba svakog tehnološkog izuma i svakog novog medija u pionirskim danima oponaša ranije medije i tehnologije, prije nego što poprimi drukčiju, vlastitu formu. Goodwinov „1 for the Road" tako se može čitati kao dokument sada već prevaziđenih mogućnosti kompjuterskog generatora teksta iz pradavne 2018., ali i kao podsjetnik na to da će UI-literatura u svojim prvim koracima ostati čvrsto vezana uz prethodne žanrovske, poetičke i autorske uzore. Hoće li ih s vremenom nadići – iskreno – ne znamo.

Razlog zbog kojeg biramo drugi u nizu UI-naslova, zbirku pjesama „The Life. Meaning, Purpose & Death" („Život. Smisao, svrha, smrt"), sasvim je prozaičan: iako je napisana na engleskom, „napisao" ju je naš autor. Domagoj Pernar kod nas je doduše manje-više nepoznat, na svome blogu se predstavlja kao „pisac, videograf i IT menadžer", a „The Life" mu je već druga knjiga. Koncept je jednostavan: Pernar je dao ChatGPT-ju zadatak da napiše ukupno 66 pjesama na temu velikih pitanja smisla i svrhe života i smrti, uz određene varijacije, ilustriravši knjigu pomoću programa DALL-E. U prošloj epizodi ovog serijala Želimir Periš nas je podsjetio da su generatori sadržaja uvijek i prije svega alatke, dok samo o nama ovisi što ćemo s njima napraviti. „The Life" je, nažalost, odličan primjer toga kako ne bi trebalo koristiti nove digitalne alate u književnosti. Vođen idejom da nam umjetna inteligencija može dati zanimljive odgovore na najdublja ljudska pitanja, ChatGPT je isporučio paket nepodnošljivo banalnih stihova. Kada su u „Vodiču kroz galaksiju za autostopere" Douglasa Adamsa postavili superkompjuteru ono čuveno „konačno pitanje života, svemira i svega" barem su dobili zabavan odgovor: sve što mi dobivamo je uvid u to da ChatGPT ne barata najbolje ni stihom ni rimom ni metrom („For some it's found in the search for truth / A quest for knowledge and proof", ili recimo: „To make the most of every moment / And find our own unique way to be content"). Listajući ovih 66 pjesama uglavnom se osjećate kao nastavnik koji je učenicima nižih razreda osnovne škole zadao jednu od onih blesavih tema kakve su nam u nižim razredima već zadavali, pa sada, dok čita dozlaboga nemaštovite učeničke varijacije o smislu i svrsi života, preispituje svaku životnu odluku koja ga je dovela do sadašnjeg trenutka. A da stvar bude gora, ChatGPT iz nekog razloga dobar dio pjesama uporno započinje s „Life, oh life", pa vam čitavo vrijeme iz glave ne izlazi ona grozna pjesma Des'ree.

Da su generatori teksta samo alatke podsjeća i kanadski autor Stephen Marche u pogovoru romana „Death of an Author" Aidana Marchinea: „Ako pomoću novog alata stvarate lošu umjetnost, to samo znači da još uvijek niste naučili kako koristiti alat." E, to je već nešto drugo. Iako su kompjuterski programi naštancali čak 95 posto teksta „Smrti autora", taj se tekst čita kao suvislo

književno djelo. I ne mislimo tako samo mi. „Najbolji primjer sjajnog pisanja pomoću velikih jezičnih modela", oduševljeno (pre)poručuje magazin Wired. „Prvi donekle čitljiv UI-roman", nešto je suzdržaniji New York Times. A prije nego što se priklonimo potonjem sudu, samo da riješimo enigmu autora: Aidan Marchine je, doznajemo iz pogovora, ime koje je smislila umjetna inteligencija kada je Stephen Marche zatražio da njihov zajednički rad na knjizi ovjekovječi pseudonimom. Spojivši „Marche" i „machine" došla je do „Marchinea". „Volio bih da sam se ja toga sjetio", kaže Marche. Iz pogovora saznajemo i kako je rad na romanu tekao.

Marcheu se javio izdavač s prijedlogom da pomoću generatora teksta stvori pravi page-turner, dogovorili su se da sam pritom smije dopisati najviše pet posto riječi, a on se zatim bacio na smišljanje što zanimljivijeg zapleta i što preciznijih uputa koje će od zapleta napraviti čitljivu priču. Već verziran u korištenju umjetne inteligencije – svoju prvu „algo-priču", kako je naziva, objavio je 2017. godine – Marche je, osim neizbježnog ChatGPT-ja najnovije generacije, koristio i Sudowrite, program posebno prilagođen piscima, koji pomoću jednostavnih naredbi usporava i ubrzava radnju, pretvara priču u dijaloge, širi i sažima… Iz prakse je naučio nekoliko interesantnih trikova. Recimo: „Ako želite da umjetna inteligencija oponaša Raymonda Chandlera, posljednje što joj želite reći je da piše kao Raymond Chandler. Trebate od nje zatražiti da opiše prizor ubojstva u stilu kineske šanšui poezije, zatim da ga učini dinamičnim, potom uvede dijaloge, a onda označite cijeli tekst i stavite ga u stil Ernesta Hemingwaya. Tako ćete dobiti nešto zanimljivo. Raymond Chandler, uostalom, nije pokušavao pisati kao Raymond Chandler." To znači da bi autor trebao itekako poznavati povijest književnosti i prepoznavati utjecaje, žanrove, stilove? Apsolutno: „Ljudi koji budu stvarali najbolju umjetnost pomoću umjetne inteligencije bit će oni koji, u najmanju ruku, posjeduju znanje doktora književnosti." A morat će poznavati i ograničenja UI-ja: „Umjetna inteligencija je dobra u razradi najsloženijih stilova, ali slaba u osnovnom pripovijedanju. Moravecov paradoks – koji kaže da su teški problemi za UI laki, dok su laki problemi teški – u potpunosti vrijedi za 'kreativnu' umjetnu inteligenciju."

Dobro, toliko o nekim novim zanatskim trikovima, a šta smo zahvaljujući njima dobili? „Smrt autora" nije nečitljiv roman, zaista nije, ali to je ujedno i najbolje što se o njemu može reći. Priča ide otprilike ovako: profesor književnosti Gus Dupin dobiva poziv na sprovod Peggy Firmin, slavne književnice poznate po eksperimentima s novim tehnologijama, koja je po svemu sudeći ubijena. Nikada je nije upoznao, ali se bavio njenim opusom pa odlazi na sahranu: ondje autorica u obliku unaprijed snimljenog holograma sama sebi drži eulogiju, a okupljeni članovi obitelji, kolege i suradnici postaju sumnjivci. Dupin shvaća da ga je, kao u nekom romanu Agathe Christie, dopala zadaća da detektira ubojicu, ali stvar se komplicira kada naiđemo na poglavlje pod naslovom „Smrt autora", u kojem čitamo Firmininu priču o detektivu pozvanom na sprovod slavne književnice poznate po eksperimentima s novim tehnologijama… Sada nam je jasno da smo uvučeni u dvoranu ogledala: kao što u Firmininoj priči detektiv treba riješiti misterij nestanka autorice i kao što u Marcheovom romanu Dupin treba riješiti slučaj nestanka Firmin, tako bismo, valjda, i mi trebali otključati zagonetku nestanka autora u tekstu koji piše umjetna inteligencija. Sve se tu dakle zapetljava i otpetljava u skladu s provjerenim postmodernističkim obrascima: šetamo kroz metanarativne labirinte, pratimo poigravanje pravilima detektivskog žanra, misterij ubojstva postaje misterij pisanja o ubojstvu, tu su i reference na Rolanda Barthesa i Arthura Conana Doylea… Nipošto nezanimljivo, ali već odavno viđeno: kada se podvuče crta, najinteresantniji dio romana „Smrt autora" ipak je njegov pogovor.

Nešto slično moglo bi se, izgleda, reći i o kompletnoj današnjoj produkciji umjetnointeligentne književnosti: bila bolja ili lošija, još uvijek nas zanima isključivo zato što ju je napisala umjetna inteligencija. A hoće li se to u bliskoj budućnosti promijeniti, dojavit ćemo vam u nekom novom serijalu, potpisao ga ovaj autor, potpisao ga Boris Pametnikov ili ga potpisao PostniStroj Tekstovnik. To su, shvatili ste, neki od prijedloga koje je ChatGPT izbacio kada sam zatražio da smisli moju varijantu „Aidana Marchinea". I, za razliku od Stephena Marchea, zaista ne bih volio da sam ih se sam sjetio. Ali dobro, možda samo nisam naučio postavljati chatbotu prava pitanja.

https://www.portalnovosti.com/tko-to-tamo-pise/

Ivo KRIŠTIĆ: U misiji rušenja mentalnih barijera i stigmi

Razgovarali smo s Darkom Matićem, osnivačem brojnih sportskih klubova s parasportašima, osnivačem parasportskog saveza Zagrebačke županije, o njegovom radu, neizmjernoj snazi i volji za senzibilizacijom javnosti na osobe s invaliditetom, o njegovoj misiji i njegovoj neiscrpnoj borbi za pomoć invalidnim sportašima koja unatoč brojnim pomacima još uvijek traje

Gospodine Matić, kao uvod nam recite malo o sebi i Vašem životu.

Matić:
Rođen sam prije 64 godine u Đakovu gdje sam završio osnovnu i srednju školu, potom dolazim u Zagreb i završavam Fakultet političkih znanosti, smjer politologija. 1984. godine se zapošljavam u tadašnjoj građevinskoj firmi Hidroelektra. 2000. godine odlazim u invalidsku mirovinu zbog gubitka vida.

Već 40 godina se bavim novinarstvom, to mi je isključiva ljubav i inspiracija u životu.

Oženjen sam, otac dvoje sad već odrasle djece, Tene i Petra.

Od 2000. godine motiv i inspiracija su mi osobe s invaliditetom. Tko nije u našim cipelama, ne može nas razumjeti, stoga vidim sebe u misiji senzibiliziranja šire društvene javnosti o potrebama osoba s invaliditetom. U ovom slučaju govorimo o sportu, odnosno parasportu, u kojeg sam aktivno uključen od 2002. godine kada sam bio član izvršnog odbora tadašnjeg Športskog saveza osoba s invaliditetom Grada Zagreba.

108. Ivo Krištić

Novinarski projekt:
Unatoč svemu pobijedih

Elektronička publikacija:
Biram DOBRO

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2024.

2008. godine u Velikoj Gorici osnovana je prva športska udruga osoba s invaliditetom u Velikoj Gorici i Zagrebačkoj županiji kojoj sam bio suosnivač i prvi predsjednik. Naziv joj je bio Športsko društvo osoba s tjelesnim invaliditetom Uspon, iz njega su proizašli atletski klub pod istim nazivom te stolnoteniski klub. Suosnivač sam parabočarskog kluba Marijan Dobrinčić te parasportskog saveza Velike Gorice. 2008. godine bio sam i suosnivač parasportskog saveza Zagrebačke županije kojem sam do danas predsjednik.

To su najvažnije stvari, ali ne volim govoriti previše o sebi, više volim da o čovjeku govore djela koja ostvari, da o čovjeku govore rezultati njegova rada nego da sam čovjek govori o svojim rezultatima.

Suočili ste se s najtežim invaliditetom, a napravili ste toliko toga. Odakle crpite snagu? Kako potaknuti osobe koje preko noći postanu invalidi da se suoče s onim što nosi život s invaliditetom?

Matić:
Vraćam se u svoje djetinjstvo, na početak 70-ih godina kad sam sa svojom majkom išao gradom. Ona je radila u školi, otac mi je bio u Njemačkoj, pa me nije imao tko čuvati, stoga sam išao s njom. Svako jutro prolazili smo pokraj crkve gdje je jednu gospođu njen sin vodio na svetu misu. Ta žena je bila slijepa i mene je bilo strah pogledati ju u oči. Znači, čovjek ne zna što ga čeka u životu. I onda jednog dana, nađeš se u takvoj situaciji, a meni se to dogodilo s 39 godina i nešto mjeseci. Živjeti se mora!

Već sam rekao da sam otac dvoje djece, oni su tada bili mali klinci. Znači, obitelj mi je bila motivacija da krenem dalje, da ne posustanem u životu, da ne izgubim motiv. Ja sam ga našao i u novinarstvu i u sportu.

Uređivao sam i nekoliko časopisa za slijepe, bio sam urednik emisije za osobe s invaliditetom na tadašnjem Zagrebačkom radiju, na RVG-u, na Hrvatskom katoličkom radiju. Danas sam urednik emisije Vidici nekih mogućnosti na City radiju u Velikoj Gorici.

Pokušavao sam ostvarivati ono što mislim da mogu, naravno ne sam, nego s tuđom pomoći. Nastojao sam rušiti barijere, barijere i u sportu i u ovom, ajmo reći, radnom dijelu, jer čovjek je odlaskom u mirovinu, zahvaljujući „velikom“ iznosu mirovine, jednostavno prisiljen da živi i da radi, da se bori, da ne umre od gladi. Također sam smatrao da bi glupo da sa 39 godina ostanem doma u fotelji i da, ne znam, prebacujem kanale, televizijskih i radijskih postaja.

Pročitao sam jednu dobru misao današnjeg aktualnog trenera nogometnog kluba Bayern iz Münchena. Otprilike je rekao, ako odustaneš od svojih ciljeva zbog toga što neki drugi govore o tome drugačije, kako ćeš onda ostvariti svoje planove u životu? Nikako. Ta misao nosila me u cijelom mom životu.

Invaliditet nosi određenu stigmu, nosi određen teret, a te stigme treba rušiti i skidati teret s leđa osoba s invaliditetom. Na koji način?

U ovom mome slučaju, reći ću kroz sport. I tu su bile barijere i još uvijek su barijere, ali ne u glavama osoba s invaliditetom nego u glavama onih koji govore o nama ili odlučuju o nama. Kad gledamo u apsolutnim rezultatima to je neusporedivo. Ali ako osobu koja je osoba s invaliditetom i osobu koja je bez invaliditeta stavimo u iste uvjete natjecanja, mislim da neće biti velikih razlika. Svih ovih godina iz dana u dan borim se, objašnjavam, razgovaram i uvjeravam kako bih smanjio te mentalne barijere. One su i danas, nažalost, u glavama mnogih još uvijek prisutne i ostati će i dalje, ali vjerujem da smo barem u nečemu uspjeli pomaknuti u Zagrebačkoj županiji i u gradu Velikoj Gorici te barijere u korist osoba s invaliditetom. Ona famozna riječ senzibiliziranje šire javnosti za položaj i potrebe osoba s invaliditetom.

Kako ste započeli? Prvo ste se suočili s vlastitim invaliditetom koji je ograničavajući, a nakon toga ste krenuli u ovaj veliki životni projekt kako biste učinili nešto za osobe s invaliditetom da ih potaknete da ne sjede u svoja četiri zida.

Matić:
Ljudi su vizualna bića i 90% informacija iz okoline dobivaju putem vida. Znači, slijepa osoba ostaje bez 90% informacija i oslanja se samo na sluh, samo na 10%.
1998. godine sam bio u centru Vinko Bek na rehabilitaciji. Tamo sam učio strojopis. Prvo sam morao svladati te asistivne tehnologije vezane uz rad na računalu. I već tada, krajem 90. godina, postojali su prvi screen readeri, čitači zaslona na računalu. Prvo sam se morao educirati i osposobiti na radu sa suvremenim tehnologijama.
Druga stvar je bila mobilnost. Naravno, čovjek uzme bijeli štap i krene. Udruga Silver postojala je i tada, a djeluje i danas, oni školuju pse-pomagače. Ja sam 1999. godine u svibnju dobio svog prvog psa-vodiča Lloyda.
Bio sam prva slijepa osoba u Velikoj Gorici koja je koristila psa-vodiča. Trebalo je naći snage i posložiti sve u svojoj glavi, ući u autobus na liniji Velika Gorica-Zagreb sa psom-vodičem. Ja sam, zahvaljujući podrški svoje supruge Mirjane i djece Petra i Tene, to uspio riješiti. E onda dalje, ili nešto jesi ili nisi. Ili si sportski djelatnik, ili nisi. Ili si novinar, ili nisi. Znači, nema tu druge. Samo

što ja u ovom slučaju Vas ne vidim, a Vi mene vidite, ali ja ću vam reći da sam kao slijepa osoba na jednoj lokalnoj televiziji odradio dvadesetak televizijskih emisija. Nije bitno da kažem da sam slijepa osoba, to je sekundarno. Primarno je jesi li sposoban za nešto ili nisi sposoban za nešto. Ako me razumijete.

Kako ste uspjeli ustrojiti i organizirati klubove, sportaše, kako je to teklo?

Matić:
Trenutno se nalazimo u prostoru gdje smo 2008. godine, u lipnju, osnovali prvo sportsko društvo Uspon, bilo je to prvo sportsko društvo u Velikoj Gorici i Zagrebačkoj županiji za osobe s invaliditetom.

Nije, naravno, lagano teklo. Nije teklo jer... Pa kad pogledate i danas, iza nas su sedamnaeste ljetne paraolimpijske igre, a kad vi kao novinar pogledate i analizirate medijsku praćenost ljetnih olimpijskih igara i ljetnih paraolimpijskih igara u Parizu, jednostavno je neusporedivo.

2008. godine sam bio na prvim igrama, kao glasnogovornik Hrvatskog paraolimpijskog odbora pratio sam šest igara, troje ljetnih i troje zimskih. Ne osuđujem ja ni jedan medij. Za mene je svjetski medij bio tada bitan. Ali i dan danas nisu napravljeni znatni pomaci u medijskom praćenju sporta osoba s invaliditetom. Znači nije lako prihvatiti...

Jeste li vi svjedočili u hrvatskom javnom prostoru nekom izravnom prijenosu parasportskog natjecanja, a da nije bila riječ o recimo osvajanju paraolimpijskih medalja? Niste. Reći ću vam jedan primjer.

2015. godine u Rijeci, u Dvorani Zamet, na košarkaškom All-Star spektaklu, gdje se odigrao dvoboj Sjevera i Juga, zahvaljujući suradnji s Košarkaškim savezom Hrvatske mi smo promovirali košarku u kolicima. Novinar jednog javnog servisa u svom izvješću je detaljno izvijestio o zakucavanju trica, o akrobatskim grupama iz Slovenije itd., a nije izvijestio da je Roko Leni Ukić i ekipa hrvatskih košarkaša sjela u invalidska kolica i pet minuta odigrala košarku u kolicima s nama. Evo, to je dovoljno govori.

Iz Uspona su nastala tri kluba, bez novčanih sredstava za njihovo financiranje. Upornim razgovorom i argumentiranjem smo došli do toga da nam je proračun od 2021. godine do 2024. godine porastao gotovo za 100% u Zagrebačkoj županiji. Nije to palo s neba. To je trud, muka i zalaganje kako sportaša, tako i sportskih djelatnika, u ovom slučaju na čelu samom. Vodeći ljudi Zagrebačke županije su prihvaćali naše argumente i prihvaćaju ih i dalje. Ponosan sam što sam 2019. godine dobio od Zagrebačke županije povodom Dana Zagrebačke županije priznanje za promicanje prava osoba s invaliditetom, priznanje župana za promicanje prava osoba s invaliditetom u Zagrebačkoj županiji. I vjerujem da sam i danas na pravom putu.

Prve paraolimpijce iz naših klubova u Zagrebačkoj županiji smo imali 2016. godine na Paraolimpijskim igrama u Rio de Janeiru, Velimira Šandora i Mirjanu Lučić. Velimir Šandor je bio proglašen za najboljeg sportaša Zagrebačke županije u 2016. godini u općoj konkurenciji, konkurenciji sportaša i parasportaša.

U Tokiju smo imali također dvoje paraolimpijaca, Velimira Šandora i Pavu Jozića. I sad u Parizu smo imali Velimira Šandora i Mirjanu Lučić. Velimir Šandor je bio četvrti, to je veliki rezultat u konkurenciji, 12 najboljih u njegovoj kategoriji. Velimir je u Riju osvojio broncu, a srebro u Tokiju, za 4 cm mu je pobjegla zlatna medalja. Zar to nisu vrhunski sportski rezultati? Ja bih rekao da jesu.

Treba riješiti organizaciju klubova, organizaciju saveza, suradnju sa lokalnom i regionalnom samoupravom i onda nema problema. A da li će biti uvijek glatko i lako, neće. Znači treba rad, rad i samo rad. I mnogi naši sportaši su svojim trudom, svojim radom i svojim zalaganjem to potvrdili.

Kakva je Vaša suradnja sa Zagrebačkom županijom?

Matić:
2013. godine Zagrebačka županija je uvidjela naše potrebe i tada smo ušli u sustav izdvojenog financiranja direktno iz proračuna Zagrebačke županije. Ponosan sam na uspješnu suradnju od 2013. godine do današnjeg dana.

Nikad nismo dobili odbijenicu, uvijek su nam proračuni rasli, naravno zahvaljujući prije svega rezultatima jer bez rezultata nema ni dobrog financiranja.

Da li bi to trebalo biti bolje? Uvijek bi trebalo biti bolje. I zato se treba truditi, zalagati i opravdati ukazano povjerenje. Mislim da smo se u ovih 16 godina djelovanja našeg saveza dokazali Zagrebačkoj županiji obzirom da uvažavaju nas, naše sportaše i naše rezultate.

https://biramdobro.com/ivo-kristic-u-misiji-rusenja-mentalnih-barijera-i-stigmi/

ZAGORJE
INTERNATIONAL.hr

INTERVJU: JOSIP SALATKO, PREDSJEDNIK UDRUGE RAKETARA HRVATSKE

"Nemamo ljudi, radio-veze su nikakve... Rakete protiv tuče su zaboravljeni slučaj!"

Posljednjih godina u Hrvatskoj se digla velika prašina oko provođenja obrane od tuče koje provodi Državni hidrometeorološki zavod, a financira državni proračun na teret svakog poreznog obveznika. Eksponiranost tog problema pojačava se s dolaskom ljeta i često se pritom spominje neslaganje u stručnim meteorološkim krugovima. Dok jedni zagovaraju operativno provođenje obrane od tuče, drugi tu aktivnost smatraju neučinkovitom.

Tim smo se povodom obratili Josipu Salatku, predsjedniku Udruge raketara Hrvatske i rođenom Zagorcu. Salatko nam je u kratkim crtama objasnio trenutnu situaciju obrane od tuče.

– Problematika obrane od tuče traje neprekidno već dvadeset godina. Najveći problem je u tome što je obrana od tuče dodijeljena Državnom hidrometeorološkom zavodu, a oni bi se najradije toga riješili. U zadnje vrijeme su drastično krenuli s tim da se to ukine. Bivša ravnateljica DHMZ-a Branka Ivančan-Picek je tadašnjoj ministrici poljoprivrede Mariji Vučković dala prijedlog i oni su samovoljno ukinuli rakete, dakle svjesno krše zakone Republike Hrvatske. Rakete su ukinute i uništene, umjesto da smo ih spalili. Lansirne postaje zjape prazne i trebat će ih ukloniti, sve su to dodatni troškovi. Bivša ravnateljica nije imala sluha i svojski se trudila da uništi sustav obrane. Čvrsto se nadam da će novi ravnatelj Državnog hidrometeorološkog zavoda Ivan Güttler imati više sluha, jer je to jedan mlad i perspektivan čovjek – rekao nam je Salatko.

Nezadovoljstvo

– Rakete su bile spremljene u Varaždinu, njih više od 2500, s tim da jedna košta između 300 i 400 eura, pa onda izračunajte koliko novca je otišlo u vjetar. Nikakva

109. Marko Presečki

Novinarski projekt:
Obrana od tuče - rakete, zasijavanje ili osiguranje?

Elektronička publikacija:
Zagorje International

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
31. kolovoza 2024.

Europska unija nije zabranila pucanje raketama i nikakva Europska unija ne brani obranu od tuče jer je i oni imaju! Mi smo zatim pritisnuli novog ministra poljoprivrede Josipa Dabru i on je jako zainteresiran, vjerojatno će u jesen sve to ići u proceduru. Želimo poboljšati Zakon o sustavu obrane od tuče ili neka se obrana od tuče ukine, mi smo i za to, ali onda neka premijer Plenković dođe u Sabor i kaže: „Ja danas ukidam obranu od tuče!". No, to se nikad neće dogoditi, to odgovorno tvrdim! – kazao je Salatko i nastavio:

– Prvo i osnovno, svi radari koji su služili za obranu od tuče su uništeni, nemamo radio-veze, nemamo ljudstva na terenu, rakete su zaboravljeni slučaj. Sad bi se počelo s prizemnim generatorima koji bi zgusnuli mrežu jer smo prerijetki. Došli su ljudi iz Srbije koji imaju sve živo, rakete, automatske generatore, automatske lansere i oni su voljni da mi imamo obranu od tuče jer su oni na udaru isto kao i mi – naglasio je Salatko, koji nam je pokazao kako se pale generatori.

Naime, prizemni generatori djeluju kroz mrežu 300 aktivnih generatorskih postaja na branjenom području 12 županija kontinentalne Hrvatske i Grada Zagreba. S pomoću tih generatora vrši se zasijavanje tučonosnih oblaka kemijskim reagensom srebrovim jodidom. Na području Krapinsko-zagorske županije aktivno je 16 generatorskih postaja, a na svakoj od tih postaja radi po dvoje poslužitelja prizemnih generatora.

Salatko se osvrnuo i na vladajuće u Krapinsko-zagorskoj županiji, kazavši kako župan Kolar nije isplatio obećana sredstva za ispucane rakete.

– Ako meni netko tvrdi da je vani noć, a ja vidim da je dan, onda se ne možemo složiti. Evo, to bi bilo ukratko o onima koji su na vlasti u našoj županiji, a ljudi neka sami protumače što to znači – oštro je poručio Salatko. Sezona obrane protiv tuče traje još dva dana, do 1. rujna, a Salatko nam je za kraj otkrio kako se pojavila i ideja da se u budućnosti obrana od tuče provodi dronovima, kao što to rade neke druge zemlje.

– Moramo potegnuti crtu da vidimo što smo napravili ove godine. Šteta nije pretjerana, radili smo dobro i zadovoljni smo. Što se tiče dronova, odnosno bespilotnih letjelica, tu moramo vidjeti što će reći novi ministar poljoprivrede Dabro – zaključio je Salatko.

https://zagorje-international.net.hr/2024/08/31/nemamo-ljudi-radio-veze-su-nikakve-rakete-protiv-tuce-su-zaboravljeni-slucaj/

Zakon kao zločin iz mržnje?

Od Stonewalla do danas – napredak. Put je više-manje linearan, kreće se uzlaznom putanjom: u **zakone i pravilnike** pomno se, kao cigle, ugrađuju LGBTIQ+ osobe. Što želimo? **Brak**, jedna cigla. Može, uz simboličko preimenovanje u životno partnerstvo ili, još bolje, istospolnu zajednicu. Sad možemo zajedno posjedovati nekretnine, dizati kredite, dijeliti bankovne račune i uživati u ostalim sličnim prednostima romantično-ekonomskih zajednica. Još cigli, poštenih, velikih. Sad se možemo i posjećivati u bolnici, osim kad ne možemo zbog **diskriminacije**. I jedno i drugo došlo je malo prekasno za sve koji su usamljeni umirali od HIV-a, ali, ipak, gradi se.

Ide i fasada: kad nas diskriminiraju, vrijeđaju ili ozlijede zbog našeg rodnog identiteta ili seksualne orijentacije, možemo zvati policiju. Doći će, u svoje policijske blokiće napisati **„zločin iz mržnje"** i, prema **Protokolu**, „postupati s posebnom pažnjom". Tko zna, možda čak dobijemo i odštetu. A ako smo naročito uporni i ustrajni ili nas ne zanimaju **alternative**, možemo (pokušati) **posvojiti** dijete. Iako to uključuje neprekidan niz prepreka pri svakom koraku, ipak se službeno smije, u zakonu je. Još jedna cigla. No što smo to izgradili? Zid, potporni, ali ne sebi, nego sustavu.

Glavni tematski blokovi američkog LGBTIQ+ aktivizma uključuju vojsku, brak i tzv. zločine iz mržnje. Nešto se od toga prelilo i na naše krajeve, nešto nije, ali vrijedi spomenuti i jedno i drugo. Krenimo s **američkom vojskom**: do 1993. biti gej u vojsci bilo je zabranjeno, a tada na snagu stupa „***Don't ask, don't tell***" (hvala, Clinton), zakon prema kojemu LGBTIQ+ osobe mogu služiti u vojsci – ako su u ormaru. Ako se autaju, otpušteni su jer ipak su… pederi i lezbe. Zakon je bio na snazi sve do 2011. (hvala, **Obama**) te su otad svi s LGBTIQ+ spektra dobrodošli u vojsku. Osim trans osoba, njima je zabranjeno 2016. (hvala, **Trump**), ali od 2021. opet službeno smiju (hvala, **Biden**).

110. Mirta Maslać

Novinarski projekt:
Širenje područja LGBTIQ+ borbe

Elektronička publikacija:
VoxFeminae.net

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
10. listopada 2024.

Napredak, dakle, nije uvijek pravocrtan, a nije uvijek ni napredak. Zašto bi dopuštenje LGBTIQ+ osobama da služe u vojsci predstavljalo napredak na polju ljudskih prava? Aktivistička logika bila je želja da imamo ista prava kao i strejt osobe i sada smo ih na ovom polju osvojili. Super, jer radi se o ogromnom polju od 2.68 milijuna ljudi u SAD-u, prema **podacima** iz 2023. No koja je logika koju su slijedili američki predsjednici i druge države, od **Izraela** do **Švedske**, koje se hvale otvorenošću svojih vojski? Jesu li i oni vjerovali u jednakost?

Ne baš, više u vojni industrijski kompleks kojem nije odgovarao pritisak aktivista i vidio je prostor za ***pinkwashing***. Definitivno im ne bi odgovaralo da gube vojnike i vojnikinje (čiji broj ionako pada) samo zato što su dio LGBTIQ+ zajednice, a s rastom društvene svijesti o homofobiji i transfobiji imali su izbor: mogu nastaviti biti opresori kakvi jesu ili se praviti da više nisu. Potonje se pokazalo kao najbolja opcija te sada i LGBTIQ+ osobe mogu biti topovsko meso u američkom kolonijalnom projektu. Bile su to, naravno, i prije, ali sada mogu baš glasno i ponosno marširati – i po Bliskom istoku, oboružani jurišnim puškama, i na povorkama ponosa, oboružani duginim zastavicama. Upravo zato pokret za oslobođenje LGBTIQ+ osoba mora biti i **abolicionistički** – ako nije, samo jača sustav dajući mu na raspolaganje još tijela koja mu prije možda nisu bila toliko dostupna.

Sličan je obrazac i u drugom važnom postignuću aktivizma: životnom partnerstvu. Čini se da su zakoni o njemu doneseni jer **#loveislove**, pa zašto ne?, odnosno zbog razumijevanja i empatije prema LGBTIQ+ osobama koje žele sklapati brakove kao i strejt ljudi, a zbog nepravde im to nije omogućeno. Aktivisti_kinje su dovoljno inzistirali, saveznici_e su podržali te su se naposljetku vladajući složili da zaslužujemo i to pravo. Kako pišu **Bassichis** i dr. u tekstu ***Building an Abolitionist Trans and Queer Movement With Everything We've Got***, razlozi za donošenje zakona nešto su drugačije prirode. Vlada je odabrala legalizaciju životnog partnerstva jer time rješava nekolicinu problema na najjeftiniji mogući način, i to način koji zapravo nikako ne narušava status quo.

Primjerice, LGBTIQ+ zajednica, niže klase, imigranti ili ne-bijele osobe često nemaju **pristup zdravstvenoj zaštiti**. Legalizacijom životnog partnerstva osoba bez osiguranja može ga dobiti preko zaposlene osobe s kojom je u braku. Također, osoba koja nije iz SAD-a stupanjem u brak može dobiti **dozvolu za boravak** u državi. Priznavanjem istospolnih zajednica rješava se i problematičan status LGBTIQ+ obitelji u kontekstu socijalnog sustava – ako ga institucije prepoznaju, neće im tek tako oduzimati djecu, a moći će ih i posvajati ili udomljavati. Osim toga, rješava se i problem posjećivanja u bolnici i nasljedstva.

Sve se to čini pozitivnim, ali sad bismo već trebali biti sumnjičavi kad se god država složi s nama. Kao što je spomenuto, Trumpova je administracija onemogućila trans osobama **služenje u vojsci**. Iz abolicionističke perspektive, to bi bile lijepe vijesti jer bar jedna opresirana skupina sada nije dostupna američkoj vojsci, ali, naravno, radilo se o zabrani koja dolazi iz mržnje prema ranjivoj društvenoj skupini. Ne smiju u vojsku jer ih se tu ne želi, a ne zato što se država brine za to hoće li stradati u ratu.

Umjesto legalizacije životnog partnerstva, o navedenim problemima treba razmišljati u širem kontekstu te tragati za rješenjima koja će oslabiti sustav, a ne u njega uključivati one s više moći. Dakle, umjesto da osoba kroz brak dobiva pravo na život u nekoj državi, zdravstvenu zaštitu ili mogućnost da voljenu osobu posjeti u bolnici, treba se boriti protiv okrutnih **imigracijskih politika** koje je samim svojim postojanjem stvorilo podjelu stanovništva na ilegalno i legalno. Da prijeći granicu i živjeti u zemlji po izboru nije horor film ili kafkijanska noćna mora, ne bi bilo potreba da se na monstruozne politike lijepe flasteri u obliku bračnih povlastica za istospolne partnere.

Osim toga, zašto bi se uopće moralo biti u **užem srodstvu** s osobom u bolnici kako bi je se posjećivalo? Zašto bi isključivo supružnici smjeli donositi relevantne odluke o, primjerice, isključivanja aparata za održavanje na životu? Umjesto toga, valjalo bi mijenjati bolničke pravilnike te u njih uključivati **raznolike strukture** obiteljskog života – zašto, na primjer, osoba kojoj povjeravamo donošenje medicinskih odluka u slučaju kada mi to ne možemo ne bi bila nečiji_a najbolji_a prijatelj_ica, a ne nečiji homofobni roditelji? Ponovno, cilj je narušiti sustav, a to se ne čini prividnim izjednačavanjem zakonskog statusa homoseksualnih i heteroseksualnih parova.

Svako od ovih pitanja zahtijeva da se potrudimo i pronađemo alternativu te **potencijalne saveznike_ice** – kad se radi o vojsci, dakle, treba se povezati s onima koji su protiv ukidanja vojnog roka ili onih koji se bore protiv imperijalističkih okupacijskih politika, naoružanja itd. Kad se radi o braku, treba tražiti saveznike u aktivisti(nja)ma koji_e rade s ljudima u pokretu, zalažu se za pravedan zdravstveni sustav, bore se protiv siromaštva, rasizma, policijskog nasilja itd. jer sve su to silnice koje stvaraju probleme za koje se onda osmišljavaju lažno progresivna rješenja poput legalizacije istospolnih zajednica.

Naravno, kad se radi o njima, samo su **određeni parovi zapravo prihvatljivi** i korisni državi. Da, mrzimo pedere i lezbe, misli ili kaže dobar dio društva, ali bogate (i u idealnom scenariju – bijele) će lakše prihvatiti i pripustiti

u sustav, bez obzira na svoje osjećaje, a osobito ako to rade u svoja četiri zida. I dalje nije lako, ali lakše je zažmiriti na takve seksualne devijacije ako se **smješkaju, nisu prijeteće i doprinose ekonomiji** – **Ellen DeGeneres**, **RuPaul** i **Caitlyn Jenner** – da, ali neka Crna butchica iz radničke klase ili trans žena koja nema pristup hormonima – baš i ne. Višestruko marginalizirane osobe nisu dovoljno blizu **idealnom kapitalističkom subjektu**, pa im zapravo neće pomoći ni pristup radu u vojsci ni gej braku.

Treća su ključna tema LGBTIQ+ aktivizma zakoni o tzv. **zločinima iz mržnje** koji također nisu doneseni zbog brige države za dobrobit ranjive skupine. Prijavljuje se diskriminacija ili fizičko i verbalno nasilje koje LGBTIQ+ osobe doživljavaju na temelju svog rodnog identiteta, direktno policiji ili udruzi koja će osobi pružiti podršku ili pravno savjetovanje, npr. **Rozom megafonu Zagreb Pridea**. Slijede uhićivanja, tužbe, suđenja, kazne, ali i statistike o broju počinjenih tzv. zločina iz mržnje te poneka vijest o **(ne)pravednim kaznama** koje su snašle počinitelj(ic)e. Iz toga se vidi da zločini ne prolaze nekažnjeno i da ih vrijedi prijaviti. Zahvale policiji na dobro obavljenom poslu. Čemu služi taj posao? Najviše da nam pokaže da se ipak možemo osjećati sigurno u vlastitoj zemlji.

Ali ne možemo. Kažnjene osobe jesu počinile homofobno ili transfobno nasilje, ali kažnjavanje nas ni na koji način ne čini sigurnijima. Ono je samo **osveta** koja rađa još bijesa, homofobija i transfobija nisu se smanjile niti nestale, a žrtva nije dobila zaštitu i podršku koje bi joj pomogle da se oporavi od napada. Imamo samo žrtvene jarce koji dokazuju da su neki zločesti ljudi, po običaju, napravili zločeste stvari, a država je tu da nas od njih štiti. Prebacivanjem odgovornosti na „lošeg" pojedinca zamagljuje se stvarna odgovornost za strukturnu homofobiju i transfobiju, o čemu je više bilo riječi u **prethodnim tekstovima** iz serijala.

Suradnja s policijom čije je samo postojanje opresivno nije rješenje za nasilje koje doživljavamo iz svih smjerova. Da bismo do rješenja došli, moramo jačati mehanizme brige unutar šire zajednice, prevenciju i edukaciju, izlaziti iz sigurnih prostora (engl. *safe space*) i stvarati nove prostore – ne sigurne, nego ***sigurnije*** (engl. *safer space*), učiti kako raditi s onima koji_e su doživjeli_e nasilje te s onima koji_e ga vrše. To od nas zahtijeva golem trud, kreativnost i praktičnu solidarnost, ali to je jedino izlaz – oslanjanje na državno i policijsko nasilje ne lomi krug nasilja, nego ga učvršćuje.

Jedan od problema LGBTIQ+ aktivizma jest u tome što on kroz zakone **gradi prugu** nadajući se da ćemo se i mi voziti u vlaku, a na kraju ispadamo iz jurećih vagona ili završimo privezani za tračnice, ovisno o političkoj prigodi. Oni se najbolji ponekad ipak probiju do prvog razreda, a zašto ne i lokomotive (pozdrav ministru)? Često se čini da je baš zgodno i progresivno što su nas u nešto uključili, no kao što pišu Bassichis i dr., kad se radi o zahtjevima i kompromisima u aktivističkoj borbi, treba se pitati je li nešto samo kozmetička promjena, minoran ustupak koji ćemo zažaliti za deset godina ili se radi o strukturnoj promjeni koja nagriza sustav. Osim toga, zakonska zaštita LGBTIQ+ osoba vrlo često ne dolazi iz humanističkih poriva vladajućih, već iz puno **sumnjivije motivacije** koja prikriva sustavnu homofobiju i transfobiju. Zato se, umjesto da se guramo u tuđe vlakove i za sobom ostavljamo nepodobne, trebamo pitati kamo zaista želimo ići i kako da tamo svi stignemo. Gradnjom vlastite pruge miniramo tuđu.

https://voxfeminae.net/pravednost/zakon-kao-zlocin-iz-mrznje/

DNEVNIK.hr

VELIKI PROBLEMI MALIH LJUDI

Zlostavljanje u zagrebačkoj školi: Grupa dječaka maltretira ostale, guraju im prste u stražnjicu, simuliraju seks. Svi šute u strahu od - osvete

Skupina dječaka u jednoj osnovnoj školi maltretira druge dječake, pod odmorima simuliraju seks, šalju seksualne fotografije u zajedničke grupe, skidaju drugoj djeci hlače i guraju im prst u stražnjicu.

Već mjesecima traje drama oko jednog problematičnog dječaka koji maltretira druge učenike. Zbog svog problematičnog ponašanja promijenio je nekoliko škola, nedavno je prebačen u novu, gdje su problemi nastavljeni. Institucije se prepucavaju tko je kriv, a rješenje i dalje nije pronađeno.

No čini se da zlostavljanje i maltretiranje učenika nisu usamljeni slučajevi, nego je to, na žalost brojne djece, postala tužna svakodnevica u nekim osnovnim školama.

Javila nam se čitateljica koja je majka dvoje djece koji idu u jednu osnovnu zagrebačku školu, a u kojem je *bullying* svakodnevica (podaci majke i djece poznati su redakciji, ali zbog zaštite maloljetnika ih ne objavljujemo).

„Kada sam pročitala što se događa u onoj osnovnoj školi, mnoga sam ponašanja prepoznala i u školi koju pohađaju moja djeca. Skupina dječaka (njih pet-šest) svakodnevno maltretira druge dječake, i to na razne grozne načine. Sve je počelo intenzivnije prošle godine kada su bili peti razred. Ta su djeca izložena neprimjerenim pornografskim sadržajima, koji onda kopiraju u svakodnevnom životu. Tako tijekom odmora pred drugom djecom proizvode zvukove iz pornografskih filmova – stenju, uzdišu... No ne staje samo na tome. Naskakuju jedni na druge s leđa, imitiraju silovanja i seks, a uvijek su im meta dječaci koji ne podržavaju takvo njihovo ponašanje”, priča zabrinuta majka.

111. Ana Lonjak

Novinarski projekt:
Veliki problemi malih ljudi

Elektronička publikacija:
Dnevnik.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
24. listopada 2024.

Naglašava da je to riječ o skupini dječaka koji ustvari na prvi pogled nemaju problema, imaju pristojne ocjene u školi, ne dolaze iz nekih problematičnih obitelji u kojima su nesređeni odnosi, bave se sportom, društveni su...

„Posebni krug pakla su grupe na WhatsApppu u koje šalju pornografske sadržaje – snimke zaslona na kojima su muška spolovila, gole žene raširenih nogu… Strašno je što roditelji nemaju pojma što njihova djeca rade. Oni ne provjeravaju njihove poruke, mobitel, povijest pretraživanja, i tako dječaci bez ikakve kontrole pretražuju što njima padne na pamet i onda to dijele s drugima. Jednom prilikom napravila sam skrinac takvog sadržaja i obavijestila majku tog dječaka što šalje u grupu u koju se inače šalju zadaće i obavijesti o školskim obvezama. Majka je tog dječaka stavila u kaznu zbog takvog ponašanja, ali ono što je uslijedilo bilo je još gore. Mom sinu uslijedila je osveta jer mi je rekao što se događa. Počeli su ga dodatno maltretirati, podmetali su mu nogu, trgali su mu stvari, gurali ga, dovodili u brojne neugodne situacije, i to ne samo fizičke, nego i mentalne", priča zabrinuta majka.

Naglašava da to ti dječaci uvijek naprave kada netko od druge djece odluči progovoriti, znaju da će tada uslijediti – osveta. Zbog toga djeca i šute, jer se ne žele naći na meti tih malih nasilnika.

„Jedan dječak čak je rekao drugome – jesi ti lud, nemoj ići ništa prijavljivati, upast ćeš u još veće probleme, počet će ti se osvećivati", objašnjava majka.

Koliko je problem velik i da nije riječ o bezazlenoj igri, govori situacija da je dječacima jedno vrijeme „zabava" bila skidati drugim dječacima hlače i gaće tijekom odmora i gurati im prst u stražnjicu.

Jedan se dječak nakon toga požalio u školi da ga boli stražnjica, pa se otkrilo što se događa. Dječak koji je to učinio sankcioniran je, ali i dalje se ponašanje tih dječaka nije promijenilo.

Oni koriste svaku priliku kada uz njih nisu nastavnici da maltretiraju druge dječake, djevojčice zasad ne diraju.

„Maltretiranje je svakodnevno, ako ne rade takve gadne stvari, onda trgaju i bacaju stvari drugim dječacima, polijevaju ih vodom, nabiju ih s leđa u zid da siroto dijete ne vidi tko je to napravio, a onda se ta grupi smijulji. Manipulacija je otišla toliko daleko da kada imaju nekoga na piku, namjerno tijekom sata govore profesoru ili profesorici da ih taj dječak ometa, priča… I profesori su često u takvim situacijama zbunjeni i nije im jasno što se događa", objašnjava mama.

Posebni je pakao odlazak u školski zahod tijekom odmora, jer onda ti dječaci otvaraju vrata (ona se ne mogu zaključati) onima koji su unutra ili ih pak ne puštaju iz WC-a tako što se naslone na vrata da dijete ne može izići van.

Sve se nekako stalno gura pod tepih, službe u školi upoznate su s mnogim situacijama, ali čini se da ne pronalaze rješenja kako da dječake dovedu u red. Djeca koja su učestalo izložena maltretiranju i zlostavljanju šute jer su shvatila da će ako progovore − biti još više na piku i dodatno izložena maltretiranju.

„Na prvi pogled riječ je o uzornim učenicima, a kada uz njih nisu nastavnici, koriste svaku priliku kako bi maltretirali druge dječake. Njihovi roditelji većinom nisu upoznati s njihovim ponašanjem, za svoju djecu misle da su anđeli i uopće ne kontroliraju njihove mobitele, poruke, povijest pretraživanja... S vremena na vrijeme kada situacija eskalira, poput guranja prsta u stražnjicu, onda se uključe školske službe, dijete ili djeca bivaju kažnjena, ali onda slijedi njihova osveta. Riječ je o začaranom krugu u kojemu ona djeca koja su izložena takvom maltretiranju radije šute", objašnjava majka.

Ona svakodnevno sa svojim sinom razgovara o svim tim situacijama u školi, on je na sreću pronašao mali krug prijatelja koji se tako ne ponašaju, ali koji su zajedno s njim izloženi tom nasilju.

Majka ne želi stvari gurati pod tepih, razgovarala je više puta s razrednikom o nekim situacijama, sin je razgovarao sa školskim službama, ali čini se da nitko ne pronalazi rješenje kako dječake dovesti u red.

Djeci koja su izložena takvom maltretiranju odlazak u školu nije ugodan i u mnogim trenucima požele otići doma, potražiti sigurnost, osjećaju se izoliranima i umjesto da uživaju u školskim radostima i druženju s vršnjacima, često im je na pameti kako preživjeti školski dan da se ne nađu na meti tih malih nasilnika.

Majka kaže da je sve začarani krug i ne zna kako riješiti problem, trudi se svom sinu biti podrška i ističe da on na sreću otvoreno s njom o svemu razgovara, ali ne vidi rješenje problema jer ga ni školske službe koje su upoznate s problemom ne rješavaju, a roditelji problematičnih dječaka, čini se, negiraju probleme ili su slabo s njima upoznati te su uvjereni da su njihova djeca anđeli.

https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/zlostavljanje-u-zagrebackoj-skoli-grupa-djecaka-maltretira-ostale-guraju-prste-u-straznjicu-simuliraju-seksualne-odnose-svi-sute-u-strahu-od-osvete---875772.html

Vladimir Torbica: Pri kreiranju kulturne ponude, moramo se više fokusirati na tradiciju i baštinu

KULtura po Istri serijal je intervjua na portalu IstraIN, odnosno projekt kojem je želja kroz seriju novinarskih tekstova sagledati stanje kulturne ponude u Istarskoj županiji, kao i percepciju razvoja iste s gledišta nekoliko ključnih ljudi koji imaju velik utjecaj u navedenom području.

Do sada smo se dotaknuli brojnih tema koje su važne za razvoj kulture u Istri, a o kojima su govorili **Dubravka Svetličić**, **Ronald Braus**, **Majkl Mikolić** i **Darko Komšo**, dok ćemo serijal privesti kraju osvrtom na sva iznesena razmišljanja kroz intervju s Vladimirom Torbicom, pročelnikom Upravnog odjela za kulturu i zavičajnost Istarske županije.

Navedenu funkciju pročelnik Torbica obavlja još od 2008. godine, a prije samog stupanja na čelnu poziciju, radio je i kao pomoćnik pa je zaista upoznat s aktualnom situacijom te promjenama kojima smo u svijetu kulture svjedočili kroz godine.

Ovaj će serijal tako biti priveden kraju kroz razgovor o tome čemu trenutno svjedočimo na kulturnoj sceni Istre i kakve promjene možemo očekivati u budućnosti.

Što je za Vas kultura?

Kultura je ono što nas određuje, sve ono u čemu mi sudjelujemo i kako oblikujemo našu stvarnost.

Naravno, u poslu poput moga, kultura u užem smislu je susret s umjetnicima ili primjerice dogovor oko projekata, no to je samo dio kulture.

Sve ono što se događa oko nas – to je za mene kultura.

112. Anamaria Mofardin

Novinarski projekt:
KULtura po Istri

Elektronička publikacija:
IstraIN

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. listopada 2024.

Kako komentirate kulturnu ponudu u Istri, od rada institucija poput kazališta i muzeja pa sve do raznih manifestacija koje se održavaju na našem području?

Kulturna ponuda je vrlo raznolika i prebogata. Naravno, ta kvantiteta nužno ne nosi i kvalitetu, ali ako s našom situacijom usporedite ono što se događa u drugim županijama ili čak ako pogledamo Sloveniju, Austriju ili Italiju, ono što se događa u smislu mnogobrojnosti je stvarno jako izraženo.

Kada govorimo o kvaliteti, ponekad je teško suditi jer – nešto što se nama čini nebitno, nekome je vrlo važno. Primjerice, događaj poput promocije knjige u nekom malom mjestu u Istri je često za stanovnike tog mjesta puno važniji od neke velike manifestacije koja će se održati u pulskoj Areni.

Vjerujem da naše institucije, udruge i pojedinci uvelike doprinose bogatom kulturnom životu. Ponekad je to i više nego uspješno pa imamo čak niz primjera poput Tamare Obrovac, Matije Ferlina ili Studia Sonda koji su se profilirali na taj način da su prepoznati u Europi i šire, dok imamo i događaje koji su važni za lokalnu zajednicu.

Stoga nema potrebe za usporedbama ili podcjenjivanjem jer ono što je bitno za nekoga recimo u Gračišću, Cerovlju, Momjanu ili Raklju je jednako važno kao neki događaj koji je priznat na svjetskoj razini.

Smatrate li da se kulturna ponuda u dovoljnoj mjeri fokusira na lokalno stanovništvo? Uz to, imamo li dovoljno sadržaja namijenjenih turistima koji su iz godine u godinu sve brojniji u našoj županiji?

Mi nastojimo sve ono što sufinanciramo usmjeriti prvenstveno prema domaćem, lokalnom stanovništvu jer su oni nama u fokusu. Pri tome, vjerujem da ako je nešto dobro za domaće stanovništvo, onda će to privući i turiste.

Također, duboko sam uvjeren da, kao što se često govori o održivom razvoju turizma kojeg treba protegnuti kroz cijelu godinu, to isto moramo činiti i s kulturom jer ne možemo svesti kulturu samo na ljetno razdoblje.

Dakle, turisti mogu biti i više nego zadovoljni onime što se nudi od lipnja do rujna, a naš je fokus na ponudi namijenjenoj lokalnom stanovništvu i onome što se događa od listopada do svibnja, odnosno na događanjima koja tematiziraju našu tradiciju i baštinu. S obzirom na globalizacijske promjene koje su utjecale na brojne segmente naših života, želja je upoznati naše stanovništvo s mnogim kulturnim izazovima kojima trenutno svjedočimo, a turisti su uvijek dobrodošli.

U posljednje se vrijeme u Istri sve češće govori o hiperprodukciji, ponekad u pozitivnom, a nekada u negativnom kontekstu. Kako Vi gledate na to?

Činjenica je da hiperprodukciju ne možemo zaustaviti, a nema ni potrebe za time jer će u konačnici publika odlučiti je li nešto dobro ili loše, odnosno hoće li se nečemu odazvati ili neće.

Bilo bi dobro da hiperprodukcija bude više usmjerena prema kvaliteti i temama koje sam ranije spomenuo, a koje nas određuju, jer nije važno nastojati sve staviti u svjetske kontekste. Globalizacija je dovela do toga da u svakom trenutku možemo biti prisutni bilo gdje u svijetu, no to ne znači da smo nekome zanimljivi i da smo autentični, a prvo bi se zaista trebali zapitati jesmo li zanimljivi sebi?

Po meni, hiperprodukcija je pozitivna ako će dovesti do toga da se tematiziraju teme koje su izvorne – od baštine, dijalekata i glazbe. Ipak, ako će se hiperprodukcija temeljiti na tome da se samo prepisuje ono što se događa izvana, onda mislim da je čak i besmislena.

Je li potrebno uvesti strožu kontrolu kulturnih sadržaja koje financijski podupire Istarska županija i kako komentirate postojeće kriterije za dodjelu te, ako imate saznanja, hoće li biti promjena po tom pitanju u budućnosti?

Postojeće kriterije napisali su članovi naših kulturnih vijeća koji su odabrani putem javnih poziva te koji su poznati i prepoznati u svojoj struci.

Kriteriji će se u budućnosti zasigurno mijenjati jer kada god dođu novi sastavi kulturnih vijeća, a to je otprilike svake četiri godine kada dolazi do izbora na razini županije, mijenjaju se i kriteriji.

Kriteriji su zanimljivi i propisuju određenu kontrolu, odnosno našu kontrolu nad onime što financiramo. Tu kontrolu propisuje i zakon na dva načina.

Naime, mi projekte kontroliramo administrativno na način da provjeravamo jesu li sredstva utrošena na ono na što su trebala biti utrošena, ali i tzv. „uvidom na licu mjesta", odnosno posjećujemo sva događanja koja smo financirali. Pri tome je naravno vrlo važan 'feedback' što je jednostavno za odrediti jer ako na neku manifestaciju dolazi publika i ljudi su zadovoljni – to je pozitivno, a ako uočimo da nešto nije realizirano, daljnjeg financiranja nema.

U Istri se brojne institucije, ustanove i udruge često fokusiraju na djecu i mlade prilikom kreiranja

kulturne ponude. Što mislite da to donosi mlađim naraštajima?

Mladim naraštajima to donosi važne informacije. Dakle, dio programa mora biti usmjeren prema mladima jer ih moramo naučiti kako da postanu publika, ali ona znatiželjna publika – oni koji propitkuju, koji su u stanju prepoznati što je kvalitetno i oni koji mogu izreći svoj sud o tome.

Ono što u praksi primjećujemo kao negativno i pokušavamo ukazati na to, čak i suzbiti na neki način, jest upisivanje radionica s djecom i mladima u pojedine programe pro forma, odnosno kako bi se dobili bodovi ili kako bi se prikazalo da ima veliki broj onih koji su zainteresirani. Primjerice, ako dovedete tri razreda djece iz osnovne škole, onda je to već stotinu sudionika koji su sudjelovali u nekom događaju.

Dakle, definitivno se treba raditi na programu namijenjenom mladima, ali na dobro promišljenom i kvalitetnom programu!

Smatrate li da Istri trebaju dramski ansambl i orkestar? Bi li to podiglo kvalitetu ponude i olakšalo djelovanje umjetnika na našem području?

Sve što predstavlja određeni iskorak u kulturi je dobrodošlo!

Nije realno da imamo dramski ansambl u nekim manjim mjestima, ali da ga imamo u Puli, to bi sigurno doprinijelo slici Grada. Također, da imamo simfonijski ili komorni orkestar, to bi doprinijelo urbanom profilu određenog mjesta.

Postavlja se tu nekoliko pitanja pa ako se zapitamo je li to izvedivo financijski i organizacijski, mislim da bi čak oboje bilo moguće. Ipak, možda je ključno pitanje je li to realno jer danas u kazalištu postoji intencija da se zapošljavaju glumci prema produkcijama.

Vrlo slično je i u klasičnoj glazbi. Mi ćemo tu pokušati napraviti jedan iskorak na način da ćemo potaknuti na području klasične glazbe i jazza formiranje jednog nukleusa takvih orkestara. Vjerujem da ćemo u tome imati uspjeha, a nakon što vidimo kako će funkcionirati taj, nazovimo ga komorni orkestar, onda ćemo vidjeti postoji li zaista ta mogućnost, ima li interesa i ima li umjetnika koji mogu u njemu sudjelovati.

Kroz serijal KULtura po Istri bilo je govora o nedostatku stalnih postava u istarskim muzejima, no navedeno je kako se puno radi na tome. Imate li Vi kakvih informacija, ide li se u tom smjeru da svi naši muzeji imaju stalne postave?

Naravno, ide se u tom smjeru. Bolje sam upoznat s onime što se događa s našim županijskim ustanovama pa mogu reći da je Etnografski muzej Istre nakon dugogodišnje pripreme dobio stalni postav, a Povijesni i pomorski muzej Istre te Muzej suvremene umjetnosti Istre rade na tome.

U Poreču je napravljen veliki iskorak prema stalnom postavu kojeg bi mogli imati kroz nekoliko godina, a u Rovinju se sada obnavlja zgrada Muzeja što je preduvjet za izlaganje stalnog postava, tako da vidim veliki napredak.

Nadam se da bi do kraja ovog desetljeća zaista mogli u nekoliko muzeja imati stalne postave.

Za kraj, što bi poručili sugrađanima, ljudima iz Istre i svima onima koji se zateknu u Istri – zašto bi se trebali odlučiti na konzumaciju kulturnih sadržaja? Što će im to donijeti?

Zbog sebe! Na taj se način obogaćuju i oplemenjuju.

U vrijeme kada negativna energija nažalost sve češće prevladava, uz jedan kvalitetan kulturni događaj ista sigurno nestaje. Osim toga, utvrđujemo znanje o tome tko smo i što smo čime gradimo svoj identitet.

Prošetajte po našim kaštelima, proučite naše freske, sudjelujte na predstavljanjima knjiga koje govori o tome kako smo nekada živjeli i postat ćete svjesniji toga koje bi vrijednosti trebali očuvati.

Poruka je jednostavna – idite na kulturne događaje jer sigurno nećete ništa izgubiti, možete samo puno dobiti.

https://istrain.hr/index/kultura-arhiva/58455-vladimir-torbica-pri-kreiranju-kulturne-ponude-moramo-se-vise-fokusirati-na-tradiciju-i-bastinu

Bilješke jednog reportera

MATTHIEU AIKINS: Problem je što su nam granice uopće potrebne

„Moramo promijeniti temeljne uvjete koji generiraju potrebu za granicama, što je većinom globalna nejednakost. Moramo se boriti za pravedniji i ravnopravniji svijet, unutar naših društava i globalno, pa da granice postanu onakve kakve su recimo unutar Europske Unije. Ali to je dalek i idealističan cilj“ - kaže Pulitzerom nagrađeni novinar Matthieu Aikins. Razgovor s Aikinsom dio je serijala „Književne domovine europskih imigranata“ u kojem Lora Tomaš istražuje književnosti, jezike i kulturu zemalja odakle nam u Europu stižu izbjeglice i migranti te same procese unutarnjih i vanjskih migracija

„Zovem se **Habib**. Iz Kabula sam, iz Shahr-e Naua. Pa, ako poznajete Kabul, iz Qala-e Fatullaha. Živio sam s majkom, braćom i sestrom u unajmljenoj kući. Renta? Šest tisuća afganija na mjesec. Radio sam u restoranu na Trgu Hajji Yaquba, ali situacija nije bila dobra. Kao i drugi izbjeglice, napustio sam svoju zemlju i stigao ovamo švercerskom rutom“, snimao se mobitelom **Matthieu Aikins**, kanadsko-američki novinar, a zatim preslušavao snimku ne bi li ulovio greške u izgovoru i naglasku svog darija. Spremao se prijeći izbjegličku rutu iz Afganistana do Europe, prateći svog prijatelja, Afganca **Omara**, praveći se da je jedan od njih. Bio je kolovoz 2016. Godinu dana ranije, „pod pritiskom ljudi, granice su se otvorile“. Zbog ratova su bježali uglavnom Sirijci, Afganistanci i Iračani, piše Aikins. Mnogi od njih žene i djeca. Preko Grčke i Balkana prema Europi. Omar i on

113. Lora Tomaš

Novinarski projekt:
Književne domovine europskih imigranata

Elektronička publikacija:
Kritika-hdp

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
20. rujna 2024.

planirali su iskoristiti trenutak. Uhite li ih u tom pokušaju bijega i otkriju da je Aikins Zapadnjak, šverceri bi ga mogli oteti za otkupninu, a vlasti optužiti za špijuniranje i baciti u zatvor. Omar je znao što reći u tom slučaju: Aikinsa je sreo na putu.

Pulitzerom nagrađeni autor i novinar Matthieu Aikins (koji piše za *New York Times*, *New Yorker*, *Harper's* itd.) svojim se crtama lica posve uklapa u regije iz kojih izvještava od 2008: Afganistan i ostatak Južne Azije te Bliski istok. U Europi ga ne ubrajaju među bijelce, zovu ga Paki u Engleskoj, a u Francuskoj smatraju Arapinom, piše Aikins u svojoj iznimnoj knjizi *The Naked Don't Fear the Water* (2022.), u kojoj opisuje ovo nevjerojatno i zahtjevno putovanje preko nekoliko granica. „Ali dok sam putovao u središnju Aziju," piše, „bilo je kao da se krećem ususret zrcalu; u sjevernom Afganistanu, s njegovom mješavinom Hazara, Tadžika i Uzbeka, pronašao sam svoj fenotip."

Knjiga *The Naked Don't Fear the Water*, čiji je naslov zapravo darijska poslovica u značenju „goli se ne boje vode", dosad je prevedena na sedam jezika, a nadam se da bi među njima uskoro mogao biti i hrvatski. Čak je i Hollywood iskazao interes za ovu priču, pa je Aikins taman završio pisanje scenarija, rekao mi je u razgovoru koji smo nedavno vodili preko video poziva, nedugo nakon njegova povratka iz Kabula u Novu Scotiju, gdje je odrastao. „Mislim da je ova knjiga posljednja u svojoj eri", rekao mi je Aikins. „Knjiga o Zapadnjacima koji odlaze na ovakve pustolovine, na tajne zadatke kakvi zbog biometrije postaju neizvedivi. Istovremeno se mijenja i cijeli model stranog dopisnika", rekao mi je.

Rasa anđela

Svoju karijeru Aikins je započeo 2008., kad je uštedevinom kupio jednosmjernu kartu za Pariz. Put ga je nanio i u Hrvatsku: proveo je ljeto u Osijeku sa skupinom pankera koji su ga pokupili dok je stopirao držeći znak na kojemu je pisalo Beograd. Cijelo su ljeto pili šljivovicu i slušali Debelog precjednika, rekao mi je, a najesen je kopnom nastavio do Afganistana, gdje se isto tako igrom slučaja zbližio sa švercerima opijumom koji su bili povezani s Amerikancima. Nije mu trebalo dugo da shvati da bi to bila odlična priča, pa je ideju poslao uredniku *Harper'sa*, čiji je email dobio od nekog prijatelja. Bilo je teško naći dobrog prevoditelja i fiksera kojeg si je tad mogao priuštiti, nekog tko bi s njim otputovao na opasni jug, u Kandahar, istražiti priču. Ali tad je upoznao Omara, svog budućeg stalnog suradnika, i ostalo je, kako se kaže, povijest.

Omar je bio jedan od onih koji su, nakon godina lojalnog služenja Amerikancima, planirali emigrirati u Ameriku pomoću posebne imigrantske vize koju im je nudio Kongres. Zadovoljavao je sve uvjete, ali nije uspijevao prikupiti svu potrebnu dokumentaciju: ispostavilo se veoma teškim to učiniti retroaktivno – začkoljica na koju su Amerikanci valjda računali. Drugi problem je bila **Laila**, kćer Omarova bogatog stanodavca, djevojka u koju je bio zaljubljen. Da bi ga njezin otac uopće uzeo u obzir, Omar je prvo morao ostaviti Lailu, stvoriti nešto od sebe.

„Emigracija je laka za bogate jer je državljanstvo u dvadeset i prvom stoljeću na prodaju", piše Aikins, dodavši da američki investicijski program za imigrante košta gotovo dva milijuna dolara, a zlatna viza za Grčku tek četvrtinu milijuna eura. S dovoljno kapitala, postajemo građani svijeta, piše Aikins, ono što **Frantz Fanon** naziva „ljudima bez sidra ili horizonta, bezbojnom, bezdomnom, neukorijenjenom – rasom anđela". S druge strane, više od četiri petine svjetskih izbjeglica zbrinjavaju zemlje u razvoju (2015. to je bilo ukupno više od dvadeset milijuna ljudi), piše Aikins. Ondje ih u mjestu drže granice i humanitarna pomoć iz bogatijih zemalja. Iz tog omeđenog prostora Zapad uzima „odmjerene gutljaje". Od svih granica, Mediteran je „najsmrtonosnija" – od 2000. ondje je smrtno stradalo više od trideset tisuća izbjeglica i migranata, a to su samo oni za koje se zna.

Žene se pri neregularnoj migraciji izlažu puno većem riziku od muškaraca. Riskiraju napad ili silovanje. Opasnost su i šverceri i čuvari i drugi migranti, piše Aikins. Profil tipičnog ilegalnog migranta je zdrav mlad muškarac – time se opravdavaju stroge kontrole granica, ali taj profil zapravo je posljedica ovih politika i zakona. „Za siromašne," piše Aikins, „mobilnost je muška privilegija". U migrantskoj lutriji neke nacionalnosti dobivaju bolji tretman, kaže, pa su tako Iranci ili Pakistanci koji su zapeli u izbjegličkom kampu Moria na Lezbosu redovito pokušavali proći pod Afganistance, Marokanci pod Sirijce, a Etiopljani pod Eritrejce. Identitet je promjenjiv, iluzoran, stvar sposobnosti da se „prođe" pod nekog ili nešto drugo.

Hodati u tuđim cipelama (u doba biometrije)

Nakon sve raširenijeg nadzora i biometrijskih provjera identiteta, Aikinsovo putovanje, tijekom kojeg on postaje netko drugi, postaje nemoguće. Tijelo više ne može ići uokolo *undercover* ili *incognito*, što predstavlja problem za prikupljanje informacija na terenu, ali i za empatiju – više ne možemo hodati u tuđim cipelama. A i kad se moglo, hodali su uglavnom bijeli muškarci. Bio je to neokolonijalni model: Zapadni dopisnik odlazi na neku egzotičnu lokaciju i zauzme mjesto na vrhu hijerarhije lokalnog novinarskog osoblja koje odrađuje

većinu posla, rekao mi je Aikins. „Sad kad se ekonomski model za to raspao, kad novine više nemaju budžet za takvo što, osim eventualno *New York Timesa*, ujednačio se teren za produkciju znanja. Afganistanske izbjeglice, recimo, dijele svoja iskustva na društvenim mrežama, koriste tehnologiju, snimaju videa, ljudi iz raznih dijelova svijeta pišu na engleskom ili prevode sami sebe, pa model stranog dopisnika nestaje."

„U svakom slučaju postoji problem točnosti, ali taj je problem rješiv, kao naprimjer u Siriji," odgovorio mi je Aikins na pitanje o vjerodostojnosti tako demokratično prikupljenih podataka. „U tom smo ratu imali porast *open source* izvještavanja, uplelo bi se tu i mnogo dezinformacija, naravno, ali razvili smo alate, ponekad kvantitativne, i umjetnu inteligenciju da bismo locirali ili provjerili podatke. Ali mislim da je lijepo demokratizirati produkciju znanja. Istovremeno knjige poput moje nailaze na kritiku koju ne odbacujem u potpunosti, a ta je da bi neki htjeli da ju je napisao Afganistanac. I bilo bi lijepo da Afganistanac priča afganistansku priču, ako ga možeš naći, ali to ne bi promijenilo činjenicu da sve što pišemo, pišemo za Zapadne novine ili publiku, da postoji neravnoteža između toga tko plaća vijesti i za koga su, a ta neravnoteža zrcali mnogo veću nejednakost – sve su to bogate zemlje koje žele znati nešto o zemljama na periferiji, osiromašenim i oslabljenim kolonijalizmom i kapitalizmom. Taj se problem ne rješava promjenom reprezentacije ili ičim takvim, već upravo izvještavanjem onih koji razumiju problem, izvještavanjem s terena, dijeljenjem života s nekim, uranjanjem u Drugog, i bojim se da to nestaje, jer su ljudi sve manje zainteresirani za to da izađu iz svoje komforne zemlje i komfornog života, i odu nekamo drugamo."

Obično vlastito neznanje kompenziramo pogodnostima koje negdje stječemo, rekao mi je Aikins. „Dođeš negdje i ne znaš ništa, možda si objektivan, ali si i u neznanju. Mnogo više patimo od neznanja nego od manjka objektivnosti, koja ionako nije moguća, jer uvijek unosimo sebe i svoje predrasude i perspektive, svatko ima neki okvir. Nije toliko ni važna objektivnost, koliko to da se doživi autentičan susret s ljudima s one strane podjele i hijerarhije koju ne treba ignorirati ili umanjivati nekakvom reprezentacijom – time da Afganistanac piše umjesto tebe, već je cilj da bolje razumiješ problem koji se ne može tako lako ni riješiti jer se zasniva na temeljnoj podjeli između razvijenog svijeta i svijeta u razvoju."

Kad sam ga pitala kakav je bio njegov subjektivni doživljaj puta, je li ga nešto iznenadilo, što je uopće očekivao, odgovorio mi je da ga je najviše iznenadilo koliko je sve skupa trajalo i koliko se neuspješnih pokušaja i preokreta dogodilo. „Pomalo je to kao rat", rekao mi je, „ne shvaćaš koliko je rat zapravo čekanje. Dosada i čekanje, koji su za mene stresniji od opasnosti. Teško je reći da je išta u vezi ovakvih iskustava iznenađujuće, jer jednostavno ne možeš znati što te čeka. Kako je prelaziti more na gumenoj splavi s gomilom uplašenih ljudi usred noći, koji nikad prije nisu vidjeli more, koji ne znaju plivati. Ili činjenica da mi je najveće iznenađenje bio skvot za migrante u Ateni, takozvana City Plaza. Nisam znao da ćemo ondje provesti toliko vremena, ni da ćemo se toliko zaljubiti u njega. Mislim da sam se ja zaljubio više od Omara, jer je on samo htio doći onamo kamo je krenuo, gdje god to bilo. Ali za mene je to sve skupa bilo fascinantno, to jedno vrlo privremeno i dragocjeno mjesto, prijateljstva koja će mi ostati do kraja života."

Trop hvalisavog pustolova

Nakon čitavog putovanja, Aikins ga je trebao nanovo stvoriti za knjigu. I ne samo njega, nego i sebe, svoj lik, bez obzira što nije u pitanju fikcija nego reportažno djelo. Njegov glavni izvor informacija za ovu detaljnu i opsežnu knjigu bile su bilješke s putovanja, više od 60 tisuća riječi koje je zabilježio pametnim telefonom – uz nešto fotografija i videa koje je snimio i skupio od drugih. „Bilo je lakše nego što sam mislio", rekao mi je Aikins, „jer su svi stalno na svojim mobitelima, na Facebooku, pa nikome nije bilo čudno što sam stalno na telefonu. Jednostavno bih si s lažne email adrese poslao bilješke, zvučne i video zapise, pa bih ih odmah potom obrisao." U naredne četiri godine nakon završetka putovanja, Aikins je razgovarao s brojnim ljudima i puno se puta vratio na ista mjesta. Oslanjao se i na radove povjesničara, antropologa i stručnjaka za migracije te izvještavanja drugih novinara. „Na nekim sam mjestima imao manje pristupa kao novinar", rekao mi je. „Nisam naprimjer mogao ući u kamp Moriju na Lezbosu, koji je u međuvremenu postao zatvor."

„Sjećanje je sve što imamo", nastavio je Aikins, „i bilo mi je jako teško pisati o sebi, nisam navikao, nisam se prije bavio takvom vrstom pisanja. Neki i dalje smatraju da knjiga ne sadrži previše emocija, iznenađeni su time koliko sam malo, čini se, osjećao u tim teškim situacijama. Jer danas se, barem u SAD-u, od pripovjedača očekuje više osjećaja i subjektivnosti, svi žele dramu. Ja nisam smatrao da su moje emocije jako bitne u pričanju te priče, a i jedna od posljedica dugotrajnog rada na ovakvim temama, rada u Afganistanu, Siriji, Iraku i Jemenu i svim tim mjestima jest da naučiš potisnuti emocije u opasnim situacijama. Pisanje ove knjige pomoglo mi je da shvatim koliko sam iznutra otupio, iako sam osjećao stvari i pokušao ih sublimirati u tekst, ali sam sebe i pokušao prikazati kao nekog tko nije sasvim suosjećajan. Ima scena u kojima samog sebe pokušavam ironizirati tim tropom hvalisavog pustolova."

U Kabulu je Aikins živio u novinarskom balonu koji je podsjećao na najbolje kolonijalne dane Istočnoindijske kompanije: dani i večeri ispunjeni soarejama u ambasadama, roštiljima u agencijama UN-a, oproštajkama i tulumima s temom talibana. Pušio se opijum i partijalo s pripadnicima kulturne i vojne elite u ružičnjacima Kabula. Hijerarija je u američkom Afganistanu bila jasna, piše Aikins. Lokalci su bili na dnu piramide, kopali kanale ili vozili teretne kamione, a drugi takozvani stanovnici Trećeg svijeta, poput Filipinaca ili Nepalaca, bili su računovođe i čuvari. Na samom vrhu su bili stranci, Zapadnjaci, s međunarodnim plaćama i funkcijama u nevladinim organizacijama ili UN-ovim agencijama. Uglavnom muškarci, bijeli. Neki su već desetljećima ganjali sukobe i katastrofe diljem svijeta, drugi tek završili faks. I dok su se u SAD-u još oporavljali od Velike recesije, s dvanaest milijuna nezaposlenih, u Afganistanu si mogao imati odlično plaćen posao i besplatnu kuću, šofera, kuhara, vrtlara, stražara i spremačicu, rekao mi je Aikins.

Afganistan, brod koji tone

S druge strane, neke veoma zanimljive epizode nisu ušle u knjigu. „Toliko toga“, rekao mi je Aikins. „Sjetio sam se jedne vinjete, jer sam čitao knjigu *Soul by Soul: The Evangelical Mission to Spread the Gospel to Muslims* (2024.) brazilske novinarke **Adriane Carrance**, o evangeličkim misionarima u prekomorskim, osobito muslimanskim zemljama. U Grčkoj je, recimo, bilo mnogo misionara koji su pokušavali preobratiti Afganistance. Upoznao sam jednog afganistanskog pastora u afganistanskoj crkvi u Ateni, što je rijetkost, jer su u Afganistanu svi muslimani, a i ilegalno je i opasno po život pokušati preobraćati ljude. Slušao sam njegovu misu i palo mi je napamet napisati cijelo poglavlje o toj afganistanskoj crkvi, koja je, kao i većina tema koje me privlače, u sebi objedinila popriličan broj paradoksa. Tu je taj očiti izrabljivački aspekt Zapadnih misionara koji daju izbjeglicama i migrantima prekrivače i hranu u zamjenu za njihove duše, ali bila je tu i priča tog čovjeka, o njegovoj samorealizaciji, o tome kako se ponovo rodio, doslovno i simbolički, kad je na splavi došao u novu zemlju, kako se preobratio. To je njegova osobna potraga za istinom i Bogom. I sva ta različita iskustva ljudi koji su bili tamo, koji su pjevali, neki su razumjeli tekst, drugi nisu, bili su tamo samo radi hrane, bilo je ganutljivo na neki način.“

„Ponekad kažem da je SAD učinio nemoguću situaciju još gorom“, rekao mi je Aikins komentirajući američko povlačenje iz Afganistana 2021. „To povlačenje je veoma loše izvedeno, a nije bilo ni iskreno. U afganistanskoj su se vladi nakupili i ignorirali mnogi problemi, ili nije bilo ni volje za kompromisima jer su mislili da će SAD ostati. Najbitniji razlog povlačenju jest da je situacija u Afganistanu postala neodrživa, a još rata nije moglo riješiti probleme, činjenicu da afganistanska vlada nije mogla biti samostalna, ostati bez američkih vojnika, i pravo je pitanje zašto nakon dvadeset godina i trilijuna stranih dolara Afganistan nije mogao stajati na vlastitim nogama.“

„Ima tomu par razloga“, rekao je Aikins. „Jedan od njih je taj da je afganistanska elita bila navikla dobivati financijsku potporu izvana, pa su se više međusobno borili oko toga tko će imati pristup tim fondovima i bogatstvu, nego što su se usredotočili na izgradnju strukture iznutra. Svađali su se i bili kronično podijeljeni do posljednjeg trenutka, ne shvaćajući u kakvoj se opasnosti nalaze, zavaravali su se vlastitom propagandom o tome kako su talibani marginalni, iako su talibani bili mnogo snažniji nego što si je itko htio priznati. Imali su i širu bazu podrške među Afganistancima iz određenih dijelova zemlje i ruralnih područja. Imali su i koherentnu ideologiju u koju su vjerovali, dok je Republika postala toliko korumpirana da je na kraju veoma mali broj ljudi bio spreman boriti se i umrijeti za nju.“

„Mislim da je situacija trenutno gora za Afganistance, a bolja za one koji ih žele držati podalje“, rekao mi je Aikins kad sam ga pitala u vezi izbjeglica nakon što su talibani 15. kolovoza 2021. zauzeli Kabul, a Amerikanci evakuirali svoje građane i neke od afganistanskih suradnika – je li situacija gora nego što je bila 2015.? „Granice je danas teže prijeći“, rekao mi je Aikins. „Posljedica krize 2015. bilo je postroživanje granica, ne samo na rubovima EU, nego i u zemljama na putu – Iran, Turska, i to je EU u mnogim slučajevima financijski podržala – izgradilo se više zidova, više zatvora, i više je policijskog nasilja nad Afganistancima koji pokušavaju prijeći, pa je sve mnogo teže i opasnije. Afganistanci zaglave u Iranu ili Pakistanu, a čak su ih i te zemlje počele vraćati u Afganistan.“

„Ironično je što su iz perspektive Zapada Afganistanci uvijek bili nelegitimne izbjeglice tijekom posljednjih dvadeset godina“, rekao mi je Aikins, „jer su imali demokratsku vladu koja je navodno poštivala ljudska prava, a i Zapad je bio ondje da im pomogne da se razviju, ali ni jedno ni drugo nije pomoglo većini ljudi. Sad su tu i talibani sa svojim zabranama obrazovanja i rada ženama. Talibani nisu saveznici Zapada, pa iako se Afganistance pred zakonom sad možda smatra legitimnim izbjeglicama, svijet im je okrenuo leđa. Zatočeni su u vlastitoj zemlji.“

Masovne migracije i sigurnost žena

„Prijetnja ljudskim pravima na Zapadu ne dolazi od migranata, svakako ne ovdje u Americi, gdje imamo vlastite ekstremiste, koji zabranjuju pobačaje i tako

dalje“, rekao mi je Aikins kad smo se dotakli skepse koju dio Zapada gaji u vezi miješanja arapskih, afričkih i azijskih elemenata s europskom kulturom, misleći da bi u procesu mogla nastradati i europska ženska prava, odnosno ženska sigurnost u javnom prostoru. „Mnogo veća opasnost za ljudsko zdravlje i slobode dolazi od totalitarnih desnih elemenata u našem vlastitom društvu“, rekao je. „Masovna migracija simptom je nejednakosti, nasilja i ratova, korupcije, a sve te pojave po mom mišljenju hrani desnica i njezina plutokratska politika.“

„Osobno sam feminist“, nastavio je Aikins, „no povijesno smo uvijek pričali o, pod navodnicima, primitivnim i zaostalim muslimanskim zemljama. Bio je to način da izbjegnemo vlastite nesavršenosti, da ne bismo kritizirali sebe, već da se možemo smatrati superiornim, prosvijećenim Zapadnjacima. Uvijek postoji taj miks dobrog i lošeg, problema koji dolaze s tradicijom. Postoje i žene koje preferiraju živjeti u tradicionalnim društvima, jer bi radije to nego da su na tržištu gdje moraju svoja tijela prikazivati na određene načine i boriti se same za sebe. Kad vidiš dobro i loše u drugom društvu, onda možeš jasnije vidjeti to isto u svome, možeš biti kritičniji u vezi seksizma koji postoji na Zapadu, koji nije nužno riješen samo zato što su muškarci i žene ravnopravni pred zakonom.“

„Pričati o Arapima, Afrikancima i Azijatima kao prijetnji Zapadnoj civilizaciji nije korisno u kontekstu veće borbe koju vodimo za slobodu, pravdu i jednakost“, rekao mi je Aikins. „Jasno je da su neke kulture različite, i postoje problemi kad se ljudi odjednom pomiješaju. Azijske i arapske kulture povijesno su se uvijek miješale s europskim, imamo tisućljeća miješanja, ali u isto vrijeme mislim da neograničena masovna migracija na Zapad neće riješiti ničije probleme. Ako iznenadan val ljudi iz siromašnih zemalja preplavi bogate, uslijedit će katastrofa i još više represija i obračuna, više militarizacije i osiguravanja granica, a problem nije u granicama, problem je što su nam uopće potrebne. Moramo promijeniti temeljne uvjete koji generiraju potrebu za granicama, što je većinom globalna nejednakost. Moramo se boriti za pravedniji i ravnopravniji svijet, unutar naših društava i globalno, pa da granice postanu onakve kakve su recimo unutar Europske Unije. Ali to je dalek i idealističan cilj. Moramo biti pametni u vezi toga koje praktične korake poduzeti sada.“

https://kritika-hdp.hr/matthieu-aikins-problem-je-sto-su-nam-granice-uopce-potrebne/

KULTURNA BAŠTINA U FUNKCIJI RAZVOJA – SAČUVAJMO ŠOKAČKI GOVOR:"Jer, prije jezika bio je govor"

114. Simonida Tarbuk

Novinarski projekt:
Interpretacijski centri u službi očuvanja baštine i brendiranja Slavonije

Elektronička publikacija:
Slavonski.hr

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
21. listopada 2024.

Iako je najvrijednije što imamo jer po njemu i zbog njega jesmo to što jesmo, jezika, njegovog bogatstva, snage i identitetske odrednice, kao i potencijala u kulturnom turizmu, još uvijek nismo dovoljno svjesni. Jezik je hranitelj, sredstvo sporazumijevanja, alat koji oblikuje kako mislimo i najvažniji element zajedništva jednog naroda. O jeziku i narječju kao iznimno vrijednom nematerijalnom kulturnom identitetu regije, razgovaramo s prof. dr.sc. Eminom Berbić Kolar, dekanicom Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J.J.Strossmayera u Osijeku, vrsnom znanstvenicom koja je svoj stručni i istraživački rad posvetila jeziku, ali i specifičnim dijalektima sela Brodsko-posavske županije koji danas imaju status zaštićenog nematerijalnog dobra Republike Hrvatske

Grčka riječ dijalektos obično se prevodi kao narječje ili govor, pa bismo mogli reći kako je dijalekt dio veće jezične cjeline, najčešće zemljopisno ograničen dio općeg hrvatskog jezika. Naš širi, a posebno uži zavičaj, Slavonija i Brodsko-posavska županija, u dijalektološkom su smislu posebno zanimljiva i znanstvenicima izazovna područja. Jer, iznimno je rijetko na tako malo prostoru pronaći dva arhaična šokačka govora koji su dio vrijednog nematerijalnog kulturnog identiteta regije i tako potencijalno i aduti za razvoj kulturnog turizma. I mada se još uvijek možemo pohvaliti pokojim izvornim govornikom, riječ

je ipak o starohrvatskom jeziku i govoru u izumiranju koji pod svaku cijenu valja sačuvati i zaštititi. Jedan je staroperkovački, a drugi govor sela Siče koji su, zahvaljujući višegodišnjim naporima i studioznom terenskom radu stručnjaka, među prvima u Hrvatskoj, zaštićeni u Ministarstvu kulture kao nematerijalno kulturno dobro. Slijedeći cilj i logični korak je UNESCO i uvrštavanje na listu svjetske baštine. I mada je na zaštiti arhaičnog šokačkog izričaja posljednjih godina učinjeno puno, riječ je, ipak, o izričaju koji je gotovo potpuno zanemaren, zbog čega mu je nužno posvetiti pažnju ne bi li nestao sa smrću svojih izvornih govornika. Da bismo izbjegli opasnost nestajanja ili uništenja materinskog jezika, sačuvali svoju prošlost i znali kako imamo budućnost, godinama, s puno entuzijazma, ljubavi i stručnosti brine docentica Emina Berbić Kolar, dekanica Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J.J.Strossmayera u Osijeku, jedna od najuglednijih hrvatskih dijalektologinja, autorica brojnih stručnih radova i riječnika. Upravo je ona i najpozvanija da nas povede na jedinstvenu starohrvatsku, arhaičnu šokačku šetnju u potrazi za nepoznatim jezičnim blagom.

Kada govorimo o jeziku kao posebno važnoj nematerijalnoj kulturnoj baštini, što je, prije svega, potrebno reći?

Hrvatski jezik je jezik koji se sastoji od tri narječja koja se, potom dijele na tri dijalekta. Jedna od čestih pogrešaka je izjednačavanje jezikoslovnog pojma narječja s jezikoslovnim pojmom dijalekta što nije točno jer narječja su nadpojmovi pojmu dijalekt. Također, valja reći kako se hrvatski jezik dijeli na kajkavsko, čakavsko i štokavsko narječje, a onda se svako od tih narječja dijeli na četiri dijalekta. Kad govorimo o štokavskom narječju ono se dijeli na slavonski dijalekt, istočno-bosanski, novoštokavsko-ikavski i novoštokavsko-ijekavski dijalekt. Područje mog interesa je slavonski dijalekt i govori koje smo zaštitili kao nematerijalna kulturna dobra RH-sičanski, govor sela Siče i staroperkovački govor, oba na području Brodsko-posavske županije.

Višegodišnji napori na zaštiti štokavskih govora koji su temelj književnog standardnog jezika kakvim danas govorimo, ali i nematerijalno kulturno dobro koje se ne može nadoknaditi, do određene su mjere u široj javnosti osvijestili potrebu čuvanja, a potom i afirmiranja i promoviranja jezika kao iznimnog bogatstva naroda ali i potencijala u kulturnom turizmu. Je li to dovoljno i postoji li širi interes, osim onog na znanstvenoj razini?

Moja praksa govori kako većeg i šireg interesa od onog na znanstvenoj razini nema, što je žalosno, iako praksa nije ista u svim dijelovima Hrvatske. Čakavci i kajkavci će, recimo, puno više interesa posvetiti svome narječju i svojim dijalektima, za razliku od štokavaca, što, mi osobno i nije sasvim jasno i o tome sam i pisala u nekoliko svojih radova. Mislim da je tu riječ o općenitom osjećaju manje vrijednosti koji je neutemeljen, jer iako je poznato da Slavonci imaju široku dušu i veliko srce, očito je i da se dovoljno ne poštuju i ne cijene sami sebe, svoj identitet, svoj jezik, što je žalosno. Ono što nije bilo dobro su naši obrazovni programi koji nisu davali dovoljno pozornosti dijalektologiji i zavičajnom idiomu. Na sreću, na našem fakultetu postoji kolegij pod tim nazivom koji sam osobno uvela i na kojem, zajedno sa svojim studentima odrađujem terensku nastavu, jer dijalektologija se ne može odrađivati u učionici, u čemu imam iznimne rezultate i s puno entuzijazma se trudim promovirati i popularizirati ovo područje. Važno je, osim toga, osvijestiti kako je prije jezika bio govor, a djeca uče od svoje obitelji, slušanjem. I iako je ono što će učiti kroz cijelo školovanje standardni jezik, ono što jest njihovo, što ih obilježava i izražava njihove emocije i istinska stanja, svakako je govor koji su naučili od svojih majki i baka, ono što literatura poznaje kao "maminski govor" i što itekako treba učiti i čuvati, obzirom da bez zavičajnog govora ne bi bilo ni standardnog jezika.

Šokački govor o kojemu govorimo je staroštokavski i u njemu ne vrijede pravila novoštokavskog hrvatskog književnog jezika. On se, u prvom redu, po svojoj melodiji, razlikuje od standardnog hrvatskog jezika, poznaje ikavicu, a zbog specifičnog glasa nazivaju ga i šćakavski. Koje su još specifičnosti arhaičnih slavonskih idioma?

Slavonski dijalekt se razlikuje u, apsolutno svim gramatičkim razinama, na fonološkoj, morfološkoj razini, sintaktičkoj, leksičkoj, a posebice u naglasnom sustavu. Ono što možete primijetiti ako dođete, recimo na tržnicu u Slavonski Brod, Vinkovce, i razgovarate sa snašama, da ćete ih prepoznati po "akutu", otegnutom staroštokavskom govoru ali i riječima s kratkim naglaskom na predzadnjem slogu. Što se tiče odraza jata on je u slavonskom dijalektu različit-imate čisto ikavske govore, dite-diteta, zatim ikavsko-ijekavski, čisto ekavske i ikavsko-ekavske govore. Tu je, zatim i šćakavizam, izrazito staro obilježje koje se, ponegdje zna čuti i danas, nepostojanje glasa h-umjesto hlad, imate lad, umjesto hrana-rana, kao i pojavu da glas h prelazi u glas v, pa umjesto ruho, imate ruvo, kao i varijanta kad h prelazi u j, pa dobijemo snaju, kao čisti slavonizam, umjesto snahu ili kujinu umjesto kuhinju. Tu je i umekšavanje glasova l i n, odnosno prijelaz u lj i nj, pa čujete moljit, pofaljit, nješta, pa gubljenje krajnjega i u infinitivu koje se često prebaci i u razgovorni jezik i javnu komunikaciju-umjesto disati, čut

ćemo dijat, slušat, nać. Tvorba komparativa ima nastavak i-nižji, gorji, višji, tvorba glagolskog pridjeva trpnog na t, što je, također prešlo u razgovorni jezik, poput poradito, naselito, umjesto tvorbe na n u standardnom jeziku. Posebna je i tvorba muških osobnih imena na a- Mata, Andra, Iva, tvorba polusloženica. Sve to potvrđuje kako su posebitosti u leksiku ogromne i predstavljaju istinsko bogatstvo u jezičnom ali i kulturološkom smislu kojim bi se trebali ponositi. Svako selo ima vlastiti leksički sustav što i nama znanstvenicima pruža priliku da uronimo u materiju i neki drugi svijet, slavonsku dušu i srce, zbog čega je, meni osobno, najdraži dio posla izrada riječnika, jer tako je moguće osjetiti i način na koji su naši stari disali, živjeli i razmišljali, što je, uz lekseme, vidljivo i kroz frazeme, ali i to je priča za sebe.

Obzirom na činjenicu kako, vrlo često, a svjedočimo tomu gotovo svakodnevno, nisu dovoljno upoznati niti sa standardnim, književnim jezikom, vrlo je teško očekivati od novinara da poznaju arhaične, staroštokavske govore. Kako bi mediji ipak trebali imati i edukativnu i informativnu ulogu ali i biti svjesni značaja čuvanja nematerijalne kulturne baštine, kao i činjenice da je, upravo u jeziku najveća snaga i prepoznatljivost kulture, što bi poručili novinarima ali i svima onima koji nisu dovoljno upoznati sa snagom i vrijednošću jezika?

Na žalost, dijalektologija i pitanje jezika nisu teme koje se mogu prodati, što nas vraća na početak i pitanje zašto je tome tako. Zato što nam je tako izgrađena svijest još od vrtića, kada su nas nastojali ispraviti i usmjeriti ka standardnom jeziku, govoreći kako je riječ o nečemu što nema važnost, načinu na koji govore stari, neobrazovani, dakle, potpune floskule. Da smo izgradili svijest kod djece da je jezik nešto vrijedno, baš kao i zavičajni idiom, da je to ono nešto po čemu jesi, u čemu si se rodio, dobio svoja obilježja, takve bi teme imale puno veću težinu. Osim toga, čak kada se i progovori o zavičajnom jeziku, uglavnom je to skromno, površno i tek uz put, ukoliko je tema nematerijalna kulturna baština. Moje mišljenje je kako bi takvih članaka i emisija trebalo biti puno, puno više, jer samo je tako moguće shvatiti pravu vrijednost i snagu jezika. Osim toga, očuvanje dijalekata, itekako je važno i za razvoj turizma, budući se njihovom interpretacijom i aktivnostima s izvornim govornicima, gostima može približiti i povijest i kultura određenog prostora.

https://slavonski.hr/kulturna-bastina-u-funkciji-razvoja-sacuvajmo-sokacki-govorjer-prije-jezika-bio-je-govor/

Janjevački Hrvati

115. Damir Kopljar

Novinarski projekt:
Dijaspora - neotkriveno blago Republike Hrvatske?

Elektronička publikacija:
Mimladi.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
24. listopada 2024.

Tema ovoga teksta jest povijest jedne od najstarijih hrvatskih zajednica u dijaspori. Naravno riječ je o Janjevcima koji već sedam stoljeća čuvaju svoju povijest, svoj jezik i svoj hrvatski identitet. U pisanju ovoga članka uvelike mi je pomogla knjiga „Janjevo: sedam stoljeća opstojnosti Hrvata na Kosovu“. Ova izvanredna knjiga precizno i sadržajno opisuje povijest Janjeva te sve teške trenutke u kojima se janjevačka zajednica kroz povijest nalazila. Knjigu sam na poklon dobio od Ruže Golomejić, predsjednice „Udruge Janjevo Zagreb“ te joj se ovim putem zahvaljujem na iznimnoj susretljivosti i angažmanu.

Zašto pišem baš o Janjevcima

Vjerujem kako u Hrvatskoj ne postoji osoba koja nije čula za Janjevce. Janjevci imaju gotovo kultni status u modernoj hrvatskoj povijesti te za brojkom malu zajednicu ostvaraju nemjerljivo veliki doprinos na polju kulture, gospodarstva i sporta. Trebamo se samo prisjetiti izvanrednog uspjeha Josipa Glasnovića koji je 2016. godine na Olimpijskim igrama u Brazilu osvojio zlatnu medalju kako bismo zaključili da prethodno izrečena tvrdnja nije tek pusta tlapnja.

Tko su Janjevci

Na pitanje tko su Janjevci u istom je trenutku lagano i teško odgovoriti. Ono što zasigurno znamo jest da su Dubrovčani u srednjem vijeku osnivali svoje trgovačke kolonije po Srbiji. Srpski kraljevi imali su izuzetno dobar odnos s Dubrovčanima te je Dubrovnik za njih bio svojevrsni prozor prema Mediteranu, a samim time i ostatku svijeta. Također znamo da je srednjovjekovna Srbija imala izuzetno razvijeno rudarstvo i da je u blizini današnjeg sela Janjevo bio rudnik srebrne rude sa primjesom zlata. Eksploatacija rudnika te obrada rude kako u srednjem vijeku tako i danas pretpostavlja posjedovanje naprednog znanja, a na prostoru Europe u periodu srednjega vijeka nije bilo kvalitetnijih i vještijih rudara od Sasa. Brojne europske države obratile su se Sasima kako bi im njihovo prisustvo i znanje pomoglo u eksploataciji rudnih bogatstava. Među zemljama koje su zatražile Saske usluge bila je i srednjovjekovna Srbija te su se Sasi naselili na prostoru današnjeg

Janjeva. Sa Sasima došli su i Dubrovčani koji su kao što je prethodno spomenuto imali privilegirani položaj u srednjovjekovnoj Srbiji po pitanje trgovine. Suživot Sasa i Dubrovčana sa otprije postojećim pravoslavnim stanovništvom stvorio je temelj onoga što danas zovemo Janjevom. Iako Saskog stanovništva na području Janjeva nema u jeziku Janjevaca vidi se da su bili u dodiru s njemačko govorećim stanovništvom. Primjeri njemačkog utjecaja mogu se vidjeti u riječi za radarsko okno, koje Janjevci nazivaju „cee" prema njemačkoj riječi „die Zache". Također prilikom dozivanja koze Janjevci koriste riječ „cige" što dolazi od njemačke riječi „die Zige". Prisutnost Dubrovčana u svakodnevnom životu Janjeva bila je izuzetno snažna te su brojne pučke i poneke plemićke obitelji privremeno, a ponekad čak i na duži period živjele u Janjevu. Veze s Dubrovnikom ostaje snažne sve do pada srpske države pod Tursku vlast. Te snažne veze vide se kroz slanje konzula i sudaca koji su u Janjevu održavali vezu s Dubrovnikom i rješavali sudske sporove među dubrovačkim stanovništvom. Dolaskom Turaka Dubrovčani i dalje uspijevaju održati poseban, možemo slobodno reći i privilegiran status, te Janjevo kao svojevrsna dubrovačka eksklava i dalje opstaje. Status koji Dubrovčani imaju pod novouspostavljenom turskom vlašću ipak neće biti jednak odnosu kakav je bio prije dolaska Turaka te shodno tome veze između Janjeva i Dubrovnika pomalo pucaju. Jedan od takvih primjera je prestanak dolaska dubrovačkih sudaca u Janjevo. Odluka sultana Mehmeda II (poznatog i kao el-Fatih odnosno Osvajač) da Dubrovčani svoje sudske sporove mogu rješavati i u prisustvu kadije dovodi praktički do nestanka dubrovačkog sudbenog prisustva na prostoru Janjeva. Daljnjim protekom vremena, ratovima, epidemijama kuge i općenito životnim nedaćama dolazi do djelomičnog iseljavanja izvornog dubrovačkog stanovništva. Oni koji su u prilici bježe prema Dubrovniku ili teritoriju koji je još uvijek pod kontrolom Zapada, a oni koji su manje sreće ostaju na Kosovu i nadaju se kako ih neće zadesiti zla sudbina. Ovdje treba napomenuti kako je život Janjevaca bio podnošljiv sve dok turska carevina nije počela ozbiljno gubiti teritorij u sukobima s kršćanskim državama. Jedan od najpoznatijih primjera zasigurno jest Veliki bečki rat nakon kojega je represija prema kršćanskom stanovništvu unutar turskog carstva značajno porasla. U tom trenutku kršćansko stanovništvo pa shodno tome i Janjevci počinje trpjeti sve veću represiju, nameću im se sve teži porezi i svakodnevni život postaje gotovo nepodnošljiv.

Prvi spomen sela Janjevo

Prvi pisani zapis koji govori o Janjevu datira iz daleke 1303. godine kada papa Benedikt XI. u pismu poslanom barskom biskupu Martinu ovlašćuje biskupa da postavi upravitelje župnih crkava u Brskovu, Rudniku, Trepči, i Gračanici. Kao što vidimo među prethodno nabrojenim župama ne spominje se Janjevo, ali povjesničari predmnijevaju da je papa pišući o Gračanici zapravo mislio na župu u Janjevu. Ovakav zaključak proizlazi iz činjenice da je Gračanica početkom četrnaestog stoljeća već bila etablirana kao snažno pravoslavno središte te je malo vjerovati da se na prostoru Gračanice nalazila katolička župa. S druge strane Janjevo, kao snažno katoličko uporište, nije direktno spomenuto, ali možemo pretpostaviti da je papa pišući o Gračanici mislio upravo na župu u Janjevu. Ovakve greške tijekom povijesti nisu se rijetko događale te povijesna znanost pokušava dubinskim i kritičkim iščitavanjem dokumenata protumačiti što se dokumentom uistinu htjelo komunicirati. Zaključak da se u ovom pismu radi upravo o Janjevu proizlazi iz činjenice da se Janjevo nalazi u neposrednoj blizini Gračanice. Ubrzo nakon ovoga pisma uslijedilo je i pismo pape Klementa VI. u kojemu se on 1346. godine obraća srpskom kralju Stevanu Dušanu te u pismu izričito spominje i župu Janjevo.

Uz ova papina pisma koja govore o dugoj povijesti postojanja Janjeva svakako treba spomenuti i najstarije zvono koje se nalazi u Janjevu. Zvono nesumnjivo datira iz četrnaestog stoljeća i izliveno je na prostoru današnje Njemačke. Uz zvono postoji i natpis koji se referira na postavljanje zvona. Ovaj natpis izaziva određene povijesne nedoumice te ga neki povjesničari datiraju u četrnaesto stoljeće dok neki smatraju da se radi o natpisu iz petnaestog stoljeća.

Referirajući se na zvona zanimljivo je napomenuti kako su nakon dolaska Turskog carstva na prostor srednjovjekovne Srbije Janjevci skinuli crkvena zvona i sakrili ih u temelje crkve. Ovakva praksa ne iznenađuje budući da su crkvena zvona kroz cijelu povijest bila skidana sa crkvenih tornjeva te pretapana u oružje. Najrecentniji primjer takve prakse imamo na prostoru Samobora gdje su crkvena zvona u crkvi svete Anastazije za vrijeme Prvoga svjetskog rata skinuta i pretopljena u topove.

Kako je selo Janjevo dobilo ime

Na ovo pitanje povijesna znanost ne uspijeva dati točan odgovor. U knjizi „Janjevo: sedam stoljeća opstojnosti Hrvata na Kosovu" navodi se više teorija. Jedna govori da je Janjevo dobilo ime po mjestu Janjina na Pelješcu za koje se vjeruje da je prapostojbina današnje janjevačke zajednice. Druga teorija govori o imenu koje dolazi iz starohrvatske imenice janj koja bi trebala označavati drvo jablana. Uz ove teorije spominje se i teorija o nekom Janji koji se možda prvi naselio i ima mitski status svojevrsnog praoca Janjeva, a nije naodmet spomenuti niti teoriju o janjadi i svetoj Agnezi čiji je atribut upravo janje pa se u Hrvatskoj naziva i sveta Janja.

Uz ovu jezičnu zavrzlamu imamo i dvije legende koje Janjevci čuvaju u svojoj usmenoj tradiciji i koje govore o nastanku Janjeva. Jedna govori o gotovo kataklizmičkom događaju koji je izbrisao sve ljude s prostora planine Palić. Ova planina nalazi se istočno od Janjeva te legenda kaže da se populacija u Janjevu obnovila iz samo jednog para koji su po narodnoj predaji bili brat i sestra.

Druga legenda govori o ratnim razaranjima koja su uništila cijeli kraj i pobila cijelo stanovništvo. Zloj sudbini uzmakli su jedino Janja Palić i neki Glasnović. Ova druga legenda zapravo služi kako bi u časti uzdigla jedne od najstarijih i najprominentnijih janjevačkih obitelji, a to su obitelj Palić i Glasnović.

Jesu li Janjevci Hrvati

Na početku bitno je spomenuti kako u definiranju nacionalnog identiteta dva kriterija igraju glavnu ulogu. Ti kriteriji su samoidentifikacija uz određeni nacionalni identitet i pristanak ostatka društva koji je nositelj nacionalnog identiteta na ovu samoidentifikaciju. Jednostavnim rječnikom rečeno, ako se Janjevci samoidentificiraju kao Hrvati i ako im nitko iz Hrvatske takvu samoidentifikaciju ne dovodi u pitanje onda prostora za daljnju raspravu oko nacionalnog identiteta više nema.

Po pitanju identiteta treba spomenuti i Anthonyja Smitha koji u knjizi „Etničko podrijetlo nacije“ postavlja sljedeće kriterije za nastanak nacije:

1. kolektivno vlastito ime
2. mit o zajedničkim precima
3. zajednička povijesna sjećanja
4. jedan ili više diferenciranih elemenata zajedničke kulture
5. povezivanje sa specifičnom domovinom
6. osjećaj solidarnosti među značajnim sektorima društva

Kada su Janjevci u pitanju svaki od ovih kriterija je u potpunosti ispunjen. Janjevci sebe poistovjećuju s kolektivnim hrvatskim imenom, vjeruju i njeguju mit o svojem dubrovačkom podrijetlu, imaju povijesna sjećanja na svoju hrvatsku pradomovinu. Na polju kulture Janjevci spadaju u kulturni krug zapadnog kršćanstva, a po pitanju jezika nedvojbeno govore hrvatski uz jasne primjese srpskog i albanskog govora.
Kada analiziramo Dubrovačka prezimena, koja se kroz srednji vijek koriste u Janjevu, i usporedimo ih s modernim janjevačkim prezimenima nailazimo na određenu diskrepanciju. Jasno je da su kroz burnu i krvlju natopljenu povijest Janjeva brojni obiteljski klanovi nestali te da su na njihovo mjesto došle neke nove obitelji koje su se integrirale i asimilirale u janjevačku zajednicu. Ovakav trend može se objasniti činjenicom da je Janjevo barem formalno bilo dubrovačka kolonija te da su posebni odnosi između Dubrovnika i Turskog carstva garantirali katolicima u Janjevu veći stupanj zaštite od onoga koji su imali katolici izvan Janjeva. Također je bitno napomenuti kako je kroz dugi niz godina Skopski biskup stolovao upravo u Janjevu te je prisutnost biskupa zasigurno donosila i veću razinu zaštite od okolnog muslimanskog stanovništva. Imajući sve to u vidu jasno je da su se određene obitelji kroz povijest naseljavale na prostoru Janjeva i preuzimale janjevački i hrvatski identitet, no ova činjenica nije i ne smije biti osnova za ugrožavanje janjevačke kulture i dovođenje u pitanje povezanosti Janjevaca s Hrvatskom. Svaki pokušaj relativizacije i dekonstrukcije janjevačkog identiteta, a posebno ako ta dekonstrukcija dolazi iz smjera službenih institucija bilo koje države treba naići na jasan i nedvosmislen odgovor Hrvatskih vlasti. Ukoliko danas dozvolimo da netko dovede u pitanje hrvatski identitet janjevačkog stanovništva već sutra možemo očekivati da će se pod znak upitnika staviti identitet Ljudevita Gaja, Vatroslava Lisinskog, Vlahe Bukovca i Ante Starčevića. Snaga jedne države vidi se po načinu na koji postupa prema najslabijima i najugroženijima, a Janjevci brojem i veličinom svoje zajednice možda jesu mali, ali svojim doprinosom hrvatskoj povijesti i hrvatskom identitetu u duhovnom smislu imaju ulogu pravoga diva koji je uz sve nedaće uspio obraniti svoje hrvatsko ime.

Suradnja Republike Hrvatske i janjevačke zajednice u očuvanju janjevačkog identiteta

Za kraj treba napomenuti kako postoji snažna suradnja između janjevačke zajednice i institucija Republike Hrvatske po pitanju zaštite i očuvanja janjevačkog identiteta i kulture. U intervjuu s predsjednicom „Udruge Janjevo – Zagreb”, Ružom Golomejić saznali smo kako Janjevci aktivno surađuju s hrvatskim institucijama, kao što su Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova te veleposlanstvo RH na Kosovu. Kao jedan od primjera ove kvalitetne suradnje možemo navesti projekt „Obilježavanje 720 godina od prvog spomena Janjeva” koji je proveden uz financijsku potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske. U sklopu ovoga projekta održane su brojne aktivnosti u Zagrebu Kistanju i selu Janjevo. Kao povjesničar posebno bih istaknuo brošuru pod nazivom: „Janjevo 720 godina opstojnosti Hrvata na Kosovu” koja na zanimljiv i poučan način govori o povijesti Janjeva te upozorava na probleme s kojima se janjevačka zajednica na Kosovu danas suočava. Ovu brošuru možemo pronaći na mrežnim stranicama gore navedene udruge, a link za pristup brošuri ostavit ćemo ispod ovoga teksta.

https://mimladi.hr/2024/10/24/janjevacki-hrvati/

WWW.SISAK.INFO

Industrijska prošlost Siska – primjeri iskorištavanja linije "manjeg" otpora

Industrija zbrinjavanja i obrade otpada danas je unosan i profitabilan posao. No, problem je tim tvrtkama percepcija u javnosti, naročito što smeće na hrpi ne izgleda lijepo nikome i nigdje.

Stoga je želja svih tvrtki koje se bave time naići na što manji otpor javnosti. *A otpor javnosti je zasigurno manji tamo gdje su ljudi već navikli na otpad i sličnu „prljavu" industriju.*

Osim same percepcije građana koji su naučili na dim, dimnjake, zagađenje i slično prednost je velika, za takve tvrtke i investitore, u tome što mjesta s povijesnom teškom industrijom imaju, zbog takve industrije same po sebi, **„prihvatljiv" prostorni plan pa investitori imaju manje posla u tom dijelu papirologije koja privlači „neželjenu" pažnju**.

Kod Siska Južna industrijska zona prostornim planom oduvijek predviđa mogućnost područja gdje je dozvoljeno gospodarenje i obrada neopasnog, ali i opasnog otpada obzirom je Željezara nekoć i sama reciklirala otpad, ali i proizvodila velike količine otpada u svome procesu proizvodnje.

Stoga ne treba čuditi što je u procesu privatizacije od Fonda za privatizaciju zemlju u Južnoj industrijskoj zoni kupila **trenutačno najveća hrvatska tvrtka koja se bavi otpadom – CIOS koja tamo ima sada nekoliko svojih pogona te planira gradnju energane na otpad**.

U krugu bivše Željezare je još nekoliko tvrtki s dozvolama za otpad, **poput sisačke MC čišćenje d.o.o.**, čija je osnovna djelatnost gospodarenje otpadom, razne vrste čišćenja, sanacija spremnika goriva i maziva, sanacija eko akcidenata, itd.

116. Danijel Prerad

Novinarski projekt:
Industrijska prošlost Siska - nasljeđe i nove prilike

Elektronička publikacija:
Sisak.info

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
11. studenoga 2024.

Dozvolu za gospodarenje otpadom ima i sam nasljednik sisačke Željezare, **ABS, ali iz drugih razloga** obzirom da koriste željezni otpad u proizvodnji čelika, ali i u čijoj proizvodnji ostaje određena količina otpada. Stoga je nužno da posjeduju dozvolu za gospodarenje otpadom.

No, nije Južna industrijska zona jedino područje u Sisku gdje su se smjestili investitori iz izvorne branše obrade otpada. Na **području bivšeg Herbosa** postoje dvije takve tvrtke – **Remondis Medison i Kemokop**, koje su također iskoristile činjenicu da je **prostorni plan za područje Herbosa zbog njihove nekadašnje spalionice, ali i ambalažnog otpada, predviđao mogućnost obrade otpada**.

Nova zona u Novom Praćnu ipak je trebala mijenjati prostorni plan za takve tvrtke, pa je naknadno tamo zemljište kupio **Rijekatank d.o.o. iz Rijeke**, koji još uvijek nije počeo sa svojom najavljenom investicijom, već se **trenutačno smjestio u drugom dijelu grada** – u Novom Selu Palanječkom 17 na području postojeće tvrtke za gospodarenje otpadom Drage Malbašića.

No, zato se tamo bila smjestila **tvrtka Royal Media**, čiji je pogon u unajmljenoj hali nedavno izgorio u velikom požaru i koja je **trenutačno u stečajnom postupku, s velikom mogućnošću da sav trošak sanacije tog područja padne na porezne obveznike**.

Za sada u Sisku ima 10-ak tvrtki kojima je osnovna djelatnost gospodarenje otpadom i koje se bave samo time, no dozvolu za oporabu i gospodarenje otpadom imaju i mnoge druge proizvodne tvrtke, ali kao nužni dokument u procesu svoje proizvodnje, poput spomenutog ABS-a Sisak.

Rekosmo na početku teksta kako je riječ o unosom poslu i sigurno je kako, danas, *neki poduzetnici koji se bave gospodarenjem otpada ulažu sav potreban novac kako bi osigurali da u njihovim tvrtkama tvrtkama bude sve kako treba u pogledu sigurnosti i zaštite zraka.*

Jer moguće je pomiriti obradu otpada i zadovoljavajuću kvalitetu zraka. Naime, i u **predgrađu austrijskog Graza je spalionica otpada** pa nikome ne smeta – tako glasi česti argument kojeg u raspravama daju podržavatelji takve gospodarske grane.

No, vjerojatno svi znaju da Hrvatska nije Austrija. Razlika je što je u Hrvatskoj izuzetno slabo povjerenje u državu. Kad se priča o toj temi mnogi zapravo kažu ***„nije problem poduzetnik i njegovo ulaganje, kad bi bili uvjereni da će inspekcije, kad zatreba, odraditi svoj posao, kao u Austriji. Ali, to kod nas ne funkcionira".*** *Javnost, jednostavno, nema povjerenja u zaštitnu ulogu države, a to danas stvara i probleme onim poduzetnicima koji žele funkcionirati, i koji funkcioniraju, kako treba jer im javnost neće vjerovati da je sve kod njih u redu, ako ta javnost ne vjeruje institucijama koje to trebaju utvrditi.*

A u Sisku, od spomenutih 10-ak tvrtki koje se bave gospodarenjem otpadom problema je bilo s više od trećine. Ti događaji doveli su i do formiranja Građanske inicijative „Siščani ne žele biti smetlišćani" koji su održali niz prosvjednih i drugih akcija zadnjih godina.

Dva požara zabilježena su, do sada, na području tvrtke Kemokop, koja je kupila nekretine Herbosa u stečaju. Herbos je imao svoju spalionicu, koja je imala dozvolu za spaljivanje svoga ambalažnog otpada. No, zahvaljujući bliskosti vlasnika s HDZ-om i tadašnjim vlastima u državi, prešutno se dozvoljavalo da se u spalionici spaljuje i drugi otpad, a ne samo ambalaža Herbosa, koj ije proizvodio sredstva za zaštitu biljaka i druge kemijske proizvode. *Svjedoci su tome i mnogi radnici Herbosa, kao i oni koji su preko student servisa radili na spaljivanju proizvoda kojiam je istekao rok trajanja u toj istoj spalionici.* Spalionica je s propašću Herbosa prestala raditi, no u stečaju je nekretine Herbosa kupila tvrtka Kemokop koja se bavi na toj lokaciji odlaganje i obradom otpada.

Dakle, do sada su se, od početka rada Kemokopa, na tom području dogodila dva požara.

Prvi je izbio 19. veljače 2020. godine.

„U srijedu, 19. veljače 2020., oko 13 sati, u Ulici Nikole Tesle u Sisku, došlo je do požara u prostoru poduzeća za gospodarenje otpadom. Uzrok požara je samozapaljenje uslijed fermentacije otpada. Na mjesto događaja izašla je inspektorica zaštite okoliša koja je izjavila kako nema opasnosti za zdravlje ljudi i okoliša. Požar je lokaliziran od strane JVP Sisak te nije nastupila materijalna šteta." – priopćila je o tom požaru policija.

Drugi je izbio u srpnju ove godine.

O tom požaru sisačka policija je objavila „kako je tijekom četvrtka obavljen očevid u krugu tvrtke Kemokop, gdje je izbio požar u srijedu, 10. srpnja, oko 16.30 sati, u Ulici Nikole Tesle u Sisku. Očevid je obavljen u suradnji s inspektorom za zaštitu od požara i eksploziva te je utvrđeno da je do samozapaljenja komunalnog otpada došlo uslijed kemijske reakcije zbog visoke vanjske temperature. Materijalna šteta nije nastupila, a policija će Općinskom državnom odvjetništvu dostaviti izvješće."

Ono što je zanimljivo vezano uz taj požar jest da su fotografije koje su tom prilikom objavili vatrogasci Javne vatrogasne postrojbe Sisak na svom Facebook profilu uz obavijest o odrađenoj intervenciji, nakon nekoliko dana nestale.

Obavijest vatrogasaca je bila „Dana, 10.07.2024. godine brzom intervencijom sisačkih vatrogasaca spriječen je požar velikih razmjera u tvrtki „Kemokop" koja je registrirana za reciklažu komunalnog otpada. Požar su gasili djelatnici JVP Sisak, DVD Greda, i DVD Mladost Sisak, a u kojem je ukupno sudjelovalo 25 vatrogasaca sa 12 vozila te je utrošeno 40m3 vode."

Fotografije su prikazivale gašenje požara hrpe otpada odloženoga u dvorištu tvrtke. No, mi smo ih na portalu sačuvali pa ih opet i ovdje objavljujemo.

Požar je u nekoliko navrata izbio i na odlagalištu tvrtke I.G.K. reciklaža u Sisku, u Južnoj industrijskoj zoni. Jedan od tih požara imao je kao epilog međunarodnu istragu koja je dovela do otkrića lanca nezakonite dopreme otpada iz Italije i Austrije u Sisak, gdje je otpad odlagan, zakapan i tako sakrivan.

Policija je tada objavila:

„Kriminalističkim istraživanjem je utvrđeno kako su četvorica osumnjičenih, kao fizičke i odgovorne osobe u više pravnih osoba sa sisačkog i varaždinskog područja, tijekom 2019. godine bez prethodno pribavljene odgovarajuće dozvole za gospodarenje otpadom, kao i odobrenja Ministarstva zaštite okoliša i energetike, uvezli otpad posredstvom više pravnih osoba s područja Republike Italije i Republike Austrije, te preko stotinu pošiljaka na ime više trgovačkih društava na širem sisačkom području uskladištili otpad višemilijunske vrijednosti za koji nije bila moguća okolišno prihvatljiva oporaba. Ulaz prijama otpada verificiran je krivotvorenim službenim pečatom jednog trgovačkog društva, iako su znali da sporno trgovačko društvo nije bilo uvoznik otpada."

Tvrtke koje su bile upetljane u taj posao danas su u stečaju, a trenutačno stečajna upraviteljica traži kupca za zemljište tvrtke koje je služilo kao odlagalište otpada i koje je kompromitirano tko zna kakvim odloženim otpadom tijekom gore spomenutog kriminalnog postupanja.

Spomenuli smo i Rijekatank s kojim su se mještani „sukobili" jer su htjeli pogon otvoriti u dijelu poslovne zone gdje se nikada nije odlagao otpad. Rijekatank za sada nije došao u Novo Praćno, ali je došla naknadno tvrtka s kojom je, za sada, bilo najviše problema.

Dakle, najveći je problem bio sa ranije spomenutom tvrtkom Royal Media, čije je skladište u Sisku izgorjelo krajem lipnja 2022. u velikom, višednevnom požaru.

Spomenuli smo kako je sada ta tvrtka u postupku stečaja, a iz dokumentacije stečajnog i prethodnog predstečajnog postupka dolazi još jedna potvrda stava o nepovjerenju javnosti i građana u državne organe i inspekcije.

Naime, iz te dokumentacije koju i objavljujemo, vidljivo je kako je Royal media, do trenutka požara krajem lipnja 2022., imala ukupno 1,9 milijuna kuna nenaplaćenih kazni koje su proistekle iz najmanje 12 pravomoćnih različitih prekršajnih postupaka koje je protiv tvrtke pokrenula inspekcija i drugi državni organi, uz još četiri prekršajna postupka koja nisu bila dovršena do trenutka požara u sisačkom skladištu otpada te tvrtke.

Unatoč svemu tome ta je tvrtka, u trenutku požara, i dalje imala dozvolu za rad.

A unatoč ranijih 15-ak prekršajnih postupaka, od kojih je većina bila pravomoćna, do samog kraja svoga rada u Sisku je Royal Media **uspjevala „dovesti u zabludu" inspekciju**, kako stoji u priopćenju policije iz svibnja ove godine, a kada je podignuta kaznena prijava protiv Royal Medije i njegova direktora zbog počinjenih kaznenih djela ugrožavanja okoliša otpadom i krivotvorenje službene ili poslovne isprave (https://www.sisak.info/2024/05/23/policija-prijavila-direktora-royal-medie-sumnjaju-da-su-gomilali-otpad-u-novom-pracnu-i-uz-pomoc-lazne-dokumentacije).

U tom priopćenju stoji:

„Kriminalističkim istraživanjem je utvrđeno da je 44-godišnjak u razdoblju od studenog 2020. godine do srpnja 2022. godine (trenutka požara op.a.) na području Siska kao vlasnik i odgovorna osoba u pravnoj osobi, protivno odredbama zaprimao i skladištio količine otpada koje su višestruko prelazile dozvoljene količine sukladno izdanim dozvolama nadležnih tijela, dakle izvršio nedozvoljeni promet otpadom u količini koja je veća od neznatne.

Nadalje je utvrđeno da su osumnjičeni zajedno izvršili lažni prikaz odvoza količina otpada, navodeći kako su otpad zaprimile pravne osobe koje imaju dozvole za gospodarenje otpadom, ali to nisu učinile sukladno lažno navedenim datumima i količinama, te navodeći nepostojeće registarske oznake vozila koja vrše prijevoz, a koju je dokumentaciju 44-godišnjak uporabio u pravnom prometu, dovodeći u zabludu djelatnike nadležnih tijela, koji su ukinuli zabrane

zaprimanja novog otpada, dakle kao službene i odgovorne osobe u službenu ili poslovnu dokumentaciju unijeli neistinite podatke, ovjerili elektroničkim potpisom u namjeri da je prikažu kao vjerodostojnom i uporabili je u daljnjem poslovanju."

Naime, inspekcija zaštite okoliša je u travnju 2022., temeljem prijave gradskih službenika, bila u nadzoru tog odlagališta te su im privremeno oduzeli dozvolu za rad jer su imali više otpada na lokaciji, od dozvoljene količine iz dozvole o gospodarenju otpada. Ponovna kontrola u svibnju 2022. utvrdila je da su svoje poslovanje uskladili s dozvolom, no policija sada tvrdi kako su odgovorni iz tvrtke krivotvorenom dokumentacijom inspekciju doveli u zabludu. Krajem lipnja 2022. prepuno skladište se zapalilo, a kao uzrok požara očevidom je utvrđeno samozapaljenje.

Dakle, jedan čisti primjer koji ide u prilog tvrdnjama kako javnost, u ovom kontekstu, ima vrlo malo povjerenja u rad državnih organa. A, ponavljamo, takva percepcija stvara probleme i onim poduzetnicima koji rade po propisima, i koji bi htjeli ulagati i raditi po propisima.

Protekli tekst u ovom serijalu je bio onaj o dobrim i izvrsnim primjerima proisteklih iz sisačke industrijske tradicije, no, put do dobrih primjera u ovom segmentu morat će ipak ići preko evolucije državnih tijela, i jačanja povjerenja građana u državni sustav. Do tada i ulaganje desetaka milijuna eura u pogone i tehnologiju te poštivanje svih mogućih propisa i pravila i dalje neće jamčiti poduzetnicima realnu dobru sliku u javnosti.

https://www.sisak.info/2024/11/11/industrijska-proslost-siska-primjeri-iskoristavanja-linije-manjeg-otpora

Neprocjenjiva briga: Inspirativna priča o Snježani Pavić, zdravstvenoj radnici u seoskoj ambulanti

U Špišić Bukovici, općini koja broji oko 3.300 stanovnika, medicinska sestra Snježana Pavić mnogo je više od zdravstvene radnice – ona je prijatelj, oslonac i osoba kojoj se ljudi obraćaju s povjerenjem. Kroz gotovo pet desetljeća predanog rada, Snježana je duboko utkala svoje znanje, suosjećanje i nebrojene sate brige u živote mještana. U ruralnoj sredini, gdje je dostupnost zdravstvene skrbi često ograničena, rad medicinske sestre predstavlja ključnu vezu između ljudi i potrebne pomoći.

Kao medicinska sestra, osobito kao dugogodišnja patronažna sestra, kroz svoj je rad oblikovala odnos s pacijentima, a oni je cijene zbog njezine empatije, stručnosti i stalne podrške.

– Još kao djevojčica maštala sam da ću postati medicinska sestra. Kad sam završila osnovnu školu, znala sam što želim, i upisala sam medicinsku školu. Moj prvi posao bio je na internoj Opće bolnice Virovitica, gdje sam radila četiri godine. No, s dvoje male djece i noćnim smjenama bilo je jako izazovno. Kad se otvorilo mjesto u Špišić Bukovici, odlučila sam se prebaciti u patronažu, što mi je omogućilo više vremena za obitelj i rad u manjoj i meni bližoj zajednici. Ta uloga mi je jako prirasla srcu i omogućila mi da im na raspolaganju budem u njihovim domovima, od rođenja do najtežih trenutaka – kaže Snježana.

Na terenu je često prolazila kroz razne izazove karakteristične za rad u ruralnom području.

– Sjećam se zima kada bismo uzeli torbu za kućne posjete, a snijeg bi bio do koljena. Vozeći se starim 'Fićom', bez zimskih guma i telefona, morala sam se snaći kako bih stigla do pacijenata. Jednom sam, vraćajući se iz jedne kućne posjete, sletjela u kanal i stopirala prolaznike da mi pomognu izvući auto – prisjeća se Snježana. Dodala je kako, unatoč svim izazovima, ništa nije moglo zamijeniti osjećaj kada uspiješ pomoći drugima.

117. Željka Đaković Leš

Novinarski projekt:
OGLEDALO ZAJEDNICE: životne priče žena na selu

Elektronička publikacija:
Internetski portal radio Virovitica i Virovitičkog lista

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
8. studenoga 2024.

– Kad vidiš zahvalnost u njihovim očima, sve prepreke postanu nevažne – ističe ona, uvjerena da su to trenuci zbog kojih vrijedi svaki trud.

BRIGA I SUOSJEĆANJE

Jedan od najdražih dijelova njezina posla bio je rad s djecom.

– Poseban užitak mi je bio kad bih mogla djetetu dati injekciju bez suza. Djeca su osjetljiva, treba im pristupiti s puno pažnje, i to njihovo povjerenje prema meni, njihov osmijeh nakon što prevladamo strah zajedno, bio je najvažnija nagrada – prisjeća se kroz osmijeh.

Unatoč izazovima, Snježana je osjećala duboku povezanost s ljudima i njihovim brigama. Situacija s djevojčicom koju je napao pas posebno joj je ostala u sjećanju.

– Imala je samo pet godina kad ju je napao pas i zadobila je teške rane od ugriza. Jako je plakala, a i ja s njom. Suosjećala sam kao da je moje dijete. Dok sam joj sanirala rane, osjetila sam duboku povezanost s njom i postale smo jako dobre prijateljice. Bilo mi je važno da shvati da nije sama i da ima nekoga tko brine o njoj – priča nam emotivno Snježana.

Rad s mještanima Špišić Bukovice i okolnih mjesta bio je za Snježanu više od profesionalne obaveze.

– Ovdje su pacijenti starija populacija, često zabrinuti zbog nedostatka liječnika i udaljenosti od većih zdravstvenih centara. Meni je važno da ih saslušam i pružim im osjećaj sigurnosti. Osjećam se sretno kad im uspijem pomoći, kad vidim njihova sretna lica i čujem riječi zahvalnosti – ističe Snježana.

OSMIJEH KAO „PLAĆA”

Za nju, svaki uspjeh se mjerio kroz mali, osobni kontakt – trenutke kada bi pacijenti zahvalno klimnuli glavom, nasmijali se ili se lakše suočili sa strahovima.

– Najviše me dotakne sretno lice ljudi kad im uspijemo pomoći. Znala sam kako je važno tješiti, i to me poticalo na marljiv rad. Naši pacijenti znaju da mogu računati na podršku, i to je ono najdragocjenije što se u ovom poslu može dati. Učimo jedni od drugih – odaje ova medicinska sestra.

Danas, s dugogodišnjim iskustvom i brojnim uspomenama, Snježana se teška srca priprema za odlazak u mirovinu.

– Ne želim u mirovinu, ali moram. Prošlo je 46 godina, neka djeca kojima sam kao sestra previjala pupak, danas imaju svoju djecu, pa i unuke. Osjećam kao da je sve proletjelo. Srasla sam s ovom ambulantom, ljudima, osjećam se kao da je to moj drugi dom. Teško mi je otići, ali vjerujem da ostavljam dio sebe u ovoj zajednici. Svaki susret, svaki razgovor i podrška utkali su se u moje iskustvo koje sam uvijek, stručno i sa srcem, nastojala pružiti svakom pacijentu – rekla je emotivno sestra Pavić.

Svoj društveni angažman Snježana planira nastaviti kao dugogodišnja predsjednica Udruge žena, u nadi da će kroz aktivnosti „Bukovčanki”, sada, kada bude imala i više vremena, nadalje doprinositi Špišić Bukovici i ljudima koje je godinama nesebično podupirala.

https://www.icv.hr/icv-price/neprocjenjiva-briga-inspirativna-prica-o-snjezani-pavic-zdravstvenoj-radnici-u-seoskoj-ambulanti/

Tihi heroji: Slaven Vujnović slavi tri rođendana

Slaven Vujnović je 52-godišnji umirovljeni časnik Hrvatske vojske s HRVI statusom. Rođen je 7. lipnja 1972. godine u Karlovcu, gdje je pohađao osnovnu i srednju školu. Od djetinjstva je bio iskren, direktan, zaigran i znatiželjan. Mladenačke dane obilježila su druženja, punk glazba, baseball, ali i vrlo rano dobrovoljno uključivanje u obranu svoga grada i domovine.

- Već krajem 80-tih primjećivali smo kako se sprema rat i kako druga strana forsira nacionalizam, ističući neka znakovlja i slično. Među nama Karlovčanima javio se naš inat, sarkazam i rekli smo: E, nećete...U JNA sam bio 1990. u Prizrenu i tamo se isto već jasno vidjelo što se sprema, prisjeća se Vujnović.

Nakon deset mjeseci služenja vojnog roka u bivšoj JNA u Prizrenu, u lipnju 1991. je pobjegao i dobrovoljno se javio u tadašnju 2. „A“ brigadu u Dugoj Resi, iako to tada kao student strojarstva nije morao. Ondje je bio do rujna ’91. Jedno kratko vrijeme je studirao, a bio je i član Narodne zaštite koju je imao svaki kvart. U studenom se dobrovoljno javio u Ured za obranu. U JNA je bio u inženjeriji pa je tako raspoređen u Inženjerijsku satniju 110. brigade.

Dobrovoljno se javio i da ode u Vinkovce i Vukovar s 2. „A“ brigadom u srpnju ‘91., ali o tome ne želi puno govoriti jer su bili vrlo kratko, ušli su i izašli iz Vukovara s minibusom po sporednim cestama.

- Tamo je bio kaos, nismo imali ni oružje ni ništa, nakon dva tri dana su nas vratili nazad u Vinkovce jer smo im u tom trenutku bili višak.

118. Robertina Čuhnil

Novinarski projekt:
Tihi heroji

Elektronička publikacija:
Trend portal

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
26. studenoga 2024.

Prve mjesece obrane Karlovca proveo je na Turnju. Kao inženjerac s još jednim suborcem, europskim promatračima, odnosno „slastičarima“, kako su ih tada naši branitelji zvali, išli su otvoriti minsko polje. Tu je bio ranjen. Pogodila su ga tri snajperska metka, u obje noge. Bila je subota, 14. prosinca, 1991. i taj dan slavi kao drugi rođendan.

- Gore iznad škole na Turnju bilo je postavljeno minsko polje, tzv. šestice mine. Išli smo otvoriti minsko polje kako bi promatrači mogli proći. Kad smo ga zatvarali, neprijateljski snajper je pucao preko „slastičara“ na mene. Sjećam se da mi je prvo puška izletila iz ruke, puška me je i spasila jer je jedan metak završio u njoj, umjesto u mom kuku. Onda sam osjetio da je nešto eksplodiralo na stopalu, uspio sam se izvući do jarka i onda me je dalje izvlačila ekipa Rebelsa koji su bili u kući blizu i moji dečki iz inženjerije. Odvukli su me dalje do škole i onda u Karlovac za bolnicu. U bolnici su utvrdili da sam pogođen, ne samo u skočni zglob stopala desne noge, nego i u list lijeve noge te u kažiprst. To je bio metak koji se odbio od puške. Taj dan su me u bolnici došli posjetiti ti promatrači kako bi mi zahvalili. Napokon su vidjeli što se ovdje događa i da se vodi prljavi rat protiv nas. Smatram da je to promijenilo njihovo mišljenje jer su se osobno uvjerili da su neprijatelji kršili dogovore, čak i pred njima.

Oporavak je trajao mjesecima, hodanje na štakama, bolovi, ali Slaven se nije predavao. U devetom mjesecu ’92. vratio se u Inženjeriju 110., ali zbog rasformiranja 110. u studenom ga prebacuju u Odjel za skrb, gdje su bili svi koji su bili ranjeni, dobivali su naknade i rješavali svoju papirologiju.

- Moram reći da mi je to bilo najgore vrijeme. Iako nismo dobivali neki veliki novac, on je dolazio i nisi morao ništa. Nekoliko mjeseci nisam ništa radio, spavao sam do podne i shvatio koliko je to glupo i da ne želim tako živjeti. Pružila mi se prilika da odem u satniju veze, a nakon par mjeseci su me povukli u Zapovjedništvo Zbornog područja jer sam imao čarobne moći, znao sam upaliti kompjuter.

Zaposlili su ga u zapovjedništvu Zbornog područja Karlovac u Odjelu ONP-a, tzv. operativni nastavni poslovi, danas poznat kao G3, gdje su planirali i pripremali ratne operacije.

Na studij strojarstva nije se mogao vratiti jer su mu se ruke previše tresle za tehničko crtanje pa je odlučio upisati studij informatike u Zagrebu te je studirao uz rad. Za kompjutere je pokazivao afinitet od djetinjstva, na internetu je bio od ranih 90-tih kada je to za većinu bila nepoznanica pa je studij bio logičan slijed koji mu je odredio i položaj u Hrvatskoj vojsci.

Kasnije je prešao u G6, Odsjek za informatiku, gdje je nakon nekog vremena bio v.d. voditelja odsjeka, a kasnije i voditelj, nakon što je završio Zapovjednu stožernu školu. Iako je imao čin satnika, radio je na razini pukovnika zbog svojih sposobnosti. Bio je u timu koji je radio na Vojno-redarstvenoj operaciji Oluja za karlovačko područje.

Prilagodba NATO standardima bila je također velik dio njegovog posla. U sklopu rada u vojsci bio je uključen u gotovo sve vojne vježbe, među kojima su mnoge bile međunarodne, a pohađao je i brojne edukacije diljem svijeta. Među njima je bila i jedna u Turskoj o CIMIC-u, koji je mnogima bio, a i danas je enigma. Zahvaljujući tome, završio je 2006. godine i u Afganistanu, kao cimikovac i pregovarač.

Umirovljen je po sili zakona 2012. kao i mnogi hrvatski ratni vojni invalidi te su svi predali kolektivnu žalbu koja je došla i do Vrhovnog suda. Nažalost, nije prošla. Sa 40 godina završio je u prisilnoj mirovini. Posvetio se djeci i prihvatio jedan mirniji život.

Uključio se u rad Udruge informatičara te je bio predavač na brojnim radionicama za djecu, ali i studente riječkog Sveučilišta. Bilo je tu raznih radionica programiranja u pythonu i izradi računalnih igara.

Aktivirao se i u Udruzi pripadnika 110. brigade kojima je vodio web i Facebook stranicu. U 110.-oj je predsjednik Kluba inženjeraca i radi na odnosima s javnošću.

- Meni je cilj bio srušiti predrasude o hrvatskim braniteljima kao kockoglavim Rvatinama. Poznajem branitelje i s dva doktorata koji imaju respektabilan broj dana na frontu. Uvijek ističem da su Karlovac branili punkeri, metalci, rokeri, općenito, ljudi različitih svjetonazora. Na tom tragu se rodila i ideja da podignemo našu priču na višu, međunarodnu, razinu.

Vujnović je s doktorandom Sveučilišta u Leuvenu antropologom, koji istražuje branteljsku populaciju u jugoistočnoj Europi, Charliejem Warnerom idejni začetnik međunarodnog susreta u sklopu kojega je Udruga 110. brigade ugostila američke veterane u Karlovcu ovoga ljeta. Nažalost, nije mogao uživati u plodovima svoga rada jer je završio u bolnici na izuzetno teškoj operaciji zbog aneurizme srčane aorte. Zahvalan je timu iz KBC-a Rebro koji su mu spasili život pa tako 6. lipnja, kada je operiran, ima i treći rođendan.

Godinama pruža podršku Udruzi obitelji poginulih hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata Karlovačke županije. Pomaže im informatički, fotografira i snima

njihove događaje, a snimao je, režirao i montirao i nekoliko njihovih filmova. Kratko vrijeme bio je vanjski suradnik Trend televizije kao montažer i savjetnik za braniteljska pitanja, obranu i sigurnost. Zbog zdravstvenog stanja to nije mogao nastaviti.

Otac je dviju kćeri, koje studiraju neuroznanost i psihologiju na Sveučilištu u Maastrichtu u Nizozemskoj, na koje je iznimno ponosan.

Vujnović je nositelj brojnih odlikovanja, među kojima su najznačajnija Spomenica domovinskog rata, Medalja Oluja i Red hrvatskog pletera za promociju RH u svijetu i pridruživanje NATO-u.

https://trend.com.hr/2024/11/26/tihi-heroji-slaven-vujnovic-slavi-tri-rodendana/

Pljočkanje u programu Tocatija

U Rimu je krajem prošle godine, na poziv talijanskog Ministarstva kulture, organizirana dodjela povelja svim zemljama partnerima i svim lokalnim dionicima uključenima u multinacionalnu nominaciju Tocatì – program zajedničkog očuvanja baštine tradicionalnih igara i sportova.

Tocatì je zajednički program za očuvanje tradicijskih igara i sportova koji se razvijao tijekom godina zahvaljujući međunarodnoj mreži zajednica, grupa i pojedinaca, uključujući nositelje tradicijskih igara i sportova, uz potporu lokalnih, nacionalnih i međunarodnih institucija i udruga.

Hrvatska se mreži pridružila tradicijskom pučkom igrom Pljočkanje, koja je geografski ponajviše zastupljena u Istri, gdje je kao krovna udruga, njeguje Istarski pljočkarski savez (IPS).

U ime Republike Hrvatske, na skupu su prisustvovali glavni konzervator Ministarstva kulture i medija Davor Trupković i glavna tajnica Hrvatskog povjerenstva za UNESCO Rut Carek.

Multinacionalnu nominaciju Tocati – festival tradicijskih igara („Tocati – Shared Programme for the Safeguard of traditional games and sports“) za Registar dobrih praksa UNESCO-a inicirala je Italija, a pridružila joj se Hrvatska zajedno s Belgijom, Ciprom i Francuskom.

Promicanje Tocatija

Zajednički program za očuvanje tradicijskih igara i sportova – Tocatì razvijao se tijekom godina zahvaljujući međunarodnoj mreži zajednica, grupa i pojedinaca, uključujući nositelje tradicijskih igara i sportova, uz potporu lokalnih, nacionalnih i međunarodnih insti-

119. Dragutin Lončar

Novinarski projekt:
Tradicijske igre u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Dobar život

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
7. rujna 2024.

tucija i udruga. Multinacionalnu nominaciju Tocatì UNESCO je uvrstio u Registar dobrih praksi u prosincu 2022. godine, a na istom je zasjedanju UNESCO-ova Međuvladina odbora za očuvanje nematerijalne kulturne baštine pljočkanje iz Hrvatske pridruženo multinacionalnoj nominaciji.

U Hrvatskoj je pljočkanje geografski ponajviše zastupljeno u Istri, a Istarski pljočkarski savez (IPS) kao regionalna mreža nevladinih organizacija (sportski klubovi i klubovi za starije osobe), koje su identificirane kao nositelji, a to su Pljočke sports club (ŠPK) „Agroturist", Pljočke club (PK) „45 Paralela", PK „Škrilja", PK „Radigoza", PK „Marčenegla", PK „Lanterna", PK „Sveti Petar", ŠPK „Murine", SPK „Sutivanac" i „Žminj".

Proces promicanja Tocatìja uključuje rastuću mrežu sudionika, koji se identificiraju u zaštiti pljočkanja, kao izraza vlastite nematerijalne kulturne baštine. Tradicionalna zajednica igara uključuje igrače, obrtnike, promicatelje, volontere, stručnjake i široku mrežu sudionika koji djeluju na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Prva međunarodna radionica o dobrim praksama zaštite pljočkanja održana je u istarskom Svetvinčentu 2019. godine. Također, na inicijativu Istarskog pljočkarskog saveza, 2020. organiziran je online webinar na temu Tradicijski sportovi i igre u kontekstu turizma okupljajući partnere iz nominacijske mreže.

7. Festival pljočkanja u Svetvinčentu

Tako je pljočkanje upisano u popis nematerijalne kulturne baštine kao dio svjetske baštine, a krovna udruga Istarski pljočkarski savez nastavila je raditi na bogatim aktivnostima. U povodu toga je uz potporu Ministarstva kulture i medija RH, Hrvatskog povjerenstva za UNESCO i Istarske županije u općini Svetvinčenat održan krajem 2023. godine 7. međunarodni festival pljočkanja.

U sklopu toga održan je i međunarodni skup na temu – očuvanje tradicijskih igara i sportova za društvenu inkluziju – posvećen obilježavanju 20 godina UNESCO-ve Konvencije o očuvanju nematerijalne kulturne baštine. Skup na kojem su sudjelovali brojni stručnjaci iz šest europskih zemalja bio je namijenjen učiteljima, ali i otvoren za sve zaljubljenike u tradicijsku kulturu. Uz to u Žlinji je održan međunarodni turnir u pljočkanju i turnir u gađanju „fiondama" (pračkama) čiji su nositelji Istarski pljočkarski savez i udruga STK „Istrijanske fionde" iz Pule.

Cijelom ovom značajnom događaju za pljočkanje, ali i za sve tradicionalne pučke igre i sportove u Hrvatskoj prethodile su brojne aktivnosti, među kojima valja spomenuti prvu međunarodnu radionicu o dobrim praksama zaštite pljočkanja koja je održana u Svetvinčentu 2019. godine, a na inicijativu Istarskog pljočkarskog saveza 2020. godine održan je i webinar na temu „Tradicijski sportovi i igre u kontekstu turizma", okupljajući partnere iz nominacijske mreže.

Nacionalni centar pljočkanja u Svetom Petru u Šumi

Za istarsko pljočkanje uvelike je značajno da su se u očuvanje i popularizaciju pljočkanja uključile gotovo sve općine i gradovi pa i sama Istarska županija. Hrvatski pljočkarski savez i Istarski pljočkarski savez nastoje posljednjih godina u Svetvinčentu razviti pljočkarsko središte za promociju pljočkanja, a od velikog značaja za tu tradicionalnu igru je dovršetak gradnje Nacionalnog centra pljočkanja u Svetom Petru u Šumi. Nacionalni centar pljočkanja izgrađen je na travnatom igralištu kojega su i dosada koristili supetarski pljočkari za treninge i natjecanja. Centar se sastoji od dva natjecateljska bloka, svaki s po pet staza.

Velike su zasluge Istarskog pljočkarskog saveza i u širenju te igre izvan Istre, pa i Hrvatske. Istarski pljočkari „izvezli" su tu igru u Hrvatsko zagorje (PK Mokrice) gdje su se godinama održavala natjecanja „u četvorkama" u sklopu pljočkarskog turnira „Alpe – Adria". Zaslugom pojedinaca iz Istre pljočkarski klub je osnovan i u Bosanskom Grahovu (BiH). U suradnji Hrvatskog pljočkarskog saveza i Škuljarskog saveza Slovenije (Slovenci pljočku zovu škulja) ujednačena su pljočkarska pravila (veličina i težina rekvizita, veličina igrališta itd.), a tome su se priključili i Talijani pa tako turniri iz serije „Alpe – Adria" okupljaju pljočkare iz tih četiriju zemalja, a česti su i pljočkarski četveroboji Hrvatske, Slovenije, Italije i Bosne i Hercegovine.

https://dobarzivot.net/pljockanje-u-programu-tocatija/

Plitvička jezera – neispričana povijest (1.) Plitvice prije najezde turista – doba graničara, iliraca i prvih putopisa

Plitvička jezera lani je posjetilo čak 1,45 milijuna turista, a Nacionalni park poslovao je s 19 milijuna eura dobiti. Rast broja turista uzrokuje povećanu potrošnju vode koja se crpi iz jezera Kozjak, a istodobno se već desetljećima ne rješava pitanje kanalizacije…

Hrvatska ima osam nacionalnih parkova, no samo jedan po kojem je u svijetu prepoznatljiva – Plitvička jezera u Lici. Teško da postoji ijedan promotivni film ili turistička reklama za Hrvatsku bez ikoničke slike 78-metarskog Velikog slapa, koji je odavna već nadrastao status prirodne ljepote i postao jedan od simbola zemlje same.

Stoga je uistinu neobično da je nedovoljno istražena povijest kraja u kojem je najveći, najstariji i najposjećeniji nacionalni park, koji je više od 40 godina UNESCO-va svjetska baština. Do danas je najdetaljnija knjiga o Plitvicama ostalo kapitalno djelo Smiljančanina Dragutina Franića iz 1910. godine 'Plitvička jezera i njihova okolica', koje je vrijedni pisac, inače povjesničar i geograf, tada izdao o vlastitom trošku.

U vodičima i brošurama o Plitvičkim jezerima uglavnom se šturo ili ništa govori o tome kako su Plitvice od stoljećima izoliranog područja – a upravo zahvaljujući toj izoliranosti ostale su očuvane – postale svjetski poznati fenomen, jedno od 'most instagrammable' mjesta u ovom dijelu Europe.

Tvornica novca i otpadnih voda

Druga je strana te priče da su Plitvička jezera postale žrtva vlastite popularnosti. Upravo zastrašujuće kolone turista koje ljeti svakodnevno tabanaju oko jezera i

120. Nives Matijević

Novinarski projekt:
Plitvička jezera – neispričana povijest

Elektronička publikacija:
Zagrebi

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
31. kolovoza 2024.

čekaju red na slikanje pored Velikog slapa ne mogu se smatrati održivim turizmom.

U 2023. godini Plitvice je posjetilo 1,45 milijuna turista od čega 85 posto inozemnih, a sredinom kolovoza ove godine iz NP Plitvička jezera pohvalili su se da u 2024. bilježe rast broja posjetitelja za dodatnih 7 posto. Da je Nacionalni park tvornica novca svjedoče i financijski pokazatelji – u 2023. godini prihodi su dosegli 57,8 milijuna eura, a kako su rashodi iznosili 38,5 milijuna eura, ustanova je poslovala s 19 milijuna kuna dobiti.

Dok neke druge turističke zemlje rigorozno štite svoje UNESCO-ve lokalitete ograničenjem broja posjetitelja – pa tako primjerice u kompleks prethistorijskih podzemnih grobnica Hal Saflieni Hypogeum na Malti na sat može ući samo deset osoba, na Plitvicama ne samo da su gužve sve veće, već je lani bilo i kupača u jezerima, iako je kupanje ondje izričito zabranjeno.

Rast broja turista uzrokuje povećanu potrošnju vode koja se za potrebe Nacionalnog parka crpi iz jezera Kozjak, a istodobno se već desetljećima ne rješava pitanje kanalizacije. „Danas u NP Plitvička jezera postoji djelomično izgrađen sustav javne odvodnje sanitarno fekalnih otpadnih voda bez uređaja za pročišćavanje otpadnih voda" navodi se na stranici Vodovoda Korenica.

U srpnju ove godine voda za piće u NP Plitvička jezera bila je mikrobiološki onečišćena i trebalo ju je prokuhavati. U kolovozu se to ponovilo, pa voda u selima Plitvice i Poljanak nije bila za piće iz istog razloga.

Prvi spomen Plitvica

Najstariji dosad poznati spomen Plitvica datira iz 1558. godine. Tada je, prema Hrvatskim saborskim spisima, u utvrđenom gradu Stjeničnjaku (ostaci grada su pored sela Donji Sjeničak kod Karlovca) održan sabor hrvatskog plemstva i donesena odluka da knez **Frankapan Tržački** na Plitvicama (Prythwycze) mora držati tri stražara. U ranijim se ispravama spominjala samo aqua Corona (Korana).

U drugoj polovici 16. stoljeća Plitvička jezera je u svom atlasu označio i nizozemski kartograf **Gerhard Mercator**, navodi geograf i književnik **Milan Šenoa** u predgovoru monografije 'Plitvička jezera' iz 1924. godine. Habsburški vojni kartograf **Martin Stier** 1664. godine je, nakon više godina terenskog rada, izradio 'Kartu Ugarske sa susjednim kraljevstvima, kneževstvima, i krajevima', te na karti označio i Plitvička jezera, ali bez toponima.

Godine 1673. varaždinski isusovac, kartograf **Stjepan Glavač** (1627.-1680.), autor prve potpunije karte Hrvatske, na tu je kartu upisao 'Jezera' uz izvor Korane, ali bez ucrtavanja i toponima. Najznačajniji austrijski kartograf prve polovice 18 stoljeća **Johann Christoph Müller** nakon mira u Srijemskim Karlovcima 1699. godine na karti razgraničenja s Turskim Carstvom zabilježio je postojanje jezera tik uz koja je tada prolazila granica.

Austrijski satnik Wagner izradio je 1788. pregledni plan Plitvičkih jezera. Car i kralj Franjo, koji je godine 1818. sa svojom suprugom Lujzom putovao po južnoj Hrvatskoj i po susjednoj Dalmaciji, svrnuo se i na Plitvička jezera, kad je iz Otočca išao preko Priboja na Kordun.

U literaturi se Plitvice prvi put spominju 1777. godine – župnik iz Otočca **Ivan Dominik Vukasović** (1737.-1799.) spomenuo ih je u svom djelu „Zemljopisni i povijesni novi opis Karlovačkog generalata iz 1777. godine: „Plitvice su pet lijepih vodenih jezera u vrlo gustoj šumi na turskoj granici, gdje se u svako doba mogu uloviti najljepše i najbolje pastrve."

Nakon oslobođenja Like i Krbave od Turaka, godine 1712. Lika pa tako i Plitvička jezera ušli su u sastav Vojne krajine, odnosno Karlovačkog generalata, u kojem ostaju do 1881. godine kada je Vojna krajina pripojena civilnoj Hrvatskoj. Početkom 19. stoljeća Karlovački generalat, teritorijalno podijeljen na četiri graničarske pješačke pukovnije – Ličku sa sjedištem u Gospiću, Otočku u čijoj su nadležnosti bila Plitvička jezera, te Ogulinsku i Slunjsku – važio je za svojevrsni austrijski Sibir. Bila je to regija s najtežim terenom, neprohodnim šumama i surovom klimom, a životni standard graničara bio je niži od onog u drugim dijelovima carstva. Zatvoreni svijet za sve druge, osim za vojsku i one koji tamo žive.

Godine 1810. u Tübingenu izlazi Europäischen Annalen s prvim poznatim opisom Plitvica, navodi u svojoj knjizi 'Die Plitvicer Seen' iz 1896. godine kapetan u 53. pješačkoj pukovniji **Stefan von Buchwald**. Pjesnikinja **Therese von Artner** (1772.-1829.), najstarija kći k.u.k general-majora **Leopolda von Artnera**, objavila je 1830. godine putopisno djelo 'Briefe über einen theil Kroatien und Italien an Caroline Pichler' (Pisma o dijelu Hrvatske i Italije upućena prijateljici književnici Caroline Pichler), u kojem piše i o putovanju od Ogulina do Plitvičkih jezera, te kaže kako su 'ova jezera vrlo malo poznata, stranci pogotovo nikad ne dolaze ovamo'.

Frasova Topografija: o ukusnim pastrvama i potkapetanovu poluotoku

Godine 1835. objavljena je u Zagrebu na njemačkom jeziku 'Cjelovita topografija Karlovačke vojne krajine' **Franza Juliusa Frasa** (1794.-1868.), pedagoga

i pisca, školskog ravnatelja Karlovačkog generalata, koji je upravljao krajiškim školstvom do umirovljenja 1849. godine. Fras je u svojoj Topografiji opisao i Plitvička jezera, ali ih je pobrojao samo 11, od kojih, kaže, obično se spominje samo sedam: Prošćansko, Ciginovac, Galovac, Gradinsko, Kozjak, Milovanovo te Kaluđerovo (Kaluđerovac). Fras piše da je najprikladnije mjesto za pogled na jezera ogranak brda Metla, a ako čovjek ima priliku posjetiti jezera u lipnju i srpnju, kad im je otvoren pristup s istočne i zapadne strane, 'onda mu oči dožive ugodnu draž'. I on navodi da se u jezerima love ukusne pastrve.

„Između Kozjaka i Gradinskog jezera je mali poluotok, uskim kopnom povezan s brdom Bilo. Iz toga malog poluotoka strši prilično visok, vrlo strm humak, a na njegovu je vrhu razoreni grad, kojemu su zidovi svi od sedre. Zvao se navodno Krčin. Taj razoreni gorski grad, koji ima oblik trokuta, s puškarnicama uokolo u zidovima, sagradili su Grci, a razorili Huni. Navodno je zajedno s razorenim gorskim gradom Mrsinjem kod Korenice pripadao nekomu rimskom vitezu. Taj poluotok sada pripada umirovljenom potkapetanu **Matiji Rukavini**, koji je tu sebi sagradio stambene zgrade, a tik uz Kozjačko jezero i lijepu pilanu sa svim udobnostima. Danas se ovo brdo, kao i gradina, zove Galovac prema nekom kapetanu Gallu, koji je ovdje navodno potukao Turke. Kroz jezero Galovac, kao što se pisac i sam osvjedočio, vidi se – kad je voda bistra – jedna popločena cesta. Je li to doista cesta ili možda neki obrambeni zid (jezero je još i danas na tom mjestu plitko), ne može se utvrditi, iako je taj položaj, prema tragovima koji još postoje, bio jako opkopan. Nedaleko od posljednjeg jezera, kod potoka Plitvica, još su tragovi nekadašnjeg grčkog hrama, a kod Matijaševa privoza može se naići na špilju s odjeljcima. Prema priči, jednom se ovdje u špilji ispod brda Galovac nastanio neki pustinjak, koji je među narodom postao poznat po liječenju bolesnih ljudi. U godinama 1801. i 1827. posjetio je Plitvička jezera Njegova carska visost nadvojvoda državni Palatin **Joseph Anton** (1776.-1847.), zamjenik cara, op. pr.). Do ovih jezera nema pravog puta; za putnike vrijedna je spomena cesta koja prolazi kraj sela Drežnika u Ogulinskoj pukovniji i druga preko Priboja u Otočkoj pukovniji. Tom se cestom izvoze daske koje se ovdje proizvode", piše Fras. Za Priboj navodi da je to selo s 40 kuća i 599 stanovnika, od kojih su 279 katolici, a preostali 'grkonesjedinjeni'. Selo leži u šumskom predjelu Male Kapele, a pripada koreničkoj župi.

Kralj botaničar na Plitvicama i prve mape

U lipnju 1845. Gajeve Novine Horvatsko-Slavonsko-Dalmatinske na naslovnoj stranici donose vijest prepisanu iz njemačkih i peštanskih novina da je njegovo veličanstvo kralj saksonski **Fridrik August II**, putujući pod imenom grofa od Hohensteina, kojeg među ostalima prati i zapovjednik prve banovačke graničarske regimente baron **Josip Jelačić**, stigao iz Zagreba u Vojnu krajinu, te je „dostojao visoki putnik glasovita Plitvička jezera pohoditi, a zatim uzići na glavicu gore Plešivice".

Inače, kralj Friedrich August II (1797.-1854) skupljao je fosile i imao veliku prirodoslovnu zbirku. U slobodno je vrijeme proučavao botaniku i putovao na botaničke izlete u razne zemlje, a objavio je knjigu o botanici. Kasnije je Dragutin Franić u svojoj knjizi „Plitvička jezera i njihova okolica" objavio „3 vlastoručne crtarije njeg. veličanstva Fridrika Augusta II., saskoga kralja".

Mihovil (Mijat) Sabljar (1790.-1865) bio je građevinski inženjer u austrijskoj vojsci s diplomom terezijanske vojne akademije u Bečkom Novom Mestu, a kasnije muzealac i kolekcionar. Sabljar je bio vješt crtač i autor je niza karata i topografskih skica u prvoj polovici 19. stoljeća. Godine 1850. kao major u miru nacrtao je kartu Plitvičkih jezera (tuš/akvarel) koja se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.

Godine 1856. **Manoilo Sladović**, svećenik biskupije senjske i profesor na senjskoj gimnaziji objavio je opsežnu knjigu „Povesti biskupijah senjske i modruške ili krbavske" u kojoj navodi: „Najlepše naravsko utvorenje, što se po celom svetu poznaje jesu Plitvička jezera na Kapeli. Njih devetero slivajući se jedan u drugoga obkoljeni miljahnom zeleni i suškavim romonom drug druga, desili se na ogranku Kapele planine od kojih najgornje Prošćansko do 20 hvatih dubine, 1340° dugljine i 270° širine imade. Koja divna lepota da je drugde bila bi na svakom šeširu za etiketu a mi još od njih ni slike neimamo".

Prvi putopis na hrvatskom jeziku Adolfa Tkalčevića

Godine 1860. u Zagrebu izlazi prvi putopis o Plitvicama na hrvatskom jeziku 'Put na Plitvice' **Adolfa Tkalčevića**, filologa, književnika, ilirca. U svojim Carsko-kr. Službenim narodnim novinama **Ljudevit Gaj** ovako reklamira knjigu: „Izvrstnu ovu knjigu preporučujemo svim našim domorodcem. Tko joj poznade spisatelja, taj je već unapred osviedočen, da se mora ova knjiga odlikovati osobitom krasotom jezika, elegantnim slogom i zanimivim opisivanjem. Mi smo uvjereni, da će ovu knjigu svaki čitatelj ne samo jedanput nego i višeputah čitati, i da će u njoj svagda novih krasotah naći. Knjizi je pridana krasna slika 'Tlovid plitvičkih jezerah'. Imade 92 str. i stoji samo 40 novč. a može se nabaviti i naručiti kod samog g. spisatelja u Kipnoj ulici, br. 174". Tkalčević i njegovo društvo putovali su kolima, noćili po selima i

nadali se najesti plitvičkih pastrva, jer su čuli da ih je toliko da se i kapom dadu uloviti.

Na desnoj obali jezera Kozjak zatekli su graničara **Antuna Perišića**, koji je sa ženom, djetetom i svekrvom jedini živio ovdje, ali pastrva za njih nije bilo. Perišić im je objasnio da se pastrve love noću uz pomoć kresa. Prevezao ih je preko Kozjaka u čamcu izdubljenom od jednog komada drveta, što je trajalo oko pola sata i morali su biti nepomični da se ne prevrnu. Kad upitaše kako to da nema boljeg čamca, kaže on da ih je bilo, ali da „ovdje niže ima čudnovatih ljudih, po imenu Grbićah, pa dođu ob noć, te ili odvezu ili popale sve što nađu nalik na čamac, a evo ovu svoju kukavicu skrivamo kojekuda da se bar do mlina dokučimo…Kada plemenitiji gosti onamo dođju, kano što je bila svijetla banica Jelačićka, onda slupaju graničari na brzu ruku daščare, koje poslije razstave, da jim jih gusari neupale", kazivao im je graničar.

Tkalčević dalje piše: „Dokle nisam okom mogao, o tom me uputio topografički obraz o Jezerih, koji je godine 1850., kada se je pod predvodničtvom tadanjega oberstara Krpana na Jezera slomila sila otočkih, slunjskih i ogulinskih oficirah in facie loci kano kadet vrlo liepo narisao **Petar Latas**, oficir i rođak glasovitoga našega zemljaka Omer-Paše (Omer-Paša Latas op. a), koji se je posvuda verao, da što vjernije sastavi, a komisija je od nazočnih oficirah pronašla to djelo za posve točno". (Latasov tloris Tkalčević je kasnije objavio u svojoj knjizi.)

Držeći se Latasove mape, brojeva do kojih je spomenutom prigodom mjereći došao major Bach, te vlastitog iskustva, Tkalčević je potom redom opisao kako ide slijed jezera, od najvišeg Prošćanskog do zadnjeg Novakovića Broda. Jedan od vrhunaca izleta bio je kad ih je graničar Antun doveo na pašnjak nad Ciginovcem s kojeg su odjednom mogli vidjeti odjednom 7 od 16 jezera – Prošćansko, Ciginovac, Okrugljak, Crno jezero, Bakinovac, Vir i Galovac. Potom se društvo okupalo u jednom od jezera, a izlet je završio kod Velikog Slapa odakle su se zaputili u Petrovo Selo na noćenje.

I Tkalčević spominje kako se nad Kozjakom vide podrtine stara grada, koji je dotle propao u zemlju, da su mu razna stabla sredinom probujala. Mislio je na Krčingrad, koji zovu i Gradina Kozjak, građen od sedrenih klesanaca i tek u novije doba istražen. Pretpostavlja se da je Krčin građen na prijelazu iz 13. u 14. stoljeće.

https://zagrebi.hr/plitvicka-jezera-neispricana-povijest-1-plitvice-prije-nego-sto-su-ih-pregazili-turisti-doba-granicara-iliraca-prvih-mapa-i-putopisa/

UMJETNA INTELIGENCIJA

Kako su hrvatski, europski i američki političari koristili AI u (prljavim) kampanjama

Generativni AI, vijetnamski botovi, lažne glasovne snimke u svrsi širenja laži, napadanja i manipulacije... Dobro došli u politiku gdje više nikome ne možete vjerovati.

Čak preko 100 država ove godine izlazi na izbore, a dobar dio njih već se i održao. Uglavnom je riječ o parlamentarnim i predsjedničkim izborima, a Europu su uhvatili još i europarlamentarni izbori. **Čak 7 od 10 najmnogoljudnijih zemalja** izlazi na izbore, što znači da će oko polovice svjetske populacije birati novo vodstvo. Za one koji su u poslu sijanja dezinformacija, stvaranja lažnih narativa, obmanjivanja građana diljem svijeta, malo je reći da je ovo njihova godina.

Serijal *Umjetna inteligencija i politika* započet ćemo predstavljanjem različitih primjera korištenja umjetne inteligencije u politici u Hrvatskoj, Europi i SAD-u. **Neki primjeri će** vas razljutiti i rastužiti, a neki sigurno dobro nasmijati.

Dobili smo prvu AI političarku, a HDZ muku muči s botovima i lažnim profilima

U Hrvatskoj imamo nekoliko vrlo različitih primjera korištenja umjetne inteligencije u političkim kampanjama. Jedini **pozitivan primjer je Nitkolina, prva hrvatska AI političara iza koje stoji platforma Možemo!**

Tijekom kampanje za parlamentarne izbore Nitkolina je imala nekoliko objava u kojima poziva premijera **Andreja Plenkovića** na debatu, ali ususret europskim izborima postaje aktivnija. Sjela je na val AI pjesma i **objavila „album" sastavljen od 5 AI pjesama koji pozivaju na izlazak na izbore ili ističu probleme u Hrvatskoj**.

121. Marin Pavelić

Novinarski projekt:
Umjetna inteligencija i politika

Elektronička publikacija:
Netokracija

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
7. kolovoza 2024.

No Nitkolina nije jedini umjetni akter na političkoj sceni – prisjetimo se kako je jedna objava na službenom profilu Hrvatske demokratske zajednice prikupila povelik broj lajkova. **Sudeći prema reakcijama na tu objavu, velik broj ljubitelja HDZ-a su Vijetnamci.** Ovdje se radi o botovima, točnije, društvenim botovima koji su postali glavni politički alat. Nije poznato je li HDZ sam kupio krive botove ili ih netko želi ismijati.

S druge strane, Gong je 20. veljače uspio pojedine botove pripisati HDZ-u. **Jerko Jere Kotarac, Tino Topić Top i Tomo Toky Marinković** samo su neki od profila koji redovito „lajkaju" objave na službenoj Facebook stranici HDZ-a. **Riječ je o lažnim profilima s ukradenim profilnim fotografijama.** Profilna slika dotičnog Jerka, čiji je profil osnovan 19. listopada 2023. godine, zapravo je fotografija repera s YouTube kanala A Random Guy.

Lažni profili su iste večeri promijenili svoja imena i profilne fotografije te nastavili s istim aktivnostima. Jerko Jere Kotarac postao je **Danijela Vrabelj**, Tino Topić Top **Suzana Modrić**, a Tomo Toky Marinković se preobrazio u **Darija Marića**. Zbog Gongove prijave, Meta je s Facebooka i Instagrama uklonila 150 lažnih profila i stranica povezanih s HDZ-ovom mladeži.

SDP se pak pokazao kao veliki ljubitelj photoshopa, **a jednom su se odvažili i u korištenju generativne umjetne inteligencije neposredno prije izbora**, kreirajući objavu u kojoj Taylor Swift poziva na prosvjed 17. veljače. Upravo smo tu objavu kritizirali u našem podcastu, jer je SDP time prekršio autorska prava.

Francuska i talijanska krajnja desnica istaknula se kao *power user* generativnog AI-ja

Na europskoj razini možemo vidjeti mnogo naprednije primjere korištenja umjetne inteligencije. Dvije stranke su se posebno istaknule po korištenju generativne umjetne inteligencije, a obje su dio europske grupacije **Identitet i demokracija (ID)** koju se smješta u krajnju desnicu: francuska stranka **Nacionalno okupljanje** i talijanska stranka **Lega**.

Nacionalno okupljanje lansiralo je stranicu leuropesanseux.fr (Europa bez njih) gdje su građani Francuske mogli pronaći peticiju protiv predsjednice Europske komisije **Ursule Von der Leyen** i francuskog predsjednika **Emmanuela Macrona**. Hashtag #LEuropeSansEux dosegnuo je 4,12 milijuna korisnika na Twitteru. Svrha fotografija bila je širenje straha od ulaska Francuske u rusko-ukrajinski rat, islamofobije i migranata.

Uz to, sama grupacija ID koristila je generativni AI za vizuale u kojima **pozivaju europarlamentarce na Facebooku i da ostanu suzdržani tijekom glasanja o Paktu o migracijama i azilu**. Slične vizuale moguće je naći i na službenoj stranici stranke i Twitteru.

S druge strane, stranka Reconquest nije imala nikakav problem s isticanjem kako koriste generativni AI. **Samuel LaFont**, voditelj digitalnih komunikacija u stranci, izjavio je:

Uglavnom koristimo Midjourney – neki kažu kako AI generirane fotografije nisu autentične, ali je li prava slika više autentična?

Matteo Salvini, zamjenik talijanske premijerke **Giorgie Meloni**, svoje **fotografije generirane putem umjetne inteligencije usmjerio je prema migrantima, muslimanima i LGBTQ+ zajednici**. Tako u njegovim objavama možemo vidjeti trudne muškarce, muslimane koji spaljuju Danteovu *Božanstvenu komediju* i Emmanuela Macrona u vojnoj uniformi. Objave su još sadržavale hashtag #8e9giugnovotoLega (#GlasamZaLegu8i9lipnja).

Europska politička scena postaje plodno tlo za mnoge AI umjetnike, ali SAD svakako pobjeđuje u tom natjecanju, jer su se još davno **profilirali kao pioniri korištenja AI alata u politici**.

Kako opravdati lažne fotografije s lažnom porukom? Ako si nasjeo na njih, sam si kriv!

Korištenje botova u izbornim kampanjama **dobilo je posebnu pozornost nakon američkih predsjedničkih izbora 2016. Svjedočenja u Kongresu ukazala su na rusko uplitanje u izbore** koristeći botove za širenje dezinformacija, istaknula je docentica **Iva Nenadić** kada smo obrađivali botove u politici.

Napredak je otad jasno vidljiv, pogotovo ako je suditi **prema republikanskom YouTube videu kojeg je u cijelosti napravio generativni AI**. Objavljen je ubrzo nakon što je Joe Biden najavio kako će se ponovno kandidirati, a prikazuje „predviđanja" što će se dogoditi sa SAD-om i svijetom ako Biden bude ponovno izabran.

Sljedeći primjer su primarni izbori u New Hampshireu, koji su odlučivali tko će biti demokratski kandidat na predsjedničkim izborima. Neposredno prije izbora počela je kružiti snimka generirana umjetnom inteligencijom u kojoj Joe Biden **poziva građane da ne izlaze na izbore jer će „izlazak na glasanje samo pomoći republikancima**." Slično se dogodilo kada je grupa republikanca koja podržava guvernera **Ron DeSantis** plasirala radijski oglas s lažnim sound biteom **Donalda Trumpa**.

Po društvenim mrežama su kružile i fotografije koje prikazuju Donalda Trumpa kako se druži s Afro-Amerikancima. Za razliku od prethodnog primjera čiji autor nije poznat, autor pojedinih fotografija je **Mark Kaye**, voditelj konzervativnog radio showa na Floridi, a svoje kreacije opravdao je za BBC:

Ako netko glasa na jedan ili drugi način zbog jedne fotografije koju vidi na Facebook stranici, to je problem te osobe, a ne same objave.

Koliko su ovakve poruke učinkovite?

Fotografije iza kojih stoji **generativni AI teško će postići svoj cilj** rekao je za Politico istraživač na Oxfordu **Felix Simon**, koji je čak pratio neučinkovitost ovakvog sadržaja. Razlog tome vidi što su ljudi danas oprezni na internetu, AI fotografije nisu uvjerljive i što one rijetko postaju viralne.

Uz Felixa, svoje mišljenje za Politico dala je i **Amber Sinha**, stručnjakinja za umjetnu inteligenciju iz Mozilla Foundation. Istaknula je da se puno pažnje posvećuje generativnom AI-ju i deepfakeovima, ali neposredniji utjecaj AI-a na izbore dolazi u obliku strojnog učenja. Primjerice, ususret izborima u Indiji stranke su **koristile strojno učenje za prikupljanje podataka birača** kako bi precizno mogle plasirati političke poruke.

U svakom slučaju, političari i stranke neće prestati koristiti umjetnu inteligenciju u svojem radu, usprkos zakonima i kodeksima. **Zato ćemo se u idućem tekstu baviti zaštitom građana** i što EU čini kako bi kontrolirala umjetnu inteligenciju.

https://www.netokracija.com/izbori-ai-politicke-kampanje-226232

Povijesni presjek i zakonski okviri ostvarenja i zaštite ljudskih prava i prava nacionalnih manjina

122. Sara Strinavić

Novinarski projekt:
„I Have a Dream" – Učini nešto za svoja prava

Elektronička publikacija:
HRVATSKA UŽIVO

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
17. srpnja 2024.

Kako bi se razumjela važnost ljudskih prava i prava manjina te njihova zaštita potrebno je predočiti zakonske okvire i na neki način dati kratak povijesni presjek same ideje koja ukazuje na postupno razvijanje svijesti o važnosti ostvarenja i zaštite ljudskih prava i prava manjina, unatoč tome što se primjećuju retrogradne tendencije, posebno u nekim zemljama. Na tragu potonjeg važno je znati da nepoznavanje naših prava i obveza škodi (*ignorantia iuris nocet*), odnosno da nas ne abolira od odgovornosti niti opravdava od činjenice da je nešto ili nije zakonom regulirano. Ovo uvijek treba imati na umu kao što treba imati na mu da je naša obveza stalno podsjećati vladajuće na ispravno poimanje demokracije koje nije uvijek na tragu potrebnog te kad je Hrvatska u pitanju na članak 20. Ustava RH koji navodi: Tko se ogriješi o odredbe Ustava o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, osobno je odgovoran i ne može se opravdati višim nalogom.

Konceptualno i sadržajno gledano, ljudska prava su temeljna, opća i neotuđiva te pripadaju svim osobama, neovisno o tome jesu li ili nisu građani pojedine države. Kao takva potvrđuju ideal slobodnih ljudskih bića i najširi aspekt čovjekove društvenosti i ljudskog dostojanstva.

Opća deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. prvi je međunarodni dokument koji sustavno nabraja i definira sva do tada prepoznata ljudska prava i koja osigurava svima ekonomska, socijalna, politička, kulturna prava koja podupiru život oslobođen oskudice i straha. Radi se o neotuđivim pravima za sve ljude, u svako doba, na svim mjestima, bez obzira na njihov spol, klasu, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijest, dob, političko ili drugo mišljenje, rođenje, seksualnu orijentaciju. Unatoč tome što Opća deklaracija o ljudskim pravima nije obvezujući instrument međunarodnoga prava, politička i moralna snaga ove Deklaracije postepeno se razvija, a njen je sadržaj pretočen u mnoge ustave.

U europskom kontekstu najznačajnija je Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. S obzirom da je cilj Vijeća Europe postignuće većeg jedinstva između svojih članova, jedna od metoda kojom se želi postići taj cilj je održavanje i dalje ostvarivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. Konvencija je donesena u okviru Vijeća Europe, a poslužila je kao temelj za osnivanje Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu. Nakon što iscrpe pravne mehanizme koji su im na raspolaganju u njihovim zemljama, građani svih država članica mogu se obratiti Sudu u Strasbourgu za zaštitu svojih prava. Za razliku od raznih UN-ovih tijela čije odluke imaju prvenstveno političku snagu, odluke Suda u Strasbourgu pravno su obvezujuće.

Važno je reći da, iako Europska unija pridaje značajno mjesto zaštiti temeljnih ljudskih prava na razini Unije još uvijek ne postoji razrađen sustav neposredne sudske zaštite ljudskih prava. Budući da je Povelja o ljudskim pravima sastavni dio Ustava Europske unije, njezino usvajanje bio bi važan iskorak u zaštiti ljudskih prava.

Vlade država članica Ujedinjenih naroda, zajedno s organizacijama civilnoga društva i predstavnicima međunarodnih organizacija, organizirali su u Beču 1993. međunarodnu Konferenciju o ljudskim pravima, na kojoj je donesena Bečka deklaracija s provedbenim planom. Predložene su osnovne smjernice za osiguranje ljudskih prava diljem svijeta, posebice na razini država gdje se na stanje ljudskih prava najviše utječe. U ostvarivanju ljudskih prava Nacionalni program obuhvaća zaštitu i promicanje ljudskih prava na svim razinama: lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj, uređuje se sustavni pristup zaštiti i promicanju ljudskih prava, ističe važnost obrazovanja i edukacije o ljudskim pravima, analiziraju i utvrđuju prioritetna područja zaštite ljudskih prava.

Nacionalnim programom, Vlada Republika Hrvatska želi: zaštititi, promicati i unaprjeđivati ljudska prava u Republici Hrvatskoj, posebice onih područja ljudskih prava za koje drži da iziskuju prioritetno rješavanje postojećih problema; podići javnu svijest o važnosti poznavanja i ostvarivanja ljudskih prava; unaprjeđivati suradnju u sustavu tijela Republike Hrvatske za zaštitu i promicanje ljudskih prava; uspostaviti sustav obrazovanja za ljudska prava te stvoriti uvjete za kvalitetnu suradnju s organizacijama civilnoga društva na području ljudskih prava.

Ostvarivanje i zaštita prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj

Na samom početku treba naglasiti kako se hrvatsko zakonodavstvo koje se bavi nacionalnim manjinama smatra jednim od najsadržajnijih europskih zakonodavnih modela jer ima veliki opseg prava koje jamči pripadnicima nacionalnih manjina. Takav opsežan zakonski model je rezultat postavljenih uvjeta od strane međunarodne zajednice i međunarodnih organizacija, u doba priznavanja samostalnosti Republike Hrvatske, a kasnije i ulaska Hrvatske u Europsku uniju (Petričušić, 2017).

Potrebno je i razumijevati da ljudska prava treba pojmovno razlikovati od prava građana i prava manjina. Za ostvarivanje prava kao što su primjerice pravo glasa, pravo da se bira i bude biran, pravo na slobodu informiranja, izražavanja, izbor zaposlenja, poduzetništvo i slično, koristi se pojmom prava građana, dakle pravima koja su zajamčena isključivo građanima određene države. S druge strane za ostvarivanje prava određenih društvenih zajednica koje imaju posebna etnička (nacionalna), vjerska ili jezična obilježja, a koja žele njegovati pojedinačno ili u zajednici s ostalim pripadnicima određene manjine, koristi se pojmom prava manjina. Ostvarivanje i zaštita temeljnih ljudskih i posebnih manjinskih prava u djelokrugu su i nadležnosti institucija nacionalnih država, odnosno specifičnih etničkih (nacionalnih) politika prihvaćenih na državnoj i međunarodnoj razini.

Europske se države različito odnose prema nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti svojih građana, a Hrvatska se ubraja u skupinu zemalja koja priznaje nacionalne manjine, štoviše, ne osigurava samo zaštitu nacionalnog i kulturnog identiteta već osigurava i posebna mjesta u parlamentu i lokalnim predstavničkim tijelima, dakle pravo na političku prezentaciju i artikulaciju njihovih interesa.

Ostvarivanje i zaštita specifičnih prava pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj uređeni su i zajamčeni Ustavom Republike Hrvatske, Ustavnim zakonom o pravima i posebnim zakonima, kao i međunarodnim, formalno pravno obvezujućim i neobvezujućim, standardima i instrumentima zaštite ljudskih i manjinskih prava koji su ugrađeni u nacionalne propise. Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na način koji su u njima utvrđeni, ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava (čl. 141. Ustav RH). Republika Hrvatske je stranka ključnih međunarodnih multilateralnih ugovora za zaštitu ljudskih i specifičnih manjinskih prava koji su usvojeni pod okriljem organizacije Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe. Osim međunarodnih multilateralnih ugovora, Republika Hrvatska je i stranka bilateralnih ugovora o međusobnoj zaštiti nacionalnih manjina ili ugovora od značaja za zaštitu pojedinih manjinskih

prava koji su zaključeni s Mađarskom, Italijom, Srbijom i Crnom Gorom, Makedonijom, Crnom Gorom te Češkom i Austrijom. Kao članica organizacije UN i Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS), Republika Hrvatska se u području izrade i planiranja nacionalnih politika za unaprijeđenje prava i položaja pripadnika nacionalnih manjina odgovarajuće oslanja i na instrumente za zaštitu ljudskih prava prihvaćene pod okriljem tih organizacija koji nemaju pravnu snagu međunarodnih ugovora. Inače, ti instrumenti predstavljaju široko prihvaćene standarde i preporuke za uređivanje i razradu prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina u državama članicama UN-a i OESS-a.

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina stupio je na snagu u prosincu 2002. U skladu s Ustavom te odgovarajućim međunarodnim standardima i instrumentima zaštite ljudskih prava, Republika Hrvatska se donošenjem ovog Zakona obvezala na poštivanje i zaštitu prava nacionalnih manjina i drugih temeljnih prava i sloboda čovjeka i građanina, vladavine prava i svih ostalih najviših vrednota svog ustavnog i međunarodnog pravnog poretka svim svojim državljanima.

Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina utvrđeno je da su prava i slobode osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama temeljna ljudska prava i slobode. Istim su prihvaćena i utvrđena opća načela zaštite nacionalnih manjina: zaštita i poštovanje temeljnih ljudskih prava, jednakost i nediskriminacija u pristupu pravima i jednaka pravna zaštita, te uređivanje i provođenje posebnih mjera u korist pripadnika nacionalnih manjina.

Ono što je potrebno kontinuirano naglašavati je da je poštovanje ljudskih prava najviša vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske te da se Ustavom RH i Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina zabranjuje bilo kakva diskriminacija temeljena na pripadnosti nacionalnoj manjini. Provođenje Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina predstavlja i provedbu obveza iz međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka, u prvom redu Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina.

Kada se govori o pitanju sustava zaštite ljudskih prava i prava manjina u RH isto je u djelokrugu svih tijela javne vlasti, a posebno tijela javne uprave koja provodeći zakon, svojim pojedinačnim aktima odlučuju o pravima i obvezama građana, podzakonskim propisima razrađuju pojedine odredbe zakona ili utvrđuju i određuju način postupanja tijela javne uprave, provode nadzor, pripremaju nacrte prijedloga propisa, prate stanje u svom Tijelu javne uprave, obuhvaćaju tijela državne uprave, pravne osobe s javnim ovlastima te tijela lokalnih i područnih (regionalnih) samoupravnih jedinica. Temeljem ustavnopravnog položaja tijela javne uprave dužna su pružati jamstva pravne sigurnosti, zakonito postupati te dosljedno poštivati prava i slobode građana. Transparentna i otvorena javna uprava, koja djeluje zakonito i pravilno, učinkovito upravlja javnim novcem i učinkovita je u izradi i ostvarenju javnih politika, utemeljena na kriterijima profesionalizma i odgovornosti, jamstvo je pravne sigurnosti i zaštite ljudskih prava i sloboda. Pravo na dobru upravu koje se temelji na načelima nepristranosti, pravičnog postupanja i razumnog roka, zajamčeno je i Poveljom temeljnih prava Europske unije iz 2000. (čl. 41.), kao jedno od čitavog niza prava koje su dužna poštovati i promicati tijela i institucije Europske unije, ali i tijela država članica kada primjenjuju europsko pravo. Sukladno Ustavu Republike Hrvatske svi pojedinačni akti tijela javne vlasti moraju biti utemeljeni na zakonu te je zajamčena sudska kontrola tih akata koja se, u pravilu, ostvaruje pred Upravnim sudom Republike Hrvatske.

Tijela u Republici Hrvatskoj koja se bave uspostavom i kontrolom sustava zaštite ljudskih prava i prava manjina kao sastavni dio ljudskih prava su: Hrvatski sabor, Ustavni sud, Pučki pravobranitelj i druge institucije koje štite i promiču ljudska prava.

https://hrvatskauzivo.com/2024/07/17/povijesni-presjek-i-zakonski-okviri-ostvarenja-i-zastite-ljudskih-prava-i-prava-nacionalnih-manjina/

AdriaPress.hr
nacionalni news portal za društvena i kulturna pitanja

JASNA ČAPO: Nacionalni identitet nije homogenost kulture, predodžbi, ideja i vrijednosti, već je uključiv i otvoren, promjenjiva predodžba o tome tko i što smo!

Sugovornica u serijalu Hrvatski nacionalni identitet, popudbina za Europsku uniju je Jasna Čapo, redovita članica HAZU, Razred za društvene znanosti

Jasna Čapo, etnologinja, redovita članica HAZU i znanstvena savjetnica u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, magistrirala je i doktorirala na University of California u Berkeleyu. U više navrata bila je stipendistica njemačke zaklade Alexander-von-Humboldt. Predavala je na studijima, etnologije i kulturne antropologije, sociologije, novinarstva, hrvatske kulture, povijesti stanovništva i medicine u Zagrebu, Dubrovniku, Rijeci, Beču, Ljubljani, Aix-en-Provenceu i Toulouseu. Održala je pojedinačna predavanja na sveučilištima ili akademijama u Europi i Australiji. Dobitnica je Državne nagrade za znanost za 1998. godine i nagrade Hrvatskog etnološkog društva za znanstvenu knjigu (2008.).

Teme njezina znanstvenoistraživačkog rada obuhvaćaju povijest, epistemologiju i metodologiju etnologije, povijest obitelji i kućanstava, antropologiju rituala, oblikovanje (nacionalnog) identiteta u suvremenosti, izbjegličke i ekonomske migracije, povratničke migracije, recentnu imigraciju u Hrvatsku i urbane transformacije. Autorica, (su)autorica i (su)urednica je petnaest knjiga i zbornika i preko stotinu znanstvenih radova objavljenih u zemlji i u inozemstvu. Izdvajaju se danas nezaobilazne znanstvene sinteze hrvatske tradicijske kulture i društva (monografije *Etnografija. Svagdan i blagdan hrvatskoga puka* i *Hrvatski uskrsni običaji),* studija o prisilnoj migraciji vojvođanskih Hrvata u Hrvatsku tijekom 1990-ih *(Strangers Either Way. The Lives of Croatian Refugees in Their New Home; hrvatsko i američko izdanje),* monografija o ekonomskoj migraciji Hrvata u Njemačku

123. Petar Kolovrat

Novinarski projekt:
Serijal o hrvatskom nacionalnom identitetu – Hrvatski identitet popudbina za EU

Elektronička publikacija:
MojZagreb.info

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
28. listopada 2024.

1960-ih godina i njezinim posljedicama kroz vrijeme *(Zwei Zuhause. Kroatische Arbeitsmigration nach Deutschland als transnationales Phänomen; hrvatsko i njemačko izdanje).*

Kako ste Vi osobno doživjeli promjene hrvatskog nacionalnog identiteta tijekom Vaše akademske karijere? Jer, nacionalni identitet je dinamičan društveni fenomen, čije ste pojavne oblike analizirali tijekom cijele znanstvene karijere. Koji su bili najznačajniji pomaci i prekretnice?

U počecima moje akademske karijere sredinom 1980-ih godina u akademskim se krugovima nije uopće raspravljalo o nacionalnom identitetu, kao uostalom ni o identitetu općenito. Identitet tih godina postaje predmet analiza europskih kolega, dok su kod nas tek ključni događaji 1990-ih potaknuli brojne etnološke i kulturnoantropološke rasprave o identitetu. Bilo je to doba u kojem smo u Hrvatskoj svjedočili egzistencijalnoj ugrozi i epohalnim društveno-političkim promjenama, doba u kojem su se pitanja nacije i identiteta sama od sebe nametnula za istraživanje. Tada pišem i svoje prve radove o toj temi, čak i plaidoyer za istraživanje nacionalnog identiteta. Pisanja o identitetu u hrvatskoj etnologiji reflektiraju teško razdoblje ratnoga i poratnoga stvaranja hrvatske države; s manje ili više kritičkoga odmaka hrvatski etnolozi i kulturni antropolozi sudjeluju u proizvodnji hrvatskoga identiteta 1990-ih. Tada nastaju velike etnografske monografije o hrvatskoj seljačkoj kulturi, kulturi koja se u klasičnoj etnologiji smatrala temeljem nacionalne kulture. To su, među ostalima, monografije o hrvatskim božićnim, uskrsnim, pokladnim i svadbenim običajima; tada se u organizaciji Ministarstva kulture organizira putujuća izložba o hrvatskoj tradicijskoj kulturi i objavljuje impozantan popratni katalog na tri jezika; malo kasnije nastaju i velike regionalne etnografske izložbe (npr. Slavonija i Baranja) također s popratnim katalozima. U Matici hrvatskoj su u nekoliko navrata održani simpoziji na kojima su ugledni stručnjaci raspravljali o hrvatskom identitetu… Hrvatska je u prvih desetak-petnaestak godina svoje samostalnosti bila gladna sintetičkih prikaza tradicijske (seljačke) kulture i refleksija o sebi samoj. No, glad je uskoro zasićena i premda su naše monografije gotovo odmah nakon objavljivanja rasprodane, nijedna nije doživjela drugo izdanje.

Zašto? Što se dogodilo?

Može se pretpostaviti da je do manje potražnje nacionalnih identitetnih sadržaja došlo jer nakon reintegracije teritorija nacija više nije bila ugrožena izvana ni njezina opstojnost upitna. K tome, Hrvatska se od tada suočava s nizom drugih društvenih izazova koji počinju rastakati naciju homogeniziranu u ratnim događajima: javljaju se disonantne kulture pamćenja, društvo se sve više polarizira oko pitanja interpretacije prošlosti i dominantnih vrijednosti, povratak srpskih izbjeglica nosi svoje prijepore, višedesetljetno antešambriranje u europskim integracijama je zamorilo i najentuzijastičnije eurofile, deficiti gospodarske i političke tranzicije, „tranzicijski pesimizam“ (I. Burić i D. Bagić), snažna ekonomska kriza i spori oporavak petnaestak godina nakon osamostaljenja angažiraju javnost, masovno no od politike ignorirano iseljavanje i odnedavno masovno useljavanje stranih radnika novi su aspekti demografskih kretanja… sve su to teme od vitalnoga nacionalnoga interesa koje zaokupljaju javnost. Neke od njih imaju i identitetski predznak, no one ga drugačije formuliraju i drugačije potiču javnost da se njima bavi. Drugim riječima, identitetna pitanja se više ne oblikuju iz očišta vanjskih prijetnji kao 1990-ih već iz očišta unutarnjih društvenih podjela i tenzija.

U kojoj mjeri su povijesni događaji, poput raspada Jugoslavije i Domovinskog rata, utjecali na oblikovanje hrvatskog nacionalnog identiteta?

Djelomično sam u prethodnom odgovoru već komentirala i ovo pitanje. Raspad Jugoslavije i Domovinski rat su bili utemeljujući događaji u suvremenome hrvatskom društvu. Izravno su utjecali na hrvatski identitet, oblikujući ga kao nacionalni državni identitet, dok je nastanak samostalne države stvorio institucionalne uvjete za daljnju sustavnu proizvodnju nacionalnog identiteta i lojalnosti kroz obrazovni sustav i medije. No, gore je već naznačeno da tek što je započeo, taj je proces bio višestruko otežan društvenim i gospodarskim kretanjima i polemikama oko temeljnih vrijednosti te je Hrvatska od procesa utvrđivanja i njegovanja identiteta ubrzo skliznula u političko-ideološka natezanja oko konkurentnih identitetskih i vrijednosnih predodžbi. Pritom se u javnosti i među političarima ne razumije da je nacionalni identitet po definiciji složen i mnogoznačan, da je dinamičan fenomen podložan društvenoj mijeni, da je pitanje identiteta uvijek i političko pitanje no da to ne umanjuje osjećaj pripadnosti ljudi istoj zajednici.

Kako su procesi globalizacije i eurointegracije utjecali na percepciju hrvatskog identiteta, kako unutar Hrvatske tako i u inozemstvu, osobito u dijelu hrvatske nacije kojeg imenujemo dijasporom ili/i iseljeništvom?

Svi se gore opisani procesi naravno odvijaju unutar svjetskih globalnih i europskih događanja, a otkako smo dio eurointegracija one izravno utječu na hrvatsko društvo.

Ulaskom u eurointegracije Hrvatska se postupno oslobodila postjugoslavenskoga sindroma (M. Kasapović) odnosno percepcija da pripada nekom postjugoslavenskom društvenom amalgamu koje čine države proizašle iz SFRJ. Za brojne hrvatske iseljenike u europskim državama, hrvatsko članstvo u EU donijelo je veliko olakšanje, jer tamo više nisu tretirani kao građani iz „trećih zemalja", nego hrvatskim državljanstvom automatski postaju ravnopravni građani nacionalnih država u kojima žive. Biti političkim Hrvatom danas znači biti i politički Europljaninom. To je usporilo napuštanje hrvatskog državljanstva (osobito među potomcima iseljenika) radi uzimanja državljanstva u zemlji prebivanja, napose u Njemačkoj. Istodobno, za prekomorske hrvatske iseljenike i njihove potomke Hrvatska kao dio EU postaje vrlo privlačna, jer im posjedovanje hrvatskoga državljanstva i putovnice otvara vrata useljavanju u EU. Tako npr. hrvatski iseljenici i njihovi potomci u Južnoj Americi koji u manjoj mjeri razumiju i govore hrvatski jezik, s hrvatskom domovnicom mogu kapitalizirati svoje materinske jezike (španjolski ili portugalski) useljavanjem u Španjolsku ili Portugal. Neki će hrvatsku putovnicu iskoristiti za otići i u druge europske zemlje. To je proces o kojemu se u Hrvatskoj uopće ne raspravlja kad se danas govori o poticanju dolaska i privlačenju potomaka južnoameričkih iseljenika na useljavanje u Hrvatsku. Taj proces može imati ambivalentne posljedice, kako smo već vidjeli u slučaju povratka Argentinaca slovenskih korijena u Sloveniju—Slovenija je nakon ulaska u EU poslužila samo kao odskočna daska za njihovu daljnju mobilnost prema drugim europskim zemljama.

Postoje li identitetske posebnosti najnovijeg hrvatskog iseljeništva, koji su napustili zemlju posljednjih godina, nakon ulaska Hrvatske u EU?

Ne mogu govoriti o njihovim identitetskim posebnostima, no mogu nešto reći o njihovom sociodemografskom profilu. Riječ je o ogromnoj populaciji od oko 400.000 osoba koje su odselile između 2013. i 2022., što Hrvatsku karakterizira kao zemlju s jednim od najnepovoljnijih demografskih trendova u EU. U samo deset godina ispražnjene su cijele regije. Otišao je mlađi dio fertilnoga kontingenta (što dodatno otežava situaciju, jer uzrokuje daljnji pad nataliteta). Premda se znalo isticati da iseljavaju osobe s visokom naobrazbom, čini se da iseljavaju građani svih razina obrazovanja i različitih zanimanja, osobito medicinske sestre, zanatlije i građevinski radnici svih profila, te osobe u uslužnim djelatnostima (A. Akrap i K. Ivanda). Jedno istraživanje među osobama koje razmatraju mogućnost iseljavanja 2020. i 2021. otkrilo je još neke zanimljive karakteristike mogućih iseljenika: sve značajniji udio žena i starijih osoba, udio visokoobrazovanih potencijalnih iseljenika odgovara njihovom udjelu u općoj populaciji, pretežu osobe sa srednjom stručnom spremom, o iseljavanju razmišljaju i zaposleni i nezaposleni i sl. (I. Burić). Sociolog Burić interpretira da su motivi iseljavanja primarno izraz strukturnih karakteristika hrvatskoga društva (spor i neinkluzivan ekonomski razvoj zbog premreženosti države klijentelističkim aranžmanima) i sekundarno, općeg nezadovoljstva stanjem u zemlji, te ne predviđa skorašnje zaustavljanje snažnoga trenda iseljavanja.

Kako biste opisali hrvatski nacionalni identitet danas? Koje su njegove ključne značajke i vrednote?

Jako teško pitanje, na koje je bilo puno lakše odgovoriti prije dvadesetak-tridesetak godina nego što je to danas. U ratnim se događanjima, u doba fizičke ugroze, hrvatski identitet kristalizirao ponad svih društvenih razlika kao monolitan, jednoznačan, ujedinjen. Danas su u prvi plan došle raznolike društvene silnice i razumijevanja hrvatskoga identiteta.

To su ti tzv. „kulturni ratovi" koji vode do duboke društvene polarizacije upravo na identitetskim pitanjima. Kako to komentirate?

Društveni sukobi oko vrijednosti i identitetskih pitanja u post-modernim društvima nisu samo naša specifičnost. Kao društvene činjenice ne treba ih zanemarivati. No, ne treba ih političkim borbama ni potpirivati. Naime, u nas društveni i politički prijepori i polemike služe oportunističkim političarima za javne međusobne obračune i produbljivanje vrijednosnih i identitetskih razlika među građanima. Procjenjujem da se taj proces udomaćio u posljednjih desetak-petnaestak godina. Danas je toliko normaliziran, da se društvo doima duboko polarizirano. No, nisam sigurna je li to odgovara stvarnom stanju stvari i tko su akteri te polarizacije. Današnje različite ideje hrvatskoga identiteta, naspram jasnijoj i jedinstvenijoj predodžbi 1990-ih, zapravo govore u prilog teorijskih postavki da je identitet predodžba i percepcija nastala u specifičnom društveno-političkom kontekstu, a ne objektivna zbilja. Zbog svoje kontekstualiziranosti identitet je promjenjiva i dinamična povijesna kategorija koja se formira u odnosu na relevantne druge unutar postojećih konstelacija moći i specifičnih diskurzivnih formacija. Stoga su iskazi o identitetu stalno u mijeni, i mogu biti različiti od osobe do osobe. O tome sam govorila u razgovoru kojega smo vodili pred desetak i više godina. No, i nadalje svakodnevna poimanja i pisanja o identitetu nastoje utvrditi njegove značajke jednom za svagda pripisujući ih cjelokupnom kompleksnom društvu u kojemu živimo. Još uvijek postoje pokušaji da se opišu njegove sastavnice, da se napravi inventar „pravih" hrvatskih obilježja pa nam se nude pričice o

hrvatskoj prošlosti i karakteristikama ljudi i društva, koje kao da su pisane za djecu. Naciju ne treba infantilizirati (dovoljno je globalnih trendova koji to čine), nego je treba podučiti da nacionalni identitet ne podrazumijeva homogenost kulture, predodžbi, ideja i vrijednosti, da je identitet uključiv i otvoren, da je promjenjiva predodžba o tome tko i što smo, oslonjena na ali ne i identična kulturnim sadržajima. Zato i ne mogu izravno odgovoriti na Vaše prethodno pitanje da opišem današnji hrvatski identitet.

No nešto ipak možete reći?

Mogu, s osloncem na tezi da identitet nije popis sastavnica određenih, isključivo hrvatskih obilježja nego je široka, uključiva i obuhvatna ideja i predožba ili, još bolje, predodžbe o Hrvatima. Odgovor mogu donekle formulirati s osloncem u etnološkim istraživanjima koja su vrlo jasno pokazala heterogenost hrvatske kulture. Regionalne specifičnosti triju tradicijskih hrvatskih kultura (jadranska/ mediteranska, panonska/srednjoeuropska, dinarska/balkanska) koje nam opisuje etnologija zadržale su se do danas, čak i u urbanim središtima i one su osnova „hrvatskih različitosti u istosti". One su i rezultat europskih kulturnih susreta i miješanja. Uz to, različitosti se generiraju iz obrazovnih, ideoloških, socio-ekonomskih/klasnih, dobnih, etničkih, profesionalnih i inih obilježja društvenih skupina. Sve to stvara amalgam današnjih različitih ideja i iskaza o hrvatskom identitetu koji danas, kad nacija više nije ugrožena vanjskim neprijateljem, dolaze u prvi plan i koje čine naše identitete. Kako se dugo bavim hrvatskim iseljeništvom, rekla bih i kako je ono također izvorištem posebnoga, emocionalno snažno obojanoga identiteta, koji se realizira izvanteritorijalno ili u zemlji (među povratnicima i useljenicima hrvatskoga podrijetla) i nosi oznake hibridnih kultura i transnacionalnih pripadnosti. Iz svega navedenoga moguće je, i potrebno, stvoriti politiku nacionalnoga identiteta koja će biti široka, uključiva, otvorena prema budućnosti. No, za takav dugoročni i vizionarski projekt ne vidim da ima kapaciteta. Nekoliko se bivših predsjednika latilo toga posla, no s nikakvim rezultatom.

Koji su najveći izazovi s kojima se suočava hrvatski nacionalni identitet u 21. stoljeću? Kako vidite razvoj hrvatskog nacionalnog identiteta u budućnosti? Koji su potencijalni trendovi i izazovi?

Ovo se pitanje tiče i sadašnjosti i budućnosti. Mislim da bismo se svi složili oko barem dva-tri ključna izazova hrvatske nacije i nacionalnog identiteta danas i u budućnosti. Prvi je demografska situacija. Na dugoročno negativne trendove koji su se začeli još u drugoj polovini prošloga stoljeća demografi nas upozoravaju već pedeset godina. Na žalost, ne nailaze na pažljive i zabrinute slušače među političarima, kojima je doseg planiranja i vizioniranja srednjoročni. Stoga danas imamo ogroman problem ne samo najvećega relativnog pada stanovništva u EU u posljednjih deset godina (9,4 posto, A. Akrap i K. Ivanda), nego i popratne probleme takve situacije: depopulacija, starenje stanovništva, nedostatak radne snage koje u posljednje dvije godine prati ogroman porast imigrantske populacije uglavnom iz azijskih zemalja. Ni hrvatska javnost ni političari nisu osvijestili kakve će to društvene posljedice imati, i to ne samo u identitetnom smislu već i za ekonomske i društvene procese u budućnosti. Drugi je veliki izazov gubitak hrvatskoga prostora, kako su problem imenovali vodeći hrvatski arhitekti i urbanisti 2023. u Deklaraciji o hrvatskom prostoru. Potpisnici deklaracije smatraju geografski, prirodni i kulturni prostor, nakon ljudi, najvrjednijim „nacionalnim blagom". Istodobno, uočavaju kako se desetljećima zbog nekontrolirane izgradnje, uzurpacije i koruptivnih manipulacija, komodifikacije kulture i turističkoga konzumerizma taj prostor pustoši i obezvređuje njegovo „zadivljujuće urbanističko i arhitektonsko nasljeđe" i prirodni resursi, dovodeći u pitanje njegovu opstojnost. Stoga traže hitnu dugoročnu zaštitu hrvatskoga prostora u odredbama Ustava RH i integralno održivo upravljanje njime, kako ne bi bio izgubljen za buduće naraštaje. Obje ove prijetnje nacionalnom identitetu dijametralno su suprotne prijetnjama hrvatskoj opstojnosti iz 1990-ih. Ta činjenica sjajno ilustrira promjene u našim naracijama o identitetu i njihovu ovisnost o društvenome kontekstu: u prošlosti je nacionalni prostor trebalo braniti od vanjskih presizanja, danas mi sami ugrožavamo taj isti prostor njegovom bespoštednom eksploatacijom. Ujedno taj pomak svjedoči i o vrijednosnoj promjeni prema ekološkoj valorizaciji i očuvanju kulturnoga nasljeđa državnoga prostora. Konačno, treći izazov s kojim se nosi hrvatsko društvo, trajnije je prisutan, i može se locirati u njegovoj institucionalnoj nesređenosti, netransparentnom i neinkluzivnom funkcioniranju institucija, što su sve stručni termini za trajno prisutnu korupciju i klijentelizam. Sve nabrojano nisu samo izazovi našem društvu i identitetu već su i istinske prijetnje. Paralelno, javljaju se i indirektne izvanjske prijetnje, to su ratovi koji se vode u našoj neposrednoj blizini.

Kako možemo očuvati i promicati hrvatski nacionalni identitet u kontekstu sve veće globalizacije i multikulturalnosti?

Identitet se djelomično oslanja na baštinu. Ako baštinu shvatimo kao reinterpretaciju tradicije da bi se tumačila i stvarala sadašnjost u svrhe koje mogu biti obra-

zovne, turističke, zabavne ili identitetne, onda je briga o baštini jedan od načina njegovanja hrvatskoga nacionalnog identiteta. U nas je baštinska sfera izrazito jaka—mnoštvo je udruga i kulturnoumjetničkih društava koji predstavljaju baštinu, izvode je u raznim prilikama, lokalnim proslavama ili na festivalima. Na takav se oblik djelovanja snažno oslanjaju i hrvatske iseljeničke zajednice širom svijeta, predstavljajući hrvatske posebnosti u multikulturnim zajednicama u kojima žive. No, identitet stalno i stvaramo iznova. Stoga identitet treba shvatiti i kao projekt (Z. Bauman), kao viziju i projekciju koja je ujedno i zalog budućnosti zajednice i identiteta. Tu imamo slobodu odlučivanja što želimo i kako želimo da Hrvatska izgleda u budućnosti. Kao zemlja koja razvija (ekološku) poljoprivredu i čuva svoje resurse? Možda kao zemlja visokokvalitetnih tehnoloških proizvoda i IT industrije? Kao otvorena i uključiva zemlja vrijednih i odgovornih ljudi i bogate kulturne tradicije? Ili nešto četvrto? Unatoč mnoštva strateških dokumenata ne vidim da Hrvatska ima jasnu dugoročnu viziju svoje budućnosti i identiteta. Prečesto su strategije samo deklarativne, a ne vode stvaranju konkretnih uvjeta za ravnomjeran, održiv i uključiv razvoj društva. Možda bi se za početak obnašatelji vlasti mogli fokusirati na prije spomenutu devastaciju hrvatskoga prirodnoga i kulturnoga prostora, koja prijeti da dovede u pitanje i sve drugo što se s tim prostorom eventualno može raditi. Trebali bi osmisliti cjelovitu politiku povratka hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka razumijevajući sve njezine kompleksne aspekte (povratak iz raznih zemalja dijametralno različitih kohorti i generacija iseljenika i njihovih potomaka traži i neke odluke o ciljanim skupinama povratnika) i usuglašavajući djelovanje svih državnih institucija da se olakša i pospješi njihova inicijalna (re)integracija u društvo. Kao nositelji hibridnih oblika kultura ti bi ljudi bili značajni čimbenici pluralizacije i globalizacije hrvatskoga društva, a ujedno su, kad je riječ o ranijim iseljeničkim kohortama i njihovim potomcima, i izvrstan primjer transgeneracijskoga prijenosa i očuvanja nacionalnog identiteta izvan državnoga teritorija. Oni jasno opovrgavaju tezu da globalizacija nepovratno izjednačuje nacionalne kulture i identitete. Iz mojeg istraživačkog iskustva znam da su to ljudi koji vole Hrvatsku, oduševljavaju se njezinim prirodnim ljepotama, a istodobno su kritični prema funkcioniranju institucija, političkoj kulturi, ekonomiji i raširenoj korupciji. Ne očekuju nikakav poseban tretman ni povlastice bilo koje vrste. Kao i svi drugi građani očekuju jednak odnos institucija prema svima i mogućnost da s osloncem na svoja znanja i sposobnosti pridonesu pozitivnim promjenama u društvu. Politika hrvatskoga identiteta izgrađena samo na ovih nekoliko karakteristika ujedinila bi sve hrvatske građane u projektu osiguranja razvoja za budućnost.

https://adriapress.hr/clanak/jasna-capo-nacionalni-identitet-nije-homogenost-kulture-predodzbi-ideja-i-vrijednosti-vec-je-ukljuciv-i-otvoren-promjenjiva-predodzba-o-tome-tko-i-sto-smo

NAROD.HR

U Hrvatskoj su vrtići besplatni u samo u devet gradova i 25 općina

Je li moguće da je u Hrvatskoj u kojoj je **demografska tragedija već dulje vrijeme vidljiva po svakom novom demografskom podatku** od kojih je i najnoviji da se u lipnju ove godine rodilo samo 2384 beba, odnosno 258 ili 10 posto manje nego u lipnju prošle godine, **prosječna cijena vrtića 294 eura po djetetu, a da su samo u devet gradova i 25 općina vrtići besplatni**?

Valja istaknuti da tu **prosječnu cijenu vrtića roditelji ipak ne plaćaju sami jer se dio sredstava za rad vrtića osigurava iz Državnog proračuna dok gradovi i općine često pokrivaju veći dio troškova**, ali i činjenicu da je mnogima ta stavka često itekakav **uteg u kućnom budžetu**.

Prema podacima Središnjeg državnog ureda za demografiju koje su za 2022. dostavili sami gradovi, cijene su različite za prvo, drugo i treće dijete iz obitelji koje pohađa vrtić i uglavnom se značajno snižavaju već za drugo dijete, dok je vrtić za treće dijete iz obitelji besplatan u 71 gradu. Kada je riječ o cijeni za prvo dijete **najskuplji su po podacima iz 2023. bili u Krapinsko-zagorskoj županiji u prosječnom iznosu od 117 €**, zatim na području Varaždinske, Zagrebačke, Međimurske i Brodsko-posavske županije dok su **najniže bile u gradovima i općinama Virovitičko-podravske županije u prosječnom iznosu od 55 €.** Osječko-baranjska i Splitsko-dalmatinska županija imaju najviše besplatnih dječjih vrtića.

Besplatni vrtići neće riješiti problem, ali mogu pomoći

Prvi veliki hrvatski grad koji je donio odluku da će od ove jeseni vrtići biti besplatni za svu djecu je **Velika Gorica**, a to su najavili i u **Dubrovniku**. Mnogi te odluke stavljaju u kontekst lokalnih izbora koji će se održati u slijedećoj godini, pa ako je i to razlog valja ga podržati i nadati se da će pridonijeti većem rađanju i demografskom oporavku.

124. Smiljanka Škugor-Hrnčević

Novinarski projekt:
Demografski slom nacionalni je problem broj 1 – što u izbornim programima predlažu stranke

Elektronička publikacija:
Narod.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
6. rujna 2024.

Svakako, to je jedna od mjera koja **ne može riješiti problem dramatičnoga pada novorođene djece**, kao što to, nisu uspjele ni dosadašnje pojedinačne mjere na razini države od poreznog rasterećenja, podizanja rodiljnih i roditeljskih naknada, subvencioniranih stambenih zajmova za mlade obitelji itd.

Stoga se s razlogom postavlja pitanje, što ne valja s poduzetim mjerama tim više kada se stave u odnos s pozitivnim rastom hrvatskog BDP-a koji bi trebao potaknuti njihovo ostvarenje.

Dramatični demografski podaci potiču na razmišljanje o proglašavanju izvanrednog stanja

Odgovor na to pitanje sadržan je u istupima demografa koji jedinstveno zagovaraju **cjeloviti model demografske obnove s hitnim mjerama posebno za ona hrvatska područja koja su poput Slavonije i Like doživjela najveću depopulaciju stanovništva**. Danas u čitavoj Lici živi oko 35000 stanovnika, dok ih je 1991. živjelo oko 85000, a daleke 1900. gotovo dvjesto tisuća.

Dramatični demografski podaci dolaze iz gotovo svakog hrvatskog područja što je znak **za uzbunu i poticanje demografske revitalizacije na svim razinama, zapravo proglašavanje izvanrednog stanja za obranu države od izumiranja**.

Hrvatska bi morala ulagati barem dva posto od svog godišnjeg BDP-a

Mnogi sadašnje alarmantno stanje s pravom uspoređuju s **opstojnošću nacionalnog identiteta u 90-im godinama prošlog stoljeća** kada je prvenstveno opredjeljenje tadašnjega hrvatskog vodstva, ali i više od 90 posto hrvatskih građana bilo – od srbo-četničke agresije obraniti i stvoriti samostalnu hrvatsku državu. Prioritet je tada bio stvoriti hrvatsku vojsku koja je i danas zalog za čuvanje hrvatske državnosti i njezinog teritorija.

Nikada u 34-ogodišnjoj povijesti mlade hrvatske države, nitko, osim šačice onih koji je nikada nisu željeli, nije bio protiv ulaganja u razvijanje hrvatske vojske. Tako bi i sada, u vremenu najcrnje hrvatske demografske slike, valjalo razmišljati u tom pravcu i jednostavno zaključiti da **u demografsku revitalizaciju Hrvatska mora godišnje ulagati barem dva posto od svog godišnjeg BDP-a, a kako je to inače određeno i standardima NATO-a za njegove članice. U hrvatskom slučaju to je oko 1,6 milijardu eura**.

Sudeći po napisanom u **Strategiji demografske revitalizacije Hrvatske do 2033.** koju je hrvatska Vlada usvojila u veljači ove godine koja ima dva strateška cilja – izgrađeno poticajno okruženje za obitelji i mlade te uravnoteženu mobilnost stanovništva, **predviđen iznos je oko 9,6 milijardi eura**, što godišnje iznosi nešto više od milijardu eura, dakle manje od dva posto BDP-a. S druge strane koalicijski partner vladajućem HDZ-u, **Domovinski pokret, a kojem je u Vladi pripao i sektor demografije, u svom izbornom programu predlaže da se godišnje za demografsku revitalizaciju izdvaja od 4 do 4,5 posto BDP-a**. Ostaje nam vidjeti i nadati se da će ustrajati u tom planu.

https://narod.hr/hrvatska/u-hrvatskoj-su-vrtici-besplatni-u-samo-u-devet-gradova-i-25-opcina

Sinjski velikani (1)

Mnogi su Sinjani i Cetinjani svojim djelovanjem ostavili neizbrisiv pečat u različitim područjima društvenog života, od politike, gospodarstva, znanosti, kulture do sporta i medija, ne samo u Cetinskoj krajini, već i u hrvatskoj povijesti. Nekima od njih Sinj se odužio postavljanjem bista, spomen ploča ili nazivima ulica. Neki još uvijek, iako su to zaslužili, nisu dobili spomen kakav bi trebali.

Uz one koji su rođeni u Sinju, veliki je broj zaslužnika koje Sinjani smatraju 'svojima', jer su dio života proveli i radili u njihovom gradu, a dali su veliki doprinos u promicanju ovoga kraja.

Prema riječima **dr. sc. Jakova Žižića**, autora i urednika bloga Sinjski obzori koji se bavi proučavanjem političke, društvene i kulturne povijesti Sinja, važno je pitanje kriterija kojima se nekome iskazuje formalno sjećanje.

> *'Doista smatram da imamo mnogo ljudi iz Sinja koji su ostavili značajan trag i dali veliki doprinos u društvenom životu. Neki su sigurno, posebno ako su se bavili politikom, sporni za neke ljude, neki ih više preferiraju, neki su im neskloni, ali ljude treba sagledati cjelovito i vidjeti sav doprinos koji su napravili. Treba se sjećati tih ljudi, jer je to važno za samosvijest i identitet. Važno je imati ljude na čiji se rad i djelo možete osloniti', ističe dr.sc. Jakov Žižić, koji upozorava na nedostatak iskazivanja sjećanja na žene u sinjskom javnom prostoru. pogledati na linku oblikovanje*

125. Ivana Vrančić

Novinarski projekt:
Sinjski velikani

Elektronička publikacija: Ferata

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
20. kolovoza 2024.

U Parku sinjskih velikana, kako Sinjani nazivaju perivoj uz Šetalište Alojzija Stepinca, postavljeno je šest bista ljudi koji su svojim djelima ostavili izniman trag. Riječ je o **Stjepanu Gunjači** (Sinj, 1909. – Split, 1981.), hrvatskom arheologu i povjesničaru; **Dinku Šimunoviću** (Knin, 1863. – Zagreb, 1933.), hrvatskom književniku i učitelju po kojem je nazvana i sinjska gimnazija te jedna ulica; **Dušanu Žanku** (Trilj, 1904. – Caracas, 1980.), hrvatskom kulturnom djelatniku, pjesniku, književnom kritičaru, prevoditelju i diplomatu, intendantu Hrvatskog državnog kazališta u Zagrebu; **fra Josipu Anti Soldi** (Split, 1922. – Omiš, 2005.), dugogodišnjem profesoru povijesti, povijesti umjetnosti i crkvene glazbe, autoru brojnih knjiga, predsjedniku Ogranka Matice hrvatske u Sinju, pokretaču i uredniku glasila Cetinska vrila; **Tihomilu Rađi** (Sinj, 1928. – Sion, Švicarska, 2002.), hrvatskom publicistu i političaru, političkom emigrantu, utemeljitelju londonske Nove Hrvatske, glavnom uredniku Slobodnoga doma; **Marku Veselici** (Glavice, 1936. – Zagreb, 2017.), hrvatskom političaru i ekonomistu, jednom od najistaknutijih sudionika Hrvatskog proljeća.

Osim njih, biste u Sinju imaju **Ante Miko Tripalo** (Sinj 1926. – Zagreb 1995.), hrvatski političar i autor te prof. **Ante Župić** (Sinj 1927. – Zagreb, 1974.), akademski kipar. Tripalova bista nalazi se uz Vilu Tripalo, a na njegovoj rodnoj kući postavljena je i spomen ploča. Također je jedna od gradskih ulica nazvana njegovim imenom. Župićeva bista je u blizini kuće u kojoj je živio i gimnazije u kojoj je radio.

Na ulazu u centar Sinja postavljen je spomenik **fra Pavla Vučkovića** (Duvno, 1658. – Sinj, 1735.), svećeniku i narodnom vođi koji je, bježeći s hrvatskim pukom pred osmanlijskom vojskom 1687. godine u Sinj donio sliku Majke od milosti te bio jedan od vođa obrane Sinja. Njegovo ime nosi jedna sinjska osnovna škola. Na Kvartirima, uz Alkarske dvore, nalazi se spomenik **don Ivana Filipovića** (Sinj, prije 1660. – Klis, nakon 1715.), svećenika, književnika i ratnika koji se istaknuo u obrani Sinja od Osmanlijske vojske. Po njemu je nazvana i jedna gradska ulica.

Postavljenjem spomen ploča Sinjani su odali počast **Ivanu Lovriću** (Sinj, 1754. – Sinj, 1777.), piscu koji je studirao jezike i filozofiju u Veneciji, a medicinu u Padovi. Po njemu je nazvana jedna od sinjskih osnovnih škola; **Anti Bakotiću Baki** (Sinj, 1921. – Jasenovac, 1945.), vojnom tehničaru, sudionik antifašističkog pokreta, vođi proboja zatočenika iz koncentracijskog logora Jasenovac prilikom kojega je poginuo; **Josipu Boki** (Sinj, 1891. – Jablanica, 1943.), učitelju, publicistu i alkarskoj legendi; **Nikoli Ceriniću** (Splitska na Braču, 1844. – Sinj, 1910.), najtrofejnijem alkaru u povijesti, kapelniku Općinske glazbe.

Nekoliko gradskih ulica u Sinju nazvane su po znamenitim Sinjanima. Ulice imaju **Frano Bareza Šore** (Sinj, 1935. – Beograd, 1984.), legendarni alkar; **Mirko Božić** (Sinj, 1919. – Zagreb, 1995.), književnik, sudionik antifašističkog pokreta, potpredsjednik Sabora SR Hrvatske, intendant HNK-a Zagreb; **Miljenko Buljan** (Sinj, 1911. – Split, 1980.), geokemičar i oceanograf; fra **Filip Grabovac** (Podosoje, Vrlika, 1697. – Santo Spitito, Venecija, 1749.), pučki pisac, svećenik, teolog i filozof, **fra Rafo Kalinić** (Prugovo, 1910. – Brnaze, Sinj, 1943.), gimnazijski profesor i redovnik kojeg su nacisti živoga bacili u vatru, **fra Ivan Marković** (Sinj, 1839. – Sinj, 1910.), svećenik, doktor svetog bogoslovlja, znanstvenik i hrvatski književnik; **fra Antun Konstatin Matas** (Kladnjice Gornje, 1833. – Split 1884.), gimnazijski profesor i višegodišnji ravnatelj sinjske Franjevačke gimnazije, pristaša hrvatskog narodnog preporoda; **fra Šimun Milinović** (Lovreć, 1835. – Bar, 1910.), barski nadbiskup, povjesničar, prvi hrvatski slavist i primas, višegodišnji profesor i ravnatelj sinjske Franjevačke gimnazije; **Petar Tripalo** (druga polovina 19. st.), političar i alkarski vojvoda po kojem je osim ulice nazvana fontana Petrovac uz Alkarske dvore; **Bože Serdar Vučković** (prijelaz između 17. i 18. st.), serdar Cetinske krajine i jedan od zapovjednika Bitke za Sinj (1715.).

Postavljenjem Spomen obilježja na kojem su ispisana imena poginulih branitelja iz Sinja i Cetinske krajine, Sinj se odužio svima koji su u Domovinskom ratu položili svoje živote na oltar domovine. Po časničkom namjesniku Hrvatske vojske, dragovoljcu Domovinskog rata **Andriji Alčiću** (Sinj, 1954. – Vukovar, 1991,) i brigadiru Hrvatske vojske, dragovoljcu i heroju Domovinskog rata **Ivanu Poljaku Sokolu** (Sinj, 1956. – Vukovar, 1991.), koji su poginuli u obrani Vukovara nazvan je Sportsko rekreativni centar u Sinju. Alčiću su kolege vatrogasci postavili i spomen ploču na pročelju zgrade Palacina, bivšeg Vatrogasnog doma. Spomen obilježje podignuto je i poginulim hrvatskim braniteljima, dragovoljcima Domovinskog rata **Luki Ercegu** (Otok, 1961. – Sinj, 1991.) i **Ivanu Kamberu** (Ruda, 1969. – Sinj, 1991.) koji su poginuli prilikom napada na vojarne u Sinju. Po poginulom hrvatskom braniteljju **Stipi Vrančiću** (Sinj, 1974. – Peć, Bosansko Grahovo, BiH, 1995.) nazvana je ulica u kojoj je živio. Ovo su samo neki od ljudi koji su radili za javni interes i opće dobro te ostavili traga na nekom od područja kojim su se bavili.

Dr. sc. Jakov Žižić ističe da bi se Sinj trebao odužiti **Šimi Juriću**, rođenom Sinjaninu koji se bavio bibliotekarstvom, kulturom, poviješću, klasičnim jezicima, dugo-

godišnjem djelatniku Nacionalne sveučilišne knjižnice koji je Sinj je zadužio s dva iznimno vrijedna djela koja se tiču povijesti Sinjske alke i Sinja.

> *'Klub Sinjana Zagreb će uskoro službeno pokrenuti inicijativu da Šime Jurić dobije spomen ploču u svom rodnom gradu, na njegovoj rodnoj kući. Naravno, tražit ćemo potporu najvažnijih društvenih dionika u Sinju, a potporu obitelji imamo', kaže dr.sc. Žižić. pogledati na linku oblikovanje*

Žižić ističe da postoje i drugi ljudi koji su jako prepoznatljivi, a nemaju iskaz nekog sjećanja u Sinju.

> *'Među njih sigurno spada **Mladen Delić**, poznati novinar, kao i u Sinju jako slabo poznat **Ante Masovčić**, potomak sinjskih veleposjednika, redatelj prvog hrvatskog igranog filma. Na adekvatan način bi se trebalo odužiti i **Josipu Šentiji**, koji je većinu svog života proveo i radio u Zagrebu kao javni intelektualac na važnim političkim i kulturnim dužnostima i koji je cijeli život javno iskazivao veliku ljubav prema Sinju. Tu je i **Dražen Sesardić** koji je bio pravnik, predsjednik Vrhovnog suda SRH, koji je primjer političke neovisnosti, pravdoljubivosti, integriteta, jedan uzor i primjer čestitosti, poštenja, slobodoljubivosti, pravdoljubivosti i naročito nesebičnog rada za javni interes i opće dobro', dodaje Žižić. oblikovanje*

Stjepan Marković, profesor povijesti, smatra da bistu u parku na Šetalištu Alojzija Stepinca u Sinju zaslužuje **dr. fra Jozo Olujić**, znanstvenik s doktoratom iz prirodoslovnih znanosti kojega je obranio u Fribourgu u Švicarskoj, profesor matematike i fizike u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju.

> *'Dr. fra Jozo Olujić je proveo brojna istraživanja te je objavio znanstveni rad o evoluciji na primjeru slatkovodnih puževa koji je privukao pažnju svjetske znanstvene javnosti. Očekivao se nastavak njegovih radova, ali uskoro je izbio Drugi svjetski rat. Likvidiran je u listopadu 1944. godine, a potraga za njegovim posmrtnim ostacima traje i danas', kaže Marković.*

Fra Mirko Marić, kustos Arheološke zbirke Franjevačkog samostana u Sinju kaže da je više značajnih osoba koje su zaslužile spomen. Između ostalih istaknuo je Sinjanina **Josipa Kuletina**, hrvatskog intelektualca i rodoljuba, skladatelja i vojnog kapelnika po kojem bi se, smatra Marić, trebala nazvati i Gradska glazba Sinj koja izvodi njegove koračnice. Marić kaže da bi bistu trebalo postaviti i dugogodišnjem alkarskom momku, štitonoši u alkarskoj povorci, **Branku Ezgeti Singli**.

> *'Kuletin i Single su zaslužili da im se Sinj oduži. U Sinju su se često spomen obilježja postavljala po političkoj liniji, ali ja smatram da je kod odlučivanja o postavljanju spomen obilježja vrlo važno vidjeti je li taj netko to zaslužio kao čovjek. Kuletin i Single su to zaslužili', smatra fra Mirko Marić.*

Postavljanje spomen obilježja zaslužnim pojedincima nije samo odavanje zahvale nekoj osobi iz naše prošlosti, već odavanje počasti kreatorima naše sadašnjosti, ali i budućnosti. S obzirom na ono što su za života učinili, jasno je da neki ljudi nisu zaslužili tek pokoju rečenicu u tekstu, već puno više.

https://www.ferata.hr/sinjski-velikani-1/

OBRIS.ORG
OBRANA I SIGURNOST

NATO summit u Washingtonu te status Ukrajine u toj organizaciji

126. Igor Tabak

Novinarski projekt:
NATO – neočekivani izazovi

Elektronička publikacija:
OBRIS – Obrana i sigurnost

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
30. rujna 2024.

NATO summit u Washingtonu, održan između 9. i 11. srpnja ove godine, bio je ukupno 33. takav skup koji je okupio delegacije iz 32 države članice i još niza partnerskih država. Ukupno gledano, ovo je bio četvrti takav skup održan u Sjedinjenim Američkim Državama (nakon summita u Washingtonu 1978. i 1999., te summita u Chicagu 2012. godine), prvi po ulasku Švedske u članstvo organizacije, te zadnji sa sudjelovanjem kako Joe Bidena na čelu SAD tako i Jensa Stoltenberga kao glavnog tajnika Saveza. Iako je u doba održavanja NATO summita u Washingtonu Joe Biden kao aktualni predsjednik SAD još slovio i za predsjedničkog kandidata demokratske stranke (doduše opterećenog posljedicama loše odrađene debate s republikanskim kandidatom Donaldom Trumpom samo 12 dana ranije, 27. lipnja 2024. godine), on se već 21. srpnja povukao iz utrke te prepustio kandidaturu svojoj potpredsjednici Kamali Harris. Što se Stoltenberga tiče, ovime za Norvežana završava mandat koji je započeo 1. listopada 2014. godine, uz 4 produženja (2017., 2019., 2022. i 2023. godine), s krajem zakazanim za 1. listopada 2024. godine. Njegov nasljednik je Nizozemac Mark Rutte, čija je privola teškom mukom bila dobivena od svih država članica.

Nakon ponedjeljka 8. srpnja – obilježenog nizom protokolarnih događanja glavnog tajnika Stoltenberga sa svojim američkim domaćinima – prvi radni dan summita započeo je u utorak 9. srpnja temom „Žene, mir i sigurnost“, nastavio se „Forumom obrambene industrije“, te završio svečanom priredbom u dvorani „Andrew W. Mellon Auditorium“ – na kojoj je i sam Stoltenberg primio najviše američko civilno odlikovanje, „Predsjedničku medalju slobode“. Srijeda 10. srpnja imala je lagan protokolarni program do podneva i zajedničkog fotografiranja, da bi onda uslijedilo zasjedanje Sjevernoatlantskog vijeća i donošenje zajedničke deklaracije

– prije niza svečanih večera, posebno za čelnike država, ministre vanjskih poslova i ministre obrane. Četvrtak 11. srpnja od jutra je bio rezerviran za sastanke s inozemnim partnerima. No, iako su prvo na redu bile delegacije iz Pacifičke regije (Australija, Novi Zeland, Japan i Južna Koreja), ipak je fokus tu bio na kasnijem susretu s predstavnicima Ukrajine – gdje je objavljena i posebna izjava Vijeća NATO-Ukrajina, održanog u formatu čelnika država i Vlada. To događanje ne treba miješati s malo kasnijim sklapanjem „Zavjeta za Ukrajinu" održanim istoga dana, kojem je također pristupio niz NATO i EU država.

Dok se ovo okupljanje službeno nastojalo prikazati kao dio svečanog obilježavanja 75. godišnjice Organizacije Sjevernoatlantskog ugovora (konkretno osnovana 4. travnja 1949. godine), uz službeno pokazivanje jedinstva država članica, teško je bilo sakriti i niz izazova (pa i podjela). Kao prvo, NATO summit u Washingtonu bio je vidljivo obilježen činjenicom rata u Ukrajini, posebno istaknutom i ruskim napadom na dječju bolnicu Okhmatdyt u samom Kijevu 8. srpnja. Time ne samo da je fokus događanja posredno bio stavljen na Rusku Federaciju i njenog čelnika Vladimira Putina kao agresore, već i na Narodnu Republiku Kinu koja Rusiji pomaže u ratu, pazeći pri tome da previše ne ugrozi svoj međunarodni status i trgovinske odnose. Zato ne čudi ni činjenica da se baš o Kini moglo iz službene deklaracije čuti najoštrije kvalifikacije do sada, dok su odnosi s tom državom (ali i sa Sjevernom Korejom, koja je sve bitnija saveznica Rusije i dugogodišnja država-klijent Kine) dominirali raspravom s partnerima iz Pacifičke regije.

Ujedno, bilo je bitno uočiti i niz promijenjenih političkih situacija u kojima su se nalazili brojni čelnici država članica pridošlih na summit. Dok su Emmanuel Macron i Olaf Scholz bili oslabljeni lošim izbornim rezultatima, Joe Biden se na NATO summitu konstantno borio s prigovorima o svojoj starosti te nesposobnosti za daljnji ozbiljan rad na čelu države, Viktor Orban i Recep Tayyip Erdoğan igrali su ulogu marginalaca i djelomičnih izopćenika, a premijeri Velike Britanije i Nizozemske, Keir Starmer te Dick Schoof, tek su radili svoje prve vanjskopolitičke korake nakon nedavnih izbornih pobjeda. Naravno, posebno treba istaknuti i ulogu jednog političara kojeg tu uopće nije bilo, ali je ipak svojim utjecajem barem djelomično obilježio događanje. Naravno, riječ je o bivšem (a možda i budućem) predsjedniku SAD Donaldu Trumpu – za čiji se mogući povratak na vlast i NATO i brojne njegove članice već neko vrijeme pripremaju (tzv. „Trump-proofing" Saveza). Sve su to dodatni politički aspekti koje itekako treba uzeti u obzir pri sagledavanju učinaka te značenja ljetošnjeg političkog skupa u Washingtonu.

Obrambena izdvajanja i druge teme

Kao i u nizu prethodnih NATO skupova, pitanje financiranja sektora obrane među državama članicama nije se moglo izbjeći ni u Washingtonu. Tu se moglo čuti ponos glavnog tajnika Stoltenberga – o tom kako su ljetos 23 od 32 članice dostigle planiranih 2 posto BDP-a usmjereno za obranu, a posebice da time i ukupnost europskih članica Saveza u prosjeku prelazi tih magičnih 2 posto. Njemačka, Nizozemska, Norveška i Turska su mjeru od 2 posto BDP-a ove godine dostigle po prvi puta, a konkretno u ostvarenju ovoga cilja uspjele su sve države osim Španjolske (1,28 posto), Slovenije (1,29 posto), Luxembourga (1,29 posto), Belgije (1,3 posto), Kanade (1,37 posto), Italije (1,49 posto), Portugala (1,55 posto) i Hrvatske – koja je uz sve zamislive računovodstvene i administrativne trikove jedva dogurala do 1,81 posto. Ujedno, ovoga ljeta samo dvije NATO države (Belgija i Kanada) nisu ispunjavale pomoćni kriterij – izdvajanje 20 posto obrambenih novaca za modernizaciju – dok su svi ostali, baš kao i Republika Hrvatska, spoznali čari masovnije kupovine vojne opreme (pa makar i s malo ili nimalo planiranja tih investicija).

Dakle, dok se to 2014. na summitu u Walesu planiralo izvesti unutar 10 godina, cilj je skoro pa ostvaren. Iako su te 2014. samo 3 države ispunjavale mjeru, još 2021. se govorilo o njih 6, a sada samo osam od 32 ne ispunjava zadani cilj – a i one bi navodno trebale tu ponešto promijeniti do kraja desetljeća. Naravno, neovisno o činjenici da se tema ozbiljnijeg investiranja u vlastitu nacionalnu obranu država NATO kroz organizaciju provlači već desetljećima, ona je ovoga ljeta postala posebno aktualna s obzirom na loše stanje demokratskog predsjedničkog kandidata Bidena i mogućnost povratka na vlast u SAD Donalda Trumpa – osobe čije se doživljavanje vanjske politike i savezničkih odnosa redovito svodilo na pitanje novaca i uplata. Dakle, pitanje jačanja doprinosa članica za svoju obranu ljetos se itekako gledalo kao posebno bitno u slučaju pobjede Trumpa na izborima zakazanim za 5. studenog ove godine – ne bi li se i time probalo udobrovoljiti Rusiji sklonog populističkog političara koji je ionako saveznike prodrmao najavama mogućeg izlaska SAD-a iz NATO saveza, organizacije koju su baš Amerikanci i osnovali 1949. godine. Naravno, ako se pri jačanju pojedinog nacionalnog obrambenog sustava krenulo i u kupovinu razne nove vojne opreme iz Sjedinjenih Država – tim bolji argument na stolu za slučaj da 20. siječnja iduće godine opet bude inauguriran Trump, dok čitava stvar ni za Kamalu Harris neće biti mrska. Ipak, treba napomenuti kako u svjetlu tekućeg rata u Ukrajini sve više država NATO-a ne samo da spominje 2 posto BDP-a kao donju granicu potrebnih ulaganja – dok se čuje da bi novu mjeru trebalo postaviti na 2,5 posto BDP-a, a možda i na 3 posto – o čemu će zasi-

gurno još biti mnogo razgovora. Ujedno se usuglasilo i mjere zajedničkog financiranja NATO saveza za period od 2025. do 2029. godine, dok će iduće godine za potrebe Saveza biti izdvojene 4,4 milijarde eura.

Uz ova financijska pitanja, moglo se čuti da je na summitu u Washingtonu usvojen i set novih NATO obrambenih planova, a odlučeno je i o mjerama za daljnje jačanje vojne industrije unutar organizacije. Oko 10 milijardi USD namijenjeno je za proizvodnju naoružanja i streljiva ne bi li se popunilo savezničke zalihe, dok se radi i na koordiniranju pojedinih nacionalnih proizvodnih kapaciteta, jačanju standardizacije i interoperabilnosti, te osiguravanju da ustaljenost potražnje bude dugoročni poticaj obrambenoj industriji. Uz pozdravljanje članstva Švedske, u Finskoj se odlučilo osnovati i novo zapovjedništvo zaduženo za sjeverno krilo Saveza. Ujedno, u Washingtonu se moglo čuti i vijesti o jačanju protuzračne i proturaketne obrane Saveza – kako postavljanjem dodatnog sustava Aegis Ashore u mjestu Redzikowo u Poljskoj (kao dodatak dosadašnjim kapacitetima u Rumunjskoj, Španjolskoj i Turskoj), tako i raspoređivanjem američkih raketnih sustava Tomahawk, SM-6 (i budućih hipersoničnih raketa) na prostoru Njemačke od 2026. godine nadalje. Ova mjera – koja je bila zabranjena od 1988. pa sve do raspada Sporazuma o nuklearnim projektilima srednjeg dometa (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty) 2019. godine – trebala bi navodno dati vremena europskim državama da organiziraju svoju vlastitu zaštitu od takvih oružja, zajedno s jačanjem protuzračne i proturaketne obrane kontinenta. Radilo se ujedno i na jačanju otpornosti društava u državama članicama na nove izazove – po prvi put se pripremaju i Nacionalni planovi otpornosti (National Resilience Plans) – kao i na daljnjem razvoju savezničkih sposobnosti suočavanja s izazovima kibernetičkih prijetnji, za što se također odlučilo osnovati novi specijalizirani te integrirani obrambeni centar. Uz praćenje prijetnje terorizma, te jačanje sposobnosti za NBK obranu, poseban je fokus stavljen i na jačanje obrane kritičke podmorske infrastrukture važne kako za NATO, tako i za sve pojedinačne članice.

Ujedno, tom je prilikom i do kraja formalizirano preuzimanje mjesta Glavnog tajnika NATO saveza od bivšeg nizozemskog premijera Marka Ruttea, nakon kraja mandata Jensa Stoltenberga 1. listopada ove godine. Dok je Rutte postupno skupljao podršku među državama članicama, ne čudi da je taj posao najteže išao u Mađarskoj i Turskoj. Dok je mađarska podrška navodno na kraju bila osigurana pristankom ostalih država saveznica na izuzetak Mađarske od zajedničkih programa pomoći Ukrajini i obuci njenih vojnika – Turska se navodno koncentrirala na pitanje uloge Glavnog tajnika u odnosima Saveza i Europske unije. Ne samo da se Rutte navodno morao obvezati na zaobilaženje preferiranja EU država i stavova u NATO pitanjima, već je stvar bila zapečaćena i pristajanjem Saveza na ulogu Turske kao države organizatora NATO summita 2026. godine (nakon Nizozemske, u Den Haagu od 24. do 26. lipnja 2025. godine).

Rusija, Kina i njihovi prijatelji

Što se Ruske Federacije tiče, NATO je u Washingtonu ponovio da tu državu smatra prijetnjom, baš kao i njihovo nastojanje da se uglavnom silom promijeni sigurnosna arhitektura Europe. Ponovljen je i stav o njihovoj odgovornosti za agresiju u Ukrajini, brojne žrtve i razaranja u suprotnosti s međunarodnim pravom – te je Rusija pozvana na obustavljanje takvih djelovanja, baš kao i korištenja kemijskog naoružanja ponekad na tamošnjim bojištima. Osim potvrđivanja pripadnosti okupiranog poluotoka Krima Ukrajini, Rusija je pozvana i na povlačenje vojnih snaga stacioniranih u Moldovi te Gruziji protiv volje tamošnjih vlasti. Osuđeno je i redovito rusko „zveckanje“ nuklearnim naoružanjem (koje se rasporedilo i u Bjelorusiji od lipnja 2023. godine), te militarizacija svemira koju provodi režim Vladimira Putina. Jednako tako, posebnim prijetnjama sigurnosti država saveznica imenovana su i ruska hibridna djelovanja širom euroatlantskog prostora, korištenje migracija za pritiske prema susjednim zemljama, kibernetičke napade, kampanje dezinformiranja, te izvođenje ekonomske prisile i malignih političkih utjecaja. Na sve ove prijetnje trebat će odgovoriti skupno i organizirano – baš kao i na potencijalne oružane prijetnje prema NATO članicama – radi čega je do idućeg NATO summita u Nizozemskoj najavljena i izrada „Smjernica o NATO strateškom pristupu“ ovakvoj Ruskoj Federaciji.

Narodna Republika Kina prepoznata je kao odlučujući pomagač („decisive enabler“) koji Rusiji uvelike pomaže u zaobilaženju oštrice zapadnih sankcija. Zato je NR Kina u deklaraciji NATO summita u Washingtonu pozvana da prestane pružati materijalnu te političku potporu ruskoj agresiji u Ukrajini, posebno po pitanju izvoza roba dvojne namjene, razne opreme i sirovina korisnih za rusku vojnu industriju. Također, Kina je prepoznata kao izvor „sistemskih izazova“ za zemlje euroatlantskog prostora, posebice svojim hibridnim djelovanjima i širenjem dezinformacija. Uzimajući u obzir ekspanziju njihovog nuklearnog arsenala te svemirskog programa, Kina je pozvana na odgovorno ponašanje i povećanu transparentnost. Što se tiče političke potpore Kine režimu u Moskvi, treba spomenuti i kineska nastojanja za navodnim posredovanjem u rješavanju sukoba u Ukrajini. Ne samo da ta nastojanja svojim sadržajem uvelike idu na ruku ruskim ratnim ciljevima (i stanju

na bojištu), već se oko tog vojno-diplomatskog procesa nastoji okupiti države skupine BRICS te tzv. „globalnog juga“ – nasuprot svim usporedivim nastojanjima NATO/EU i skupine država G7.

U ovom kontekstu treba naglasiti i spominjanje nekoliko dodatnih država, koje svojim ponašanjem prvenstveno vojno pomažu Ruskoj Federaciji u provedbi njihove agresije na Ukrajinu. Kao prvo, tu je Bjelorusija, kojoj je NATO zamjerio stavljanje vlastitog državnog teritorija i infrastrukture u provedbi ruskog napada. Dodatna politička i vojna integracija ove države u okvir Ruske Federacije, baš kao i tamošnje raspoređivanje ruskih vojnih kapaciteta i osoblja, postupno ugrožava kako regionalnu stabilnost, tako i odnose sa susjedima (Poljska te Litva i Latvija). No Bjelorusija je tijekom dosadašnjeg 31 mjeseca ruske agresije na Ukrajinu pružala Rusiji i pomoć u vojnom materijalu te streljivu, baš kao i Sjeverna Koreja te Iran. Uz to, NATO je prepoznao i slanje streljiva te balističkih raketa iz Sjeverne Koreje, kao i streljiva i bespilotnih letjelica (a možda i raketa) iz Irana – opet kao prijetnju sigurnosti euroatlantskog područja te kršenje više odluka organizacije Ujedinjenih naroda.

Podrška Ukrajini

Kako se već moglo vidjeti iz svega prethodno iznesenog, tema Ukrajine i njenog odolijevanja ruskoj agresiji zapravo je obojila većinu sadržaja na NATO summitu u srpnju ove godine. Ipak, usprkos ukrajinskim nadama te zalaganju pojedinih država članica – nije došlo do suglasja oko članstva te države u Savezu, pa onda i odgovarajućeg poziva u članstvo. Ipak, čulo se ponavljanje teza o podršci i potpori Ukrajini u odbijanju ruske agresije, posebice kroz format „Vijeća NATO-Ukrajina“. Iako ni tada (a ni u mjesecima koji su slijedili) nije došlo do usuglašavanja odluke o davanju dozvole Ukrajini da dobiveno zapadno oružje dužih dometa smije koristiti za udare duboko u teritorij Rusije, ipak se iz Washingtona moglo čuti o doniranju dodatnih modernih sustava protuzračne obrane. Nažalost, baš kao i u slučaju nekih drugih zapadnih obećanja – i ovdje se uskoro realnost odmakla od retorike, te se moglo bilježiti kašnjenje isporuke sustava SAMP/T iz Italije, neuspjeh Nizozemske da s partnerima kompletira još jednu bitnicu sustava MIM-104 Patriot, te vjerojatno i odgodu isporuke još jedne takve bitnice iz SAD (za koju se onda 26. rujna ponovilo namjeru slanja, kad jednom bude provedena njena prethodna obnova).

Uz sve to, na NATO summitu u Washingtonu usuglašeno je bilo osnivanje misije „NATO Security Assistance and Training for Ukraine“ (NSATU), koja bi trebala iz inozemstva koordinirati slanje vojne opreme i provedbu obuke ukrajinskih vojnika u državama saveznicama, zajedno s novim Visokim NATO predstavnikom kojeg bi Savez otposlao u Ukrajinu. Sve to bi trebalo raditi bez direktnog uključivanja NATO-a u rat, ujedno pripremajući Ukrajinu i za buduću integraciju u Savez – čemu se usuglasilo i Zavjet o dugoročnoj sigurnosnoj potpori Ukrajini, temeljem kojeg bi ta država proporcionalnim doprinosima saveznika iduće godine dobila 40 milijardi USD, prvenstveno za vojnu opremu, pomoć i obuku ljudstva. Ne bi li se osiguralo učenje lekcija iz tekućeg rata i raznih tim povodom provođenih aktivnosti, NATO je odlučio ustrojiti poseban Združeni centar za NATO-Ukrajina analizu, obuku i obrazovanje (NATO-Ukraine Joint Analysis, Training, and Education Centre – JATEC), koji bi trebao pomoći širenju utvrđenih dobrih praksi i na ostale NATO članice. Sve bi to trebalo potvrditi kako je budućnost Ukrajine neizbježno u okrilju NATO saveza – koji pozdravlja njeno slobodno pravo izbora, ali i na konkretan napredak te države prema članstvu odgovara podrškom „*nepovratnom*“ napredovanju prema „*punim euroatlantskim integracijama, uključujući i NATO članstvo*“ (za koje će pozivnica stići kad se države saveznice slože i budu zadovoljeni uvjeti, koji god oni bili). Naravno, ovakav izbor riječi predstavlja tek političku poruku podrške, koja će imati malo smisla ako je neće pratiti i stvarna realizacija zadanih obećanja o konkretnoj podršci u ratu. Ujedno se konstatiralo i da rad već spomenutog „Vijeća Ukrajina-NATO“ predstavlja most prema punom članstvu u Savezu, dok će se interoperabilnost i provedba demokratskih te sigurnosnih reformi pratiti kroz „Godišnje nacionalne programe“ pod paskom NATO ministara vanjskih poslova.

Turska i Mađarska

Na kraju napomenimo još jednom kako se uz sav napor Saveza da demonstrira zajedništvo i usklađenost stavova, ipak teško bilo oteti dojmu da barem dvije članice tu ozbiljno igraju neke svoje igre. Riječ je, naravno, bila o Turskoj i Mađarskoj – državama čiji se čelnici učestalo vide i slažu s ruskim predsjednikom Vladimirom Putinom, od kojeg masovno kupuju i jeftinije energente.

Turska je u NATO savezu od 1952. godine, a iako je kandidatkinja za EU članstvo od kraja 1999. godine – jasno je da od toga još dugo neće biti ništa. Dok se njihova velika vojna sila pretežito bavi obračunavanjem s Kurdima u samoj državi, te susjednim Siriji i Iraku – politički je posebno bitno istaknuti kako Turska nije uvela sankcije Ruskoj Federaciji i održava dobre odnose sa službenom Moskvom (čijeg je predsjednika Erdogan sreo u Kazahstanu samo nekoliko dana prije NATO summita u Washingtonu). Turska iz Ruske Federacije osigurava pokrivanje oko 49 posto energetskih potreba, te u Rusiju mnogo i izvozi (oko 45,6 milijardi USD u

2023. godini) – što bi se postupno moglo primijeniti zaoštravanjem sankcija NATO i EU država (posebno režima u kojem SAD kažnjavaju sve one koji krše njihove sankcije). Ujedno, Turska održava i dobre odnose s vlastima u Ukrajini – ne samo da se posredovalo u oslobađanju dijela ratnih zarobljenika, već se Kijevu isporučuje i vojnu pomoć (posebno bespilotne letjelice i ratne brodove), te unutar NATO saveza sudjeluje u raznim oblicima suradnje te pomoći. Nije s gorega napomenuti i da Turska u skladu s međunarodnom konvencijom iz Montreuxa sklopljenom 1936. godine nadzire i promet kroz tjesnace Bospor i Dardaneli – čime je zadnjih godina onemogućila jačanje ruske Crnomorske flote brodovima iz ostalih ruskih flota, na veliku korist Ukrajine – dok se itekako iskazala i ugovaranjem tzv. „Žitnog sporazuma" od ljeta 2022. do ljeta 2023. godine, kojim je pomogla ukrajinskom izvozu prehrambenih roba u vrijeme najžešćeg ruskog pritiska na tu zemlju i njen pomorski izvoz. Time se pokazalo da Turska i dalje cijeni svoje NATO članstvo, iako ga često shvaća drugačije od ostalih država u Savezu (igrajući vlastite političke igre i pod cijenu zaoštravanja odnosa s preostatkom Saveza). Osim spomena ambicija Turske prema članstvu i u Šangajskoj organizaciji za suradnju, to nigdje nije bilo jasnije vidljivo nego na primjeru prijema Švedske u NATO članstvo – gdje su vlasti u Stockholmu molbu za članstvo podnijele 18. svibnja 2022. i onda od 5. srpnja do 27. rujna 2022. prikupile i 28 od 30 ratifikacija svojih instrumenata o pristupanju. Pregovori s Turskom otegnuli su se sve do 25. siječnja 2024. godine – na kraju potpomognuti i američkom odlukom da Turskoj proda dodatne borbene avione F-16 (dok se istodobno razgovara o F-35 pod uvjetom turskog otpisivanja „famoznog" ruskog protuzračnog sustava S-400).

Slične igre nastoji igrati i Mađarska, članica NATO saveza od ožujka 1999. godine, Europske unije od svibnja 2004. godine, a Schengenske zone od kraja 2007. godine. Usprkos mađarskom izdvajanju 2,11 posto BDP-a za obranu (od toga 47,8 posto za opremanje i modernizaciju) – teško da je ikome dobro sjelo mađarsko izigravanje posrednika oko rata u Ukrajini i posjeta premijera Viktora Orbana Moskvi i Vladimiru Putinu 5. srpnja ove godine, samo koji dan po preuzimanju predsjedanja Europskim vijećem i uoči NATO summita, jednako kao i odlazak sa skupa u Washingtonu direkt na Floridu, radi osobnog sastanka Orbana s republikanskim predsjedničkim kandidatom Donaldom Trumpom (kojeg također ustrajno biju glasine o sklonosti Rusiji i njenom diktatoru). Sve je to tim više problematično ima li se u vidu redovita mađarska opstrukcija EU i NATO nastojanja za pomoć Ukrajini – gdje je Mađarska i ovoga ljeta ostala jedina NATO država koja se pobrinula isključiti iz svih u Washingtonu usvojenih mjera potpore Ukrajini. Dok je teško ozbiljno ocjenjivati navodne ambicije službene Budimpešte za članstvom u skupini BRICS (kojom dominiraju Rusija i Kina) ili Vijeću turkofonih država (na čijem je sastanku također bez konzultacija s ostatkom EU sudjelovala početkom srpnja ove godine), malo je bilo neugodnosti sličnih mađarskom postupanju oko već spomenutog ulaska Švedske u NATO – gdje se Mađarska mjesecima na birokratske prepreke izvlačila od ratifikacije pristupnih dokumenata u sjeni Turske. Kada je početkom 2024. spomenutom promjenom turskoga stava ostala jedinom preprekom švedskom članstvu – Mađarska se na kraju nagodila o kupovini još 4 borbena aviona JAS 39 Gripen i 5. ožujka ratificirala dokumente (a Švedska ušla u članstvo već dva dana nakon toga, 7. ožujka 2024. godine). Uz sve to, imajući u vidu i razmjere problema koje proizvodi unutar Europske unije, sve je teže ozbiljno razmatrati i budućnost Mađarske u NATO krugu država.

https://obris.org/nato/nato-summit-u-washingtonu-te-status-ukrajine-u-toj-organizaciji/

ZG EXPRESS

Tko je bio Vjekoslav Heinzel, čovjek iz čije vizije je iznikao "Bijeli Zagreb grad"?

Za Heinzelovog gradonačelničkog mandata Zagreb napreduje i tehnološki te hvata korak sa svijetom. Tako je grad dobio svoj prvi odašiljač snage 0,35 kW te je pokrenuta i prva Radio stanica na prostoru jugoistoku Europe.

„Nemam pojma tko je Heinzel. Valjda neki Nijemac što ima veze s autima, pa eto tu moramo po vozačke dozvole…"

Govori nam to, smijući se, Darko M. dok čeka u redu u Policijskoj postaji u Heinzelovoj ulici koju je svaki punoljetni stanovnik Zagreba bar jednom posjetio vadeći ili tražeći produžetak vozačke i prometne dozvole ili zbog nekog kako se to službeno kaže „skraćenog prekršajnog postupka".

Nisu nam ni drugi koji su se tamo okupili i čekali znali pobliže kazati nešto više o Heinzelu, a kako pojednostavi jedan od njih „to ti je ulica i uz Ilicu najpoznatija je u Zagrebu"!

Nakon toga smo odustali od ispitivanja i bacili se na posao da pojasnimo tko je to Vjekoslav Heinzel.

Dakle, Heinzel ipak nije porijeklom Nijemac, nego Austrijanac, i spada u grupu najuspješnijih zagrebačkih gradonačelnika u povijesti grada. Gradonačelnikovao je dvadesetih godina prošlog stoljeća (1920. - 1928.), a njemu u zasluge se, između ostalog, pripisuje i izgradnja jednog od najprepoznatljivijih simbola modernog Zagreba tržnice Dolac te kultnog hotela Esplanade za čiju gradnju se govorilo da je izgrađena za potrebe prometovanja, putnika i gostiju koji su kroz Zagreb putovali Orient Expressom na relaciji Pariz – Istanbul.

127. Ivica Buljan

Novinarski projekt:
Zaboravljeni velikani hrvatske povijesti

Elektronička publikacija:
ZG Express

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
11. kolovoza 2024.

Bogata obitelj iz Graza

Za Aloisa Vjekoslava Heinzela rođenog 1871. u službenim biografijama stoji da je bio hrvatski arhitekt i zagrebački gradonačelnik. Povijesno i civilizacijski gledano, najviše je pridonio da Zagreb dobije sadržajno i estetski velegradske vizure, te postane relevantna europska civilizacijska, kulturna i turistička metropola.

Njegov istoimeni otac bio je građevinski poduzetnik i gradski zastupnik. Heinzelovi su bili podrijetlom iz bogate austrijske obitelji, njegov djed Josip i otac Vjekoslav Heinzel rođeni su u Grazu u Austriji otkud su doselili u Zagreb gdje su se uspješno bavili poduzetništvom. Kako navodi povjesničarka Iskra Iveljić stariji Heinzel se tih godina potkraj 19. stoljeća, kao i većina tadašnjih građevinskih poduzetnika, bavio uređenjem i otvaranjem gradskih cesta i prometnica, čišćenjem i prokopavanjem kanala, gradnjom vodovoda i slično pa je njegov sin budući gradonačelnik od malena bio upućen u tajne funkcioniranja jednog grada, što će sasvim sigurno doprinijeti i njegovoj kasnijoj velikoj aktivnosti na gradnji rodnog grada na čijem se čelu našao.

Vjekoslav Heinzel stariji bio je vrlo aktivan i društven pa je vodio i vatrogasnu zajednicu. Na dan Svetog Florijana, zaštitnika vatrogasaca, često su članovi zajednice išli na izlet, uglavnom u Maksimir.

„Na novom vatrogasnom spremištu vatrogasci su 1886. proslavili imendan svog vojvode Vjekoslava Heinzela, kojemu su u čast pjevali članovi pjevačkih društava Kola, Slobode i zanatlijskog društva Hrvatska", navodi Iveljić dodajući kako je otac obitelji izgradio palaču u Berislavićevoj ulici na broju 21.

Da je bilo riječ o izuzetno poduzetnom i dobrostojećem stanovniku grada svjedoči i popis poreznika iz 1881. gdje se Heinzel nalazi u samom vrhu liste po prijavljenim prihodima i obavezama. Otac budućeg gradonačelnika bio je i vlasnik paropilane koja se nalazila u tadašnjoj Tesarskoj ulici na uglu Berislavićeve i Preradovićeve. Paropilana je 1877. izgorjela, a kako gradski magistrat nije želio dopustiti obnovu takvog pogona u centru grada, Heinzel je bio prisiljen izgraditi novu na mjestu gdje je danas smješten Studentski centar.

Vjekoslav mlađi se školovao u rodnom gradu gdje je i maturirao, a potom je krenuo na studij, ali ga je privremeno prekinuo zbog vojne službe. No uskoro nastavlja školovanje i upisuje Visoku tehničku školu u gradu svojih predaka Grazu, kako je to i inače tada bio i običaj među zlatnom mladeži tadašnjeg Zagreba, dok je arhitekturu diplomirao u Stuttgartu 1893.godine. Po povratku u Zagreb radio je nekoliko godina u očevoj tvrtki, no nakon što je 1894. dobio ovlaštenje radi kao arhitekt i graditelj.

Automobilski as

Od malena je bio fasciniran prevoznim sredstvima te se prvo bavio biciklizmom. Tako je bio jedan od sudionika prve održane biciklističke utrke na Zrinjevcu, koju je 1886. organiziralo Prvo hrvatsko biciklističko društvo, osnovano godinu dana ranije.

Heinzel će se kasnije prebaciti na automobilizam pa je tako bio jedan od prvih kupaca automobila koje je prodavao Ferdinand Budicki, s kojim se družio i sudjelovao na raznim utrkama. Ostaje zabilježeno da je Heinzel prije sto deset godina bio pobjednik u prvoj utrci za prvenstvo Kraljevine Hrvatske i Slavonije, automobilskog relija Zagreb-Varaždin-Zelina-Zagreb, vozeći za to vrijeme „supersoničnom" brzinom od 35 kilometara na sat.

Bio je jedan od osnivača i predsjednik Hrvatskoga automobilskoga kluba, te potpredsjednik Hrvatskoga športskoga saveza, a 1928. osnovao je i Društvo za zračni promet „Aeroput". Pored biciklizma i automobilizma Heinzel se bavio skijanjem i klizanjem pa je tako godinama bio nadzornik leda na zagrebačkim klizalištima.

Na poslovnom i društvenom planu mladom Heinzelu također ide sve od ruke pa je tako licenciran za samostalni rad kao arhitekt te će u budućnosti projektirati brojne zgrade u Zagrebu. Heinzel je od 1895. predavao zgradarstvo na Graditeljskoj školi u kojoj je radio deset godina, a bio je vrlo i aktivan u obrazovanju mladih zanatskih naučnika i djelovao je i kao član povjerenstva za osposobljavanje zidara, klesara i tesara u Hrvatskoj.

Kako navodi povjesničarka Mira Kolar Dimitrijević godine 1906. promijenio je i kroatizirao svoje ime i od tada mu stoji samo Vjekoslav. Polako se penje na društvenoj ljestvici te 1910. postaje kao i njegov otac gradski vijećnik, a 1912. šef mjesne trgovačke i obrtničke komore. Društvo mu kao članu zagrebačkoga gradskoga zastupništva prave i književnik Svetoslav pl. Gaj, Franjo Spevec, etnografaAugust pl. Pisačić, te arhitekt Martin Pilar i drugi.

„Heinzel je istodobno bio i uspješan poduzetnik. Upravljao je svojom građevinskom tvrtkom od 1896–1912. te se obogatio i 1910. počeo graditi trokatnicu na Mažuranićevu trgu. Time je potvrdio status bogatog i uglednog Zagrepčanina, a novac je, osim na gradnju, trošio i na svoje hobije poput sporta i putovanja. Pritom se koristio svojim austrijskim podrijetlom i kontaktima, kao i kontaktima svoje supruge Berte koja je bila Čehinja", navodi se u njegovoj biografiji na portalu nacionalnemanjine.hr.

Mira Kolar Dimitrijević navodi kako je Heinzel spadao u skupinu poduzetnika koji su pokrenuli akciju za izgradnju prvih radničkih stanova u Zagrebu.

„Nažalost to nije realizirano, ali se Heinzel uključio u taj projekt kao član odbora za gradnju činovničkih i radničkih kuća, a radio je i u odboru za regulaciju Kaptola… Svojim radom u gradskom zastupstvu Heinzel je svratio na sebe pozornost tada moćnog Nikole pl. Tomašića, koji je također bio gradski zastupnik i podnačelnika Dragutina Mondekara. Kada se Mondekar povukao s položaja predsjednika Trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu, bogati, sposobni i športski orijentirani Heinzel pokazao se kao najbolji kandidat za to mjesto, pogotovo stoga što se njegovu izboru nisu protivili ni članovi hrvatsko-srpske koalicije, koji su držali najvažnije privredne pozicije u građu.

Heinzel je bio predsjednik Komore sve do 1922. godine", navodi Kolar Dimitrijević u svom radu „O zagrebačkom gospodarstveniku Vjekoslavu Heinzelu (1871.-1934.)".

U pravo vrijeme na pravom mjestu

No sportaš i nemirna duha na kratko sve ostavlja po strani i u predvečerje rata hvata posljednju priliku da kao mlad čovjek putuje i upoznaje svijet, odnosno Europu. Putovao je po Francuskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Italiji i Njemačkoj te po Americi.

Dragocjena iskustva koja je stekao na tim putovanjima otvorila su mu nove vidike i uvidio je kako se razvijaju i žive moderni europski gradovi, kakav će i Zagreb postati za njegova gradonačelnikovanja.

No do toga još mora proći i nesretni Prvi svjetski rat u kojem se Heinzel kao predsjednik Komore osobito istaknuo radeći na opskrbi grada te doprinio da se područje cijele sjeverne Hrvatske i u ratnim uvjetima dobro organizira i očuva svoje proizvodne potencijale i bogatstva,

Teške poslijeratne prilike i nezadovoljstvo stanovništva bili su ogroman izazov. Brojni su štrajkovi potresali privredu, a tadašnji čelnik grada prof. Stjepan Srkulj nije mogao ni znao riješiti probleme grada, pa se potkraj 1919. godine povukao s gradonačelničke funkcije te je grad do izbora u ožujku bio pod upravom komesara.

Kako navodi Mira Kolar Dimitrijević ti izbori iskazali su uznemirujuće stanje raspoloženja građana, jer je u gradsko zastupstvo izabrano čak dvadeset komunista, čime su dobili pravo biranja svog načelnika. No, izabrani Svetozar Delić održao se na položaju gradonačelnika samo nekoliko dana i za to vrijeme i nije mogao povući radikalnije poteze za poboljšanje socijalnih prilika.

U provedenim dopunskim izborima komunistički mandati su jednostavno proglašeni nevažećim. Sve to jasno dolazilo je iz Beograda pa su Svetozar Pribićević i demokrati Većeslava Wildera bili zaduženi da riješe situaciju te je na sjednici 17. kolovoza 1920., raspušteno cijelo zastupstvo i provedeni su novi izbori.

Uvjerljivo je izabran Vjekoslav Heinzel s 27 glasova, dok je osam dobio pravaš Vladimir Prebeg, a osam listića bili su nevažeći.

Zahvaljujući na povjerenju, Heinzel je istaknuo da vrijeme za velike planove nije povoljno, i da je u ovom trenutku najvažnije doskočiti stambenim nevoljama zagrebačkog pučanstva izgradnjom novih stanova, ali izjavljuje da će voditi brigu i o kulturnom, ekonomskom, socijalnom, sanitarnom i humanitarnom području, jer je rat ostavio velike ožiljke na svim tim područjima.

Heinzel je rekao: „Danas je suradnja svih članova ovoga zastupstva bez razlike stranaka i mišljenja prijeko potrebna. To bi morali imati na umu svi, kojima je istinski do procvata 'bijeloga našega Zagreba'. Iskreno žalim, što je ovo zastupstvo ostalo bez predstavnika radničkog staleža. No duboko sam uvjeren, da će se naše opće prilike tako srediti da će se u ovoj vijećnici naći predstavnici sveukupnog žiteljstva grada Zagreba bez razlike staleža, koje je trajno privezalo svoju sudbinu sa sudbinom Zagreba i kojemu je procvat i napredak grada isto tako na srcu kao njegov Vlastiti, naveo je u svom nastupnom govoru novoizabrani gradonačelnik."

Teška i nemirna vremena dovela su do ponovnog privremenog raspuštanja zastupstva pa su izbori održani ponovo 1922. kada je Heinzel kao član Hrvatskog bloka, koji su činili Hrvatska republikanska stranka, Hrvatska zajednica i Hrvatska stranka prava, po drugi put izabran za gradonačelnika.

Kao arhitekt i inženjer i praktičan čovjek u političkim stvarima manje više se držao po strani i bio je spreman na suradnju s različitim političkim opcijama pa je svima odgovaralo da se on bavi gradskim problemima i gradnjom, a njemu možda i najviše, jer se tu najbolje snalazio.

U vrijeme Heinzelova upravljanja Zagrebom grad je cvjetao, dobio je nove sadržaje i institucije. Heinzel je inzistirao na otvaranju škola i razvoju industrije čime je privlačio austrijske, njemačke i češke ulagače. Držao je da industrija u Hrvatskoj treba imati isti status kao što ga ima u Engleskoj, Francuskoj i Njemačkoj jer će donijeti prosperitet Hrvatima kao što je donijela narodima spomenutih država.

Također se zalagao za izvoz roba kao i za uređenje željezničkih i riječnih putova, te proširenje poštanskih i telegrafskih veza što je bio uvjet za brži razvoj gospodarstva.

Velegradske vizure grada

Svojim je projektima Heinzel pridonio stvaranju velegradskih vizura modernog i srednjoeuropskog Zagreba, a tijekom osamnaest godina koliko se bavio arhitekturom projektirao je, između ostalih, i nekoliko stambenih zgrada u duhu historicizma u Gundulićevoj i Jurišićevoj ulici, te na Svačićevu trgu.

Među zgradama koje je Heinzel projektirao isticala se i industrijska izvedba paviljona Hrvatske na milenijskoj izložbi koji je nagrađen prvom nagradom i koji je poslije prenesen u Zagreb na Tomislavov trg.

Heinzelova uprava je organizirala izgradnju velikih dijelova današnje Peščenice, Trnja, Trešnjevke, Maksimira i drugih gradskih četvrti. Njegov doprinos obuhvaća izgradnju i proširenje brojnih bolnica, izgradnju tržnice Dolac i rekonstrukciju Lašćinske ceste, kasnije Sajmišne, a danas avenije Vjekoslava Heinzela, istaknute avenije sjever-jug u istočnom dijelu grad koji započinje na Trgu Eugena Kvaternika i dijeli Trnje i Peščenicu.

Pored već spomenutih realiziranih projekata Zagreb je u vrijeme Heinzelova upravljanja gradom dobio i četiri skloništa, izgrađen je Dežmanov prolaz, gradske klaonice, zgrade burze, Gradske štedionice, Zoološki vrt, Savsko kupalište, zračna luka na Borongaju…

Tijekom Heinzelovog gradonačelničkog mandata Zagreb i tehnološki napreduje i hvata korak sa svijetom. Tako je dobio svoj prvi odašiljač snage 0,35 kW te je pokrenuta i prva Radio stanica na prostoru jugoistoku Europe.

Emitiranje Radio Zagreba, koji je osnovao Radio klub Zagreb, odnosno skupina uglednih radioamatera i poslovnih ljudi na čelu s fizičarom Otonom Kučerom, počelo je 15. svibnja 1926. na srednjem valu od 350 m iz sjedišta na Trgu sv. Marka.

Program je počeo Lijepom našom, koju je na glasoviru odsvirao Krsto Odak, a ravnatelj dr. Ivo Stern i spikerica Božena Begović najavili su početak rada. Grad je također instalirao svoju prvu automatsku razvodnu ploču, kapaciteta 7000 telefonskih pretplatnika.

Naravno Heinzelovi napori imali su znatnu cijenu, budući da je grad morao podići zajam od 250 milijuna jugoslavenskih dinara, što je u to vrijeme bilo tema mnogih kritika.

Nije se dobro gledalo na Heinzela iz „priestolnice" iz Beograda, od tamo se nije blagonaklono gledalo na uspješan i veliki razvoj Zagreba.

Heinzel je svoju sudbinu zapečatio kada je govoreći na pokopu Stjepana Radića, premda politički neutralan, kazao što misli o neravnopravnom položaju Hrvatske i hrvatskog naroda u novoj državi.

Nakon toga nije mu više bilo mjesta u novom poretku i diktaturi koju je zaveo kralj Aleksandar. Maknuo se iz društvenog života Zagreba i Hrvatske, ostala mu je tek manja uloga u sektoru graditeljstva.

Najviše se družio u tom periodu sa župnikom crkve Sv. Marka Svetozarom Rittigom, s kojim je dijeli smisao za praktične stvari, ali na različitim područjima. Rittig za Heinzela navodi kako je prije svega zainteresiran za gradnju i napredak, ali bez dovoljno smisla za starine do čega je bilo stalo samom Rittigu, koji je između ostalog bio i povjesničar.

U knjizi „Između partizana i pristojnosti. Život i doba Svetozara Rittiga (1873. – 1961.)" autorica Margareta Matijević pišući o bliskosti Rittiga i Heinzela navodi kako je i neposredno pred smrt 1934. godine Heinzel već bolestan boravio kod Rittiga, koji je kod nadbiskupa Bauera isposlovao i da u povodu smrti nekadašnjeg gradonačelnika zvone posmrtna zvona zagrebačke prvostolnice.

Nažalost u njegovu gradu o tome nitko nije vodio brigu pa ga se brzo zaboravilo i kada je umro, novine su to zabilježile samo malom crticom.

Jedino je njegov prijatelj političar i novinar Ivan Peršić smatrao potrebnim dati opširniju ocjenu života i rada Vjekoslava Heinzela, odajući mu zasluženo priznanje za stvaranje modernog Zagreba.

Iza Heinzela ostat će supruga Berta, koja je poživjela još dugo, a umrla je 1969., djelovala je u mnogim dobrotvornim i humanitarnim društvima, te dala sagraditi sirotište „Leskovac".

Bavila se novinarstvom i surađivala je u listu Der Morgen. Ostavština obitelji Heinzel i gradonačelnika koji je dao Zagrebu štih modernog europskog grada i u upotrebu uveo pojam „Bijeli Zagreb Grad" čuva se u Hrvatskom povijesnom muzeju.

https://zgexpress.net/tko-je-bio-vjekoslav-heinzel-covjek-iz-cije-vizije-je-iznikao-bijeli-zagreb-grad/

Na polovici smo primjene Plana upravljanja povijesnom jezgrom Dubrovnika. Je li više prvaša u Gradu prvi znak demografskog oporavka?

Među 437 dubrovačkih prvašića koji su upravo krenuli u novu školsku godinu su i 43 učenika prvih razreda OŠ Marina Getaldića, jedine osnovne škole u zidinama koja je prošle godine proširena novom zgradom u Karmenu. To je gotovo dvostruko više prvaša nego prošle godine, kada je dogovorom Grada Dubrovnika, Biskupije dubrovačke i financiranjem Zaklade Kaboga dr Iva Felnera, za školu obnovljena palača u Karmenu. U školsku zgradu unutar zidina vratili su se i viši razredi ove škole, nakon što su godinama bili 'podstanari' u zgradi Gimnazije i školu pohađali u dvije smjene. Zadnje dvije godine porastao je broj učenika u osnovnoj školi Marina Getaldića, nešto zbog prelaska na jednosmjensku nastavu, ali i zbog doseljenja novih obitelji u Grad, potvrđuje i ravnateljica škole Silvana Bjelovučić.

Najprije škola

Uređenje nove škole, zadržavanje postojećih i doseljavanje obitelji s djecom u povijesnu jezgru u fokusu su jedinstvenog programa Dubrovačke stanogradnje koji gradska vlast provodi sukladno prvom hrvatskom Planu upravljanja povijesnom jezgrom. Hoće li tako uspjeti okrenuti trend iseljavanja, jer u Dubrovniku gdje je na početku školske godine turistička sezona u punom jeku nije lako organizirati obiteljski život?

Dubrovnik je grad u najvišem riziku prekomjernog turizma na svijetu po koncentraciji broja turista po glavi stanovnika stoji u nedavno objavljenom izvješću „The State of Tourism and Hospitality 2024", globalne tvrtke za savjetovanje o strategiji i upravljanju McKinsey&-Company. Na svakoga od nas u sezoni dođe 27 turista i taj trend će se prema analizama nastaviti. Unutar zidina koncentracija broja apartmana čak je 90 posto! Dubrovnik dijeli sudbinu sličnih starih gradova čije su znamenitosti magnet za milijune gostiju, a istovre-

128. Marija Koprivec

Novinarski projekt:
Je li u okolnostima overturizma moguće ponovno naseljavanje Unescova zaštićenog starog grada Dubrovnika?

Elektronička publikacija:
Dubrovački vjesnik portal

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
9. rujna 2024.

meno ostaje bez vlastitog stanovništva. Proces iseljavanja Grada počeo je intenzivnije još ranih 2000.-tih. Stisnuti troškovima poratne obnove, i održavanja višestoljetnih stambenih prostora za čije osuvremenjivanje nisu imali dovoljno novaca, jer je svaki posao u povijesnoj jezgri najmanje 30 posto skuplji, stanovnici su počeli prodavati stanove. U to vrijeme kupci su najčešće bili strani državljani. A onda je došao još intenzivniji turizam, naslonjen na Internet platforme Booking.com i Airbnb i iseljavanje se ubrzalo, stanovi pretvoreni u apartmane, a cijene nekretnina su eksplodirale. Stanovnici Dubrovnika postali su žrtvom turističke popularnosti Dubrovnika, a povijesna jezgra gotovo je potpuno iseljena.

Taj trend traje i danas i svaki đak prvak u školi u Gradu, prije abecede najprije savlada vještinu hodanja kroz grupe turista i ugostiteljske stolove. Njegovi roditelji, ako nisu naslijedili nekretninu, u aktualnim turističkim tokovima teško mogu kupiti stan jer priuštivih 'kvadrata' za kupovinu ili podstanarstvo - nema. „Kapital pobjeđuje demografiju", ovih dana često govori dubrovački gradonačelnik Mato Franković. Sve su to razlozi zbog kojih je Dubrovnik prvi u Hrvatskoj izradio plan upravljanja povijesnom jezgrom. Napravljeno je to na traženje Komisije UNESCO-a 2014. godine jer već tada je bilo jasno kako se svaka mjera prešla. On se provodi u petogodišnjem razdoblju do 2026. godine i sada smo otprilike na sredini primjene pa smo u Zavodu za obnovu Dubrovnika koji je izrađivač Plana pitali što je ostvareno od jednog od glavnih ciljeva Plana upravljanja: Dubrovnik kao živi grad? Je li u okolnostima overturizma repopulacija uopće moguća?

Prvi prvokupi stanova

Naime, prije izrade Plana upravljanja, 2016. i 2017. godine tim sociologa i demografa kojeg je vodio prof. Ognjen Čaldarević proveo je sociološko-demografska istraživanja na području Gradskog kotara Grad. Provedeno je terensko istraživanje te interni popis stanovništva, kućanstava i stanova gdje se ustanovilo kako je tada u zidinama živjelo 1557 stanovnika. Danas se spominje neslužbeni broj stanovnika za petinu manji. Studija je pokazala i intenzivno iseljavanje od rata do 2011. kada je broj kućanstava pao s 1286, najprije na 1038 u 2001. godini, pa na 806 domaćinstva u 2011. od kojih je gotovo trećina tada bila dvočlana ili samačka.

Bio je to zadnji trenutak za djelovanje i zato je revitalizacija povijesne jezgre i bila jedan od ciljeva Plana upravljanja, a njegovo ostvarenje je planirano kroz niz aktivnosti koje su zadnjih godina polučile burne rasprave u Dubrovniku. Mnoge od njih, kao što je ostvarenje zone posebnog prometnog režima najprije za turističke autobuse, pa taksije, a danas gotovo za sav promet osim onoga dubrovačkih stanovnika bili su tema žestokih rasprava, ali i sudskih procesa.

Ravnateljica Zavoda za obnovu Dubrovnika Mihaela Skurić naglašava kako je proces trajan i u njega je uključeno puno dionika između kojih su Grad Dubrovnik, Dubrovačko-neretvanska županija, Turistička zajednica Grada Dubrovnika, Ministarstvo kulture i medija RH, Konzervatorski odjel u Dubrovniku, itd.

- Pojedinim aktivnostima prethodi usklađenje zakonskih okvira, kako bi aktivnosti mogle biti provedene, poput uspostavljanja Zone posebnog prometnog režima oko povijesne jezgre, koja je upravo u svojoj testnoj fazi, a za čiju uspostavu je prethodno bilo potrebno izmijeniti nacionalni zakon, što je Grad Dubrovnik inicirao i što je provedeno. Izrađena je studija nosivog kapaciteta, kao jedna od aktivnosti preuzetih usvajanjem prvog hrvatskog Plana upravljanja na temelju koje se, između ostalog, daje osnova za reguliranje broja smještajnih jedinica u povijesnoj jezgri.

Prva useljenja

Upravljačka komisija Plana upravljanja prati provođenje aktivnosti i trajno potiče sve dionike, s naglaskom na nositelje pojedinih aktivnosti, na aktivno sudjelovanje, provođenje i poboljšavanje provedbe aktivnosti – navodi ravnateljica Zavoda.

- Grad Dubrovnik kao nositelj provedbe većine aktivnosti, uspostavio je poticajne mjere revitalizacije, koristi institut prvokupa stanova u povijesnoj jezgri te ih daje u dugoročan najam za stanovanje.

Pokrenuo je obnovu vlastitog stambenog fonda unutar zidina kako bi, uz kupovinu novih stambenih jedinica također unutar gradskih zidina, pozitivno utjecao na demografsku revitalizaciju povijesne jezgre. Tako je krajem prošle godine, prvi put nakon dugo godina, Grad iskoristio pravo prvokupa za dva stana u povijesnoj jezgri ukupne vrijednosti gotovo milijun eura. Do sada su dodijeljeni ključevi tri gradska stana u dugoročni najam za obitelji s više djece, a još tri su u pripremi i bit će, kao i prethodni, dodijeljeni putem javnog poziva – navode iz Zavoda koji vodi radove obnove i stanova u povijesnoj jezgri za koje je nadležni gradski upravni odjel izradio projektnu dokumentaciju.

Tako je već obnovljen i useljen stan na Prijekom. Ubrzo započinju radovi na stanu u ulici Od Kaštela, a u tijeku je postupak nabave za uređenja još dva stana na Prijekome.

- Zavod za obnovu je fokusiran na obnovu stambenog fonda i unapređenje stambenih uvjeta radi postizanja

otpornosti na rizik od potresa, kao i obnovu i infrastrukturne mreže na području svjetskog dobra – ističe ravnateljica Zavoda.

Na prijedlog građana Gradskog kotara Grad, uvedene su brojne mjere, poput ograničavanja vremena rada ugostiteljskih objekata u povijesnoj jezgri, zabranjeni zvučnici na fasadama i ugrađeni mjerači buke, zabranjeno korištenje paletara. Ujedno su postavljena informativna obilježja za posjetitelje o prihvatljivom ponašanju unutar zidina.

Također već je ranije oslobođen dio javnih površina tako da su potpuno uklonjeni štandovi za prodaju suvenira, a smanjene su i površine za ugostiteljske stolove.

I Skurić podsjeća na iznimnu važnost otvorenja nove školske zgrade u obnovljenoj palači što je doprinos očuvanja života u zidinama, a u kontekstu javno dostupnih sadržaja povećanju kvalitete života postojećim obiteljima s djecom.

- Djeca su život i budućnost i zato je doseljavanje obitelji sa školskom djecom u povijesnu jezgru jako važno - govori ravnateljica OŠ Marin Getaldić. - Kada imate djecu, dječji smijeh i glasove u gradu onda je grad živ. Živi grad znači djecu u Gradu. Uz našu školu tu je i puno djece koji idu i u glazbenu školu, Klasičnu gimnaziju pa kad vidite svu tu djecu kako se na ulici igraju, čujete njihov žamor – to je život. Možemo govoriti o bilo kakvim drugim revitalizacijama, bez djece nema života.

https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/dubrovnik/zupanija/dubrovnik/na-polovici-smo-primjene-plana-upravljanja-povijesnom-jezgrom-dubrovnika-je-li-vise-prvasa-u-gradu-prvi-znak-demografskog-oporavka-1417320

DALMACIJA DANAS

U školama bez psihologa problematika mentalnog zdravlja pada na leđa pedagoga i učitelja, a ondje gdje ima psihologa očito je da ih treba još više. Kako raditi u sustavu koji puca po šavovima?

Vjerojatno su mnogi od nas prvi odlazak školskom psihologu doživjeli kao djetinje iskustvo prožeto neizvjesnošću, možda i strahom – obično je to značilo da ste učinili nešto loše, prekršili neko školsko pravilo, radili nered u razredu, možda se potukli, posvađali s profesorom. „Sad ćeš kod psihologinje“ doživljavalo se kao ultimativni hijerarhijski potez jačega koji će te sad naučiti pameti – jer će neka osoba koja ima moć rastaviti (kazniti?) zaraćene strane u sukobu i reći svoj stručni pravorijek. Možda smo u srednjoškolskim danima osvijestili da je posao psihologa radikalno drugačiji. Iako se ne može i ne treba kriti da je psiholog često tampon zona između dviju strana koje u školi imaju problem, on je ujedno i medijator, savjetnik, vrlo često tješitelj, ali i prva instanca prema drugim stručnjacima poput socijalnih radnika ili psihijatara – ako se za tim ukaže potreba. Ona slika neke stroge osobe na poziciji moći počela je blijediti s prvim problemima koji se bez njene pomoći možda ne bi ni uočili, kamoli riješili.

Problema je sve više – ali stručni timovi ne rastu proporcionalno s njima

Postavlja se pitanje – što kad se u školi pojavi osjetljiv problem iz domene djelovanja školskog psihologa, a ta ga škola nema. Mladi psiholozi okupljeni u inicijativu zvučna naziva „**Psihološko proljeće**“ 2020. godine napravili su vrijedno istraživanje koje je rezultiralo popisom od čak 326 osnovnih škola koje zapošljavaju manji broj stručnih suradnika od propisanog ili zapošljavaju stručnjake krivog obrazovnog profila. U svom opširnom elaboratu ističu da svako peto dijete u dobi od 12 godina ima psihičkih problema, a svako deseto razvije i kliničku depresiju. Smatraju da je odgovornost svake škole primijetiti znakove psihičkih poteškoća kod djeteta, s naglaskom na to da se ne može očekivati da kadar koji je nedovoljno stručan za područje mentalnoga zdravlja procjenjuje vrstu i ozbiljnost učenikovih teškoća.

129. Magdalena Mrčela

Novinarski projekt:
(Mo)mentalno zdravlje u školama – sve dok ti ne zatreba psiholog – kojega NEMA

Elektronička publikacija:
Dalmacija Danas

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
23. kolovoza 2024.

Ako ćemo se tu svi i složiti, znamo da stanje na terenu ponekad diktira da se učini suprotno onome za što se inicijativa zalaže. Odgovornost detektiranja problema u razrednoj nastavi često pada na učitelja, a ako je učitelj među školama-sretnicama koje u svom kadru nemaju psihologa, vjerojatno će i metode procjene težine djetetova stanja, uključivanje roditelja u razgovore i potraga za pomoći ići preko njegovih leđa. U višim razredima takav teret, jer stanje vječne budnosti koje se od njih očekuje ne možemo eufemizmom umekšati pa da se ne zove teretom, pada na predmetne profesore, posebno na razrednike. Ni pedagozi ne ostaju neokrznuti ogromnim očekivanjima pri prvim naznakama učeničkih problema. Ako škola u svom stručnom timu nema psihologa, jer se većina škola po inerciji i nametnutom ograničenju u broju zaposlenih stručnih suradnika ipak prvenstveno odluči za pedagoge i knjižničare, netko će, htio – ne htio, završiti sa zadaćama psihologa.

„Moje su mogućnosti bez psihologa ograničene, a ruke ponekad vezane“

O iskustvu rada u školama u kojima je imala pomoć psihologa, ali i u onima gdje je silom (ne)prilika morala uskakati u njegovu ulogu pitali smo **Ivanu Roguljić**, pedagoginju u Graditeljsko-geodetskoj tehničkoj školi Split. Odmah smo se na početku pri razmjeni iskustava složili oko neosporne činjenice – gotovo svi sugovornici koji su radili u školama bez psihologa od svojih su kolega i ravnatelja čuli iste probleme – škole žele zaposliti psihologa, ali neke od njih godinama zovu, mole i čekaju suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja. Bez njihova afirmativna odgovora sva isticanja nesrazmjera između broja pedagoga i knjižničara u usporedbi s „podređenim“ psiholozima koji su školi prijeko potrebni doslovno mogu ići u grotesknu rubriku „želje i pozdravi“.

„Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, pedagozi obavljaju stručno-razvojne poslove, koordinacijske poslove i neposredan rad s učenicima. Među kolegicama i kolegama popularan je izraz ‘Katica za sve’. Međutim, iskustvo rada u različitim školama pokazalo mi je da opis i količina posla variraju od ustanove do ustanove. Dovoljno je usporediti rad u, recimo, dvije splitske srednje škole. Prva je strukovna škola s 20 razrednih odjeljenja, a druga je gimnazija s 24 – dakle, obje su ‘velike’ škole. Doduše, i ta procjena varira – zaposlenici solinske osnovne škole koja broji više od 1000 učenika možda bi imali drugačije viđenje situacije. Jedan od glavnih čimbenika koji je utjecao na veliku razliku mojih radnih iskustava u ove dvije škole je postojanje „uredskog kolege“ – stručnog suradnika psihologa. U prvoj, strukovnoj školi koja broji više od 500 učenika, ured i učenike dijelila sam sa školskom psihologinjom s velikim iskustvom rada u toj školi. Svaka je radila u svojoj smjeni i bile smo u neprestanom kontaktu. U drugoj, gimnaziji koja broji skoro 600 učenika, imala sam ured za sebe, a cijela se nastava odvijala u jednoj smjeni. Razlika je bila više nego osjetna“, ističe pedagoginja Ivana Roguljić.

Pitali smo je što za pedagoge znači nedostatak kolega psihologa te kako se on odražava na očekivanja, mogućnosti i obim poslova koji obavljaju.

„Svi moji stručno-razvojni i koordinacijski poslovi čekali su da odradim neposredan rad s učenicima. Bi li se netko drugi bolje organizirao? Vjerojatno. Bi li bilo puno lakše uz kolegicu ili kolegu stručnog suradnika? Apsolutno, pogotovo ako se radi o psihologu. Živimo u vremenu ljudi krhkog mentalnog zdravlja. Ja kao pedagog s učenicima smijem raditi i savjetodavno, no nisam psiholog, a pogotovo ne psihoterapeut. Moje su mogućnosti ograničene, a ruke ponekad i vezane. Da se mene pita, neposredan rad s učenicima obavljala bih od jutra do sutra, ali to nisu sve moje obveze, a učenika koji žele razgovarati je mnogo. Ta je činjenica u jednu ruku i pozitivna – osvještavanje problema velik je korak. S druge strane, još uvijek ima onih kojima je potrebna pomoć u tome. Nažalost, tema mentalnog zdravlja još uvijek nije u potpunosti izašla iz zone tabua. Nedostaje nam obrazovanja i stručnjaka. Nedostaje nam stručnih suradnika psihologa. Nedostaje nam ljudi koji će raditi s ljudima, s velikim naglaskom na djecu i mlade, no ne i zaključno s njima.

Nema zdravlja bez mentalnog zdravlja – je li to samo mrtvo slovo na papiru?

Psihologinja **Antonija Ercegović** osvrnula se na nepovoljne društvene aspekte koji su do izražaja posebno došli u posljednjih nekoliko godina, a negativne su posljedice posebno vidljive kod mlađe populacije.

„Psihičko zdravlje općenito se može definirati kao stanje dobrobiti u kojem pojedinac ostvaruje svoje potencijale, može se nositi s normalnim životnim stresovima, radi produktivno i plodno te je sposoban pridonositi svojoj zajednici. U prijevodu, nema zdravlja bez mentalnog zdravlja. Nažalost, situacija u posljednjih nekoliko godina nije idealna, posebno za osjetljive skupine kao što su djeca i adolescenti. Sve promjene koje su zahvatile cijelo čovječanstvo odrazile su se i na djecu. Ne govorimo samo o digitalizaciji, različitim vrijednostima i ambicijama, već i o teretu društvenih promjena koje nisu mogle zaobići djecu. Od razdoblja karantene, političkih i gospodarskih previranja, pa do inflacije, sve je to zajedno utjecalo te i dalje utječe na mentalno zdravlje populacije.“

I pedagoginja Ivana Roguljić i psihologinja Antonija Ercegović istaknule su da okolina često ne zna kakav je njihov opis posla. Potonja ističe zanimljivost – djeca su u svojoj definiciji školskog psihologa ponekad i preciznija od odraslih.

„Još uvijek se ponekad susrećem s pitanjem iz okoline što točno radi školski psiholog i koliko je važan faktor u sustavu jedne škole. Djeca to lakše i bolje razumiju od nas odraslih. 'Kod ove tete se lijepo popriča i sluša me, ne ljuti se', izjava je jednog mog učenika. 'Ja samo moram otići porazgovarati 10 minuta kod psihologinje, to je naša stvar', rekao je jedan učenik jednog dana kada me nije bilo u školi, s obzirom na to da sam radila u dvije škole i nisam mogla biti prisutna svaki dan. To njegovo 'samo popričati' značilo mu je sve ono što nije mogao izgovoriti i proraditi u sebi, a što ga je mučilo. To i jest bit—kada dijete osjeti da ga vi vidite, onakvo kakvo jest, sa svim osjećajima, nesigurnostima i strahovima. Bez osude, bez krivnje. Jer vidjeti nekoga nije isto što i pitati: 'Jesi li bio dobar u školi? Kako si napisao ispit?' Dijete treba osjetiti da ga vidite i da ne mora zaslužiti vašu pažnju i pohvale ocjenama i dobrim ponašanjem. Vi ste tu da ga zaista vidite."

Milijun problema, premalo vremena, nedostatak kadra

Zanimalo nas je kako izgleda njezin prosječan radni dan, a tu smo – očekivano – došli do kamena spoticanja za koji netko mora preuzeti odgovornost. I one škole koje imaju zaposlenog psihologa često pucaju po šavovima od količine posla i problema čije rješavanje ide u domenu njegova rada.

„Tu dolazimo do srži problematike. Radim na pola radnog vremena u školi koja broji preko 350 učenika i koja ima samo pedagoga na punu satnicu, a svako odjeljenje ima barem jedno dijete s primjerenim oblikom školovanja, a više od deset učenika je u obradi zbog utvrđivanja psihofizičkog stanja koje zahtijeva detaljnu multidisciplinarnu obradu koja traje mjesecima upravo zbog toga što ostali stručnjaci srodnih zanimanja nisu dio stručne razvojne službe škole. Pored toga, svakodnevno u radu se susrećem s djecom s ozbiljnim emocionalnim teškoćama. Za svakog od tih učenika nastojim biti na raspolaganju, pružiti im odgovarajuću pomoć i usmjeriti ih prema stručnjacima, sve da izrastu u otporne, zdrave i sretne ljude. U radu se susrećem i s roditeljima. Nijedna situacija koja zahtijeva rad s djetetom ne može biti izolirana od komunikacije i rada s roditeljima ili skrbnicima te okolinom u kojoj se dijete kreće. Dobar i iskren odnos s roditeljima često je ključ rješavanja potencijalnih teškoća s kojima se dijete susreće. S druge strane, dio posla psihologa je i suradnja s učiteljima. Učitelji su često prvi na 'liniji obrane' kada se radi o prepoznavanju nekog stanja kod djeteta. Zato je bitna edukacija učitelja, između ostalog i suradnja s psihologom, makar u vidu podrške i razgovora."

Naša se sugovornica ne slaže s onom „nitko nije nezamjenjiv" te ističe da manjak kadra smanjuje mogućnost inkluzije djece s poteškoćama.

„U školstvu je svaki stručnjak nezamjenjiv. Zašto? Upravo zbog kompleksnosti situacija koje se svakodnevno odvijaju u školama. Zato je ključno da se stručna razvojna služba škole ne temelji samo na pedagogu, na čija leđa ponekad padaju svi poslovi administracije, praćenja uspjeha učenika, suradnje s roditeljima i planiranja aktivnosti za školu, već na cjelokupnom nizu stručnjaka koji bi pridonijeli kvalitetnom radu stručne službe, a samim time i cijele škole. Svaka škola bi trebala imati, između ostalog, i dostupnog logopeda, defektologa, edukacijskog rehabilitatora i psihologa. Inkluzija djece s teškoćama kao pojam koji se provodi u našem školstvu zahtijeva od škole da omogući svakom djetetu školovanje prema njegovim razvojnim potrebama."

Na psihologa u ruralnim sredinama često se, nažalost, gleda kao na luksuz

Diskriminira li sam sustav male sredine ili su one nepopularan izbor i za one koji žele raditi u struci – pitanja su koja zahtijevaju zasebnu temu i osvrt na problematiku. Ercegović ističe paradoks stručnog suradnika psihologa kao „luksuza" koji se ne može priuštiti svim sredinama, a time i učenicima, u istoj mjeri.

„Imala sam priliku raditi i u ruralnoj školi koja je vrlo udaljena od središta županije, također na pola radnog vremena, tako da sam se osjećala kao da u ruksaku za put do te škole uvijek nosim i misli i brige oko druge škole u kojoj radim. Međutim, iskustvo u ruralnoj školi bilo je nezamjenjivo, gdje su me djelatnici i učenici dočekali raširenih ruku, jedva čekajući pomoć psihologa. Radost i zadovoljstvo koje sam iskusila kod djece s kojima sam radila bilo je neopisivo, a s druge strane izuzetno me rastužuje što se na psihologa u školi ponekad u ruralnim područjima gleda kao na 'luksuz'. Sva djeca imaju pravo i zaslužuju dostupnu pomoć u sklopu svoje primarne školske ustanove."

Brojke ne lažu – a nisu dobre

Kada govorimo o nedostatku školskih psihologa ondje gdje su najpotrebniji, ne možemo se ne dotaknuti teme koja je neodvojiva od (ne)brige o mentalnom zdravlju u školama, kojom ćemo se u nastavku ovoga serijala posebno baviti, a to je problematika depresivnosti i suicida u Hrvatskoj. Ana Mutić, Martina Hostić i Ana

Tomić u svom radu naziva „Depresija – globalna bolest budućnosti“ izdvajaju alarmantne podatke – depresija zauzima četvrto mjesto kao uzrok nesposobnosti i preuranjene smrti, a čak 15 % osoba liječenih zbog depresije počini samoubojstvo. Psihologinja Antonija Ercegović također izražava zabrinutost zbog negativnih trendova u Hrvatskoj.

„Alarmantan je podatak da se u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež od 2019. godine bilježi kontinuirani rast hitnih pregleda; 2021. godine bilo ih je 25% više nego 2019. Prosječan broj pregleda u hitnoj ambulanti porastao je sa 7-8 na čak 19 dnevno. Broj hospitalizirane djece sa suicidalnim pokušajima u 2019. godini bio je 54, dok je broj hospitalizacija u 2022. bio 35% veći u odnosu na isto razdoblje 2021. godine. I sama sam se susrela s ovom problematikom u samo dvije godine rada. Čuti od djeteta da se osjeća bespomoćno i nedovoljno te ispisivati hitan nalaz za prijem u bolnicu jedan je od najtežih dijelova mog posla.

Te nam brojke ukazuju na snažnu potrebu za prevencijom. Kako bi se ta prevencija mogla nesmetano provoditi, nužni su dostupni stručnjaci u svim sustavima koji obuhvaćaju život djeteta, od rane intervencije, vrtića, osnovne i srednje škole, do savjetovališta u visokom školstvu. Također, suradnja sa Zavodima za socijalnu skrb i MUP-om ključna je kada je u pitanju obiteljsko i vršnjačko nasilje. No često se događa da vrijeme koje provedem u školi, pogotovo dok sam radila na dvije škole kao stručni suradnik, bude poput kanadera koji gasi požare. Kriznih situacija sve je više i sve su češće pa projekti, radionice i ostali poslovi nažalost često padnu u drugi plan.“

Mentalno zdravlje kao temelj rada suvremene škole

Naravno, nije sve tako crno – valja pohvaliti inicijative za opremu škola dijagnostičkim sredstvima. No prije sredstava – ljudstvo.

„Vraćajući se na školski sustav, kao što su stomatologu potrebni instrumenti za rad s pacijentima, tako su i psiholozima potrebni instrumenti, testovi, skale i ostali materijali za dijagnostiku kako bi mogli raditi s djecom. Ove godine Ministarstvo je pokrenulo inicijativu nabave besplatnih dijagnostičkih sredstava za sve škole koje imaju stručnjaka psihologa koji smije koristiti te alate. To je svakako pohvalno, ali i nužno i osnovno za rad psihologa. Ostalo je na nama. Na svima nama za koje kažem da smo nezamjenjivi. Od ravnatelja, učitelja, pomoćnika u nastavi, pedagoga, psihologa do domara i spremačica. Ono što sam naučila radeći u školi jest da se čovjek može i mora prilagoditi situaciji ako mu je u interesu dobrobit djece. Učiteljska profesija jedna je od onih s izraženijom razinom dnevnog stresa, usporediva sa stresom koji se javlja kod liječnika i medicinskih sestara. Smatram da je profesionalno zdravlje učitelja temelj učinkovitog rada suvremene škole i njezin strateški izazov.“

Na tragu posljednje aforistične misli mlade školske psihologinje Antonije Ercegović u sljedećem ćemo se nastavku našeg serijala članaka (Mo)mentalno zdravlje u školama – sve dok ti ne zatreba psiholog – kojega NEMA baviti problematikom mentalnog zdravlja učitelja, mogućnostima i ograničenjima u radu školskih psihologa s kolegama, *burnout* sindromom te njegovim posljedicama za čitav obrazovni sustav, ali i psihičko zdravlje pojedinca.

https://www.dalmacijadanas.hr/u-skolama-bez-psihologa-problematika-mentalnog-zdravlja-pada-na-leda-pedagoga-i-ucitelja-a-ondje-gdje-ima-psihologa-ocito-je-da-ih-treba-jos-vise-kako-raditi-u-sustavu-koji-puca-po-savovima/

POLIMEROPOLIS – PLUTAJUĆI GRAD OD PLASTIČNOG OTPADA

130. Andrea Latinović

Novinarski projekt:
KLIMATSKE PROMJENE – je li budućnost čovječanstva sumorna, ili je možemo promijeniti?

Elektronička publikacija:
HINA

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
1. kolovoza 2024.

Temperature na Zemlji, nažalost, nastavljaju rasti, topeći ledene kape i ubrzano podižući razinu mora. Mnoge zemlje unaprijed razmišljaju o tome kako se pripremiti za budućnost te se stvaraju planovi o urbanizaciji mora kako bi spriječili da gradovi potonu i nestanu.

Veliki tihooceanski otok smeća je velika nakupina smeća – ponajviše plastičnog otpada – koja pluta središnjim dijelom Tihog oceana.

Pluta na više od 1,6 milijuna četvornih kilometara oceana na području između Kalifornije i Havaja, a obuhvaća više od 79.000 tona odbačene plastike!

Ne samo da nagrđuje okolinu, već i značajno uništava ekosustav te je uzrok velikog broja smrti među kitovima, dupinima, morskim pticama i ostalim životinjama koji obitavaju na ovom prostoru. Ne čudi stoga što se čišćenje ovog monumentalnog komada smeća u Tihom oceanu smatra apsolutnim imperativom.

Arhitektonski studio **Estudio Focaccia Prieto** doskače problemu sa svojim prijedlogom **Polimeropolisa**, ogromnom skupinom plutajućih, samoodrživih gradova koji bi odjednom riješili nekoliko problema.

Kako riješiti ovaj problem?

Arhitekti **Juan Manuel Prieto** i **Clara Focaccia** iz argentinske tvrtke Estudio Focaccia Prieto u suradnji s umjetnikom **Maxijem Arayom** predlažu Polimeropolis – niz divovskih plutajućih otoka koji čiste ocean. Polimeropolis je predstavljen kao konceptualni projekt koji se sastoji od niza urbanih prstena mješovite namjene.

Te plutajuće otoke okruživala bi mreža povezana sa sustavom za filtriranje vode koja bi prikupljala mikro plastiku i pročišćivala vodu. Svaki novi samostalni grad bio bi izgrađen od reciklirane plastike prikupljene na ovom području, drobljene i zbijene u plutajućim tvornicama namijenjenim proizvodnji komponenti od recikliranog građevinskog materijala.

Polimeropolis bi koristio plimno kretanje za generiranje čiste električne energiju te reverznu osmozu za stvaranje pitke vode. Povrh svega, u zatvorenim lagunama proizvodila bi se hrana koja bi hranila stanovnike na ovim plutajućim otocima. U svakom od ovih gradova stanovalo bi oko 4000 ljudi, a bilo bi predviđeno i mjesto za rekreaciju i zabavne sadržaje.

Konceptualni projekt

Predstavljen kao **skalabilni model grada**, konceptualni projekt sastoji se od niza urbanih prstenova različitih namjena, od kojih svaki sadrži skupinu staništa dok okružuje ogromnu oceansku lagunu.

Okružujući otoke, tim u Estudio Focaccia Prieto stvara granicu za skupljanje otpada od mreže i vegetacije povezane s fitoremedijacijom, koja ograničava prolaz mikro plastike i pročišćava vodu. Time se postiže dezinficirano okruženje u kojem mogu cvjetati i morski i ljudski životi.

Divovski plutajući otok koji čisti ocean prvenstveno će biti izgrađen od recikliranih plastičnih ostataka koji se nalaze u vodi. Otpad će se drobiti i zbijati na licu sustava mjesta u plutajućim tvornicama namijenjenim proizvodnji komponenti potpuno recikliranog građevinskog materijala.

Polimeropolis je također dizajniran da bude samoodrživ. Koristit će se plimno kretanje za proizvodnju električne energije, obrnuta osmoza za stvaranje pitke vode, uzgoj flore i faune za proizvodnju hrane, stvarajući u osnovi ono što se može nazvati kružnim gospodarstvom.

https://zelenahrvatska.hina.hr/inovacije/polimeropolis-plutajuci-grad-od-plasticnog-otpada/

Totalinfo.hr

MRAČNE STRANE ŽIVOTA: Muževi su po zakonu tukli žene još 753. godine prije Krista, danas ih tuku mimo zakona

Može li biti nešto strašnije od podatka kako u obiteljskom nasilju kao počinitelji prevladavaju muškarci u odnosu na žene u omjeru oko 9:1. A to nasilje seže sve do ubojstva žena po čemu Hrvatska drži užasno treće mjesto u Europskoj uniji.

Bez ikakve sumnje nasilje nad ženama i djevojčicama još uvijek je jedno od najraširenijih kršenja ljudskih prava u svijetu. Ono se nažalost često događa unutar same obitelji, a procjene su stravične – one govore da ženu svakih 11 minuta ubije partner ili član obitelji!

Najnoviji podaci UN-a govore kako je na globalnoj razini više od 700 milijuna žena – gotovo jedna od tri – bilo izloženo fizičkom i/ili seksualnom nasilju od partnera, nepartnerskom seksualnom nasilju ili oboje, i to barem jednom u životu.

Na stranicama medija svakodnevno nalazimo svjedočanstva o divljanju nad ženama, ponižavanju i obezvrjeđivanju, brutalnim nastrajima na život. Kako svekoliko nasilje ne staje, pa poprima i zastrašujuće oblike, upozorava i struka, šalju se o tome i političke poruke. I Papa Franjo je slao poruke kako se nasilje nad ženama i djevojčicama mora iskorijeniti i naglašavao važnost obrazovanja koje u središte stavlja dostojanstvo svake osobe.

„Nasilje nad ženama otrovni je korov koji hara našim društvom i mora se iščupati iz korijena", stoji na platformi X poruka Pape. „Ti korijeni rastu u tlu predrasuda i nepravde – njima se moramo suprotstaviti odgojnim djelovanjem koje u središte stavlja osobu s njezinim dostojanstvom".

131. Sandra Petrž Petrović

Novinarski projekt: **MRAČNE STRANE ŽIVOTA – Svjedočanstva očaja u nasilju nad ženama**

Elektronička publikacija: Totalinfo

Broj članaka: 7

Datum objave izabranog članka: 29. srpnja 2024.

S mnogih svjetskih značajnih skupova poziva se na globalnu akciju za borbu protiv i sprječavanje nasilja, sa ciljem kako bi se još više podigla svijest, promicanja zagovaranja i stvaranja prilika za raspravu o izazovima i konkretnim rješenjima. Brojna su i istraživanja koja analiziraju različita stanja. Jedno od njih pokazuje da veće izglede za pojavu zlostavljanja imaju obitelji u kojima žive socijalno izolirani roditelji, zatim roditelji s niskim obrazovanjem, lošim zaposlenjem pa i lošim primanjima.

Tu su i roditelji koji smatraju da muškarac treba biti dominantna osoba u braku, oni kojima brak nije vrijedan niti važan i koji smatraju da je fizičko kažnjavanje i udaranje supružnika odgovarajuće ponašanje. Svakako se u tu grupu ubrajaju roditelji čiji su očevi koristili fizičko kažnjavanje i koji su gledali njihove očeve kako tuku njihove majke učeći tako da je nasilje odgovor na stres, kao i roditelji koji se međusobno fizički obračunavaju.

Korijeni obiteljskog nasilja nažalost su čvrsti još iz davnina, kada se ženama nije dalo disati i kada ih se zakonski smjelo kažnjavati i mlatiti. Prava su imali naravno muškarci. Povijest tako bilježi kako je tzv. Zakon o kažnjavanju postojao u starom Rimu još 753. godine prije Krista, a po njemu je bilo legalno da suprug disciplinira suprugu. Objašnjavano je to time da je upravo on odgovoran za sve loše što učini ona. Mogao je mlatiti svoju ženu i to po „pravilu palca", što je značilo debljinu štapa kojem opseg nije smio biti veći od opsega baze muškog palca desne ruke.

Podsjećamo i kako je u 15. stoljeću katolička crkva imala „pravila vjenčanja" po kojima su muškarci poticani da sude svojim ženama. Kašnjavana je štapom, a muškarac je tako „brinuo" za ženinu dušu. Nažalost, u nekim se kulturama, ako smijemo to tako nazvati, kažnjavanje žena zadržalo i na početku 21. stoljeća.

Buđenjem raznih ženskih pokreta počela su se polako rušiti zakonska prava na mlaćenje žena. Negdje od 1870. pa dalje i u SAD-u su muškarci morali ostaviti svoje štapove kojima su zakonski kažnjavali žene. Godine 1881. se u Alabami i Massachusettsu po prvi put upotrebljava pojam obiteljsko nasilje i ukida pravo supruga da kažnjava suprugu i djecu. Tim putem idu Velika Britanija i druge zemlje.

Može se reći kako tek u drugoj polovici, utvrdili su znanstvenici, nasilje u obitelji nije više „privatna stvar" i postaje relevantno za cijelo društvo. I tada kao na tekućoj vrpci – šezdesetih se godina prošloga stoljeća prepoznaje nasilje nad djecom u obitelji, sedamdesetih se već ozbiljnije istražuje nasilje nad ženama, u osamdesetim se kreće s akcijama protiv seksualnog zlostavljanja djece, a devedesetih se jasno govori o nasilju u obitelji nad starijim članovima.

I tako se bitke na svim tim frontovima, protiv svih tih vrsta nasilja, vode i danas i tko zna do kada će se još voditi.

https://totalinfo.hr/mracne-strane-zivota-muzevi-su-po-zakonu-tukli-zene-jos-753-godine-prije-krista-danas-ih-tuku-mimo-zakona/

forum
Pišemo, ne prepisujemo

Ludruga - pionir u pružanju peer podrške osobama sa psihosocijalnim teškoćama u Hrvatskoj

132. Silvana Perica

Novinarski projekt:
Mogu li se osobe s mentalnim poteškoćama bolje uključiti u društvo?

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
2. listopada 2024.

Ni uza sav svoj novac i slavu, David Bowie nije uspio pomoći svom polubratu Terryju koji je bolovao od shizofrenije. Prije nego što se razbolio i završio u sanatoriju, upravo je Terry uveo Davida u svijet jazza. Iz bolnice je povremeno dolazio pjevaču u posjet i pitao ga bi li mu mogao kako pomoći, ali ti su vapaji ostali bez odgovora. Za deset godina starijeg polubrata, Bowie je skladao tri pjesme i nije mu došao na sprovod kad je pobjegao iz bolnice i bacio se pod vlak.

Prije gotovo pola stoljeća očito nije bilo puno načina za efikasnu pomoć i rehabilitaciju, pa ni za uključivanje u život osoba s iskustvom patnje koju volimo zvati psihička bolest. Danas je to moguće, čak i u nas, možda ponajviše zahvaljujući djelovanju ljudi koji su i sami imali shizofreniju ili je netko od njihovih bližnjih obolio od neke duševne bolesti. Psihijatrijska bolnica Vrapče pod vodstvom psihijatrice Slađane Štrkalj Ivezić okupila je mobilni tim za intervenciju u domu ljudi koji imaju probleme, tim u kojem radi i oporavljena pacijentica.

Međutim, na tom polju, gdje oporavljene osobe s psihosocijalnim teškoćama pomažu onima koji se tek oporavljaju, pioniri su civilne udruge, među njima prva je bila Ludruga, osnovana 2012. godine. Ludrugu vode ljudi koji su sami imali psihijatrijsku dijagnozu ili je to imao netko od njihovih bližnjih i okuplja grupe ljudi na redovitim sastancima u živo ili online. U nas je tek u začetku priča o pomoći koju oboljelima pružaju ti ljudi, tzv. peer workeri, ljudi koji su se oporavili u većoj ili manjoj mjeri i sad pomažu drugima s istim nevoljama.

Peer je na engleskom vršnjak, kolega, a s obzirom na teškoće o kojima je ovdje riječ možda bismo izraz 'peer worker' mogli prevesti riječju suborac, suborkinja. Borci su to protiv indiferentnosti društva prema ljudima koje mnogi izbjegavaju, rugaju im se i najradije bi ih zauvijek zatvorili iza debelih zidova. U proteklim desetljećima liječenje najtežih psihičkih bolesti promijenilo se, hospitalizacija se smanjuje, razvijeni su novi lijekovi, a u razvijenim zemljama razvija se i model brige o mentalnom zdravlju u zajednici po načelima oporavka. Međutim, i dalje se iskustvo većine oboljelih u Hrvatskoj svodi na dugogodišnje liječenje antipsihoticima i kratke susrete s psihijatrima, a drugi načini podrške i uključivanja u društvo tek se pomaljaju i još se pacijentima ni ne govori o izgledima za oporavak niti nude putevi i pomoć na putu oporavka.

O radu Ludruge govori predsjednica Vlatka Ročić Petak, inače profesorica sociologije:

- Riječ je o tzv. peer podršci, to su stručnjaci po iskustvu. Okupljamo ljude koji, se suočavaju s raznim teškoćama mentalnog zdravlja, mi ih ne pitamo o dijagnozama, neki to kažu, neki ne. Nije nužno da kažu. Moderiram grupu 'stručnjaci po iskustvu', osobno imam to iskustvo liječenja na psihijatriji, dijagnoze, dugotrajnog oporavka, rekla bih uspješnog oporavka. Educirala sam se za pružanje sveobuhvatne peer podrške u Nizozemskoj, zajedno s kolegama iz Ludruge, za peer rad imamo certifikat. Znači, tu se okupljaju ljudi koji imaju razne psihičke bolesti. Osobno iskustvo u peer podršci služi kao alat za rad. Jer, ti si s onim što si proživio primjer i nada nekom tko je sad u situaciji u kojoj si ti bio, kad je bilo najgore. Osnova peer podrške je da smo svi stručnjaci po vlastitom iskustvu. Koristimo iskustvo i patnje koje je svatko prošao u procesu oporavka – koji je kod svakog različit. To je osnovni princip peer rada. Ljudi govore o svojim stanjima, o tome kako se nose s tim stanjima, govore i o odnosima s bližnjima koji su često narušeni, bude raznih tema. O lijekovima, piju li ih ili ne, kakav je stav prema njima. Dakle, razgovara se o temi koja se otvori na grupi i nikad se ne zna unaprijed koja će to tema biti. Bude 10 do 18 ljudi, idemo u krug i tema koja se taj dan otvori, što se događalo od prošli put, jedna, dvije, tri, za nju se zakači. To nije psihoterapija, mi nismo stručnjaci po profesiji, među nama nema psihologa, ni psihoterapeuta ni psihijatara. Ljudi u grupi uče jedni od drugih – kaže predsjednica Ludruge.

Takvi susreti osnažuju ljude, smanjuje se autostigma, ljudi stječu samopouzdanje, pa se vraćaju u život čak i oni koji gotovo nisu ni izlazili iz kuće, koji bi najdalje došli do klupe u parku, a danas žive sami i rade odgovorne poslove. Jedan član nije izlazio iz kuće više od godinu dana. Kontaktirao je Ludrugu pa su k njemu uputili mobilni peer tim koji ga je posjećivao u njegovom domu (znači u njegovom prostoru u kojem se osjeća siguran) godinu i pola dana.

Kroz izmjenu informacija s osobama koje su bile u problemu sličnom njegovom, član je polako učio boriti se protiv stigme i autostigme, vraćao samopoštovanje i samopouzdanje, polako počeo izlaziti, zatim završio fakultet te se počeo zapošljavati, u početku na kraće određeno vrijeme, a pomalo je došao i do stalnog zaposlenja. Naučio se izboriti za sebe, počeo donositi odluke i zdravo se nositi s njihovim posljedicama.

Ksenija Kapelj, dopredsjednica Ludruge i peer radnica s certifikatom, ističe kako se pacijenti inače nakon bolničkog liječenja bez ikakve podrške vraćaju u sredinu iz koje su došli, u kojoj je možda povod, ako ne i uzrok njihovih duševnih stanja. I tako se najčešće događaju opetovane hospitalizacije jer nema prave podrške.

- Organiziramo okupljanje članova obitelji osoba sa psihosocijalnim problemima te od 2014. godine održavamo grupu 'Od supatnika do suputnika' koju Robert i ja facilitiramo/moderiramo. Oni imaju iskustvo suživota, to iskustvo je traumatično, a u zdravstvenom sustavu nemaju apsolutno nikakvu podršku – ističe dopredsjednica.

- Ljudi koji žive s osobama s narušenim mentalnim zdravljem na različite se načine nose s time, s iskustvom koje je traumatično i teško. Ako nema podrške tim ljudima, od jednog pacijenta može ih nastati pet, deset – kaže Robert Janeš, stručni suradnik i peer radnik s certifikatom.

O svom vlastitom iskustvu života s bolesnom kćerkom Janeš je govorio i u medijima, neki su ga zbog toga osudili, ali kći je odlično reagirala, u stilu: moj se otac mene ne srami, on govori o tome kako mu je teško, ali me se ne stidi.

- Kad je kći dobila dijagnozu, ja sam htio da ona bude kao prije, ali taj princip ne štima, shvatio sam da ne može više biti kao prije, sad treba nešto promijeniti, ja trebam sebe srediti, naučiti kako komunicirati, naučiti prihvatiti, a da ne moram sve razumjeti. To je i dalje moje dijete, nije to sad neka druga osoba, ali nije više empatična kakva je bila, ne može se nositi sa emocijama, one su postale smetnja, jedva samu sebe podnosi, trebalo je to shvatiti, trebalo je da pomognem sebi da bih joj mogao biti od bilo kakve koristi, prvo sebi u avionu stavim masku da bih mogao onome do sebe pomoći ako treba, to je dobar princip. Ako se slomiš, ako nemaš što

za dati, kako ćeš pomagati? To bude kad polomljeni ljudi krenu pomagati drugima – objašnjava Janeš koliko je važno da samima sebi pomognu ljudi koji žive s osobama sa psihosocijalnim problemima.

- Kad je moja kći bila u tim povišenim stanjima i kad je pričala bez reda, davala mi nevjerojatno velik broj informacija koje ja ne bih razumio, ja bih je prekidao, postavljao joj pitanja što točno znači to što mi priča, objašnjavao joj kako to nema smisla, dokazivao joj da je njena stvarnost pogrešna a moja ispravna. To s njom nije bilo dobro raditi, ona mi je sama rekla: Nemoj me prekidati dok ti ne kažem sve što imam za izgovoriti, onda me pitaj što hoćeš, ako baš moraš. I ja sam to počeo poštivati - slušao bih je bez prekidanja, neke stvari koje nisam mogao razumjeti bih zapamtio, i kad bi ona završila, kad je ispričala sve, izgovorila misli u kojima su se miješali utjecaji izvana i iznutra, onda bih je ja pitao ono što me zanima. I dobio bih meni razumljive odgovore, a ne nekakve meni nesuvisle odgovore ili često prekid komunikacije. To se zove aktivno slušanje, i na taj način se dođe do efektivne komunikacije – kaže Janeš. Objašnjava kako je njegova kći sada puno bolje, živi aktivnim životom, radi, brine se o sebi, uspostavila je opet zdravu komunikaciju sa svojom okolinom.

Treći oblik rada Ludruge je mobilni peer tim. Kad je ljudima najteže, uskače mobilni peer tim, na poziv dolazi u kuću, pomaže na licu mjesta.

- Veseli kad se nakon nekoliko posjeta uoči promjena obiteljske dinamike, kad se odnosi u obitelji mijenjaju. Intervencija se događa u zaštićenoj sredini, u njihovom domu, u komunikaciji s ljudima koji nisu tu da prosuđuju. Ne dajemo savjete što bi trebali raditi. Ljudi sami osvještavaju svoja ponašanja – kaže dopredsjednica, voditeljica i članica peer tima za mobilne intervencije, koja je i sama imala iskustvo suživota sa osobama s psihosocijalnim teškoćama

Mobilnom peer timu treba i stručna pomoć. Jednom tjedno imaju konzultacije sa psihoterapeutkinjom, a jednom mjesečno psihijatrica koja je licencirani supervizor obavlja superviziju. Razgovara se o tome što je bilo na intervenciji, što je tko napravio, koji je problem iskrsnuo. Važno je da članovi tima, kao oporavljeni iskustveni stručnjaci, znaju kako nisu sami, kako imaju podršku. Ako se na terenu ukaže potreba, interveniraju i psihijatrica i psihoterapeutkinja, jer znalo se dogoditi da je ljudima potrebna hospitalizacija. Stručnjaci s područja brige o mentalnom zdravlju, psihijatri, socijalni radnici, psihoterapeuti, nerijetko svojim klijentima preporučuju uključivanje u grupe peer podrške, a prema dogovoru i peer mobilne intervencije.

Za opsesivno-kompulzivni poremećaj formirana je posebna grupa, jer su ljudi sami tako htjeli.

- To su specifični simptomi, specifičan način na koji se ljudi s tim nose – kaže Vlatka Ročić Petak.

- Tu grupu vodi djevojka koja je prošla edukaciju, ali zatražila je moju pomoć u moderiranju i tako sam se povezala s njima, iako nemam tu vrstu teškoća. Imali smo iskustvo da članovi koji imaju 'OKP' sudjeluju u miješanoj grupi i to im je bio preveliki stres. Bilo je kontraproduktivno. Najbolje funkcioniraju kao zatvorena grupa. Moraju biti isti problemi, pa se onda razumiju - kaže predsjednica Ludruge.

Ludruga sad ima pet grupa, među njima je i online grupa, koja se viđa uz pomoć Zooma, tako da lakše mogu sudjelovati i ljudi koji žive daleko.

https://forum.tm/vijesti/ludruga-pionir-u-pruzanju-peer-podrske-osobama-sa-psihosocijalnim-teskocama-u-hrvatskoj

Promise.hr
UDRUGE ZA MEDIJSKO PROMICANJE ISTINE

RANJIVE SKUPINE: AIDS

HIV nije smrtna kazna

Jeste li ikada sjedili za istim stolom sa HIV pozitivnom osobom, a da niste znali da je bolesna? Jeste li se ikad pokušali staviti u poziciju čovjeka koji mora društvu reći da je baš on bolestan? I jeste li pomislili kako je na njega djelovao vaš šokirani, zaprepašteni, prestrašeni (možda i osuđujući) izraz?

Niste sigurno.

Reći prijateljima za večerom; čujte ja sam HIV pozitivan, zahtijeva zasigurno ogromnu hrabrost. Veliku vjeru u njihov sud.

Postoje brojna svjedočanstva oboljelih od AIDS-a po tom pitanju. Od njih stotinu, možda je samo jedan imao sreću ne susresti s druge stane totalno zaprepaštenje i osudu. Prošli smo dug put u našem razumijevanju HIV-a, ali diskriminacija protiv bolesnih osoba još uvijek je raširena. Napredak u istraživanju omogućio je život s tom bolešću, kao što ljudi žive s drugim kroničnim bolestima. Ali najveći izazov za mnoge ljude i dalje je stigma koja prati bolest.

Najteža rečenica u životu

Jedan Robert istupio je u javnosti u želji da svojim primjerom i svjedočanstvom podrži i druge HIV pozitivne.

„Ljudi ne mare i ne podržavaju osobe s HIV-om jer ne znaju kako. Osobe s HIV-om mogu raditi produktivno, biti od koristi tvrtki i dati pozitivan doprinos svojoj obitelji i društvu", rekao je Robert.

Za svoj HIV status saznao je nakon dva mjeseca neprekidnog bolovanja. Čak i nakon što je prošao klasično liječenje, nastavio je imati temperaturu i upalu dulje vrijeme. Znatiželjan, guglao je svoje stanje i pokazana indikacija bila je mogućnost da je HIV pozitivan. Kako bi se u to uvjerio, dobrovoljno se testirao i rezultat je bio pozitivan.

133. Goranka Jelinčić

Novinarski projekt:
Stigmatizacija ranjivih skupina

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
1. rujna 2024.

„Bio sam tako šokiran i to je bilo poput smrtne presude. Bio sam shrvan i nisam znao što učiniti. Razmišljao sam o svom poslu koji sam tek započeo, svojoj budućnosti, svojoj obitelji i milijun drugih stvari koje su mi prolazile kroz glavu. Nisam mogao spavati mjesec dana", prisjetio se R svog izazovnog života u to vrijeme.

Ipak, nakon razgovora sa ljiečnicima i psihijatrom, počeo je učiti o stvarnim činjenicama o HIV-u. Naučio je da se HIV može liječiti. Također je naučio da ljudi s HIV-om još uvijek mogu biti produktivni i da su tretmani dostupni u mnogim medicinskim službama. Počeo je prihvaćati svoje stanje.

No, trebalo je učiniti onaj dugo odgađani, najteži korak. Reći nekome. Nakon nekoliko mjeseci odlučio je obavijestiti nadređenog o svom stanju.

„Skupio sam hrabrosti i izgovorio najtežu rečenicu u životu.

Moj šef je u početku bio zapanjen, ali je bio iznenađujuće pun podrške. Mogao sam nastaviti sa svojim redovnim poslom u kontroli kvalitete bez ikakve diskriminacije. Zadržao je povjerljivost i čak me marljivo podsjećao da uzmem lijekove na vrijeme", rekao je R.

Odlučio je dobrovoljno otkriti svoj HIV status i ujedno je počeo i educirati kolege da ne bi krivo shvatili. Kao rezultat toga, primili su ga raširenih ruku i čak se brinuli za njega.

To je ta jedna od sto priča.

Koje sreće da su i ostali HIV pozitivni naišli na takvu reakciju i potporu.

Potpora! Ne smrtna presuda!

Svjedočanstva ljudi oboljelih od AIDS-a većinom su negativna. Uglavnom ih sredina, od obitelji, prijatelja do kolega ne prihvaća, osuđuje, upire prstom.

Nikome ne pada na pamet pružiti ruku, u stvarnom i prenesenom smislu.

Pojedinci s HIV-om koji nemaju sustav podrške ostaju sami bez nade, bez ikakve ljudske pomoći. Vrijeme je da eliminiramo stigmu i diskriminaciju protiv njih.

Educirajte sebe i druge. Diskriminacija osoba s HIV-om često je ukorijenjena u nedostatku razumijevanja virusa i načina na koji se širi.

Jedan od najboljih načina za suzbijanje diskriminacije je zagovaranje promjene politika koje sprječavaju osobe s HIV-om da dobiju skrb, smještaj i poštovanje koje im je potrebno.

Studije pokazuju da je manje vjerojatno da će se ljudi s jakom društvenom podrškom osjećati stigmatiziranima od onih koji su izolirani.

Mitovi koji dovode do stigme o AIDS-u

Neki uobičajeni mitovi koji uzrokuju strah, diskriminaciju i stigmu uključuju:

- Ljudi s HIV-om su rizik za javno zdravlje. Ovaj mit treba razbiti jer se HIV ne može dobiti svakodnevnim kontaktom.

HIV je smrtna kazna. Neliječeni HIV doista je smrtna kazna, ali liječeni AIDS može biti odgođen i moguć je dulji i kvalitetniji život.

- Samo loši, homoseksualni i seksualno promiskuitetni ljudi dobiju HIV. Ovo nije istina jer se HIV može dobiti sa zaražene majke na bebu, kao i transfuzijom kontaminirane krvi.

Prema sociologu **Ervingu Goffmanu**, stigma i diskriminacija ne samo da potiču širenje epidemija, već također utječu na reakcije pacijenata i život s HIV/AIDS-om društvenom izolacijom, stresom i emocionalnim suočavanjem te uskraćivanjem društvenih i ekonomskih resursa.

Unatoč intenzivnom razumijevanju HIV-a i napretku u liječenju HIV-a, studije su zabilježile stigmu i diskriminaciju HIV-a unutar međuljudskih odnosa, zajednice i zdravstvenih okruženja.

Najsmrtonosnija pandemija u novijoj povijesti

HIV je i dalje veliki globalni javnozdravstveni problem, jer je do danas odnio oko 42,3 milijuna života. Procjenjuje se da je krajem 2023. bilo 39,9 milijuna ljudi koji su živjeli s HIV-om.

Prema podacima Registra za HIV/AIDS Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo, u razdoblju od 1985. godine, kada su zabilježeni prvi slučajevi zaraze HIV-om u Hrvatskoj, do kraja 2023. godine zabilježeno je ukupno 2114 osoba kojima je dijagnosticirana infekcija HIV-om, od čega ih je 631 oboljelo od AIDS-a. U istom je razdoblju 269 osoba umrlo od AIDS-a.

https://promise.hr/hiv-nije-smrtna-kazna/

KULTURA 2.0

Povijest i utjecaj algoritama na ljudsku kulturu: Uvod u digitalni kapitalizam

134. Zvonko Pavić

Novinarski projekt:
Radnička prava u doba primjene tehnologija za upravljanje zaposlenicima – pogled iz Hrvatske

Elektronička publikacija:
Netokracija

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
28. kolovoza 2024.

Riječ algoritam u ljudskoj je svijesti 1200 godina. Izvedena je iz prezimena bagdadskog astronoma i matematičara koji je živio na prijelazu iz osmog u deveto stoljeće, **Muhameda ibn-Muse al-Hwarizmija**, u prijevodu jednog njegovog djela na latinski.

Nakon toga, sve do revolucije osobnih računala u sedamdesetim i osamdesetim godinama prošlog stoljeća algoritam prebiva pretežno u glavama matematičara, inženjera i informatičara, a od tada sve više ulazi u medije pa i svakodnevicu. Tijekom prva dva desetljeća 21. stoljeća riječ algoritam proširila se, ustalila i učestala u ljudskom govoru, zapisima i primjeni na internetu.

Organiziranje, sortiranje i klasifikacija

No, što je, zapravo, algoritam? Stručni naziv za **programiranje procesa donošenja odluka, koje se ostvaruju primjenom tehnologija**. Te odluke su prije sveprisutnosti računala i interneta donosili ljudi, a danas ih sve više preuzimaju razni ekspertni sustavi i umjetna inteligencija na svim platformama koje svakodnevno, u razne svrhe, koristimo – kao što su Google, Facebook, Amazon, Netflix, Uber, TikTok, X (Twitter), Tinder, Spotify, LinkedIn, Instagram, YouTube, i tako dalje.

To su najpoznatije tvrtke koje danas **upravljaju algoritmima za organiziranje, sortiranje i klasifikaciju stvari i ljudi te njihovih ideja i osjećaja**, tvrtke koje sve više usmjeravaju naše ponašanje – uglavnom prema njihovim, a manje prema našim željama.
Tehnologije su uvijek utjecale na ljudsku kulturu, a kultura je u svim povijesnim razdobljima uvijek određivala i način i opseg primjene tehnologija. **Kulturu** ovdje shvaćamo u najširem mogućem smislu – kao općenito prihvaćen sustav vrijednosti na kojima je društvo utemeljeno, sustav koji definira kako će ljudi, u prostoru u kojem dana kultura prevladava, živjeti. **Tehnologiju** ovdje shvaćamo nešto uže, kao informatičku tehnologiju – iako možemo reći da su sve današnje tehnologije zapravo informatičke tehnologije jer su, više ili manje, kompjutorizirane, a to znači utemeljene u softveru, u algoritmima.

Drugim riječima, današnja globalna, tehnologijom sve više posredovana ljudska kultura je **algoritamska kultura**. Gotovo sve u njoj je programirano i automatizirano logičkim i matematičkim odnosima.

Bilo je algoritma u ljudskim kulturama i prije interneta, no u ovom serijalu bavit ćemo se utjecajem algoritama u naše, internetsko doba, kao paradigmom kulture u kojoj živimo (u ovom, prvom dijelu), kao **alatom gospodarskog sustava u kojem radimo** (digitalni kapitalizam – drugi dio) te primjeni algoritamskog menadžmenta u radnim odnosima, počevši od **globalnih primjera** (treći dio) do **situacije u našoj zemlji** (četvrti i peti dio) ilustriranom i svakodnevicom jednog platformskog radnika.

Želite li saznati više pojedinosti o filozofiji, matematici, lingvistici i povijesti algoritma i njegovoj konvergenciji s kulturom, pročitajte knjigu *Alghorithmic culture before Internet*, profesora sa Sveučilišta Colorado, **Teda Striphasa**, koji tu temu razvija više od jednog desetljeća, u svojim knjigama i na svom blogu.

Računalom posredovano donošenje odluka

Problem s **automatiziranim računalno posredovanim algoritamskim donošenjem odluka** jest što, uz sve dobro koje donosi može, poput svake druge tehnologije biti i alat sustavne eksploatacije i izvor **niza zlouporaba**. Algoritamsko donošenje odluka, koje je danas utkano u mnoge aspekte naše svakodnevice, utemeljeno je, uz matematiku i logiku, na modelima **bihevioralne psihologije**. Problem s tim modelima je što u njih mogu biti, a često i jesu, ugrađene razne **predrasude, pristranosti pa i nesporazumi**.

Rečeno informatičkim slengom, **predrasude i pristranosti u algoritmima često su *feature* – namjerna funkcionalnost**, a ne *bug* – pogreška. Razmjere i domišljatost tih uporaba i zlouporaba, „bugova" i „featurea", ilustrirat ćemo ovdje uvodno i ukratko s par globalnih, većini čitatelja više ili manje poznatih primjera.

Kontekstualni oglasi i psihološki profili

Prije točno dvadeset godina tvrtka **Google** pokrenula je uslugu **Gmail**. I što je odmah napravila? **Skenirala je privatne poruke svojih korisnika** kako bi na temelju tako stečenih informacija generirala personalizirane oglase od kojih je solidno zarađivala. Kad se za tu povredu privatnosti saznalo, mnogima nije bilo ugodno.

No, zorno ilustrira ovu činjenicu: **vaši podaci na internetu, sviđalo se to vama ili ne, na raspolaganju su onima preko čijih poslužitelja kolaju**. Svako vaše pretraživanje, svaki *lajk* i svaki klik bit će prisvojen i unovčen kao imovina tvrtke gdje ste to pretraživanje, l*ajk* i klik obavili. I sve je to legalizirano famoznim **uvjetima korištenja** (*terms and conditions*) – koje gotovo nitko ne čita, te pravilima zaštite privatnosti (*privacy policy*) koju smo do GDPR uredbe preslabo branili.

Prije pet godina saznali smo za slučaj Cambridge Analytica – podružnicu londonske tvrtke za politički konzalting SCL Group – koja je prije deset godina **prikupila podatke s profila i privatnih poruka 87 milijuna korisnika društvene mreže Facebook** te je primjenom algoritama strojnog učenja izradila psihološke profile glasača na izborima u Ujedinjenoj Kraljevini i Sjedinjenim Državama. Spoznaje do kojih se tako došlo bile su iskorištene za izradu precizno dizajniranih političkih poruka i oglasa s ciljem postizanja željenih rezultata na referendumu o Brexitu u Velikoj Britaniji i na predsjedničkim izborima 2016. u Sjedinjenim Državama.

Danas se zna da je tim pothvatom upravljao **Steve Bannon**, tadašnji politički savjetnik Donalda Trumpa. O tome je poslije napisano nekoliko knjiga i snimljen dugometražni dokumentarac na Netflixu, The Great Hack. Poslije se raspravljalo je li i koliko Cambridge Analytica uspjela utjecati na procese u koje se upetljala, no ono što je sigurno – iskoristila je skandal kada se sve to saznalo kako bi podigla svoju reputaciju i privukla nove klijente. Preciznije rečeno, Cambridge Analytica nije hakirala Facebook, već je **iskoristila tadašnje slabosti njegovih algoritama za zaštitu korisničkih podataka** te ih poslije toga monetizirala.

Digitalni kapitalizam

Ciljani internetski oglasi kreirani na temelju konteksta stečenog analizom sadržaja u porukama e-pošte i posebno dizajnirane digitalne sugestije nastale analizom profila korisnika društvenih mreža tek su dva razvikanija

primjera komercijalno i politički iskorištenih računalno posredovanih transakcija obrađenih posebnim algoritmima. Riječ je o sustavu koji se već više od dvadeset godina automatizira, unaprjeđuje i razvija stalnim eksperimentiranjem i primjenom sve snažnijih i usavršenijih tehnologija.

Riječ je o (više i ne tako) novom gospodarskom sustavu koji se u znanstvenoj literaturi i medijima naziva raznim imenima – **digitalni, nadzorni, podatkovni, i – algoritamski kapitalizam**. Osnovna sirovina su mu **podaci** koje svi stvaramo, a koje obrađuju i prerađuju strojevi: automatizirani ekspertni računalni sustavi i sustavi umjetne inteligencije.

Kratku povijest digitalnog kapitalizma, kako je nastao i razvijao se te kamo nas vodi, opisat ćemo u drugom dijelu ovog serijala, u članku Nova vrsta kapitalizma.

https://www.netokracija.com/kultura-algoritma-227200

SHE.hr

Žene 55+ čuvaju unuke ili skrbe o starijima?

Jesu li žene 55+ samo za čuvanje unuka ili za brigu o starijim članovima obitelji? Naime, svaka šesta neaktivna žena u toj dobnoj skupini nije neaktivna zbog mirovine, nego zato što skrbi o nekome, bilo o svom bračnom drugu, roditeljima ili unucima. Razvoj usluga njege i skrbi bitan je čimbenik za povećanje stope radne aktivnosti, posebno starijih žena. I u ovim okolnostima njih pet posto željelo bi raditi kad bi imale odgovarajuću priliku.

U zakone su uvedene izmjene koje trebaju olakšati skrb o starijima ili nemoćnima, pokrenut je program „Zaželi“, resorno Ministarstvo surađuje s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje… Međutim, krenimo redom.

Prema informacijama koje sam dobila od **Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova Višnje Ljubičić**, u Hrvatskoj za djecu, osobe starije životne dobi i nemoćne osobe svakodnevno brine 39 posto žena i 28 posto muškaraca, dok je na razini EU najbolji primjer ravnopravnosti Švedska u kojoj je odnos 25 posto žena naspram 25 posto muškaraca.

Čuvanje unuka

Krenut ćemo s **pozitivnijim oblikom skrbi o nekome**, ali za početak moramo nešto definirati – iako i bake i djedovi često čuvaju svoje unuke, u ovom je tekstu riječ o ženama 55+ pa ćemo govoriti samo o bakama.

Mnogim roditeljima bake „spašavaju život“ time što čuvaju njihovu djecu. Naime, oni roditelji koji imaju tu sreću da im bake „uskaču“ kada god je to potrebno ipak imaju malo više vremena za odraditi sve obaveze, ali i naći vrijeme za opuštanje i razonodu, ako je moguće.

135. Ana Leko Vučković

Novinarski projekt:
Trebaju li tržištu rada žene 55+?

Elektronička publikacija:
She.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. kolovoza 2024.

Koliko je to pozitivno za roditelje, toliko je **pozitivno i za bake**. Naime, odnos bake i unuka vrlo je značajan u životima i jednih i drugih jer druženje sa starijim članovima obitelji ima pozitivan utjecaj na razvoj djece, a bake, pogotovo ako su u mirovini, nakon puno godina rada, opet imaju „smisao života" sada kada više ne idu na posao. Naravno, i društvena interakcija, pogotovo s djecom, pomaže starijima sačuvati mentalno zdravlje.

Osim toga, prema studiji objavljenoj u *Evolution and Human Behavio*r, bake (i djedovi) koji čuvaju unuke ili na neki način skrbe o njima **imaju manji rizik od smrti tijekom dvadesetogodišnjeg razdoblja u odnosu na vršnjake** koji to ne čine, piše Motherly. Također, mnoga istraživanja pokazuju da čuvanje unučadi **pozitivno djeluje na tjelesnu i mentalnu kondiciju baka**. Tako je istraživanje objavljeno u časopisu Menopauza 2014. godine, pokazalo da bake koje čuvaju unučad barem jednom tjedno pokazuju bolje rezultate na kognitivnim testovima, iz čega proizlazi zaključak da vrijeme provedeno s unucima, potencijalno smanjuje rizik od demencije i Alzheimerove bolesti, objavljeno je na portalu Moje vrijeme.

Kao i u svemu, i ova medalja ima dvije strane. Bez obzira na sve prednosti čuvanja unučadi, bakama to **može biti fizički vrlo naporno** ili pak se mogu **osjetiti nesigurno i nelagodno** zbog brige o malenom djetetu, ipak je to velika i zahtjevna odgovornost. Također, čuvanje unučadi oduzima vrijeme za njihove vlastite aktivnosti i interese.

Čuvanje unuka često je razlog da se žene 55+ odluče za prijevremenu mirovinu i zbog toga bi bilo dobro ulagati u sustav skrbi kako o starijima i nemoćnima, tako i o djeci. Kao dobra ideja čini se ona koju je prije nekoliko dana Švedska uvrstila u svoj Zakon. Prema zakonu u **Švedskoj** koji je prošlog mjeseca stupio na snagu, bake i djedovi mogu za čuvanje djece biti plaćeni. Naime, plaćeni roditeljski dopust može se prebaciti na bake i djedove. Od roditeljskog dopusta se, dakle, može prenijeti 45 dana do djetetova prvog rođendana, objavljeno je na Danas.hr.

Za RTL Direkt Ministar demografije i useljeništva Ivan Šipić rekao je da taj švedski model nije loš.

Danas je usklađivanje obiteljskih obaveza s radnim obvezama izazov koji u velikoj mjeri utječe na planiranje obitelji. U želji da se izgradi poticajno okruženje za obitelj i radno aktivne roditelje, treba razvijati inovativne demografske mjere koje će pridonijeti ravnoteži poslovnog i obiteljskog života. Osim za radno aktivne roditelje, ovakva mjera gdje se roditeljima omogućava da prenesu dio svog roditeljskog dopusta na bake i djedove ima dobrobiti i za djecu i za starije generacije. Jačaju se obiteljske veze i osjećaj pripadnosti, olakšava se organizacija brige o djeci, roditelji mogu planirati raniji povratak na posao, znajući da su njihova djeca u sigurnim rukama. Bake i djedovi mogu aktivnije sudjelovati u životima svojih unuka. Da bi politike usmjerene na demografske procese bile uspješne, trebaju biti prilagođene mjestu i vremenu u kojem se provode. Sve mjere koje će se provoditi trebaju se kontinuirano preispitivati i prilagođavati kako bi bile u skladu s najnovijim znanstvenim spoznajama i socioekonomskim prilikama u društvu. Švedski primjer demografske mjere je zasigurno dobra praksa koju ćemo razmotriti u Ministarstvu demografije i useljeništva – odgovorio je Ministar na upit Direkta.

Skrb o starijim članovima obitelji

Prema informacijama Instituta za javne financije, prošle je godine u Europi oko 80 posto dugotrajne skrbi o starijim osobama bilo na leđima obitelji, a većinu obiteljskih njegovatelja čine žene. To negativno utječe na njihovu zaposlenost, dohodak, zdravlje te ravnotežu poslovnog i privatnog života. Nadalje, prema rezultatima OECD-ovog istraživanja o načinima poboljšanja dugotrajne skrbi u Hrvatskoj, gotovo **75 posto njegovatelja u RH su žene**. Njihova je **prosječna dob 62 godine**, a oko 40 posto njih je **mlađe od 60 godina**.

Osim toga, osobe koje skrbe o starijima, odnosno njegovatelji, često su nižeg obrazovanja, žive u kućanstvima s niskim dohotkom i većina ih nije zaposlena. S druge pak strane, oni koji su zaposleni rade na puno radno vrijeme i teško „posao" njegovatelja usklađuju s ostalim obvezama. Čak se 90 posto obiteljskih njegovatelja u Hrvatskoj, ističe Institut za javne financije na temelju OECD-ovog istraživanja, osjeća ispunjeno jer se brinu o članu obitelji, ali oko 40 posto njih ima zbog toga financijske probleme, a polovina ih ima **poteškoće s mentalnim zdravljem.**

2022. godine je Zakonom o socijalnoj skrbi omogućeno ostvarivanje statusa njegovatelja bračnom ili izvanbračnom drugu, odnosno životnom partneru osobe s invaliditetom koja je u potpunosti ovisna o pomoći i njezi druge osobe. Njegovatelj ima pravo na naknadu, pravo na odmor u trajanju od četiri tjedna i može ostvariti primitke po osnovi drugoga dohotka prema Zakonu o dohotku. Što može biti financijski olakotna okolnost, ali fizički vrlo zahtjevan zadatak.

I Zakon o radu je s početkom prošle godine omogućio zaposleniku koji pruža skrb članu obitelji ili kućanstva da od svog poslodavca zatraži izmjenu ugovora o radu kojim bi se na određeno vrijeme ugovorio rad na izdvojenom mjestu rada.

To su neke od mjera koje bi trebale olakšati i pomoći njegovateljima koji su, kao što smo rekli, većinom žene. No trebalo bi povećati i dostupnost, priuštivost i kvalitetu formalne dugotrajne skrbi.

Program „Zaželi"

Jedna od najpoznatijih mjera za zapošljavanje žena *je **Poziv na dostavu projektnih prijedloga „Zaželi – program zapošljavanja žena"*** koja je krenula prije sedam godina, a primarno je osmišljena s ciljem osnaženja i unaprjeđenja radnog potencijala teže zapošljivih žena i žena nižeg stupnja obrazovanja zapošljavanjem u lokalnoj zajednici, koje će ublažiti posljedice njihove nezaposlenosti i rizika od siromaštva te potaknuti socijalnu uključenost i povećati razinu kvalitete života krajnjih korisnika.

Već je s objavom prve faze programa „Zaželi" u lipnju 2017. godine utvrđeno kako postoji iznimno veliki interes za financiranjem ovakvog oblika aktivnosti u lokalnim zajednicama te se nakon sedam godina provedbe može reći da se radi o jednom od najznačajnijih poziva za dostavu projektnih prijedloga (PDP) financiranih sredstvima Europskog socijalnog fonda i Europskog socijalnog fonda plus – rekli su iz Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike i dodali da su do sada provedene tri faze, a četvrta faza „Zaželi – prevencija institucionalizacije" trenutno je u provedbi.

Iako je prvotni fokus ovog programa bio na zapošljavanju žena, nakon sedam godina, analiza provedbe programa „Zaželi" pokazala je još jednu pozitivnu stranu – projekti su dali velik doprinos **smanjenju rizika od socijalne isključenosti i prevenciji institucionalizacije starijih i nemoćnih** osoba u Hrvatskoj.

Slijedom dobrih iskustava iz prve faze, kroz još dvije naredne faze omogućen je nastavak financiranja zapošljavanja žena koje se nalaze u nepovoljnom položaju na tržištu rada, budući da su žene, a posebice žene starije životne dobi, žene nižih razina obrazovanja te žene pripadnice ranjivih skupina, **među najzastupljenijima u evidenciji nezaposlenih** osoba pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje te im je potrebna kontinuirana pomoć za **uključivanje na tržište rada.**

U sklopu prve tri faze PDP-a financirano je 1.184 projekta ukupne vrijednosti 292,4 milijuna eura kroz koje je ugovoreno **zapošljavanje oko 22.600 žena** za pružanje usluga podrške i skrbi za više od 129 tisuće starijih i/ili nemoćnih osoba.

U četvrtoj fazi, a koja je još uvijek u provedbi, naglasak je stavljen na pružanje usluge potpore i podrške u svakodnevnom životu starijim osobama i osobama s invaliditetom, odnosno povećanje socijalne uključenosti i prevenciju institucionalizacije ranjivih skupina osiguravanjem dugotrajne skrbi stoga se mogu zapošljavati **sve osobe neovisno o dobi i spolu**, napominju iz Ministarstva.

U ovoj je fazi dosad ugovoreno 515 projekata ukupne vrijednosti 462,2 milijuna eura. U okviru navedenih projekata ugovoreno je **zapošljavanje oko 9.600 osoba** za pružanje usluge potpore i podrške za više od 58 tisuća krajnjih korisnika.

U okviru projekata bile su zaposlene žene s najviše završenim **srednjoškolskim obrazovanjem** koje su prijavljene u evidenciju nezaposlenih HZZ-a s naglaskom na **teže zapošljive skupine** u lokalnoj zajednici.

Prosječna dob žena koje su bile zaposlene u prve tri faze projekta je oko 50 godina – iako su u projektima zapošljavane žene svih dobnih skupina, najveći broj njih je u rasponu između 30 i 54 godina.

U okviru prve dvije faze PDP-a, jedna od prihvatljivih aktivnosti, ističu u Ministarstvu, bila je **obrazovanje i osposobljavanje** žena koje će pružati potporu i podršku starijim osobama i osobama u nepovoljnom položaju. Tako je ženama omogućeno povećanje znanja i vještina potrebnih na tržištu rada kroz dodatno obrazovanje/osposobljavanje kako bi po završetku projekta bile **konkurentnije na tržištu rada**, a što je imalo značajan utjecaj na **radnu aktivaciju žena** te na povećanje njihove zapošljivosti i nakon završetka projekta.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova **Višnja Ljubičić** rekla je da je Program „Zaželi" namijenjen zapošljavanju žena u nepovoljnom položaju na tržištu rada s naglaskom na žene starije od 50 godina, one s najviše završenom srednjom stručnom spremom, žene s invaliditetom, žrtve trgovanja ljudima, liječene ovisnice, žrtve obiteljskog nasilja, beskućnice. I svakako da je taj program polučio određene rezultate po pitanju zapošljivosti žena 55+ s obzirom na to da je usmjeren na specifičnu kategoriju nezaposlenih osoba koje su tako dobile priliku, radno iskustvo i neko su vrijeme bile uključene na tržište rada, što im može biti olakšavajući faktor kod traženja drugog posla i općenito uključivanje na tržište rada.

Istodobno, žene 55+ bi trebalo uključivati na tržište rada i u drugim sektorima, a ne samo u području njege i skrbi o starijim osobama. Također, trebalo bi kreirati dugotrajnije programe zapošljavanja odnosno razvijati sustavna rješenja koja bi ženama omogućila trajnije uključivanje na tržištu

rada, i to u skladu s njihovim obrazovanjem, radnim iskustvom i stečenim kvalifikacijama. To bi zasigurno doprinijelo i većoj razini motivacije nezaposlenih žena za uključivanje u tržište rada, a time i poboljšanju njihove financijske neovisnosti – zaključila je Pravobraniteljica.

Zaključak

Žene većinom imaju ulogu skrbi o nekome – djeci, unucima, roditeljima, starijima, nemoćnima, članovima obitelji. Za neke od tih poslova mogu biti plaćene, ali većinom je to „obiteljska dužnost". U nekim situacijama je to njihov odabir, ali često je i nužnost jer nemaju izbora. Hoće li se što s vremenom u mentalitetu ili, pak, u zakonima, mjerama i poticajima promijeniti – ostaje vidjeti.

https://she.hr/zene-55-cuvaju-unuke-ili-skrbe-o-starijima/

Plave subote, crveni psi iliti sinestezija kod disleksičara (1. dio)

„Subota je riječ plave boje”, kaže mi odlučno zagrebačka školarka Vanda kojoj je s osam godina, u drugom razredu osnovne škole ustanovljena disleksija. „Crna mi je zapravo vesela boja!”, sigurna je opet Vanda. Podsjećam je da se crno nosi na sprovodima, no nju je to začudilo. „Zašto? Tko je to odlučio?”, pita kao da je upravo čula najveću ludost ove naše nesavršene civilizacije.

„A zašto crna na sprovodima?”

„Ne bih znao, ali crna je prilično tamna, duboka i ozbiljna boja koja vjerojatno najviše odgovara trenutku ispraćaja pokojnika na neki drugi svijet”, pojašnjavam joj svima inače očiglednu stvar.

No, je li zbog toga što je Vanda disleksično dijete ili zato što trenutačno tinejdžerski pomaknuto drugačije osjeća boje, ne miri se s tim općim mjestom u doživljaju većine oko boja i mojim objašnjenjem: „Crna boja je boja koje nema, mi je ispunjavamo značenjem kako nam paše”, pojašnjava mi.

„Znači crna nije boja tuge i žalosti?”, pitam još jednom. „Pa, ako ste odlučili da je, onda vama je. Meni trenutno **izgleda vesela i vedra** i nekako beskrajna...”

Crveni psi

Kako bilo, Vanda bojama, ali i slovima i riječima često daje neka drugačija značenja, a obzirom na to da je disleksičarka, drugačije i dekodira slike pred sobom. Znamo da slika koju vidimo ne nastaje u našim očima, niti ispred njih, već tamo iza, u glavi.

136. Saša Radusin

Novinarski projekt:
Disleksija u školi i društvu

Elektronička publikacija:
CroL - LGBT News portal

Broj članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
23. studenoga 2024.

Mozak nam zapravo **daje pomalo iskrivljenu informaciju** o tome što je ispred nas. Uzima ono što mu treba za opstanak, a odbacuje ono što zbunjuje. Znanost je dokazala kako mozak radi, odnosno vidi sliku svijeta.

Mozak je izvršni organ vida. Dakle, on je odgovoran za vid, a oči same po sebi ne vide ništa, odnosno nisu odgovorne za finalno stvaranje slike. One samo šalju vizualne podražaje i informacije u mozak koji ih interpretira u slike i značenja i usmjerava naše ponašanje sukladno toj interpretaciji. To znači da su oči zapravo samo posrednik.

Upravo zato i je moguće da čak i objektivna materijalna stvarnost ne mora uvijek biti jedina. **„Moj pas Kal mi je crven"**, kaže mi Vanda. Ispred nas lijeno leži poveći crni labrador.

„Hm.... da nije ipak crn?", pitam za svaki slučaj. „Da, crna mu je dlaka, ali on ima plavi karakter. Kal je plav."

„Plav?? Pa, kud ovo ide...", sad sam već užasnut od zbrke. „Kal kao ime je crvene boje. Zbog slova K... uglavnom. Slovo K je crveno. Najčešće", potpuno je sabrana Vanda...."

„Aha, da, ok, može biti....", sliježem ramenima. „Još nešto za prijaviti?"

Plave subote?

„Da.....Subota mi je plava, ne kao dan, ne kao pojam slobodnog trenutka kad nema škole, nego zbog samih slova. Subota zvuči skroz plavo. Šta tebi ne?", pojašnjava mi dalje, pomalo u nevjerici zbog moje sinestetske tuposti.

Disleksičari navodno malo drugačije vide jer gotovo na istom mjestu otkud mozak interpretira stvarnost, nalazi se i mjesto koje disleksičarima pojačava ili smanjuje određene nijanse koje mozak, oko, sluh, ili njuh većine ne vidi ili ih ne zapaža.

Međutim, to pojačano zapažanje određenih detalja može i omesti male disleksičare u čitanju, pisanju ili zbrajanju i oduzimanju, a u izvjesnoj mjeri, uz probleme s čitanjem disleksičari imaju i sinesteziju koja njima na neki, samo njima znan način, transformira ili naprosto **prelijeva slova ili riječi poput ulja, u mirise, oblike ili boje**, a sve njih potom u neke autentične osjećaje jer im je percepcija oko nekih detalja pojačana, pa crna izgleda nije samo tamna boja, nego vjerojatno i duboka i topla i smirujuća i inspirativna i sasvim sigurno debelo beskrajna.

Beskonačno duboka i vedra crna?

No, to čovjeka u trenucima kad ne vidi kraj nebeske dubine može ponekad plašiti, ali ga sigurno, barem zbog nekog osjećaja potencijalne slobode od gravitacije i civilizacije, može i veseliti.

I..... onda subota u nekim slučajevima, potpomognuta sintestetskim doživljajem vizualnih i zvučnih fenomena, postaje plava, slovo K crveno, a crna vesela i vedra boja beskonačnosti!?

Ipak, ovakav splet pomalo neobičnih asocijacija s bojama, zvukovima, raspoloženjima sve je manje stran i nepoznat znanstvenoj zajednici koja se usko bavi područjem **odnosa sinestezije i disleksije, diskalkulije, ADHD-a te autizma**.

Sinestezija je neurološko stanje u kojem stimulacija jedne senzacije (primjerice zvuka), izaziva i još neku drugu senzaciju (na primjer, viđenje boje).

Meko plavetnilo

No, sinestezija je znana i kao istoimeni umjetnički ili literarni pojam poznat iz nekih književnih i lirskih djela. Stvaralački impuls sinestezije, odnosno povezivanje u opći sklad glazbe riječi, boja i mirisa čest je postupak kad pjesnici i prozaici osjete dvije ili više potpuno različitih čulnih pojava i pretope ih u naizgled nesklopive pojmove poput, recimo, „mekog plavetnila"…

Sinestezija i disleksija ili ADHD, izgleda, mogu stvarati zanimljive nove lirske, vizualne, taktilne ili zvučne fenomene, no i sama neurološka istraživanja sugeriraju da sinestezija može biti rezultat prekomjerne povezanosti između različitih dijelova mozga, dok disleksija može nastati zbog drugačijeg načina obrade vizualnih i fonoloških informacija.

Iako se čini da ove pojave nisu jednake, **postoji zanimljiva neurološka sličnost** u načinu na koji se „neobične" percepcije odvijaju kod oba stanja. Sinestezija i disleksija mogu biti povezane jer obje uključuju neuobičajeno procesuiranje osjetilnih ili jezičnih informacija u mozgu, iako to ne znači da je svaka osoba s disleksijom sinestetična, niti obrnuto.

„U svakom slučaju kad si antitalent za sinesteziju ne može ti pomoći ni disleksija", pojašnjava mi sinestetski ekspert Vanda. „Da, shvaćam... kad si tup za boje, onda si tup", dodajem beznadežno.

https://www.crol.hr/index.php/zivot/10748-plave-subote-crveni-psi-iliti-sinestezija-kod-disleksicara-1-dio

„IMA LI ZLATA?" – ARHEOLOŠKO-POVIJESNE CRTICE RAVNIH KOTARA

„Ima li zlata?" – arheološko-povijesne crtice Ravnih kotara (Utvrdimo se)

U ovom članku ukratko prolazimo kroz jednu posebnu cjelinu obrambenih objekata vidljivih u krajobrazu Ravnih kotara, a to su branič – kule. Njihova pojava se smješta u drugu polovicu 15. st. i 16. st. Promjene koje su uslijedile korištenjem vatrenog oružja i topova, uvjetovale su i nove oblike izgradnje fortifikacija. Tako se javljaju kružne kule, zbog veće mogućnosti odbijanja topovske kugle od zidine kule. Pojavu takvih kula vidimo i unutar utvrda, kao što je primjer u Kličevici.

Većina kula sadrži jednake karakteristike. Služile su kao obrambeni objekti za manje posade, ali ponajviše kao osmatračnice važnih prometnica. Također je utvrđena i jasna vizualna komunikacija između pojedinih kula, primjerice Otavac i Brgud. Kružnog su tlocrta, iznutra raščlanjene prizemljem, s dva kata i na vrhu polukatom ili ophodom za stražu. Ulazi su uvijek na prvom katu do kojeg se dolazilo drvenim stepenicama. Otvori na kulama variraju, prema obrambenoj opremi koja se koristila. Uokolo kula mogu se vidjeti ostaci različitih drugih objekata, prvenstveno gospodarske namjene, ali i stambene, dodatne obrane ili pak cisterne.

Specifičnosti kod pojedinih kula nalazimo u Budaku, gdje se u blizini nalaze ostaci suhozidnih kuća, koje su vjerojatno pripadale srednjovjekovnom selu. Također, zbog dobre očuvanosti, kula u Budaku nudi i dobar uvid u detalje unutrašnjosti jednog takvog objekta, kao što su ostaci kamina, njegovog dimnjaka, nosači za grede i kamene klupice uz prozore.

Kraj kule u Brgudu nalazimo na zanimljiv detalj u vidu prirodne pećine, čiji je otvor obzidan i koja je mogla služiti kao sklonište ili spremište za posadu iz kule.

137. Ante Vukić

Novinarski projekt:
Ima li zlata? – Arheološko-povijesne crtice Ravnih kotara

Elektronička publikacija:
Zadar.TV

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2024.

Kula Otavac ima ogradni zid koji ju je štitio sa sjeverne, zapadne i istočne strane, a s južne pak strane nalazi se antički kamenolom koji je poslužio kao prepreka potencijalnim napadačima. Nedavno je istražena utvrda s kulama, Osridak – Gradina. Pronađene su dvije faze izgradnje, gdje je slično kao u Kličevici, četvrtastu zgradu zamijenila kružna kula. Pored nje pronađeno je još nekoliko gospodarskih objekata i cisterna.

Nekoliko puta spomenuta je i utvrda u Kličevici koja je zanimljiv dio kulturne baštine Ravnih kotara i okolice Benkovca. Kako smo započeli ovo naše putovanje kroz vrijeme u Kličevici sa spiljom gdje su pronađeno ostaci neandertalskog života, tako završavamo pregled zanimljivih crtica povijesti našeg prostora Ravnih kotara na istom mjestu.

U blizini starih srednjovjekovnih sela Jarani i Mogorova Dubrava, smjestila se utvrda Kličevica. Utvrdu započinje graditi plemićka obitelj Kurjaković, 9. ožujka 1453. godine, kako bi zaštitila svoje posjede i resurse koji se tu nalaze. Naime, u blizini utvrde nalaze se ostaci nekoliko mlinica, koje se spominju još u 18. st. Izgradnja utvrde od samog je početka uznemiravala susjedne Mlečane, što se pokazuje u njihovim učestalim žalbama, od kojih je jedna čak završila na dvoru kralja Matije Korvina. Iako je kralj naložio da se obustavi gradnja utvrde, Kurjakovići svejedno nastavljaju njezino fortificiranje, što potvrđuje još jedna mletačka žalba iz 1486. godine. Moć Kurjakovića slabi nakon poraza hrvatskih plemića na Krbavi, 1493. godine, s time opada i snaga obrane utvrde.

1527. godine, pred naletom Osmanlija, padaju Kaštel Benković i Kličevica. U Kličevici nakratko boravi turska posada, ali sredinom 16. je napušta i kao utvrda ona prestaje funkcionirati.

Zahvaljujući izoliranom položaju, danas je dobro sačuvana. Trapezastog je tlocrta, s ovalnom kulom u sjeveroistočnom uglu, ukupne površine 370,45 m². Istraživanjima 1990. i 2012. godine raspoznala se ranija faza izgradnje koji je imao pravokutni prostor u istočnom dijelu, ali se u kasnijoj fazi na jednom dijelu tog prostora podiže ovalna kula. Vanjski zidovi su očuvani na nekim mjestima do 11 metara, dok je kula očuvana do 19,5 metara. Na južnom, sjevernom i istočnom zidu se vide otvori, odnosno strijelarnice i puškarnice, dok na zapadnom zidu je izostanak otvora, vjerojatno zbog prirodnog obrambenog položaja koji je pružala litica s te strane.

Utvrda u Kličevici nam odaje jedan zanimljiv pregled, kao zatvorena cjelina od stotinjak godina. Pokretni arheološki materijal svjedoči nam o keramičkim posudama, utilitarnim predmetima, opremi posade, nošnje i oružju. Od keramičkih predmeta pronađeni su ulomci kuhinjskog i stolnog posuđa. Variraju od posuđa grubih faktura do fino glaziranog posuđa uvezenog iz Italije i Španjolske.

Datacija ulomaka odgovara vremenu korištenja utvrde u 15. i 16. stoljeću. Od ostalih keramičkih predmeta ističu se pećnjaci koji su se koristili kao dijelovi peći za grijanje. Rijedak su nalaz u Dalmaciji, s obzirom kako se u ovim krajevima preferira kamin s otvorenim ognjištem natkriven napom. Pronalazak keramičkog grba obitelji Mogorovića i Šubića se također pripisuje okolici Kličevice, što se svakako uklapa u priču o posjedu koji je ta obitelj, zajedno sa Šubićima imala u selu Mogorova Dubrava. Grb se datira u 15. stoljeće.

Od ostalih predmeta, s obzirom na funkciju utvrde, treba spomenuti ostatke oružja kao što su strelice za samostrijele, željezne kuglice za vatreno oružje, kameni projektili, i dijelove jahače opreme (ostruge). No, svakako se svojom posebnošću izdvaja nalaz brončanog lijevanog topa s tri cijevi. Ovakvi topovi su rijedak nalaz, i zanimljivost je u poveznici s nacrtom Leonarda Da Vincija u njegovom Codexu Atlanticusu. Prema kodeksu, ovaj bi se kličevački top mogao smjestiti u kraj 15. ili početak 16. stoljeća. Da je bio u upotrebi, moglo bi ukazati i oštećenje na gornjem dijelu topa, koje je moglo doći uslijed nekvalitetnog punjenja ili loše kvalitete cijevi. Uz ovaj izniman top, pronađen je i ostatak cijevi željeznog topa.

Korištena literatura i preporuka za čitanje:

- Hrvoje Manenica, Marin Ćurković, Kule i utvrde Ravnih kotara
- Karla Gusar, Marin Ćurković, Utvrda Kličevica: rezultati arheoloških istraživanja 1990. godine
- Josip Predovan, Marin Ćurković, Marina Jurjević, Bukovica i Ravni Kotari: vodič kroz kulturnu baštinu

https://zadar.tv/ima-li-zlata-arheolosko-povijesne-crtice-ravnih-kotara-utvrde-i-zidine/

Marijan Dianić: Od skromnih početaka do uspješnog obrta „DI Metal“ u Starom Štefanju

Marijan Dianić, vlasnik strojobravarskog obrta DI Metal u Starom Štefanju, već više od deset godina uspješno vodi svoju radionicu, koja zapošljava četiri radnika i nudi širok spektar metaloprerađivačkih usluga. Osim što je član Udruženja obrtnika Čazma, Marijan je aktivan i u Obrtničkoj komori Bjelovarsko-bilogorske županije, gdje kroz komisijski rad sudjeluje u ispitima za majstorske kvalifikacije.
Njegov poduzetnički put započeo je kada je još kao mladić radio kod strica Drage Dijanića, jednog od pionira metaloprerađivačkog zanata u kraju.

- Stric mi je prenio ne samo znanje o poslu, nego i onaj pravi poduzetnički duh. Kod njega sam naučio da bez rada i discipline nema uspjeha, prisjeća se Marijan. No, iako je planirao nastaviti stričev posao, brzo je uvidio da mora otvoriti svoj obrt kako bi ostvario svoje vizije.
- U jednom trenutku shvatio sam da se moram maknuti i krenuti svojim putem. Bila je to teška odluka, ali danas vidim da je bila ispravna.

Prvi koraci i izazovi

Godina 2013. bila je za Marijana godina velikih promjena.

- Krenuo sam od nule, bez velikih resursa i potpore. Tada nije bilo mjera potpore kao danas. Stara štala postala je moja prva radionica i u nju sam uložio sav svoj kapital. Sam je napravio i halu u kojoj radi. Dobar posao koji je napravio na njoj otvorilo mu je kasnije poslove kod drugih lokalnih poduzetnika kojima je također napravio hale. No, ipak, sam početak nije bio lagan. Kriza iz 2008. godine još se osjećala, što je dodatno otežalo početke. Ipak, s puno rada i posvećenosti, DI Metal ubrzo je stekao svoje prve klijente.

138. Robert Ruklić

Novinarski projekt:
Izazovi i mogućnosti – Borba i preživljavanje malih poduzetnika u lokalnoj ekonomiji

Elektronička publikacija:
Super portal

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
11. listopada 2024.

- U početku je bilo teško. Morao sam dokazati kvalitetu i pouzdanost, što je proces koji traje. Prvih deset godina bilo je ključnih za uspjeh obrta.

Marijan se ubrzo specijalizirao za različite vrste metaloprerađivačkih poslova, uključujući kovano željezo, aluminijsku bravariju i izradu umjetničkih metalnih predmeta.

- Naši proizvodi, poput kovanih ograda i unikatnih dekorativnih predmeta, traženi su diljem Hrvatske. Nedavno sam izradio kovani cvijet sa svijećom za jedno vjenčanje – to su projekti u kojima posebno uživam jer kombiniraju tradiciju i kreativnost.

Ističe da su takvi projekti prilika za stvaranje nečega što nije masovna proizvodnja, već rezultat zanatske preciznosti.

Obitelj kao inspiracija i potpora

Jedan od ključnih elemenata Marijanovog rada je obiteljska tradicija.

- Ja sam četvrta generacija kovača. Moj pradjed, djed i stric svi su se bavili ovim poslom, a ja sam samo nastavio gdje su oni stali.

Marijan je nedavno položio majstorski ispit za kovača, što mu je, kako kaže, bio jedan od najponosnijih trenutaka.

- Imao sam osjećaj da na neki način čuvam i obnavljam obiteljsku baštinu. Na taj način ostavljam nasljeđe i za buduće generacije.

Obiteljska potpora bila je ključna u njegovim prvim poslovnim godinama.

- Moji su mi uvijek pomagali, ne samo financijski nego i moralno. Obitelj mi je bila sigurna luka u trenucima kad je posao bio neizvjestan, prisjeća se. Dodaje da su mu upravo obiteljske vrijednosti dale snagu da izdrži brojne poslovne izazove.

Tehnološka nadogradnja i planovi za budućnost

Marijan stalno ulaže u opremu, jer bez modernizacije, kako kaže, nije moguće ostati konkurentan.

- Svake godine ulažemo u nove strojeve. Trenutno planiramo nabavku CNC lasera, koji bi nam omogućio dodatno proširenje ponude, objašnjava. Takva ulaganja omogućuju mu pružanje vrhunske usluge klijentima iz različitih industrija.

- Radimo za poljoprivredne proizvođače, održavamo njihove strojeve, popravljamo transportere za žitarice, i tako dalje. To su poslovi koji zahtijevaju preciznost, a bez pravih alata i strojeva to je nemoguće postići.

U sklopu planova za budućnost, razmišlja o proširenju kapaciteta i otvaranju prostora za edukaciju mladih.

- Planiram izgraditi novu halu gdje bih mogao organizirati edukacijske radionice. Želim da mladi vide kako izgleda pravi zanatski rad i da možda pronađu inspiraciju za svoje karijere, kaže. Ističe kako bi ovakvi projekti mogli biti prilika da se očuva zanat koji polako izumire.

Izazovi administracije i podrška

Poduzetnici često imaju problema s administrativnim preprekama, a Marijan nije iznimka.

- Papirologija nas guši. Svaki put kad želim proširiti poslovanje ili uvesti nešto novo, suočavam se s gomilom dokumentacije. Država bi mogla učiniti više da olakša obrtnicima poslovanje. Dianić dodaje da je ključna podrška lokalne i državne razine u obliku olakšica i subvencija.

- Država je u vrijeme pandemije pomogla, što je bilo presudno za mnoge male obrtnike. Ali i dalje smatram da su potrebne dugoročne mjere koje bi omogućile brže rješavanje administrativnih pitanja.
Kroz godine iskoristio je dva puta županijske potpore, koje su mu u manjoj mjeri pomogle.

- Županija mi je sufinancirala jedan od strojeva, što je pomoglo u modernizaciji obrta, objašnjava. Osim toga, tijekom gradnje nove hale dobio je potporu za dio dokumentacije.

Unatoč svim poteškoćama, ostaje pozitivan.

- Ja vjerujem da je važno imati integritet u poslu. Ako ste korektni prema ljudima, oni će se vratiti i preporučiti vas drugima. Moji radnici to znaju. Plaće su redovite, a svake godine nastojimo poboljšati uvjete rada, ističe. Na pitanje o tome koliko je teško naći kvalitetne radnike, Marijan odgovara:

- Ako ste dobar čovjek nije problem naći ljude. Dosta sam ljudi promijenio, ali neki su otišli, pa su se vratili. Ono što je prednost je što sam 17 godina radio prije u privatnom sektoru, pa iako sam radio za svog strica on me je za moju dobrobit gazio više nego druge. Zato znam cijeniti ljude. Dva puta smo ove godine dizali plaće i sada na kraju godine ću opet dizati. Jednostavno, moraju ljudi biti zadovoljni. Dok razmišlja o potporama

koje su dostupne, primjećuje značajnu razliku u pristupu prema obrtništvu i poljoprivredi.

- Država bi mogla puno više učiniti za obrtnike. Često vidim koliko poljoprivrednici dobivaju iz europskih fondova i drugih potpora, dok obrtnici imaju ograničen pristup takvoj pomoći, objašnjava. Ističe kako su ulaganja u opremu i infrastrukturu jednako važna u obrtu kao i u poljoprivredi, no čini se da obrtnici imaju puno manji pristup bespovratnim sredstvima i subvencijama.

- Europskoj uniji očito je u interesu da poljoprivrednici koriste moderne strojeve i da se nabavljaju iz Europe, ali mi obrtnici teško dolazimo do sredstava za istu vrstu ulaganja, vjerojatno vide u nama konkurenciju, dodaje. Smatra da bi i država mogla prepoznati potencijal obrtnika te osigurati više prilika za financijsku podršku, posebno kada se radi o poslovima koji se bave tradicijskim zanatima i rade na ruralnim područjima.

Reputacija iznad marketinga

Priznaje da ne ulaže mnogo u marketing, jer se kvalitetan rad prepoznaje sam po sebi.

- Ne trošim mnogo na reklamiranje jer vjerujem da kvalitetan rad najbolje govori za sebe.

Umjesto klasičnih marketinških kampanja, oslanja se na preporuke zadovoljnih klijenata, što mu je, kako ističe, donijelo stabilan priljev poslova.

- Kad jednom obavite posao kako treba, ljudi vas pamte i preporučuju drugima. Danas imam puno klijenata koji su došli upravo po preporuci, objašnjava. Dodaje kako bi čak i kad bi se više reklamirao, teško mogao pronaći dovoljno vremena za sve poslove.

- Imao sam situacije kada sam morao ostaviti mobitel po strani jer jednostavno nije bilo vremena za sve pozive i upite, priznaje. Smatra da je važnije raditi kvalitetno i održavati dobar odnos s klijentima nego trošiti vrijeme na intenzivno oglašavanje.

- Moja radionica nije velika, ali radimo sve što možemo kako bi naši proizvodi bili najbolji, zaključuje.

Ustrajnost i ljubav prema poslu

Nakon desetljeća predanog rada, Marijan je postigao ravnotežu između posla i privatnog života.

- Uvijek ima posla, ali čovjek mora znati kada treba stati i uživati s obitelji. Nedjelje provodimo zajedno, putujemo kad god možemo i uživamo u malim stvarima. Svojim primjerom pokazuje da i male, lokalne sredine poput Štefanja mogu biti poduzetnički živahne.

- Ovo je poduzetnički kraj. Gotovo svaka kuća u našem selu ima jednog poduzetnika. Mislim da je to velika prednost jer možemo zajedno rasti i razvijati se.

Planira i dalje širiti poslovanje, no drži se filozofije postupnog rasta.

- Ne želim se previše širiti jer je važno zadržati kvalitetu. Mislim da je bolje imati manji broj poslova, ali da svaki bude kvalitetno odrađen. Njegovi planovi uključuju i daljnja ulaganja u opremu te suradnju s obrazovnim institucijama kako bi promovirao obrtničke vještine među mladima.

Marijan Dianić primjer je kako se trud i ustrajnost isplate. Svoje iskustvo i vještine koristi ne samo za izgradnju vlastitog poslovnog uspjeha, nego i za očuvanje obrtničke tradicije i poticanje mladih na uključivanje u obrtništvo. DI Metal nije samo uspješna radionica – to je mjesto gdje se susreću prošlost i budućnost, gdje zanatska baština pronalazi novo ruho u modernim metaloprerađivačkim tehnikama.

https://superportal.hr/2024/10/11/marijan-dianic-od-skromnih-pocetaka-do-uspjesnog-obrta-di-metal-u-starom-stefanju/

PORTAL ZA GASTRONOMIJU
GRIC-GRIC

Hrana kao uspomena – Iz tanjura istarskih obitelji

„Četvrtasti, šareni, voćni. Štolveri smo ih zvali.“ Tako moja baka opisuje jednu od najranijih, a vjerojatno i najživopisnijih uspomena vezanih uz hranu – bombone koje su joj kao djevojčici donosili vojnici.

Čini se kako su važni životni trenuci gotovo uvijek popraćeni hranom: brojni sljedovi hrane zaštitni su znak svake svadbe, večera prilikom proslave rođendana, promocija i raznih godišnjica prilike su za susret s prijateljima, članovima obitelji i osobama koje dugo nismo vidjeli, a sam spomen božićnih kolačića dovoljan je da se djeca, a i odrasli, razvesele. Veza između hrane i stvaranja uspomena neporeciva je, no što se to skriva na tanjurima, sjajnim pladnjevima ili malim zalogajima koje dijelimo sa svojim najmilijima? Jesu li neke uspomene jače od drugih upravo zato što su vezane uz hranu?

U serijalu Hrana kroz prizmu 21. stoljeća kroz razgovore s osobama različitih djelatnosti i iz nekoliko aspekata nastojat će se odgovoriti na pitanja što hrana predstavlja u današnjem svijetu, što je predstavljala u prošlosti te kakva nas budućnost čeka?

Kako je to izgledalo nekad, o uspomenama i običajima u posljednjih 60-ak godina otkrivaju nam dvije istarske obitelji.

Dan je često započinjao šalicom bijele kave u koju se umakao kruh iz zajedničke krušne peći koju je, unutar iste kuće, dijelilo više obitelji. Ako u *butigi* nije bilo fece, onda se koristio kvas – ono što se danas naziva sourdough ili kiselo tijesto. Iako su do danas provedena mnoga istraživanja koja potvrđuju njegove dobrobiti, osobito za zdravlje crijeva, za brojne je žene to bila

139. Katja Radolović

Novinarski projekt:
Hrana kroz prizmu 21. stoljeća

Elektronička publikacija:
Gric gric

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
14. kolovoza 2024.

svakodnevna praksa, pa bi prije pečenja odvojile komadić tijesta za kruh i ponovno ga koristile za sljedeće tijesto. U tjednu se za ručak jela maneštra, gusta juha s grahom, krumpirom, tjesteninom i suhim mesom, katkad i sa ukuhanim ječmom (farom).

Iako su tartufi, boškarin i njoki postali gastronomskim sinonimom za Istru, tradicionalnu istarsku kuhinju teško je definirati bez spomena puno svakodnevnijih jela: maneštre s krumpirom ili kukuruzom, fritaje s kobasicama, ombola giravolta i pandešpanje sa slatkim zavajonom. Meso se uglavnom konzumiralo jednom tjedno, najčešće vikendom.

Tad su kući dolazili i članovi obitelji koji su preko tjedna radili u drugim gradovima, stoga je nedjeljni ručak bio poseban. Kad se cijela obitelj okupila oko stola, posluživali su se fuži ili njoki (domaći) sa šugom od kokoši (također domaće) ili teletine. Nekad je na meniju bila i pečena kokoš, a u posebnim prilikama kao što su rođendani, pekle su se i dvije. Još bogatiji stol bio je onaj uskršnji – tad se za stolom mogla naći juha, i pašta sa šugom od mesa i pečeno meso, a za veće proslave pripremali su se i prhki keksići, biškoti, koji su istiskivanjem smjese kroz mašinu za meso na svojoj površini stjecali karakteristične brazde.

Brojne obitelji imale su krave, svoje Brune, Galjarde, Viole i Srnele, svoje koze i svinje, a kućanstvo bez kokoši gotovo da nije postojalo. Purani, guske i patke također su bili česti „ljubimci", pa se tako u posjetu dragim osobama nisu nosili kava i keksi, već boca rakije i domaća jaja – 20-ak komada u znak zahvalnosti za gostoprimstvo. Za iznimne usluge zauzvrat se poklanjao pršut – cijeli, osušen, mjesecima dozrijevan kako bi se razvio u najukusniji, najsočniji i svakako velikodušan poklon. I dok su restorani u klasičnom smislu bili vezani uglavnom uz hotele, u manjim mjestima prevladavale su oštarije, gdje se vrijeme provodilo igrajući karte uz neko piće, eventualno i pršut, a rjeđe kuhani obrok. Djeca su se u oštarijama posebno veselila točenoj Pašareti – jarko crvenom gaziranom piću kojeg i dan danas brojni Istrijani vole upravo zbog uspomena iz djetinjstva koje za nju vežu.

Većina povrća uzgajala se u vlastitom vrtu: krumpir, kapuz, blitva, radič – sve je bilo iz vlastite proizvodnje, a višak se prodavao ili razmjenjivao. Pšenica se nakon žetve nosila u malin u najbliže veće selo. Kao i u mjestima uz željezničke postaje, ili bar prometnije ceste (asfaltirane, „kadi je bilo *švalta*"), tamo se odvijao život i njima je gravitiralo stanovništvo. Osim brojnog povrća, u dvorištu se moglo naći i poneko stablo breskve, smokve, *čerišnje*. Ako ne u vlastitom, onda zasigurno u susjedovom, što su djeca najbolje znala.

U hranu su utkane emocije – zato se bombon duže pamti kad dolazi iz tuđih ruku, trešnje su najslađe sa susjedovog stabla, maneštra je uvijek bolja kad je pripremi nona, a u znak zahvalnosti nije se teško odreći ni pršuta kojeg se cijelu zimu mazilo i pazilo kako bi se ta briga odrazila i u okusu – slatkastom, svilenkastom, koji se topi u ustima.

„A okus hrane? Ima li kakvih razlika, tad i sad?", pitam nestrpljivo iščekujući odgovor. „Da… Tad je hrana imala veći gušt, a posebno meso. Tad je to bilo sočno…", sjetno se prisjeća moj sugovornik, a potom odlučno dodaje, „Ali niš nan ni falilo."

https://gric-gric.com/hrana-kao-uspomena-iz-tanjura-istarskih-obitelji/

Apsolutne sigurnosti od pojave poplava nema!

Tomislav Novosel iz Hrvatskih voda poznato je lice s televizijskih ekrana u danima kada je aktualna opasnost od poplava. U vrijeme visokih vodostaja, kada rijeke diljem Hrvatske zaprijete izlijevanjem iz svojih korita, naš sugovornik putem medija redovito izvješćuje javnost o mjerama zaštite od poplava, pri čemu istu javnost umiruje svojim izjavama, podacima, preporukama i izvještajima. Po struci diplomirani inženjer građevine, Tomislav Novosel je niz godina zaposlen u Glavnom centru obrane od poplava Hrvatskih voda i kao takav je stručan i mjerodavan prokomentirati trenutno stanje sigurnost od poplava u Republici Hrvatskoj.

Kada vam postave pitanje o tome koliko smo danas zaštićeni od poplava, kako biste to prokomentirali u generalnim crtama?

Općenito možemo reći kako Republika Hrvatska zaista ima vrlo dobar sustav obrane od poplava. Naime, gledajući u kontekstu današnjih klimatskih promjena kada su poplavni događaji diljem Europe i svijeta nažalost sve češća, intenzivnija i opasnija pojava, možemo zaključiti kako se Hrvatska relativno dobro brani i još uvijek prolazi s minimalnim štetama u odnosu na količinu i veličinu prijetnji od poplava. Istina, posljednjih godina i kod nas se bilježe sve veće materijalne štete, ali za razliku od puno bogatijih zapadnoeuropskih zemalja u Hrvatskoj imamo jako mali broj ljudskih žrtava i stradalih u poplavama, što bih rekao da je i najbitnije jer je svaki ljudski život na neki način neprocjenjiv. Zasluge za tako nešto zasigurno pripadaju i postojećem sustavu obrane od poplava.

140. Dražen Najman

Novinarski projekt:
Kako se štitimo od poplava?

Elektronička publikacija:
Zaštita

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
11. kolovoza 2024.

Ipak moramo istaknuti kako je zbog svojih prostranih brdsko-planinskih područja s visokim kišnim intenzitetima, prostranih dolina nizinskih vodotoka, velikih gradova i vrijednih dobara na potencijalno ugroženim površinama, te dijelom zbog nedovoljno izgrađenih zaštitnih sustava, Republika Hrvatska još uvijek na neki način dosta ranjiva od poplava. Tako su analize provedene za pripremu Strategije upravljanja vodama pokazale kako poplave potencijalno ugrožavaju oko 15 posto kopnenog teritorija Republike Hrvatske. Naravno, veći dio teritorija Republike Hrvatske je zaštićen, ali s različitim razinama sigurnosti. Tako je primjerice grad Zagreb sa svojim sustavom sljemenskih retencija za zaštitu od bujičnih potoka s Medvednice, kao i sa širokom savskom inundacijom i visokim nasipima te oteretnim kanalom Sava-Odra, zaštićen od pojave 1000 godišnje velike vode, dok već nizvodno od Zagreba mnoga područja imaju nižu razinu sigurnosti od potrebne. Od većih gradova u Republici Hrvatskoj nedovršen sustav obrane od poplava ima jedino grad Karlovac čiji građani još uvijek pamte tri velike poplave tijekom 2014. godine. Naravno, grad Karlovac ima visoki stupanj rizika od pojave poplava s obzirom na svoj specifični položaj, odnosno četiri rijeke koje ga okružuju i jako ugrožavaju u slučaju svojevrsnog preklapanja svih četiriju vodnih valova istovremeno.

U posljednjih desetak godina je također sve primjetniji i izraženiji fenomen tzv. urbanih poplava u gradovima na području cijele Republike Hrvatske. Inače, prvi su se s problemom urbane odvodnje i urbanih poplava susreli mega gradovi kao što su Tokio, Sao Paolo, London itd. Naime, zbog klasične nekontrolirane urbanizacije koja je uključivala pretjeranu betonizaciju i asfaltiranje velikih dijelova prostora, iznimno je povećan udio nepropusnih površina, što je pak dovelo do naglog povećanja koeficijenta otjecanja te rezultiralo i do nekoliko puta većom količinom oborinske vode koja se nakuplja na površinama. U takvim izmijenjenim prirodnim uvjetima prilikom svakog jakog nevremena praćenog intenzivnim pljuskovima, odnosno kada u kratko vrijeme padne izuzetno velika količina kiše, niti jedan postojeći sustav oborinske odvodnje nije u stanju prihvatiti tolike količine oborinske vode te se ulice gradova pretvaraju u bujice, poplavljujući pritom najniže dijelove grada, odnosno kuće, ugostiteljske objekte, podzemne garaže i podvožnjake.

Kada laik pomisli na zaštitu od poplava, prvo na pamet mu padnu zemljani nasipi koji nas štite od visokih vodostaja. Koliko je dug sustav nasipa u Hrvatskoj i kako ocjenjujete trenutno stanje (čvrstoće) nasipa?

Kao prvo, moramo istaknuti kako sustav obrane od poplava ne čine samo nasipi. Hrvatske vode upravljaju s više od 32.000 kilometara prirodnih vodotoka I. i II. reda te s više od 30.000 kilometara melioracijskih kanala. Sustav obrane od poplava čini i 4.100 kilometara obrambenih nasipa, 60 višenamjenskih akumulacija ukupnog volumena preko 1,0 milijarde m3, 50-ak brdskih retencija, 3 velika odteretna kanala (Sava - Odra, Lonja - Strug, Kupa - Kupa), 2 spojna kanala (Zelina - Lonja - Glogovnica - Česma i Ilova - Pakra), 9 odvodnih tunela ukupne duljine 17,3 kilometara, 900 km lateralnih kanala, kao i velik broj manjih regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina (čepovi, ustave, obaloutvrde, stepenice, sifoni, crpne stanice).

Za razliku od zapadnoeuropskih zemalja koje su sve većinom kanalizirale svoje vodotoke, odnosno regulacijom vodotoka izmijenile prirodne tokove i okružile ih visokim nasipima, u Republici Hrvatskoj se još uvijek velika važnost u obrani od poplava pridaje očuvanju prostranih poplavnih područja, odnosno prirodnih retencija koje prihvaćaju velike količine poplavnih voda i na taj način znatno smanjuju opasnost od pojave poplava. Zahvaljujući tradicionalnom načinu upravljanja vodama u Republici Hrvatskoj, imamo pet velikih prirodnih retencija ukupnog volumena većeg od 2,0 milijardi m3 (Odransko polje, Lonjsko polje, Mokro polje, Zelenik i Kopački rit). Samo za ilustraciju, da pokušamo našim čitateljima dočarati tu brojku od 2,0 milijarde. Rijeka Sava dugačka je skoro 1000 km. Uzmimo da je u prosjeku korito široko 100 metara i duboko 10 metara. Volumen jedne takve rijeke bi bio 1,0 milijardi m3. To znači da u naše velike prirodne retencije privremeno možemo odjednom spremiti 2 cijele rijeke Save, što je uistinu impresivno i pokazuje se od velikog značenja prilikom svake obrane od poplave. Ne smije se zanemariti niti iznimno veliki značaj retencija u smislu zaštite prirode. Tako su Lonjsko polje i Kopački rit ujedno i parkovi prirode. Kopački rit je najstariji park prirode u Republici Hrvatskoj i najveće je rastilište i mrijestilište slatkovodne ribe u Podunavlju i najvažniji ornitološki rezervat u Hrvatskoj. U njemu se svake godine gnijezdi oko 140 vrsta ptica, a velika bioraznolikost od 2000 biloških vrsta odraz je bogate flore i faune parka. S druge pak strane, park prirode Lonjsko polje prostire se na preko 50 tisuća hektara i kao takav najveće je zaštićeno močvarno područje ne samo u Republici Hrvatskoj već i u cijelom podunavskom porječju.

Što se tiče stanja nasipa u pogledu čvrstoće, postojeći obrambeni nasipi u Hrvatskoj danas su uglavnom u dobrom stanju, čemu pridonosi njihovo redovito održavanje. Moramo istaknuti da je većina nasipa građena tijekom 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća. U međuvremenu su određene kritične dionice nasipa, naravno, rekonstruirane, odnosno dodatno ojačane i

nadvišene. Nasipe je potrebno stalno i kontinuirano nadzirati i održavati, a po prolasku velikih voda i žurno sanirati kritična mjesta. Nažalost, uslijed sve učestalijih ekstremnih hidroloških prilika pokazalo se da pojedini nasipi ili bolje rečeno pojedine dionice nasipa više ne zadovoljavaju svojom visinom u odnosu na maksimalne vodostaje koji se događaju u posljednje vrijeme. Možemo reći kako su u posljednjih petnaestak godina na gotovo svim rijekama i vodomjernim postajama u Republici Hrvatskoj premašeni maksimalno zabilježeni vodostaji u povijesti mjerenja. Iz tog razloga potrebno je stalno ulagati u održavanje i dogradnju postojećih nasipa te izgradnju novih dionica kako bismo uspješno pratili najnovije trendove klimatskih promjena i sve izraženijih hidroloških ekstrema. Poplave su se događale u prošlosti, događaju se u sadašnjosti, a zasigurno će se događati i u budućnosti. Apsolutne sigurnosti od pojave poplava nema niti će je ikada biti. Poplave se definiraju kao prirodne pojave koje nije moguće u potpunosti spriječiti, ali se stalnim razvojem sustava obrane od poplava i gradnjom zaštitnih i regulacijskih vodnih građevina te provedbom mjera obrane od poplava, rizici od pojave poplava mogu smanjiti na prihvatljivu razinu. To je u suštini najglavniji zadatak Hrvatskih voda. Možemo zaključiti kako je obrana od poplava definitivno kontinuirani proces.

U proteklim godinama doživjeli smo niz situacija (ekstremno) visokih vodostaja, pa i poplava, poput pucanja nasipa u Županjskoj Posavini. Možete li nam prokomentirati trenutna ulaganja Hrvatskih voda u sustave nasipa u Hrvatskoj, bilo da je riječ o održavanju postojećih ili gradnji novih nasipa? Ujedno, Hrvatske vode sudjeluju u nizu projekata izgradnje, obnove i modernizacije sustava zaštite od poplava. Koje projekte ocjenjujete najznačajnijima?

Da, evo prošlo je već deset godina od poplave Županjske Posavine, možemo reći najveće prirodne katastrofe u modernoj hrvatskoj povijesti još od poplave grada Zagreba iz 1964. godine. Tu se još jedanput pokazalo kako apsolutne sigurnosti od pojave poplava nema. Naime, puknuća nasipa dogodila su se na mjestima koja su se smatrala jednima od najsigurnijih s obzirom na relativno velike i široke inundacijske pojaseve na tim prostorima. Ovako velik sustav obrane od poplava kakav ima Hrvatska iziskuje dakako i velike troškove održavanja. Na godišnjoj razini troškovi održavanja sustava iznose oko 100 milijuna eura. Na dnevnoj bazi kontinuirano se tijekom cijele godine vrše redoviti pregledi stanja ispravnosti regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina, te građevina za melioracijsku odvodnju. Također se redovito vrše pregledi stanja uređenosti korita vodotoka radi osiguranja kontroliranog i neškodljivog protoka voda. U slučaju provođenja redovnih i izvanrednih mjera obrane od poplava djelatnici Hrvatskih voda, odnosno rukovoditelji obrane od poplava zajedno s vodočuvarima više puta dnevno vrše obilazak dionica i kontroliraju stanje na terenu. Dodatno se još na godišnjoj razini ulaže oko 40 milijuna eura u financiranje izgradnje novih nasipa i drugih vodnih građevina.

S obzirom na najave i dugoročne prognoze, za očekivati je kako će se trend klimatskih promjena i izraženih hidroloških ekstrema nastaviti. Bujične i urbane poplave na dobrom su putu da postanu naša svakodnevica. Iz tog razloga potrebna su daljnja ulaganja u rekonstrukciju postojećih i gradnju novih sustava obrane od poplava, pri čemu je potrebno što je više moguće koristiti dostupna financijska sredstva iz raspoloživih EU fondova, a što Hrvatske vode kontinuirano i čine. Među najznačajnije takve projekte spadaju rekonstrukcija i ojačanje lijevoobalnih savskih nasipa od državne granice s Republikom Srbijom do Stare Gradiške u ukupnoj dužini od 172,5 kilometara (oko 49 milijuna eura) i zaštita od poplava na području grada Ogulina (oko 25 milijuna eura). A kao apsolutno najznačajniji, koji je uostalom od strane Vlade RH proglašen i projektom od strateške važnosti, izdvaja se izgradnja cjelovitog sustava obrane od poplava na širem karlovačkom i sisačkom području ukupne vrijednosti preko 223 milijuna eura. Navedena tri najznačajnija projekta se sufinanciraju u iznosu od 85 posto iz europskih sredstava, dok 15 posto osiguravaju Hrvatske vode. Također, u sklopu Nacionalnog programa otpornosti i oporavka, odobreno je ukupno 41 projekt obrane od poplava i revitalizacije vodotoka u vrijednosti od 158 milijuna eura bespovratnih sredstava.

Pri djelovanju u kriznim situacijama važna je suradnja žurnih službi i svih dijelova sustava sigurnosti RH. Koliko se Hrvatske vode oslanjanju na meteorološke prognoze i najave, a koliko na suradnju i koordinaciju sa žurnim službama na nacionalnoj i lokalnoj razini?

Svakako je potrebno istaknuti kako je za učinkovitu zaštitu od poplava neophodna suradnja svih nadležnih tijela u sustavu civilne zaštite, uključujući jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i Ravnateljstvo civilne zaštite, koje je prema Državnom planu obrane od poplava nositelj temeljnih ovlasti na području zaštite od katastrofa i velikih nesreća, uključujući i one uslijed poplava i putem kojeg se omogućava uključivanje i sudjelovanje svih ostalih službi i resursa u obrani od poplava. Republika Hrvatska ima dobar Državni plan obrane od poplava i dobar Zakon o sustavu civilne zaštite. Naime, u posljednje vrijeme poplavni događaji su uglavnom takvog opsega i karaktera koji zahtijevaju

uključivanje svih dijelova sustava sigurnosti u obranu od poplava. Uz Hrvatske vode i naše licencirane tvrtke za radove obrane od poplava, tu se ponajprije uključuju vatrogasne postrojbe, HGSS te Crveni križ, a zatim i policija, komunalna poduzeća i građani s ugroženih područja, a kod najvećih prijetnji i Hrvatska vojska.

Puno nam znači i pravovremena najava od strane DHMZ-a na mogućnost velikih količina oborina i pojave poplava. U tu svrhu Hrvatske vode su zajedno s DHMZ-om razvile prognostičke modele za sve veće vodotoke na području Republike Hrvatske. Model za sliv rijeke Save postoji i u upotrebi je od 2016. godine, dok su za ostale slivove modeli u upotrebi od ove godine. Ovi modeli nam omogućavaju prognozu visine vodostaja 5 dana unaprijed, što nam daje dovoljno vremena i omogućava kvalitetniju pripremu za uspješnu obranu od poplava. Nažalost, dosta problema nam u posljednje vrijeme stvaraju tzv. bujične i urbane poplave čija je karakteristika da se događaju uslijed kratkotrajnih, ali intenzivnih pljuskova na lokalnom nivou. Zasad je još uvijek ove bujične poplave dosta teško točno prognozirati što jasno znatno ograničava i otežava obranu od poplava na terenu. Inače, suradnja s DHMZ-om i RCZ-om je za svaku pohvalu. Na „liniji" smo gotovo svakodnevno, razmjenjujemo sve podatke od značaja za obranu od poplava, a uspješno surađujemo i kroz EU projekte. Nadamo se da će se ova suradnja i dalje ovako uspješno nastaviti. Isto možemo reći za sve ostale hitne službe. Vjerujem da su i ostale službe zadovoljne suradnjom s Hrvatskim vodama.

Vreće punjene pijeskom je iduće što laiku padne na pamet vezano uz problematiku zaštite od poplava. Iako su vreće punjene pijeskom i dalje dominantno sredstvo obrane u kriznim situacijama visokih vodostaja, zadnjih godina pojavljuju se druga inovativna sredstva za zaštitu od poplava, poput gumenih barikada ili montažno-mobilnih prepreka. Kako Hrvatske vode gledaju na ta nova protupoplavna rješenja? Radite li na uvođenju i implementaciji novih rješenja i gdje?

Iako neki s podsmijehom gledaju na korištenje vreća s pijeskom u današnje vrijeme, uvjeravam vas kako vreće nikada neće izaći iz „mode" prilikom obrane od poplava. A zašto neće? Vreće su fleksibilne, znači mogu se slagati na bilo kakvu podlogu, čak i jako neravnu, može ih puniti gotovo bilo tko, može ih slagati gotovo bilo tko, ne traže puno prostora za manevar. U posljednje vrijeme dosta koristimo i box barijere koje se pune pijeskom (u jednu box barijeru veličine 1x1x1 m stane 70-100 vreća s pijeskom). Ove box barijere ipak zahtijevaju malo više prostora za manevar, ravnu podlogu, tvrdi pristupni put. Dakako, Hrvatske vode nemaju apsolutno ništa protiv novih inovativnih rješenja i sredstava za obranu od poplava, ali zahtijevaju da ta sredstva prethodno budu uredno testirana i dokazana. Primjerice, Hrvatske vode su dopustile prezentaciju i testiranje sustava „vodom protiv vode". Radi se o gumenim cijevima punjenim vodom, kao i boxevima koji se pune vodom. Ocijenile su da sustav ima potencijala, ali ga evidentno treba još poboljšati i doraditi.

Također, danas na tržištu postoje i razni montažno-demontažni protupoplavni sustavi i mobilne barijere od čelika i aluminija. Inače, u siječnju ove godine dovršen je sustav zaštite grada Hrvatske Kostajnice od velikih voda rijeke Une ukupne dužine oko 1.500 metara. Zaštitni sustav sastoji se od kombinacije armirano betonskog zida dužine 875 metara i sustava montažno-demontažnih barijera u dužini oko 540 metara na dionici uz zaštićenu povijesnu jezgru. Ovo je prvi put da se ovakav tip protupoplavnog montažno-demontažnog sustava koristi na području Hrvatske i to odmah u relativno zavidnoj duljini. Koliko smo mogli vidjeti na TV ili na portalima, reakcije su uglavnom pozitivne i od strane građana i od strane gradonačelnika, župana, Ravnateljstva civilne zaštite i drugih službi koje su proteklih godina sudjelovale u obrani od poplava grada Hrvatske Kostajnice te možemo zaključiti kako je prvi test ovog sustava uspješno prošao. Montažno-demontažni protupoplavni sustav pokazao je svoju punu funkcionalnost te ozbiljno razmatramo i druge pogodne lokacije za primjenu sličnih rješenja (Županja, Varaždin, Obrovac, Karlovac i dr.). Moramo napomenuti kako je kompletni sustav u cijeloj duljini od 540 metara složen u 2 dana, a radove je izvodilo samo 20-ak ljudi, dok smo pri prijašnjim intervencijama u Kostajnici znali imati i po 500 ljudi (u dvije smjene), uključivo civilnu zaštitu, građanstvo, vatrogasce i vojsku. Dakako, ovakav tip sustava pogodan je za zaštitu isključivo u gradskim sredinama.

Sudjelujete i u nekoliko EU projekata upravljanja rizicima te zaštiti od poplava, poput projekta Vepar. Koliko je za Hrvatske vode značajno sudjelovanje u projektima i koliko se od projekta dobije konkretnih učinaka i dobiti za državu i društvo?

Već sam spomenuo kako dogradnja postojećeg i izgradnja novih sustava obrane od poplava zahtijeva iznimno velika financijska sredstva. Srećom, i Republika Hrvatska je članica Europske Unije i na raspolaganju su nam EU fondovi koje Hrvatske vode obilato koriste. Jednom kada se gore navedeni projekti dovrše biti će znatno smanjeni rizici od pojave poplava za područje Ogulina, Karlovca te za veći dio naselja uz rijeku Kupu. Samim tim i štete od poplava na tim područjima će biti puno

manje. Primjerice, projektu modernizacije i ojačanja lijevoobalnih nasipa rijeke Save pristupilo se odmah nakon katastrofalnih poplava u svibnju 2014. godine, a ukupna šteta od poplava je tada procijenjena na blizu 300 milijuna eura. Sigurno smo kako je i dosta domaćih tvrtki i lokalnog stanovništva zaposleno na realizaciji tih projekata. Znači, koristi su višestruke, kako za državu tako i za društvo.

Kad ste već spomenuli projekt VEPAR bitno je naglasiti kako se radi o projektu negrađevinskih mjera u cilju smanjenja rizika od poplava. Projekt je pokrenut s ciljem prevencije katastrofalnih poplavnih događaja, započeo je 2019. godine, a očekivani završetak je do kraja ove godine. Ukupna vrijednost projekta je oko 33 milijuna eura. Partneri na projektu su Hrvatske vode i DHMZ. Provedbom projekta VEPAR će se osigurati i sistematizirati nedostajući podaci vezani za slivove, vodotoke, regulacijske i zaštitne vodne građevine, modernizirati i dograditi mreža hidroloških mjernih postaja, poboljšati prognostički modeli, izraditi i poboljšati studije upravljanja rizicima od poplava, nabaviti potrebna oprema za provedbu mjera obrane od poplava, te educirati i informirati javnost. U sklopu ovog projekta nabavljeno je opreme i vozila za obranu od poplava u vrijednosti većoj od 6,5 milijuna eura. A kao iznimni i izuzetno značajni doprinos projekta istaknuo bih potprojekt edukacije i informiranja javnosti putem kojeg su na sva 34 branjena područja u Republici Hrvatskoj održane po 2 radionice (1 za djecu i 1 za građanstvo) na kojima su u direktnom kontaktu i interaktivnoj diskusiji s građanima održane prezentacije o postojećem i budućem sustavu obrane od poplava na njihovom području te razmijenjena mišljenja o prošlim poplavnim događajima te eventualnom poboljšanju sustava i sprečavanju većih šteta u budućnosti. Na dječjim radionicama su prezentirane edukativna slikovnica, edukativna igrica i edukativna maketa o poplavama. Reakcije su uglavnom pozitivne, a generalni zaključak kako bi ubuduće trebalo održavati više ovakvih radionica. Moram reći da se slažem, s obzirom da sam i sam bio jedan od prezentera i prisutan na svih 68 radionica.

Koliko se i u kojoj mjeri Hrvatske vode oslanjaju na digitalne tehnologije u svom radu, poput digitalnih mapa ili aplikacija za praćenje vodostaja?

Rekao bih da je u današnje vrijeme nezamisliva provedba mjera obrane od poplava bez digitalne tehnologije. Stvarno ne znam što bismo i kako bismo u slučaju da padne mreža, da ostanemo bez veza, bez mobitela, bez aplikacija za praćenje vodostaja. Naravno da Hrvatske vode imaju i rezervni sustav UKV radijskih veza za govornu komunikaciju, dijelom i za prijenos podataka, ali činjenica je da smo se svi već toliko privikli na mobitele i internet te na njihovu upotrebu u obrani od poplava da nam je stvarno teško zamisliti kako se obrana od poplava provodila prije 30 i više godina. Ipak, danas je neko novo vrijeme, puno su veći zahtjevi za informacijama i od raznih medija i portala tako da moramo stalno biti na neki način „online“, imati mogućnost praćenja vodostaja i prognostičkih modela u svakom trenutku, bilo na terenu bilo u Centru obrane od poplava kako bismo mogli donositi ispravne odluke. U tu svrhu Hrvatske vode imaju razvijen informacijski sustav, koji je povezan s informacijskim sustavom DHMZ-a i RCZ-a. Na taj način sve bitne informacije i podaci se razmjenjuju u realnom vremenu.

Naravno da Hrvatske vode imaju razvijene i operativne provedbene planove s ucrtanim kartama dionica, vodnim i ostalim građevinama i kritičnim mjestima u sustavu obrane od poplava. Tu bih još spomenuo kako su razvijene i karte opasnosti i karte rizika od poplava za cijelo područje Republike Hrvatske. Karte opasnosti od poplava prikazuju dubine vode za poplave velike (PR=25 godina), srednje (PR=100 godina) i male vjerojatnosti pojavljivanja (PR=1000 godina). Poplavne linije definirane na kartama opasnosti od poplava i kartama rizika od poplava pokazuju da opasnost od poplava postoji na oko 5,7 % površine kopnenog teritorija Republike Hrvatske u slučaju poplava velike vjerojatnosti pojavljivanja, na oko 7,5 % površine kod poplava srednje vjerojatnosti pojavljivanja, a na 16 % površine za poplave male vjerojatnosti pojavljivanja. Ove karte su se pokazale izuzetno korisnima prilikom proboja nasipa u Županjskoj Posavini, kada smo na njihovoj osnovi mogli pretpostaviti smjer tečenja poplavnih voda, definirati sigurne zone i evakuacijske putove te preusmjeriti velike količine vode prema šumskim prostorima Spačvanskog bazena.

Po pitanju zaštite od poplave nezaobilazna je suradnja susjednih država. Kako ocjenjujete suradnju Hrvatskih voda sa sustavima drugih država u regiji?

Vjerujem kako je svima dobro poznata izreka „Voda ne poznaje granice“. Činjenica je da su nas 2014. godine potopili ekstremno veliki dotoci desnih pritoka rijeke Save iz susjedne Bosne i Hercegovine (Sana, Una, Vrbas, Ukrina, Bosna). Primjerice kada bi u Bosni i Hercegovini u dolinama rijeka Vrbasa i Bosne postojalo nešto slično Lonjskom polju, gdje bi se privremeno upustio i zadržao dio vode, zasigurno bi vodostaji rijeke Save bili dosta niži. Zapravo naša velike nizinske retencije Lonjsko i Mokro polje ne štite samo hrvatsko područje već snižavaju vodostaje rijeke Save i smanjuju rizike od poplave i za Bosansku Posavinu pa i dalje nizvodno u prostoru Republike Srbije.

Jasno, takvi projekti od zajedničkog interesa za dvije države raspravljaju se na Međunarodnim komisijama i rješavaju se u okviru bilateralnih sporazuma i ugovora. Tako imamo potpisane ugovore i sporazume s Republikama Slovenijom, Mađarskom i Bosnom i Hercegovinom u okviru kojih djeluju Stalne komisije za pitanja vodnog gospodarstva. Vrlo dobru suradnju imamo sa sve tri države gdje se stalne komisije i potkomisije sastaju više puta godišnje uz zajedničke terenske obilaske. Naravno, dobro funkcionira i razmjena podataka o visini vodostaja u svakom trenutku. Zanimljivo, suradnja s Republikom Srbijom ostvaruje se putem Trilateralnog sporazuma između Mađarske, Hrvatske i Srbije u kojem je između ostalog definirana i obrana od leda. Tako je 9 brodova ledolomaca stacionirano u Budimpešti i aktiviraju se u situacijama obrane od leda, pri čemu se dijele troškovi na tri jednaka dijela. Posljednji put su ledolomci na području Hrvatske aktivirani u siječnju 2017. godine. Naravno, ne treba se ograničavati već treba težiti poboljšanju svake suradnje.

Kao osoba koje je prošle krizne i izvanredne (poplavne) situacije, što smatrate kao najbitnijim pri djelovanju i ponašanju u takvim situacijama?

Prvo moram reći kako je svaka obrana od poplava jako stresna, fizički i psihički izrazito zahtjevna. Puno je telefonskih poziva, puno je raznih zahtjeva sa svih strana, puno koordinacija. Treba istaknuti, kako se vrlo rijetko obrana od poplava provodi po lijepom vremenu. Obično je to kiša, blato, vjetar, zima. U takvim uvjetima bitno je zadržati „hladnu glavu". Svaki rukovoditelj obrane od poplava, bilo onaj rukovoditelj dionice, bilo branjenog područja, bilo sektora, bilo glavni rukovoditelj obrane od poplava za cijelu Hrvatsku kada dođe na teren ili koordinaciju stožera civilne zaštite mora biti miran, staložen, ali i dovoljno stručan kako bi mogao vladati situacijom. Naravno, bitno je da svaki rukovoditelj ima dobru potporu Centra obrane od poplava i da u svakom trenutku zna s koliko opreme i materijala i mehanizacije raspolaže, koja su kritična mjesta, koliko mu ljudi treba, da li je potrebno uključiti i staviti u pripremu možda i vojsku. Takve stvari se dogovaraju na koordinacijama Stožera civilne zaštite, a odluke se moraju donositi vrlo brzo. Također, na terenu u svakom trenutku mora biti dovoljan broj ljudi, strojeva i materijala. Bitno je da opskrba teče kontinuirano i da nema praznog hoda, odnosno čekanja da stigne primjerice pijesak za punjenje vreća. U takvim situacijama vrlo brzo može doći do nervoze i neprimjerenih reakcija. Izuzetno bitna stvar je i informiranje javnosti. Poplave i velike nesreće su uvijek interesantne za sve medije. Mora se naći vremena izvijestiti javnost i zabrinute građane o trenutnoj situaciji, što se može očekivati i mjerama koje se poduzimaju na terenu. Osobno znam da nije lako svaki put stati pred kamere, dosta je naporno više puta davati jedne te iste informacije za različite medijske kuće, radije ili portale. Ali i to je jednostavno neizostavni dio posla prilikom svake veće obrane od poplava. Naravno, prilikom davanja izjava treba dati realnu sliku situacije, te pokušati ostati staložen, umiriti građane i javnost, ali ako treba i pozvati građane na djelovanje u slučaju kada prijete lošiji scenariji, a kako bi se ljudi stigli na vrijeme pripremiti. Mislim da to mi u Hrvatskoj jako dobro radimo. Zato i nemamo puno ljudskih žrtava.

Ako promatramo proteklo desetljeće možete li nam statistički prokomentirati koje su godine bile najrizičnije od poplava u RH?

Tu bih se mogao čak malo i našaliti. Osobno sam sada već punih 16 godina u Hrvatskim vodama, od 2008. Otkad sam došao u Vode, gotovo da nema godine da nije bilo neke veće poplave. Čak su neki primijetili i komentirali da su klimatske promjene počele kad sam se zaposlio u Vodama.

Što se primjećuje? U posljednjih 20-ak godina sve učestalije nam se izmjenjuju ekstremno sušna i ekstremno kišna razdoblja. Pojave velikih suša bilježe se 2000., 2003., 2011., 2012., 2017. i 2022. Pojave većih poplava i velikih obrana od poplava bilježe se pak 2002., 2004., 2005., 2006., 2009., 2010., 2012., 2013., 2014., 2015., 2017., 2018., 2019., 2020., 2021., 2022. i 2023. godine. Kao najgore poplavne godine istaknuo bih 2010. kada su u rujnu pucali savski nasipi nizvodno od Zagreba, studeni 2012. pamtimo puknuće dravskog nasipa, da bi sve kulminiralo 2014. godine kada se desila poplava Županjske Posavine, a iste godine je grad Karlovac 3 puta „zaplivao". U rujnu 2017. godine pamtimo velike poplave gradova Ogulina, Zadra i Nina. Ne smijemo zaboraviti ni prošlu godinu i poplave Obrovca i Gračaca u svibnju, te velike i rekordne dotoke rijeke Save i Mure tijekom kolovoza 2023. godine. Ova godina je začuđujuće mirna. Neka tako i ostane.

Analize pokazuju da je nekad jednu sušniju godinu znalo popratiti 1 do 2 kišnije godine. Nažalost, više nema nikakvih pravila. Sve je manje prosječnih ili „normalnih" godina. Događa nam se da u istoj godini imamo i ekstremne suše i poplave. Bilježe se novi apsolutni rekordi u količini oborina, koji pak dovode do novih rekordnih visina vodostaja. Sve su učestalije pojave velikih valova s poplavnim prijetnjama. Više nema niti pravila za pojavu tih velikih vodnih valova. Oni se mogu pojaviti na bilo kojem području Republike Hrvatske u bilo koje doba godine, pa čak i usred ljeta, kao u kolovozu prošle godine. Prije se točno znalo kada su se mogli očekivati problemi s poplavama. Bili su to kasna jesen,

rano proljeće, eventualno Drava i Dunav tijekom 5. i 6. mjeseca zbog topljenja snijega u Alpama. Naravno da je i obrana od poplava u takvim uvjetima znatno otežana. Bilježe se i velike štete, ponajviše u poljoprivredi, a sve više su ugrožena i naseljena mjesta, infrastrukturni i gospodarski objekti. Ipak, ono što je ponajbolje je što kod nas nema toliko ljudskih žrtava. Moram zaključiti kako je stanje kod nas još i dosta dobro, čak i puno bolje nego u ostatku Europe. Primjerice poplava doline rijeke Ahr u Njemačkoj 2021. godine je odnijela 189 života, dok je prošle godine šteta u Sloveniji procijenjena na nekoliko milijardi eura.

Kolike su financijske štete od poplava na godišnjoj razini u Hrvatskoj? Vodi li se u Hrvatskim vodama statistika o tome?

Hrvatske vode prvenstveno vode statistiku o vlastitim troškovima i izdacima za aktivnu obranu od poplava te troškovima hitnih sanacija vodnih građevina u vlasništvu Hrvatskih voda.

Podatke o sveukupnim štetama od poplava trebalo bi imati Ministarstvo financija (tu se ubrajaju sveukupne štete na poljoprivredi, kompletnoj infrastrukturi, stambenim objektima, kulturnoj baštini,..) Hrvatske vode ne raspolažu s tim podacima iz razloga jer se po pojedinim jedinicama lokalne samouprave po proglašenju elementarne nepogode formiraju povjerenstva za procjenu šteta. Djelatnici Hrvatskih voda nisu članovi tih povjerenstava tako da nemamo uvid u egzaktne podatke o ukupnim štetama od poplava.

Ali Hrvatske vode su u Planu upravljanju rizicima od poplava razvile metodologiju za procjenu potencijalnih poplavnih šteta, koja je razvijena temeljem karata opasnosti od poplava i s obzirom na opću namjenu zemljišta. Procjena potencijalnih šteta napravljena je za sva 3 scenarija velike (PR=25 godina), srednje (PR=100 godina) i male vjerojatnosti pojavljivanja (PR=1000 godina). Dakako, rezultati analiza na makro razini pokazuju da su za poplavni scenarij male vjerojatnosti potencijalne štete najveće, jer je tada uostalom i najveće područje prekriveno vodom, uključujući i dijelove velikih gradova Zagreba, Siska, Slavonskog Broda, Županje, itd. Uzimajući u obzir proračun potencijalne štete prema sva tri scenarija procijenjena je srednja godišnja šteta koja na razini Republike Hrvatske iznosi čak 996 milijuna eura. Spomenuli smo da troškovi održavanja sustava iznose godišnje nešto preko 100 milijuna eura. I prema toj kalkulaciji ispada da se stvarno isplati održavati i unaprjeđivati sustav jer su potencijalne štete čak 10 puta veće. Očito ne postoji bez razloga ona poslovica „bolje spriječiti nego liječiti“.

Inače, samo troškovi aktivne obrane od poplava u posljednjih 10-ak godina na godišnjoj razini u prosjeku su iznosili 4,2 milijuna eura. Izdvajaju se 2014. godina s 12,3 milijuna, 2023. s 9,8 milijuna i 2018. sa 6,1 milijun eura troškova.

Koliko se zaposlenika Hrvatskih voda danas brine za sustav zaštite od poplava?

Hrvatske vode se ne bave samo zaštitom od štetnog djelovanja voda. Bave se i korištenjem voda, zaštitom voda, navodnjavanjem. Naravno da veliki sustav poput Hrvatskih voda ima i niz pratećih službi: pravni sektor, računovodstva, IT sektor, EU sektor, logistiku i dr. Sveukupno je danas u Hrvatskim vodama zaposleno oko 1200 ljudi. Na poslovima zaštite od štetnog djelovanja voda, odnosno obrane od poplava svakodnevno radi otprilike trećina zaposlenih, znači oko 400-tinjak ljudi. S ponosom možemo reći kako je oko pola njih inženjera, a ostalo su vodočuvari i strojari na crpnim stanicama.

Naravno, za Hrvatske vode radove obrane od poplava obavljaju licencirane tvrtke. Ima ih 34, koliko i branjenih područja u Republici Hrvatskoj. Te tvrtke su dužne odazvati se u svako doba, na prvi poziv Hrvatskih voda, te bezuvjetno i bez prava na prigovor sudjelovati svim potrebnim ljudstvom, mehanizacijom i materijalnim sredstvima prilikom provedbe mjera obrane od poplava na branjenom području na kojem djeluje, te ako je potrebno uključiti svoja sredstva rada i zaposlenike na provođenju mjera obrane od poplava i na drugim branjenim područjima.

Po struci ste inženjer građevine. Kako vas je profesionalni i životni put doveo do Hrvatskih voda?

A i to je jedna interesantna priča. Kad sam bio mlađi zanimali su me kompjuteri. Iz tog razloga sam upisao informatički smjer u MIOC-u. Nisam bio neki genijalac, na kraju se ispostavilo da su me više zapravo zanimale igrice nego programiranje. Nitko mi u obitelji nije bio niti informatičar niti građevinar. Istina i ja sam sudjelovao na mješalici kad smo gradili novu kuću, betonirali stepenice, gradili ogradu. Tako da sam već imao neke temelje u građevini, a tada je građevina bila popularna, jer bilo je puno posla i moglo se bez problema dobiti zaposlenje odmah po završetku fakulteta. I tako sam se odlučio za Građevinski fakultet u Zagrebu. Nakon završene treće godine došlo je vrijeme za odabir smjera. Hidrotehnički smjer je u to doba glasio kao najteži, a ja sam uvijek volio izazove. Bilo nas je malo na smjeru, samo 13, a slučajno se ispostavilo da su te godine Hrvatske vode davale 6 stipendija za studente 4. godine hidrotehničkog usmjerenja. S obzirom na to

da sam imao relativno dobre ocjene, bio sam jedan od tih zadnjih 6 stipendista i potpisao stipendijski ugovor s Hrvatskim vodama, koji me je i obvezao na daljnje zaposlenje u Hrvatskim vodama. I tako sam se od 1. travnja 2008. godine zaposlio u Hrvatskim vodama, u Službi zaštite od štetnog djelovanja u VGO Sava. Kako sam već rekao, mojim dolaskom započele su klimatske promjene i pojačane aktivnosti na obranama od poplava. S obzirom na to da volim akciju i nisam se libio ići na teren, vrlo brzo sam upoznao sustav obrane od poplava i na neki način zavolio tu obranu od poplava. I sad sam, evo, punih 16 godina u Hrvatskim vodama, a od 1. veljače 2013. u Glavnom centru obrane od poplava. Život piše čudne priče.

Inače, u posljednje vrijeme zamjetno opada zainteresiranost za poslove obrane od poplava u Hrvatskim vodama. Svi bi radije u neke druge sektore. Da ne kažem da bi svi mladi radije bili influenceri i nogometaši. Na neki način mogu to i razumjeti jer kako sam već rekao, obrana od poplava se provodi po lošem vremenu, po kiši, po snijegu, po vjetru, po blatu. Nerijetko ljudi obole za vrijeme obrane od poplava. S druge strane sve je više administracije i birokratskog opterećenja, a sve manje inženjerskog rada. I zato bi trebalo osmisliti neki model obrazovanja i kasnije podrške mladima kojim bi se privuklo više budućih zaposlenika u vodnom gospodarstvu, odnosno potrebno je razviti sustav zadržavanja perspektivnih i privlačenja novih stručnih kadrova i kontinuirano raditi na unaprjeđenju ljudskih resursa.

https://zastita.info/hr/novosti/-apsolutne-sigurnosti-od-pojave-poplava-nema!,35791.html

Moderna vremena

Pogledaj... sve je puno knjiga.

Pisac i lik: Ivana Šojat & baka Mandica ('Sama')

141. Ana Đokić-Pongrašić

Novinarski projekt:
PISAC I LIK – odrazi u stvarnosti

Elektronička publikacija:
Moderna vremena Info

Broj članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
25. listopada 2024.

„Sag, sakatost, san"… nema samoće u *Rječniku simbola* **Chevaliera** i **Gheerbranta**. Tražim dalje. „Salamander, salo, sandale"... nema je ni u *Ilustriranoj enciklopediji tradicionalnih simbola* **J. C. Coopera**. „Samoanaliza, samoostvarenje..." ništa od samoće ni u *Rečniku Jungovih pojmova i simbola* **Žarka Trebješanina**. Jako zanimljivo! **Samoća** je ostala sama i kad su rječnici simbola u pitanju! Zar u samoći nema baš ničeg simboličnog? Ničeg metafizičkog? Pitam se, bi li se pojam samoće našao u svim ovim rječnicima da su ih kojim slučajem sastavljale – žene? Ili samoća doista nije imala baš nikakav dublji značaj u ljudskoj zajednici u vrijeme kada su nastajali svi ovi rječnici?!? Ili je i tad, kao i sad, samoća bila i ostala „povlastica" žena? Što zvuči apsurdno jer se upravo uz ženu vezuju pojmovi zajedništva i obitelji. Možda upravo zato samoća za ženu ima drugačije (često frustrirajuće) značenje nego za muškarca? Puno je pitanja na koja nam spomenuti svjetski velikani nisu rekli ni riječi. Pa kada nam oni nisu ponudili odgovor, upitat ću dvije žene što one misle o samoći. **Ivanu Šojat**, spisateljicu, autoricu romana **„Sama"** (naklada Ljevak) i **Mandu**, književni lik, učiteljicu u mirovini.

Ana Đokić: Draga Ivana, draga baka Mandice, dobar vam dan i dobro nam došle na književni portal Moderna vremena.

Ivana Šojat: Dobar dan vama, draga Ana, kao i svim čitateljima-pratiteljima sjajnog portala Moderna vremena!

Ivana, koliko je vama kao spisateljici cilj prikazati „stanje stvari" a koliko vam je važno „pokrenuti čitatelja"? Gdje je ta crta između „objektivnog zapisivača" i „aktiviste" kada ste vi kao spisateljica u pitanju?

Crte razgraničenja nema – smatram da književnost po svome poslanju, po imanentnoj joj „dužnosti“ treba (mora!) bilježiti stvarnost u svim njezinim nijansama, svjedočiti, secirati, upućivati na mračne predjele, nukati javnost na promjene nužne za kretanje prema čovječnosti, altruizmu, empatiji, razumijevanju samih sebe, drugih, drukčijih. Pritom književnost ne bi trebala biti žrtvom. U protivnom je tekst sveden na razinu bučnog manifesta, na nešto što prvotni, revolucionarni zanos brzo zamijeni novom krvlju do koljena. A to nije nešto što nam „treba“. Ipak mi je od toga daleko draži Kantov pristup kroz odgoj, učenje, širenje misaonog kruga.

Ono u čemu sam beskrajno uživala čitajući roman „Sama“ jest vaš stil. Jeste li ga izbrusili s godinama pisanja i prevođenja, ili je oduvijek bio prisutan kao dar koji ste dobili i u potpunosti iskoristili?

Smatram da u pisanju primarnu ulogu igra moć promatranja, zapažanja. Dakako, nezaobilazan je i leksik kojim pisac raspolaže. Ja sam svoj sakupljala, paljetkovala neumornim, dugogodišnjim, zapravo cjeloživotnim čitanjem. Ali i prevođenjem. Svaki pisac bi trebao imati vlastiti univerzum, pa tako i jezik, stilistiku... Volim promatrati, osluškivati, truditi se dokučiti skriveno iza očiglednog, ali i „čeprkati“ po bolnom. Zato mi često bude baš mučno nakon pisanja nekih priča. Kao nakon dobre seanse psihoterapije. I samoj sebi tad ponekad razjasnim neke meni do tad nedokučive stvari.

Za razliku od ugodnog književnog stila koji me je sve vrijeme „mazio“, sadržaj romana potpuno me je „izlupao“! Moram priznati da sam ostala užasnuta količinom frustracije koju sva tri ženska lika – tridesetogodišnja Mirna, njezina majka i njezina prijateljica Jasna, nose u sebi. Zapanjila me je erupcija optužbi koje sve tri žene, poput aktivnih vulkana, nose u sebi. A razlog nezadovoljstva su uvijek – muškarci. Točnije, partneri. Jesmo li mi žene, generalno gledano, doista sklone za svoju životnu situaciju kriviti na prvom mjestu muškarca kojeg smo izabrale za partnera, ili se u romanu našao „koncentrat ženskog nezadovoljstva“ koji je u svakodnevici ipak mnogo „razblaženiji“?

Stoljećima zapravo živimo kulturološki, civilizacijski problem vezan uz kategorizaciju životnih etapa, ali i rodnu kategorizaciju zadaća koje društvo od nas očekuje da ih ispunimo. Prvo se trebamo školovati, imati ozbiljnu vezu, udati se, imati djecu. Propustimo li nešto od toga, nismo ostvareni, nešto nam „fali“. Ljudi u brakove prečesto stupaju zbog ciljanog ostvarenja osobne cjelovitosti. To je strašan pritisak. Ako mu pridodamo i pritiske usmjerene prema ženama, sve ono svedeno na floskularnu parolu „Žena, majka, kraljica“, onda dobivamo ekspres-lonac frustracija. Tu su i dvostruka mjerila: muškarac u preljubu je frajer, žena u preljubu je kurva. Neoženjeni muškarac je opet frajer, žena je suspektna. Žena bez djece je sebična. Ima tu još puno predrasuda, teških optužbi. A mala je ovo knjiga za toliku količinu svega toga, doista koncentrat. (ha-ha!) Možda sam to trebala razbiti na nekoliko knjiga, no ovdje sam otvorila Pandorinu kutiju, pa je sve iskočilo van.

U našem današnjem razgovoru uopće ne bih ulazila u raspravu o tome kakvi su (današnji) muškarci. Zadržala bih se na ženama. Ono što me je sledilo (kao ženu koja i sama često zna za mnogo toga u svom životu kriviti upravo svoga bivšeg partnera) jest naša potpuna ovisnost o muškarcima!!! Jer i ljutnja i bijes i okrivljavanje, čine nas ovisnima o onima na koje se ljutimo i krivimo ih. Mislim da muškarci uopće ne razmišljaju, a još manje međusobno pričaju o ženama u ovolikoj mjeri i na ovaj način kao što to žene (izmišljene ili stvarne) čine kada su oni u pitanju. Što je po vama razlog te ženske opsesije muškarcima? Biologija? Društvo? Vjerovanje u bajke o prinčevima na bijelim konjima?

Istina, ljudi su skloni druge optuživati za vlastite glupe postupke. No, dijelom bismo druge mogli smatrati odgovornim s obzirom na koncept unutar kojeg se odvijaju bračni brodolomi. Žena bez muža se srozava u očima okoline. Nešto manje u današnje vrijeme, ali ipak... Iskusila sam to na vlastitoj koži. „Raspuštenica“ je sumnjiva, ljudi se uvijek pitaju što je učinila, što je propustila učiniti da bi „onaj njen otišao“. Gotovo nikad se na razmatranje ne uzima mogućnost da je „onaj njen“ možda činio gadosti. Što se biologije tiče, ne znam što se dogodilo, kako je čovjek uspio obrnuti biološku stvarnost kod ostalih životinja (ako čovjeka smatramo mislećom životinjom) – kod životinja su ženke „gazde“, one biraju, odlučuju. Jesu li tradicije koje počivaju na tri vjere tijekom stoljeća uspjele izgraditi sliku žene kao remetilačkog faktora, bića ovisnog o muškarcu koji stamen i razborit treba odlučivati o svemu? Ne znam. Vjerojatno tu ima svega pomalo što je stasalo do razine općeg kulturološkog mjesta. A bajke... u njih volimo vjerovati sve dok nam se empirijski do kraja ne razbiju ružičaste naočale.

Vaš roman je na mene djelovao vrlo razbuđujuće. Poput malja. Pred sobom sam vidjela žene kakva ja ne želim biti. Ne mislim pritom na Mirninu majku, patnicu koja prelazi preko partnerovog nepoštovanja, niti na Božinu suprugu, ženu koja svjesno pristaje biti maltretirana, pa na kraju i premlaćena na smrt u ime odanosti partneru. Mislim na glavnu junakinju Mirnu i njezinu prijateljicu Jasnu, suvremene urbane

žene čija su usta, srca i glava prepune ogorčenosti, frustracije i ljutnje prema muškarcima. Njihovo stanje duha daleko je od bilo kakve emancipacije. Nije li?

Da, nažalost, nema tu pretjerane emancipacije, više tu ima stanja stjeranosti uza zid. U praksi žene nemaju previše vremena razmišljati o emancipaciji. Na pamet mi pada ona **Lennonova**: „Život je ono što ti se događa dok ti razmišljaš o drugim stvarima." To je poput komunističke ideje koja se suštinski rodila u salonima misleće buržoazije. Žene „na terenu" žive, bave se preživljavanjem. Bave se i strašnim pitanjem: Što će ljudi reći. Zato umjesto da bježe od alkoholičara i zlostavljača, maskiraju te „mane" svojih partnera. Važna je slika. Kao kod **Barthesa**: slika zaustavljena u pokretu šalje poruku, doziva ljubav, stav, odnos, mnijenje. Nije sve tako jednostavno kao što se u prvi mah čini. I najmudriji donose glupe odluke kojih se poslije stide. Tako i ljudi ulaze u loše brakove s pogrešnim ljudima.

„A onda se sve raspalo". A kad se „raspadne" žene postaju nesretne, postaju žrtve, postaju frustrirane ili tužne. I za to okrivljavaju muškarce koji nisu onakvi kakvi bi „trebali biti". Nije li put „optužbi" put koji vodi u slijepu ulicu? Nije li to još jedno prebacivanje loptice, to jest krivnje na drugoga? Krivi su muškarci jer nisu dobri partneri, krivo je društvo jer od nas očekuje ovo ili ono. Gdje je tu preuzimanje odgovornosti samih žena?

Nisu krivi muškarci. Krivo je društvo. Društvo ih je formatiralo, baš kao što je na drukčiji način formatiralo žene. Čovjek je društveno biće, teško je odalečiti se izvan tog, društveno prihvaćenog kodeksa, nepisanih, ali jako čvrstih pravila. Pogledajte, ima vrlo obrazovanih pojedinaca koji su vrlo visoko pozicionirani u društvo, a kažu kako je normalno da muž ponekad „razvali" šamarčinu svojoj ženi. Društvo od žene očekuje da rađa, bude kvočka svojoj djeci, da ima čistu kuću, okućnicu, da kuha, tek ako obavi sve to ima pravo imati karijeru. Prije nekoliko godina smo silno kritizirali jednu političarku zato što se ubrzo nakon poroda vratila „na posao". Jadno dijete, govorili su mnogi. Je li zato tako malo žena u važnim institucijama?

Nije li samoća, upravo u ovakvim situacijama, prijeko potrebna, kao susret sa samom sobom? I ako jest, zašto onda junakinje panično bježe od nje?

Samoća je prijeko potrebna. Baš kao i tišina koje je sve manje. Za suočavanje sa samim sobom, za razmatranje, procjenjivanje vlastitih želja, potreba. Nekako nam je usađen potpuno neopravdan strah od samoće, samoća je predstavljena kao prokletstvo, presuda, kazna za nedostojnost. Usađena nam je potreba da budemo nečiji, pod nečijim okriljem, zaštitom. Zapravo smo unakazili ljubav tim zahtjevom za neprekidnim bivanjem s nekim.

Zašto je samoća uvijek vezana uz prekid nekog odnosa? Ne bi li trebalo naći prostora za samoću i u okviru odnosa, obiteljskog ili partnerskog, svejedno?

Upravo tako – samoća, trenuci samoće su nužni i unutar partnerskih odnosa. Mogu tu spomenuti Gibrana koji tako poetično spominje prostor koji je nužan između dvoje koji su u ljubavi. Moramo znati, htjeti i moći biti ponekad sami sa sobom, s onim što jesmo...

Ana Đokić: Jedan od blagotvornih recepata za susret sa samom sobom jest plač. Baka Mandice, koliko je bitno da se dobro isplačemo kada smo nesretne i tužne?

Baka Mandica: Tuga je moćna emocija. Ona u nama stvara nepodnošljiv pritisak. Suze su ventil koji tugu poput silovitog udara vjetra puštamo van, oslobađamo se, sabiremo na okup u kaos raspršene misli. Suze su slana voda koja čak i magijski, solju i vodom, ima ritualnu moć pranja, čišćenja, odašiljanja zla od sebe. Tu su muškarci zakinuti – uči ih se da pravi muškarci (ma što to bilo) ne plaču. Zato je valjda muška tuga prečesto nalik bijesu.

Koliko je vama plač pomogao?

Plač je ponekad, zapravo prečesto jedini glas koji dopuštamo tuzi. Mene su suze često spašavale od potonuća. Moj suprug tuzi nije dopuštao da govori onako kako bi trebala. On je smrt naše kćeri htio zatrpati bijesom i raskalašenim ponašanjem. Htio je prebroditi. A to tako ne ide.

Što mislite, zašto toliko tuge žene nose u sebi? Je li nam ta količina tuge doista potrebna? Zdrava sigurno nije. Imam dojam da je mi same proizvodimo. Pa samo u zgradi u kojoj ste živjeli bilo je toliko nesretnih žena! Prvo Mirnina majka, zatim i sama Mirna. Zašto su žene toliko nesretne?

Mnoge su žene neopravdano nesretne samo zbog slike, zbog onog što će drugi misliti o njima. Trebale bi brinuti o onom što će same jednoga dana misliti o sebi. Mnoge tuge su bezrazložne, do njih ne bi trebalo ni doći. Tuđe mišljenje ne bi trebalo upravljati našim životnim odlukama. Život je naš, pa bi i odluke trebale biti naše. Ima tuga koje ne možemo zaobići, no puno njih se nije trebalo ni dogoditi.

I zašto se boje samoće? Čuli smo Ivanu što o tome misli. Što vi kažete?

Mislim da one zapravo samo misle da se boje samoće. Boje se osude, boje se tuđeg mišljenja. Znala sam mnoge žene koje su jedva čekale da im umre muž koje nikada ili odavno nisu ni voljele, ni trpjele, samo kako bi konačno „u miru" bile same. Strah o kojem mnogi govore zapravo se drukčije zove.

Što zapravo znači – biti sama? Kako ste vi boravili u svojoj samoći? Jeste li nešto lijepo i blagotvorno iz nje dobili?

Bila sam sama, no nikada se nisam osjećala usamljeno. Viđala sam ljude koje sam željela viđati, provodila vrijeme u razgovorima s biranima, u šetnjama, druženjima s mojim dragim macama. U parku sam znala sjediti na klupi, hraniti vrapce. Tad je još znalo biti i vjeverica, ježeva. Išla sam u kazalište, na izložbe, čitala sam dokle god mi je vid to dopuštao. Čovjek uči dok je živ. I uvijek je zapravo oko mene bilo ljudi. Uvijek su ljudi oko nas. Bila je tu i moja susjeda Mirna, krasna djevojčica, njezina prijateljica Jasna, vražićak, vragu iz torbe ispala, ali krasna. Treba znati kako gledati na tu samoću koja to i jest i nije.

Što biste poručili ženama koje imaju problem sa samoćom? Kako da je prigrle, da im ona bude ljubavnica a ne tamničarka?

Mnogi se boje samoće. Kao da je to nekakva mračna soba bez prozora, nekakav užas. A nije. Ima različitih ljudi. Neki se vole prepustiti, pustiti da drugi njima upravljaju. Njima je najteže sa samoćom, barem mislim da je tako. Neki jednostavno osjećaju strah od samih sebe, onoga što jesu. A samoća je prekrasan prostor u kojem možemo učiniti čuda, izgraditi se, razmotriti se, osnažiti, probrati. Ljudima treba govoriti o tome. Da izgube strah. Jer strah je gori od tuge. On se taloži i ne želi van.

Vaša susjeda Mirna, zapitala se jednom prilikom „kako odgajati djevojčice koje se neće dati zajebavati?" Imate li vi odgovor na to pitanje? Ili biste možda samo pitanje drugačije formulirali?

Ha-ha! Drukčije bi trebalo zvučati to pitanje. Djevojčicama bismo samo trebali objasniti da su prvenstveno ljudska bića i da imaju pravo biti ono što jesu, voziti kamion ili nikada se ne udati, nemati djecu, da zbog tog svog izbora neće biti ni manje žene, ni manje vrijedne. I dječacima bi trebalo objasniti da neće biti manje muškarci ako zaplaču, ako pokazuju nježnost. Treba biti pravedan prema djevojčicama i dječacima.

Iako „samoće" nema u rječnicima simbola, sve mi se više čini da ona u sebi nosi veliku i proturječnu simboliku. Za mene ona simbolizira prijelaz /most/ put prema nekom sasvim drugačijem odnosu kojeg trebamo graditi i prema sebi i prema drugima. A za vas?

Samoću prečesto tumačimo ništavilom koje je samo po sebi zastrašujuće budući da je lišeno ičega, kao protuteža punini koju pseudoplatonovski doživljavamo kao opjevano zajedništvo dviju polovica iste duše. Tišti nas ta neostvarenost u dvoje ako smo doživjeli propast svih pokušaja da pronađemo nekog suputnika kroz vrijeme. Dugo sam i sama bila žrtva takvog viđenja. Trebalo mi je vremena da shvatim koliko sam podložna uvriježenim, tradicijom nametnutim standardima. Sad znam da je samoća nužna poput tišine koja u vrevi današnjega svijeta postaje luksuz za predah, meditaciju, odmor. Samoća je prostor kad se konačno možemo/trebamo prepustiti sebi i vlastitim potrebama. U njoj nema mjesta strahu.

Samoća nije osamljenost. Osamljenost je žalobna, jer predstavlja izdvojenost iz svega, pustu sobu bez smijeha. Samoća je odluka da se povučemo u sebe, da budemo sa sobom. U samoći nisi sam. Ja nikad nisam bila sama u samoći. Samo sam ponekad bila tužna kad bih se sjetila Grete, moje kćerke koju mi je smrt prerano oduzela, kad bih pomislila koliko bi joj godina bilo, kako bi možda izgledala da je ostala živa. Tad sam u samoći mogla razgovarati s njom, u mojim mislima. I biti sretna. Zapravo.

Draga Ivana, draga Manda, puno vam hvala na ovom razgovoru. Nadam se da smo našim čitateljima i čitateljicama dali materijala za razmišljanje. A za početak, neka kao neku vrstu ogledala pročitaju roman „Sama". Možda se ni njima, kao ni meni, odraz koji će ugledati u knjizi, nimalo ne dopadne. Možda upravo ova knjiga označi prekretnicu našeg stava prema vlastitoj stvarnosti.

https://mvinfo.hr/clanak/pisac-i-lik-ivana-sojat-baka-mandica-sama

Kontinetalni turizam ima ogroman potencijal koji je još neiskorišten dovoljno

Kada se u Hrvatskoj spomene riječ turizam svi odmah pomisle na Jadransko more i sve ono što tijekom ljeta turizam donosi na obali Jadrana. Tu prije svega prednjače prelijepe plaže, sunce, more, gradovi i naselja širom obale, brojni otoci kao i razne druge znamenitosti. Puno manji broj ljudi riječ turizam veže i uz kontinentalnu Hrvatsku gdje je turistička ponuda zapravo puno veća i raznolikija od one koju imamo na obali Jadrana.

Bogata ponuda

Dovoljno je samo spomenuti Plitvička jezera, Bjelolasicu, Gorski Kotar, Baranju, Zagreb, brojne toplice, Vukovar, Vinkovce, Varaždin, Kopački rit… Kao posebna turistička ponuda tu su i jezera ali i rijeke poput Dunava, Drave, Save, Kupe, Une… Ne smiju se zaboraviti niti brojne manifestacije koje su odavno prerasle granice gradova i županija iz kojih su potekle nego i cijele Hrvatske. Tu je dovoljno spomenuti manifestacije poput Vinkovačkih jeseni, Đakovačkih vezova, brojnih pokladnih jahanja, Špancirfesta… Tu su i brojni muzeji, multimedijalni sadržaji, interpretacijski centri, biciklističke staze, parkovi, vinarije i još mnogo toga što privlači goste. Svakako da se ne smije zaboraviti niti iznimno bogata gastro ponuda.

Drugim riječima nema dijela kontinentalne Hrvatske koji nije poseban po nekoj svojoj prepoznatljivoj turističkoj ponudi koja iz mjeseca u mjesec, iz godine u godinu, privlači sve veći broj turista iz cijele Hrvatske ali i inozemstva.

„Veseli činjenica da u kontinentalnom dijelu Hrvatske bilježimo porast turističkog prometa što je potvrda rasta kvalitete, raznolikosti i dostupnosti turističke ponude. Danas je jasni kako turisti, i domaći i strani, sve više

142. Branimir Bradarić

Novinarski projekt:
Turističke priče istoka Hrvatske

Elektronička publikacija:
Turizam365.hr

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
19. kolovoza 2024.

prepoznaju potencijal i atrakcije, odnosno autentičnost i jedinstvenost turističkih destinacija u kontinentu. U proteklih desetak godina, ulaskom Hrvatske u Europsku uniju, županije, gradovi i općine povukli su velika sredstva za infrastrukturne turističke projekte“, rekao je direktor Hrvatske turističke zajednice Kristijan Staničić.

Neiskorišten potencijal

Govoreći o kontinentalnom turizmu na istoku Hrvatske danas višegodišnja direktorica Turističke zajednice Vukovarsko – srijemske županije Rujana Bušić prisjetila se kako u to vrijeme nije bilo apsolutno ničega kao i da se u dobar dio županije još nije moglo normalno ići.

„Poslije svih tih godina mogu reći kako samo puno dalje nego što smo bili ali i još daleko od onoga gdje bi, s obzirom na potencijal, mogli biti. Puno toga se tijekom proteklih godina napravilo ali još uvijek nismo iskoristili niti približno potencijal koji posjedujemo i koji je ogroman“, kaže Bušić koja je danas u privatnim vodama te je vlasnica „Sub tuum“ obrta za podršku razvoju i promociji destinacija.

Smatra kako u kontinentalnom turizmu ima puno prostora za privatni sektor, ne nužno velike hotele i kongresne centre, koji bi dodatno obogatili turističku ponudu. Tu je svakako i problem nedovoljno snažne i prisutne promocije jer turisti znaju za Slavoniju, Baranju i druge sadržaje ali ne znaju što točno tamo mogu vidjeti i s čime se upoznati. Tu je svakako i potreba da se uvede dodatno reda u turizam i turističku ponudu jer, kako kaže Bušić, ne može neki sajam poljoprivrede ili slično biti dio turističke ponude.

„Hrvatska je kao što je plava i zelena. Hrvatska je zemlja očuvane prirode, brojnih destinacija gdje turisti mogu imati neposredan kontakt sa autentičnim domicilnim čovjekom što je velika prednost. Dalji razvoj turizma na kontinentu ide sporije od očekivanoga jer nedostaje poduzetničke potpore, a bez poduzetnika, njihovog novca i njihovih ideja nema niti turizma. Jedinice lokalne samouprave su te koje trebaju osigurati obnovu turističke infrastrukture ali nije poanta da javna uprava vodi turizam. Turizam je gospodarska grana i treba ga tako i gledati“, rekla je Bušić.

Potrebna sinergija

I direktorica Turističke zajednice Grada Vukovara Marina Sekulić tvrdi kako kontinentalna Hrvatska ima puno veću turističku ponudu od Jadrana ali da se o toj ponudi nedovoljno zna što smatra jednim velikim problemom na kojem se mora dodatno raditi. Prema njenim riječima turisti prepoznaju kontinent kao turističku destinaciju, a jedan od razloga tome odnos kvalitete, ponude i cijena.

„Trudimo se oko svakog gosta i svakom gostu smo posvećeni. Za razliku od turističkih destinacija na Jadranu mi se za svakog turistu moramo boriti i moramo puno više učiniti da nam oni dođu što vrlo često nije niti malo lako. Uz sve to, primjera radi, Vukovar ove godine u odnosu na prošlu ima 6 posto više noćenja. Ove godine su turistički gledamo svi podbacili osim kontinenta što također jako puno govori“, rekla je Sekulić.

Dodaje kako se kontinentalni turizam dobro razvija ali da svakako ima prostora za brži i snažniji razvoj za što je, kako je rekla, potrebna sinergija svih.

Direktorica Turističke zajednice Općine Nijemci Katarina Šarkić slaže se s tvrdnjama kako je turistička ponuda na kopnu puno veća i bogatija od one na moru. Pojašnjava kako turisti na Jadran odlaze radi mora, što kontinent nema, ali da zato ima brojne dodatne ponude, vrijednosti, atrakcije kao i gastronomsku ponudu.

„Kontinentalni turizam ima puno više potencijala od onoga koji je do sada iskorišten. Mislim kako nam nedostaje privatnog sektora više jer privatni sektor je pokretač svega. Postoje brojni i veliki turistički potencijali na kontinentu kao i u istočnoj Hrvatskoj koji još nisu iskorišteni ali se i oni polako počinju iskorištavati. Neki brže, a neki sporiji ali se kreće na bolje. Svi bi mi voljeli da je sve to puno brže ali to ne ide sve tako lako i brzo. Moramo svi zajedno širiti ponudu, obogaćivati je te puno više raditi na promociji jer ona je ključ svega“, zaključila je Šarkić.

https://turizam365.hr/kontinetalni-turizam-ima-ogroman-potencijal-koji-je-jos-neiskoristen-dovoljno/

ŠibenikNews

SHE FORCE - ŽENSKO LICE NAŠE SVAKODNEVICE: Stare i moderne krapanjske Amazonke svjedoče o snazi žene u društvu

Starije stanovnice otoka Krapnja često se naziva „hrvatskim Amazonkama" s obzirom na to da su u prošlosti nosile „sva četiri kantuna od kuće", kako se to simbolično kaže. Muževi su im ronili koralje i spužve i veći dio godine, često i više godina, nije ih bilo kod kuće, a one su morale raditi sve – raditi u vlastitim poljima pa i biti nadničarke, odgajati djecu, brinuti o domaćinstvu i starijima i to sve veslajući same s otoka na kopno. Tome u čast danas se svake godine na Krapnju održava ženska regata.

„Dizali smo se u dva sata ujutro, ili kad je trebalo, brodima na četiri vesla veslale smo do polja u Jadrtovcu, Grebaštici, Donjem polju... Radile bi u polju, veslale nazad kući gdje su nas čekala djeca, kućni poslovi, vrtli... Na Krapnju je tradicija da žene veslaju, a muškarci stoje na provi ili krmi od broda. Današnjim generacijama tako nešto je nezamislivo. Jel' bilo prije bolje? Nije. Kažu da je, ali nije. Mi smo bile vrijedne žene, a život je bio težak, morao si ga mukotrpno nositi, nekad s lakoćom, nekad s gorkoćom. Djeci nisi mogao pružiti sve ono što im majka želi pružit, zato sam to sve pružila unucima. Žene prije nisu smjele biti bolesne, trpjele su i radile dok ne bi došao kraj. Kad bi rodile, vrlo brzo nakon toga bi se išlo raditi u polje. Ne daj Bože da se ono vrijeme vrati ikada, a mlađim generacijama samo želim pameti i da idu naprijed. Da su mi noge kao što je glava, gdje bi mi bio kraj", pričaju starije stanovnice otoka.

Danas na Krapnju nema takvih žena niti ima potrebe za to, ali našli smo jednu, mladu i modernu koja može ponovno ponijeti lentu krapanjske Amazonke. To je Milena Tanfara koja je rođena u Norveškoj, ali ima šibenske korijene. Majka joj je s Krapnja, a otac iz Čiste Male, a od 2019. godine njezin dom i dom njezine obitelji, supruga Roka i djece je Krapanj, otok u kojeg

143. Diana Ferić

Novinarski projekt:
SHE FORCE: Žensko lice naše svakodnevice

Elektronička publikacija:
Šibenik News

Broj članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
1. rujna 2024.

se zaljubila još u djetinjstvu kada je na njega dolazila na ljetovanje kod bake, a onda je na njemu pronašla i ljubav, sadašnjeg supruga Roka koji je s Krapnja i potječe iz obitelji ronioca. Na Krapnju su osnovali ribarski obrt Spuga 2 za izlov spužava i koralja, a otvorili su i Muzej ronjenja i spužvi koji posjećuju brojni turisti. Ona je njegova „alfa i omega"

„Svako bi lito provodila kod babe na Krapnju. Uvijek sam bila veza za ovaj otok. Tu sam upoznala i svog supruga Roka. On kaže da me je primijetio još kao mladu djevojku, ali onaj klik se dogodio kasnije. Dugo smo hodali, onda smo se 2003. vjenčali i on je došao živjet sa mnom u Norvešku. Ja sam u Norveškoj imala posao pedijatra u socijalnoj skrbi, muž je radio kao brodski strojar. Dobili smo kćer, a 2019. godine odlučili smo se vratiti na Krapanj i nastaviti obiteljsku tradiciju ulova i prerade spužvi i koralja. Došli smo zapravo da uredimo kuću koju je moj muž kupio kao starinu i ostali tu živjeti. U njoj smo uredili muzej suvenirnicu. Sve što je u njoj izloženo su artefakti nađeni za ronjenja naših predaka za što imamo sve potrebne dozvole, ali i ostali predmeti vezani za tradiciju ronjenja spužava i koralja s otoka Krapnja", priča Milena.

U suvenirnici nude niz maštovitih suvenira vezanih za morske spužve, vrlo atraktivni nakit od koralja koji osmišljava i izrađuje njezin suprug Roko, a ona sudjeluje u čišćenju izvađenih spužava i koralja i pripremi za izradu suvenira i nakita.
U obrtu i Muzeju radi i sestra njezinog supruga, menadžerica Maja koja je napustila svoj posao i posvetila se Muzeju i suvenirnici, a izrađuje moderne ženske kravate, kozmetičke preparate na bazi maslinovog ulja i smilja... Još jedna moderna krapanjska Amazonka...

Obitelj Tanfara počela se baviti spužvarstvom davne 1896. godine u čemu je najprije bio pradjed Roko Tanfara, potom djed Maleninog supruga, onda otac Danko koji i danas roni sa sinom Rokom i 15-godišnjim unukom Adrijanom. Ta tradicija koja traje već više od 100 godina prenosi se s koljena na koljeno sa oca na sina.

„Ponosna sam na to što smo uspjeli sačuvati ronilačku tradiciju obitelji mog muža staru više od 300 godina. I na njoj zasnovati vlastiti posao", zaključuje Milena.

U Muzeju, u ostavljenim okvirima predstavljene su izronjeni antički bodeži što su se stoljećima skrivali u jadranskim dubinama, rimski nakit, spužve nevjerojatnih veličina i oblika, te druge morske tajne koje su Tanfare, ali i drugi Krapljani desetljećima čuvali u svojim domovima. Taj je Muzej odavno prepoznat kao atraktivni turistički proizvod pa ih gotovo cijele godine posjećuju skupine turista iz cijele Dalmacije, učeničke ekskurzije, ali i brojni predstavnici turističkih agencija i turoperatora, a mnogi dolaze i samo po spužve. Tako su im iz šibenskog rodilišta nedavno naručili 100 spužava za pranje tek rođenih beba. Morske su spužve izuzetno vrijedne i korisne u brojnim područjima, a njihovu blagotvornost za kožu odavno prepoznaje i kozmetička, ali i brojne druge industrije. Koristila ih je čak i NASA.

https://mok.hr/vijesti/item/41152-she-force-zensko-lice-nase-svakodnevice-stare-i-moderne-krapanjske-amazonke-svjedoce-o-snazi-zene-u-drustvu

Varazdinski.hr
LOKALNO. BITNO. SA STAVOM.

VARAŽDIN – GRAD BICIKLA: STVARNOST ILI MIT? (3)

Što je Varaždinu novoga donio ovogodišnji Europski tjedan mobilnosti?

Iako se očekivalo da će ovogodišnji Europski tjedan mobilnosti biti nešto opširniji, s obzirom na to da u svom nazivu ima vremensko razdoblje koliko bi trebao trajati, u Varaždinu se Tjedan sveo na jedan dan.

Da uvedemo one kojima je manje poznata priča o Europskom tjednu mobilnosti – održava se svake godine od 16. do 22. rujna, a ova europska inicijativa potiče male i velike gradove na uvođenje i promicanje održivih prijevoznih sredstava i pozivanje ljudi da iskušaju alternative vožnji automobilom. Ove godine tema je bila 'Zajednički javni prostori' i pokušalo se naglasiti važnost kvalitetne organiziranosti javnih prostora, od ulica, trgova i šetališta, koji nizom unaprjeđenja mogu izravno utjecati na kvalitetu života, osnažiti sigurnost, utjecati na razinu buke i zagađenje zraka, navode iz Ministarstva gospodarstva.

Grad Varaždin, kako smo napomenuli, sveo je Tjedan na dan – 19. rujna 2024. održane su aktivnosti kojima se želi uključiti građane da što više sjedaju na bicikl, a one najmlađe educiralo se o pravilima i savjetima kako se sigurno ponašati u prometu. Već niz godina varaždinski Trg slobode barem na taj jedan dan postaje zona bez automobila pa su djeca iz dječjih vrtića iskoristila tu lokaciju za igre koje su im pripremili instruktori iz Zajednice sportskih udruga grada Varaždina. Nažalost, od jutra smo svjedočili nezadovoljstvu ponekih vozača automobila što ne mogu proći ili parkirati inače poprilično malim trgom, dok su neki radnici u dostavnim vozilima čak i svojevoljno micali privremeno postavljene znakove, iako su upozoreni da u 'zonu bez automobila' uskoro dolazi skupina djece te da je Trg slobode za automobile zatvoren samo na jedan dan.

144. Filip Kušter

Novinarski projekt:
Varaždin - grad bicikala: Stvarnost ili mit?

Elektronička publikacija:
Varazdinski.hr

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
29. rujna 2024.

Nova biciklistička staza na raskrižju Preradovićeve i Kukuljevićeve

Što se tiče trajnih biciklističkih mjera koje je Varaždin dobio za ETM, tu spada napravljeno prometno rješenje na dijelu Kukuljevićeve ulice te raskrižju s Preradovićevom ulicom. Biciklima se sada lakše dolazi iz smjera Banfice prema centru grada i obratno zbog biciklističke staze koja proizlazi iz Ulice Ognjena Price, Preradovićevom, zatim i Kukuljevićevom ulicom (u oba smjera). Iz Grada su istaknuli da su s tehničkim službama i projektantima pronašli i izgradili prometno rješenje kojim zadovoljavaju prometne propise te da je centar grada sada otvoreniji biciklistima. Projektant **Nikola Ister** iz tvrtke Labos kazao je da je 'cilj bio da usklade i poštuju sve sudionike u prometu – pješake, bicikliste i vozače'.

– To je ponekad dosta zahtjevno te smo nastojali uz minimalne intervencije to realizirati i mislim da smo uspjeli – dodao je projektant.

Nešto kasnije u multimedijalnoj dvorani Palače Herzer održana su predavanja na temu Održive mobilnosti u urbanim sredinama. Predavanja nije slušalo puno ljudi, svega desetak, više vezanih uz sam projekt Europskog tjedna mobilnosti nego što su to zaista bili zainteresirani građani. Jedna je to od glavnih boljki koja se može pronaći u Varaždinu – ima puno nezadovoljnih oko mnogih stvari, a pošto sada govorimo o biciklizmu, imali su priliku od stručnjaka čuti kako kvalitetno i po uzoru na ostale transformirati Varaždin u pravi biciklistički grad s funkcionalnom infrastrukturom. Nažalost, odaziv građana bio je nikakav.

Navala automobila

Frapirao nas je podatak da Varaždinu dnevno gravitira oko 55.000 vozila. Naglasio je to **Ivan Cvitković**, predavač sa Sveučilišta Sjever s Odjela za logistiku i održivu mobilnosti. Kako uopće razmišljati o 'gradu bicikla' kada grad s četrdesetak tisuća stanovnika svakodnevno 'pada pod teretom' tolikog broja motornih vozila?

Nećemo se lagati – i drugi europski gradovi koji se danas s razlogom zovu 'prijateljima biciklista' nisu prije nekog vremena bili u boljoj situaciji. **Dražen Dretar** iz Grada Varaždina prisustvovao je u lipnju ove godine najvećoj biciklističkoj konferenciji Velo-city 2024. održanoj u Gentu. Osim što se svojom prezentacijom na Europskom tjednu mobilnosti zapitao 'Kamo svijet bicikla?', osvrnuo se na trendove koji vladaju Europom, a tiču se biciklizma. Želi se, prije svega, vratiti gradove ljudima, odnosno, staviti fokus na pješake, bicikliste i javni prijevoz. Napomenuo je da se autopromet u većini europskih gradova miče iz centra, sve je manje parkirališta za aute te se oslobađa prostor za pješake, bicikliste i već spomenuti javni prijevoz. Planiranje kako će infrastruktura izgledati, prvotno ide u smjeru pješaka i biciklista, a zatim automobila.

Kako je kod nas? O situaciji kako jest i kako bi mogla biti, govorio je spomenuti Cvitković u predavanju naslovljenom 'Inovativna prometna rješenja za bolji život u Varaždinu'. Činjenica je da danas svi preferiraju živjeti u gradu, a urbane sredine trenutno nisu građene za toliku količinu automobila na malom prostoru.

– Čak 55 tisuća vozila svakodnevno gravitira gradu Varaždinu. Toliko parkirnih mjesta nema, parkira se po zelenim površinama, parkira se gdje se stigne. Useljavanje u urbane sredine prisilit će nas da se prebacimo na neke druge vrste prometovanja – istaknuo je Cvitković.

15-minutni grad

Jasno je da su kapaciteti mnogih glavnih gradskih ulica već sada premašeni, a govorimo o puno većem postotku automobila koji prolaze ulicama, naspram manjeg uzorka pješaka i biciklista. Pogotovo je to začuđujuće iz perspektive pošto se Varaždin može nazvati '15-minutnim gradom'.

– U Varaždinu je sve dostupno pješke, da ne govorimo o biciklu. Pet kilometara može se proći za petnaestak minuta. To je već računica po kojoj možemo doći do Sračinca za koji znamo da nije dio grada. Od centra grada do željezničke postaje je samo 800 metara – navodi predavač sa Sjevera. Nažalost, dio toga je do infrastrukture, odnosno do njezinog nepostojanja.

– Bitna je suradnja građana, institucija i Grada Varaždina na predavanjima kao što su ova. Dosad je fokus bio na tradicionalnom planiranju prometa, a danas je bitno gledati u puno širem smjeru. On se odnosi na održivu mobilnost, da su svi sudionici u prometu sigurni uz zelenu transformaciju. Ljude je potrebno zvati na razne ulične aktivnosti, treba se promijeniti geometrija ulica, izgraditi biciklističke staze, dodati klupe i ulični namještaj, uz poboljšanje pješačkih staza i LED rasvjete… svemu tome je preduvjet dobar i učinkovit javni prijevoz – nadodaje Cvitković.

Buka, gužve, brzina

Iznio je nekoliko znanstvenih činjenica.

– Zagušenje na cestama doprinosi smrtnim slučajevima i klimatskim promjenama. Ljudi u gradovima u automobilskim gužvama izgube i do 100 sati u godinu dana. Izgradnjom velikih cesta razdvajaju se ljudi i gradovi, a djeca koja žive u blizini prometne ceste imaju 50 posto veće šanse da obole od astme – kaže Cvitković.

Na sve se naslanja i razina buke na prometnicama, pogotovo ako u tu jednadžbu stavimo umjetne izbočine, 'ležeće policajce'. Oni nisu rješenje problema za brze vozače koji osim što su opasni za sebe i druge, uvelike ometaju bicikliste i pješake.

– Ako auto prolazi 24 km/h preko umjetne izbočine, stvara se buka od skoro 90 decibela. To je daleko iznad normalne razine. Što se događa kod 60 decibela? Povećava se rizik za infarkt, ljudi su ljuti, nervozni i agresivni zbog buke koju čuju. Vozači često znaju gdje se izbočine nalaze pa zaobilaze te ulice – navodi Cvitković.

Postoji nekoliko strategija kako se promet može smiriti te učiniti sigurnijim za sve koji u njemu sudjeluju. Od sužavanja prometnih traka, povećanja prostora za pješake što će kod skretanja vozila u ulicu smanjiti brzinu njihovog kretanja, zelenih otoka koji se nalaze na ulazu u grad ili općinu te kosih pješačkih i biciklističkih prijelaza kojima bi se osobe prisilile da obrate više pažnje na dolazak automobila.

Rješenje za dio Hallerove ulice

Zone smirenog prometa postoje na mnogim mjestima u Europi. Nama su prikazani primjeri u Ljubljani i Belgiji. Ne radi se isključivo o pješačkim zonama ni zabrani prometa, već se putem raznih uličnih materijala i namještaja smiri promet motornih vozila. Kao primjer za jednu varaždinsku prometnicu izbačeno je rješenje za Hallerovu ulicu, točnije njezin dio od Vrazove do Krklecove ulice. Kao što je poznato svim Varaždincima, to je dio u kojem se nalazi nekoliko srednjih škola i učenički dom. Svakodnevno postoji velika fluktuacija tisuća učenika koji prolaze tim dijelom ulice krećući se iz smjera škole prema autobusnom ili željezničkom kolodvoru i obratno.

Prikazano rješenje za Hallerovu je ulica sa zelenim otocima. Ne bi bila zatvorena za automobile, ali jurnjave kakve su danas moguće (i kakve se događaju; prisjetimo se samo teške prometne nesreće iz travnja 2023. godine) više ne bi bile moguće. Radi se o dugoročnom prometnom rješenju s mnoštvom klupica, zelenila, hlada te prostora za pješake i bicikliste. Hallerova je već u prošlosti znala biti privremeno zatvorena za automobile povodom Tjedna mobilnosti. Sada je na potezu u ovom slučaju Grad Varaždin.

Biciklistički parking naš svagdašnji

U sklopu Europskog tjedna mobilnosti promovirana je i aplikacija CikloParking. Pomoću aplikacije Varaždinci mogu upozoriti na lokacije u gradu gdje je potrebno urediti ili poboljšati parkirališta za bicikliste.

Kada smo kod parkirališta za bicikliste, to je jedno od 'vječnih pitanja' za građane Varaždina. Gdje vi ostavljate svoj bicikl? U redu, na mnogim mjestima pronaći ćemo štendere, klamerice, stupove. Na kraju ako je potrebno, stavit ćemo bicikl na nogicu pa ga zavezati lancem ili lokotom. Ili u ekstremnim slučajevima, naslonit ćemo bicikl na zid. No, ponekad je bolje pitanje – gdje ga je sigurno ostaviti?

Mnogi se vode mjestima gdje je protočnost ljudi veća ili kod terasa kafića. Šanse za krađu su tada manje pošto u gradu ne postoji garaža za bicikle, kao što je to slučaj u većini razvijenih biciklističkih gradova Europe. Oprostite – postoji garaža za bicikle – nalazi se u sklopu Studentskog doma i služi isključivo studentima. Nije ovo kritika postojeće garaže koja prvoklasno izgleda i služi stotinama studenata koji se nalaze u domu da na najbolji mogući način dođu gdje trebaju. Uostalom, primjer je to dobre prakse jer broj studenata u Varaždinu iz godine u godinu raste pa nema bolje stvari nego ih poticati da u svoj privremeni dom dođu s biciklom kao prijevoznim sredstvom te ga svakodnevno voze.

O tome smo već razgovarali i s **Draženom Čelarom** iz udruge Varaždinski biciklisti koji navodi da su takve garaže dosta skupe i da ju Varaždin ne mora imati, ali predlaže da se postojećoj podzemnoj garaži na Kapucinskom trgu na dvije etaže može dodati, odnosno oduzeti par mjesta kako bi se stvorilo parkiralište za bicikle.

– Siguran sam da bi ljudi tamo ostavljali bicikle jer bi bili na suhom u slučaju kiše te bi uz to bili na sigurnom zbog videonadzora. Sigurnost bicikala je veliki problem. Možda većina to ne zna, ali postoji registar bicikla koji je otvorio Sindikat biciklista iz Zagreba. Kupi se naljepnica, upari se sa serijskim brojem bicikla te bicikl postane registriran. Bilo bi dobro da policija koristi taj registar pa bi lakše dolazila do spoznaja tko vozi čiji bicikl. Kada bi svi u gradu imali registrirane bicikle, lakše bi se otkrivale krađe, a i potencijalne kradljivce bi takav način zaštite odvraćao od krađe tuđe imovine – objašnjava Čelar.

Popularne 'klamerice' zaživjele su posljednjih godina. Nalaze se na nekoliko lokacija u centru grada – Trg slobode (početak Gundulićeve), na kraju Gajeve ulice prema Banus placu i kod Gradske knjižnice u Kranjčevićevoj ulici. Činjenica je da su 'klamerice' jednostavno, a puno bolje rješenje od raširenih 'štendera'. Osim što ih po europskim gradovima ima ogroman broj, jednostavne su za postaviti te se ne oštećuje bicikl jer se lokotom veže rama bicikla. Nedavno je na Europskom trgu postavljena 'visoka klamerica' te je i ta vrsta parkinga za bicikle efektivna i funkcionalna, ali i uklopljena u gradsku arhitekturu. Od ostalih većih parkinga u centru grada tu se ističe popularna 'Vura' kod Šetališta Vatroslava Jagića (dodan je jedan red 'klamerica'), zatim parking kod Varaždinskog

placa te manja mjesta kod Zagrebačke banke, Hrvatskog narodnog kazališta, na Stančićevom trgu te niz parkinga kod škola, dućana, kafića, ustanova…

Takvih parkinga nedostaje u kvartovima i prigradskim naseljima, dok je pitanje sigurnosti još jedno od pitanja za Policijsku upravu varaždinsku. Sljedeći nastavci serijala 'Varaždin – grad bicikla: Stvarnost ili mit?' donijet će i neke odgovore na pitanja koja se nameću kroz tekst iza nas.

https://varazdinski.net.hr/vijesti/drustvo/13402297/sto-je-varazdinu-novoga-donio-ovogodisnji-europski-tjedan-mobilnosti/

Klikni.news

Revolucija u obrazovanju: Bjelovarski Centar kompetentnosti nudi uvjete iz snova za buduće medicinare

Zadar, Zagreb, Varaždin i Bjelovar. Ova četiri hrvatska grada perjanica su nacionalnog školstva kada govorimo o sektoru zdravstvu. Svaki od njih ima svoj Regionalni centar kompetentnosti, no svaki od njih je jedinstven i posve različit od drugih.

Rečenica kojom će ukratko opisati dio bjelovarskog centra i to dio koji se odnosi na prostor za simulacije glasi otprilike ovako: „Sada ulazite u jedini cjeloviti simulacijski centar u Republici Hrvatskoj. Od drugih mjesta za simulaciju u Hrvatskoj razlikuje ga samo dvije sobe i nekoliko milijuna kuna." I zaista, iako se ovaj simulacijski centar nalazi na posljednjem katu nove zgrade bjelovarskog Regionalnog centra kompetentnosti i iako smo na putu do njega obišli prostorije za kakve nismo ni slutili da bi mogle biti dio neke obrazovne ustanove u Hrvatskoj, ovaj kat zaista oduzima dah.

Centar za simulacije

– Naš simulacijski centar ima centralnu sobu koja je opremljena vrhunskom softverskom opremom, mogućnošću audio i video snimanja, a kasnije pregledavanja tih snimaka. Tako polaznici mogu vidjeti što su napravili dobro i ono što nisu napravili dobro te imaju mogućnost beskonačnog ponavljanja dok god vještine ne istesaju do savršenstva. To je smisao metodologije učenja simulacijom – ističe voditeljica bjelovarskog Regionalnog centra kompetentnosti Tina Jelić Balta pojašnjavajući kako se u bjelovarskom simulacijskom centru može simulirati sve što se odnosi na područje medicine.

– Imamo sve – od modela nedonoščeta do realistične lutke starijeg muškarca. Možemo simulirati različita zdravstvena stanja, različita patološka stanja od prvih dana života do smrti. Recimo, možemo imati normalan porod, a možemo simulirati porod koji se komplicira.

145. Inka Maletić

Novinarski projekt **Bjelovarsko-bilogorska županija kao primjer dobre prakse: Kako su ulaganja u zdravstveni sustav utjecala na kvalitetu zdravstvene zaštite**

Elektronička publikacija: Klikni.news

Broj članaka: 10

Datum objave izabranog članka: 27. listopada 2024.

Možemo simulirati očekivanu reanimaciju, ali i reanimaciju koja se komplicira, a u konačnici i smrtni ishod. Pri svemu tome se implementira timski rad koji je izuzetno važan, jako je dobro što u simulaciju možemo uvrstiti komunikacijske vještine jer naše lutke govore s nasnimljenim glasovima ili uz pomoć glumca, odnosno trenera. Kada tome dodamo i neograničenu mogućnost ponavljanja određene vještine u kontroliranim uvjetima dobivamo glavne karakteristike rada u ovakvom simulacijskom centru – pojašnjava Jelić Balta dodajući i kako su njihovi rekviziti izuzetno realistični, a upravo se takvom približavanju uvjetima kakvi vladaju u stvarnim zdravstvenim ustanova pridaje posebna pažnja – od samog ambijenta do detalja.

– Želimo postići da se polaznik osjeća kao da se nalazi u prostoru zdravstvene ustanove u kojoj mora izvesti određenu intervenciju ili zahvat – napominje Jelić-Balta glavni cilj ovog simulacijskog centra koji je, kako smo već i spomenuli, tek jedan dio Regionalnog centra kompetentnosti vrijednog 8,4 milijuna eura otvorenog prije otprilike godinu i pol.

Izvanredna oprema

Prostor je to koji se prostire na nekoliko katova u dvije zgrade, a u njima budući bjelovarski medicinari imaju uvjete o kakvima se generacije i generacije njihovih prethodnika nisu usudile ni maštati. Svaki od smjerova, a riječ je od šest smjerova koji se trenutno obrazuju u bjelovarskoj Medicinskoj školi, a to su medicinske sestre i tehničari opće njege, farmaceutski tehničari, fizioterapeutski tehničari, dentalni tehničari, zdravstveno-laboratorijski tehničari te primalje – asistentice i asistenti, ima svoj „kutak" opremljen najnovijim čudima tehnologije. Jedino bjelovarski budući dentalni tehničari imaju priliku upoznati se s revolucionarnom CAD-CAM tehnologijom, učiti u pravoj stomatološkoj ambulanti. Za dio s hidromasažnim kadama namijenjen fizioterapeutskim tehničarima je i sam premijer Andrej Plenković prilikom obilaska Centra kazao kako je mislio da je vidio sve, ali kako je upravo bjelovarski Centar top. No osim toga, tu su i sjajni mikroskopi, posebne vage, teretana za vježbe, uređaj za analizu krvi kakvog se ne bi posramili ni domovi zdravlja…

– Sve to namijenjeno je našim učenicima, a u budućnosti i odraslim polaznicima u smislu usavršavanja i prekvalifikacija. U postupku smo uvođenja više programa u području obrazovanju odraslih poput programa za dentalne asistente, njegovateljice i ostale, kao i različitih stručnih usavršavanja zdravstvenih djelatnika. Kroz projekt smo proveli program usavršavanja medicinskih sestara u području palijative i tako educirali 32 medicinske sestre županijskih zdravstvenih ustanova. Ideja nam je da zaista budemo regionalni centar i mjesto edukacije. Do sada su nam dolazile škole partneri i škole suradnice, a imali smo međunarodne posjete. Time smo promovirali centar kao mjesto edukacije u sektoru zdravstva. Kroz naš centar je tijekom projekta prošlo preko 3600 učenika i nastavnika naših partnerskih škola iz Slavonije i Koprivnice i uz to brojni učenici osnovnih škola Grada Bjelovara i okolice. Imamo sjajnu opremu, divan prostor koji nudi bezbroj mogućnosti – napominje ravnateljica Medicinske škole Bjelovar Biljana Balenović naglašavajući kako obrazovanje i edukacija traju cijeli život. Ipak uspjeh u obrazovanju nije zajamčen izvrsnim materijalnim uvjetima, već ovisi o učenicima, prostoru, opremi, a ponajviše o nastavnicima…

– Mi imamo sve – izvrsne nastavnike, odličnu opremu, sjajne učenike tako da ni ishod ne može biti loš. Nismo ih ni do sada imali budući da je Medicinska škola Bjelovar škola koja uživa ugled u Republici Hrvatskoj kao škola iz koje izlaze stručnjaci u svim segmentima zdravstva. Izvrsni uvjeti koje sada imamo nam omogućuju da možemo samo biti još bolji – ponosno kaže ravnateljica Balenović čija je škola jedna od najtraženijih srednjih škola u čitavoj županiji i puno šire.

https://klikni.news/nacionalno-news/2024/10/27/revolucija-u-obrazovanju-bjelovarski-centar-kompetentnosti-nudi-uvjete-iz-snova-za-buduce-medicinare/

Ozana Ramljak: Po raznim oblicima kulture, od televizije i radija do knjiga i nastave te znanosti, znamo tko smo i što smo

146. Ana Fabijanović

Novinarski projekt:
Kultura – što je sve ugrožava i zašto

Elektronička publikacija:
News portal HIA

Broj članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
22. listopada 2024.

Neke osobe maju tako prepunu biografiju da je nemoguće sve nabrojiti, spomenuti, obrazložiti. Mi nešto stariji sjećamo se Ozane Ramljak po razgovorima s cijenjenim pok. Tomislavom Ladanom, razgovorima o hrvatskome jeziku koje je tako uspješno vodila za HRT. Za one koji je poznaju i znaju njezinu karijeru spomenut ću da je studirala i diplomirala hrvatsku književnost i jugoslavenske filologije (tako se tada zvao kolegij) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te doktorirala temom o – radiju. A znamo koliko je taj medij na neki način nepravedno podcijenjen. Rad na Sveučilištu Vern i kreativni odjeli posebna su tema, a kad je o medijima riječ Ozana Ramljak je niz godina i potpredsjednica programskog Vijeća HRT:-a. I to je zahtjevna i odgovorna funkcija. Radi aktivno Ozana i za Međunarodnu konferenciju MIC u Visu, a posebno je važno i njezino uspješno pisanje za djecu...

Nakon što ste studirali na Filozofskom fakultetu i radili na HRT-u put vas je „odveo" na Sveučilište Vern. Tamo se imali ideju za čak 3 nova smjera (transmedijska dramaturgija je meni najintrigantnija), nabrojite ih i objasnite po čemu su bili i ostali inovativni.

Bio mi je zaista izazov i zahvalna sam na prilici koju sam dobila da kreiram i u suradnji sa svojim kolegama uspostavim nove kreativne studije. Pokušali smo biti suvremeni, inovativni i u skladu sa svijetom kreativnih industrija (iako taj termin – industrija, za mene nije n), te smo na BA studiju Filma, televizije i multimedije te MA studiju Filmske i televizijske režije i produkcije uspostavili programe koji spajaju najbolja iskustva dvaju temeljnih pristupa ovom obrazovnom prostoru – onaj američki, „filmmakeing" pristup, i onaj parcijalniji, nešto konzervativniji, koji njeguju europske akademije, dok smo na studiju Transmedijske dramaturgije klasičnu dramaturgiju kontekstualizirali transmedijskim okvirom i na toj platformi postavili jedan drugačiji sveučilišni studij.

Na „svojim" odjelima, kojima ste pročelnica, imate poznate predavače pa kažite nešto o njima, a čast je uzajamna zar ne – i Vaša kao voditelja tih nastavnih programa, tj. idejnom tvorcu znanstvenoga smjera, i njima kao predavačima ...

Ovih studija ne bi bilo bez sjajnih predavača, profesora, koji vlastito znanje, iskustvo i entuzijazam ugrađuju u svaku poru nastavnog procesa. Sve su to ljudi s respektabilnim životopisima, ostvareni profesionalno, i u svom umjetničkom ili znanstvenom području i u ovom nastavnom. Teško mi je izdvojiti samo neka imena, svi zaslužuju da budu spomenuti, ali tek toliko da se dobije neki mali uvid u naš nastavni kadar… Tu su redatelji, poput Vinka Brešana, Nevena Hitreca, Kristijana Milića, Danijela Kušana, Katarine Zrinke Matijević, Nebojše Slijepčevića i, od ove godine, i Zrinka Ogreste, da spomenem samo neke, zatim je tu Ivan Maloča, nezaobilazno ime hrvatske produkcije, Dino Krpan, Darko Macan, Miljenko Bukovčan, Višnja Skorin, Bruno Kragić, aktualni ravnatelj Leksikografskog zavoda i priznato ime u području teorije i povijesti filma i mnogi drugi koje neopravdano preskačem jer nam prostor ne dopušta.

Zanimljivo bi bilo znati kakav odjek ima studiranje na tim kolegijima za mlade ljude koji se ujedno pripremaju, uz učenje, za ulazak u svijet rada. Dakle, posao im je zapravo siguran nakon što završe studij. Nabrojite neke koji su stvorili zavidnu karijeru i zna se da su Vernovci. Razvidno je: imali su koristi od takvog studiranja.

Iako smo, u usporedbi s drugima, relativno mlad studij, rezultati koje postižu naši završeni studenti sjajni su i ono što nam je osobito drago, njihovi rezultati su vidljivi u različitim područjima, u režiji, produkciji, ali i snimanju, montaži, zvuku… Neki su se odlučili za princip „samoodrživosti", otvorili vlastite produkcijske kuće, neki rade na našim televizijama, neki još traže svoj put kao „slobodnjaci"… Ono što su dobili za vrijeme studiranja omogućilo im je da steknu znanje, uspostave prve kontakte, dobiju vrijedna iskustva… Neću spominjati nikoga pojedinačno, ne želim izdvajati i raditi izbore, ali za njih će se tek čuti, uvjerena sam u to.

O sličnoj ste temi govorili na nedavnoj konferenciji „Blender: Film & Games" koju su u sveučilištu Algebra organizirali Zagreb Film Office i projekt Hrvatskog audiovizualnog centra Games Croatia, sve vezano uz promociju hrvatske industrije videoigara. U tisku su istaknuli: „Sličan je suvremeni pristup imala i pročelnica odjela Transmedijska dramaturgija na VERN-u Ozana Ramljak, koja nam je pokazala showreel nedavnih uspjeha svojih studenata, ali i naglasila snagu brojnih poznatih imena poput Nebojše Slijepčevića i Ivana Maloče koji na tom privatnom sveučilištu predaju."

Tako je, na tom iznimno lijepo organiziranom događaju, imali smo priliku kratko predstaviti sveučilišta koja djeluju u umjetničkom području. Drago mi je što je naše predstavljanje imalo dobar odjek.

Dio ste organizacijskog odbora i realizatorske ekipe međunarodne znanstvene manifestacije MIC „Mediterranean Islands Conference" koja se već punih 10 godina održava u gradu Visu. Znam da imate visoku znanstvenu razinu, pa kao uspješna ekipa imate redovite a i uvijek nove goste/predavače koji dolaze praktički iz cijeloga svijeta. Koje su prednosti Visa i te konferencije koja uz znanost daje sudionicima užitak boravka u prelijepom gradu na prelijepom otoku prepunom baštine ali i suvremenih užitaka ugodnoga života – i rada naravno? S kime tu Vern i Vi osobno surađujete?

Osobito sam ponosna na ovu konferenciju koja se već deset godina, bijenalno, održava u čudesnom Visu. Više od sto znanstvenika koji osobno dolaze (uz one koji sudjeluju online), mnogi koji se vraćaju od prve godine, multidisciplinarnost koja je iznimno poticajna, sjajna atmosfera, izvrsni znanstveni rezultati, konstruktivne rasprave, iznimni plenarni govornici, radovi u zborniku koji je indeksiran u woss-u, dovoljno govore o vrijednosti konferencije.

Kao i svaka velika ideja i ova se rodila iz jedne prijateljske kave s kolegama s Instituta Ivo Pilar i vrlo brzo je formalizirana i pretvorena u djelo. Suradnja s Pilarom je izvrsna, ova je konferencija naše zajedničko čedo, radimo je s veseljem i istim entuzijazmom kao i prvoga

dana. I partneri konferencije ostali su uz nas, od Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH, HAZU-a (Razred za antropologijske znanosti), Francuskog instituta, Hrvatske turističke zajednice, da spomenem samo neke, a imamo i potporu Predsjednika RH te, posebno naglašavam, snažnu potporu i pomoć Grada Visa, kao domaćina i partnera kojem ne možemo dovoljno zahvaliti. Raduje nas što je Vis prepoznao vrijednost jednog ovakvog događaja, suradnja s gradonačelnikom Ivom Radicom je besprijekorna, i drago nam je što smo u njemu dobili ne samo podržavatelja našeg projekta nego i istinskog prijatelja.

MIC se održava uvijek pri kraju turističke sezone? Uvijek je koncepcija ista? Dio programa su i fotografije – recite za čitatelje nešto i o tome ...

Održava se MIC svake druge godine, u trećem tjednu mjeseca rujna, a u godini „između" radimo zbornik koji također zahtijeva dosta ozbiljnog rada, znanstvenog, recenzentskog, uređivačkog. Koncepcija je ista, cilj je na prekrasnom jadranskom i mediteranskom otoku bogate povijesti, okupiti znanstvenike iz raznih područja, otvoriti neka pitanja naše prošlosti, sadašnjosti i budućnosti te pokušati i dati poneki odgovor. Popratni program se mijenja, dopunjuje, trudimo se našim sudionicima uvijek ponuditi nešto novo i drugačije. A na Visu to zaista nije problem. Kao dio tog popratnog programa uveli smo i Međunarodni natječaj za najbolju studentsku fotografiju. Stručni žiri ocjenjuje fotografije, najbolje nagrađuje te radi izbor za izložbu koju darujemo sudionicima konferencije i Gradu Visu.

Vi osobno već niz godina pišete i knjige, pa ste tako lani napisali i promovirali novu knjigu (...naslov molim) za djecu. Kažite nešto o njoj i svojem književnom pristupu temama za mlade – jer kreativnosti, talenta, dobroga štiva (posebno za mlade naraštaje) nam u kulturi nedostaje, uvijek nam nešto „smeta" – od novaca do, ruku na srce, talenta. Vaš je optimizam na svim poljima djelovanja razvidan i „zarazan". Koji su vaši razlozi da budete upravo takvi – kulturu njegovati prije i iznad svega, jer po njoj znamo tko smo i što smo, zar ne?

Upravo tako… Kultura je jedno od najvažnijih identitetskih uporišta. Uvijek je bila važna, a danas, kada je sve postalo potrošno, pragmatično, kvantificirano, još i više. Uronjeni smo u estradizaciju svih, pa i kulturnih vrijednosti, svijet oko nas sve više postaje poprište bizarnih vrijednosti, da nije tužan, bio bi smiješan taj novi svemir u kojem se strašno trudimo naći svoje mjesto. Ali ja samo optimist po prirodi i vjerujem u ljude, osobito u djecu i zato sam, kad sam odlučila izaći u javnost sa svojom prvom knjigom, obratila se upravo njima, djeci, kao još uvijek nevinoj, neiskvarenoj, nepotkupljivoj publici. Mislila sam, ako prođem na njihovu testu, to će sigurno nešto značiti. I tako je krenulo…

„Kako je Bluno tražio ljubav", moja je najnovija knjiga, roman za djecu koji je suvremena alegorijska, bajkovita priča o Brunu, malenom i osamljenom medvjediću koji još ne može izgovoriti R pa na pitanje kako se zove, odgovara Bluno, te koji svakodnevno prisustvujući svađama i sukobima između mame i tate, odlazi u potragu za ljubavlju koju su izgubili njegovi roditelji. Na njegovom neobičnom putovanju pridružit će mu se kao suputnica vjeverica Asta te će zajedno doživjeti brojne zgode i nezgode, susresti mnoge raznovrsne likove, suočiti se sa svime što opterećuje suvremeni život u svijetu koji sve teže prepoznaje prave vrijednosti, no u kojem neke zaboravljene dobrote, radosti, nade nisu posve nestale te saznati može li se izgubljena ljubav ipak pronaći. Čini mi se da se djeci sviđa, a drago mi je što ga je prepoznala i stručna, „odrasla", javnost i nagradila međunarodnom književnom nagradom „Dragan Radulović".

https://mail.hia.com.hr/kultura/knjizevnost/item/41997-ozana-ramljak-po-raznim-oblicima-kulture-od-televizije-i-radija-do-knjiga-i-nastave-te-znanosti-znamo-tko-smo-i-sto-smo

Sadržaj

Uvodna riječ **3**

Predgovor **4**

Što o projektu kažu sudionici? (dio izjava iz narativnih izvještaja) **6**

Kako sačuvati i poticati profesionalno novinarstvo u eri dezinformacija i utrke za klikovima? **8**
(Predstavljanje Zbornika izabranih radova Projekta poticanja novinarske izvrsnosti u 2023., Zagreb, 19. studenoga 2024.)

1. Ilko Čulić
Novinarski projekt: **Kako smo dobili cajke i zašto ih se nikad nećemo riješiti** **13**

2. Silvana Oruč Ivoš
Novinarski projekt: **Obiteljska medicina: Hoće li više od milijun stanovnika RH za pet godina ostati bez svog obiteljskog liječnika?** **16**

3. Ana Tenžera
Novinarski projekt: **Kako popraviti sustav za popravljanje – maloljetni delinkventi između hormona i rešetaka** **19**

4. Saša Paparella
Novinarski projekt: **Lovački lobi - nova hrvatska elita pod krinkom ljubitelja prirode** **24**

5. Edita Misirić Vrkljan
Novinarski projekt: **Djeca nam „plicaju", a knjigu listaju kao tablet: Kako stati na kraj rastu jezično-govornih poremećaja kod djece** **28**

6. Marino Erceg
Novinarski projekt: **Smiljana Rendić - ženski genij među svećenicima** **30**

7. Višnja Starešina
Novinarski projekt: **Od Bernardina Frankapana do Franje Tuđmana** **33**

8. Goran Štimec
Novinarski projekt: **Što to smrdi u Varaždinu?** **38**

9. Branimir Gubić
Novinarski projekt: **Mi, ne oni - inkluzija osoba s invaliditetom u život i poslanje Crkve 42**

10. Vinco Gazdik
Novinarski projekt: **Transrodne osobe u malim sredinama 45**

11. Tomislav Šovagović
Novinarski projekt: **Samostalni umjetnici i njihova egzistencija - teret ili korist društvu? 49**

12. Nataša Škaričić
Novinarski projekt: **Pandemija i demokracija - postoji li pravni lijek protiv tajnosti ugovora s proizvođačima cjepiva? 52**

13. Mirta Vranješ
Novinarski projekt: **Mobbing u Hrvatskoj - „Samo prestrašeni radnik je dobar radnik" 56**

14. Vlatka Polšak Palatinuš
Novinarski projekt: **Radon - kako se Hrvatska bori protiv tihog ubojice 59**

15. Davor Mladošić
Novinarski projekt: **Razvoj (ili propast) ribarstva u Dubrovačko-neretvanskoj županiji 62**

16. Plamenko Cvitić
Novinarski projekt: **„Jeste li vi normalni?" - detabuizacija psihičkih bolesti u Hrvatskoj 64**

17. Borna Marinić
Novinarski projekt: **Ima li Boga na prvoj crti? – katolički svećenici u Domovinskom ratu 66**

19. Ivan Kovačić
Novinarski projekt: **Muževnost koja odvodi u smrt – Ubojita šutnja o mentalnom zdravlju muškaraca 69**

19. Lidija Knežević
Novinarski projekt: **U službi naroda 71**

20. Biljana Bašić
Novinarski projekt: **Perspektive zapošljavanja i resocijalizacije beskućnika 74**

21. Rade Dragojević
Novinarski projekt: **Drži li se itko članka 38 Ustava? 77**

22. Dušan Miljuš
Novinarski projekt: **Poremećaji ličnosti u svakodnevnom životu - korelacija s najtežim oblicima kaznenih djela 82**

23. Bojan Munjin
Novinarski projekt: **Globalizam i mali narodi: Hoće li preživjeti Hrvati i Srbi? 84**

24. Nina Ožegović
Novinarski projekt: **Sjaj i bijeda umjetničkih donacija: Zašto država ne voli svoje velike umjetnike, poput Murtića, Džamonje i Jagode Buić Wuttke? 87**

25. Dražen Šemovčan
Novinarski projekt: **Kome zvono zvoni – stranci u Domovinskom ratu 89**

26. Irena Dlaka
Novinarski projekt: **OBITELJSKI SMJEŠTAJ – način života, a ne rentijerstvo 93**

27. Vlasta Vančina
Novinarski projekt: **Odgođeni prvašići 96**

28. Joška Tea Katunarić Kirjakov
Novinarski projekt: **Mitovi, legende i znanost o moru 98**

29. Stanko Ferić
Novinarski projekt: **GRAĐANSKA PARTICIPACIJA/Neka se i moj glas čuje 100**

30. Vedran Marjanović
Novinarski projekt: **Konačni saldo pretvorbe i privatizacije hrvatskih poduzeća 102**

31. Zinka Kocijan
Novinarski projekt: **Nikad nije kasno (Brucoši u srednjim godinama) 105**

32. Dražena Lejo
Novinarski projekt: **Kako ustati, a ne posustati 109**

33. Snježana Ivić Gerovac
Novinarski projekt: **Hrvatska može proizvesti dovoljno hrane za svoje potrebe: Istina ili mit? 111**

34. Augustin Markota
Novinarski projekt: **Planiranje za plagiranje - može li se stati na kraj prevarama u akademskom svijetu? ... 113**

35. Deniver Vukelić
Novinarski projekt: **Utjecaj progona vještica u Hrvatskoj na percepciju žene u društvu 21. stoljeća 118**

36. Darko Markušić
Novinarski projekt: **Proračunske pijavice ili posljednje utočište deprivilegiranih 121**

37. Jasmina Džanović
Novinarski projekt: **Gdje su nestale stambene zadruge? 123**

38. Maja Grubišić
Novinarski projekt: **Djeca koja žive u blizini 128**

39. Damir Kramarić
Novinarski projekt: **Dobro došli među jednake - psihički oboljele osobe 133**

40. Domagoj Trojanović
Novinarski projekt: **Crkva koja ranjava 140**

41. Antonija Knežević
Novinarski projekt: **Stanovanje i stambena politika: Kako riješiti gorući problem nepriuštivosti nekretnina 143**

43. Mladen Gerovac
Novinarski projekt: **Žena na brodu: od prokletnice do legendarne kapetanice 152**

44. Milivoj Pašiček
Novinarski projekt: **MUKE IZ BRAČNE LUKE: Brak ili kula od karata - zašto se i kako sve više ruše bračne zajednice? 156**

45. Marinko Petković
Novinarski projekt: **Kako su novinari od sedme sile postali prekarni radnici! 160**

46. Iva Rosandić
Novinarski projekt: **Arhivirana zbilja i kako je zadobiti 162**

47. Goran Gazdek
Novinarski projekt: **Udomljavanje starijih i nemoćnih - je li to mirna luka za 'treću dob'? 165**

48. Ivan Tašev
Novinarski projekt: **Oprostom do domovine: Svjedočanstva svećenika dušobrižnika branitelja iz Domovinskoga rata 168**

49. Željko Bukša
Novinarski projekt: **Kakva je budućnost prirodnog plina u Hrvatskoj? 170**

50. Snježana Dukić
Novinarski projekt: **Veteranski centri - podizanje kvalitete života 173**

51. Tomislav Hačko
Novinarski projekt: **Tihi čuvari hrvatskih autocesta 175**

52. Damir Petranović
Novinarski projekt: **Daleko od oltara 183**

53. Leon Ćevanić
Novinarski projekt: **Filmski univerzum Dušana Kovačevića i Slobodana Šijana: odjeci i putokazi u Hrvatskoj 185**

54. Tado Jurić
Novinarski projekt: **Integracija politika EU načela učinkovitog integracijskog modela za Hrvatsku 187**

55. Gordana Ilić-Ostojić
Novinarski projekt: **Čudesna povijest najstarijeg naselja u Europi 189**

56. Darko Buković
Novinarski projekt: **Brend ®evolucija 191**

57. Ana Abrahamsberg
Novinarski projekt: **Izazovi: Modernizacija zdravstvenog sustava pomoću umjetne inteligencije 193**

58. Sanja Blažević
Novinarski projekt: **Izazovi obrazovanja u ruralnim područjima Banovine 195**

59. Ivan Majstorić
Novinarski projekt: **Kamo plovi moj brod? - Životne perspektive mladih u Brodsko-posavskoj županiji 197**

60. Maja Milanović
Novinarski projekt: **Sportom do povezivanja manjine i većine 200**

61. Vanja Hozmec
Novinarski projekt: **Domaći radnik ili strani plaćenik? Asimilacija stranih radnika u društvo 203**

62. Lana Ružičić
Novinarski projekt: **Društvene mreže nisu birtija 205**

63. Vedrana Simičević
Novinarski projekt: **Kako se može poboljšati hrvatski zdravstveni sustav 207**

64. Željko Rogošić
Novinarski projekt: **LIBIDO - od tabua i mita do zabluda i potrebe za seksualnom edukacijom 210**

65. Ana Marasović
Novinarski projekt: **Dalmatinac nosi projekt oko vrata 215**

66. Tomislav Pašiček
Novinarski projekt: **HEROINE HRVATSKOG SPORTA – Zašto su sportašice, pa i najbolje, u debeloj sjeni muških kolega? 220**

67. Krešimir Pučić
Novinarski projekt: **Siguran grad: Tko nas sve nadzire? 224**

68. Hrvoje Niče
Novinarski projekt: **Poduzetništvo u ruralnim sredinama 227**

69. Zoran Stajčić
Novinarski projekt: **Umjetna inteligencija - pogodnosti i opasnosti 231**

70. Slavica Trgovac Martan
Novinarski projekt: **Neiskorišteni potencijal - Ima li nade za povijesni turizam u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji? 234**

71. Jozo Renić
Novinarski projekt: **Suživot s kućnim ljubimcima - druga strana medalje 236**

72. Josipa Galić
Novinarski projekt: **Pogledaj svijet kroz moje naočale 238**

73. Diana Kučinić
Novinarski projekt: **OGLEDALA OBNOVE: Pet objekata javne namjene u Zagrebu prije i poslije potresa 2020. ..... 241**

74. Lana Bunjevac
Novinarski projekt: **Muzejske čuvaonice – kabineti čuda za 21. stoljeće? 244**

75. Dražen Zetić
Novinarski projekt: **Tradicija, običaji i vjera Hrvata Boke kotorske 247**

76. Igor Zovko
Novinarski projekt: **Plivao niz Neretvu, isplivao 'među' Dravom i Murom 249**

77. Antonia Hohnjec
Novinarski projekt: **Maloljetnici i alkohol – zašto šutimo o sve većem problemu? 251**

78. Saša Vejnović
Novinarski projekt: **Čarobnjaci preživljavanja 254**

79. Goran Šimac
Novinarski projekt: **Zgoditak boljitak 256**

80. Ivica Radoš
Novinarski projekt: **Hrvatska i Hrvati u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima i atlasima povijesti susjednih zemalja (Srbija, Crna Gora, BiH, Madžarska, Slovenija, Italija) 260**

81. Dubravka Vukoja
Novinarski projekt: **Žene bez oružja, na prvoj liniji bojišta u Domovinskom ratu 266**

82. Josip Portada
Novinarski projekt: **Relikvije - dio života na otoku i poveznica Srednjeg vijeka i 21. stoljeća 270**

83. Marija Ružić
Novinarski projekt: **Istraživanje uspjeha, izazova i inovacija žena poduzetnica u Ličko-senjskoj županiji ... 274**

84. Adam Kajba
Novinarski projekt: **Mladi poduzetnici koji su odlučili ostati u Slavoniji i razvijati svoje poslovanje. 277**

85. Sandra Barčot
Novinarski projekt: **Kako riješiti problem devastacije pomorskog dobra? 279**

86. Tanja Rudež
Novinarski projekt: **Kako maligne i druge bolesti utječu na naše kognitivne sposobnosti 282**

87. Dražen Boroš
Novinarski projekt: **Obavezni vojni rok - istinski društveni kapital 284**

88. Iva Perdec Augustić
Novinarski projekt: **Igra i lopta umjesto igrica i mobitela: Našoj djeci nedostaje 100.000 km za pravilan razvoj mozga 287**

89. Tin Bašić
Novinarski projekt: **Postoji li priuštivo stanovanje u Hrvatskoj 290**

90. Snježana Kirinić Grubić
Novinarski projekt: **Agresivnost i egoizam djece i mladih – jesmo li svjesni opasnosti i može li dobrota pomoći? 294**

91. Ojdana Koharević
Novinarski projekt: **Ekološka proizvodnja – sjajne mogućnosti nerealiziranih prilika 303**

92. Ante Peričić
Novinarski projekt: **ŽIVI CIRKUS – Kako živi cirkuska umjetnost u Hrvatskoj 305**

93. Gordana Arh
Novinarski projekt: **Rad u mirovini – između želje i potrebe 308**

94. Renata Ivanović
Novinarski projekt: **KONTRACEPCIJA vs POBAČAJ 310**

95. Zlatko Vidačković
Novinarski projekt: **Hrvatski nezavisni film – David protiv Golijata 314**

96. Leon Tiska
Novinarski projekt: **Žene kao nositeljice suvremenih trendova u hrvatskom pčelarstvu 316**

97. Srđan Sekulić
Novinarski projekt: **Vukovarski suživot – primjeri iz života 319**

98. Draženka Franjić
Novinarski projekt: **Osobe s invaliditetom - iste želje i potrebe nas vežu 322**

99. Ana Vragolović
Novinarski projekt: **Iz proizvodnih pogona - inkluzija osoba s invaliditetom kroz zapošljavanje 324**

100. Augustin Bašić
Novinarski projekt: **Znanost i religija - jesu li suprotstavljeni entiteti ili komplementarni u traženju Transcendencije? 327**

101. Valentina Sertić
Novinarski projekt: **Mama, tata, pas - rodbinska mreža u popularnoj glazbi 330**

102. Slavko Nedić
Novinarski projekt: **Hrvatski mjuzikli, neispričana priča 336**

103. Antun Brađašević
Novinarski projekt: **Uspješni ogledni primjeri djelovanja mladih u građanskom aktivizmu i građanskim udrugama u Hrvatskoj 339**

104. Davor Dijanović
Novinarski projekt: **Demografska obnova Hrvatska: mogućnost ili utopija 344**

105. Dubravko Jagatić
Novinarski projekt: **Kritički osvrt na dominantnu domaću ekonomiju i instituciju na hrvatskoj glazbenoj sceni 348**

106. Danijela Stanojević
Novinarski projekt: **Stariji ljudi su nam potrebni! (Demografske promjene u EU) 351**

107. Boris Postnikov
Novinarski projekt: **Umjetna inteligencija i umjetnička egzistencija 353**

108. Ivo Krištić
Novinarski projekt: **Unatoč svemu pobijedih 356**

109. Marko Presečki
Novinarski projekt: **Obrana od tuče - rakete, zasijavanje ili osiguranje? 359**

110. Mirta Maslać
Novinarski projekt: **Širenje područja LGBTIQ+ borbe 361**

111. Ana Lonjak
Novinarski projekt: **Veliki problemi malih ljudi 364**

112. Anamaria Mofardin
Novinarski projekt: **KULtura po Istri 366**

113. Lora Tomaš
Novinarski projekt: **Književne domovine europskih imigranata 369**

114. Simonida Tarbuk
Novinarski projekt: **Interpretacijski centri u službi očuvanja baštine i brendiranja Slavonije 374**

115. Damir Kopljar
Novinarski projekt: **Dijaspora - neotkriveno blago Republike Hrvatske? 377**

116. Danijel Prerad
Novinarski projekt: **Industrijska prošlost Siska - nasljeđe i nove prilike 380**

117. Željka Đaković Leš
Novinarski projekt: **OGLEDALO ZAJEDNICE: životne priče žena na selu 384**

118. Robertina Čuhnil
Novinarski projekt: **Tihi heroji 386**

119. Dragutin Lončar
Novinarski projekt: **Tradicijske igre u Hrvatskoj 389**

120. Nives Matijević
Novinarski projekt: **Plitvička jezera – neispričana povijest 391**

121. Marin Pavelić
Novinarski projekt: **Umjetna inteligencija i politika 395**

122. Sara Strinavić
Novinarski projekt: **„I Have a Dream" – Učini nešto za svoja prava 398**

123. Petar Kolovrat
Novinarski projekt: **Serijal o hrvatskom nacionalnom identitetu – Hrvatski identitet popudbina za EU 401**

124. Smiljanka Škugor-Hrnčević
Novinarski projekt: **Demografski slom nacionalni je problem broj 1 – što u izbornim programima predlažu stranke 406**

125. Ivana Vrančić
Novinarski projekt: **Sinjski velikani 408**

126. Igor Tabak
Novinarski projekt: **NATO – neočekivani izazovi 411**

127. Ivica Buljan
Novinarski projekt: **Zaboravljeni velikani hrvatske povijesti 416**

128. Marija Koprivec
Novinarski projekt: **Je li u okolnostima overturizma moguće ponovno naseljavanje Unescova zaštićenog starog grada Dubrovnika? 420**

129. Magdalena Mrčela
Novinarski projekt: **(Mo)mentalno zdravlje u školama – sve dok ti ne zatreba psiholog – kojega NEMA ... 423**

130. Andrea Latinović
Novinarski projekt: **KLIMATSKE PROMJENE – je li budućnost čovječanstva sumorna, ili je možemo promijeniti? 427**

131. Sandra Petrž Petrović
Novinarski projekt: **MRAČNE STRANE ŽIVOTA – Svjedočanstva očaja u nasilju nad ženama 429**

132. Silvana Perica
Novinarski projekt: **Mogu li se osobe s mentalnim poteškoćama bolje uključiti u društvo? 431**

133. Goranka Jelinčić
Novinarski projekt: **Stigmatizacija ranjivih skupina 434**

134. Zvonko Pavić
Novinarski projekt: **Radnička prava u doba primjene tehnologija za upravljanje zaposlenicima – pogled iz Hrvatske 436**

135. Ana Leko Vučković
Novinarski projekt: **Trebaju li tržištu rada žene 55+? 439**

136. Saša Radusin
Novinarski projekt: **Disleksija u školi i društvu 443**

137. Ante Vukić
Novinarski projekt: **Ima li zlata? – Arheološko-povijesne crtice Ravnih kotara 445**

138. Robert Ruklić
Novinarski projekt: **Izazovi i mogućnosti – Borba i preživljavanje malih poduzetnika u lokalnoj ekonomiji 447**

139. Katja Radolović
Novinarski projekt: **Hrana kroz prizmu 21. stoljeća 450**

140. Dražen Najman
Novinarski projekt: **Kako se štitimo od poplava? 452**

141. Ana Đokić-Pongrašić
Novinarski projekt: **PISAC I LIK – odrazi u stvarnosti 460**

142. Branimir Bradarić
Novinarski projekt: **Turističke priče istoka Hrvatske 464**

143. Diana Ferić
Novinarski projekt: **SHE FORCE: Žensko lice naše svakodnevice 466**

144. Filip Kušter
Novinarski projekt: **Varaždin - grad bicikala: Stvarnost ili mit? 468**

145. Inka Maletić
Novinarski projekt: **Bjelovarsko-bilogorska županija kao primjer dobre prakse: Kako su ulaganja u zdravstveni sustav utjecala na kvalitetu zdravstvene zaštite 472**

146. Ana Fabijanović
Novinarski projekt: **Kultura – što je sve ugrožava i zašto 474**

Objavljeni novinarski projekti u 2024.

https://aem.hr/blog/2024/11/06/kvalitetno-novinarstvo-2024/

AGENCIJA ZA
ELEKTRONIČKE
MEDIJE

Objavljeni novinarski projekti u 2024.

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Zagreb, 2025.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno politiku i stavove Agencije za elektroničke medije.

